

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRK BASININDA EDEBÎ TÜRLERE TAHSİS EDİLMİŞ BİR
DERGİ: RESİMLİ ROMAN MECMUASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÜŞRA ERDOĞAN

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Selami Alan

BOLU, TEMMUZ - 2023

KABUL VE ONAY SAYFASI

Büşra ERDOĞAN tarafından hazırlanan “**TÜRK BASININDA EDEBÎ TÜRLERE TAHSİS EDİLMİŞ BİR DERGİ: RESİMLİ ROMAN MECMUASI**” adlı tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliğiyle kabul edilmiştir.
20/07/2023

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman
Doç. Dr. Selami ALAN
Bolu Abant İzzet Baysal Ün.

.....

Üye
Prof. Dr. Ayşe DEMİR
Ankara Yıldırım Beyazıt Ün.

.....

Üye
Doç. Dr. Metin AKYÜZ
Bolu Abant İzzet Baysal Ün.

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
 - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
 - Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
 - Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
 - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,
- aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin 14/06/2023 tarihinde Turnitin adlı intihal tespit programından enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 33 olarak tespit edilmiştir.

.....

BÜŞRA ERDOĞAN

ÖZET

**TÜRK BASININDA EDEBÎ TÜRLERE TAHSİS EDİLMİŞ BİR DERGİ:
RESİMLİ ROMAN MECMUASI
YÜKSEK LİSANS TEZİ
BÜŞRA ERDOĞAN
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
(TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. SELAMİ ALAN)
BOLU, TEMMUZ - 2023
XXII + 624 SAYFA**

Tanzimat Dönemi ile Türk edebiyat tarihinde yenileşme hareketleri başlamıştır. Bu hareketlilik, Batı'dan alınan yeni türlerin, basın-yayın araçlarının etkin olarak kullanılmaya başlanmasıyla artış göstermiştir. Modern matbaanın kullanılmasıyla gazete ve dergi gibi süreli yayınlar, Osmanlı Devleti sınırlarında çıkartılmaya başlanmıştır. II. Abdülhamit dönemine kadar devam eden ve gelişim gösteren basın-yayın hareketleri, II. Abdülhamit döneminde kontrollü bir süreç girmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanı ile kısa süreli özgürlük ortamı oluşmuş ve bu zaman diliminde pek çok süreli yayın çıkarılmıştır. *Resimli Roman Mecmuası* da bu dönemde çıkarılmış dergilerden biri olma özelliği taşımaktadır. Bu çalışmada II. Meşrutiyet döneminin kenarda kalmış süreli yayınlarından biri olan *Resimli Roman Mecmuası* incelenmiştir. Dergi, “imtiyaz sahibi ve müdürü Faik Sabri Bey” notuyla 1 Mart- 1 Temmuz 1325/ 14 Mart- 14 Temmuz 1909'da beş sayı olarak İstanbul Cağaloğlu'nda “Matbaa-i Hayriyye ve Şürekası”nda yayınlanmıştır.

Çalışma “Giriş”, “Sonuç”, “Kaynakça” ve “Dizin” kısımlarının yanı sıra üç bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde; ilkel matbaadan modern matbaaya geçiş ve Osmanlı Devleti'ne geliş anlatılmış, “Osmanlı Devleti'nde basın yayın hareketleri”, “İlk Matbaalar”, “Gazeteler” ve “Dergiler” başlıklarıyla basın hareketlerinin II. Meşrutiyet'e kadar gelişimi aktarılmış ve II. Meşrutiyet'te yayın faaliyetlerine başlayan *Resimli Roman Mecmuası*'nın tarihi incelenmiştir. İkinci bölümde, derginin beş sayısı, sayıların çıkış tarihi sistematığı oluşturularak içerisinde bulunan edebî eserler Osmanlı Türkçesinden Latin harflerine aktarımı yapılmıştır. Üçüncü bölüm de ise *Resimli Roman Mecmuası* başlığı ile mecmuanın şekil özellikleri, yazar kadrosu, yayın amacı hakkında bilgi verilmiş ve edebî türler, reklamlar, ilanlar başlıklar hâlinde sınıflandırılarak anlatılmıştır. Çalışmada, *Resimli Roman Mecmuası*'nda yer alan eserler Latin harflerine aktarılarak derginin içeriği incelenmiştir.

ANAHTAR KELİMELELER: Resimli Roman Mecmuası, Osmanlı Basını, II. Meşrutiyet Dönemi, Mecmua, Faik Sabri [Duran]

ABSTRACT

A JOURNAL DEDICATED TO LITERARY GENRES IN THE TURKISH
PRESS: RESIMLI ROMAN MECMUASI

MSC THESIS

BÜŞRA ERDOĞAN

BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY

INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE

(SUPERVISOR:ASSOC. PROF. SELAMİ ALAN)

BOLU, JULY 2023

XXII + 624 PAGES

With the Tanzimat Period, movements of innovation started in the history of Turkish literature. This mobility increased with the introduction of new genres taken from the West and the effective use of press and media tools. With the use of modern printing press, periodicals such as newspapers and magazines began to be published within the borders of the Ottoman Empire. The printing and publishing movements, which continued and developed until the reign of Abdülhamit II, entered a controlled process during the reign of Abdülhamit II. With the declaration of Constitutional Monarchy II, a short period of freedom was established and many periodicals were published during this period. *Resimli Roman Mecmuası* is one of the periodicals published in this period. In this study, *Resimli Roman Mecmuası*, one of the sidelined periodicals of the Second Constitutional Monarchy period, is analyzed. The journal was published in "Matbaa-i Hayriyye ve Şürekası" in Cağaloğlu, Istanbul as five issues on March 1-July 1, 1325/March 14-July 14, 1909, with the note of "Faik Sabri Bey, the concessionaire and director".

The study consists of three parts as well as the "Introduction", "Conclusion", "References" and "Index" part. In the first chapter, the transition from primitive printing to modern printing and its arrival in the Ottoman Empire is explained, "Press and broadcasting movements in the Ottoman Empire", With the titles "First Printing Houses", "Newspapers" and "Journals", the development of the press movements until the Constitutional Monarchy II was explained and The history of *Resimli Roman Mecmuası*, which started its publishing activities in the Second Constitutional Monarchy, is analyzed. In the second part, the five issues of the journal, the date of publication of the issues are systematized and the literary works in it are transferred from Ottoman Turkish to Latin letters. In the third chapter, under the title of *Resimli Roman Mecmuası*, information is given about the formal features of the magazine, its author staff, and its purpose of publication and literary genres, advertisements and announcements are classified under headings. In this study, the content of the journal is analyzed by transferring the literary personalities and their works in *Resimli Roman Mecmuası* to Latin letters.

KEYWORDS: Resimli Roman Mecmuası, Ottoman Press, Second Constitutionalism Period, Journal, Faik Sabri [Duran]

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO LİSTESİ	x
RESİMLER LİSTESİ.....	xi
FOTOĞRAF LİSTESİ	xix
KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ	xxi
TEŞEKKÜR	xxii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1. BASIN VE YAYIN	3
1.1 Osmanlı Devleti’nde Basın- Yayın Hareketleri	4
1.1 İlk Matbaa	4
1.2 Gazeteler	6
1.3 Dergiler	10
1.4 Resimli Roman Mecmuası.....	13
İKİNCİ BÖLÜM	15
1. LATİN HARFLERİNE AKTARIM.....	15
1.1 Sayı 1 – 1 Mart 1325/14 Mart 1909	15
1.1.1 Kapak.....	15
1.1.2 Baker.....	16
1.1.3 Musavver Muhit.....	16
1.1.4 Yeni Resimli Roman Mecmuası	18
1.1.5 Şerâit-i İştirâ	19
1.1.6 Kadınlar Arasında	21
1.1.7 Baş Ucunda	75
1.1.8 Ecir ve Sabır	76
1.1.9 Kış.....	84
1.1.10 Ne Zaman?.....	89
1.1.11 Londra’da Bir Gece	89
1.1.12 Madam Lus	92
1.1.13 Kîlûkâl-i Edebî.....	99
1.1.14 Gölge.....	101
1.1.15 İlan	107
1.1.16 Sultan Selim-i Salis.....	111

1.1.17 Hayren.....	127
1.2 Sayı 2 – 1 Nisan 1325/14 Nisan 1909	128
1.2.1 Kapak.....	128
1.2.2 Râik'in Annesi.....	129
1.2.3 Temenni-i Bahar	173
1.2.4 Sümüklü Faik.....	174
1.2.5 “Tayf-ı Girîzan”dan Bir Parça	191
1.2.6 Ne Olur Hatırım İçin.....	192
1.2.7 İhtiyar Kayıkçı	197
1.2.8 Gölge.....	198
1.2.9 Bir Ümid	201
1.2.10 Pembe Kurdelalar	202
1.2.11 Sultan Selim-i Salis.....	220
1.2.12 Hayren.....	234
1.3 Sayı 3 – 1 Mayıs 1325/14 Mayıs 1909.....	235
1.3.1 Kapak.....	235
1.3.2 Musavver Muhit.....	236
1.3.3 Şerâit-i İştira	237
1.3.4 Yeni Resimli Roman Mecmuası	238
1.3.4 İkinci Konferansımız	239
1.3.5 Resimli Roman'ın 2 Numaralı Nüshasının Mündericatı:	241
1.3.6 Müsabakamız	242
1.3.7 Reklamlar.....	244
1.3.8 Hatice Hanım	246
1.3.9 İki Mektup	264
1.3.10 Ofena Dukasının Ölümü.....	271
1.3.11 Buhran.....	280
1.3.12 Çılbır	285
1.3.13 Kamerin Bir Hikâye-i Aşkî.....	296
1.3.14 Garb Muâşeretinden Bir Sahne.....	299
1.3.15 İhtiyac-ı Mağfiret.....	305
1.3.16 Hakan-ı Muazzam-ı Sultan Selim Han-ı Evvel	308
1.3.17 İki Fehim Pür Fehm Arasında.....	309
1.3.18 İyi Bir Kısmet	309
1.3.19 Sultan Selim-i Salis.....	317
1.3.20 Sultan Selim-i Salis.....	333
1.3.21 Hayren.....	350
1.4 Sayı 4 – 1 Haziran 1325/14 Haziran 1909.....	351
1.4.1 Kapak.....	351
1.4.2 Kardinal Ailesi.....	351
1.4.3 Leyal-i Sâhîriyet	434
1.4.4 Hastadan Saadete Mektup.....	435
1.4.5 Şâir.....	439
1.4.6 Hayren.....	464
1.5 Sayı 5 – 1 Temmuz 1325/14 Temmuz 1909	466
1.5.1 Kapak.....	466
1.5.2 Serâb	466
1.5.3 Dalgıçlar	519
1.5.4 Zeyneb'in Nişanlısı.....	537
1.5.5 Ninni	543

1.5.6 Rûya-yı Mehtâb	544
1.5.7 Yakut.....	546
1.5.8 Kîlûkâl-i Edebî.....	553
1.5.9 Aralarında	555
1.5.10 Buseler	568
1.5.11 Bu İlan-ı Lizoform.....	573
1.5.12 Hayren.....	574
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	575
1. RESİMLİ ROMAN MECMUASI	575
1.1 Mecmuanın Şekil Özellikleri	575
1.2 Amacı ve Yazar Kadrosu	576
1.3 Edebî Türler	578
1.3.1 Romanlar.....	578
1.3.2 Hikâyeler.....	582
1.3.2.1 Manzum Hikâyeler	594
1.3.3 Tiyatrolar	597
1.3.4 Şiirler	609
1.3.5. Edebî Sohbetler	612
1.4 Edebiyat Dışı Diğer Metinler	613
1.4.1 İlanlar	613
1.4.2 Reklamlar.....	613
1.4.3 Tanıtımlar	613
1.4.4 Resimler ve Fotoğraflar	613
SONUÇ	615
KAYNAKLAR	619
DİZİN	622

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1: Romanların Künyesi	578
Tablo 2: Hikâyelerin künyesi	582
Tablo 3: Manzum Hikâyelerin künyesi	594
Tablo 4: Tiyatroların künyesi	597
Tablo 5: Şiirlerin künyesi	609

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa

Resim 1: Birinci sayı kapak resmi	15
Resim 2: Mağaza ilanı reklamı	16
Resim 3: İki kadın [s.3]	21
Resim 4: “Küçük biraderim bana ‘İkdam’ı uzattı. (Sahife:2)” [3]	23
Resim 5: “Pencerenin önüne bir koltuk sandalyesi üzerine uzanarak içine gömüldüm... (Sahife: 8)” [s.4]	25
Resim 6: “Bâb-ı âli caddesini bir feryattır kapladı: İlave...İlave.... (Sahife:6)” [s.5].....	26
Resim 7: "Bir vesile bularak pedere sordum... (Sahife 4)" [s.6]	27
Resim 8: “Kendi kendime düşündüm... (Sahife:8)” [s.7]	28
Resim 9: "Halk tarafından kapışılıyor... (Sahife 9)" [8]	30
Resim 10: "Müşahidatıma tekrar daldım... (Sahife:9)" [s.9]	31
Resim 11: "Bizim nişanlı bey yakasında... (Sahife:12)" [s.12]	34
Resim 12: "Yatağıma yatarak hayalâtıma... (Sahife: 6)" [s.13].....	35
Resim 13: "Biraz meşgul fakat memnun görünüyordu... (Sahife:9)" [s.16]	38
Resim 14: "Fakat sikalet mi sikalet... (Sahife: 18)" [s.18]	40
Resim 15: "Tamam bizim evin önüne gelip durmaz mı?... (Sahife: 18)" [s.19]	41
Resim 16: "Bugün ruhumda büyük bir inkılap husule getirecek bir hadise...(Sahife: 20)" [s.20].....	42
Resim 17: "Bir cemm-i gafır... Önünde müzika... (Sahife: 11)" [s.21]	43
Resim 18: "Hayattan her şeyden o kadar usanmıştım ki... (Sahife: 25)" [s.25]	47
Resim 19: "Evvela validemle münakaşaya başladık... (Sahife:25)" [s.27]49	
Resim 20: "İskembenin üzerine çıkmış nutuk irad ediyordu... (Sahife:25)" [s.28]	50
Resim 21: "Pederimin yanına girdiğim zaman kendisini sakın gördüm... (Sahife: 29)" [s.32]	54

Resim 22: "Bir saniye hayretle yüzüme baktı müşfikane dedi ki... (Sahife:29)" [s.33].....	56
Resim 23: "Fart-ı asabiyetten rengi sararmış, sarı bıyıkları... (Sahife:24)" [s.34]	57
Resim 24: "Annem beni bir tarafa çekti...Gizlice giyin, süslen, Paşa'nın Hanımefendi gelecek (Sahife:17)" [s.35].....	58
Resim 25: "Salonda etek öpmek için yanına girdiğim zaman... (Sahife:18)" [s.36].....	59
Resim 26: "Beyefendi lastik tekerlekli arabalarda... (sahife: 29)" [s.37] .	60
Resim 27: "İki tekerlekli bir öküz arabasının bir tarafına zayıf... (Sahife: 45)" [38]	61
Resim 28: "Büyük bir cemm-i gafır valinin dairesi önüne gelerek...(Sahife: 41)" [s.39]	62
Resim 29: "Peder yanıma geldi. Valide başımın ucunda... (Sahife:32)" [s.40]	63
Resim 30: "Bizim Bey hiç müteessir olmayarak... (Sahife:45)" [s.41]	64
Resim 31: "Bir gün iki zaptiye gelmiş. Tevfik etmiş... (Sahife: 45)" [s.42]	65
Resim 32: "Geceleri üzerine kâbus bela çökmüş gibi... (Sahife:41)" [s.43]	66
Resim 33: "Selamlıkla dostlarıyla, meşgul safa-perestanesiyle... (Sahife: 35)" [s.44].....	67
Resim 34: "Kadın ağlıyor, feryat ediyor... (Sahife: 45)" [s.45].....	68
Resim 35: "Yıkıl karşımdan... Boş ol... (Sahife:47)" [s.48]	72
Resim 36: "Baş Ucunda şiirinden bir resim" [s.52].....	75
Resim 37: "Ah ecir ve sabır versin demeye gelen kadınların üç dört gün arkası kesilmez...(Sahife: 57)" [s.56]	79
Resim 38: "Mütefekkir gidiyorum... Ve kamer fevkimde.....	85
Resim 39: "Ben o zaman sahile gittim ki gurûb	88
Resim 40: "Kitaba bakar gibi yapıyor... (Sahife: 71)" [s.68]	93
Resim 41: "Şişman adam pek hiddetli görünüyordu...(Sahife: 73)" [s.71]	96
Resim 42: "Madam Lus" [s.74]	99
Resim 43: İkinci Sayı kapak sayfası.....	128

Resim 44: "Râik'in Annesi" [s.81].....	129
Resim 45: "Ne güzel bir sonbahar oluyordu...(sahife:81)" [s.84]	133
Resim 46: "Halki Palas'ta yüksek küçük bir odam vardı... (Sahife: 82)" [s.85]	134
Resim 47: "Bir akşam Mihri bir fişenk gibi odama indi...(Sahife: 83)" [s.88]	137
Resim 48: "Denizi uyandırmaktan korkar gibi muntazam küreklerle... (Sahife:83)" [s.89].....	138
Resim 49: "Rauf'a rast geldim... (Sahife:85)" [s.91]	141
Resim 50: "Ayağında takunya, ağzında sakız... (Sahife:86)" [s.92].....	142
Resim 51: "Anneciğim arama, Râik burada... (Sahife:86)" [s.93]	143
Resim 52: "Refika elinde ufak bir sepet... (Sahife:87)" [s.96]	147
Resim 53: "Çamların altında uçümüz de uzandığımız zaman... (Sahife:90)" [s.97].....	148
Resim 54: "Mülahham, fakat mütenasip mor fistanlı, şapkasında... (Sahife:91)" [s.100].....	152
Resim 55: "Bir ihtiyar, yanında vakur siyahlar içinde mutaazzım bir kadın... (Sahife:91)" [s.101]	153
Resim 56: "Altında bulunan yazı "İki küçük çam arasında bağlanan bir 'hamak'; yere acele ile atılmış bir kitap... (Sahife: 112)" [s.105].....	157
Resim 57: "İşte Râik büyükbabasının eline asabi bir şefkatle sarıldı... (Sahife:92)" [s.108].....	160
Resim 58: "Râik'in annesi mor çiçeklerin arasında beyaz bir leke gibi, bütün vücudunu... (Sahife:94)" [s.109].....	161
Resim 59: "Ertesi sabah kalkmadan Rauf otele gelmişti... (Sahife:99)" [s.112]	164
Resim 60: "O gün mutadım olan Çam Limanı yolunu tuttuğum zaman... (Sahife:111)" [s.113].....	166
Resim 61: "Refika Râik'in elinden tutmuş, görüldü... (Sahife:109)" [s.116]	169
Resim 62: "Refika döndü, ellerimi yakaladı, bu temas... (Sahife: 119)" [s.117]	170
Resim 63: "Süleyman yol sandığımı hazırlıyordu... (Sahife:119)" [s.119]	172

Resim 64: "Bahçe tepesinden tehacüm gösteren talebe... (Sahife:121)"	
[s.122]	175
Resim 65: "Sümüklerini çekerek ağlamaya vesile arıyor... (Sahife:122)"	
[s.123]	177
Resim 66: "Şu vaziyette uyku kestiriyor... (Sahife:126)" [s.126]	180
Resim 67: "Üç çifte (maun) renkli bir kayık. Araka tarafına... (Sahife:134)" [s.129]	184
Resim 68: "Biraz yan tarafta temayül ederek bir muhabbeti-i hürevane ile gerdûne-i ikbale kurulan... Muhteşem Bey de bizim Sümüklü Faik... (Sahife:135)"	187
Resim 69: [s.135]	190
Resim 70: "İşte doktor hastamız burada, sizi onunla yalnız bırakıyorum... (Sahife: 140)" [s.137]	192
Resim 71: [s.140]	196
Resim 72: [s.145]	202
Resim 73: "Siyah yosunlarla örülmüş harap ve perişan mezarlığın önünden geçerken... (Sahife: 145)" [s.147]	203
Resim 74: "İki köpek minnettar hareketlerle Seniye'nin yanına koştular... (Sahife: 147)" [s.48]	205
Resim 75: "Semada bir demet ziya parçalandı...(sahife: 147)" [s.149].	206
Resim 76: "Dudağını dişiyile saklayarak gülümsüyordu... (Sahife: 149)" [s.150]	207
Resim 77: "Siyah, uzun boylu bir adam karışık gölgeler arasında... (sahife: 150)" [s.153]	211
Resim 78: "Şimdi bir küçük çocuk gibi denizin fosforlanan sularıyla... (Sahide:151)" [s.154]	212
Resim 79: "Vapurun hareketinden biraz sonra eski refiklerimden biri selam vermeye... (Sayfa: 152)" [s.155]	213
Resim 80: "Yavaş yavaş eve doğru ilerliyorduk...(Sayfa:135)" [s.156]	214
Resim 81: "Pencerenin parmakları arasından görünen denize bakarak ağlıyordu...(Sayfa:156)" [s.157]	215
Resim 82: "Sarışın, yuvarlak çehreli ir hoca bir mezar taşına dayanarak...(Sahife:159)" [s.158]	217

Resim 83: “Yorgun, perişan bir halde ağlıyordu... (Sahife: 156)”	
[s.159]	218
Resim 84: Sayı 3 Kapak sayfası	235
Resim 85: "Korse"	242
Resim 86: Reklam tanıtım sayfası altında Bonmarşe tanıtımı.....	245
Resim 87: "Hatice Hanım." [s.161]	246
Resim 88: “Bohçalardan biri küçük, deve tüyü renkli...(sahife: 162)”	
[s.163]	248
Resim 89: “Yüzüğü sakladılar, Hatice Hanım aradı...(Sahife: 166)”	
[s.164]	249
Resim 90: [165] “Cezvesini birkaç su yıkadıktan sonra mangala sürer... (sahife: 163)” [s.165]	250
Resim 91: “Zeytinyağlı dolma, maydanozlu köfte gibi kadınlara mahsus yemekler...(sahife:164)” [s.170]	255
Resim 92: “Oda ama en oda...(Sahife:168)” [s.171]	256
Resim 93: “Sağ ellerinin tersini sol ellerinin içine vurarak...(sahife:169)”	
[s.172]	257
Resim 94: “Kapının anahtar deliğinden dışarıya baktım. (Sahife:172)”	
[s.173]	258
Resim 95: “Bir saksı gayet güzel gül fidanı ile girdim...(sahife:173)”	
[s.147]	259
Resim 96: “Anne, beni vurdular dedi...(sahife: 176)” [s.175].....	260
Resim 97: [s.176].....	262
Resim 98: “Raşedar bir el... (sahife: 178)” [s.181-1]	267
Resim 99: “Yalılarda mehtap da ...” [s.181-2]	267
Resim 100: [182] “Fakat pür an olan fikr-i endişen sakın ‘Kolombo’ Bahçesi...(sahife: 182)” [s.182].....	268
Resim 101: “Bu satırları yazarken...(Sahife:184)” [s.184]	270
Resim 102: “Buhran” dan [s.193].....	280
Resim 103: [s.196].....	285
Resim 104: [s.197].....	285
Resim 105: [200] “Nihayet bir cihetten sonra tava hareke etti” [s.200].	289
Resim 106: "Çılbrı" dan [s.206]	295
Resim 107: [s.207].....	297

Resim 108: [s.124].....	305
Resim 109: [216]	308
Resim 110: (s.217).....	309
Resim 111: [s.218].....	310
Resim 112: “Sırtında gayet şeffaf bir gecelik olduğu halde... (Sahife: 221)” [s.220]	312
Resim 113: “Kudurmuş gibi Lorin’in üzerine atılır... (Sahife: 223)” [s.222]	314
Resim 114: [s.224].....	317
Resim 115: Sayı 4 Kapak sayfası	351
Resim 116: "Kardinal Ailesi" [s.225].....	352
Resim 117: Mösyö Pöl!... [s.228].....	355
Resim 118: “Mektubu yazmaya başladı...” [s.229]	357
Resim 119: [333] “Şişman, kıyafetsiz bir kadın operanın kulislerinde bir bölmeye dayanmış...” [s.333].....	361
Resim 120: “En çok etrafında dolaşan da Marki Kavalkanti...” [sayfa 136]	364
Resim 121: “Madam Kardinal” [s.237]	365
Resim 122: “Yattım... Uyudum” [s.240]	369
Resim 123: [241] “Koruşar içeri girdi ve dedi ki: Nasıl memnun oldunuz mu?...” [s.241]	370
Resim 124: “Reislik ettim, Madam Kardinal reislik...” [s.244]	373
Resim 125: “Pek iyi terbiye görmüşlerdir bunu da biliniz..” [s.245]	374
Resim 126: [249] “Hemen duvar kenarına çekilerek onlara yol verdim.” [s.249]	378
Resim 127: “Şu hâl u kıyafetlerimizle bir köy düğünü davetlilerine pek benziyorlardı...” [s.252]	381
Resim 128: “Eşyamızı yerleştiriyorduk ki...” [s.253].....	382
Resim 129: “Palto mu giymeye bana yardım ederken...” [s.256].....	385
Resim 130: [257] “Raporunuzu yazınız, dostum, yazınız.” [s.257]	386
Resim 131: “Omuzuma dokunulduğunu duydum...” [s.259]	388
Resim 132: “Köyde canı pek sıkılıyor...”[s.260].....	390
Resim 133: “Polin’in bahsettiği genç” [s.261]	391
Resim 134: “Size hepimizden haberler.” [s.262].....	392

Resim 135: “Şimdi Polin debdebe, ... içinde...” [s.264]	394
Resim 136: “Mendilini salla, Polin; mendilini salla” [s.265].....	395
Resim 137: “Üç defa mumu yaktım.” [s.266]	396
Resim 138: “Şimdi Polin’in atı; arabası var...” [s.269]	399
Resim 139: “Ona ilaç hazırladım.” [s.270].....	400
Resim 140 : “Polin geldi” [s.272].....	402
Resim 141: “Hatta Polin ile bir parti bezik oynadı...” [s.273].....	403
Resim 142: “Bu sade elbise ona pek yakıştı...” [s.275].....	405
Resim 143: “Çıkınız, Mösyöler çıkınız...” [s.276]	406
Resim 144: “Virjini boynuma atıldı.” [s.277]	407
Resim 145: “Ben validesiyim..” [s.281]	412
Resim 146: “Pek lütufkârsın baba..” [s.284]	415
Resim 147: “Marki sapsarı olmuş idi.” [s.285]	416
Resim 148: “ Bir cihariyek sonra birbirlerinin kucagında idiler” [s.288]	420
Resim 149: “Bir koltuğa yığıldı” [s.295].....	427
Resim 150: “Hepsini devirmek istiyordu” [s.296]	428
Resim 151: [s.303].....	435
Resim 152: İlk talip [s.303]	436
Resim 153: İkinci talip [s.303]	436
Resim 154: Üçüncü talip [s. 303]	437
Resim 155: Dördüncü talip [s.304].....	437
Resim 156: Beşinci talip [s.304].....	438
Resim 157: Altıncı talip [s.304]	438
Resim 158: Yedinci talip [s.304].....	439
Resim 159: Sayı 5 Kapak sayfası	466
Resim 160: “Aynı gazetecinin eline sıkıştırdığı Stamboul’u alarak... (Sahife: 305)” [s.308].....	470
Resim 161: “Her manasıyla Rum hüsn-i cazibedarının... (Sayfa:306)” [s.309]	471
Resim 162: “O kadar mesnetsiz o kadar cazibedar güzellik karşısında.. (Sahife:306)” [s.312].....	474
Resim 163: “Şimdi o ilk şebabının taravetiyle gözünün önüne genç ve dilber hayal-i latif gelince... (Sahife: 313)” [s.313]	475

Resim 164: “Vapur iskelesinde tesadüf...(Sayfa: 313)” [s.316]	478
Resim 165: “Kapıyı çaldığını görünce...(sahife: 314)” [s.317]	480
Resim 166: “İğneye mektubu geçirip...(Sahife:317)” [s.320]	483
Resim 167: “Karşıdan iki çarşafly hayalın...(Sahife:319)” [s.321]	484
Resim 168: “İki vücudun nihayet birbirine mülaki olmasından mütehasıl iniltilelerle mesut ve mülaki olduğunu.(Sahife:323)” [s.324].....	487
Resim 169: “Bahçelerin bir köşesinde vüruduna muntazır bulunuyordu (sahife 319)” [s.325].....	489
Resim 170: “Odada kapalı.. (sahife:322)” [s.328].....	492
Resim 171: “Sonra kaç kere; yan yana oturup tekrar ihya-yı hatıрата vakf-ı eyyam etmişlerdi... (Sahife: 323)” [s.329].....	493
Resim 172: “Uşak kapının... (Sahife:324)” [s.332].....	496
Resim 173: “Onu yatağında bulmuştu... (sahife: 325)” [s.333]	497
Resim 174: “Kendi derdinden bi-haber..(Sahife:225)” [s.336]	501
Resim 175: “Demek dün o kadar şen...(Sahife: 327)” [s.237]	503
Resim 176: “Aynaya bakıp...(Sahife:344)” [s.345].....	510
Resim 177: “Yatağından kalktı. (Sahife 343)” [s.349].....	515
Resim 178: “Aynanın karşısında...(Sahife:)” [s.352]	518
Resim 179: [s.353].....	519
Resim 180: “Mehip bir kaza çıktı...(Sahife 358)” [s.356].....	523
Resim 181: “Refikim kürek çekmekten yorgun, dümeni, kürekleri (Sahife 355)” [s.357]	524
Resim 182: “Yağmurdan evvel balkonda idik...(Sahife: 362)” [s.360].	527
Resim 183: “ Bir lahızalık tevkif, Venüs’e, perestîde-i ruhunu öldürtmüştü... (Sahife 368)” [s.361].....	528
Resim 184: [s.364].....	532
Resim 185: [s.369].....	537
Resim 186: “Zeynep elinde testi....” [s.370].....	538
Resim 187: “Köyün mezarlığında oturmaya.....” [s.371]	539
Resim 188: “Çoban Hasan....” [s.372].....	540
Resim 189: “Kâhya koştu....” [s.374]	542
Resim 190: [s.378].....	546

FOTOĞRAF LİSTESİ

Sayfa

Fotoğraf 1: "Hüseyin Rahmi Bey" [s.53].....	76
Fotoğraf 2: "İltifata teşekkür" [s.75].....	101
Fotoğraf 3: "Hiddet ile İstihza" [s.75].....	101
Fotoğraf 4: "Pür neşe o biçare yine işte bu akşam Etmişti küçük sofrasını bahçede itmam (1)" [s.76].....	102
Fotoğraf 5: "İspirtosu çok pis rakısının ilk kadehinde... (2)" [s.76]	102
Fotoğraf 6: "Bir parça meze ağzını tathire yetmişti. (3)" [s.76]	103
Fotoğraf 7: "Tellendirerek bir sigara keyfi gelmişti. (4)" [s.76]	103
Fotoğraf 8: "Birkaç kadeh içmiş şiir söyledi beyhuş. (5)" [s.77].....	104
Fotoğraf 9: "Artık cıvıymıştı, içiyordu, içiyordu (6)" [s.77]	104
Fotoğraf 10: "Lakin niye canlandı çevredeki eşya (7)" [s.77]	105
Fotoğraf 11: "Her şey dönüyor, raks ediyordu ona güya (8)" [s.77]	105
Fotoğraf 12: "Çok içmişti zaten bu pis böyle olurdu (9)" [s.78].....	106
Fotoğraf 13: "Dalgın, müteessir, mütefekkir duruyordu (10)" [s.78]	106
Fotoğraf 14: "Son bir kadeh içmem diye biçare uzandı (11)" [s.78]	107
Fotoğraf 15: "Artık masa devrildi Fehim sızdı netice (12)" [s.78]	107
Fotoğraf 16: "Bir levha-i tabiiye" [s.80]	110
Fotoğraf 17: Recaizade Ekrem Bey [s.120]	173
Fotoğraf 18: Safvet Nezihi Bey [s.121]	174
Fotoğraf 19: Faik Ali Bey [s.136]	191
Fotoğraf 20: "Bizim kerimeye talip mi çıktı? Pekâlâ...Kimin nesise haber ver aman bu zatı bana. (1)" [s.142]	198
Fotoğraf 21: "Aman ne 'kadarı' mı? Yahu o çapkının biridir; hemen gidip de ki reddetti, vermiyor, yetişir. (2)" [s.143]	199
Fotoğraf 22: "Bakın şu züppeye göz değmiş öyle mi kızıma? Hayır, hayır.. Olamaz, yok.. Hayır, hayır.. Asla. (3)" [s.143]	199
Fotoğraf 23: "Hayır, canım; ibradır.. O başka; yüz lirayı ağırlık olmak için önceden verirse peki. (4)" [s.144]	200
Fotoğraf 24: "Nikah ne vakitte; öbür gün mü? Sen bu akşam git masarif olmak için nakdi al da teslim et. (5)" [s.144]	200

Fotoğraf 25: "Hamdullah Suphi" [s.146]	201
Fotoğraf 26: “Yorgun, perişan bir halde ağlıyordu...(Sahife: 156)” [s.159]	219
Fotoğraf 27: "Celal Sahir Bey" [s.302]	434
Fotoğraf 28: “Serâb muharriri: Mehmet Rauf Bey” [s.305]	467
Fotoğraf 29: “İlyas Macit Bey” [s.375]	543

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

Mar.	: Mart
MS	: Milattan Sonra
Nr.	: Numara
RRM	: Resimli Roman Mecmuası
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
Tem.	: Temmuz
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri

TEŞEKKÜR

Yolu uzun ve zor olan bu akademik süreçte, yolumu akademik bilgi, donanım ve disipliniyle gün, saat fark etmeksizin desteğini esirgemeyerek aydınlatan danışman hocam Sayın Doç. Dr. Selami ALAN'a; bana olan inançları, güvenleri ve fedakarlıklarıyla yanımda olan annem Muazzez ERDOĞAN ve babam Abdullah ERDOĞAN'a; hem akademik hem de dostluğuyla destek olan Uzman Psikolog Aysun AVCI'ya; zorlu süreçleri müsterih bir şekilde atlatmamı sağlayan değerli arkadaşlarım Oğuzhan AKAR ve Beyza Nur SARI'ya, çalışmamı değerli görüşleri ile zenginleştiren Sayın Prof. Dr. Ayşe DEMİR ve Sayın Doç. Dr. Metin AKYÜZ hocalarıma saygılarımı ve teşekkürlerimi bir borç bilirim.

GİRİŞ

İlk sayısı 1 Mart 1325/ 14 Mart 1909 yılında çıkan ve bu tarihi takip eden dört ay boyunca devam eden *Resimli Roman Mecmuası* 5 sayı olarak çıkmıştır. Derginin müdürü, aynı zamanda dergideki pek çok tercüme eserin mütercimi olan Faik Sabri Duran'dır.

Resimli Roman Mecmuası, II. Meşrutiyet döneminde yayınlanmaya başlayan ve edebî eserler vesilesiyle mevcut dönemi yansıtan bir dergidir. Dönemin ünlü edebî şahsiyetlerinin roman, hikâye, manzum hikâye, şiir, millî tiyatro, tercüme roman ve tercüme tiyatro gibi eserlerini bünyesinde bulundurmaktadır. Ayrıca her edebî metni resimlerle zenginleştirerek dönemin resimli dergileri arasında yer almaktadır.

Resimli Roman Mecmuası, II. Meşrutiyet döneminin serbest basın hayatını yansıtarak kültürel ve sosyal durumlara ışık tuttuğu için inceleme konusu olarak seçilmiştir. Bu çalışmanın amacı, Türk basın hayatının II. Meşrutiyet döneminde geldiği noktayı ve bu noktadan hareketle meydana gelen *Resimli Roman Mecmuası*'nın içeriğinin hem dönemsel hem de edebî türler açısından incelenmesidir.

Çalışma Giriş, Sonuç, Kaynaklar dâhil altı bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın amacı ve yöntemi verilmiştir. Birinci bölüm “Basın ve Yayın” olarak adlandırılmış, “Osmanlı Devleti’nde Basın- Yayın Hareketleri” birinci alt başlık ve bu alt başlığa ait de dört ikincil alt başlık verilmiştir. İkinci bölüm “Latin Harflerine Aktarım” olarak verilmiş, sayılar numara ve tarih sayısına göre birincil alt başlık, sayıların içerisinde bulunan metinlere göre de ikincil alt başlık olarak sıralanmıştır. Üçüncü bölüm “Resimli Roman Mecmuası” ana başlığı ile verilmiş bu bölümde mecmuanın içeriği incelenip birincil ve ikincil alt başlıklarla verilmiştir. Sonuç bölümünde mecmua genel anlamda anlatılmış, Kaynaklar bölümünde ise çalışmada istifade edilen kaynaklara yer verilmiştir.

Bu çalışmadaki mecmua sayılarına Milli Kütüphane ve Atatürk Kitaplığı internet sayfalarından ulaşılmış ve 1325 tarihli 5 sayısı çalışılmıştır.

Mecmuada geçen, II. Meşrutiyet dönemi Osmanlı Devleti sınırlarında bulunan yerlerin adları ve Türk kişi isimleri aynı şekilde yazılmıştır. Tercüme eserlerde bulunan yer ve kişi adları mecmuada yazıldığı gibi aktarılmış dipnotta orijinal dildeki hâli verilmiştir.

“Latin Harflerine Aktarım” başlıklı bölümde yer alan metinler, ayın ve hemze harfleri, uzun ünlüler, bazı kelimeler dâhilinde gösterilmiştir. (Örneğin; Bâb-ı Âlî, muâvenet, hâvi, mâ‘adâ...). b>p, n>m, t>d, ğ>y, c>j gibi ses değişimleri ses uyumları dikkate alınarak günümüz Türkçesine göre yapılmıştır. Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalar dönemlerine uygun olarak yazılmış, bu kelimelerde günümüz imla kurallarına uyulmamıştır.

Metinlerin noktalama işaretleri üzerinde değişiklik yapılmamış mecmuada aynen basıldığı gibi orijinal şekli verilmiştir. İncelenen sayılarda bazı kelimelerin noktaları eksik, yarım çıkmış olup bu kelimeler cümlelerin ve paragrafın anlamına göre olabilecek şekilde yazılmıştır. Kelimenin metinde yazılan orijinal hâli dipnotta verilmiştir. Baskı sebebiyle okunamayan kelimeler ise parantez içi üç nokta ile gösterilmiş ve dipnotta Arap harfli hâli verilmiştir.

Koyu kalın köşeli parantez ile yazılı sayılar derginin sayfa sayılarını göstermektedir. Resimlerin altında bulunan yazılar mecmuada bulunduğu gibi tırnak içinde gösterilerek aynen yazılmıştır ve resimler hangi sayfada yer alıyorsa normal köşeli parantez içinde sayfa sayısı verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BASIN VE YAYIN

Basın yayın ve araçları ilk günden günümüze kadar sürekli gelişmiş ve toplumsal faaliyetlerde gitgide daha etkili hâle gelmiştir. Basın yayın araçlarının başlangıcı olarak matbaanın icadı gösterilebilir. Bu icat ile toplumların edebiyat, bilim, siyaset, felsefe gibi alanlarda gelişimi hızlanmıştır. Basılan ürünlerle okumaya ihtiyaç ve merak artmış, bu merak toplumsal kitlelerin birbirini etkileşime sokarak Reform ve Rönesans gibi hareketlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Ağaç oyma tekniğiyle ilk kez Uzakdoğu'da kullanılmaya başlanılan matbaanın tarihi, MS 593'e kadar uzanmaktadır. Çin'de başlayan bu gelişmeyi 8. yüzyılda Japonya devam ettirmiştir. Mevcut bilgilere göre, aynı coğrafyada Budizm'in kutsal metinleri Sanskrit dilinde Çin alfabesiyle bastırılmıştır. Porselen harfler kullanılarak, tek tek harf dökümüyle yapılan baskının zamanı ise 1040'lara dayanmaktadır. Tun-Huang Mağarası'nda yapılan araştırmalarda Uygurların 9. yüzyıldan itibaren baskı yaptığına dair kalıntılar bulunmuştur. Mısır'da kaynağının belirlenememesine karşın, 4. Yüzyılda kumaş üzerine ağaç oyma kalıplarla baskı yapıldığı, 9. yüzyıldan itibaren de Arapça basımlar gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Ağaç oyma baskı tekniği Avrupa'ya bu coğrafyadan geçmiştir. Basım tekniğinde gelişen Hollanda'nın, 15. yüzyılda ilk kez Lourens Jonszoon Coster ile baskı yaptığı düşünülmektedir (Gül, 2016: 34-35).

İlkel sayılabilecek bu yöntemlerin ardından modern anlamda ilk hareket Almanya'da atılmıştır. Johannes Gutenberg, hareketli parçalarla baskı yapabilen metal harflerle baskıyı bulmuş ve bu icadıyla hızlı baskı yapmayı kolaylaştırmıştır. Gutenberg, ilk eserini 1440 yılında basmıştır. Bu icat Avrupa'da hızla yayılmaya başlamış ve bu yayılma modern anlamda basın ve yayın hareketlerin başlamasına da imkân hazırlamıştır. Gezici Alman ustalar bir müddet sonra matbaayı Fransa, İtalya, İspanya gibi Avrupa ülkelerine de götürmüş, nitekim 1458'te Strasburg'da, 1464'te Roma'da ve 1469'da Venedik'te basımevleri kurulmuş ve matbaalar hızla çalışmaya başlamıştır. (Özbay, 2014: 31)

Bütün bu hareketlilik insanların bilgi aktarım ve alım isteğini arttırmıştır. İlk olarak dinî kitaplarla başlayan basım özellikle ulaşım araçlarının gelişmesiyle yavaş yavaş gazeteye dönmeye başlamıştır. Matbaalar, kitapların yanı sıra artık altı ayda bir basılan *Almanak Yıllıkları* gibi örnekler basmaya başlamışlardır. Altı ayda

bir yayınlanan bu yıllıkların, halk tarafından büyük ilgi göresinden sonra, Alman İmparatoru II. Rudolf zamanında ayda bir yayımlanmaya başlayan dergiler basılmaya başlanmıştır (Özbay, 2014: 34). Dergiden ziyade gazete sayılabilecek ilk örnek 1605 yılına dayanmaktadır. “Nieuwe Tijdingen” isimdeki bu gazete, Hollanda’nın Anvers Limanında Abraham Verhoeven tarafından çıkarılmıştır (Abadan, 1961: 122). Bu gazeteyi takip eden süre zarfında 1609’da Almanya’nın farklı şehirlerinde haftalık gazeteler çıkmaya başlamıştır (Canan, 1997: 1).

Zamanla bütün dünyayı etkisi alan bu gelişmeler, Avrupa’nın yanı başında bulunan Osmanlı Devleti’ne de sirayet etmiştir. Balkanlarda toprak sahibi olan Osmanlı, Avrupa’da değişen sistemlerin kendi coğrafyasına da etkisiyle birlikte bu yenileşme sürecinden uzak kalamamıştır.

1.1 Osmanlı Devleti’nde Basın- Yayın Hareketleri

1.1 İlk Matbaa

Türklerde matbaa denildiğinde akla gelen ilk kişi İbrahim Müteferrika olsa da Uygurların Çinlilerden daha eski metinlerine rastlanılması Türklerde matbaanın tarihinin eski olduğunu göstermektedir. Zira Uygurlar alfabe ve harf tekniklerini her türlü yazıya uygulamışlar, kâğıdı kullanmışlardır (Sarioğlu,1990: 9). Buna karşın Türkler, matbaanın Avrupa’da gelişim gösterdiği yıllarda dinî hassasiyetten dolayı yabancı ülkelerde basılan kitaplara karşı mesafeli durmuşlardır. Ayrıca matbaa yaygınlaştığı vakit müstensihlerin işlerini icra edemeyecekleri endişelerini taşımışlardır (Ertuğ, 1960: 80). Neticede bu durum, modern anlamdaki ilk Türk basım-yayın hareketlerini geciktirmiştir. Fakat Osmanlı Devleti topraklarında bulunan gayrimüslim azınlıklar, yayın hareketlerinin başlangıcı sayılacak faaliyetleri 15. asrın ikinci yarısında gerçekleştirmişlerdir. İspanya’da matbaacılığı öğrenmiş olan ve Osmanlı topraklarına göç ederek yerleşen azınlık gruplar zamanla Yahudi, Ermeni, Rum matbaalarını kurmuşlardır. Gayrimüslim azınlıkların bu girişimine karşın ilk Türk matbaanın kurulması Lale Devrine kadar beklemiştir.

Lale Devri zamanının önemli elçisi olan Yirmisekiz Mehmet Çelebi, Paris görevi esnasında Avrupa’daki matbaa faaliyetlerini görmüş ve bu yeniliği Osmanlı topraklarına getirme düşüncesi içine girmiştir. Bu süreçte yanında bulunan oğlu Yirmisekiz Çelebizade Sait de Batı’nın ilim, bilim ve teknik faaliyetlerinden etkilenmiş, bunlarla yakından ilgilenmiştir. 1724 yılında Osmanlı’ya dönünce öğrendikleri doğrultusunda bir matbaa kurma girişimde bulunmak istemişlerdir

Yirmisekiz Mehmet Çelebi bu düşüncesini, yakın dostu tercüman Müteferrika İbrahim Efendi'yle paylaşmıştır (İnuğur, 1982: 154).

Macar asıllı bir Kalvinist olan İbrahim Efendi, 18 yaşında Macaristan'a yapılan akınlar sırasında esir düşmüş ve iki yıl esir olarak yaşamıştır. Daha sonra İslamiyet'e geçmiş, Türkçe öğrenmiş, dini konularda kitaplar yazarak dönemin sadrazamı Nevşehirli İbrahim Paşa'nın sevgisini kazanmıştır. Devletin önemli işlerinde yer almış, padişah adına mektup götürüp, seferlere katılmış ve tercümanlık yapmıştır (Ertuğ, 1960: 88). Sait Efendi'nin matbaa kurma faaliyetlerine iştirak etmiş, basmacılık bilgisiyle kurulan matbaayı idare ve işletme görevini üstlenmiştir (Şapolyo, 1969: 35). İbrahim Efendi, matbaanın faydalarını anlatan bir risale yazmış, Sait Efendi aracılığı ile bu risaleyi Sadrazam Paşa'ya sunmuştur. Yenilik taraftarı olan Sadrazam Paşa bu fikre sıcak bakmış bunun sonucunda da Şeyhülislam Abdullah Efendi bu yeni kurulacak basımevine dini açıdan fetva vermiştir. Din kitaplarının basımının yapılmaması şartıyla Sultan III. Ahmed de izin verdiğini bildiren bir ferman yayınlamıştır. Asıl adı “Dâr'üt- Tıbâ'at- Ül – Âmire” olan ama halk arasında “Basmane” olarak zikredilen basımevi, Müteferrika İbrahim Efendi'nin evinin alt katında kurulmuş ve ilk Türk matbaası olarak 1727 yılında kayıtlara geçmiştir (İnuğur, 1982: 155).

Basımevi, yurtdışından harf kalıpları getirilerek, faaliyetlerine hızlıca başlamıştır. Müteferrika İbrahim Efendi, matbaaya karşı çıkmak amacıyla halkı galeyana getirmek isteyen sofulara fırsat vermemiş ve müstensihleri kızdırmamaya çalışarak yayınlamak istediği eserleri özenle seçmiştir. Dini bir anlam içermemesi bakımından da bu doğrultuda ilk seçilen eser Vankulu Lügati olmuştur. Aslında bu eser, İmam Ebû Nasr İsmâ il b. Hammad Cevherî El-Farâbî'nin “Sihah il- Cevherî” isimli eserinden tercümedir. Bu tercüme, “Vankulu” lakabıyla anılan Müderris Mehmet Efendi tarafından yapılmıştır. Zamanın eğitim öğretiminin Arapça yoğunlukta olması bu kitabın seçiliş amaçlarından birisidir. Çünkü müstensihler, kitabın hacminin genişliğinden dolayı eseri çoğaltmak için yüksek meblağ isteklerinde bulunmuşlardır. Arayış içinde olan okuyucular, kitabın matbaada esere basılmasıyla rağbet göstermişlerdir (Ertuğ, 1960: 95). Bu basımı, Kâtip Çelebi'nin “Tuhfetü'l-Kibar fi Esfari'l- Bihar ve “Cihannüma”, Emir Hasan Mesudi'nin “Tarih-i Hindi Garbî”, Ahmed bin Hemdem Süheyli'nin “Tarihi Mısır il- Kadir ve Mısır- Cedid” kitabı gibi kitaplar ve “Bahriye-i Bahri Siyah”, “Memalik-i İran” gibi haritalar olmak üzere toplam 17 eser izlemiştir (Sarioğlu, 1990: 39-46).

Müteferrika'nın matbaasından sonra dört önemli matbaa ile faaliyetlere devam edilmiştir. Bunlardan ilki 1796 yılında padişah emriyle kurulmuş ve gözetimi Abdurrahman Efendi'ye verilmiş olan “Mühendishane Basımevi”dir. Bu matbaada basılan *Burhan-ı Katı* isimli Farsça-Türkçe sözlük, Osmanlı'da basılan ilk iki renkli eser olma özelliği taşımaktadır. İkinci matbaa ise “Üsküdar Basımevi”dir. Mühendishane Basımevi'nin yöneticisi olan Abdurrahman Efendi, bu matbaanın da başına getirilmiştir. Üçüncü ve Cumhuriyet döneminde de varlığını devam ettiren en büyük matbaa ise “Takvimhane-i Âmire”dir. II. Mahmut dönemi matbaası olan Takvimhane-i Âmire'de ilk gazete *Takvim-i Vekayi'i* basılmış ve 1864 senesinden itibaren Matbaa-i Âmire ismiyle Cumhuriyet dönemine geçmiş, sonrasında Milli Matbaa olup 1939 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi hâline getirilmiştir. Bu süreçte değinilmesi gereken önemli matbaalardan biri de “Bulak Matbaası”dır. Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından 1822'de kurulan basımevi, ilmî yayınlar yapıp *Vekayi-i Mısriyye* adlı gazeteyi de çıkartmıştır (İnuğur,1982: 163-164). Böylelikle Müteferrika İbrahim Efendi ve Sait Efendi'nin attığı bu ilk adım kendisini hızla geliştirmiş, insanların sadece kitap değil yeni arayışlar içerisine girmesini sağlamıştır.

1.2 Gazeteler

Fransa'da meydana gelen Fransız Devrimi, bu devrim doğrultusunda otoritelerin yıkılması ve yeniliklerin doğmasını sağlamıştır. Avrupa'da yeni inkılaplar ortaya çıkmış, kara ve deniz yolu bağlantılarıyla bu yenilikler yayılmaya başlamıştır. İşte Fransız İhtilali'nin etkisi, yenilik hareketleri Osmanlı Devleti'ni de bu durumun dışında bırakmamıştır.

Osmanlı Devleti'nin sınırları içinde yayınlanan ilk gazeteler, Fransızlara aittir. İlk gazete Fransız Büyükelçiliği tarafından siyasi bir maksat doğrultusunda 1795 yılında İstanbul'da *Bulletin des Nouvelles* ismiyle Fransızca olarak çıkartılmıştır. İkinci gazete de Fransızca olarak İstanbul'da *Gazette Française de Constantinople* adıyla 1796 yılında çıkarılmıştır. Bunların peşinden yine birçok Fransızca gazete gelmektedir (Topuz,2015: 34,35). Fransızca gazeteler zamanla, Osmanlı hakimiyeti altında yaşayan azınlıkları kışkırtmak için siyasi yazılar yazmışlardır. Osmanlı Devlet'i de bu duruma rahatsızlığını dile getirmiş, gazetelere yasak konulma uygulaması yapılmıştır. II. Mahmut devletin başına geçtiğinde bütün bunları görmüş ve yeniliğe açık bir padişah olarak hareketliliğe kayıtsız kalmamıştır. İlk gazeteler bu dönemde çıkmaya başlamıştır. Devlet desteği ile

Çıkarılan ilk Türkçe resmî gazete *Takvim-i Vekayi*’dir. Fakat bundan önce Osmanlı Devleti bünyesinde Müslümanların çıkardığı ilk gazete sayılan “*Vakayii Mısıriye*” gelmektedir.

Mısır Valisi olan Kavalalı Mehmet Ali Paşa, bulunduğu bölgede zamanla siyasi bir g hâline gelmiştir. Siyasi gücünün yanında Avrupa’yı kültürel anlamda takip etmiştir. 1820 yılında kurduğu Bulak Basımevi’nde pek çok kitap basımı yapmıştır. Zamanla, yabancı gazetelerin siyasi olayları çarpıttığını düşünerek kendi gazetesini çıkar mıştır. Bu gazete *Vakıyi-i Mısıriye* ismiyle 1828 yılında bizzat Mehmet Ali Paşa tarafından Arapça-Türkçe iki dil olarak çıkarılmıştır (Koloğlu, 2014: 47).

II. Mahmut, devlet erkaniyla görüşmeler yaparak hem Batı’daki yeniliklerden uzak kalmamak hem de Doğu’daki Mehmet Ali Paşa’nın çıkışına karşılık olarak Osmanlı Devleti’nin ilk resmî gazetesini olarak kayıtlara geçen *Takvim-i Vekayi* gazetesinin çıkarılması doğrultusunda karar vermiştir. Gazetenin ilk sayısı 25 Temmuz 1831 tarihinde basılmıştır (Oral, 1970: 72). İlk sayısı sekiz sayfa metin olarak neşredilen gazetenin başına Vakanüvis Esat Efendi getirilmiştir. Gazete ülkenin iç ve dış olaylarının yanı sıra ticari ve askeri durumları halka duyurmak amacı gütmektedir. M. Nuri İnuğur kitabında bu konuya şu şekilde değinmiştir:

“Görülüyor ki ülkemizde basın, diğer ülkelerde olduğu gibi siyasal, sosyal ve ekonomik olaylar karşısında halk kitlesini aydınlatmak, kamuoyunu etkilemek yolunda, toplumca duyulan isteklerden doğmamıştır. Hükümetin yaptığı işleri halka duyurmak amacıyla, özel buyrukla ortaya ık mış, zamanla halkı aydınlatmak, kamuoyunu etkilemek niteliğini kazanmıştır” (İnuğur, 1982: 175).

Gazetede noktalama işaretleri kullanılmamış ve puntoların oranı birbiriyle aynı yazılmıştır. Yayınlanmadan nce Sait Efendi, gazete hakkında bilgi vermek amacıyla bir mukaddime yazmıştır. Sade bir Türkçe ile yazılan *Takvim-i Vekayi*, çıkışından beş gün sonra Fransızca “Le Moniteur Ottaman” ismi ile yayınlanmış ve Tanzimat’ın ardından Arapça, Farsça, Rumca, Ermenice dillerinde de çıkarılmıştır. 1960 yılına kadar yayınını sürdüren gazete, bu tarihten sonra özel bir mahiyet kazanarak devletle alakalı belge, tüzük yayınlayan resmî gazeteye dnşmştir. Sonuç olarak, ilk Türk muhabirin burada görevlendirilmesi; ilk Türkçe ilanlara ve tercüme makalelere yer verilmesi bakımından Türk basın tarihine nc olmuştur.

Tanzimat Fermanı'ndan sonra hayatın pek çok noktasına gelen yenileşme hareketleri, Türk basın yayınına da etkilemiştir. Özellikle azınlıklara verilen ayrıcalıklı durumlar bu noktada da kendisini göstermektedir. İlk yarı-özel gazete sayılan *Ceride-i Havadis* de böyle bir ayrıcalık sayesinde yayın hayatına başlamıştır. Gazetenin sahibi William Churchill'e, Abdülmecit tarafından verilen özel imtiyaz ile gazete çıkarma izni verilmiştir. Churchill, 31 Temmuz 1840 yılında gazeteyi çıkarmaya başlamıştır. Yarı resmî gazete olarak sayılmasının en önemli nedeni basın tarihçileri açısından devlet tarafından maddi destek almasıyla açıklanmaktadır. (Budak, 2014: 194) On gün periyotla ve 51 sayı olarak yayınlanan gazete ilk üç sene iki yüz okuyucu ile sınırlı kalmıştır. Churchill'in ölümü üzerine oğlu Alfred Churchill gazeteyi devralmış ve ismini "Ruzname-i Ceride-i Havadis" olarak değiştirmiştir. Ülkemiz de ilk defa ölüm ilanı yayınlama özelliği de bulunan gazete 1860'tan sonra ilan gazetesi şeklinde devam etmiş ve 1865'te kapanmıştır (Oral, 1970: 78,79)

Devlerin desteklediği *Takvim-i Vekayi* ve *Ceride-i Havadis*'ten yaklaşık 30 yıl sonra Türk aydınları tarafından edebiyata kazandırılan ve ilk özel gazete unvanını taşıyan gazete *Tercümân-ı Ahvâl*'dir. 1860 yılında Agâh Efendi tarafından çıkarılmaya başlanmış ve ilk 24 sayısında Şinasi ona eşlik etmiştir. İlk sayısına Şinasi'nin kaleme aldığı "Mukaddime" ile başlayan gazete, 24. sayısına kadar her hafta pazar, 25. sayıdan itibaren iki günde bir çıkmaya başlanmıştır (Banarlı, 1983: 826). 6 yıl süren yayın ömründe, başta ilk tefrika olan "Şair Evlenmesi"ni Türk edebiyatına kazandıran gazete, bunun yanı sıra çeşitli çevirilere, ekonomik konulara, resmi haberlere, tüzük gibi konulara da yer vermiştir (Topuz, 2015: 19). Yeni Osmanlılar Cemiyeti'ne giren Agâh Efendi'nin siyasi işlere bulaşması ve 1867 yılında Avrupa'ya kaçması, gazetenin çıkmasını zorlaştırmış ve Şinasi'nin yokluğu da etkili olarak aynı yıl kapanmasına neden olmuştur.

25. sayıda *Tercüman-ı Ahvâl*'den ayrılan Şinasi, 1862'de tek başına *Tasvir-i Efkâr*'ı yayınlamıştır. İsminden de anlaşıldığı üzere Şinasi bu gazeteyi düşüncelerini dile getirmek amacıyla çıkartmıştır. Nitekim kısa zamanda geniş bir kitleye kavuşması, içeriğinin ve yazar kadrosunun kalitesi; hürriyet ve millet gibi kavramları ilk defa kullanmasıyla bu gazete Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olmuş ve amacını gerçekleştirmiştir. Şinasi, ilk önce İstanbul Hamidiye'de matbaa kurmuş ve özel harf hatları döktürerek matbaayı basıma elverişli duruma getirmiştir. Haftada iki gün, iki sütun dört sayfa olarak basın hayatına giriş yapan

Tasvir-i Efkâr, “Havâdis-i Dahiliye” ve “Havâdis-i Hariciye” başlıklarıyla yazılarını toplamıştır (Erol, 2019: 283). Halk nezdinde açık ve anlaşılır yazan Şinasi, başta Namık Kemal gibi genç aydınları gazeteye toplamış ve kısa zamanda gazeteyi önemli müstakil bir konuma getirmiştir (Enginün, 2014: 52). Şinasi’nin fikirlerinin giderek daha da muhalif hâle gelmesi, yönetimi eleştirilere başlaması gazetenin 106. sayısından sonraki süreçte görevine son verilmesine neden olmuştur. Şinasi’nin 1865 yılında Paris’e kaçmasıyla gazete Namık Kemal’in sorumluluğuna girmiştir (Koloğlu, 2020: 48). Namık Kemal’in de 1867 yılında Avrupa’ya kaçması *Tasvir-i Efkâr*’daki görevini sona erdirmiş ve gazete 1868’de çıkan son sayısına kadar Recaizade Mahmut Ekrem ile Kayazâde Reşad Beylerin idaresinde devam etmiştir (Yazıcı, 2011: 139).

Osmanlı basını, bu dört önemli gazetenin öncülüğünde hızlı bir gelişim içerisine girmiştir. Bunlarla beraber bu süreçte başka gazeteler de çıkmaya başlamış, çıkan gazeteler yönetimle fikir çatışmasına girmiş ve yönetimin de tedbirler almasına neden olmuştur. Ali Suavi’nin 1866’da çıkardığı Muhbir, 1869’da çıkan Basiret, Namık Kemal ile bütünleşen 1870 yılında çıkan İbret ve Abdülaziz döneminde çıkan, El Cevaib, Ayine-i Vatan, Muhip, Utrait, Terakki, Mümeyyiz, Hülasatul Efkâr, Vakıt, İstikbal vb. gazeteler Türk basınında çeşitlilik ve çok seslilik bakımından önemli yer tutmaktadır (Topuz, 2018: 25-31).

1864 yılında yerel yönetim sistemleri düzenlemesi ile eyaletler, vilayetlere dönüşmüş ve Tuna, Suriye, Halep, Trablus vb. gibi vilayetler kurulmuştur. Bu vilayetlerin gelişimi açısından ve hükümetin haberlerini taşraya bildirmesi amacı ile matbaa ve gazete faaliyetlerinde bulunulmuştur. Gazetelerde Türkçenin yanında bölgenin yoğun konuştuğu ikinci dil ile uygulama yapılmıştır. İlk Türkçe- Arapça gazete, Beyrut’ta *Hadikat al-Ahbar* ismiyle hükümetin resmî sesi olarak çıkarılmıştır (Koloğlu, 2020: 33). Ahmet Mithat Paşa’nın “Tuna” gazetesi, Erzurum’da çıkarılan ilk Türkçe-Ermenice gazete *Envar-ı Şarkıyye*, 1867’de yayımlanan Türkçe- Ermenice gazete olan *Girit*, Türkçe- Rumca 1869’da çıkarılan *Selanik* gazetesi ve benzerleri önemli vilayet gazetelerindendir (Topuz, 2018: 31-33).

Bu gazete hareketliliğinin yanında, ilk başta önlem amaçlı daha sonraları ise muhalifleri susturabilmek adına basın yasakları da uygulanmıştır. İlk yasaklama, 1858 Ceza Kanunu’na konan maddeler ile başlamaktadır. Kanunun 139. ve 213. maddelerinde müstehcen resim basımına, asılsız suçlamada bulunmaya yasak

getirilmiştir. Bu kanundan altı yıl sonra 1864 yılında ise yine Fransa'dan örnek alınarak Matbuat Nizamnamesi çıkartılmıştır. Maddelerinde, gazete çıkarmak için resmi izin almak ve kötü, aleyhtar yazılara uygulanacak cezalar yer almaktadır. 1867 yılındaki Âli Kararnamesi, hükümete yapılan eleştirilere, halkı galeyana getirmek amacıyla yazılan yazılara karşı geçici olarak getirilmiştir. Bu kararname kapsamında *Diyojen* 15 gün süre ile kapatılmış, *İbret* gazetesi yasaklanmış, *Basiret* gibi gazeteler kapatılmıştır. Geçici olarak getirildiği belirtilmesine karşılık 1909 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Yayınların daha fazla kontrol altında tutulması adına bu kararnameden sonra 1876'da yeni bir kararname çıkartılmış ve artık yayınlanmadan önce kontrol edilmesi uygulamasına geçilmiştir. 1878'den itibaren ise daha kontrollü, yeni bir döneme girilmiş ve bu dönem İkinci Meşrutiyet'e kadar devam etmiştir (Topuz, 1996: 27-32).

1.3 Dergiler

Osmanlı Devleti'ne dergilerin girmesi de gazeteler gibi geç gelmiştir. İlk dergiler Tanzimat zamanında Osmanlı'nın Batı'dan almaya çalıştığı yeniliklerden birisi olma özelliği taşımaktadır. Batı'nın teknik ve bilim alanda yeniliklerinin alınmaya çalışıldığı bu dönemde ilk dergi, *Vakayi-i Tıbbiye*'dir. Tıp dergisi olma özelliği taşıyan dergi, 1849-1851 yıllarında yayınlanmış, toplamda 28 sayı olarak çıkmış ve Osmanlı Devleti'nin ilk dergisi olma özelliğini kazanmıştır. Derginin Fransızca basımı da vardır (Bayrak, 1994: 152)

Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye ismiyle Münif Paşa'nın kurduğu heyetin yayın organı görevini görmek üzere, 1862 yılında *Mecmua-i Fünun* adıyla bir dergi çıkarılmıştır (Şapolyo, 1969: 142). Hukuk, felsefe, gazetecilik, edebiyat gibi konularda bilgi birikimine sahip olan Münif Paşa, kurduğu heyete üye olanlarda da aynı bilgi birikimini aramış, Doğu dilleri yanında en az üç yabancı dil şartı ile üyelik hakkı tanımıştır. Derginin kalemleri de bu doğrultu da Ahmet Vekif Paşa, Edhem Pertev Paşa, Rifat Bey, Hekimbaşı Salih Efendi vb. devlet ve aydın kişiliklerdir (Akünel, 1985: 117). Tanzimat Dönemi'nde bir okul olarak görülen bu dergi, "Bir Yıldızböceği ile Bir Yolcu" başlığıyla yayınlanan yazıdan dolayı sansür yasası kapsamında padişaha hiciv olarak değerlendirilerek kapatılmıştır.

Bu dönemin bir diğer dergisi de *Mir'at*'tır. Resim basılan ilk dergi olarak bilinmesine karşılık Bülent Varlık'a göre ilk resimli dergi *Mir'at* değil *Vakayi-i Tıbbiye*'dir. (Varlık, 1985: 112). 1862 yılında çıkan bu dergi sadece üç sayı yayınlanmış ve yayın hayatı sona ermiştir. Bu dergileri sırasıyla; 1863 tarihli ilk

müzik dergisi “Musiki-i Osmani”, 1864 yılına ait askeri bir dergi olma özelliği taşıyan “Ceride-i Askeriye”, aynı isimle çıkan gazetenin haftalık eki olarak 1869’da yayımlanan ve içeriğiyle ilk çocuk dergisi olma özelliği barındıran “Mümeyyiz”, bazı sayılarında karikatür bulundurarak mizah dergisi özelliğine sahip, Teodor Kasap’a ait 1869 tarihli *Diyojen*, *Dağarcık* (1871) ve *Mecmua-i Ulum* (1879) gibi dergiler izlemektedir (Yapar Gönenç, 2011: 64).

II. Abdülhamid’in 1878’de meclisi feshederek, Kanun-i Esasi’nin işleyişini durdurması, daha baskıcı bir dönem içine girilmesine neden olmuştur. Basının da bu dönemde sansüre uğraması yayınları durağanlaştırmış, sayısını azaltmıştır. Bu ortam dahilinde ses getiren dergiler de olmuştur. Bunlardan en büyük yankıyı uyandıran ve birçok edebî hareketin öncüsü niteliği taşıyan *Servet-i Fünûn* dergisidir. Ahmet İhsan Tokgöz tarafından 1891 senesinde Servet gazetesinin eki olarak yine Ahmet İhsan tarafından kurulan dergi, Servet-i Fünûn Matbaası’nda basılıp yayınlanmaya başlamıştır (İnuğur, 1982: 287). İlk başlarda fen ve teknik konulu bir dergi iken Tevfik Fikret’in yazı işleri müdürü olmasıyla birlikte edebî bir dergiye dönüşmüştür. Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, Halit Ziya, Mehmet Rauf ve Hüseyin Cahit gibi yazarların toplandığı dergi, yeni bir edebi topluluk oluşmasını sağlamıştır (Enginün, 2014: 83). Edebî tartışmaların yapıldığı Servet-i Fünûn’da; roman, hikâye, şiir gibi pek çok edebi eser yayımlanmıştır. Yazarların birbirleriyle anlaşmazlıkları, derginin kısa sürede dağılmasına neden olmuştur. Kısa süreli kapatılmalar yaşamış, edebi kalemlerini zaman zaman kaybetmiş olmasına rağmen Servet-i Fünûn dergisi Cumhuriyet dönemini görmüş ve 25 Mayıs 1944’te 2461. sayısı ile kapanmıştır (Parlatır, 2009: 574,575).

1893 yılında yayımlanan *Malumat* dergisi dönemin önemli dergilerinden birisidir. Eski edebiyatın savunucusu geleneksel yapıya sahip olan dergi, Servet-i Fünûn dergisi ile tartışmalara girmiştir (Yapar Gönenç, 2011: 65). Baba Tâhir ismiyle bilinen ve tanınan Mehmet Tâhir öncülüğünde, 1895-1903 tarihleri aralığında 423 sayı olarak ilim, fen ve edebî içerikli bir dergi olarak çıkarılmıştır (Uçman, 2006: 525). Coğrafya, tarih, astronomi, kimya, biyoloji, edebiyat vb. alanlarda içeriklere sahip olan Malumat, Ahmet Rasim, Ebüzziya Tevfik, Necip Asım gibi şahsiyetleri de kalem kadrosunda bulundurmıştır (Kaloğulları, 2008: 7,8). II. Abdülhamit döneminin kontrolcü havası içinde dergi, bir süre sonra kendiliğinden kapanmıştır. Bu dönemin diğer dergilerinden bazıları da şunlardır:

Kitapçı Karabet'in 1891'de basımını yaptığı *Mektep, Gayret, Nilüfer, Çocuk Bahçesi* (İnuğur, 1982: 290).

İstanbul'da bulunan gazetelerde 25 Temmuz 1908 tarihinde yayınlanan bildiriyle II. Meşrutiyet ilan edilmiştir. Bu tarihten sonra baskının ortadan kalması, basın ve yayının özgür bir ortama girmesini sağlamış ve gazete, dergi gibi yayın organlarının çıkışında büyük bir patlama yaşanmıştır. 1908-1909 senelerinde 353, 1910-1911 yıllarında toplam 154 dergi ve gazete yayın hayatına başlamıştır (Toprak, 1984: 20). Mizah, ziraat, iktisat, fikir ve edebiyat, kadın vb. konulu dergiler bu dönemde artmıştır.

Meşrutiyetin ilanının hemen akabinde mizah dergileri sayısında patlama görülmektedir. *Kalem, Cem, Dalkavuk, Karagöz, Çekirge, Cadalog, Boşboğaz, Güllabi, Curcuna* vd. gibi pek çok dergi yayımlanmış fakat ömürleri uzun soluklu olmamıştır. Kalem dergisi 1908-1911 yıllarında yayımlanmış Fransızca-Türkçe olarak basılmış bir dergidir. Dergiyi Salah Cimboz yayımlamış, çizerliğini de karikatürist Cemil Cem yapmıştır. "*Eşek*" dergisi de diğer mizah dergilerindendir. Zaman içinde *Merkep, Koca Eşek* gibi isimlerle yayımlanmıştır (Derman, 1984: 72-74).

İlk İslamcı- Türkçü yayın *Sırat-ı Müstakim* 'dir. 1908 tarihinde kurulmuştur. Eşref Edip tarafından kurulan dergi, 183 sayı çıkmıştır. Derginin kalemleri arasında yer alan Mehmet Akif, ilk sayıdan itibaren bulunmaktadır. 1911 yılında *Sebilürreşat* adını almıştır. Sebilürreşat'tan bir süre sonra ayrılan modern düşünceye sahip yazarlardan sonra dergi, geleneksel İslam doğrultusunda devam etmiştir (Toprak, 1984: 20). İslamî dergi çizgisinde ilerleyen bir diğer dergi de "*Beyan ül-Hak*"tır. Dinî, siyasî, edebî nitelikli içerikleri konu edinen dergi, dönemin güncel birçok konusuna değinmiştir. Bu dönemin bu türdeki örnek dergileri olarak şunlar verilebilir: *Ceride-i Sofiye, Sada-yı Hak, İslam Mecmuası* vd. (Yapar Gönenç, 2008: 66).

Türkçülük akımı doğrultusunda da dergiler yayımlanmıştır. 1908 yılında Türk Derneği'nin etrafında toplanan yazarlar aynı isimle bir dergi çıkarmışlar ve bu dergiyi ancak yedi sayı yayımlamışlardır. 1912'de yayın hayatına başlayan *Türk Yurdu* dergisi ise, İttihat ve Terakki'den destek görmekte ve İttihatçılarla ilgili yazılar yayınlamaktadır (Toprak, 1984: 23). *Halka Doğru*'da aynı çizgide 1913 senesinde Türk Derneği tarafından yayımlanmış bir dergidir. *Bilgi Mecmuası, Türk Sözü, Küçük Mecmua* vd. bu anlayışı savunan dergilerdendir (Demir, 2016: 89,90).

1908-1911 yıllarında Orman, Maadin ve Ziraat Nezareti, *Orman ve Maadin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası*'nı çıkarmıştır. 16 sayı yayımlanan dergi, bağlı olduğu nezaretin ismi değişince aynı doğrultu da adını *Ticaret ve Ziraat Nezareti Mecmuası* olarak değiştirmiştir. Hayvanlar hakkında bilgi, tarım, madencilik, tarım makine ve araçları vb. gibi konularda yazılar yayınlamıştır. *Resimli Çiftçi* ise 1909 yılında sadece bir sayı olarak yayımlanmıştır. Bir diğer dergi *İkramiyeli Ziraat Gazetesi*'dir. 1909-1910 yıllarında 33 sayı olarak Ziraat Osmaniye Cemiyet'inin yayın organı göreviyle faaliyette bulunmaktadır (Demir, 2014: 390).

Bu dönemin magazin dergileri de bulunmaktadır. *Şehbal* bu dergilerden birisidir. 1909 yılında resimli olarak yüz sayı yayımlanmıştır. Dönemin siyasetinden uzak kalmış, kadın okuyucularına seslenen ilanlar yayınlamış, okuyucularını Osmanlı'nın şehirlerinde gezdirmek için oranın yaşantılarını anlatmıştır. Halit Ziya, Hıfzı Tevfik, Faik Ali gibi isimler dergi de yazılar kaleme almıştır (Hiçyılmaz- Evren, 1984: 150). Diğer önemli dergi Faik Sabri ve Ubeydullah Esat tarafından 1909-1914 yıllarında 51 sayı yayımlanan '*Resimli Kitap*' tır. Fikir ve magazin dergisi olmuş, dergide fotoğraflara da yer vermiştir (Yapar Gönenç, 2008:66). Bu ikilinin beraber yayınladığı diğer dergi de *Musavver Muhit*'tir. 1908-1909 yıllarında 39 sayı olarak yayımlanmıştır. Döneminin önemli resimli dergilerindendir. Bir diğer dergi ise müdürlüğünü ve imtiyaz sahipliğini Faik Sabri Bey'in yaptığı *Resimli Roman Mecmuası*'dır. Bu dergi çalışma konumuz olduğundan ayrı başlık altında incelenecektir.

1.4 Resimli Roman Mecmuası

Resimli Roman Mecmuası, yayın hayatına 1 Mart 1325 (14 Mart 1909) tarihinde başlar. Her ay aynı gün, bir kere olmak üzere 1 Temmuz 1325 (14 Temmuz 1909) yılında son sayı şeklinde 5 sayı olarak çıkmıştır. *Resimli Kitap* ve *Musavver Muhit*'in gölgesinde kalmış derginin müdürlüğünü ve imtiyaz sahipliğini Faik Sabri yapmıştır. Derginin yönetimi, *Musavver Muhit* ile aynı idarehanede yer almıştır.

Resimli Roman Mecmuası, az sayısı olmasına karşılık her sayısında en az seksen sayfa içerik ve dergiye ilave olarak yer verilen yirmi sayfalık tiyatro eserleriyle her sayısı yüz sayfalık hacimli bir yayındır. Kalem kadrosunda da Safvet Nezihî, Halide Salih mahlasıyla Halide Edip, Ahmet Rasim, Hüseyin Rahmi, Recaizade Ekrem, Mehmet Rauf gibi edebi şahsiyetler bulundurarak kadrosunu kuvvetlendirmiştir.

Roman, hikâye, şiir, tiyatro, manzum hikâye gibi edebiyat türlerine yer veren dergi, kısa soluklu olmasına karşılık Türk edebiyatında edebî anlamda büyük yer edinmektedir. *Resimli Roman Mecmuası*'nın içerik olarak incelenmesi çalışmanın üçüncü bölümünde detaylıca yapılacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

1. LATİN HARFLERİNE AKTARIM

1.1 Sayı 1 – 1 Mart 1325/14 Mart 1909

1.1.1 Kapak

Numara:1¹ – Birinci Sene *** Nüshası 5 kuruş *** 1Mart 1325

Resim 1: Birinci sayı kapak resmi

Direkteur: Faik Sabri Bey²

Müdürü: Faik Sabri Bey

İdarehanesi: Bâb-ı Âlî Caddesi'nde "Musavver Muhit" idarehanesi

Ressimli Roman, Revue Mensuelle Illustrée

Bureaux: Grand Rue de la Sme. Porte-cons ple.³

Cağaloğlu'nda "Matbaa-i Hayriyye ve Şürekası"

¹ Metinde "numero" şeklinde yazılmıştır.

² Metinde Fransızca olarak yazmaktadır. "Müdürü: Faik Sabri Bey

³ Resimli Roman, Resimli aylık dergi

1.1.2 Baker⁴

Beyoğlu'nda doğru yolda Fransız Sefarethanesi karşısında Numara: 37

Maison BAKER – Pera

Çok Yaşa İngilizler!

Resim 2: Mağaza ilanı reklamı

Baker mağazasına erkek ve kız çocuklar için hazır elbiseler celbedilmiştir. Bu iş için Tekke Kapısı'nda 500 numaralı mağazada erkek çocuklar ve erkekler için Beyoğlu'nda doğru yolda 370 numaralı mağazada kız ve erkek çocuklar için hazır ve mücedded elbiseler İngiliz emtiası olarak celbedilmiştir.

1.1.3 Musavver Muhit⁵

Siyasi, edebi, felsefi, haftalık gazete

Gönlünüzü eğlendirmek ister misiniz? Muhit okuyunuz.

Nail-i istifade olmak ister misiniz? Muhit okuyunuz.

Nüshası 2 kuruş “19 Numaralı nüshası neşrolundu” Nüshası 2 kuruş

İdarehanemiz memerr-i fetile neşredilen “Musavver Muhit” risalesi meşhur üdebâ ve şiirimizin muâvenet-i tahrirîyesini temin etmiş olduğu gibi diğer taraftan da hamd ü ekremleri, Halit Ziya ve Tevfik Fikretleri takip eden neslin en mümtaz ve en ümidbahş zekalarını tanıtarak onların teşkil ü tekâmülünü taktir ettirecek ve

⁴ Giyim mağazası reklamıdır. Sayfa elif “l” harfi ile numaralandırılmıştır.

⁵ Bu sayfa be “b” harfi ile numaralandırılmıştır. Musavver Muhit dergisinin tanıtımı ve abone kuponu vardır.

böylece istikbal-i edebimizin bir menşe-i mühimi olmaya hasır-ı mesai eyleyecektir. Yorulmaz ve medid bir cehd ve gayret neticesi olarak “Muhit”imizi istediğimiz mertebeye çıkarmaklığımız, onu vürudusabırsızlıkla beklemeniz muazzaz bir dost gibi sevdirebilmekliliğimiz bizim için ne büyük saadet!

“Musavver Muhit”in mevcut haftalık gazetelerin en nefis ve en mükemmeli olduğunu iddia edebiliriz. Ahvali-i aleme temas eden en yeni resimleri Muhit’te bulacağınız gibi en parlak imzalar altında edebi, fenni, siyasi bendleri de Musavver Muhit’te okuyabilirsiniz. Herhalde yalnız bir nüshasının mütalaası kariyi hemen abone olmaya teşvik eder. Çünkü abonelerine müteaddit, müteaddit olduğu kadar da mühim hediyeleri vardır. Bu hediyeler muhtelif cins-i eşya, meccanen fotoğraf takdimi, konferanslar, hakk-ı duhul gibi birçok aksamı hâvidir. Numune olarak bir nüsha almak için iki kuruşluk posta pulu gönderirseniz kâfidir. İşte abone şeraiti: Dersaadet için senelik 108, altı aylık 54; vilayet için senelik 120, altı aylık 65 kuruştur. Abone olmak için zîrdeki kuponu keserek ve lazım gelen yerlerini imla ve lüzumsuzlarını tayyederek Dersaadet’te Bâb-ı Âlî Caddesi’nde Musavver Muhit ve Resimli Roman müdürü Faik Sabri Bey namına gönderiniz.

Bir nüshasını görünüz

Haftalık Musavver Muhit⁶

“Musavver Muhit” Mecmuasının ... numarasından itibaren

1) Bir seneliğine

2) Altı aylığına

Abone olmak istediğimden ve Dersaadet’te

Taşrada

Mukim olduğumdan

1) Bir senelik İstanbul abone bedeli olan

2) Bir senelik taşra bedeli

3) Altı aylık İstanbul bedeli

4) Altı aylık taşra abone bedeli

1) 108 kuruş 1) Manda post suretiyle

2) 54 kuruş 2) Leffen pul olarak

3) 120 kuruş 3) Leffen çek olarak

⁶ Abone kuponu

4) 65 kuruş 4) Leffen hâmil varaka ile

Gönderilmiş olduğundan ahz ile abone senedinin ve hediyesinin irsali

İmza

Adres: İsmi ...

Mahall-i ikâmeti ...

Şehri ...

1.1.4 Yeni Resimli Roman Mecmuası⁷

Roman meraklılarına müjde! Matbuatımızda inkılap! Tekamüle doğru bir adım!

Bugün memleketimizde ilk defa olarak tesis olunan bu nefis mecmua-ı mündericatin kıymet-i edebîyesi ve resimlerinin nefaseti ile beraber fiyatının ehveniyesi ile karî ve karîelerin pek ziyade mazhar-ı râğbet ve teveccühü olacağına şüphe yoktur. “Musavver Muhit”imizin nâil olduğu fevkalade râğbet ve teveccühü şüphesiz ki “Resimli Roman” da kazanacaktır. Çünkü: “Yeni Resimli Roman Mecmuası” her ay 100 sayfa ve altmışa yakın resmi muhteva olduğu halde neşredilecektir.

“Yeni Resimli Roman Mecmuası”nın her nüshasında tek mil bir romandan maada üç dört küçük hikâye ve manzum hikâyeler bulunacaktır.

“Yeni Resimli Roman Mecmuası”nın neşredeceği milli romanlar en meşhur üdeba ve muharririmizin kaleminden çıkacak ve mütercim parçalar da Avrupa müşahir-i muharririn asarından muktedir mütercimlerimiz tarafından tercüme edilecek ve milli ve mütercim tiyatro piyesleri de derç edilecektir.

“Yeni Resimli Roman Mecmuası”nın resimleri en muktedir ressamlarımız tarafından yapılacaktır.

“Yeni Resimli Roman Mecmuası” sabırsızlıkla beklenecek ve her ümidin fevkinde nefis ve değerli olacaktır.

“Yeni Resimli Roman Mecmuası”nın ikinci nüshasında:

Râik’in Annesi

Muharriresi: Halide Salih

Halide Salih Hanım memleketimizin en büyük bir edebiyyesi olmak istidadını irâe ediyorlar. Bâhusus “Râik’in Annesi”nin pek lezzetli mütalaa edileceğinden eminiz. Safvet Nezihi Bey’i müteakip Halide Salih Hanım gibi

⁷ Bu sayfa te “ت” harfi ile numaralandırılmıştır.

muktedir ir muharriremizin eserini neşredecemiz için fevkalade müftehiriz. Bu nüshamızda bu romandan mâ‘adâ en meşhur ve mâruf imzalar altında müteaddit hikâye ve manzumlar bulunacağı gibi:

Sultan Selim-i Salis

Tarihi Piyes

Muharriri: Ali Haydar Emir

Sultan Selim-i Salis ser-levhalı tarihi piyesin mabadı ilave edilecektir. Sultan Selim-i Salis’in hâl‘iyle katlini ve yeniçerilerin ahvalini musavver olup gayet yeni bir tarzda kaleme almış olan bu meraklı piyesin pek ziyade mazhar-ı taktir olacağına eminiz.

1.1.5 Şerâit-i İştirâ⁸

“Yeni Resimli Roman Mecmuası”nın birinci nüshası üç yüz liraya mal olmuştur. Kamışları Avrupa’da yaptırılmış ve tab‘ına fevkalade dikkat edilmiştir.

Bu kadar fedakarlığa bir zamime olmak⁹ üzere yeni Resimli Roman Mecmuası:

5 kuruş fiyat

İle satılacaktır. 5 kuruşa hem resimli ve teknil roman hem de nefis birçok hikâyelerle manzumeler bundan başka gayet sanatkârane tertip edilmiş bir mecmuaya sahip olacaksınız.

“Yeni Resimli roman Mecmuası”nın nüshaları neşrolunur olunmaz kapışılacağından tam koleksiyona sahip olmak isterseniz şimdiden abone olunuz abonelerimize hediyelerimiz abone fiyatında dahildir.

İlk iki ay zarfında abone olacaklara:

Fevkalade tenzîlât yapılacaktır.

İdarehânesinden ve başlıca merkez tevzinden alınmak şartıyla seneliği yani 12 nüshası: 45 kuruş altı ayığı yani 6 nüshası 25 kuruştur.

Posta ile ikametgâhlara kadar gönderilmek şartıyla ve taşra için:

Senelik 55 kuruş altı ayığı 35 kuruşa.

⁸ Bu sayfa dal “د” harfi ile numaralandırılmıştır. Satın alma şartları ve abone kuponu bulunmaktadır.

⁹ Kelime iki defa yazılmıştır. Yazım hatası olarak düşünüldüğü için cümle akışına uygunluğu açısından yinelenen kelime çıkartılmıştır.

Abone kaydolunacaktır. Bu fiyatlar yalnız iki aya mahsus bir hediye ve ikram olup mayıs iptidasından itibaren idarehaneden alınacak aboneler: 50 kuruşa ve taşra ve ikametgahlara gönderilecek aboneler: 60 kuruşa iblağ olunacaktır.

Hiç vakit kaybetmeden abone olunuz. Bunun için şuradaki kuponu keserek ve lazım gelen yerlerini imlâ' ve lüzumsuz yerlerini tayyederek: “Dersaadet'te Bâb-
1 Âli Caddesi'nde Musavver Muhit ve Resimli Roman Mecmuası müdürü Faik Sabri Bey” namına irsal ediniz.

100 sayfa Resimli Roman Mecmuası 60 resim

(Resimli Roman) Mecmuası'nın mart birden mayıs bire kadar iki ay zarfında tenzil fiyatıyla abone kaydetmesinden istifade etmek ve mezkûr mecmuanın

1) Bir seneliği

2) Altı aylığı

Abone kaydolunmak istediğimden:

1) İdarehane veya merkez tevzilerinden alınmak

2) Zirdeki adrese gönderilmek üzere

1) Senelik

2) Altı aylık

Abone bedeli olan

1) 45 kuruş

2) 25 kuruş

3) 55 kuruş

4) 35 kuruş

1) Manda post suretiyle

2) Leffen pul olarak

3) Leffen çek olarak

4) Hamil varaka ile

Gönderilmiş olduğundan ahz ile abone senedinin ve mecmuanın zirdeki adrese irsali

İmza

Adres:

İsim

Mahall-i ikamet

Şehir

1.1.6 Kadınlar Arasında¹⁰

Milli Roman

Resim 3: İki kadın [s.3]

Birinci Mektup

[1] Hemşirem Sadiye,

Bugün neler gördüm, neler hissettim, bilemezsin hemşire... Mahsusatım kalbime sığmıyor. Onları izah edecek, duygularımı teşrih eyleyecek bir enis-i ruha ihtiyacım var. Seni nasıl sevdiğimi biliyorsun. Safvet-i kalbiyene ne kadar eminsem zekâna, ihata-i fikriyene de o derece itimadım var. Yazdıklarımı sen anlayabilirsin, müşahadatımın ince noktalarına nasb-ı nazar edebiliyorsun; bunun için seni muhatab-ı ihtisas ittihaz eyledim, Sadiye. Yazılarım canını sıkarak zannederim fakat rica ederim bu satırları sathi bir nazarla okuma.

Temmuzun onuna kadar İstanbul'da biz uykuda idik. Nitekim Adana'da siz de uyuyordunuz. Hab-ı gaflet üzerimize çökmüştü. İster istemez uyuyorduk. Oof! Ya Rabbi! Bu, ne derin, bitmez tükenmez uyku idi... bununla beraber ben biraz uyanık bulunmaya çalışıyordum. Büyük biraderim dün gece yemekte mahremâne kaydıyla pedere birtakım şeyler anlatıyordu. Onlara sezdirmeksizin ben de

¹⁰ Safvet Nezihi, Resimli Roman Mecmuası, 1 Mart 1325/14 Mart 1909, Nr.1, s.1-51.

mütecessisâne dinliyordum. Üçüncü Ordu ayaklanmış. Manastır, Selanik buhran içindeymiş. Kolağası mıdır, binbaşı mıdır, kumandan mıdır ne olduğunu biraderimin de pek iyi öğrenemediği bir zabıt askerle Resne’de dağa çıkarak hürriyet bayrağını açmış, “İlla Kânûn-i Esâsî” diyormuş. Heyet-i Vükela şaşırmış, Mâbeyn halkı birbirine geçmiş... İşte biraderimin sözlerini zübde ettim. [2] Peder dinledi, dinledi. Sonra yavaşça başını sallayarak: “Kânûn-i Esâsî mi? Her şey kabul edilir, edilir ama yalnız o, olmaz” dedi. Kendi kendime sordum: Niçin? Bu, o kadar kabulünde müşkülât görülen bir şey mi? Yirminci asırda acaba mütemeddin bir devlet için idare-i meşrutadan başka bir çare-i selâmet var mıdır? Bu derunî suallerim tabîî cevapsız kaldı. O gece gözüme uyku girmedi. Akşam işittiklerim nazarlarım önünde teşahhus etti. Korkunç, mehip birer manzara şeklini aldı. Görüyordum, sanki Üçüncü Ordu’yu heyet-i umumiyesiyle görüyordum. Binlerce askeriyle sell-i seyf etmiş zabitleriyle, muttasıl çarha vuran süvarisiyle, dehşet püsküren toplarıyla görüyordum. Gözlerimin önünde bunlar arı kovani gibi kaynaşıyorlardı. Bölüklerin sancakları hep kırmızı, hep kırmızı... Fakat mu’tadından biraz açık kırmızı... Kan rengi. Sonra Selanik’i, Manastır’ı da görüyordum gibi oluyordum. İki büyük şehir. Sokaklar mahşerullah. Kalabalık, caddelere sığmıyor. Her taraf bayraklarla donatılmış. Otellerin, evlerin balkonlarında nutuklar söyleniyor. Alkışlar, bağrısmalar nevha-i sûr gibi memleketi kaplıyor, ortalığı çınlatıyor... Bin türlü şekil ve kıyafette bulunan şu cemm-i gafir ne istiyor, neyi alkışlıyor? Şu verilmesi o kadar güç olan Kânûn-i Esâsî mi? Daha sonra nazarlarım Manastır civarında, Resne dağlarına kadar in’itaf etti. Mehip, yüksek cibâl. Bir avuç insan üzerlerine tırmanmış. Yıldızlara nisbet veren yüksek bir tepenin üstünde kırmızı birer bayrak temevvûç ediyor, içim titredi; kendi kendime “Ulu dağlar, şu fedailer senin misafirindir, onları yıldırımlardan, felaketlerden muhafaza et” diye söyleniyordum. Sanki ben de o cibâle doğru kanat açmış uçuyordum. Hayır; bu, rüya değildi. Hayalatıma bir şekl-i müşahhas veriyordum. Dağın yüksek bir noktasına dikilmiş olan kırmızı sancağın eteğine sanki düştüm. Feryada mecalim yoktu. Cezmi’de o kadar seve seve okuduğumuz: “Benşîrem u ser be pîş-i pâyet / Berhîzem u cân konem fidâyet” neşîde-i dil-sûzu hatırıma geldi. Kalbim sanki onu okuyordu. O korkunç dağların mehâbeti sonra bir kâbus şeklinde üzerime çöktü. Uyumuşum. Sabahleyin kalktığım zaman küçük biraderim bana “İkdam”ı uzattı ve “Bak Nüzhet Kânûn-i Esâsî ilan edilmiş” dedi. Hemen gazeteyi elinden kaptım.

Okumaya başladım. İkdâm'ın başında dört satırlık bir ilân-ı resmî... Sudan yazılmış bir ilân. Tarz-ı ifâde pek lastikli. Lütf-ı mahsus-ı padişahî olmak üzere Meclis-i Mebusan, içtimaa davet edileceğinden intihâbat icra edilecekmiş. Demek bizim bir Meclis-i Mebusan'ımız varmış, varmış da adem-i lüzumuna mebni vakt-i merhununa kadar içtimaa davet edilmeye [3] lüzum görünmemiş. Nihayet temmuzun onuncu gecesini sabaha karşı kalb-i hümayuna bu zaman-ı münasibin hulûli ilham edilmiş ve bunun neticesi olarak o ilân resmî gazetelere konmuş... Kendi kendime “Bu, pek sudan” dedim ve o geceki hatıratımı ihyaya çalışarak pencereye koştum. Bâb-ı Âlî' ye baktım. Her zamanki hâl. Bir fevkaladelik yok. Ne hatırımda menkuş kalan bayraklar, nutuklar var ve ne de o velvele-i şetâret. Pekâlâ bilirsin ki evden Bâb-ı Âlî ile cadde tamamen görünüyor. Belki gözlerim aldandı diye daha ziyade dikkatli dikkatli baktım. Hayır, her zamanki hâl. Bu kayıtsızlıktan, cansızlıktan bir şey anlayamadım. Ruh sıkıntısıyla kanepeye döndüm. Gazetenin diğer sütunlarında nazarlarımı gezdirdim. Hiçbir şey yok. “Canım, bu nasıl şey?” diye kendi kendime söyleniyordum; verilmesi bu kadar müşkül olan bir şey -ilân-ı resmide muharrer olduğu veçhile- lütfen, inayeten ihsan buyurulur da buna dair gazete bir makale-i teşekkürîye olsun derç etmez mi?” dedim. Belki aceleye gelmiştir, yarını beklemeli, fikriyle kendi kendimi teselliye çalıştım. Bir müddet sonra büyük biraderim geldi. Neler, neler... Meclis-i Vükela sabaha kadar Mâbeynde içtima etmiş. Ferid Paşa mevki-i sadarettan düşmüş. Mühr-i sadaret Sait Paşa'ya tevdi edilmiş. Birader hiddetinden köpürüyordu:

— Sadaret için başka kimse yok muydu da Said Paşa'yı getirdiler?.. diyordu

Resim 4:“Küçük biraderim bana ‘İkdâm’ı uzattı. (Sahife:2)” [3]

Sebebini anlayamadım.

— İyi ya, sadarete geçer geçmez Kânûn-i Esâsî'yi ilân ettirmiş, o verilmesi müşkül şeyi verdirtmiş. Bundan daha âlâ adam nasıl bulunur?

Bu mütalaama biraderimin canı sıkıldı:

— Sen bilmezsin, dedi. İlk Meclis-i Mebusan'ın dağıtılmasına sebep olanlardan biri de kendisiydi. Şimdi yine onu sevindirmek için mevki-i ikbâle geçirilmediği neden malum?

Bütün bu şeyler muamma halini alıyordu.

— Peki ama kardeşim. Bak sadarete çıkar çıkmaz Meclis-i Mebusan'ın içtima daveti kararını ilân ettiriyor. Eğer öyle bir fikri olsa...

Der demez biraderim güldü, başını salladı. Benim sâdedilliğime acır gibi göründü ve:

— Nüzhet, kardeşim ne kadar safsın bilsen... dedi. Sen gazetedeki ilân-ı resmîyi gördün de onu hakikat mi zannetsin? Kânûn-i Esâsî lütfen, inayeten iade edilmiş, öyle mi? Sen çocuk musun [4] ayol? Üçüncü Ordu müttefiken kıyam etmiş; Manastır'da, Selanik'te hürriyet ilân edilmiş. Daha neler de neler... şimdi bizim gazete idarehanesinden geliyor. Mabeyne mensup biri orada bulunuyordu. Bu gece şiddetli bir telgrafnâme gelmiş ama ne kadar şiddetli; top dahmesi gibi ateşin; yenilir, yutulur şey değil. “Eğer İstanbul'da da Kânûn-i Esâsî ilan edilmezse askerimizle, topumuzla pâyitahtın üzerine yürüyeceğiz.” tehdidi varmış. Anlıyorsun a Nüzhet ilân-ı hürriyetin bir iki gündür tehirine Sadrazam Ferid Paşa sebep olmuş dedirtmek için bu gece mihr-i hümayun elinden alınmış, sadakat ve reviyetine alelhusus tecarib-i sabıka-i kâr-âgâhisine mebni Said Paşa'ya verilmiş. Biraderim bi'l-intizâm uzattığı şu “tecarib-i sabıka-i kâr-âgâhisine” sözünü söylerken bıyık altından gülüyordu. Bilirsin, bizim büyük birader zaten müşkülpesenttir. Her şeyden bin türlü fena mana çıkarır. Noktainazarı hep fenalığa müteveccih bulunur. O müşkülpesentliği olmasaydı, Sadiye, sen şimdi bizim yanımızda olurdun, şu buhran-ı gayr-ı muntazırın bütün safahatını kendi gözlerinle, benim kalbimle görürdün. Yine o eski hikâyeyi nafile açmayayım. Ne çare! Kader değilmiş. Senin gibi sevgili bir hemşirenin her daim yanımda bulunmasını yoksa ben ne kadar arzu etmiştim. Her ne hâl ise sen zevcinle mesut ol da o saadet de bana kâfi, hemşire...

Resim 5: “Pencerenin önüne bir koltuk sandalyesi üzerine uzanarak içine gömüldüm... (Sahife: 8)” [s.4]

O gün sabah taamında peder mütehayyir valih duruyordu. Belli, zavallı, babacığım havsala-i ihtimaline bu Kânûn-i Esâsî ilânı bir türlü sığamıyor. Bir aralık bir vesile bularak pedere sorum:

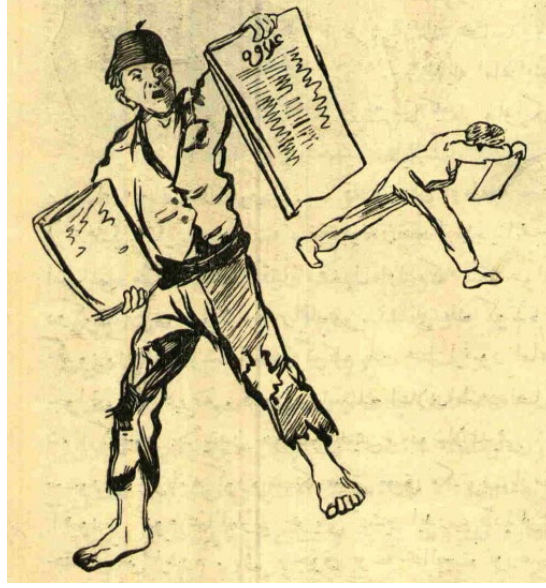
— Meclis-i Mebusan’ın tekrar in’ikâdı neden bu kadar hayretinizi mucip oluyor?

Babam bu sualimden şaşırdı, kaldı. Ne cevap vermek lazım geleceğinde müteredditmiş gibi:

— Kadınlar bu gibi şeylere karışmaz, dedi. Çok şey... Kadınlar bu mülkün ecza-yı sekenesinden değil mi? Hukuk-ı ictimâîyeden biz nasibedâr değil miyiz?

Yemekten sonra bunun hikmetini gizlice biraderden sordum; bana dedi ki:

— Peder hâlâ eski kafada. Kadınları yalnız çocuk makinesi zannediyor. Zamanın uyandırdığı tahavvülât-ı fikriyeye vâkıf olmayı istemiyor. Otuz senden beri Meclis-i Mebusan’ın sözünü ağza almaya [5] bile cesaret edemediğinden vukûna bir türlü ihtimal veremiyor. Üçüncü Ordu vekâyine de inanmıyor ya! “Belki bu büyüklüğü bize Said Paşa yaptı” diyor. İçin için gülmekten az daha bayılıyordum. Eğer himmet Said Paşa ile babama kalsaydı daha çok seneler Meclis-i Mebusan’ın mimini ağzımıza alamazdık. Bereket versin kuvve-yi bazûya zora...

Resim 6: “Bâb-ı âli caddesini bir feryattır kapladı: İlave...İlave....
(Sahife:6)” [s.5]

Birader beni hayrete düşürerek çıktı, matbaasına gitti. Ben de pencerenin önüne bir koltuk sandalyesi uzatarak içine gömüldüm. Temaşaya gömüldüm. Bâb-ı Âlî Caddesi kalabalıklaşıyordu. Kaldırımlar üzerinde biriken halkın çehrelerinde hep alâim-i hayret var. Belli herkes hâb-ı gafletten uyanmış; fakat hâlâ sersem. Nedir? Ne olacak? Kimse bunu layıkıyla kestiremiyor. Gelip geçenler bazen yekdiğerine bir şey soruyor. Muhatabı omuzlarını kaldırarak cevap veriyor. Canım, şu çehrelerde ayan olan âsâr-ı tereddütten pek belli: Kimse ne olacağını bilmiyor. Gittikçe kalabalık artıyor. Zannedersem, herkes sadr-ı cedîdi sadaret alayını bekliyor. Gazetelerde neşredilen ilân-ı resmînin basit olduğuna bakınca şu Kânûn-ı Esâsî'nin tekrar mer'ıyyü'l- icra tutulacağına dair ne gibi müjdeler var ise hep hatt-ı hümayunda mevcut olacak... Saat sekiz... Gelen giden yok. Saat ona yakın âlay-ı vâlâ Sirkeci'den sökün etti. Mızıkanın velvele-i tanındarı arasında Sadrazam Paşa'nın bindiği hayvanın adımları duyulmuyordu. At üzerinde bulunanlara dikkat ettim. Zat-ı fehâmet-simatta başkâtip-i a'ıyyü'l-meratıpte de abûs birer çehre... Matem-nisar bir vech-i ceberut... O ne ya! Fenaya eren istibdadın bunlar matemini mi tutuyorlar? Velvele-i şetaret ortalığa istila edecek yer de bir meşy-i matemî çalan mızıka... İlân-ı hürrit hatt-ı hümayunu düş-ı hamiyetine alıp Bâb-ı Âlî'ye getiren başkâtip de matemli bir hâl-i pür-ye's ü melâl...Uzun sakalıyla güya formasının, nişanlarının parlaklıklarını saklamaya çalışan sadr-ı [6] müşârün-ileyhte bir vech-i hüzn-me'âl...Düşündüm, bunlar iyi alâim değil. Biraderin söylediklerine yavaş

yavaş hak vereceğim geliyor. Aradan bir saat geçer geçmez, Bâb-ı Âlî Caddesi'ni bir feryattır kapladı: İlave, ilave... Hemen bir tane aldirttım: Hatt-ı Hümayun. Okudum. İlân-ı resmîyenin bir tarz-ı diğeri. Heyet-i Vükela ibkâ edilmiş. Tabî... Hüsn-i hizmet ve sadakatlerine binaen. Düşündüm, düşündüm ve kendi kendime: “Eski hamam, eski tas” dedim. Akşam büyük biraderim eve geldiği zaman adeta köpürmüştü. Neler söylüyordu, neler. Yeni tarz idareye yeni adam lazımmış. İstibdada alışmış olan bu Heyet-i Vükela usul-i meşverete nasıl mutâvaat edebilirmiş. Tarz-ı meşrutiyette padişah yalnız reis-i vükelayı intihap edermiş; Heyet-i Vükela'nın teşkili ise doğrudan doğruya başvekile ait bulunurmuş... Daha işin fatihasında Kânûn-ı Esâsî ahkâmına tevfik-i umur edilmezse sonra bunun neticesinden nasıl bir hayır umulurmuş!.. Bunları hep saydı, döktü. Sonra ateş püskürerek:

— Eski hamam, eski tas... dedi.

Resim 7: "Bir vesile bularak pedere sordum... (Sahife 4)" [s.6]

Keyfîmden bayıldım. İntâk-ı Hakk kabilinden olarak biraderle ikimiz aynı fikri izhar etmiş olduk. Peder biraderin bu atağına muârız bulunuyordu:

— Dur bakalım. Böyle mühim inkılâp bir günde olup bitmez. Her şey zaman muhtaçtır, diyordu. Birader sabredemedi:

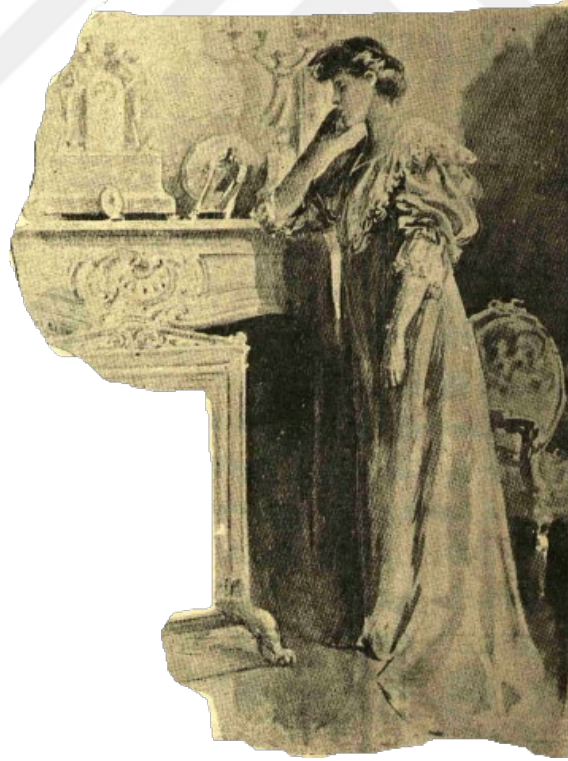
— Öyle ama, iş yapabilmek için âlât ister. Son sistem makineler varken Taş Devri'ne avdet edemeyiz ya!.. diye söylendi. Ben bahsin fena bir netice alabilmesinden korkarak hemen odama çekildim. Sana bu uzun mektubu yazdım.

Bundan sonra da yatağıma yatarak hayalatıma dalacağım. Gerçek! Şu Kânûn-i Esâsî meselesiyle o kadar meşgul oldum ki sana havadis vermeyi az daha unutacaktım. Bizim düğün bir ay sonraya bırakıldı. Nişanlı Bey günde iki defa araba ile muntazaman muayyen saatlerde geçiyor. Bu kadar yapışkanlıktan gönlüm pek hazzetmiyor ama bakalım netice ne olacak!.. Mektubumun cevabını geciktirme. Kânûn-i Esâsî'nin ilâ Adana'da nasıl tesirat hasıl etti; senin beyin şu nâgeh-zuhur hürriyetten hoşlandı mı? Bana uzun uzadıya yaz. Ben de vekâyiin suret-i cereyanına göre sana sık sık mektup yazmaktan üşenmem. Uyku artık gözlerimden akıyor. Umum Osmanlıların hürriyetini tebşir eder, kadınlarımızın da bundan nasıpdar olmasını Cenabıhak temenni ederim. Bâkî birçok bûse-i muhaselet nur-ı aynım hemşirem.

11 Temmuz Gecesi, Bâb-ı Âlî Caddesi

Hemşiren Nüzhet

İkinci Mektup

Resim 8: “Kendi kendime düşündüm... (Sahife:8)” [s.7]

[7] Nur-ı Aynım Sadiye,

Bu sabah uyanır uyanmaz İkdâm'ı arattım. Ooh! Hele çok şükür Kânûn-ı Esâsî'ye dair uzun sütunlar var. Evvela “ooh”larla dolu bir makale. Bu, adeta bir nutuk-ı halâs. Zavallı muharririn düne kadar boğazını sansürün pençesi sıkıyormuş. Şimdi ondan hele kurtulmuş... Ooh! Ooh! Ooh! Diye feryat ediyor. Bîçare sahib-i kalem. Evvelce için için çektiğin “ah”ları şimdi “ooh”a tebdil ettin öyle mi? Sonra birçok makale daha var. Meğer biz ne kadar musibetlere, fenalıklara maruzmuşuz, hemşire. Millet meğer neler çekmiş, ne işkencelere hedef olmuş, ne belalar geçirmiş!! Bunları sütun sütun sayıp dökmekten gazete üşenmemiş. Nihayetlerinde mezkûr makale âtiye de atf-ı nazar ve ircâ-i makal ediyor ve “bundan sonra ... bundan sonra” mukaddime-i tekidiyesiyle artık bütün bu mezalime, i'tisâfâta nihayet verdiğini ilan ediyor. Ne âlâ! Gördün mü, tebşir ilanı böyle olur. İkdâm'daki o makaleyi dikkatle okumaklığını tavsiye ederim. Evet, artık bundan sonra idare-i meşruta bütün bu seyyiat-ı bî-nihayeye mâni ve hâ'il olacakmış. Hürriyet... Hürriyet-i şahsiye, hürriyet-i ictimaiye teessüs ve takarrür etmiş. Adalet cârî olacakmış; kanûn-ı hükümrân yeganeymiş. Efrad-ı ahâli arasında müsâvât câygîr bulunacakmış... işte hep bu âlâ şeyleri Kânûn-ı Esâsî bize temin edecekmiş. Ne âlâ! Ne âlâ! Yine bu Kânûn-ı [8] Esâsî iktizasınca bir millet meclisi in'ikât edecekmiş. Ahâlinin vekillerinden mürekkep olan Meclis-i Mebusan 'da milletin menâfî müdafaa ve muhafaza edilecekmiş. Mesul olan Heyet-i Vükela'dan müvekkelleri nâmına mebuslar hesap soracakmış. Devletin esaslı bir bütçesi tanzim edilerek yağmaya nihayet verilecekmiş. Bunlar ne âlâ şeyler... Kendi kendime düşündüm: Devlete, millete bu kadar menfaatler temin eden şu Kânûn-ı Esâsî'yi otuz senedir neden yalnız salnamelerde münderiç kalmaya mahkûm etmişler? Neden Meşrutiyet ortadan ref' edilerek hükümet müstakile hüküm-ferman olmuş? Meclis-i Mebusan'ın lağvı intihabatın tekrar icrası şartıyla mukayyet iken otuz seneden beri millet meclisi neden içtimaa davet edilmeyerek o zulümler, yağmalar ahâl-i mazlume üzerinde reva görülmüş? Bu hakikate bir türlü icra-i nazar edemiyordum. Büyük biraderden sormaya karar verdim. Pedere sorsam şüphesiz: “nasip, mukadder böyleymiş” diyecek; ona şüphem yok. Gazeteyi elimden bıraktım, pencereden caddeye bakıyordum. Kalabalık artıyor. “Servet-i Fünûn” idarehânesi bayraklarını açmış. Kapısının önünde birçok halk. Bunlar şüphesiz müvezzî' olacak. Gazetenin tekrar tab'ını bekliyorlar. Gelip geçenlerden bazısının ellerinde ufak

sancaklar var. Bugün, hele çok şükür, halka eser-i faaliyet gelmiş. Çehrelerde âlamet-i beşaret mevcut. Gelip geçenler artıyor. Fakat yine herkeste âsâr-ı tereddüt bâhir. Neden, acaba bu, neden? Suallerimi irât için aşağı indim. Büyük biraderi aradım. Erkenden çıkıp gitmiş. Küçük biraderden sordum: “Ne var? Ne iştir?” yüzüme baktı, güldü. Adeta sırttı:

— Nümayişler hazırlanıyormuş, dedi. Öğlenden sonra Selânikliler önde mızıka Bâb-ı Âlî’ye gelecekmiş.

Resim 9: "Halk tarafından kapışılıyor... (Sahife 9)" [8]

- Ne yapmak için?
- Hürriyetin istihsâlinden dolayı teşekkür için.
- Kime? [9]
- Kime olacak? Başvekile...
- Çok âlâ, çok âlâ...

Müşahedatıma tekrar daldım. İzdiham artmakta ber-devam. Arada gazete müvezzzilerinin çılgılığı etrafı titretiyor: “İlave, ilave...” “Servet-i Fünûn... Yeni çıkan Servet-i Fünûn...” Gazeteler; ilaveler hürriyet ateşiyle otuz senden beri yanıp kavrulan halk tarafından kapışılıyor, kemâl-i merak ve tehâlükle okunuyor. Sonra herkesin sinesinde sanki İkdâm’daki uzun “oh”lardan birer tanesi fırlıyor. Ay, işte silsile-i vükela sükûn etti. Bu Kânûn-ı Esâsî dahmesinin başlarında patlayacağı zannını besler gibi hepsi arabalarının birer köşesine büzülmüş. Nâmı “Harbiye Nazırı”na tahvil eden serasker-i zafer-peyker... işte açık faytonunda geçiyor. Çehreyi somurtmuş. Sakal, bıyık birbirine karışmış. Ara sıra etrafına bakıyor.

Toplanan halktan, belki, alkış intizarında bulunuyor. Arkadan Zeki Paşa açık arabasına yaslanmış; hayvanlar yokuşu tırmanıyor. Dikkat ettim, elinde kâğıdı, kalemi yok. Ne kadar yazık. Böyle fırsatlar her vakit ele geçmez. Mesul Heyet-i Vükela akın akın Bâb-ı Âlî'ye geliyor. İstibdada, yağmaya alışmış olan şu heyet mi Kânûn-ı Esâsî tatbikatını yapacak? Bu kadar ıslahat, tenkîsat bu heyet-i gayr-ı mesulenin mağz-ı bî-iz'ânından mı çıkacak? Biraderin sözlerini muhakkak bulmaya başlıyorum: “Yeni idareye yeni adam...”

Resim 10: "Müşahidatıma tekrar daldım... (Sahife:9)" [s.9]

Hele birader gelebildi. Havadis almak için odasına koştum. Birader meşgul fakat memnun görünüyordu:

— Kanlar galeyana başladı, diye söyleniyordu. Bugün ahâlîde âsâr-ı faaliyet göründü. Herkes esaretten kurtulduğunu yavaş yavaş anlıyor. Biliyor musun, Nüzhet, korku o kadar içimize işlemiş ki ahalide şu hürriyete doğrudan doğruya temas için cüret yok. Kanlarımız donmuş, azamız uyuşmuş. Dikkat ettin mi? Bugünkü gazetelerin tarz-ı tahriri hürriyetin teessüsüne kanaat-bahş olacak bir halde. Gerçek, sana onu söyleyeceğim ki, bugünden itibaren “sansür”ü gömdük, hem de kefensiz gömdük. Hani ya bize “burnu” yazdırmayan sansürün burnuna artık bundan böyle güleceğiz. Gördün a! Bugünkü makaleler biraz canlı. Çünkü sansürün dest-i tahribi üzerlerinde yok. Fakat bir şeye dikkat ettin mi Nüzhet?

— Hangi şeye?

— Hâlâ, sütunlar sâyeden vâyeden vareste değil. Gazete sahipleri korkak. “Birdenbire şiddetli [10] lisan istimali caiz olmaz, sonra kazları ürkütürüz” diyorlar. Canım, onlardan şiddetli lisan isteyen kim? Fakat hakikati neye

yazamamalı. Mademki bize hürriyet bahşedildi, serbest'i-i matbuat mevcut; hâlâ müdaraya, riyaya ihtiyaç neden? Dedim ya, kanlar donmuş. Hele bizim sahib-i imtiyazı güç kandırabildik; tahsisattan vazgeçti. Yarın gazetenin başına iade-i tahsisat fıkrası yazılacak. Bilsen, bunun için ne kadar müşkülât çektim. Sahib-imtiyaz “O gazetenin hakkıdır. Ben senelerce sansürün sıkıntısını çektim. Şimdi biraz rahat edeceğim sırada tahsisattan neden vazgeçeyim?” diyor da geri dönmüyor. Nasıl anlatırsın? “A efendim, o aldığınız, tahsisat hakk-ı sükût idi. Şimdi size kanun dairesinde hakk-ı kelâmı iade ettiler. Hakikati söyleyeceksiniz, doğruyu yazacaksınız. Bu mesleği takip ederseniz satış artar, gazete terakki eder. Kısmen olsun hazinenin ızzarı mesuliyeti üzerinizden kalkar.” Nihayet razı oldu. Fakat “Ya irat masrafı korumazsa!..” diye içi titriyor. Bu ne kadar paraya hırs, a canım...

Yemeğe çağırdılar. Hepimiz gittik. Peder de orada biraderin reyini sordu:

— Seraskerin nâmını neden değiştirmişler?

Büyük birader dudaklarını büktü:

— Askere baş olmaya layık olmadığı için...

Sonra birdenbire coştı:

— Baş olan sözünü geçirir. Peykeri sönmeye yüz tutan Serasker ise Üçüncü Ordu'ya söz geçirememiş. “Uslu oturunuz, rahat durunuz, öyle tatlıya tuzluya karışmayınız. Sizin hepinizi terfi ettireyim, neferlerini paşa yapayım. Nişan, madalya... Ne isterseniz vereyim. Göğsünüzü şakırdaklarla kaplayayım. Para isterseniz ona da Allah kerim. Hazineside on para olmasa ben çâresini bulurum. Ancak ağızınıza o sözü, yalnız o sözü almayınız.” demiş.

— Hangi sözü? diye pederim sordu.

— Kânûn-ı Esâsî sözünü. Başka neyi olacak!! Fakat oradaki kahramanlar bu teklifi reddetmişler. “Çocuk mu aldatıyorsunuz” demişler. “O rütbelerinizi, nişanlarınızı anadan henüz doğmuş bebeklere, hafiyelere verdiniz. Çocuk oyunağı haline getirdiniz. Vereceğiniz paralarda ise milletin hakkı, mazlumun kanı, yetimlerin gözyaşı var. Onları bi istemeyiz. İlla hürriyet, illa hürriyet.” Bu, adeta bir ilân-ı harp değil mi ya! Onun için seraskerlik unvanını da Hârbiye Nazırlığı'na tahvil etmişler.

— Kim? **[11]**

— Kim olacak? Said Paşa ile Mâbeyn Heyeti. Şimdi artık bu bir misal oldu ya! Diğer nezaretler de az çok bu tahvil-i unvandan hissedar olmalı. Mesela topu

patlamadığı için Tophane-i Âmire Müşiriyeti'nin “Esliha ve Mühimmat-ı Atike” nezaretine tebdili münasip değil mi? Faraza “Orman” nezaretinin “Tahrib-i Eşcar” nezareti unvanına tebdili fena mı olur?

Peder biraz çehresini ekşitti:

— Böyle nazik zamanlarda ciddiyetten ayrılmamalı, dedi.

Artık aramızda sükût hüküm-ferma olmuştu. Diğer nezaretlere de biraderin nasıl birer unvan verdiğini anlamaya ne kadar merak ediyordum. Yemek bitti. Hepsı gitti. Ben de odama çıktım. Pencerenin önüne oturdum. Bâb-ı Âlî Caddesi ne kalabalık, ne kalabalık... Az çok yine bir tavr-ı ihtiraz ile caddeyi kaplayanlar ufak ufak kümeler teşkil ediyorlar, teati-i efkara cüret eyliyorlar. Sonra yanlarından bir polis geçse, ufak bir tereddüt hasıl oluyor, o küme dağılmaya meyyal görünüyor. Sanki alınlarına “içtima-i memnun” kelimeleri yazılı herkes birbirinin nakş-ı cebinini okuyor. O sırada Sirkeci'den doğru mızıka gelmeye başladı. Mutlaka nümayişçilerin bir kabile-i iftitahiyyesi olacak, dedim. Bir cemm-i gafir... Önde mızıka, anlaşılmaz bir hava çalıyor. Sonra birçok irili ufaklı sancaklar. Üzerlerinde “Yaşasın Kânûn-ı Esâsî”, “Yaşasın Hürriyet”, “Yaşasın Adalet”, “Yaşasın Müsavat” kelimat-ı mukaddimesi yazılı. Yalnız bizm daima işitmeye alıştığımız bir şey yok. Kelli felli efendiler. Milletin üstü başı düzgün takımı. İçlerinde Kâni'yi, Abdurrahman Tevfik'i görür görmez Selânik tüccaranı heyeti olduğunu anladım. Alkışlar tevali ediyordu. “Yaşasın, yaşasın, yaşasın...” Hep o nida-yı temenni. Bâb-ı Âlî Caddesinde adeta dem-i faaliyet yayılmıştı. Bütün kalpler galeyana gelmiş, bütün lisanlar açılmıştı. Yaşasın hürriyet... Yaşasın, yaşasın... Bir meşy-i muntazamla aheste aheste giden şu kabileyi ben de kafesin arkasından alkışlıyor ve “Yaşasın mehd-i hürriyet, yaşasın bize bu nimeti bahşeden kahramanlar, yaşasın” diye bağıırıyordum. Bâb-ı Âlî Caddesi bu sokakları almayan nümayişçilerle ve onları seyir için dolduran seyircilerle çalkalandı, durdu. Bundan sonra ellerinde bayraklar arabalar içinde geçen beylerin nutukları... alkışlar feryatlar, pek belli, tetabu edip duracak. Akşama kadar gördüğüm kalabalıktan gözlerim kararmıştı, işittiğim alkışlardan kulaklarım çınılıyordu. Mektubumu yazar yazmaz hemen yatacağım. Böyle bir buhrana alışık olmayan fikrimi, gözlerimi, samiamı dinlendirmeye muhtacım. Az daha unutacaktım. Bizim kayınvalide olacak hanımefendiden bugün haber geldi. Nümayişçileri seyir için yarın bize gelecekmiş. Öbür mektubumda izahat veririm. Bu hürriyet modası onların pek de işine itmedi, zannederim. Kadıncağız daha [12] dört gün evvel ağzını bir karış açarak kemâl-i

eda ile “paşa” dediği zaman ortalığı çınlandırıyordu. Öyle ümit ederim ki avaze-i hürriyet şimdi paşasının kulaklarını çınlatıyor. Birader bu gece gelmedi ki sana daha havadis yazayım. Sen de bana oradaki ahvalden malumat ver. Gerçek, asıl mühim bir şey yazmayı unutuyordum. Bugün bizim Nişanlı Bey yakasında kırmızı bir şerit olduğu halde mutat hilafında dört defa geçti. Beyefendi Şûra-yı Devlet’e pek müdavim. Belki paşa babasının makamına geçmek istiyor. Derin bir samimiyetle gözlerini öperim hemşirem.

Resim 11: "Bizim nişanlı bey yakasında... (Sahife:12)" [s12]

12 Temmuz Gecesi Bâb-ı Âlî Caddesi
Hemşiren Nüzhet

Üçüncü Mektup

[13] Sevgili Hemşirem;

Bugün çok yoruldum. Bu hâl-i bî-tabiî ile sana yine mektubumu yazıyorum; o kadar yazılacak şeyler var ki... Evvela artık kanlar galeyana başladı. Hürriyet “serum”u damarlarımızda bir berid-i manevi ile ithal edeli kırk sekiz saat olduğu halde havf ve atâlet mikroplarını ancak yavaş yavaş öldürmeye muvaffak oldu. Osmanlı kanındaki safiyet iade ediliyor, âsâr-ı faaliyet görünmeye başlıyor. Sokaklardaki kalabalık, gulgule-i şetaret dün gece gözlerimi kapayınca kadar devam etmişti. Bu sabah her tarafta, her suretle germî-i faaliyet var. Gazeteler, ilaveler... Serbestî-i matbuatın nişane-i velvedarı caddeyi ma’kes-i tanîni ediyor. Yakalara raptedilen kırmızı kurdelelere inhimakda dahi bugün daha ziyade germî var. Henüz erken olduğu halde Bâb-ı Âlî Caddesi mutadından pek ziyade kalabalık. Nazarlarımı aşağı yukarı gezdirdim. Bir akıntı, insanlardan mürekkep bir seylabe.

Gittikçe hacmini, kuvve-i ittisaiyesini arttıran böyle bir seylabın önüne sonra nasıl durulacak? Bu yıkar, harap eder, kuvâ-yı icraiye-i hükümeti hükümsüz bırakır. Böyle bir fikrin tevarüdüyle beraber görmeye alışmamış olduğumuz bu içtimaat nazarlarımı taltif ediyordu; hürriyetin teessüsüne mâni olacak hâilleri yıkmaya hazırız gibi duran bu seylabı adeta alkışlıyordum. Büyük biraderi yakalayabilmek için hemen aşağı koştum. Ne mümkün! Beyefendi meşgul. Evvelleri öğlene kadar koltuk sandalyesinde esneyen birader bey şimdi sabah karanlığında kendini dışarıya atıyor. Pederi salonda buldum. Yanına oturdum. Onun fikir ve mütalaasını anlamak istiyordum. Hiddetlendirmemek için kendisini nazik bir noktadan yakalamak istedim:

Resim 12: "Yatağıma yatarak hayalâtıma... (Sahife: 6)" [s.13]

— Babacığım, niçin yeni Heyet-i Vükela'dan herkes müşteki? Bu, haksızlık değil mi? diye sordum. **[14]** Peder gözlerimdeki mana-yı istimzaca dikkat eder gibi oldu. Yüzüme baktı. Samimiyet-i ifademden mutmain olmuş gibi göründü ve bana dedi ki:

— Kızım, dünyada hoşnûdî-i umumiye istihsal memnun değildir. Daha iki gün evvel herkes isterken, hürriyet kelimesini ağza almaya cesaret edemezken “Kânûn-i Esâsî’yi ilan edeceğiz” deselerdi, yalnız onun vaadi bile çok kimseleri memnun etmeye kâfiydi. Şimdi ise iş değişti. Kânûn-ı Esâsî bahşedildi. Âlâ! Onun neticesi olarak mesuliyet-i vükela tesis etti. Bu da âlâ! Başvekâlet makamına Said Paşa geçirildi. Bundan halk neden memnun olmasın? Altı, yedi defa mesned-i sadareti ihraz etmiş bir vezir-i âlî-şan. Muktedir, mücerrep. Daha ne istiyorlar? İngiltere sefaretine iltica ettiği zaman ona “milletin babası” nâmını vermişlerdi. Şimdi başvekil olur olmaz neden ondan yüz çevirsinler; bence bütün bu tahavvülât-ı takdir maymun iştahlılıktan ibaret. Dün iyi addedilen bir adama bugün fenadır

diyelemek için mühim sebepler ister, kati deliller ister, kızım. İşte bizim gibi tecrübe-dîde ihtiyarlar böyle düşünüyor.

— Peki ama bab, Heyet-i Vükela’da hiçbir tebeddül yok. Nâzırlar yekdiğerin ef’alinden de mesul ve muatep olduklarına göre...

— Ey, o hâlde ne yapmalıymış? Bütün tecrübekâr vükelayı bir tarafa atalım da umur-ı hükümetin ne olduğunu bilmeyen birtakım züppeleri mi mevki-i iktidara çıkaralım?! Mesela biraderin...Bir kere düşün, Heyet-i Vükela’ya dahil olsa ne yapmaz?!

— Kim bilir, belki çok şey yapar.

— Evet, çok şey yaer ama yapılanlar matluba muvafık düşer mi düzmez mi, artık orasını Allah bilir.

— Öyle ama babacığım “yeni idare-i hükümete yeni adam” kaidesini koymak istiyorlar.

— Safsata kızım, safsata. İdare-i hükümetin yenisi eskisi olmaz. Muntazamı, gayr-ı muntazamı olur. Âdilânesi, zalimânesi olur. Adamında eskisi yenisi olmaz; iyisi, fenası olur. Müstebit bir hükümete zalim olan bir şahıs adaletin hüküm sürdüğü bir idarede pek âdil bir memur olabilir. O, tarz-ı telakkidedir. Anlarım idare-i meşruta için iyi bir memur arayalım, müstahak memur bulalım; velhasıl işe ehlini koyalım, desinler. Fakat yeni adam aramaya kalkışmayalım.

—İyi adamdan maksat eski mülevvasata karışmayan adamlar olacak zannedersem.

— Bu ne demek? Eski idarede memur olanların o mülevvesata karışmadı ya! O halde bize de eski adamlarız, biz de lekeliyiz.

— Hayır, onu demek istemiyorum babacığım. Ağabeyim diyordu ki...

— **[15]** Sus, sus, Nüzhet. Ağabeyinin zaten dediklerini biliyor mu? Allah bilir, bunlar şımardılar. Bu sabah kendi arzusuna göre bir Heyet-i Vükela listesi tertip ediyordu. Hayret ettim, bu genç fikirlerde bu kadar safsata olabileceğini akıl erdiremiyorum, vesselam.

— Bu Heyet-i Vükela listesi nasıl bir şeydi, kuzum baba?

— Nasıl olacak! Alelacayip bir şey. Şimdiye kadar hiç nazarlarda bulunmamış zevattan mürekkep bir Heyet-i Vükela. İsmail Kemal Bey Dahiliye Nâzırı, Ahmet Mithat Efendi Maarif Nâzırı...

— Ya parlamentolar makalesi ne olacak?

— “O, kerhen yazılmış bir şeydir” diyor. Erbab-ı kalemin az çok böyle hataları olmuştur! Hem kim bilir, o makale ne gibi mecburiyetle kaleme aldırılmış! Bir de yazılan şeylerin iki türlü manası olabilirmiş! Onun sathi manasına aldananlar geç nazarlarmış! Makalelerin biz de mana-yı hakkı ve istidlâlisi olmuştur!!! Velhasıl birçok laf... Mithat Efendi çalışkanmış, gayur ve faalmış... tam bu işin ehliymiş. Meclis-i Mebusan huzurunda söz söyleyebilirmiş. Bunlara âlâ diyelim. Ya diğerleri şimdiye kadar şimdiye kadar hükûmet işlerinde hiç kullanılmamış gençler. Bu zevat da natukmuş, gayretliymiş, çalışkanmış...velhasıl imiş, imiş... Bilsen Nüzhet, az daha bu sabah hiddetten bir hâl oluyordum. O kardeşin olacak geveze bana dedi ki: “Bu şimdiki Heyet-i Vükela Meclis-i Mebusan huzurunda rahat rahat uykularına dalamazlar. Kendi nezaretlerine müteallik bir sual irad edileceği zaman dün gece yedikleri patlıcan dolmasından rahatsız olduklarını, Tatar böreğinin kıymalı mı yoksa peynirli mi da nefis olacağını – Meclis-i Hass-ı Vükela içtimalarında olduğu gibi- söyleyecek değiller a! Orada söz lazım, delil lazım, vesika lazım. Sadrazam Paşa ne tarafta ise ben de o taraftayım, diyemez a... O günler geçti.” Bunları işitiyor musun Nüzhet? Artık bu şımarıklık değildir de nedir?

Pederim pek hiddetliydi. Mütalaasını tasvip eder gibi göründüm. Tam o sırada bir velvedir koptu. Nümayişçilerden bir fırka Bâb-ı Âlî Caddesi’ni çıkıyordu...

Birader öğlen yemeğine geldi. Hemen ona doğru koştum.

— Yeni bir şey ne var? diye sorudum.

— Hiç. Hep eskiler alayım. Gençler memnun değil. Evvela Heyet-i Vükela’dan dolay. Dünyanın ne kadar gasıb-ı emvali var ise bir araya getirerek bir eşkıya çetesi teşkil edilmiş. İçlerinden birkaç zâtı çıkardık mı, artık diğerleri lezzetinden yenilmez. İşte Kânûn-i Esâsî’yi [16] tatbike memur olan Heyet-i Vükela... İşte tensikatı, ıslahatı yapacak nuzzar...Bu, kahkahalarla gülünecek şey, canım. Bin türlü suistimalalatta bulunan bir nâzır nasıl tensikat icra edebilecek? Nezareti dahilinde oğlu var, damadı var bütün akraba ve taallukatı orada; tekaüde çıkarılmış uşaklar, eli yüzü düzgün komşucukları, mahallenin hiçbir işe yaramazları orada... Nezarete tensikat icra etmek bunları çıkarmaya mütevakkıf... Ne haddine! Hele onlardan birine dokunsan, gece hanımefendiden terlik tersi hazır...

Resim 13: "Biraz meşgul fakat memnun görünüyordun... (Sahife:9)" [s.16]

— Amma yaptın ha! Bu kadarı da mübalağa...

— Mübalağa mıdır değil midir görürsün. Şu yirmi üç yaşındaki Şura-yı Devlet azası beyler kadro haricinde kalacak mı, kalmayacak m, anlarsın... Mesela sizin Nişanlı Beyefendi...Paşa babası mektebe göndermeye kıyamamış da evde okutmuş. Tercüme-i Hâl varakasında "ulûm u fûnûn-ı şettâyı, elsine-i mütearife-i ecnebiyeyi hususi olarak "kemahî hakka!" tahsil ettiği muharrer. Rütbesi bâlâ mertebe-i ilmi vâlâ. İnsan rütbe almaya beşinde başlasa yirmi yaşında rütbe-i bâlâyâ yine yetişemez. Sonra da benim Şûra-yı Devlet azası... Tanzimat dairesine memur. Vay beyim vay... Tanzim-i umûr-ı devlet için tam biçilmiş kaftan. İdare-i devlete ait kanun tanzim edecek ha! Kanun dedik mi "çalmasını bilem" diyor. Babamın aklına şaşayım ki seni ona vermeye razı oldu. Darılmazsın a, Nüzhet ben sana acıyorum. Ayol, ağzı süt kokan o Şûra-yı Devlet azaları bundan böyle biz mahalle mektebine başlattıracağız. Tahsilini bitirinceye kadar çok bekleyeceksin, hemşire. Onun için sana acıyorum.

— Ne yapayım, kısmet...

— Adam! Bu eski akla sen de mi tabiisin! Yazık. Babası paşa, kendisi bâlâ olduğu için kısmet oldu, gitti. Fakat onun babası nezareti bundan sonra gazete sütunlarında okuyacak. Oğlunun bâlâlığı da rüzgâra gidecek... zaten haydan gelmiş, nereye gidecek ya!

Meclis-i Mebusan'ın küşâdında esasen rütbelerin lağvını isteyeceğiz. Bunlar gitti mi, ortada bir servet kalıyor. O da Beytülmal'a ait. İstirdad-ı mağzubat kanunu Meclis-i Mebusan'da müzakereye [17] kondu mu, paşa hapı yuttu, gitti. Nasıl hesap verecek? Ayda elli bin kuruş maaş almış, yüz bin kuruş masraf etmiş. Bundan fazla olarak yüz binlerce lira da arttırmış. Bu hesab-ı iktisadiyeye

Rokfeller'in aklı ermez. Bunlar gittikten sonra... Sana sorarım, bu küçük bey ne yapabilir, ne iş görebilir?

Bizi yemeğe çağırmamış olsalardı, birader kim bilir daha neler söyleyecekti!!! Yemekte herkes sakit duruyordu. Peder hiddetli, birader mütehevvir, validem vâlih ve hayran...

Yemek masasından kalktıktan sonra annem beni bir tarafa çekti:

— Güzelce giyin süslen. Paşa'nın Hanımefendi gelecek. Dedi. Yani bizim kayınvalide ... Ne çâre! Âdeten ittibâ etmeli, tuvalet yapmak külfetine katlanmalı. Hem de kime? Süsten, zarafetten hiç anlamayan paşa karılarına...

Giyindim, süslendim. Fakat bu tuvalet biraz uzun sürdü. Çünkü çeyrek saatte bir velvele kopuyordu; ben de pencereye koşuyordum. Türlü türlü nümayiş kabileleri... Mızıkalar, sancaklar, göğüsleri kurdeleli insanlar... Sonra da hep ağız dolusu “yaşasın, yaşasın”lar.

Kayınvalide olarak hanımefendi nihayet saat sekizde gelebildi. Kapımızın önünde mükellef, tekerlekleri lastikli bir fayton durur durmaz anladık: Paşa'nın Hanımefendi... Aman ne nazik, ne nâzenin!!! Vücudu incinmesin diye arabanın tekerleklerine lastik koydurmuş. Geçende Paşa'nın bir azatlısı bize gelmişti de Hanımefendi'nin aslını anlatmıştı: Bir su yolcusunun kızıymış. Paşa kalyon kâtibi iken Kasımpaşa'da oturuyorlarmış. Oof! Hemşire, adeta bu kadından ikrah **[18]** edeceğim geliyor. Aman Allah'ım! Edayı görmeli. Sanki Hanımefendi nezaketten kopacak. Fakat sekâlet mi sekâlet... Müteazzımâne tavırları yapma, nazikâne edaları sahte... Velhasıl her hali, her hali sıklet sıklet...

Salonda etek öpmek için yanına girdiğim zaman:

—Maşallah, hanım kızım. Estağfirullah civanım... gibi soğuk soğuk mukaddimleri bezlettikten sonra;

— Bu hürriyet alayları size eğlence çıkardı kızım...

Demez mi? Aman Yarabbi! Kânûn-i Esâsî'yi tatbika memur olan bir Paşa'nın karısı... Nümayişçileri hürriyet alayı zannediyor. Cevap vermeye bile tenezzül etmedim. Bir müddet sonra açık bir fayton içinde Nişanlı Bey tam bizim evin önüne gelip durmaz mı!!! İçim titredi. Bir münasebetsizlik olacağını kalbim söylüyordu. Yanında sivil giyinmiş şişman bir zât var. Küçük Bey son moda bir redingot giymiş. Yakasında kırmızı şerit mevcut. Peh peh efendim., Bey Meşrutiyet taraftarı. Arabanın üstünde kibar kıyafetli bir uşak. Onun yakasında da kırmızı şerit.

Elinde büyücek bir sancak. Üzerinde “Yaşasın, Kânûn-ı Esâsî” yazılı. Araba durur durmaz Küçük Bey ayağa kalktı. Validesi de salonda yerinden fırladı:

— Ay! Bizim mahdum; diye mütehayyir-âne bir feryat kopardı. Aman Allah’ım! Kadıncağız mahdumu kendi şive-i telaffuzuyla ve biraz uzatarak “mahdum” suretiyle söylediği zaman ne hâle geldiğimi sorma. Gülmek için o kadar cebr-i nefis ettim ki adeta üzerime fenalık geliyordu.

Resim 14: "Fakat sikalet mi sikalet... (Sahife: 18)" [s.18]

Birçok halk Küçük Bey’in arabasının etrafına ihâta etmişti. Galiba bir nutuk irat ediyordu. Tiyatro taklidi vaziyetler, çıtkırıldım tavırlar...

Ne dediği işitilmiyor ama belli ezberlediği bir şeyi okuyor. Nutuk bitti, alkışlandı “Yaşasın”lar da tekerrür edildi, durdu. Hanımefendi keyfinden oturduğu koltuğa sığamıyordu. Bir şey çiğniyormuş gibi çenesini geniş getirdiği sırada oğlunun medâyihi zımnında:

— Maşallah, pek dilbazdır, dedi. Dün gece neler söylüyordu neler. Paşa’nın parmağı [19] ağzında kaldı. “Hanım görürsün, bu çocuk büyük bir adam olacak” dedi.

Resim 15: "Tamam bizim evin önüne gelip durmaz mı?... (Sahife: 18)"
[s.19]

Annem taktir eder gibi göründü:

— Allah bağışlasın efendim, dedi. O anda içimden neler feveran ediyordu, bilsen... Biraderi görür görmez o doğru sözleri söylediği için ağzından öpeceğim. Of! Sadiye. Ben bu bayağı kadından hoşlanamayacağım. Mahdum Bey de tabîi anasından bir numune olacak. Bu izdivaç beni çok düşündürüyor. Pederime karşı isyan etmiş olmaktan ihtiraz etmesem... “Oof, bana bu kısmetin lüzumu yok.” diye bağıracağım. Bugün çok üzüldüm, yoruldum. Bundan ziyade yazmaya kendimde takat yok. O güzel gözlerini o çillerini birer bûse-i iştîyak vaz’eder , mesud olmaklığını Cenabıhak’tan temenni eylerim sevgili hemşirem.

13 Temmuz Gecesi Bâb-ı Âlî Caddesi

Hemşiren Nüzhet

Dördüncü Mektup

[20] Hemşirem Sadiye,

Bugün ruhumda büyük inkılabat husule getirecek bir hadise-i nige-h-zuhûr vukua geldi, Sadiye. Bu inkılap günlerinde benim zavallı ruhumun da bir tahavvül-i anî tâbi kalmış olması fevkalade bir şey addedilemez, zannederim.

Evet hemşire, ben de isyana hazırlandım. Pederime karşı feryat edecek kuvvet ve cürete mâlik olduğumu şimdi hissediyorum. Gerçek, bağıracağım, bütün hisse-i nefret ve istikrahımla bağıracağım:

— Bu izdivacı bozunuz, nişanı iade ediniz. Ben bu bebek gibi süslü, “manken” gibi bî-his adama refika-i hayat olamam.

Resim 16: "Bugün ruhumda büyük bir inkılap husule getirecek bir hadise...(Sahife: 20)" [s.20]

Bu karar-ı kat'îyi vermeye beni sevk eden hadisatı birer birer anlatayım. Evvela bu sabah biraderime vukua gelen mülakatımız... Bilsen, Sadiye şu dört günden beri biraderim sözleri benim üzerimde ne büyük tesir husule getiriyor. Nişanlı Bey'in dünkü vakasını biradere bir iki kelime ile anlattım. Bana cevap olarak dedi ki:

— Evet, işittim. Arabanın içine kurularak ötede beride nutuklar irat etmiş. Vay, züppem vay... Böyle riyakarlıkla milletin hüsn-i nazarlarını celbetmek istiyor ha! Şaşayım onun aklına. Nutuğunda devr-i istibdadın mezaliminden bahsetmiş. Ona demeli ki: "A, beyim. O müşehhas zalimlerden biri de işte sensin. Ağzı süt kokan bir çocuğa rütbe-i bâlâ vermişler...

[21] Bu suretle rütbelerin şeref ve haysiyeti lekedar edilmiş. Bu bir kere affedilmez kabahat...Sonra da seni Şura-yı Devlet'e aza yapmışlar...Menâsıb-ı devleti çocuk oyuncağı derecesine indirmişler...Bu da gayr-ı kabil-i af bir cinayet-i maneviye...Sonra maddeten haine-i devlet mutazarrır edilmiş, çünkü on paralık değeriniz olmadığı halde ayda on altı bin kuruş maaş almaktan sıkılmadığınız; erbab-ı liyakatın açlıktan ölmekten olduğuna nazar-ı istifhah ile baktınız, benim efendim. Sonra beriden beri bu inkılap mühim husule geldi mi, arabalara kuruluyorsunuz; nutuklar irat ediyorsunuz: Otuz iki seneden beri devr-i istibdad şunu yapmış, bu mezalimi ihdas etmiş, şöyle asmış, böyle kesmiş. Peki ama!

Erbab-ı liyakatin kesilen nafakasını siz yemişsiniz. Asılığa çıkarılan memuriyetlerin haracını siz irtikap etmişsiniz. Bunu alem biliyor. Artık bu ağızlara kim gelir, a paşazadem?!”

Resim 17: "Bir cemm-i gafır... Önünde müzika... (Sahife: 11)" [s.21]

Biraderim bu feveran-ı kelimadan yorulmuş gibi göründü. Yüzünü ekşitti, işmizazat-ı vechiyesi hoşnutsuzluğunu gösteriyordu. Sözüne bir mana-yı nefret vererek devam etti:

— Sizi bu kadar yağlandıran o devr-i istibdad değil mi? şu bin türlü makinelerle aldığınız maden imtiyazlarını size o devr-i istibdad verdi. Öyle ya! Beyefendi arada bir hastalık bahanesiyle “Vişi”¹¹kaplıcalarına gitmek için Mabeyn’e müracaat eder. Maazallah züppem “Vişi”ye [22] giderse memleket-i Osmaniye zir ü zeber olacakmışçasına fevkalade bir ehemmiyet: Mâbeyn-i Heyet’te bir telaş, bir endişe...

Ne o? Paşazadem Avrupa’ya gidecekmiş. Hayır, bu fevkalade hâl olmasın da ne yapılırsa yapılsın... Tatyib-i hatır...İmtiyaz ihsanı, zamm-ı maaş... Rütbe ve nişan listesinin kabulü... bu maskaralıklar hep kemal-i tehalükle kabul ediliyordu, tek Küçük Bey “Vişi”ye gitmesin... Ey, şimdi ona desem ki: Pekala, devr-i istibdad’ın fenalıklarını teşrih ediyorsunuz ve bu suretle kendinizi hamiyetli

¹¹ Fransa’daki Vichy kaplıcaları

vatanperver göstermeye sa'y ediyorsunuz. Bunları bir hakikat olmak üzere kabul etmek için şu elinizdeki imtiyazların birini bu hükümet-i meşrutiye iade ediniz, bakalım. Hayır, hayır, onlara dokunmaya gelmez. Yalnız dinlemeli, tasdik etmeli... Hep riyakârane kuru laf... Fakat a yavrum, o imtiyazlar fesholunmayacak mı zannediyorsunuz?.. Biz istirdad-ı mağzubat taraftarıyız. Haksız verilen şeyler hak ile geri alınmalı diyoruz. Bakalım o gün meşrutiyetin medayihini Beyefendi inşat edip duracak mı?

Biraderim şimdi müstehzi-âne gülüyordu. Bu doğru mütalaata ne kadar jak veriyordum, bilsen Sadiye... Artık hakayık-ı hayatı başka bir nazarla görmeye başladım. Birader benim üzerimde husule getirdiği tesirattan memnun oldu, o şevk-i derun ile sözüne devam koyuldu:

Küçük Bey'in yanındaki şişman zâtı sen tanıyamazsın, Nüzhet... Fakat biz onun kim olduğunu iyi biliriz. Bir zamanlar nezaretlerin birinde müsteşardı, sonra Avrupa'ya gitti. Ne yapmaya? Artık burası aşikâr. Kimsenin Avrupa'ya gidemediği bir sırada onun mezuniyet-i mahsusa ile gidişinden belli... Memuriyetle. O gibi memuriyetlerin ne olduğunu sormaya ihtiyaç yok. Şifreli bir memuriyet... Malum ya bunların işi muamma gibiydi. Avrupa'da senelerce dolaştı. Mâbeyn'e şifreli telgraflar yağıyordu: Bana şu kadar para göndermezseniz falanca mitingde hazır bulunurum. Yok "Pera Sana"ya filanca vesaiki veririm. Falanca İstanbul'da bulunan Jön Türklerin esamisini muhtevi bir liste var ancak edebilmek için şu kadar bin Frank'a ihtiyaç var... gibi dolandırıcı fırıldaklarıyla Mâbeyn'den senelerce para çekip durmuştu. Her bir parasında birer gözyaşı meknuz olan şu milletin liralarını o denî şampanyalarla, aktrislerle, kokotlarla yedi. Şimdi hicap etmeden o millet muvacehesinde devr-i sâbıkı terzil için ağız açmaya utanmıyor. A paşam, eslaf-ı vüzeradan birinin hafidi olmak Beytülmal'ı soymak için siz de bir hak uyandırmaz. Fenalıkları sayıp bitiremediğiniz o devr-i istibdad olmasaydı, Paris meşher-i ezvakında saçıp döktüğünüz o paraları size kim verirdi? Şimdi anlıyor musun, Nüzhet? Bunlar hep birer mudhike...Fakat yalnız maskaralığa gülünecek nazar-ı istihkar [23] ile telakki edilecek mudhike... Mudhike dedim de hatırıma geldi. Tuhaflıklardan biri de "tahlif" modası. Nâzırlara, vükelaya zorla yemin ettiriyorlar. Hayret, hayret... Canım, Nüzhet, sen kadın olduğun halde anlarsın, hiç hamiyetli, vicdanlı bir adama tahlifin lüzumu olur mu? Bin türlü suistimalatla kalbi kararmış, vicdanı kasap süngeriyile silinmiş olan denîlere yeminin ne tesiri olur?!

Mehafetullah mı? Zaten Allah'tan korkan ve fenalıkları yapmaya cüret edebilir miydi? Mehafetullahın ne olduğunu kalpleri asla hissetmemiş olan eşhas-ı leîme ba'de'l-kasem mi bu manevi korkunun önünde lerzan kalacak?!...

Birader bunları söyleyerek elimden kurtuldu, kaçtı. Hâlbuki benim ondan daha soracaklarım vardı. Beni o birçok noktada irşat etti. Görüyorsunuz a, hemşire, baba ile evlad arasında ne büyük muhalefet-iefkar var. Öğlen taamından sonra pederle biraz konuştuk. O da hiç memnun değil. Gençlerin şımarıklığına şaşırıp duruyor:

— Bir cemm-i gâfırle Bâb-ı Âlî'ye gelerek sadrazama, nâzırlara yemin teklif etmek, ne demek olacak? diyordu. İnsan zaten vicdanen muhaliftir. “Bundan sonra şöyle yapacağıma, böyle edeceğime valla” demek mecburiyeti adeta birer mudhike. Bu mecburiyeti îkâ edenler kim? Millet... Peki ama, bakalım, ârâ-yı ümmet buna muvafakat ediyor mu? Öyle birkaç bin kişi milletin cism-i müşahası olamaz; bir cüzü olabilir. Cüzü ise küle tabidir. Meclis-i Mebusan küşât edilmeden evvel kimsenin “millet şöyle istiyor, böyle metalibatta bulunuyor” demeye hakkı olmaz.

— Peki, baba, öyle olsun. Fakat bunlardan bir fenalık zuhuru melhuz mu?

— Yok, a efendim. “Bundan sonra ciddi olalım, şöyle olalım, böyle olalım” diyen gençlere karşı söylüyorum. Kadınlığınla sen söyle, bu işlerde ciddiyet var mı?

Sukut ettim. Peder de çıktı, gitti. Salondan çıkarken bir tavr-ı nâ-hoşnudi ile başını sallıyor

— Hemen Allah encamını hayretsin! Diyordu. Bu keşmekeş-i efkâr doğrusu beni de uzun uzadıya düşüncelere sevk ediyor, hemşire.

Bade'z-zuhur Bâb-ı Âlî Caddesi adeta insan kitlesinden taşıyordu; nümayişçi kabileleri birbirini takip ediyor. Pencereden ayırlamıyordum. Saat sekiz raddelerinde Ayasofya'dan doğru gelen binlerce halk Bâb-ı Âlî'nin saltanat kapısına doğru tehacüm göstermişlerdi. Kırmızı, yeşil bayraklar bu galeyana gelmiş olan halka adeta yol gösterir gibi önde gidiyor kâh sola, kâh sağa eser-i temayül gösteriyordu. Yerimden fırladım, iyice fark edebilmek için koltuğun üzerine bindim. Bu kafilenin önünde bir asker, bir zabıt gidiyordu. Fart-ı asabiyetten rengi sararmış, sarı bıyıkları çehresinin üzerine püskürmüştü. Tavrında büyük bir celadet eseri var. Arkasına takıp getirdiği bu binlerce halkı enzar-ı sehharânesi önünde manyetizma etmiş. Şu akın akın gelen insan sürüsü onun bir sözüne tabîi, bir işaretine bakıyor. Ne kadar da yorgun belli, bîçâre üç dört gündür uyku bile uyumamış. Bîtab görünüyor. Fakat asabiyet onu kâmet-i bülendi üzerinde dimdik

tutuyor. Vatanperverlik hissiyatı onun kalbine, kanına kuvvet veriyor. Fevkalade bir hareket-i çâlâki ile fırladı, saltanat kapısının önündeki binek taşının üzerine çıktı. Avlunun istiap edemediği o insan seylabesine birkaç söz söyledi. Bütün o cûş u hurûş bir anda durdu. Kendi kendime dedim: “Bu ne kuvvet-i kelim? Binlerce halkı bir sözle manyetizma ederek yerinde durduruyor. Bunun refikası ne bahtiyar bir kadın ne kam-yab zevce!...

Bu genç zabitin hayali bütün gün pîş-i nazarımdan silinmedi. Hep o vaz’-ı şeci’âne ile sallanan kâmet-bülendi, sararmış çehreyi, lapiska bıyıkları, istihkâm zabiti formasını görüyordum. Bunlardan başka onun ruhuna infaz-ı nazar edebilmeye çalışıyordum. Bilsen kendi kendime neler tasvir ediyordum; neler düşünüyordum! Hayır, hayır hemşire, benim için hazırlanan bu izdivaç kabil-i icra değil. Pederim, mütalaat-ı muhakkakamı kabul etmezse ben de şu istibdada karşı isyan edeceğim, anlıyor musun Sadiye? İsyan bayrağını benim gibi bedbaht kızların başı üzerine açacağım. Bundan ziyade yamaya mecalim yok. Şimdi yatağıma koşuyorum. Gözlerimi kapayacağım. Pîş-i nazarımdan ayrılmayan o tatlı hayalimle meşgul olarak biraz müsterih olmaya çalışacağım. Bâkî demet demet ezhar-ı muhabbet ve musadakat takdim ederim hemşirem.

14 Temmuz Sene 324 Gece, Bâb-ı Âlî Caddesi
Hemşiren Nüzhet

Beşinci Mektup

[25] Hemşire-i Muazzezim Sadiye,

Beş gündür mektup yazmadım. Büyük buhranlar geçirdim. Hayattan, her şeyden o kadar usanmıştım ki tasvir edemem. “Canından bezmiş!” demezler mi, tıpkı ben de öyle olmuştum. Yatağa serildim. Kalemi elime almaya kuvvet ve mecalim kalmamıştı. Bunun için ahvalden beş gündür malumat veremedim; beni affet hemşire.

Resim 18: "Hayattan her şeyden o kadar usanmıştım ki... (Sahife: 25)"
[s.25]

Geçirdiğim buhran-ı azaba pederim sebep olmuştu. Sana dördüncü mektubu yazdığımın ferdası günü evvela validemle münakaşaya başladık. Bu, münakaşa değil; adeta bir fırtınaydı. O gece meşgul-i dem-ademi olduğum hayalim bana o kadar cüret vermişti ki ertesi sabah validemi görür görmez:

— Anne, ben bir şeye karar verdim, diye meseleyi izaha giriştim. Kararımdan dönmek ihtimali de yok. Ben evlenmeyeceğim.

Validem şaşırdı, beht ve hayretle:

— Ay o nasıl şeymiş? Dedi; sonra silsile-i mekaline koyuldu. Artık neler de neler... Kızların izdivacı ana ile babanın bileceği şeymiş. Teehhül-i kanun-i tâbiî iktizasındanmış. Eğer kızların bu meselede reyi sorulur ve onların emeline göre hareket edilirse izdivaçlar da mesudiyet ihtimali mefkut olurmuş...Buna benzer daha birçok şeyler. Dinledim, dinledim. Nihayet pek açık olacak teşrih-i maksada girişmeye nefsimde kuvvet buldum.

— Ben hiç evlenmeyeceğim demiyorum. Fakat nişanını kabul ettiğiniz adamla izdivaç edemem; şimdi anlıyor musun anne?

— Tuhaf. Bu, neden icap etti, bakalım...?

[26] Asabiyetim artıyordu. Validem için taşıdığım hürmet-i mahsusayı bir an unutmak lazım geldiğine kanaat hasıl ettim:

-Neden icap ettiğini anlamak istiyorsun, öyle mi anne? Mademki sordun öyle ise söyleyeceğim. Çünkü onunla izdivaç edersem mesud olamayacağımı hissediyorum. Çünkü bu Bey bana layık değil.

— Neden layık değilmiş? Paşa oğlu, rütbesi var, memuriyeti, maaşı var, nişanı var... Daha ne istiyorsun?

— Anlamıyorsun anne; ben böyle şeyler istemiyorum. Paşazade olacağına namuslu bir adamın oğlu olsa kâfi. Rütbesi bulunacağına rütbe-i vicdanı olsa daha

âlâ. Memuriyeti olacağına ailesini geçindirecek bir sanatı, bir mahareti olsa bence daha makbul. Maaş, nişan... Bunlar âriyettir, anne. Bunları adamın elinden alırlar. Ben bir erkekte öyle meziyet arıyorum ki onu kimse alamasın...

— Anlamıyorum.

— He, dur, anladım. Ben zevcimi kendimden daha ziyade malumatlı, hünerli bulmak isterim. Ben onun karşısında bir erkek olursam o kocanın ne kıymet ve ehemmiyeti olur? Bizim Nişanlı Bey hangi mektepte okumuş, neler tahsil etmiş? Doğru söyle anne. Hiç değil mi? İlim, marifet, sanat gibi şeyler öğrenmeye ne lüzum var? Babasının serveti kâfi, vâfi. Ancak eski devir geçti. Şimdi idare-i meşruta var. O servetin hesabını sorarlarsa. Ağabeyimin dediği gibi ya gazap edilen şeyler istirdat edilirse...

— Ay ne bu?... İnsanın elinden parasını da alamazlar a?

— Milletin mahsup parası olursa niçin alamasınlar? Farz edelim ki serveti kendilerine kalsın. Para saadeti temin edebilir mi? Memuriyetine gelince... zanneder misin ki bundan sonra Şûra-yı Devlet azalıklarına çoluk çocuğu tayin edecekler? Rütbe-i bâlâsı ona ne temin edecek? Hem rütbelerin de lağvedilemeyeceği ne malum? Rütbe, memuriyetler kâim olmalı.

— Bu kadar bilgiçliğinde lüzumu yok, kızım. O senin kısmetinmiş, baban söz verdi, bitti.

— Ben de size bu izdivacın olup bitmediğini anlatmak istiyorum. Bu işte siz benim reyimi bile sormaya pek de lüzum görmediniz. Ben de o zaman hakikati anladım. Ben de öyle yapma koca istemiyorum. O adamla evlenmeyeceğim, nişanı geri gönderiniz, diyorum. İşte sözün kısısı bu. Artık ne isterseniz yapınız.

[27] — Sana bugün bir hâl olmuş. Nüzhet hiç öyle olmuş bitmiş şey kolay bozulur mu? Bir kere bey babanla görüşeyim...Validemin bu ısrarına, o derece hakikati adem-i izânına canım sıkıldı; yerimden fırladım. Biraz hiddet ve tarz-ı nefretle bağırdım:

— Artık ne yaparsanız yapınız. İşte ben istemiyorum.

Odama çekildim. Sokaktaki dağdağa ve velveleyi temaşaya koyuldum. Akın akın halk... Mızıkalar, vaveylalar, sancaklar... Hep o “senaryo.”

Resim 19: "Evvela validemle münakaşaya başladık... (Sahife:25)" [s.27]

Yemek zamanına kadar aşağıya inmedim. Gelip çağırdılar. Peder ile aramıza cereyan edecek sözlerin şiddetinden korkuyordum, çekiniyordum. İstibdadın tarz-ı mutlakıyetine alışmış olanlar için tarz-ı meşverete yanaşmak ne kadar güç!

Çok şükür biraderi orada buldum. Taam esnasında hep bu sabah gördüklerim hikâye ediyordu:

— Servet-i Fünûn Matbaası'nın önünden geçiyordum. Kalabalık gördüm. Biliyorsunuz a! Servet-i Fünûn yevmi nüshasını neşre başlayalı beri Jön Türklerin "mürevviç-i efkârı" hâlini aldı. Pek ziyade ehemmiyeti haiz... Dehşetli sürülüyor. Adeta kapan kapana. Kalabalığın bu derece içtimasına merak ettim. İçeriye girdim. Müdüriyet odası leb-a-leb dolu. Pencereden atlamak suretiyle makine dairesinin üstündeki sundurma da adeta dolmuş. Pencerenin yanına yaklaştım. Uzun sakallı, küçük fesli bir zat iskemlenin üzerine çıkmış, nutuk irat ediyor. Anladım mesele Zaptiye Nezareti'ne dair. Yakışıklı, güzel kırmızı fesli bir zabıt kalabalık içinden sesini yükselterek bağırıyor, kabineden memnun değil, yeni Zaptiye Nezareti'den müşteki; hatta hürriyetin teessüsünden şüpheli. O kadar şiddetle idare-i kelâm ediyor ki ben kendimi adeta muhafazakâran fırkasına dahil zannettim. Diğer uzun

sakallı bir hatip, Zaptiye Nezareti meselesine bir çare-i acil keşfetti ve onu huzzara teklif etti:

[28] “Milletin orada hazır olan bir cüzü idare-i meşruta dairesinde bir kabine teessüs edinceye kadar ateş-feşân kaymakam beni Zaptiye Nazırlığına tayin etmiş.” Herkeste sükût. Bereket versin Kaymakam Bey teklif-i vâki’i kabul edilmedi. Yine münakaşa başladı. Hutabâdan biri yanındaki odada teessüründen ağlayarak: “Hürriyetin âtîsinden bizi kim temin ediyor?” diye saçlarını çekerek feryat ediyordu. Birçokları buna hak vererek müstehziyâne “yeni kabine ise o, başka...” diyorlardı. Müdüriyet odasındaki kalabalık arasında şimdi bir de yeni kabine meselesi baş göstermişti. O mütehevvir lisanlardan çıkan bu sözler Heyet-i Vükela’yı baştan başa hırpalıyordu. Fakat bu münakaşanın arkası gelmiyor, başvekilin tadad edilen siyaset-i maziyesinin sonu alınmıyordu. Zavallı Ahmet İhsan bunları başından savmak için feryat ediyordu: “Efendiler, siz hürriyetin teessüsünü istiyorsunuz. Fakat hürriyet, âharın hukukuna tecavüz etmemekle kaimdir. Siz benim menzilime giriyorsunuz. İşimi yapmaktan beni mâni ediyorsunuz. Akşamüzeri gazete çıkacak. Rica ederim artık dağılınız. Biz de işlerimize bakalım.”

Resim 20: "İskembenin üzerine çıkmış nutuk irad ediyordu... (Sahife:25)" [s.28]

Zabit bir türlü kâni olmak istemiyordu:

— Siz serbest-i matbuaat var diyorsunuz. Sonra da hakikati yazmıyorsunuz.

Ahmet İhsan Bey bu müşkülpesent adamları iknaya çalışıyordu:

— Canım Efendiler, Vallahi sansür kalktı. Gazeteler serbest. Doğruyu yazacağız vallahi, billahi...

İşte Efendim al bir tahlif-i ıztırarî daha. Mudhike mi dedin?.. Fersah, fersah...

Birader artık yorulmuş gibi biraz durdu, dinlendi. Yemeği bitirmiş olduğumuz halde masadan kalkmıyorduk. Birader o kadar tatlı tatlı anlatıyordu ki... bir bardak su içtikten sonra meşhudadı tasvire girişti.

— Kalabalık dağılmaya başlamıştı. Orada tanıdıklarımın birine sordum: “Bu kaymakam kim?” Hayretle yüzüme baktı: “Gerçek tanımıyor musun? Doktor... Paşa’nın damadı. Sınıf arkadaşları henüz mülâzım-ı evvel. Kayınpederi bir elinde reçete, diğerinde jurnal huzura gire çıka damat bey kaymakam oluvermiş.” İstihza tebessümleri dudaklarımdan saçılıyordu. Manzaranın bu kadarını kâfi görerek gitmek üzereyken sevdiğim bir zatın kırmızı Osmanlı sancağına sarılmış olduğunu gördüm. Yanına gittim:

[29]-Bu ne? Diye sordum.

Yanında bulunan yine o kıyafetteki arkadaşını göstererek:

— Biz ikimiz ahalinin vekilleriyiz... Bâb-ı Meşihât’a tahlifte bulunmaya gideceğiz dedi.

— Oh ne âlâ, ne âlâ...

Cevabını vermekle beraber kendisini bu muvaffakiyat-i mahsusadan dolayı tebrik ederek matbaadan çıkmak üzere iken tanıdığım bir refik-i mühteẗzî koluma girdi:

— Dikkat ettin mi, diyordu. Şu velvele-i hürriyete karışan jurnalcilere dikkat ettin mi? hâlâ fırlıdak ha! Şimdide nazlılar, erbab-ı hamiyetten geçiniyorlar. İnsan doğrusu, bunlara gülmek mi yoksa ağlamak mı lazım geleceğinde mütehayyir kalıyor. Taraça üzerinde iskemlede oturan beyefendiye de mi dikkat etmedin? Aman Ya Rabbi! Tepeden tırnağa kadar müşahhas-ı hamiyet... Sanki Jön Türklerin fırka-i reisi... Milletin ukalâsı, erbab-ı hamiyeti İstanbul’un sokaklarında çamurlar içinde yuvarlanıyorken beyefendi lastik tekerlekli arabalarda, müzeyyen kotralarda dolaşıyordu. Açlıktan erbab-ı iktidarın nefesi kokarken yirmi bin kuruş maaş, âtiye, maden imtiyazı, elektrikle tenvir imtiyazı... daha bilmem neler almayı hamiyetine muvafık bulmuş. Öyle ya! Bu, bir yağma değil mi? Kapan kapana...”

Görüyor musun, baba, bizim arkadaş benden daha müşkülpesent, muâriz.

Pederim artık sabredemedi:

— Hani ya, siz eskileri unutamam, geçmiş şeyler üzerine bir setre-i nisyan atalım... diye gazetelerde bağıırıyorsunuz, diye mırıldandı ve sofradan kalktı. Biraderim bir tavr-ı lâkaydî ile omuzlarını kaldırdı.

— Öyle diyoruz ama bakınız elde değil, demek unutulamıyor, cevabını fırlattı.

Pederim salona çıkınca aramızda mecburî olan izahat mülakatını tehir etmiş zannettim. Aldanmışım, bir hizmetçi kız yanıma geldi:

— Beyefendi sizi istiyor, dedi. Bütün metanetimi topladım. Her şeye katlanmaya karar verdim. Fakat asla reyimden dönmeyeceğim. Pederimin yanına girdiğim zaman kendisini sakın gördüm. Hiddetli değildi. Eliyle işaret etti. Karşısındaki koltuğa oturdum. Müteenni duruyordu. Bir saniye hayretle yüzüme baktı. Müşfikâne bir tavırla dedi ki:

[30] — Validen bu sabah bana birtakım şeyler söyledi. Ben ihtimal veremedim. Meselede bir yanlışlık olacağına zâhip oldum. Belki bir s'u-i tefekkür...veya eser-i hiddet...

Sükût ediyordum. Bu mukaddime-i kelâmın nerelere kadar gidebileceğini tefekküre dalmıştım. Peder birdenbire meselenin ruhuna intikal etti:

— Nüzhet, seninle konuşalım; ama bir baba ile evlat gibi değil, iki dost gibi konuşalım. Maksadını izah et, fikrini anlat... Daha doğrusu istişare edelim. Mademki şimdi biz meşveret devresindeyiz. Söyle bakalım, bu izdivacı niçin bozmak istiyorsun?

— Valideme bunun sebeplerini anlattım. Bana acı sözler söyletmeye neden hacet görüyorsunuz? Bu izdivaç muvafık değil.

— Fakat kızım, biz hepimiz onu muvafık görmüştük...

— İhtimal... Belki on gün evvel muvafık olan bir şey şimdi değildir. Zaman, hadisat-ı zaman her şeyi değiştirebilir.

— Belki... Fakat verilen sözü değiştiremez.

— Siz kızınızın bedbaht olduğunu ister misini, babacığım? Ben bu izdivaçtan çekiniyorum, adeta nefret ediyorum. Eğer beni cebren sevk ederseniz oraya kemâl-i nefretle gideceğim. Bahtiyar olmayacağım ve... kimseyi mesut edemeyeceğim. Beni verilen bir söze kurban mı etmek istiyorsunuz?

— Bunları evvel niçin düşünmedin? Hepiniz muvafakat ettiniz. Vadettin, söz verdin. Şimdi onlar ikbâlden düşmeye hazırlanırken döneklilik göstermek benim vicdanıma muvafık değil. Sen de doğrusu böyle bir küçüklüğü ihtiyar etmemelisin. Bu adeta ikbâlperestlik olur. Bunu bir fedakârlık olarak yapmalısın, Nüzhet...

— Evet baba... Başkalarına fedakârlık ettirmek kolaydır; fakat insan kendisine gelince... O zaman derin düşünüyor. İşte ben de düşündüm. Bu izdivaçta bahtiyarlık eseri görmüyorum. Onun için sözümü geriye aldım. Fedakârlık bütün hayata ait olursa o, kolay kolay yapılamaz. Yoksa izdivaçtan birkaç ay sonra ayrılmaklığımızı mı istiyorsunuz?

— Hiçbir baba kızının bedbaht olduğunu ister mi? Sen bu izdivaçta ne gibi felaketler görüyorsun, bakalım?

— Bir kere pek genç...

— Yirmi üç yaşında. Ben valideni aldığım zaman on dokuz yaşındaydım. Mesut olduk. Rahatça yaşadık.

— Fakat arada yarım asırlık bir fark var... Onu unutuyorsunuz. Sonra tahsili nâkıs...

[31] — Pekâlâ okumuş, güzelce Fransızca konuşuyor.

— Fakat Türkçe yazmasını bilmiyor. Biradere bir gün yazdığı tezkereyi gördüm. Bundan sonra mahalle mektebinde okuyanlar ondan daha iyi yazabilecek. Bir de mazisi lekeli...

— Nasıl? Ne demek istiyorsun?

— Ne demek istiyorum pek aşikâr. Şimdiye kadar neye malik ise hep onları babasının sayesinde almış. Rütbe, nişan, memuriyet... Bunlar hep haksızlıklarla alınmış. Başkalarına gadredilmiş; o, taltifata boğulmuş. Şimdi bu onun mazisi için bir leke değil midir? Biz... Mağdurin önünde daima mahcup kalmayacak mıyız?

— Sen işin pek ince noktalarını arıyorsun, Nüzhet! Bu fırtınalar hep geçer, yine ortalığı sükûnet kaplar... Bu taşkınlıkların da elbet bir haddi vardır. O buhran geçti mi, eskiler kimsenin hatırına gelmez. O hem rütbe, nişan, memuriyet almış ise kabahati ne? Ona vermişler, diğerleri gibi o da kabul de mahzur görmemiş. On yedi yaşında bir çocuğa rütbe-i bâlâ tevcih edenler utansın... Onu Şûra-yı Devlete tayin eyleyenler sıkılsın... Bu çocuk zorla almadı ya!

— Babacığım, haydi, bunu da kabul edelim. Fakat daha başka mühim bir cihet var. Onu söylemek istiyorum.

— Daha başka ne var? Anlayamıyorum.

— Şu... Şu var ki... Ben o adamdan hazzetmiyorum.

— Nesinden?

— Beni söyletiyorsunuz baba. Her şeyinden. Tarz-ı telebbüsü bebek gibi. Tavırları sahte. Her şeyi yapma. Daha ne diyeyim?

— Daha diyecek bir şey kaldı mı? Hem bunlara öyle uzaktan hüküm verilmez. Görüyorsun ya bütün fikirlerin esassız. Ben sözümden dönmem. Bu izdivaç olacak.

— Rica ederim baba. Beni isyana sevk etme. Siz de sözünüzü geri alacaksınız.

— Hayır, kâbil değil.

— Kızınızın saadeti için...

— Hayır.

— Ailenizin rahatı için...

— Hayır.

— O halde ben de nikah için rızamı vermeyeceğim. O gün rezalet olacak... Kat'i söylüyorum; bunu benden bekleyiniz.

[32] — Çık, çık insafsız kız. Seni gözüm görmesin. Evlat yüzünden zaten bahtiyar olmak bana nasip değil. Kardeşin öyle, sen böyle...

Resim 21: "Pederimin yanına girdiğim zaman kendisini sakın gördüm...

(Sahife: 29)" [s.32]

Hemen kendimi dışarıya attım. Hareketimde hiddet, tavır ve muamelemdede eser-i isyan ve şiddet vardı. Odama çıktım. Buhran-ı asap hükmünü sürmeye başlamıştı. Ateşler içinde yanıyordum. Kendimi yatağımın içine attım, bîtap bir halde uzanmış yatarken, tatlı tatlı hayalatımla uğraşıyorken bir nümayışçi kafilesi evimizin önünden geçiyordu. Aynı dağdağa, aynı velvele... Yaşasın...Yaşasın... Bir müddet kalkmaya çalıştım. Belki yine o genç zabıt kafileyi sürüklüyor... Kımıldamaya ben de hâl ve mecal yoktu. Gözlerimi kapadım. Hayalini piş-i nazarıma aldım. Solgun sarı çehresiyle sanki bana gülüyordu. İşte sevgili hemşirem tam dört gündür yatakta yatıyorum. Pederim yanıma geldi. Validem adeta deli gibi. Şaşırdı, kaldı. Bu sabah:

— Pederini razı ettim, müsterih ol, nişanı geri göndereceğiz dedi. Beni öptü, ağladı. Bu kez yaşları neden icap ediyordu, bilmem!

Ooh! Biraz vücuduma eser-i hayat geldi. Asabım zaten sükûn bulmuştu. Bu izdivaç belasından kurtuldum ya, benim için bundan büyük saadet olmaz. Valideme teşekkür ettim. Yatağımdan kalkar kalkmaz sana şu mektubu alelacele karladım. Bâkî gözlerinden öperim muazzez hemşirem.

20 Temmuz 1324 Bâb-ı Âlî Caddesi

Hemşiren Nüzhet

Altıncı Mektup

[33] Sevgili Hemşirem Nüzhet,

Temmuzun on birinci gecesi yazılmış olan mektubunu bugün aldım. Evet, tam dokuz gün sonra... Sanki dünyanın öbür ucundayız. Mektubun mütalaasından aldığım zevki hiçbir şeye kıyas edemem. Bana vatanımda cereyan eden inkılab-ı fevkaladeyi zekâ ve ferasetinle mütenasip bir nazar-ı nakkadâne ile görerek o kadar güzel tasvir ediyorsun ki okumakla doyamadım. Böyle mühim bir hadisenin zuhur-ı hengâmında beni hatıra getirmiş olmaklığından dolayı nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Vefakârlığına pek ziyade itimadım vardı, Nüzhet. Fakat bana bu defa gösterdiğin muhabbetin şu derecesine, doğrusu fikrimce ihtimal veremezdim. Mesut olmaklığını Cenabıhak'tan temenni etmiş olmakla mukabele-i şükranını ifaya çalışıyorum. Bana gelince... Nüzhet, senden saklamaya lüzum görmem, mesudiyet-i hakikiyeden pek uzaktayım. O kadar uzak ki ona yetişebilmek ümidi bile, heyhat, mefkut.

Resim 22: "Bir saniye hayretle yüzüme baktı müşfikane dedi ki...
(Sahife:29)" [s.33]

Her bir manasıyla bedbahtım. İzdivacımdan birkaç gün sonra, hatırına geliyor mu bilmem, Bebek'te bunu bana sormuştun. Ben de bütün samimiyet-i kalbimle cevap vermiştim: "Henüz layıkıyla anlayamadım. [34] Bahtiyar olduğumu hissetmiyorum fakat bedbaht da değilim." Ne kadar aldanmışım. Sonraları gittikçe yavaş yavaş anladım. Fakat o hakayıkı anlamış olmak bana o kadar girân geldi ki kalbimi o derece müte'ezzî etti ki bi'l-ahire kendi kendimden nefret edeceğim geldi. İzdivacımızı müteakip ben beyi nazik, terbiyeli, kibar bir zat olmak üzere kabul etmiştim. Suret-i telakkimde hata etmişim. Zahirî olan yaldızı biraz kazır kazımaz paslanmış bir bakır meydana çıkıyor. Zahire itimat ne kadar esassız bir şey. Düğünümüzden sonra İstanbul'da iki ay kalmıştık. Bu müddet zarfında ise ancak seninle iki defa görüştük. O da tesadüfi olarak. İki aile arasında cereyan eden o mesele yekdiğerini büyük bir muhaleset-i kalbiye ile seven iki hemşireyi de birbirinden ayırmıştı. Doğrusu ben kırgındım. Fakat sana değil. Kendi çılgınlıklarımın, taşkınlıklarımın husule getirdiği çirkin neticeyi kendi kendime vücuda getirdiğimden dolayı nefsimi küskündüm. İşte bu dargınlık sebebiyle zaten hakikati keşfedecek bir halde değildim. Hatta iptidaları zevcimin biraz ziyadece yaşlı olmasını bile nazar-ı hoşnudî ile görmeye kendimi alıştırmıştım. Kendi kendimi oyalamak için:

— Biraz yaşlı olursa daha iyi; kadın kıymeti bilir.

Resim 23: "Fart-ı asabiyetten rengi sararmış, sarı bıyıkları... (Sahife:24)"
[s.34]

Fikir ve mütalaasını dermeyan edip duruyordum. Şahrâh-ı hayatta bana refakât-i daima da bulunacak bir erkeğin her türlü nevâkısını kusurlarını mazur görmeye ceb-i nefis ediyordum. Velhâsıl [35] hayalden uzaklaşmaya, maddiyat-ı hayatla temasta bulunmaya çalışıyordum. İzine gelinceye kadar bedbahtlığımın derecesine dair bir fikr-i sahih hasıl edememiştim. Zannediyorum ki günler geçince yekdiğerimize daha ziyade alışacağız, hissiyatımız yavaş yavaş tevafuka meyledikçe ruhen birbirimize ısınacağız, velhâsıl... Kim bilir belki izdivaç da tasvir ve hayal edilen sâimâne ile sevişeceğiz. Ne gezer!.. Ben ne kadar ceb-i nefis ederek ona temayül gösterdim ise o kadar soğukluk duydum. Tevafuk-ı hissiyat için her ne yaptım sa ona karşı hissettiğim soğukluğu arttırmaya sebep oldu. Ben zahirî yaldızı kazıyordum. Tabiî maden meydana çıkıyordu. Maddiyatperest, tenperest süfli bir maden... Adana'ya geldikten sonra maruz bulunduğum tecarib-i hayat nasıl sefil bir mahluka hasr-ı nefis ettiğimi bana gösterdi. Buna kanaat-ı kâmile hasıl ettikten sonra ben de hissiyatımı saklayamaz oldum.

Resim 24: "Annem beni bir tarafa çekti...Gizlice giyin, süslen, Paşa'nın Hanımefendi gelecek (Sahife:17)" [s.35]

Çünkü o, artık feveran eyliyordu, nefret-i kalbiyem bilâ-ihtiyar her halimle zahir oluyordu. Bunun için henüz iki senelik zevç ve zevce olduğumuz halde hayat-ı mahremânemizde bir hiss-i mücânebet hüküm-ferma olmaya başladı. O, vaktinin kısm-ı küllisini selâmlıkta dostlarıyla, meşagil-i safa-perestânesiyle imrar eyliyordu. Doğrusu ben de şu hali bir vesile-i halâs olmak üzere telakki ediyordum. Çünkü onunla müddet-i temasımız bu suretle tenkis edilmiş oluyordu. Kim bilir, belki bu tarz-ı hayata tahammül edecektim; ihtimal, daha çok seneler birlikte yaşayacaktık. Ben de bu işkenceye maruz kalmış olacaktım, eğer senin mektubun bana vasıl olmamış bulunsaydı... Yanlış anlama hemşire. Senden aldığım mektup burada da bir hadise-i ictimaiyeye sebep verdi. Hayat-ı içtimaiye-i hususiyemizde istibdat ile hürriyet yekdiğere ilan-ı harp ettiler. Şu anda münasebetimiz pek gergindir. Hadisenin tarz-ı cereyanına dair izahat vereyim: Kânûn-ı [36] Esâsî'nin burada resmen ilânı temmuzun on dördüncü günü vukûa geldi. Fakat bu haber-i saadet-âver daha çok evvel şehre yayılmıştı. Fakat bu dahme-i hürriyetin böyle birdenbire dehşetli yayılması memurîn-i hükümetin rüesâsını adeta şaşırtmıştı. Vali Paşa vâlih; Heyet-i İdâre-i Vilayet müstağrak-ı hayret. Ne yapsınlar? Halka bunu nasıl tebliğ etmeli. "Şimdiden sonra hürriyet var, adalet var, müsavat var" demek onların hiç işine gelmiyor. Otuz seneden beri zulüm ve taaddî altında ezilen bu zavallı halkta böyle bir müjde-i saadet, azm-i buhran husule getirebilir. Herkes

kahren verdiği şimdi adalet kuvvetiyle cebren istirdada kalkarsa... Ne Vali Paşa'nın, ne memurîn-i sairenin servet-i müterakimleri buna kifayet edebilecek bir halde değil. Malum bir keyfiyet var ise o da bu aşîkar mezalimin icrasına iğmâz-ı ayn etmeleri için rüesa-yı memurînin İstanbul'daki çeteye para yetiştirmesi ve mezalim-i vâkıa haracının muntazaman Mâbeyn erkanına Heyet-i Vükela'dan bazılarına gönderilmesidir. Meselenin nezaketine dikkat ediyor musun, hemşire? Temmuzun on ikinci günü bizim bey hükümetten avdet edildiği zaman mütehevvir, abus bir çehre ile hareme girdi. Ağzından hâlet-i nez'de son vasiyeti dökülür gibi:

Resim 25: "Salonda etek öpmek için yanına girdiğim zaman... (Sahife:18)" [s.36]

— İstanbul'da mühim bir inkılap var; Kânûn-ı Esâsi ilân edilmiş, dedi. Ben sevincimden sıçradım.

[37] — Ooh! Ne saadet, ne saadet... diye keyfimden feryat etmişim. Bey çehresini astı.

— Bu bizim için sevinilecek bir havadis değil... diye kerhen bir itiraz ortaya attı.

— Neden? Hürriyetin iadesi fena bir şey mi? Adalet teessüs edilirse bundan herkes müstefit olur. Fenalıklar ortadan kalkar, hak yerini bulur, zalimler cezasını çeker.

— Hanım, bunları söylemek kolay. Fakat icraatına gelince...Kânûn-i Esâsî meşrutiyet-i idareyi tesis edecek, Meclis-i Mebusan mesuliyeti ikame eyleyecek... Bu mesuliyet bizim için mühim bir şey...Pek mühim.

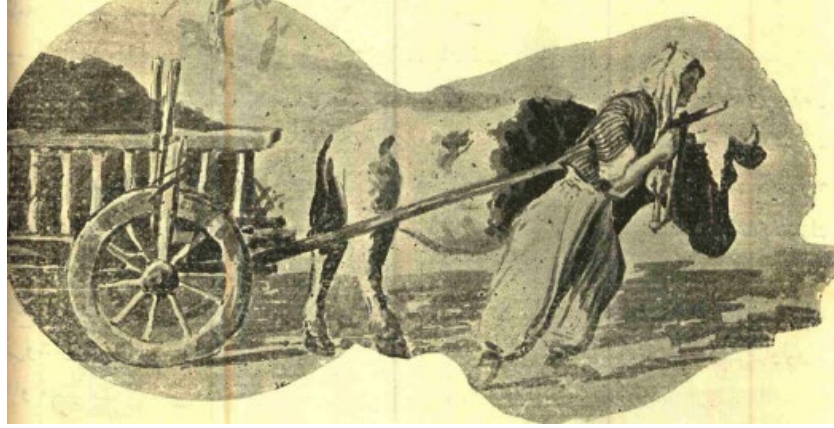
Resim 26: "Beyefendi lastik tekerlekli arabalarda... (sahife: 29)" [s.37]

Beyefendi derd-i derûnunu izhar için kendinde bir mecburiyet görüyor gibiydi. Şimdiye kadar harf-i vâhit söylemediği meşâgil-i memuresine ait esrarı, derin noktaları teşrih eyliyordu:

— Mesuliyetin nasıl bir pençe-i kahhar olduğunu bilemezsin. Bize şimdiye kadar kimse: “Niçin? Neden?” sualini irat etmeye salâhiyettar değildi. İstanbul’dan bizi tayin ettikleri zaman “Sizin için mesuliyet yok. Ef’al ve harekâtınız da müstakil bi’r re’ysiniz. Siz kanuna değil, kanun size tabî olur” derlerdi. Biz de ona göre fedakârlık ederdik. Yoksa aldığımız üç dört bin kuruştan ne çıkar? Şimdi o mesuliyet ortaya atıldı mı, büsbütün o plan bozulmuş olur. Ya o mesuliyet, maziye de taalluk ettirilirse?.. O daha fena.

— Ne vecihle?

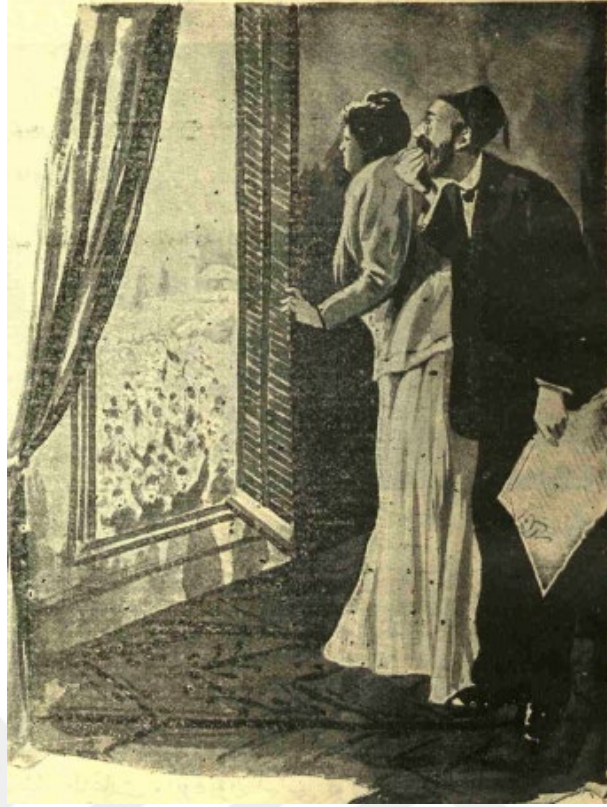
— Ne veçhile olacak? Buradaki menfaattarların hesabını tesviye etmek cihetiyle. Fakat hükûmet-i hâzıra bizden ne hak ile mazi hakkında sual soracak? Benim asıl korkum ahalinin galeyanında. Vali Paşa’nın bugün beti benzi atmış. Bana “Ne yapacağız?” diye sordu. Ne yapacağız! Pıllıyı [38] pırtıyı toplar gideriz. Lakin bırakırlarsa! Bunun için Kânûn-i Esâsî’nin resmen ilânı bile tehir etti. Ben “Bu iş şakaya gelmez, halkı büsbütün galeyana sevk etmiş olursunuz” dedim. Fakat fayda vermedi. Ne olacak! Rey-i müstebide alışmış bir vali. Ne desen fayda yok.

Resim 27: "İki tekerlekli bir öküz arabasının bir tarafına zayıf... (Sahife: 45)" [38]

— Sizden mazi için hesap sorarlarsa?

— Ne hakla? O zaman biz de kendimizi müdafaa etmez miyiz, feryat etmez miyiz? Heyet-i idare-i hâzıra eski idare-i müstebidenin ne olduğunu bilmiyor mu? Namuslu bir memur nerede dikiş tutturabilirdi? Mâbeyn erkânına “surre” göndermeli, nazırın haracını vermeli. Bunlar nereden çıkacak? Aldığımız maaştan mı? Bir eşkıya çetesi halinde olan Heyet-i Vükela’nın ne mal olduğunu Mâbeyn erkânı bilmiyor muydu? Milleti, memurini soyup soğana çeviren Mâbeyn erkânının ne çiçek olduğuna “ülülemr” vakıf değil miydi? Demek ki ale’t-teselsül buna bütün memurîn-i devlet vâkıf ve müşterek. Mesuliyet tedricen yüksele yüksele bir adem-i mesuliyete varırsa iştirak hasebiyle herkesin ondan müstefit olması lazım gelir. İşte maziye ait afv-ı umuminin nokta-i teessüsü burada. Eğer doğrudan doğruya bize ait olmayan bir cürümden dolayı bize derlerse ki: “Hayır, bundan yalnız siz mesul olacaksınız. Mâbeyn erkânı da kurb-ı saltanatta bulunmak hasebiyle kutsiyet ve gayr-i mesuliyetten kısmen hissedardır.” O halde müsavat nerede? Biz de o zaman feryat etmeyecek miyiz? Ne zannedersin, bütün hakikati ortaya atmayacak mıyız! “Biz vasıtaydık, alettik, asıl mürtekipler, mürteşiler, sârikler işte burada. Servet ve sâ mân içinde. Biz aldıklarımızı verdik fakat onlar aldıklarını muhafaza ettiler. Kânûn-ı Esâsî müsavatı temin edemiyorsa onu değiştiriniz.” [39] Kutsiyeti, gayr-i mesuliyeti kaldırınız. Sonra bizden hesap sorunuz. Mesuliyet asab-ı cürme mütesaviyen ait olsun” diye feryat etmeyecek miyiz?

Resim 28: "Büyük bir cemm-i gafır valinin dairesi önüne gelerek...(Sahife: 41)" [s.39]

Bizim bey galeyana gelmişti. Hayat-ı memuresinde maruz kaldığı mezalimi birer birer tadat ediyordu. Bilsen, ne kadar ikrah ediyordum. Zulüm ve taaddiye alet olan şu sefil, şimdi bîçâre bir kadından sadaka-i müzaheret dileniyor gibi halini acındırıyordu. Evvelleri Allah'tan korkmayı hatırlarına getirmeyen bu edânî şimdi mesuliyet-i kanuniye karşısında titriyor, üzerlerinden bu mesuliyeti atabilecek kaçamak yolları arıyor. Fakat buna kulak asan olur mu, zannedersin, hemşire? Mesuliyeti ortaya koyacak heyet onlara demeyecek mi: "Mademki onlar bir cemiyet-i zalimeydi, niye alet-i kahr u istibdat oldunuz? Milletin ciğerini kavurdunuz, malını gasp ettiniz, adalet yerine zulmü ikame eylediniz ve bu suretle vatani inkirâza uğratmaya çalıştınız. Bir gün sizden hesap sorulacağı hatırina gelmedi mi? Allah'tan korkuyu, kuldan hayâyı vicdanınızdan sildiniz. Gazap ve irtişâyı bir hakk-ı sarıhmiş gibi bilâ-ar ve hayâ irtikaba cüret ettiniz. Bir gün, ihtimal, mesuliyetin teessüs edilebileceğini hayalinizden geçmedi mi?

Ah! Hemşire o pür-vakar ve azamet beyin şu sıradaki hâlini görseydin, mesuliyet-i kanuniye korkusundan insanı nasıl bir hâl-i meskenete soktuğuna fena, çirkin bir numune görürdün. O günden [40] itibaren beyefendinin keyfi kaçtı.

Geceleri dostları gelmemezliğe başladı. Akşamları doğru hareme geliyordu. Tahfif-i ıstırab-ı vicdan için dertlerini, gördüklerini hep bana anlatıyordu. Aramızdaki nikâb-ı riya inkişaf etmişti. Şimdi artık o murdar madenin tınnat-ı sâmia-hırâşını kulaklarımla işitiyordum. Lekelerini, paslarını gözlerimle görüyordum. Ne müstekreh manzara bilsen!

Resim 29: "Peder yanıma geldi. Valide başımın ucunda... (Sahife:32)"
[s.40]

Yirmi Temmuz'a kadar burada cereyan eden vekayii icmal edeyim: Temmuz'un on dördünde ümerâ-yı askeriye'nin ısrarı üzerine telgrafnâme-i sadaret-penâhî merasim-i mahsusa ile daire-i hükûmette karar ettirildi, nutuklar irat edildi ve ahaliye "bundan böyle Kânûn-i Esâsî mer'ıyyü'l-icra" denildi. Fakat halk Kânûn-i Esâsî'den, hürriyet-i şahsiyeden, müsaadat-ı içtimaiyeden bîhaber. Lütuf ve inayet-i mahsusa olarak bunu ihsan eden padişaha dualar edildi, cemiyetler dağıldı. Bu Kânûn-i Esâsî fırtınasının böyle bilâ-hadise geçmiş olmasından vali, memurîn-i hükûmet memnun göründüler. Fakat fevran ertesi günü başladı. Mektepli zabıtlar ortaya atılmıştı. Dünyadan bî-haber gibi duran şu istibdat zulm-dîdesi zavallı halka Kânûn-i Esâsî'nin ne demek olduğunu anlattılar. Buhran-ı asap o zaman başladı. Nümayişçiler tertip olunuyordu. Binlerce halk hükûmet dairesine gelerek "Adalet isteriz, adalet isteriz" diye bağırmaya başladılar. Ferdası günü cüretlerini daha ziyade arttırmışlar, "Bizden cebren aldığınız paraları geri isteriz" feryadıyla hükûmet dairesini çınlattırıyorlardı.

Vali harem dairesinden çıkamıyor, fakat ahalinin feryad-ı şikâyetkârânesini işitiyor, artık ne levh [41] ve tahkir, ne şetm ve terzil... Daha dört gün evvel pençe-i zulmü altında ezildiği halde ses, seda çıkarmayan halk şimdi köpürmüştü,

galeyana gelmişti. Neler söylüyorlardı, neler! Ne Beyoğlu Mutasarrıflığı'ndayken yaptığı kalpazanlık kaldı, ne esna-yı memuriyetindeki suistimalat. Bunlar birer birer yüzüne çarpıldı. Kâbil olsa kaçacak fakat ona ihtimal yok. Ne olur, idare-i sâbika-i müstebide kendi döküntülerini toplamak için vilayete birer balon gönderse... Çünkü ahalinin tehdidatı günden güne artıyor.

Evvelki gün büyük bir cemm-i gafır valinin harem dairesi önüne gelerek:

— Sen hele aldığın şu paraları kus...Sonra da biz şu memlekete böyle bir kalpazan vali gönderen eski namussuz, dolandırıcı idare-i hükümetten hesap soracağız. Biz burada yiyecek ekmek bulamayarak ot, kök yerken Mâbeyn halkının karılarına yüz binlerce liralık elmas takmalarının sebebini soracağız, diye bağrışmalar. Daha pek çok şeyler söylemişler a! Ancak onların tekrar-ı nizâ'at-ı kalemiyeye tevafuk etmez. Dün valinin firar etiği şâyi oldu. Halk, eşyasına hücum etmişler. Zabitan-ı askeriye'nin müdahale-i itidal-cûyânesi olmasa ahalinin şu feveran-ı ıztırârîsi, savlet-i muhikkası ancak kanla tahaffûf edebilecek. Lisanındaki kuvvete güvenen genç mektepli zabitler, bereket versin, ortaya atıldılar halka sabır ve teenni tasviye ettiler. Buhran bu suretle biraz tavsadı.

Resim 30: "Bizim Bey hiç müteessir olmayarak... (Sahife:45)" [s.41]

Bizim beye gelince...Onun da hırpalanmadık yeri kalmadı. Evimizin önüne geldiler, bütün hakikatleri saçtılar, bağırıldılar, çağırıldılar. Geceleri kapımızın önünde tabanca attılar. “El-hâinü hâif” sırrı nasıl bu edânî üzerinde zahir oluyor. Geceleri üzerine kâbus-ı bela çökmüş gibi yerinden fırlıyor, korkuyor. Bu hale acımak mı

yoksa bundan istikrah etmek mi lazım geleceği tayinde mütehayyirken mektubunu aldım. Dikkatle, lezzetle birkaç kereler okudum. Sonra mütalaa için beye verdim. Okudu sinirleri gevşedi ve mektubu bir tarafa atarak:

[42]-Safsata... Safsata... dedi. Artık ben de feverana gelmişim. Bütün hakikatleri safsata olmak üzere telakki eden ve bize o suretle kabul ettirmeye hâlâ nefsinde cüret bulan bu sefile bütün hiss-i istikrahımı döktüm. Aramızda şiddetli bir münakaşa baş gösterdi. O söyledi, ben bağırdım. Nihayet beni tehdit etti. Biliyor musun, hemşire, neyle? Talak ile. Kendimi kullanamadım. Kalbimin o anda duyduklarını izhar ettim:

— Benim için bir nimet...

— Öyle ise boşamam, sana çektiririm... dedi. Daima zulüm, daima istibdat. Ben hırsımdan ağladım. Başka bir odaya kapandım. Yüzünü görmek, sözünü işitmek istemiyordum. İşte şu cevapnâmemi o tenhayî, yalnız hürriyetin hayaliyle meşgul olduğum halde yazıyorum. Artık bu müşterek hayatın devamına imkân yok. O, beni tatlik etmezse kaçacağım, talakı ben talep edeceğim. Velhâsıl muzahrafata temas-ı hiss-i istikrahiyla isyan etmiş bir kalb-i pâkin bütün feveranına tâbi olacağım. Bâkî kemâl-i muhalesetle o güzel gözlerinden öper ve bana kalben biraz acımaçlılığını istirham ederim, sevgili hemşirem.

Resim 31: "Bir gün iki zaptiye gelmiş. Tevfik etmiş... (Sahife: 45)" [s.42]

Adana 21 Temmuz 1324

Sadiye

Yedinci Mektup

[43] Muhterem Hemşirem Nüzhet,

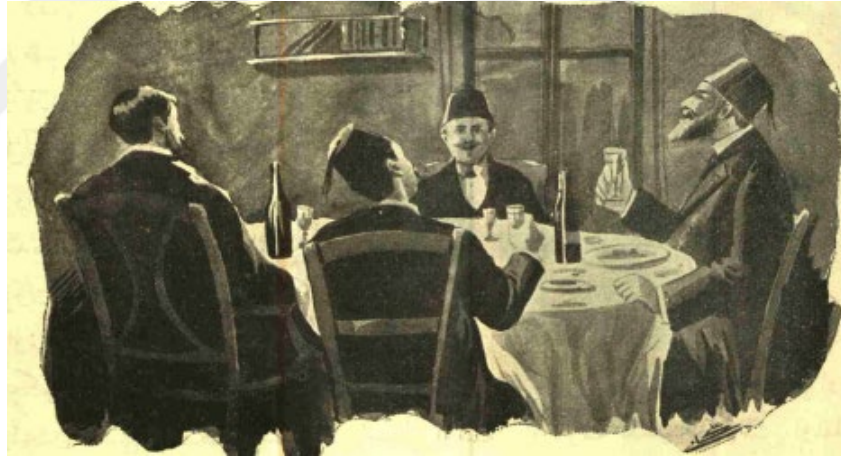
İkinci mektubum biraz gecikti fakat bunu icap eden hadisat beni o kadar mühim bir buhrana uğratmıştı ki cevaben yazı yazmaklığım ihtimali yoktu. Mufassal mektupların beşini de aldım. Üç tanesi birden gelmişti. Vatanımda cereyan eden ahvalın sure-i tasvirinden dolayı minnettarım. Teşekküratımı nasıl takdim edeceğimi bilmiyorum. Son mektubun beni pek sevindirdi. Henüz raptedilmeyen o ukde-i izdivaçtan, seni mesut edebilmek ihtimali olmayan o züppe beyden kurtulmuş olmaklığından pek memnun oldum. Hayat-ı izdivaciye de kalpler, ruhlar müşterekü'l his müşterekü'l-fuad olmadıktan sonra zaten saadet husulü imkânı var mıdır? Meğerki o kadının rikkat-i kalbiyeden, hassasiyet-i nisâîyeden nasibi olmasın... Bu mektubuma sevinçli bir haberle başlamak istiyorum: Nüzhetciğim, ben beyden boşanıyorum. Şu yirmi iki gün zarfında çektiklerime tahammül ihtimali yoktu. Nihayet ben de isyan ettim. Beni bu murdarlıklara bağlayan zincir-i istibdadı kırdım. Sırasıyla hikâye edeyim: Evvelki mektubumda beyle aramızda cereyan eden münakaşayı yazmıştım. Zaten o geceden itibaren hayat-ı müşterekin aramızda kâbilü'd-devam olmadığına kanaat getirmiştim. Ertesi gün bey geldi, eski nezaketini, riyakârlığını ele alarak itizar etti:

Resim 32: "Geceleri üzerine kâbus bela çökmüş gibi... (Sahife:41)" [s.43]

— Ben şimdi fena bir buhran içindeyim; taşkınlıklarımı affet, beni mazur gör, bana acı... dedi. Velb-i merhamet için bu kadar sözler, sahte, riyakârane sözler söyledi ki ben de ona inanmış gibi göründüm. Bazen kadınlar ne müşkül mevkilerde

bulunuyor. Ardan dört beş gün geçti. Aramızdaki soğukluk ber-devamdı. O sırada üç mektubun birden geldi. Sakladım kendisine göstermedim. Eğer bir defa daha o samimi yazılara “safsata” demiş olsa, pençelerimle [44] yüzüne atılacağımı hissediyordum. Can sıkıntısı artıyordu. Bey arada bir İstanbul’a avdet ihtimalinden bahsettikçe kalbime ancak o nokta teslihat bahşoluyordu. Fakat sonraları ne yaptı, nasıl bir makine çevirdi bilmem, valinin firarından sonra iş değişti. Bütün mesuliyet yalnız firarının üzerine yüklendi. Bizim bey de hürriyet taraftarları, Kânûn-i Esâsî muhibbî oldu. Hem de şiddetli, dehşetli bir taraftar. Burada alelacele bir cemiyet teşkil etti. Bu cemiyetin erkânı sabahları ve bazen geceleri bizim evde içtima ederek müzakere ediyorlardı. Kendi kendime gülüyordum, daha dört gün evvel Kânûn-i Esâsî’nin düşman-ı hayatı olan bu adam şimdi taraftar-ı hürriyet, öyle mi? Evet, mühim inkılaplar böyle bazı acîp tahavvülata sebep oluyor. Saf diller de buna inanıyor. Fakat benim gibi hakikat-i hâle vakıf olanlar bu sahte komediyi gözyaşlarıyla temaşa ederler, değil mi hemşire?

Resim 33: "Selamlıkla dostlarıyla, meşgul safa-perestanesiyle... (Sahife: 35)" [s.44]

Memleketimdeki velvele-i dağdaba günden güne artıyor. Hürriyet gittikçe sû-i tevile uğrayarak ahali büsbütün daire-i inzibattan çıktı. Herkes ayakta her ferd bast-ı şikâyet etmekte. Bir velveledir gidiyor. Halk zulümden, kahırdan, istibdattan bıkmış. Memurları istemiyor. Azilleri, tardları talep edilen memurun içinde komiserler, polisler, adliye memurları, küçük memurîn mevcut. Fakat bizim bey yok. Çünkü o, artık hürriyet taraftarı, adalet taraftarı... Ahaliye zahîr, ahz-ı intikama muavin...

Âh! Bu riyakâr, ikiyüzlü, fitne ve fesat me'lûfu insanlar, dehşetli mahlûkat!!!

[45] İstanbul'a avdet etmek sözleri artık aramızda tekrar etmemeğe başladığı sırada bir sabah feci bir manzara karşısında bulunduk. Burada "kanı" dedikleri iki tekerlekli öküz arabasının bir tarafına zayıf bir hayvan koşulmuş, diğer tarafında ise bir kadın. Arabayı tam bizim evin önüne kadar çekip getirmişler. Arkalarında yalnız bir entari çırılçıplak iki küçük çocuk "kanı"nın etrafında dolaşıyor. Kadın ağlıyor, feryat ediyor. Çocuklar bağırıyorlar. Kalpleri eritecek bir manzara-i facia. Bizim bey hiç müteessir olmayarak:

Resim 34: "Kadın ağlıyor, feryat ediyor... (Sahife: 45)" [s.45]

— Hükümete gitsinler, mahkemeye müracaat etsinler... dedi. Uşaklar sokağa çıktılar, kadını takdir ediyorlardı. Oradan yok olup gitmelerini söylüyorlardı...Sabra mecalim kalmadı, ben de ateş püskürmeye başladım, isyan ettim. Beyin mümâna'atına, takdirine, tehdidine kulak asmayarak şu bedbaht kadını çağırdım. Hakikat-ı meseleyi anlamaya çalıştım. Kadınlıktan, insan şeklinden çıkmış olan bu bedbaht sergüzeşt-i fecî'ini nakletti. Bunlar bir köyde ziraatla meşgulmüşler. Kocasını hiç bilmedikleri bir mesele için bir gün iki zaptiye gelmiş, tevkif etmiş. Merkez vilayetlerine getirmişler. Kocasının bir kardeşi varmış, fakat askerde. Yetişmiş bir erkek çocukları varmış o da askerde. İki küçük çocuğu, bir de ihtiyar anasıyla köyde kalmış. O esnada çocuklardan biri de hasta düşmüş. Ekin, iş

yüzüstü kalmış. Kadıncağz merkez vilayete koşmuş müracaat etmiş, istida vermiş. Kocasını ne mahkemeye veriyorlar, ne de hapisten çıkarıyorlar. Nihayet araya biri girmiş. “Yirmi lira verirsen kocan hapisten çıkar” demiş. Kadıncağz da “Ben bu parayı nereden bulayım?” diye yalvarmış, yakarmış. Nihayet on beş liraya sulh olmuşlar. Kadın köye dönmüş. İki koyununu birkaç keçisini satmış. Fakat nafîle. On beş lira toplanamamış. Nihayet son fedakarlığı da ihtiyar etmiş. Çiftede kullandıkları öküzlerden birini pazara çıkarmış. Nihayet on beş lirayı [46] bir araya getirerek zavallı götürüp yerine teslim etmiş. Vasıta olan adam bu parayı bizim beye vereceğini söylemiş. Kânûn-ı Esâsî’nin ilanı günü böyle tevkif müzakeresi tastir edilmeksizin siyaseten meclis-i cezada inleyen yüzlerce biçarelerle beraber bu kadının kocası da çıkmış. Fakat köye gelir gelmez hasta düşmüş. Kulübelerinde ne yiyecek varmış ne içecek. O gün kadın kaniya odun yüklemiş şehre götürüp satmış. Çarşıdan biraz yiyecek, içecek alırken işitmiş ki kahren alınan paralar şimdi geriye alınacaktı. O da arabasını sürüyerek buraya kadar gelmiş, on beş lirasını istiyor. Zavallı kadın ağlıyor, sızlıyor.

— Allah rızası için...diyor. Aç kaldık, çıplak kaldık. İşimizden olduk. Çok şükür kocam kurtuldu, ama hasta. İyi de olsa ne yapacak? Hayvanımız yok, öküzümüz yok. Çift süremez, ekip biçemez...Bana parayı veriniz size senet vereyim... Borcumuz olsun, ağır ağır ödenir, odununuzu getiririz... İstedığınızı yaparız...

Nüzhet, bilsen o anda sanki yüreğim parçalanıyordu, kalbim neşterleniyordu. O bedbaht kadının köylü lisanıyla şu sergüzeşt-i fecî’i anlatışında başka bir samimiyet, başka bir tesir vardı. Yukarıya koştum. Beye unf ve şiddetle:

— Bu on beş lirayı veriniz, dedim.

— Ne on beş lirası? Benim bundan haberim yok, diyebildi.

— Bu kadın yalan söylemez. Merhamet ediniz, acıyınız. On beş lira için bir aileyi mahvediyorsunuz.

Yüzüme baktı, ne diyeceğini şaşırmıştı:

— Bu parayı verirsen başkaları için de numune-i imtisal olur... başkalarına da yol açılır, dedi. Sabır ve tahammül elimden gitmişti. Nefretle yüzüne bağırdım:

— Alçak, denî, vicdansız... Hürriyete, adalete bir de taraftar oluyorsun, öyle mi? Daha neler söylediğimi bilmiyordum. Ağzıma gelen teşnâtı yüzüne fırlatarak

odama koştum. Biriktirdiğim paralardan on beş lirasını ayırdım. Hemen kadının yanına indim. Eline parayı verdim.

— Bunları al. Haline acıdım. Ben kendi paramdan veriyorum. Hayvan al, öküz al. Bundan böyle adalet var. Kimse kimseye ilişemez. Rahat rahat yaşayınız. Sizden fazla yere on para isterlerse vermeyiniz. Artık kocanı öyle haksız yere hapse atamazlar, şimdiden sonra adalet var hürriyet var...dedim. Zavallı kadın gözlerine inanamıyordu. Sevincinden ağlıyordu. Ellerini kaldırdı, dua etti: Padişaha, hükümete, bana...

Bey ile aramızdaki râbıta büsbütün kırılmıştı. Yukarıya çıktım. Sokak üstündeki odada aynanın karşısında sakalının fazla yerlerini tıraş ediyor. Beyefendi meraklı, kendi kendine tıraş olmak mutadıdır. Güya çehresinde humret-i hicabı setr için yüzünü köpükle setretmiş. Üst baş perişan. Bu manzaradan bir hiss-i nefret duydum. Başımı sokağa doğru çevirerek pencereden baktım. Kadın yine öküzün yanına kendini koştı, kanıyı pazara doğru süratle sürüyordu. Arkasından baktım, baktım. Bize kahraman askerler yetiştiren bir ana, milletin bir cüzü... Hem en fedakâr en çalışkan bir cüzü. Teessüf, hezar teessüf!!!...

Bey hiddetli zamanlarında mutadı olan vakarıyla:

— Ne yaptın? Diye sordu.

— Ne yapacağım? Milletin kalbine açtığınız yaralardan birini kapattım.

— Sen kendine ait olmayan işlere karışıyorsun. Kocanın namusunu berbat ediyorsun.

Sinirlerim tutuşmuştu. Gale yana geldim. Bütün hissettiğim fenalıkları yüzüne vurdum. Teşnîat ve tel'înatı vicdan-ı nâ-paki üzerine püskürttüm. Deli gibi olmuştu. Elinde ustura üzerime fırladı, kollarımdan yakaladı. Ben de avazım çıktığı kadar bağıırıyordum. Evdeki kadınlar hep odaya koşmuşlardı. Ben muttasıl feryat ediyordum:

— Alçak, hırsız, mürteşi, namussuz...

Odaya girenleri görür görmez kollarımı bıraktı, güya benden intikam almak fikriyle:

— Yıkıl karşımdan, boş ol... dedi. Hemen odadan fırladım. İşkenceden halas olmuşum. Çarşılandım. Hâkim efendinin evine iltica ettim. Talak, şühût muvacehesinde vukua gelmişti. Vakayı anlattım, beyden boş düştüğümü söyledim.

Ne dersin, hemşire, şu utanmaz adam bunu da inkâr etmesin mi? Ben ısrar ettim. Şühûdu dinlettim. Kendi lisanıyla kısıkvrak yakalanmış oldu. Muamelat-ı

resmiyenin ifası daha birkaç gün uzayacak zannederim. Her halde mümkün olduğu kadar işimin tesrî'ine çalışarak İstanbul'a kendimi atacağım. Görüştüğümüz zaman burada gözlerimle gördüğüm insafsızlıkları, vicdansızlıkları anlatırım. Kemâl-i samimiyetimle gözlerinden öper ve saadet-i hayatiyeni Cenabıhak'tan dilerim, hemşire-i muazzezim efendim.

Adana, 2 Ağustos Sene 324

Hemşiren Sadiye

Sekizinci Mektup

[48] Hemşire-i Muhterem Sadiye,

Üç gün evvel Bebek'te vukûa gelen mülakatımızda saadet-i hayatiyene ait olan bir itirafta bulunamadım. Musahaben o kadar samimi, hayat-ı izdivaciyede o derece acıklıydı ki birdenbire:

— Senin için ikinci bir izdivaç hazırlanıyor... demeye, doğrusu cesaret edemedim. Fakat kalemler, malum a, şimdi pek cesur. O halde tahrir-i itirafatıma başlayayım: Adana'dan gönderdiğin mektupları ben biradere göstermiştim. Onların mütalaası kendisinde tuhaf bir tesir hasıl etti. Derin derin düşündü, saçlarını, başını elleri içine aldı. Ben biraderin mahrem ahvaline, gayr-ı mekşûf tabayi'ine vakıfım. Bu etvarı alâim-i nedametti. Birdenbire bana dedi ki:

— Ben Sadiye Hanım hakkında aldanmışım; hata etmişim. Onun üç dört sene evvelki -burada işittiğim kelimeyi aynen yazmaya mecburum- hoppalıklarına bakarak iyi bir zevce olamayacağına kani olmuşum. Bunun için evvelce onunla izdivacı muvafık bulmadım.

Resim 35: "Yıkıl karşımdan... Boş ol... (Sahife:47)" [s.48]

Maksadın neye râci olacağını derk ediyordum. Onu söyletmek emeliyle:

— Peki şimdi ise... Mukaddime-i kelimini fırlattım.

[49] -Şimdi hatamı anlıyorum. Ben de hoppalık etim. O zaman-ı devir, devr-i istibdad idi. O muhitte yaşıyorduk, o hava-yı müfsidi teneffüs ediyorduk. Ben de o devr-i istibdada yakışacak surette anîfâne bir cevab-ı redde bulundum. Kusur etmişim. Şimdi devre-i inkılaba girdik. İkimiz de hürüz. Ben hatamı tamire amadeyim. Kusurlarımı refakat-ı hayatta affettirmeye çalışırım; mesut oluruz, dedi.

İki gözüm Sadiy, hiçbir gûne mukaddime-i lüzum görmeksizin meseleyi pîş-i nazar-ı kabulüne koyuyorum. Mademki bir devre-i inkılapdayız; mademki hiç hayal ve hatıra gelmeyen bu kadar şeyler değişti ve sen de suret-i hayatını değiştirdin, kardeşimin senin hakkındaki hissiyatının da değişmiş olabileceğine ihtimal veremez misin? Ben onun sözlerinde o kadar eser-i samimiyet gördüm ki bu fikrini alkışladım; öpölmekten mütehazzir görünen biraderin cephe-i vesî'ine bir buse-i şükran kondurdum. Bu ifademi yanlış telakki etme; ben onu kadınlık muvacehesinde inat ve ısrarını kırarak bir hiss-i nedametle anlamış olmasından dolayı kendi namıma öptüm.

Seni ne kadar sevdiğimi pekâlâ bilirsin, Sadiye. Mukabele-i muhabbetine de emniyetim var. Mademki bütün ahval-i âlem, şuûn-ı kâinat tagayyürata inkılabata daima maruzdur, kendi nefsinin bir istisna-yı mahsus olmak üzere telakki etmek ve ettirmek hakkında mâlik değilsin. Şimdi herkes ittihadı doğru koşuyor. Eski infialat-ı nefsanîye üzerine birer puşide-i af u safh örtülüyor. Hubb-ı nefsinin belki, cerihadar etmiş eski vekayii, O fena hatırayı gözlerinin önüne getirme, bir mâni-i

müstakil olmak üzere onları ortaya atma. Saadet-i âtiyeni düşün, hayatı-ı izdivaciyede çektiğin meşâkk-ı ruhiyenin bir mükafât-ı maneviyesini husule getirebilecek olan bu izdivaçtan tevakki ve teneffür etme. Düşün ki ortada bir kalb-i nedametzede var bir de seni pek ziyade seven ve saadet-i hayatını intizam eden hemşiren.

15 Temmuz (?) Bâb-ı Âlî Caddesi

Nüzhet

Dokuzuncu Mektup

Nur-ı Aynım Nüzhetciğim,

Tezkireni aldım; beni yeni bir buhrana ilkâ etmiş oluyorsun. Mademki o satırları sen bütün [50] samimiyet-i kalbiyenle yazdın ben de safvet-i vicdanla cevap vereceğim: Biraderinizin nedameti ruhumda büyük bir tesir hâsıl etti. O nedametın sırf hissiyat-ı hakikiye üzerine vukua geldiğine de kalbim inanmak istiyor, buna inandım, itimat ettim. Biraderiniz evvelce ne kadar sevdiğimi kimse bilmesede sen pekâlâ biliyorsun, Nüzhet. O muhabbet-i samimiye pek küçükken başlamıştı. Yavaş yavaş senelerce zaman kalbimde teessüs etti; köklerini öyle saldı ki onu oradan çıkarabilmek ihtimali yok. Biraderiniz evvelce benim tarafımdan talep ve iltizam edilen bu izdivacı reddetmiş olması cidden hubb-ı nefsimde sokundu fakat muhabbetimin şiddetine nakîse getirmedi. Hayat-ı izdivaciyem bana bir saadet temin etmedi ki o muhabbetin safahat-ı lezizesini unutmuş olayım! Bilakis elemli, kederli günler beni hayalâta kaptırttı. Eski hatıratı pîş-nazara getirtti, o tatlı teffekkürat-ı muhayyilenin ezvak-ı zihniyesine beni sevk etti. O halde itiraf edeyim: Biraderinizi ben yine eski muhabbetimle, onun bütün şiddetiyle seviyorum fakat... Fakat ben yine izdivacı kabul edemeyeceğim. Bütün âmâlime muhalif olarak teklif-i vâki'i reddediyorum. Bunun sebebi?.. Elbette bunu da anlamak istersin, değil mi Nüzhet? Şimdi ben bu izdivacın vukuundan korkuyorum. Sana bunu nasıl anlatayım, bilmem! Ben izdivaca talipken refik-i hayatıma saf ve pak bir vücut edebilmek itikadındaydım, buna emel demeye kalemim cevaz göstermiyor. Şimdi ise... Saf bir kalbim var, pâk bir aşkım var. Bu muhassehat-ı ruhiye yıpranmaya maruz kalmış bir vücudun nevakıs-ı maddiyesini setredebilecek tesiri haiz midir? İşte bu nokta beni korkutuyor. Eğer hayalâtımda yeni bir sükûta uğrarsam bu ceriha pek müellim olacak. Fikrimi anlıyorsun, mütalaatımı nazar-ı dikkate alıyorsun değil

mi hemşire? Bundan böyle hayalâtımın evzak-ı ruhiyesiyle meşgul olmak istiyorum, âmâlîm bundan ibaret. Bâkî arz-ı itizar, nûr-ı aynım hemşirem.

16 Eylül Sene 324

Sadiye

Onuncu Mektup

Sevgili Hemşirem Sadiye,

Cevapnâmen bizi çok müteessir etti. Bunun son bir karar olabilmesine itimat edemedim. Mektubunu biradere okuttum. Pek ziyade teessüre kapıldı, meyus oldu. Bana dedi ki:

[51] -Rica ederim, Nüzhet, kendisine yaz. Ben ulviyetle, mehasin-i nisâîye ile mâlî bir kalp arıyordum. Sadiye Hanım'da onu buldum. Refakat-ı hayatı bunun için teklif ediyorum. Eğer bedâyi-i maddiyenin meclubu olmuş bulunsaydım hiç el değmemiş gülü tercih ederdim.

İşte hemşire-i muhterem, birader böyle diyor. Ben bu izdivacın tarafeyn hakkında bâis-i mesuliyet olacağına kâniyim. Hubb-ı nefsten mütevellit bir inat ve ısrar ile sana uzatılan şu dest-i muhaleseti reddetme, sonra bundan mütevellit nedamet mesut günlerini telhkâm eder. Bâkî çok çok hürmet ve muhabbet-i arz ve takdim olunur nur-ı aynım.

20 Eylül, Bâb-ı Âlî Caddesi

Nüzhet

On Birinci Mektup

Hemşire-i Muazzezim Nüzhet,

Mektubunu aldım. Mütalaası beni pek düşündürdü. Takdir-i ilahiye ne demeli! Kemâl-i samimiyetle uzatılan o dest-i muhteremi büyük bir hissi-i muhalesetle kabul ettim. Kalbimdeki o havf ve endişeyi artık söyledim, çıkardım. Mademki saf ve pâk bir kalp aranıyor, ben de takdime seza bir kalp var. Hatırat-ı maziye unuttum. Şu devre-i inkılabın bu kadarcık bir tebeddül-i hissiyatı da bize nasip olsun. Bâkî cümlenize selâm ve arz-ı ihtiram.

21 Eylül Sene 1324

Sadiye

Hitam

1.1.7 Baş Ucunda¹²

Resim 36: "*Baş Ucunda şiirinden bir resim*" [s.52]

[52] Leben gibi süzülür bir ziyâ-yı pâk u sefid,
Beyaz pencerelerinde beyaz hâb-gehin:
Nazar sanır ki olur her derîçesinde bedîd
Ya hâle-i keremi mâderâne bir nigehein,
Ya rûh-ı bî-lekesi bir sabî bî-günehin!

Bu lâne-i seher-âgîn içinde bir duhter -kadın dilindeki bir infî'âl gibi
Ki hem görünmemek ister hem inkişâf eyler.
Yarım açık yatıyor şûh bir hayâl gibi,
Derin derin uyuyor bir huzur-ı bal gibi!

Bu lâneye getirir ninniler riyâh-ı sabah;
Bu hüsn-i nâimi yelpazeler ziyâ-yı seher;
Dü-çesm-i bestesini seyreder bütün ervâh;
Hicâb-ı çeşmine düştükçe, dîde seyreyler

¹² Cenap Şahabettin, Resimli Roman Mecmuası, 1 Mart 1325/14 Mart 1909, Nr.1, s.52.

Rakîk bir tülün altında maî sünbüller!
Bu hâb içinde Hûda hep melekleri uyutur;
Bu hâb içinde girer nev-bahâra hissiyât;
Bu hâb içinde dil elbette derdini unuttur;
Bu hâb içinde gelir sem'a şüphesiz nagamât;
N'olurdu, âh geçeydi bu hâb içinde hâyat!?

1.1.8 Ecir ve Sabır¹³

Fotoğraf 1: "Hüseyin Rahmi Bey" [s.53]

[53] Çocuğun cenazesi evden çıkarken validesi Behiye Hanım “âh yavrum Cemalim... Ananı, babanı bırakıp da nerelere gidiyorsun?..” figân-ı sine-şikâfla avazı çıkabildiği kadar bağırdı, bağırdı. Ukûs-ı mızrabânesi divârlara tesir eden bu can-hıraş feryatlar, kalb-i maderânesini çıra gibi iştiâlini hissettiği zahm-ı âteşe, o cerihâ-i firkate devâ-saz olmadı...Bî-şuurâne bir şiddetle etrafına saldırarak birkaç cam kırdı, haykırmaktan sesi kısıldı. Behiye yere düştü, bayıldı.

Behiye'yi o hâl-i elim içinde gören validesi Şekûre Hanım, artık torunun ye's-i mematını biraz unuttur gibi olarak hemen kızının yanına koştu. Gelen bir iki komşunun, aşçı kadının muâvenetiyle Behiye'ye limon koklattı. Ağzına çiçek suyu döktü. Göğsünü çözdü... Kollarını ovuşturdu. Bedbaht valide azıcık gözlerini açtı. Etrafına toplananlara göğsünü gösteriyor, evet işte orada, eliyle işaret ettiği yerde gayr-ı kabil intifâ bir ateş-i feveran ettiğini anlatmak istiyor. Şallar içinde bayramlık

¹³ Hüseyin Rahmi Gürpınar, Resimli Roman Mecmuası, 1 Mart 1325/14 Mart 1909, Nr.1, s.53-60.

kırmızı fesi başında şimdi kapıdan çıkarılan, omuzları üzerinde kuş gibi uçurulan o çocuğun, tabutun arkası sıra koşmak, onunla beraber toprağa gömülmek arzusunu kısık sesiyle ifhama uğraşıyordu.

O nevhaları arasında diyordu ki:

— Vah Cemalim!.. Âh yavrum!.. Bu sene büyük tevbenin on sekizine kadar yaşayaydı. Beşini (bitirip) altısına basacaktı... Ne oldu bilmem ki? Kimlerin nazarı değdi? İlahi gözleri çıksın... Yavrucuğum bir hastalığına uğradı... Bir ateş, bir nebet (nöbet) hekim, ilaç... Hâce... Nefes dininceye kadar a dostlar uçu elimden gitti. Âh cennet kuşu yavrum... Allah bana ayan etti. Benim içime apâşikâre doğdu. Ama ben dedim. Mektebe başladığı günü başına elmasları taktım. Göğsüne şalı bağladım. Ne yaraştı! Ne güzellendi. Hanım... O ahu gibi gözleri... Kıvrır kıvrır kirpikleri... Pembe pembe, ebru ebru yanaklar o günü yavrumu öpüp koklamaya doyamadım... (İki tarafına sallanarak) İşte o zaman dedim. Bu oğlan bu güzelliğiyle bu aklıyla yaşamaz [54] dedim. Yavrumu o süsüyle, o şalıyla “Âmin” günü “Fayton”nun içinde görenler hep maşallah dediler. Şu yukarıki odada hâcenin önüne diz çöktüğü vakit “Rabb-i Yesir”i ezberden su gibi bir yanlıışsız okudu idi...

Komşulardan biri:

— Sus kardeş... O çocuk değildi artık bir şeydi. Büyüyeydi aklıyla “Eflatun”u geçecekti. İşte öyle akıllılar yaşamaz ki... Hasi¹⁴ bir gün elmasım aklına geliyor mu? Basma diktirmek için çarşıya gittiydik. O yavrucağımız da beraberdi. Biz bir türlü dükkânı bulamadık, canına bin rahmet... Rahmet de ne ya o zaten cennet kuşu makamına gitti bile. Cemalim basmacı Rum’u görünce bizden evvel “Anne işte bu!” demedi miydi?

Diğer bir kadın — Akıllıydı... Akıllıydı a... Yok hanım çok akıllıydı... Aklımdan hiç çıkmaz. Ben bir gün evin kapısı önünden küfeciden çalı fasulyesi alıyordum. Herife çeyrek bozdurdum. Nasıl oldu bilmem. Hesabı karıştırdık. Galiba ben heriften yetmiş para istiyordum. O bana doksan para veriyordu: “Ayol hile etme. Benim senden alacağım yetmiş para bana niçin doksan para veriyorsun?” diye haykırdım. Fasulyeci de: “A hanım hiç aklın yok mu? Yetmiş parayla doksan paranın hangisi ziyade?” dedi. Benim de zihnim karıştı, doğrusunu birdenbire bulup çıkaramadım. O aralık kapının önünde yavrum... Âh Cemalim... (Altı, yedi kadın hep bir ağızdan âh Cemalim) geçiyordu. Yavrumu çağırdım. “Oğlum şu herif beni

¹⁴ هاشمی he, elif, se, ye harfleri ile yazılmıştır

aldatacak. Yetmiş para ile doksan paranın hangisi büyüktür?” dedim. O çocuk gözlerini yüzüme dikti, biraz düşündü. “Yetmiş para büyüktür” cevabını verdi, sonra ben de “Ben biliyorum zahir, şu çocuk olmasa beni aldatacaksın.” tekdiriyle herifi savdım.

En yüksek ses bu vaveylanın (tabirim afv buyursun) “Primadonna”sı sayılan valide-i firkat-zedenin olmak, komşu hanımların inceli kalınlı refakat-i giryeleri de buna inzimam etmek üzere bir saat kadar böyle Cemal’in tadad-ı mehasineyle yaş döküldü. Feryat edildi. Biraz sedalara hiffet, gözyaşlarına “sükûnet” gelmek üzere iken beş, altı yaşındaki çocuğunu elde tutmuş bir komşu hanım daha zuhur etti. Odaya girer girmez hâzirûndan bir kadın yeni geline elindeki çocuğu işaret ederek:

— Ayol Mehmet’i beraber niçin getirdin? O, Cemal ile kırklı değil mi? Şimdi Behiye Hanım görececek meraklanacak. Yine feryadı âyuka çıkacak. Zavallı kadın biraz susar gibi olduydu.

Yeni gelin kadın- Ne yapayım kardeş kime bırakayım? Evde kimse yok ki bizimki (eliyle cenazeyi işaret ederek) oraya gitti. Kayın anam evde ama... O artık insandan sayılmıyor ki... Yerinden kalkamıyor. Sahih midir? [55] inadına mı yapar?.. Bilmem ki... Yine bu gece ne döşek kaldı ne yorgan... Başıma geleni anlatsam kırk yıl bitmez...

Öteden Behiye Hanım Mehmet’i görerek validesinin elinden çekip alır. Bağına bastırarak yine üst perdeden:

— Âh yavrum Cemalim!.. Bununla kırklıydı. Çocuğu öper. Bütün ye’s-i maderânesi kuvvete inkılâpla kollarına sereyân etmiş gibi Behiye, bağıra bağıra Mehmet’i göğsü üzerinde sıkıştırınca neye uğradığını bilemeyen bî-çâre çocuğun bütün kanı çehresine hücum eder. Gözleri fincan gibi büyür. Behiye Hanım’ın “Âh Cemalim” figan-ı nevmidânesine kucağındaki Mehmet’i şiddet-i tazyikinden “Aman anne ben de ölüyorum” feryad-ı muhikkanesi karışır. Behiye yine kamet-i matemini azıştırır. Bayılmak derekelerine gelir. O aralık ne yaptığını bilmez bir halde kucağındaki Mehmed’i bohça gibi kaldırıp karşıya fırlatarak:

— Benimki benden gitti. Besleyemedim öldü. Allah’ın emri böyle imiş ne yapayım? Ellerinki yaşasın. Vallahi haset etmem, güle güle büyüt kardeş.

Mehmet fırlatılınca başını mindere çarpar. Kadının tazyik-i mateminden kurtulduğu için çocukcağız, artık sevincinden kafasının acısını hissetmeyerek validesine sokulup sorar:

— Anne, Behiye Hanım’a ne oldu böyle?..

Validesi usulca çocuğun kulağına:

— Cemal öldü de...

— Cemal öldü mü? Öldüyse onu nereye götürdüler?

— Sus canım. Mezarlığa götürdüler.

— Ne? Orada ne yapacaklar?

— Şimdi ağzını koparırım. Mezarlıkta ölüyü ne yaparlar?.. Gömerler.

Mehmet bir ağlama tutturarak:

— Anne ben ölürsem beni gömmesinler... İstemem, istemem.

Resim 37: "Ah ecir ve sabır versin demeye gelen kadınların üç dört gün arkası kesilmez...(Sahife: 57)" [s.56]

Karşıdan bu muhavereyi işiten Behiye Hanım avazı çıkabildiği kadar üç dört defa haykırarak:

— Âh eşlerim, dostlarım, benimkini gömdüler. İşte âh kara topraklara saktular. O pamuk gibi oğlan nerelerde yerlerin altında... Hay... Hay...Hay...

İhtiyar bir kadın:

— Kızım Behiye, kendini o kadar harap etmek iyi değildir. Allah’ın emrine razı değil misin? Cenabıhak onu senden ziyade seviyormuş, aldı... Ne yapalım? Elden ne gelir?

Diğer bir kadın:

— A hanım!.. Dokunmayınız ağlasın...Ağlamak iyidir. İçinin zehri akar... “Naciyem” öldüğü vakit ben tıkaandım, bir türlü böyle ağlayamadım da sonra Hüda

dağı gibi karnım şişti. O zaman bizimki Hallaç Hoca'ya gösterdi. Hoca bana “Gözlerinin zehri karnına akmış” dedi. A! Validedir. Canı yanıyor. Şimdi onun “yüreciği” çıra gibi parlar şöyle... A, lâkır [57]¹⁵tı mı bu? Bağır kardeş... Bağır, içinin zehri boşansın. Sonra kütükler gibi şişersin...

Diğer bir kadın:

— A hanım! Ağlama öğüdü verme öyle. Ölüye ağlamak günahdır. Bunun kitapta yeri var. Sen Kızıлтаş'ta sen hiç Gümüşservinin vaazını dinlemedin mi?

Bu matemzede valideyi teselli için “Allah ecir sabır versin” demeğe gelen kadınların üç dört gün arkası kesilmez. “Ecir ve sabır” kelimâtının medlûllerine bakılırsa gelenlerin vazife-i taziyeti ağlayanı susturmak olacağına şüphe yokken bilâkis girye ve figâna teşvik edenler görülür. Her yeni gelenin taziyet-i cedidesiyle Behiye Hanım'ın ceriha-ı teessürü tazelene tazelene bî-çâre kadın bir hafta zarfında o kadar gözyaşı döker ki artık guded-i ayniyesinde sermaye-i dumû' kalmaz. Gözler kurur fakat gelen kadınların tarz-ı taziyetlerine karşı ağlamamak mümkün değil ki, o dilsuz suallere, fırkat-i müebbedeye uğramış bir valideyi çıldırtacak neviden tesellilere mukabil ağlamamak kabil olamayacağını, kabil olsa da ayıp olacağını görür...

Bu birinci haftada konunun komşunun taziyeti biter. Şimdi çocuğun vefatını geç haber alan uzaktaki âhibbâya sıra gelir... Baîd semtlerden, hattâ deniz aşırı yerlerden her gün bir iki kfile kadın zuhur eder. Her ne kadar çocuğun vefatı üzerinden sekiz on gün geçmiş ise de son gelenler vakıayı yeni duymuşlar... Onlar için hâdise taze demek... Ne kadar bağırır çağırırlar, izhar-ı teessürde ne derece şiddet gösterirlerse kendilerini o nispette isbat-ı meveddet etmiş addiyle daha sokak kapısından girer girmez:

— Gelemediğimiz için bizi affedin... Valla yeni duyduk. Ah kardeş!.. O tumbul oğlan... Şuralarda koşup gezen o güzel Cemal...Gitti ha! Aman...Aman sus...Söylemeğe insanın dili varmıyor. Vah, yavrum!

Bu şiddet-i teessürün kalplerde uyandırdığı amik bir rikkatle hanım hanımın, hizmetçi hizmetçinin boynuna sarılır. Gelenlerin derece-i hususiyet ve samimiyetlerine göre evvelâ bir matem öpüşmesidir başlar. Müteakiben gözyaşları birbirine karışarak vaveylaya girişilir. Bu sokak kapısı faslı... Bunun mâbed-i müessiri yukarıda itmam edilir. Birkaç gün de bu suretle geçer. Fakat artık Behiye

¹⁵ 56. Sayfada resim bulunmaktadır

Hanım'da ağlayacak hal kalmaz. Avurdu avurduna geçer. Bî-çârenin sıhhatinden validesi, zevci endişeye düşerler. Âtıbbâya müracaat olunur. Doktorlar Behiye'nin katiyen ağlatılmaması, gezdirilmesi, tahfif-i teessürüne uğraşılması, hasılı çocuğun acısını unutmaması esbabına tevessülü tavsiye ederler. Şekûre Hanım elân ardı kesilmeyen “ecir ve sabır”cılarının önüne çıkarak, Behiye'nin yanında artık “ecir ve sabır” sözü etmemeleri, ölen çocuktan asla bahsolunmaması lüzumu doktorlar tarafından şiddetle ihtar edildiğini söyler. Bu tenbih hilâfında harekette bulunacakların Behiye'nin yanına çıkmamalarını rica eder. Fakat kadınların hepsine söz anlatmak kabil mi? İkisi [58] rica, istirham dinlerse üçü kulak vermez. Yine bildiğini söyler. Böyle bin tenbih, istirham ve ihtar ile Behiye'nin, artık hasta düşen o zavallının yanına çıkarılan kadınlar Şekûre Hanım biraz odadan ayrılır ayrılmaz evvelâ birbirlerine:

— Yavrucak tosun gibiydi... Acaba ne oldu? Hangi hastalığa tutuldu?... Âh sormağa da bir türlü dilimiz varmıyor ki... Âh nasıl varsın kardeş... Öyle gürbüz çocuk... E...Bir varmış bir yokmuş dünyası bu... Hastalık gelince cılıza, gürbüze bakar mı?

Behiye, kurumuş dudaklarıyla bu suallere cevap vermeye uğraşarak:

— Evet tosun gibiydi...Şuralarda geziyor, koşuyordu. Bir akşam mektepten geldi. Başcağzını dizime dayadı. Baktım, yavrumun neşesi yok. O gece yemek yemedi. Anne, üşüyorum, dedi. Örttük. Bastırdık, sonra vücudunu bir ateş sardı. Gaseyanlar başladı. Nesi varsa hanım başcağzında idi. Yavrucak hep başını, alnını gösteriyordu. Gözleri çakmak çakmak oldu. Aklımız başımızdan gitti. Hekim, hoca, buzlar, karlar, ilâçlar, hastalığın haftasında mıydı ne idi? Kardeş, bir akşam ağzına ilâç veriyordum, âh analar başından ırak. Dostlarıma âh göstermesin. Düşmanlarıma da yazık...Yavrumun çehresi değişti. Ben ilâcı içiyor zannediordum. Meğer o, çene atıyormuş...Uçtu, hanım...Gitti yavrum. Âh Cemalim...

Hikâyenin bu noktasında gûya Cemal o dakikada yeniden teslim-i ruh etmiş gibi yine vaveylâ başlar. Şekûre Hanım odaya koşar ama, ekseriya kızını bayılmış bulur.

Behiye'nin validesi böyle rica ve istirhamla kadınlara söz anlatmak kabil olamayacağını görerek son tedbir olmak üzere gelenleri Behiye'nin yanına

sokmazdan evvel ölen çocuktan bahsetmeyeceklerine dair birer ikişer defa yemin ettirmek çaresine baş vurur fakat maatteessüf bu tedbiri de müsmir olmaz.

Böyle yeminler ahitlerle takyiden Behiye'nin yanına salıverilenler meyanında ahit-şikâne harekete cüret ederler, yemin bozanlar eksik olmadığı gibi sözünü tutacak kadar metanet gösterenler de, ölen çocuğa dair cehri değil fakat zımnî beyan-ı teellüm etmekten, kaşla gözle olsun o “ecir ve sabır” mânâsını ifhamdan kendilerini bir türlü alamıyorlar, her halde Behiye'yi ağlatıyorlardı. Bakınız nasıl:

Hâdise-yi vefatı en geç haber alanlar, ecir ve sabır versin demeye şıtabta teehhür etmiş olduklarını ahabplık, dostluk şanına bir türlü vermeyerek bu teehhürlerini affettirecek bir isticlal ile taziyata koşuyorlar. Sokak kapısından girince bunların istikbaline çıkan Şekûre Hanım, felâket-dide kerimesi Behiye'nin keyifsizliğinden, binaenaleyh cennet kuşu Cemal'in hatırası fart-ı teessürünü mucip olduğu için artık onun [59] yanında çocuğun vefatına dair kelime-i vâhide ağza alınmaması hakkındaki âtibbânın tenbihat-ı müekkede ve katiyesinden bahsederek gelenleri maa'l-kısım birer birer zabt-ı lisana bil-icbar kızının yanına sokuyordu. Odaya girip de Behiye bu kadınlarla karşı karşıya gelince misafirler şu ziyaretten maksatları Allah ecir ve sabır versin demek olduğunu kâlen değilse de hâlen pekâlâ anlatıyorlardı. Behiye'ye inıtaf eden ilk nazarlarıyla:

— Vah zavallı kadın, ne kadar bozulmuşsun? Hani yavrucağın? Çocukcağız şimdi senin âğuş-ı nermin-i nüvazişine bedel siyah katı topraklara mı gömüldü?

Evet sakit bir çehre ile bu meal-i müthiş pek âlâ ifham ediyorlardı. Behiye onların, onlar Behiye'nin yüzüne bakarak mânidar, mağmumâne nazarlarla bir kere bu tefhim ve tefehhüm vuku buldu mu fırkat-zede valide artık dayanamıyor, mukaddime-i girye olan ufaktan bir “hu hu” salıveriyor. Bu “hu hu”ya misafirler tarafından “öhö, öhö, öhö”lerle mukabele ediliyor. Sonra mendiller çıkıyor, iş fitili alıyor, bayağı küçük bir matem ediliyor. Artık limonlar, çiçek suları, kordiballer teskin-i yeis ve helecanda bî-tesir kalıyordu. Hem bu matem bir matem-i zımnî sayılıyor, sarihi değil. Çünkü Cemal'in ismi hiç kâle alınmadı. Güya misafir hanımlar nakz-ı ahdetmediler. Yeminlerini bozmadılar. “Allah ecir ve sabır versin” sözü alenen söylenmedi. Fakat ölmüş çocuğun bütün mahasini, ahval ve ef'ali yegân yegân tadad olunaydı, elem-dide validesi işte ancak bu kadar ağlayabilirdi.

Şekûre Hanım, bu suretle de matemini önünü almak kabil olmadığını görünce gelenlere kapıyı açmamağa karar verir. Aşçı kadın, küçük hizmetçi kız ve evde bulunan sairlerine, evvelâ pencereden bakarak gelenlerin ecir sabırcı olmadıkları anlaşılmayınca kapıyı açmamalarını sıkı sıkı emir ve tenbih eder. Fakat küçük evlerde böyle bir emrin infâz-ı hükmü ne kadar müşküldür. İçeride cıvıl cıvıl kalabalık kaynarken kapıyı çalana o hâneyi boş zannettirmek kabil olur mu? Aşçı, hizmetçi makulesi kadınlar bu emrin hükmünü yerine getirebilmek için bir iki defa eser-i kiyaset gösterirlerse, üçüncüsünde emri de tenbihi de yerli yerince unutarak bakmadan kapıyı açtırırlar. Korkulan şeyin vukuundan sonra akılları başlarına gelir... “A, ben kapıyı açmayacaktım ama unuttum” derler. En büyük medar-ı mazeretleri de işte bu sözlerden ibaret olur.

Bî-çâre Şekûre Hanım ne yaptı, nasıl hareket ettiyse kızını bu ecir sabırcıların derd-i tesliyetinden kurtaramadı. Behiye’nin her gün ayıla bayıla hali gittikçe vehamet peyda etti. Nihayet çocuğun vefatından bir buçuk ay kadar sonra o hânedan bir ikinci tabut daha çıktı ki bu da ecir ve sabrını yavrucağının kurb-ı lahdinde aramaya giden, daha doğrusu taziyetçilerin ağlata ağlata öldürdükleri valide-i bedbaht idi.

[60] Cenaze evden çıkar çıkmaz Şekûre Hanım odunluğa iner. Kızının vefatından dolayı kendine en evvel ecir sabıra gelecek en hatırşinas dostuna acısına sabrolunmaz bir yara açmak için boylu boslu bir meşe sopası intihap eder.

— Hani senin Behiyen! Anasını, kocasını bırakıp da nerelere gitti? Âh kara toprak neler alıyor!.. Zavallı Şekûre!.. Ne talihsiz başın varmış? Dayanılacak şey değil... Allah sana, sabırlar versin! Ağla, ağla...İçinin zehri aksın!

Feryad-ı taziyetiyle kapıdan içeri girenlerin başına gözüne indirerek birkaçını ağırca yaralar.

Torununu müteakiben kızının gaybubeti fart-ı teessürüyle Şekûre Hanım’ın tecennün ettiğine hükmolunur. Ertesi günü mahallece lâzım gelen ilmühaber bittanzim bî-çâre kadın darüşşifaya gönderilir.

Şekûre Hanım’ın darbe-i intikamından tadacak kadar erken davranmağa muvaffak olamayarak uzaklardan gelen taziyetçiler o hânedan “Allah ecir sabır versin” diyecek, uzun uzadıya ağlatacak kimse bulamadıklarına çok meysus olurlar. Mahzunen avdet ederler.

Henüz Behiye'nin vefatını işitemeyerek hâlâ mı hâlâ Cemal'in ecri sabrı için gelenler vardı...

Bunlardan Behiye'nin vefatını, Şekûre'nin felâketini haber alanlar:

— Vah vah Behiye ölmüş, anası da acıdan tımarhaneye gitmiş, acaba evde başka kimse yok mu? Bari aileden birini bulup da, “Mevlâ ecir sabır versin” diyeydik...

Zemininde beyan-ı teessüf edenler de çok oldu. El'an taziyetçilerin arkası kesilmediğini zavallı Şekûre Hanım tımarhaneden duyarak fart-ı hiddetle sonradan sahiden çıldırdı. Buna da kimse şaşmadı. Herkes hatuna hak verdi.

1.1.9 Kış¹⁶

Manzum Küçük Hikâye

Serâb-ı Müstakbel Hikâyelerinden:

Kış

[61] -Her Zaman Sana-

Ada...Bir leyl-i şitâ...Karların altında zemin

Uyuyor mest ü münevver, uyuyor hep sâkin.

Bu beyaz safha-yı ulviyyenin, üstünde kamer;

-Müte'accib, mütefekkir, müte'azzım, dilber-

Sanki bir ye's-i merâretle sararmış gibidir...

Kalbe bir haşyet-i ulvi, ruha bir lerze verir.

¹⁶ Tahsin Nahit, Resimli Roman Mecmuası, 1 Mart 1325/14 Mart 1909, Nr.1, s.61-63.

Resim 38: "Mütefekkir gidiyorum... Ve kamer fevkimde
Bana hayretle bakıyordu: "Gece kimdir bu?!" Diye...(Sahife:61)" [s.61]

Gece ses yok... Ve hayâlât ile mâlî korular
Hisse bir vahşet-i mûnis veriyor efsunkâr...

İşte vahşet ü letâfet ne güzel mezc olmuş
Ruhu tefrîh edecek olmasa insan medhûş...

Nûrlu zulmetleri ruhumla müşâbih buldum
Şimdi bir belde-i meçhûlde gibi korkuyorum!...

İşte bir sahile geldim... Zehebî safha-ı âb,
Ufku rüyaya karışmış uyuyor mest ü müzâb.

Kamerin nûru da gizleri de müselsel ü medîd
Sanki bir cinnet-i sevdâya giden râh-ümid...

Pek beğendim bu temâşâ-yı sükûtu güzelim...
Sen de sevdinse evet gel de beraber gezelim.

Mütefekkir gidiyorum... Ve kamer fevkimde

Bana hayretle bakıyordu: “Gece kimdir bu?!.” diye

[62] Samit, âsude ve sakın koruluklar hoştu...

Şimdi bak lambası sönmüş bütün evler boştu.

Sade bak. Şurada, şu sahilde küçük bir ev var.

Bacasından uçuyor bir duman ecrâma kadar.

Bir garip hisse kapıldım: O küçük evceğizin.

Önüne doğru pamuk karlar içinden sakın

Geçerek vâsıl olunca o kadar hoş buldum

Ki temâşâ ediyorken onu mes’ûd oldum.

Sade bir penceresinde biraz aydınlık var.

Odanın perdeleri pek kalın... Ama ne zarar...

Ben hayalimle bu mes’ud yuvanın dahilini

Size ta’rif edeyim dinleyiniz:

Rûhânî,

Ve latif bir odacık... Sağda büyük bir şömine...

Solda oldukça cesîm bir yazıhâne...yerde

Bir güzel Türk halısı... Ayna ve konsol...Ve büyük

Bir kütüphane...Ve dört beş kanepe...Birde küçük

Üzeri çay takımıyla dolu bir hoş masa var

İşte hepsi bu kadar.

Sonra? Evet sonra ne var.

Orada bir genç kadın âsude oturmuş eline;

Aldığı bir romanı tatlı sesiyle işte...

Okuyor...Zevci onu dinleyerek tâ ocağın
Karşısında bu meserretli sıcaktan baygın

Büyük bir koltuğa rahat gömülmüş...Birde
Dört yaşında cici bir kız bebeğiyle yerde

Halının üstüne kıymetli oyuncaklarını
Dizerek oynuyor...Âh işte sa'âdet yuvası

Babası zevcesinin tatlı sesiyle meshûr
Çocuğun halini şefkatle temâşâ ediyor.

Acaba kim? Bu latif aile kimdir... On iki
Senedir burada muhabbetle yaşarlar... Sanki

Zevc ile zevcesi ruhen müte'ehhil gibidir
Onları kol kola görmek bana pek tatlı gelir.

İbtidâ yoktu çocuk sonra bu dilber yavru
Bir şafak vakti tulû etti... Muhabbetle dolu

Kalplere bir yeni kuvvet ve muhabbet verdi;
Bu çocuk belki de bir tuhfe-i rûhaniyedi.

Pek beğendim bu küçük aileyi ben güzelim;
Sen de takdir ediyorsan bunu taklit edelim.

Böyle birkaç saat âsude ve rahat geçti;
Şimdi artık uyumak vakti ü saat geçti...

[63] Cümlesi birbirini şefkat ve safvetle öpüp
Yattılar.

Ben o zaman sahile gittim ki gurûb

Etmek üzereydi kamer; şimdi kızıl bir fanus
Gibi cazip idi; temâşâsına daldım. Mahûs-

tu ufuklarda yeni bir şeb-i hicân ü ümid...
O küçük aileye gıptalar ettim; nevmid

Resim 39: "Ben o zaman sahile gittim ki gurûb

Etmek üzereydi kamer; şimdi kızıl bir fanus... (Sahife: 63)" [s.63]

Eve döndüm.

Bu küçük aile kimdi bilsen?

Bari ben söyleyeyim gel: Bu- muhayyel- sen, ben!...

Biri sensin, biri ben ...Âh biri de her ikimiz...

Bu hayaldir, bu hayalatımı takdîs ediniz.

Cağaloğlu: 15 -teşrin evvel- 1323.¹⁷

¹⁷ 28 Ekim 1907

1.1.10 Ne Zaman?¹⁸

[1]

Rasim Haşmet Bey'e:

[64] İlim, keskin silahıyla her şeye baş eğdirdi;
Hukuk, alnın incisini kibre karşı parlattı;
Sanat, büyük dehasıyla sefil arzı giderdi;
Medeniyet, her bir ırka kollarını uzattı.

Lakin ruhun o mübarek rüyaları bunlar mı?...
Hep zincirler kırıldı mı, hep yangınlar söndü mü?
Fenâlıklar bütün bütün iyiliğe döndü mü?
Ümitlere beklenen şu kan selli bahar mı?

(Biraz daha bekleyiniz!...)

Peki peki ne zaman?...

Tama' yine eski tama', vicdan yine o vicdan;
Asrın yine felsefesi birbirini yemektir!...

İşte çekiç örs üstünde kine hizmet ediyor;
Kürsülerin nutukları: "Kuvvetindir Hâk!" diyor;
Hâlâ Sezar tarihini okuyoruz demektir.

[1]: Japon-Rus muharebesi zamanında yazılmıştır.

1.1.11 Londra'da Bir Gece¹⁹

[65] Zavallı arkadaşım, o geceyi naklettiği esnada birkaç kere açık açık esnedi idi:

- Otele gitmek mümteni, gayr-i kabil.
- Neden?
- Borç yükünün uyutmayacak dereceye vardığından.
- Başka bir otele yeniden bir hesap açaydın.

¹⁸ Mehmet Emin, Resimli Roman Mecmuası, 1 Mart 1325/14 Mart 1909, Nr.1, s. 64.

¹⁹ Ahmet Rasim, Resimli Roman Mecmuası, 1 Mart 1325/14 Mart 1909, Nr.1, s. 65-67.

— Aabilirdim ama elimde boş bir bavul olsaydı. Bâ-husus Londra'nın pek acemisiydim.

— Ne yaptın?

— Ne yapacağım. Ellerimi cebime koydum. Ağır ağır yürümeye başladım. Yanımdaki bir iki ufaklık ile medar-ı kuvvet olacağını zannettiğim viski sıcak rom içtim. Yürü, Allah kerimdir gayretiyle gittikçe tenhalaşan sokaklarda lâ-yenkati' ilerledim. Zaten vatan-ı cüdaydım. Mûtehassirim, gurbetzedeyim. Memleketimin her manzarası gözümün önüne geriliyordu: Kâh güpegündüz köprüde yaya cihetine yatmış bir esrarkeşin vaz'ı-ı nâımanesi, Kurueşmelerin yalakları, cami' hollerindeki şadırvan kanepeleri, kâh ağaç dipleri, semerini serbâlîn istirahat edinmiş bir hamalın şekerlemesi gibi sınır kuşatacak hayaller enelerimi birbirinden ayırıyordu. Bir aralık yorgunluğun verdiği kesiklik ile durup duvara dayanınca neticeyi anladım: nerede olsa, uyuyabileceğim. Uyumak için de bundan iyi istîdad olamaz. Bir de gözüme buhar çıkan göz göz bir yer ilişmesin mi? Bi'l-ihtiyar bu gözlerden birine kapağı attım... Kendimi boylu boyuna verdim. Tabanlarımdan dizlerime doğru çıkan yorgunluk karıncalanması arasında daldım, dalmadım parmak gibi bir şey dürttü. İrkildim. Doğrudum. Karşımda iri, uzun bir polis duruyor:

— Burada ne yapıyorsun?

— Yatıyorum, dedim ama anlamadı. İngilizcenin etrefili olmaz ki benim şive-i telaffuzumdan intikal etsin. Elimle işaret verdim.

— Burada olamaz. Öteki polise git, dedi. Kalktım. Sendeleğe sendeleğe öteki polise [66] gittim. Ona da işaretle, benim İngilizcemle keyfiyeti anlattım.

— Bereket versin ki anlıyorlar.

Evet. (Başını sallayarak) Bereket versin ki. Hatta o da beni daha öteki polise yolladı. Aman Allah. Takatım tükeniyor. Giderken bir yapı mahalli gördüm. Önünde tahta havâle, taş yığınları, falan var. İlk aralıktan süzıldüm. Birinci boşluğa gelişi güzel serildim. Oh! Bir saniye sonra kendimden geçmişim. Fakat yine bir dürtme. Hasbinallah, gözlerimi açtım. Yine karşımda iri bir polis.

— Burada ne yapıyorsun?

— Yatıyorum

— Olmaz.

— Ne yapayım?

Cebinden bir kâğıt çıkardı, üzerine bir şeyler yazdı, bir numara koydu.

— Bunu, öteki polise göster, dedi.

Anladım. Gece yatısına dair bir berat. Sevindim. İçimden:

— İşte medeniyetin rahm u şefkati bu kadar müreyakkızdır, dedim. Kâğıt elde yürüdüm. Dediği polise mülaki olunca ibraz ettim. Altına bir numara koyduktan sonra:

— Öteki polise... demesin mi? Öyle ya her yerde gece koğuşı bulunmaz a. Birkaç adım, daha yürüdüm, ne zararı var diyerek tatmin-i ikdam ettim. Çünkü her adımda ümidim ziyadeleşiyordu. Birader, ne dersin? Öteki polise de numaralamasın mı?

— Ay...Sonra?

— Sonrası dördüncü öteki polise gideceğim. Eyvah! Bizim sebzevatçı beygirleri gibi uyuya uyuya yürümekten başka çarem yok. Maahaza rutubet imdadıma yetişti. Üşüntü, yaşlık uyku kaçırır derlerse inan. Biraz dirilir gibi oldum. O intibah ile yürürken gözüme bir ateş yığını ilişti. Bilmem ki nerelere düşmüştüm. Beş on yol amelesi, çadır kurmuşlar. Bir incizab-ı şedide tutularak yanaştım. Kimse aldırmadı. Usulca sıraya dahil olarak ateşin kenarına çöktüm. Bir oh daha. Bu mihman ameleden Allah razı olsun. Hareket hakikatten feyyazdır. Baldırlarım, diz kapaklarım, göğsüm, yüzüm anın kerem-i nevazışinden hazzettiği bir sırada uyku da bastırdı. İçlerinden birine çadırın kenarını göstererek:

— Uyuyabilir miyim?

İşareti verdim.

— Hay hay, dostum!

Tarzında bir şey söyledi. Derhal kendimi attım. Öyle zannederim ki ân-ı vâhitte daldım. Fakat melûn parmak yine beni dürttü. Çıldırmağ işten değil. Yine öyle bir polis:

— Bunların arasında senin işin ne?

— Hiç. Yerim yok, yatıyorum.

— Olmaz.

[67] Berat-ı necatımı olan kâğıdı gösterdim. Baktı. Bir müddet o da bir numara attı. Öteki polise, dedi. Ben yine düştüm yola. Yalnız zaman zaman numara attırıyordum. Pratik iyi bir şeydir. Artık öteki polise ihtarına hâcet bırakmıyordum. El-nihâye birine daha mülaki oldum. Kâğıdı gösterir göstermez:

— Gel, dedi. Beraber yürürdüm. Gitgide bir kapının önüne vardık. Çingırağını çaldı. Bir dakika sonra şişman, çatal sakal biri görüldü. Polis kâğıdı gösterdi. Ben de bir helecan! Herifin vücudu duhulüme müsaade etse sızar gibi gireceğim. Kâğıda bakar bakmaz bana döndü. Kemal-i teveccüh ile gülümseyerek...

— Buyurun ha...

— Ne? Buyurun mu? Hayır azizim. Hayır. Elinin birini semaya doğru kaldırarak:

— Baş üstüne ama görmüyor musunuz, sabah oluyor. Bu saatten sonra kabul edemeyiz, dedi. Polis de başıyla:

— Hakkı var, İşaret-i tasdikiyesi vererek seherin ilk maîliklerine nazar-endaz vakar olduğu halde sağdan geri itti. Sen artık benim halimi düşün.

1.1.12 Madam Lus²⁰

[68] Mevta Yortusu günleri, teşrin-i saninin sisli seması altında sabah ve akşam kilise çanları birer nefha-i vâ-peşin gibi kâh âheste, bazende pür velvele tanin-endaz oldukları vakit ben de içimden ölen seneler için ayinler icra eder, bunlar için dualar okurum... Hatırat-ı baidemiz...Onlar da kemal-i zühd ü takva ile sevmekliğimiz lüzum gelen ölümler değil midir?.. Geçen sabah “Arla”da²¹ ziyaret ettiğim eski mezaristanın akça kavak ve çınar ağaçlarının mütemadi sukut-ı evraki altında öyle samit ve gamgîn uzanıp giden esmer taşlar gibi derin bir mazide sıralanıp gitmiyorlar mı?... Sabavet ve şebabet hatıratı... Hepsi, mavi bir buhar içinde uyuyorlar ve biz ayaklarımız altında sararmış kurumuş yaprakların gürültüsünü işiterek bu mezarlık yolunda yokuş aşağı inmeden pek hüzün-engiz bir memnuniyet duyarız...

Bu hatırat-ı maziye meyanında bugün bir tanesini tahattür ediyorum ki eski bir zamana pek çocukluk devrime aittir.

²⁰ Orijinal ismi “Madame Luce” Muharrir: André Theuriet, Mütercim: Faik Sabri, Resimli Roman Mecmuası, 1Mart 1325 /14 Mart 1909, Nr.1, s.68-74.Eserin orijinaline bağlantısı verilen adresten ulaşılmıştır: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=njp.32101067526663&seq=225>

²¹ Metnin Fransızca orijinalinde bu kelime “Arles” şeklinde geçmektedir. Arles, Fransa’da bulunan bir şehirdir.

Resim 40: "Kitaba bakar gibi yapıyor... (Sahife: 71)" [s.68]

O vakitler, Fransa'nın şark eyaletlerinin bir şehrinde ikâmet ettiğimiz eski hane... "Don Kişot"u okuduğum ilk kart merdivenleri... Alt katta oturan kiracıların gidip gelişini kemal-i sükûtle gözetlediğim bu muhteşem taş merdiven işte gözlerim önüne geliyor. Bu kiracılar yeni gelmişti. Zevce, Mösyö Paskal civarda bir fabrika idare ediyordu... Benim hatırlayabildiğime göre bu adam takriben kırk yaşlarında kadar tıknaz, biçimsiz, nefsi dar, kaba saba biriydi. Madam Paskal yahut teklifsiz kendisine denildiği gibi [69] Madam Lus zevcinin tamamıyla zıttı. Genç, faal, pürneşe olan Madam Lus kırmızı dudakları üzerinde bir mûsikî gibi tınnet kesp eden garip bir şiveye malikti. Kara gözleri, donuk rengi, kıvrırcık siyah saçlarına pek yaraşıyordu. Zevce her gün bulunmuyor ve genç kadın evde yalnız kalıyordu. Memleketinin parlak menazırından ayrılarak güneşin daima sislere mestûr ve solgun görüldüğü bu eyalette yaşamak onu sıkıyor olmalıydı. Bazen kapının aralığından gözetler, onun bir kanepeye uzanmış bir kırâat salonundan kira ile alınmış bir romanın yapraklarını isteksiz çevirdiğini yahut tembelce gerindiğini görürdüm. Tavr-ı mükedderânesine rağmen esmer cenuplu kadın benim nazar-ı merak ve dikkatimi celbediyordu. Bilinmeyen bir memleketten gelmiş bir şahsın bir çocuk nazarında hair-i ehemmiyet olan letafet-i hususiyesini onda da görerek bu kadını güzel, cazibeli buluyordum.

Kadın, sekiz yaşındaki çocuklarda bile teshiratını icra eder.

Parlak gözlü, zarif yürüyüşlü, billuri sedalı olan bu ecnebiyi gördükçe tahayyülâtım canlanıyordu. Daima odasının kapısı önünde durur, onu birden perişan halde görmek fırsatını kovalar, geçerken baygın nazarlarının veçhime nasip edilmesini arar, fistanının hıştırtısını işitmek, elbisesine yayılan yasemin kokusunu teneffüs etmek isterdim. Benim yaşında bir çapkın da, bacak kadar çocukta peyda olan bir hissiyât nâ-be-mevsim bir bedhuye mi alamet idi bilmem.

Ne olursa olsun komşum zihnimi, fikrimi altüst ediyordu. Birkaç hafta sonra ahvalim Madam Lus'un nazar-ı dikkatini celbetmekten hâlî kalmadı. Onun çocuğu yoktu ve canı pek sıkılıyordu. Benim kurnazca etvarım onun hoşuna gitti, bana meyletti. Yavaş yavaş onun gözbebeği oldum. Odasına gittiğim vakit benim için saklanmış birtakım şekerlemeler, tatlılar behemehâl bulunurdu. O beni söyletiyordu ve benim gevezeliklerim onu eğlendiriyor olmalı ki mektepten gelir gelmez beni çağırmayı unutmazdı. Hatta mektebin tatil olduğu penç-şenbih günlerini yanında geçirmem için ebeveynimden müsaade almaya muvaffak olmuştu.

Bu penç-şenbih günleri pek hoş geçiyordu. Ben onları sabırsızlıkla bekliyordum. Pencereleleri bahçeye açılan dar yemek odasında ikimiz baş başa yemek yiyorduk. Komşum boğazına düşküdü... İhzar eylediği leziz yemekleri kemal-i iştihâ ile silip süpürmesini seyreder, bazen yemek yemesini unutarak o ihtar edinceye kadar gözlerim yüzüne, merkûz kırmızı dudaklarına, gülünesi yanaklarına, düşecek kadar uzun kara kirpiklerine daldardım. Ağzının kenarında siyah ve ufak bir beni vardı ki güldüğü vakit çukurcuk içinde kaybolurdu. Sol kolunda, ucuna bir madalyon ile ufak bir lavanta [70] şişesi asılı olan bileziği, kolunun her hareketinde birbirlerine çarparak hoş sedalar çıkarırdı ve bütün bu incelikler beni teshir ederdi.

Yemekten sonra bitişik odaya geçerdik. O kanepeye oturur, beni de yanına alarak o zamanlar pek meşhur olan “Matilda”, “Şövon Harmantal”²² romanlarından birini okurdu. Ben bir kedi gibi, kokusunda mest olarak, fistanına sokulur, yanağımı ter ve taze kollarına, dizlerine sürmekten fevkalade mahzuz olurudum. Ara sıra mütalaayı bırakır, tembelce gerinir, sonra başımı elleri arasına alarak:

— Oh! Ne kadar sıkılıyorum... diye içini çekerken alnımdan da buseler alırdı.

Onu teselli etmek için ne diyeceğimi bilemezdim. Lakin içimden onun bu sıkıntısını bana anlatmasından memnun olur ve yeniden bu nevazişini tatmak arzusuyla onun daima... daima içi sıkılmasını temenni ederdim.

²² Orijinal metinde “*Mathilda*” ve “*le Chevalier d'Harmantal ou les Mémoires du Diable* (*Harmantal şövalyesi ya da Şeytanın Anıları*)” şeklinde geçmektedir.

Fakat fenalığa bakınız ki ertesi ay o daha az sıkılmaya başladı. Şimdi gözleri parıldamış, meşy ü hareketi bile sür'at kesp etmişti. Sık sık piyanosunu açar, ve pür-şir ü aşk romansları söylüyordu. Aynı zaman şefkat ü nevazışinin azaldığını ve artık zihninde şimdi daha az bir mevkii işgal ettiğimi hissediyordum. Baştan savuldumu anlıyor ve ben de gizli bir nefret duymaya başlıyordum.,

Bir penç-şenbe odasına girdiğim vakit kanepede tamam benim tercih ettiğim yerde tanımadığım bir mösyönün oturmakta olduğunu gördüm. Siyah ve uzun saçları ensesinde kıvrımlar teşkil eden bu mösyönün çehresi sarı, sakallı yumuşak ve kıvrıkcık, redingotu belinden yırtık, tavır ve hareketi pek meşkûk bir adam. Madam Lus onun yanında oturmuş, lakırdısından pek memnun, pek alakadar gibi görünüyordu. Beni görünce ayağa kalktı, masanın üzerinden bir albüm aldı ve onu ellerime tutuşturarak:

— Bonjuar,²³ küçük, al işte sana resimler... Uslu uslu bir tarafta otur, resimlere bak eğlen...

Sonra yine mösyönün yanına döndü. Mösyö sakalını okşayarak adem-i tenezzülü ima eder tavırla:

— Kim bu yumurcak? Dedi sordu. Madam Lus:

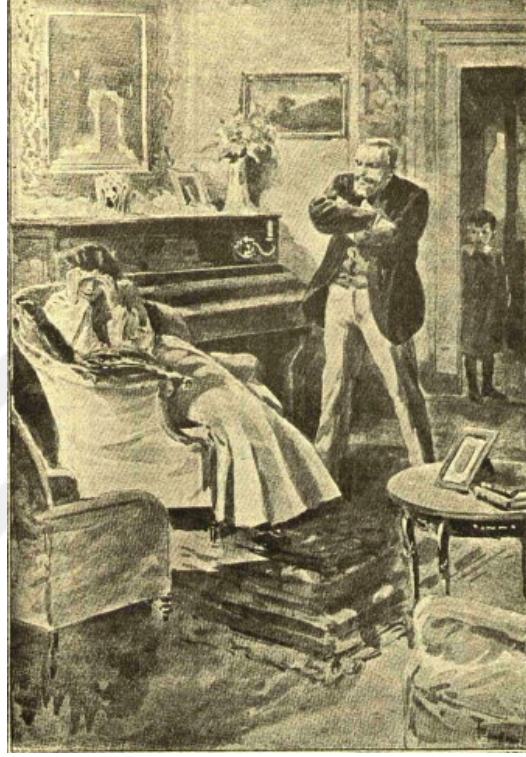
— Bir küçük komşu... Sevimli ve sessiz sadasız bir çocuk... Hiç bizi rahatsız etmez diye cevap verdi.

Bizim baş başa mükalememizi gelip ihlal eden bu yabancının bana “yumurcak” demesi pek canımı sıktı. Ona karşı derin bir nefret hissettim. Madam Lus’un o günkü kabulünden memnun değildim. Fi’l-hakika o benim sevimli bir çocuk olduğumu söylemişse de sonra: “Hiç bizi rahatsız etmez” sözlerini de ilave etmişti. Halbuki bu cümle benim izzet-i [71] nefsimi paralıyor, kendi kendime verdiğim kıymet ve ehemmiyetin tenakusuna sebep oluyordu.

Gözünden düşmüş biri gibi bir köşede bozulduğum halde kitabıma bakar gibi yapıyor, lakin bütün dikkatimi bu uzun saçlı münasebetsiz herifin güzel komşumuzla ne konuştuklarını işitmeğe hasrediyordum. Fakat pek yavaş konuştukları için bir şey anlamıyordum. Ara sıra “derin bir keder. Uzlet-i kalp...cazibe-yi ruhiye... Çıldırasıya seven” gibi bazı kelimeler kulağıma çarpıyordu. Bütün bunlar bana Çince gibi geliyor fakat bu lisan kulaklarıma pek

²³Kelimenin orijinali “Bonjour” şeklindedir. Fransızca “merhaba” anlamına gelmektedir.

fena aks-endaz oluyordu. Nihayet Madam Lus'un Mösyö Rodolf²⁴ tesemmiye ettiği zât müsaade istedi. Madam Lus ona elini uzattı. Sonra birden eğilerek kadının bileklerinden bir buse aldı. O gittiği vakit Madam Lus pencerenin perdesini kaldırarak Mösyö Rodolf köşe başından kayboluncaya kadar arkasından baktı. Sonra bana doğru geldi ve suratımı çarpıtmış olduğumu fark ederek beni kanepeye çekti:

Resim 41: "Şişman adam pek hiddetli görünüyordu...(Sahife: 73)" [s.71]

— N'en var? diye sordu.

— Bana yumurcak diyen ve sakalını elinize süren bu mösyöden hoşlanmadım, dedim... O kızardı sonra birden kahkahalarını salıvererek:

— Nasıl kıskançlık he! Hele bakınız şu haspaya!..

[72] diye mırıldandı. Sonra beni okşayarak ilave etti:

— Mösyö Rodolf bizim hemşehri... Birbirimizi görmekten pek memnun oluyoruz. Bir daha geldiği vakit sevimli terbiyeli ol. Bir de eğer dost kalmamızı istersen kimseye ondan bahsetme...

Ona itaat ederek bu kıvrık sakallı mösyönün ziyaretlerinden kimseye bir şey söylemedim. Buna da sebep kalben nefret ettiğim bu biçimsiz herife bir fenalık

²⁴ Orijinal metinde "M. Rodolphe" şeklindedir.

gelmesine mâni olmak değildi. Bilakis Madam Lus'un bir daha beni yanına kabul etmemesinden korkuyordum.

Her penç-şenbe günü o saygısız mösyö Rodolf'u kadının odasında buluyordum bütün gününü Madam Paskal ile gizli gizli konuşmakla geçiriyordu. Ara sıra Madam Paskal piyanoya geçiyor, Mösyö Rodolf onun yanında ayakta bir tavr-ı mükedderâne ile "re"leri çatlatarak o vakitler meşhur olan romansları söylüyordu eli kalbi üzerinde, tavrı acayip, saçları pür temevvüç ara sıra ayaklarının parmakları üzerinde basıp yükselerek sesine meshur gibi görünen refikasını ateşin nazarlar atfederek okuyor, okuyordu...

Ara sıra elleri birbirine tesadüf ediyor o vakit birbirlerinin ellerini harisâne sıktıklarını fark ediyorum... ve pek hırslanıyordum. Benim vücudum Rodolf'u sıkıyor olmalıydı. Çünkü ara sıra bana keskin nazarlar fırlatıyor ve işaretleri, tavır ve hareketiyle benim oradan defolmamı arzu ettiğini anlatıyordu. Ve beni savmak fikrini ret eyliyordu. Beni misafiri kendine hürmete mecbur etmek için mi yoksa kimsenin nazar-ı dikkatini celp etmemek ve şüpheyi defetmek için mi alıkoyuyordu bilmiyorum. Fakat daima beni çağırıyor, her ne kadar şarkı söyleyen zatın hal ve tavrı bana iğne gibi batıyorsa da yine her pençşenbe oraya koşmak arzusunu yenemiyordum.

Mamafih, temmuz içinde bir gün, haftada bir hissettiğim bu lezzet ve saadetten mahrum kalacağım endişesi meydana çıktı. Mektepte malum bilmem hangi sebep üzerine o penç-şenbe günü tatil olmayacağını ve haftamın diğer günleri gibi mektebe gidileceğini söyledi. Bütün tasavvurlarımı bozan bu karar bana fena göründü. Ertesi gün Mösyö Rodolf öğleden sonra bütün vaktini Madam Lus ile yapayalnız geçirdiği halde benim mektepte hasedimden kendimi yiyip duracağımı düşünerek bunu bir türlü kabul edemedim. Bu cihetle muallimin kararını hiç bildirmeyerek o günü de sair penç-şenbeleri gibi evde geçirmeye karar verdim. Ve hemen Madam Lus'un apartmanlarına koştum.

Pek iyi hatırlıyorum. O gün hava pek ağırdı. Sabahleyin semayı kaplamış olan bulutlar dehşetli bir yağmur isale ediyordu. Alt kata geldiğim vakit komşumuzun dairesinden [73] gözleri dolmuş, üstü başı perişan bir halde çıkan Mösyö Rodolf ile karşı karşıya geldik. Beni görmemiş gibi davranarak birden sokağa atıldı. Kendi kendine:

— Fırtınadan korkmuş olmalı... Mutlaka bir şemsiye bulmaya koşuyor diye düşündüm: bu sıkıntıdan kurtulduğum için fevka'l-had sevinerek yavaşça Madam Lus'un dairesine girdim. Orada da fırtına vardı. Hiddetli bir ses bağırp duruyordu... Salonun kapısını açtığım vakit Mösyö Paskal'ın ellerini göğsüne kavuşturmuş zevcesinin karşısında durduğunu gördüm. Şişman adam pek hiddetli gibi görünüyordu: Alelade kırmızı olan çehresi sapsarı kesilmişti. Ve dudakları, elleri, bütün vücudu titriyordu. Kanepeye atılmış olan Madam Lus elleriyle başını kavramış, için için ağlıyordu.

Ben pür hayret, kapının eşiğinde öyle kalıvermiştim. Mösyö Paskal beni gördü hiddetli bir nazar-ı atf ile sert sert:

— Defol oradan, diye bağırdı.

Ben yerimden kımıldamadım. Korkumdan ağzım açık öyle olduğum yerde kalmıştım. O vakit Madam Lus ellerini yüzünden çekti. Çehresi bana pek telaş içinde göründü. Acınacak bir tavır ile:

— Haydi, yavrum git, bizi yalnız bırak... diye yalvarır gibi söyledi. Sapsarı olduğum halde dışarı çıktım. Ve merdivenin üst başında uzun müddet Mösyö Paskal'ın bağırdığını işittim.

O günümü pek fena geçirdim ve gece hiç uyumadım. İşin fenası neresi ertesi günü mektebe gitmek lüzum geldi. Tembih hilafında mektebe gelmediğim için bütün gün kuru ekmek cezasına uğradım. Lakin buna hiç ehemmiyet vermedim Madam Lus'a olan fart-ı hürmet ve muhabbetim hasebiyle bu cezaya uğradığımı düşündükçe bilakis memnun oluyordum. Akşam eve geldiğim vakit hemen sofraya oturduk ben açlıktan ölüyordum. Teyzem yemeği dağıtırken gözlerini parlatarak dedi ki:

— Duydunuz mu yeni hadise... Mösyö Paskal'ın başına neler geldiğini biliyor musunuz?..

Pederim: Ne olmuş? Diye sordu.

— Karısı bir mektep hocasıyla... Mösyö Rodolf namında biriyle kaçmış...

Validem dedi ki:

— Madam Lus bir gün olup behemehal bu hale cüret edeceğinden ben daima emindim. Bu kadar hafifmeşrepliğin neticesi işte budur lakin, aman Yarabbi, bu çocuğa ne oluyor.

Ben önümdeki çorba tabağını devirmiş göğsünden bir kurşun yiyen biri gibi kendimden geçmiştim.

Resim 42: "Madam Lus" [s.74]

Komşumuzdan bir daha bahsolunduğunu [74] işitmedim. Ne olduğunu bilmem, o vakitten beri bu çocukça sergüzeşt üzerine birçok seneler küllerini örttü. Lakin ben fikrimden Madam Lus'un cazibedar çehresini, öyle solgun o siyah çapkın gözleriyle, kıvrıkcık saçlarıyla üzerinden handeler eksik olmayan pembe yanaklarıyla, bir kuş gibi pür terennüm olan sasıyla daima görürdüm... bu hayal daima hatıratımda sisleri arasından doğarak rüyada görülmüş şeylerin na-kabul tarif-i letafetiyle hep bana gülümser.

1.1.13 Kîlûkâl-i Edebî²⁵

Kafiye bir teselliyetkâr asumandır, o bütün endişeleri, bütün merâretleri bir mehd-i nisyanda tehziz eder. İnsan öyle bir ahenk-i ulvi-i hayali içinde yaşar ki her şeyi unuttur. O vakit, insan ne kadar bedbaht olursa olsun, kendilerini bahtiyar zannedenlere hakikaten acır. Şerefli bir gayeye vasıl olmak için sefalet ve ihtiyaca katlanmayı göze almayan bir adam bu gayeyi takip etmeye layık değildir. Hakiki bir sanatkâr sanat için her şeye tahammül edendir.

Katül Mendes²⁶

Romancılıkta, bir kelimenin bir mahal-i mahsusa, ancak müellifin hiss ü keşfedeceği bir yere konulması insanı ağlatabilir, bir ehemmiyetsiz teferrunun

²⁵ 74. Sayfanın devamında bulunan bu kısım pek çok yazarın kısa kısa düşüncelerini paylaştığı yer olarak ayrılmıştır. Her paragrafın altında yazar bilgisi verilmiştir. Kil ü kal “dedikodu, boş söz” anlamına gelmektedir. İlyas Macit, Resimli Roman Mecmuası, 1 Mart 1325/14 Mart 1909, Nr.1, s.74.

²⁶ Catule Mendes. Fransız şair.

noksanı olur ki oraya kadar toplanan teessürün inhilâlini mücib olur; işte bunlar, öğrenilmeyen, anlatılamayan sanatlardır ki pek güçtür, pek büyüktür.

Mehmet Rauf

Öğretmek için öğrenmek güzel bir şeydir...İhtirân yegâne vasıtası insanın kendine has olan fenle yâ-yenkati' imrar-ı hayat etmesidir.

Ten/Tan²⁷

En iyi eserlerim şakirdlerimdir; ben eserlerimden ziyade bunların terbiye-i fikriyelerine çalıştım. Zannıma göre muvaffak da oldum. Tetabu' ezmine ve a'sâr ile kitaplarım unutulacaktır; fakat talebemin teşebbüsât ü icraat maarifet-perverleri namımı tâ-ebed ensal-ı beşeriyete tevdi' edecektir.

Muallim Vâic

Suret-i daimada his olunan bir şey gayr-ı mevcut hükmündedir.

Pol Burje²⁸

Düşünün bir fikir hiçbir zaman aldanmaz; aldanmak bir şey kaybetmekse, hiç şüphe yok ki, insaniyet düşünmekle kazanıyor.

Fikret

Bir eserden bir hayat görülür, bir tasvir bir halet-i ruhiye olduğu gibi bir eser de bir tasvir-i hayat olduğundan aynıyla bir halet-i ruhiyedir.

Mehmet Rauf

²⁷ Hippolyte Taine

²⁸ Paul Bourget. Fransız şair.

1.1.14 Gölge²⁹

Fotoğraf 2: “İltifata teşekkür” [s.75]

Fotoğraf 3: “Hiddet ile İstihza” [s.75]

²⁹ Resimli Roman Mecmuası, 1 Mart 1325/14 Mart 1909, Nr.1, s.75-78.

Fotoğraf 4: *"Pür neşe o biçare yine işte bu akşam Etmışti küçük sofrasını bahçede itmam (1)" [s.76]*

Fotoğraf 5: *"İspirtosu çok pis rakısının ilk kadehinde... (2)" [s.76]*

Fotoğraf 6: *"Bir parça meze ağzını tathire yetmişti. (3)"* [s.76]

Fotoğraf 7: *"Tellendirerek bir sigara keyfi gelmişti. (4)"* [s.76]

Fotoğraf 8: *"Birkaç kadeh içmiş şiir söyledi beyhuş. (5)"* [s.77]

Fotoğraf 9: *"Artık cıvımsı, içiyordu, içiyordu (6)"* [s.77]

Fotoğraf 10: *"Lakin niye canlandı çevredeki eşya (7)"* [s.77]

Fotoğraf 11: *"Her şey dönüyor, raks ediyordu ona güya (8)"* [s.77]

Fotoğraf 12: *"Çok içmişti zaten bu pis böyle olurdu (9)"* [s.78]

Fotoğraf 13: *"Dalgın, müteessir, mütefekkir duruyordu (10)"* [s.78]

Fotoğraf 14: *"Son bir kadeh içmem diye bıçare uzandı (11)"* [s.78]

Fotoğraf 15: *"Artık masa devrildi Fehim sızdı netice (12)"* [s.78]

1.1.15 İlan³⁰

[79] 25 lira mükafat taksim olunacaktır.

Büyük müsabaka

Yalnız kârîlerimize mahsustur.

³⁰Bu sayfada isimsiz reklam bulunmaktadır. Bundan dolayı bu başlık atılmıştır. Resimli Roman Mecmuası, 1 Mart 1325/14 Mart 1909, Nr.1, s.79.

Sergüzeştlerini hikâye ediniz...

Ne kadar adi ne kadar ehemmiyetsiz olursa olsun hiçbir hayat yoktur ki hem gülünç hem acıklı bazen her ikisi birden bir sergüzeşti bir vakası olmasın.

Şüphesiz herkes hatt-ı istivanın balta görmemiş ormanlarında yahud kutupların buz deryalarında seyahat edemez. Lakin hayat rüzgarımıza en zenginlerinkinden en fakirlerinkine kadar bazen o kadar garip, o kasar nâ-kâbil itimat-ı vakayı arz ederler ki en mahir romancılar bile tahayyülünden aciz kalırlar. Böyle şayan-ı hayret ve kâh mucib-i istifade, kâh calib hande bir vakanın insanın başına gelmesi o kadar büyük bir meziyet addedilemez. Asıl marifet bunu herkese merakla kemal-i arzu ve hahiş ile dinleyecek surette anlatmak; daha doğrusu seve seve dinletmektir.

Muhterem kâriler; işte sizden bizde bunu istiyoruz. Hayatınıza giren sizin başınıza gelmek gerek başkasının başına gelip de tarafınızdan müşahede edilmek suretiyle tesadüf ettiğiniz- gülünç veya feci'- vakayiden birini adi mektup kağıtlarından dört sayfayı tecavüz etmemek şartıyla kaleme alınız.

Dört sayfayı tecavüz eden evrakı kabul etmemekte mazuruz. Yazıların okunaklı olması ve kâğıdın bir tarafına yazılmasını da ayrıca rica ederiz.

Bu evrakın tetkiki için idarehanemizde zevat-ı atiyeden mürekkep bir heyet teşkil edilecektir.

Reis Safvet Nezihi Bey	}	Aza
Ahmet Haşim Bey		
Tahsin Nahid Bey		
Server Cemal Bey		
Ahmet Samim Bey		
Faik Sabri Bey		

Bu heyet gönderilen evrakı birer birer tetkik edecek ve birincilik ve ikincilik ile üçüncülüğü kazanan hikâyeler mecmuamıza derç olunacağı gibi sırasıyla şu mükafatlar takdim edilecektir.

Birinci Mükafat: 5 adet lira-yı Osmani

İkinci Mükafat: Bir fotoğraf (kodak) aleti.

Üçüncü Mükafat: Gümüş bir cep saati

Dördüncüden yirminiye kadar: Mecmuamızın bir senelik abonesi

Yirmi birinciden ellinciye kadar: Musavver Muhit'in üç aylık abonesi

Cevaplar bir aya kadar: “Dersaadet’te. Musavver Muhit ve Resimli Roman Müsabaka Memurluğuna” namına gönderilmelidir.

Müsebbib?!³¹

Safvet Nezihi Bey’in tamamı-ı serbest-i kalemiyle yazdığı ilk milli romandır. “Zavallı Necdet” ve “Kadın Kalbi” gibi meşhur milli hikâyelerinin sansürün ne müthiş tahribatına uğramış bulunduğu malumdur. Muharrir-i muhteremimiz tasavvurat ve hayalat-ı fikriyesini bir hürriyet-i kâmile dairesinde bu romanından başlayarak göstermeğe sâ’î olmuştur.

“Müsebbib” Çırağan vak’a-yı hûnrîzâde-i meşhuresine temas eden bir faciyanı musavverdir. Devr-i istibdadın safahat-ı müellime-i mezbuhânesini bir hâme-i hakikat-i beyan ile teşrih eden bu sergüşt-i hûnîni kârî’in-i kirâmızın nazar-ı takdirine arz ederiz.

Mahall-i tevzî’: Yeni postahâne civarında Suhulet Kütüphanesidir. Fiyatı 5 kuruş, âlâ kağıtlısı 7 kuruş.

[Sayfa sonu] Le Gérant Sabri Bey – Imprimerie Hairié³² Sahib-i imtiyazı: Sabri Bey- “matbaa-ı Hayriye”

³¹ Bu başlık altında yazılan yazı dergi sayfanın tam ortasında, hikâye ilanının orta kısmında yer almaktadır. Parça bütünlüğü açısından bu metin ilanın altına alınmıştır.

³² Yönetici Sabri Bey- Matbaa-i Hayriye

Fotoğraf 16: "Bir levha-i tabiiye" [s.80]

1.1.16 Sultan Selim-i Salis³³

Tarihi ve Milli Piyes

Muharriri: Ali Haydar Emir

Ashâb-ı Vak'a

[1] Sultan Selim-i Salis

Sultan Mustafa-yı Râbi'

Sultan Mahmud Adli

Esmâ Sultan Sultan Mustafa-yı Râbi'nin hemşiresi

Hilmi Paşa Sadrazam ve Serdar-ı Ekrem

Mûsâ Paşa Rikâb-ı Hümayun Kaymakamı

Ataullah Efendi Şeyhülislam

Çelebi Mustafa Paşa Hilmi Paşa'nın Halefi

İbrahim Nesim Efendi Müsteşâr-ı Devlet

Hacı İbrahim Efendi Umûr-ı Bahriye Nazırı

Hoca Münib Efendi Ulemeden bir zât

Ebubekir Paşa Ümera-yı Askeriyeden

İnce Mehmed Paşa Karadeniz Boğazı Muhafızı

İngiliz Mahmud Efendi Boğaz Nazırı

Lebîb Efendi Mahmud Efendi'nin Mühürdarı

Cafer Mahmud Efendi'nin Hizmetkârı

Cemaloğlu Mustafa Efendi Ulemeden

Abdurrahman Ağa Sultan Mustafa Mensubiyetinden

Halil Haseki Rumeli Kavağı Zabiti

Kabakçı Mustafa Çavuş

Süleyman Çavuş

Ali Çavuş

Memiş Çavuş

..... Yamak Sergerdeleri

Ahmed Muhtar ve Âşir Efendi Sadreyn

Ahmet Sufî Efendi Reisülküttap Vekili

Arif Ağa Sekban başı

[2] Murad Efendi Ulemeden

³³ Bu metin "Resimli Roman'ın Tiyatro İlavesi-Numara 1" başlığı ile derginin sonunda ek olarak yayınlanmıştır. Sayfa sayıları dergiden bağımsız olarak devam etmektedir. Ali Haydar Emir, Resimli Roman Mecmuası, 1 Mart 1325/14 Mart 1909, Nr.1, s.1-16.

Ahmed Muhtar Bey		Mabeyinci
Ahmed Efendi		Ser Kâtibi
Şakir Bey		Bostancı Baş
Cemid Bey		Büyük Tezkereci
Pehlivan Ağa		Yeniçeri Ağası
Eyüp Ağa		Kul Kethüdası
Abdül Fettah Ağa		Sultan Mustafa'nın Baş Çuhadarı
Selim Ağa		Hazine Kethüdası
Nezir Ağa		Hazine Vekili
Hacı Ali Ağa		Tebdil Eskisi
Deli Mustafa		Bir Bostancı
Agihî		Bir Şair
Cevri Kalfa		Sultan Mahmud'un Kalfası
Alemdar Mustafa Paşa		Ruşçuk Ayanı ³⁴
Ramiz Efendi	}	 Rusçuk Yârâtı (?)
Galib Efendi		
Behiç Efendi		
Tahsin Efendi		
Refik Efendi	}	 Alemdar'ın Müsteşar-ı Umurı
Ahmed Efendi		

Vüzera ve rical-i devlet – ulema – kurenâ – erkan-ı askeriye – yeniçeriler, ocak ihtiyarları – yamaklar – cellatlar – münadiler satıcılar – ahali...

Fasl-ı Evvel

[Temaşa-1: Macar Tabyası]

Abdurrahman Ağa, Bayburtlu Süleyman Çavuş, Memiş Çavuş, Cemaloğlu Mustafa Efendi, Yamaklar.

Mustafa Efendi – Geliniz çocuklarım, size öyle şeyler söylemek istiyorum ki eğer bir kelimesini duyarlarsa hepimizi mahvettikleri gündür.

Süleyman Çavuş – Sakın Hoca Efendi! Biz öyle fesat işlere girişmeyiz; biz hükümdarımızın sadık kullarıyız. Bize ne söylemek istiyorsunuz ki işitirlerse bizi keçlah edecekler? Sultanımızın aleyhinde mi?

³⁴ Rusçuk, Bulgaristan sınırlarında Tuna Nehri kıyısında bulunan bir şehir.

Memiş Çavuş – Yoluna can feda ederiz.

Umum – Hay hay.

Memiş Çavuş – Kaymakam Paşa aleyhinde mi?

Süleyman Çavuş – Bir dediklerini iki etmeyiz.

Umum – Hay hay!..

[3] Mustafa Efendi – İkisi de değil evlatlar! Halife, zıllullah fi'l- âlemdir, Allah'ın gölgesi çiğnenmez! Kaymakam Paşa bizim velinimetimizdir; tahkir edilemez! Fakat Allah hepsinden her şeyden büyüktür, Peygamber ise vekilinin de kendi gösterdiği yoldan gitmesini emrediyor.

Abdurrahman Ağa – Halbuki vekil o yoldan gitmiyor!

Memiş Çavuş – Ağa Efendi halt ediyor! Bre utanmaz, haftabaşı deyince arpalıklar veriliyor serhatte cenk oluyor, yamaklar kaldırım üstlerinde reâyâ tepeliyor. Sonra padişahımıza iftiraya cüret olunuyor. Dur bakalım Allah ne demiş; Hoca ne diyecek...

Mustafa Efendi – Çocuklar, Allah muhdesâte lanet ediniz diyor. Muhtasar ise, peygamberin yemediğini yemek, giymediğini giymek, yapmadığını yapmaktır... Araplar Hazret-i Kur'an'a yirmi üç senede nail oldular; kuvve-yi kudsiyesiyle bütün kâinata zafer buldular. Dağları deler gibi geçtiler; denizleri uçar gibi aştılar. Onların uyutacak, uyandıracak trampetleri mi vardı? Frenkgâri silahları mı vardı? Hayır... Ya? Elleri silah namına yalnız bir kılıç vardı! Koca İslam hükümetini kılıç üzerine kurdular. Söyleyin ey Müslümanlar! İnsaf edin ey beş yüz yıllık has askerler! Peygamberimiz, Hulefâ-ı Râşidin Efendilerimiz dünyayı Nizâm-ı Cedit ile mi fethettiler? (Her tarafta hoşnûdî ve tasdik gürültüleri) Bir ellerinde livâ-i Muhammedî bir ellerinde sıyrılmış diyanet kılıcı, kalplerinde Allah korusu, dillerinde Allah zikri... Öyle hücum ettiler, a'dâ-yı dini öyle kırdılar, dünyayı öyle sindirdiler. Top ne? Tüfek ne? Moskof kim? Nemse³⁵ kim? Napolyon kim?.. Evlatlarım! Bakınız Allah ne diyor: Nerede on iki bin ehl-i İslam toplanırsa orada mağlubiyet yoktur! Lakin halis İslam olacak; ittihat edecekler; şer'-i şerefin gösterdiği yola girecekler. Allah'ın peygamberin o emrini tutacaklar; nevahîsinden kaçacaklar! Başlarında a'dâ-ı dinin muhdesatından olan serpûş bulunmayacak! Sırtlarında, analarımızdan, dedelerimizden görmediğimiz saltalar bulunmayacak. Omuzlarında o şeytan işi oyuncaklar bulunmayacak, İslam olacak; Nizâm-ı Cedit

³⁵ Osmanlılarca Avusturya'ya ve Avusturya halkına verilen isim.

olmayacak! (Etraftan hiddetli mırıltılar) Bakınız, ben ihtiyarım, ak sakalıma hürmet edin; Vacib Tealli Hazretleri “Ak sakallı kullarımdan biz bile hicap ederiz” buyuruyor. Şu fani dünyada iki günlü ömrüm kaldı.şimdiye kadar ikbal gördüm, itibar gördüm; felaket çektim, saadet sürdürdüm. Size sarf-ı evâmîr-i sübhaniye söylüyorum; Vecaib-i Muhammediye telkin ediyorum. Şer’iatı anlatıyorum! Bana itimadınız var mı?

Umûm – Var, var...

Mustafa Efendi – Allah kuvvetiniz müzdad buyursun, şimdi size sorarım: Bu merdut Nizâm-ı Cedid kisvesini kabul edecek misiniz, o lanetli elbiseyi giyecek misiniz?

[4] Memiş Çavuş – Canım efendim, hadi giymeyelim; lakin bundan ne kazanacağız? Giyse ne kaybedeceğiz?

Abdurrahman Ağa – Öyle değil, öyle değil! O nişanlı urbayı bir kere giydik mi artık öyle serbest serbest gezemeyeceksin, esnaftan sergi alamayacaksın. Geceleri istediğin yerde kalamayacaksın. Nereye gitsen yakalayıp kışlaya götürecekler!

Memiş Çavuş – Vay vay?!

Abdurrahman Ağa – O kadar da değil. Sabahleyin erkenden trampet ile kalkacaksın akşam yine trampet ile yatacaksın. Esâmeniz kapanacak. Ortalarınız ayrılacak. Gece gündüz ateşli kurşunlu talimler yaptıracaklar.

Memiş Çavuş – Ya?!

Abdurrahman Ağa – Dahası var...

(Hariçte azîm gürültüler)

Süleyman Çavuş – Bu gürültüler ne?

Memiş Çavuş – Kim bilir, istemeyiz, giymeyiz diye bağrışıyorlar.

Mustafa Çavuş – İşte onlar sizin akadaşlarınız³⁶ îcâbat-ı şer’iyeyle anladılar; Nizâm-ı Cedid’e lanet ediyorlar siz daha ne zamana kadar bu fikr-i fesatta kalacaksınız; nevgat-ı ruh-ı nübüvveti hoşnut edeceksiniz?

(Kabakçı Mustafa gelir)

Kabakçı – Şimdi... Şimdi bu dakikada! Arkadaşlar, yoldaşlar! Sevgili padişahımızın etrafını saran hainler Fransalıdan mektup aldılar. Frank askeri Arnavutluk’a gelmiş; Moskof sultanları Tuna’ya dayanmış! Bizi Nizâm-ı Cedid’e

³⁶ Metinde yazıldığı şekilde geçmektedir.

sokmaya bütün kâinat ittifak etmiş. Anlarsınız ya! Yoldaşlar! İçiniz de o kisveyi giyecek kim var?

(Umumda sükût)

Mustafa Efendi – Kahrolsun Nizâm-ı Cedit

Umûm – Kahrolsun!

Mustafa Efendi – Cennet-i âlâ sizin içindir evlatlar!

Kabakçı – Rütbe, para sizin içindir arkadaşlar! Bayrağımızı açarız; gülbankımızı çekeriz; pirimizden niyaz ederiz! Bize düşman göstereyinler Kızıl Elma'ya kadar gideriz! (Arnavut Ali Çavuş gelir) Gel, be yoldaş! Nefes nefese böyle nereden geliyorsun?

Ali Çavuş – Halimiz harap arkadaş, etrafımızı sardılar, Büyük Ragıp Paşa Üsküdar'a ordu kurdular. Askerine Nizâm-ı Cedid elbisesi giydirdi. Bizi de asâkir-i şahane defterine yazacaklarmış. Hükümdar Mahmud Efendi'ye ferman göndermiş; o da bizi yola getireceğine söz vermiş.

Mustafa – Giymiyoruz... İstemiyoruz...

Umûm – İstemiyoruz, giymiyoruz! (Etraftan diğer yamaklar gelir, gulgule büyür) Öldürürüz! **[5]** Keseriz! Parçalarız!

(Bir takım daha bağırarak gelip bunlara iltihak eder)

İstanbul'u kana boyayalım, gidelim koşalım, öldürelim...

(Hengâme kesb-i dehşet eder)

Kabakçı – Bize o nişanlı urbayı giydirecek kimdir?

Abdurrahman Ağa – İngiliz Mahmud!

Umûm – Tatalım, parçalayalım, yağma edelim! (Galeyan-ı fevkalade, herkes öteye beriye koşar)

(Halil Haseki gelir)

Abdurrahman Ağa – İşte zabitiniz geliyor! Sizi kandıracak, başka kıyafete sokacak, ocağınızı yıkacak!

Umûm – (Feveran ile) İstemeyiz, yeni çıkma şeyler kabul etmeyiz!

Halil Efendi – (Hayran ve Mülâyim) Ne var? Ne olmuş? Bu gürültüye sebep ne?

Kabakçı – Ağa! Bu millete yıllarca hizmet eden ocaklar nefrete uğradı. Başımıza Nizâm-ı Cedid çıkarıldı. Türlü türlü vergiler milleti bunalıttı. Fukaranın

dişinden tırnağından arttırdığı paralar bu fazla askere yediriliyor; bizim ne kusurumuz var; bize elbise gelmiş; sen bizi kandıracağına yemin etmişsin.

Halil Efendi – Aslı yok; aslı yok müsterih olun (Geri geri ric’at eder, yamaklar hatve hatve tehâcüm eder.)

Ali Çavuş – Nasıl aslı yok; Ragıp Paşa askerlerine cebren kabul ettirmiş, gözümle gördüm.

Halil Efendi – (Haif) O giydirmişse biz... (Çekilir, yamaklar takarrüp ederler.)

Abdurrahman Ağa – Durma, söyletme, kuru masallarıyla sizi aldatacak! Lanet! (Hücum ile) Muhdesâta lanet!

Umum – (Tehacümle) Lanet, kahrolsun!..

Abdurrahman Ağa – Urun...Yeni şeriat taraftarıdır! (Vururlar)

Halil Efendi – Cinayet, cinayet... Hainler (Düşer, yamaklar başına üşer, cesedi parça parça ederler.)

Umum – Öldü, öldü... Nizâm-ı Cedit tarafları ölmeli! Hepsinin akıbeti böyle olmalı! Yürüyün İngiliz Mahmud! O mu bizi Nizâm-ı Cedit yapacak?.. (Giderler...)

İkinci Temaşa – Büyükdere İskeleyi

Arnavut Ali, Memiş, yamaklar, Büyükdere Ocaklıları

Ali – (Denize bakarak) Aman, aman! Herif geliyor... Kavaktan iskeleye dar bindi. [6] Hizmetkarı da berabermiş, hele biz, ondan evvel karaya çıktık.

Memiş – Galiba İstanbul’a inecek.

Ali – Bak, bak; yoldaşlar peşinde! Yetiştiriyorlar, nereye kaçacak? İşte dümeni kırdı bu tarafa geliyor.

Memiş – Biz çekilelim. Bizi görmesin... Gelin. Gelin!

(Hepsi ihtifâ eder yalnız Büyükdereeliler kalır. Sandal ile Mahmud Efendi ve Cafer gelir)

Mahmud Efendi – Aman size iltica ediyorum evlatlar! Beni siz muhafaza edin.

Ocaklılardan Biri – Gel velinimet gel! Bundan sonra bizim himayemizdesin. Kılına bile ilişemezler.

Mahmud Efendi – Arkamdan yirmi kayık birden geliyor, rica ederim evlat ü ayal sahibiyim, hiç kimseye bir fenalık etmedim.

Ocaklılar – Yanaş be sandalcı! Gel devletlim gel! (Mahmud Efendi çıkar, Cafer kalır.)

Mahmud Efendi – İşte işte geldiler aman beni saklayın. (Yamaklar yetişir.)

Umum – Vurun! Öldürün! Bu herif umum-ı dünyayı Nizâm-ı Cedid yapacak! (Hücum ederler)

Cafer – (Sandaldan yalvarır) Ah, efendi, efendi hazretleri, gitme, gel, sana kıyacıklar!

Kabakçı – Araya girin! İki birleşmesin!

Cafer – (Sandaldan çıkıp efendisine doğru şitâb eder.) Efendi, kendini sakın! Hâinler...

Kabakçı – Cesur hizmetkar! Sen kendini sakın (Vurur) İşte biri gitti. Efendi de uşağının yanına!

Mahmud – Allah aşkına, peygamber aşkına!

Kabakçı – Al, sana pir aşkına! (Vurur)

Umûm – Geberdi, geberdi (Kılıç uşururlar)

Mahmud Efendi – (Düşerken) Yarabbi! Ben öldüm... Bu kılıç da âh! Sultan Selim'in felaketi kokuyor. (Teslim-i ruh eder)

Umûm – Geber! Geber! (Parça parça ederler) Daha kim var? Kim var?

Abdurrahman Ağa – (Sarığını boynuna dolayıp başını açar) İleri, ileri! At Meydanı'na! Nizâm-ı Cedid kalkmadan size hayat yoktur!

Umûm – At Meydanı'na, At Meydanı'na! Nizâm-ı Cedid kalkmalı! (Yürürler)

[7] Üçüncü Temaşa – Bâb-ı Âlî

İbrahim Kethüda – Musa Paşa – Ataullah Efendi – Hacı İbrahim Efendi – Ahmet Sufî Efendi – Hoca Münif Efendi – İnce Mehmet Paşa – Arif Ağa – Murat Efendi – Vükela, Umera, Rical-i Devlet – Behiç Efendi

Musa Paşa – Kethüda Bey! Boğaz vak'ası diye büyütölüp duruyor; ortalık velveleye veriliyor; bunu size kim söyledi, Allah aşkına?

İbrahim Kethüda – Merhum Mahmud Efendi'nin mühürdarı söyledi. O da kayıkçılardan işitmiş.

Ataullah Efendi – Hadise nasıl olmuş?

İbrahim Kethüda – Lebib Efendi anlatsın. Gel evlat! Bak, paşalar hazarâta vak'ayı anlat!

Lebib Efendi – Efendimiz! Bugün, merhum onların maaşlarını verdikten sonra, birdenbire isyan etmişler.

Musa Paşa – İsyan değil, şöyle bir kıyam...

Lebib Efendi – Evet efendimiz, şöyle bir kıyam vâki' olmuş! Zabıtları hemen oraya şıtap etmiş zavallıyı der-akab parça parça etmişler!

Musa Paşa – O ciheti tahkik ettirdik zabıtları esasen ters bir adammış! Asabiyetlerine, milliyetlerine dokunmuş!

Hacı İbrahim Efendi – (Münfailâne kıyam ile) Sonra kendisini öldürüvermişler öyle mi Paşa Hazretleri?

Musa Paşa – Hayır efendim... Şey, işte nasılsa bir cürümdür olmuş, şimdi onu çekip uzatmakta ne mâna var?

Hacı İbrahim Efendi – Nasıl yok efendim! Biz buraya niçin toplandık? Makam-ı saltanat ne sebepten endişeye düşürüldü? İstanbul halkında bu fevkalade dehşet ne? Biz işi kapatmak istemiyor muyuz bir marazın ismi söylenmeden şifâtab edilmesi olur mu?..

Musa Paşa – Pek büyük hayâlâta kapılıyorsunuz. Boğazda dört buçuk yamak ihtilal etmiş bunun ne ehemmiyeti olur? Hepsi bir tek fişenk değerinde bile değildir.

İbrahim Kethüda – Öyle ya efendi hazretleri, beyinlerine iki bölüm Nizâm-ı Cedid indirdik mi yıldırımla vurulmuşa döneceklerine de hiç şüphe yok!

Musa Paşa – Buna ne hacet Kethüda Bey kendileri bu hakikati bilirler; bildikleri için belki bu [8] anda nedamet azabını çekiyorlar...

Behiç Efendi – Affedersiniz efendim. O cemiyette pek de nedamet efkârı yokmuş diyorlar. Tasavvur olsun evliya-yı umur efendiler! Maksat Halil yahut Mahmut Efendi'yi öldürmek değildir maksat Rumeli Kavağından Büyükdere'ye bir tenezzüh yapmak değildir; maksat iki kat Nizâm-ı Cedid elbisesini ateşe yakmak değildir... Kaymakam Paşa Hazretleri hadiseyi pek istihfaf buyuruyorlar halbuki bütün büyük ihtilaller, anı-ı zuhurunda itfasını çalışılmamış olanlardır. Ocak eskidir; fakat onar da fıkri isyanda yeni değildir. Ocak'ta daima sönmez bir şerâre-i mefsedet vardır; mühim sanmayın bir dakika da parlar ve eğer imhal edilecek olursa büyük yangına sebebiyet verir sonra bunun netâyicinden hasıl olacak mesuliyet-i azime kaymakamlık, hatta sadrazamın makamlarında derece-i

tahammülleri fevkinde kalır. Mühürdar efendinin vakayı ikmal etmesine müsaade buyurulsun efendim.

Lebib Efendi – İşte efendim o zavallı zabiti itilaf ettikten sonra bî-gâh velinimetimin hanesine doğru hücum etmişler o da hadiseyi daha evvel haber almış olduğundan hemen bir kayığa binip bu tarafa kaçmak istemiş, yamaklar da sandallarla peşine düşmüşler; Büyükdere'ye kadar şiddetle takip etmişler, artık çare-i necat kalmamış Büyükdere Ocağı'na iltica etmiş, arkasından gelmişler. (Gözleri dolarak) Oracıkta iskele başında hizmetçisi ile beraber parça parça etmişler! Vahşi gibi, yırtıcı gibi hayvan gibi parçalamışlar! Hainler, zalimler!..

Ataullah Efendi – Yeniçeri fırkası Hükümet-i Osmaniye'nin bânî-i hakikisidir; bütün sultan-ı azam hazarâtı onlara hürmet ve ocaklarına riayet edegelmişlerdir. Müessesleri Alaaddin Paşa'yı merhum gibi bir vezir-i âlişandır; Pir-i azam tarikat-ı Hacı Bektaşî Velî mertebesinde bir zât o bünyan-ı rasine dua-han olmuştur. Muazzezdirler, mübecceldirler. Muhteremdirler. Kendilerinden öyle bir cünha-ı sadır olmakla ihtimal edilmeleri caiz olmaz daha onları şeriat ve kanun mahkûm etmemiştir. Bu zat onlara tecavüzat-ı şenia da bulundu. An-ı kast ve bî-gayr hakk-ı seb ve la'n edilen cezasını şer'i mabeyn tayin etmiştir. Efendiyi alın!

Lebib Efendi – Müfti-i İslam fetvayı verdi, alın kaldırın! Bi-çare sebeb-i devletim gittikten sonra zaten bu alemde kimim kaldı ki?..

Behiç Efendi – Hükmünüzün Mucâzât-ı maneviyyesi sırf şahsınıza aittir Şeyhülislam Efendi Hazretleri! Fakat kulunuz buvakanın akıbetinden hayır görmüyorum. Binâ-yı ilâhî yıkanlar müsamaha ediliyor. Katillere lanet edenler idam olunuyor! Şeriat böyle mi diyor? Yoksa şu asr-ı dîde-i çınarın yine vükelalıklarına tezyin olunması mı murat buyurulur?..

[9] Ataullah Efendi – Haşa, haşa... O nasıl söz Behiç Efendi; tarihin o kanlı safahatını yum diyene kadar açmak isterim... Lanet olsun o hadise-i tanzire kalkışanlara! Fakat korkuyorum: Müttehit bir cemiyete karşı gösterilecek süngü kuvveti onların cüretini kıracak yerde asabiyetlerini tezyit etmesin. Bu, daima aks-i neticeyi vermiştir. Rıfk u mülayemet, tedbirlerin en hayırlısıdır. Biz, tarik-i afv ve safha girelim; ortalık güzelce yatıştıktan sonra erbab-ı cürmü tecziye edelim.

Murad Efendi – En dūr-endişâne hareket de budur. Yamaklara Nizâm-ı Cedid sevk etmek buradaki ocağın namusuna leke verir. Hele tedib kuvvetinin asâkir-i şâhâne olması meseleyi büsbütün alevlendirir. Boğaz bir uzacak yerdir.

Kendilerine Ocak ihtiyarlarından mürekkep bir heyet gönderelim onları nush ve pendle yola getirelim. Bi'l-âhire Şeyhülislam Efendi'nin buyurdıkları gibi tahkik ederiz. Canileri bulur cezalarını tertip ederiz.

Behiç Efendi – Pa-geliş bir şeyi yapmak kolaydır; Efendi Hazretleri. Fakat bir kere başladıktan sonra tevakkuf etmek istenilse de kabil olamaz! İhtilalciler niçin tuğyân etmiş? Şimdi orada neler cereyan ediyor? Bu muhterem Ocaklıların efkarı nedir?!.. Bu kadar velveler, bu kadar şamata mücerred iken zabitin idamlarında mı ibarettir?.. Hepimiz biliyoruz: Ocağın ilk zikre şayan isyanı Selim evvel zamanında vuku buldu; fakat cesur yeniçeriler Yavuz'un, asi kanından teşkil eylediği kırmızı cereyan karşısında durdular. O nedamete sağır olan muhteşem kılıç o günde zelil ü muhakkar titrediler. Baş eğdiler!.. Bir kere cennetmekân Kürd-sitana gitti; dağlar, tepeler karla, buzlarla mestur idi. Kışlarındaki sıcak döşekler, bu bahadır yeniçerilerin mefkurelerinden munis bir hayal gibi geçti!

İstanbul'a dönmek istediler. Padişahın çadırına kurşun attılar. Hükümdara karşı geldiler. Derhal gözleri önünde bir ceset-i maslub belirdi! Kulaklarında o yıldırımlardan daha şedid, daha mahuf nutk-ı cihangirane aksetti! Muazzez Ocak zorbaları kesi gibi sindiler. Onlara öyle lazımdı: Öyle yapıldı. Halbuki, daha o vakit hamîr-i mahiyetleri isfad edilmemişti. Aralarına birtakım fûrû-mâyeler sokulmamıştı. Ondan sonra, cambazlardan başladı: Hokkabazlar, şu'bedebâzlar birer beşer geldi. Ortalar doldu, kenarlarda bile boş yer kalmadı! Onları koca ordu içinde bir terzi bile bulamazdı; şimdi kışlalalr önünde dârü's-sanâ'aları da geçti! At Meydanı'na sorunuz: Kaç ihtilal görmüş, ne facialar seyretmiştir? Bu muhterem kaba dayılar neler yapmadı! Ebeveynin gözü önünde namuslar mı hetk etmedi; düşman karşısında orduyu mu yağmalamadı? Halife huzurunda vükela-ı devleti mi paralamadı? Ben, düşmanın kafatasıyla bezm-i meyde şarap içen papaları öğrendiğim vakit bütün insanlara nefret-han olmuştum; [10] sonra İslamiyet'in mürekkep hilafetinde, İstanbul gibi bir beldenin en gözde meydanında, paşa başlarıyla müzeyyen şeâmetli ağaçlar da işittim! Paşa Efendiler! Nedamet fâide için akimdir! Mazimizin her sayfası bir başka ibretle doludur! Hâk aleyhinde başkaldıranlar ser-nigûn olunmalıdır; yoksa bütün hukuk-ı mukaddese bir asi başın önünde boyun eğ! Gelin, heyet-i intihabıyla uğraşacağımıza, ihtilalcilere telafi olunmaz vakitler kazandıracağımıza, hemen üzerlerine Nizâm-ı Cedid sevk edelim. Nizâm-ı Cedid için yamakları geri çevirmek Napolyon'u münhezim etmekten müşkil değil a!..

Musa Paşa – (Gizlice) Âta Efendi! Bu herzevekili bir işe saldıralım; anlaşıldı ki işimize sekte verecek.

Ataullah Efendi – (Keza) Hakikat, ne nutuk şimdi! Fikirleri bir kere tertibatımız aleyhine çevirmeye muvaffak olursa...Aman, şunu bir an evvel defediniz.

Musa Paşa – (cehren) Erkan-ı muhtereme! Kısa bir müşavere ettik, Şeyhülislam Efendi’de Behiç Efendi’nin fikrinde. Fi’l-vâki’ ateşi kıvılcım halinde iken yatıştırmak sonra koca bir yangını söndürmekten kolaydır. Lakin padişah-ı alem-penahın inzıam-ı rey ü iradeleri lazım. Bu işe Behiç Efendi’yi pek münasip gördüm. Gitsin rikab-ı hümayuna vükala-yı kullarının ihtirâmât-ı übeydânesini arz etsin ve şeref-i müteallik buyurulacak iradelerini bize tebliğ etsin... Ne diyorsunuz?

Umum – Pek münasip efendimiz!

Behiç Efendi – Hakkımda teveccühünüzden ziyade hakikatte inkıyadınıza arz-ı şükran ederim Paşa hazretleri! Ale’r-re’si ve’l ayn (Gider)

Hoca Münib Efendi – (Bir müddet sükuttan sonra) Gitti mi?.. Evet gitmiş!.. Paşalar, Edendiler: Teessüf ederim, ağzı süt kokan bir çocuğun karşısında hepiniz ölü gibi sükût kaldınız. Tarihleri, mazileri karıştırdı. Umumunuzu şaşırttı kalktı gitti! Peki... Lakin muhakemenizi, mülahazanızı da mı aldı götürdü?

Ataullah Efendi – Ben de onu düşünüyorum muhterem üstat! Pek nazik bir mesele karşısındayız. Bilmem nasıl olur! Beş yüz senelik bir ocağa incir mi dikeceğiz? O zavallı fedakâr fırkalara, bu milleti Bursalardan alıp Balkanlara, Tunalara, Alplere kadar isal eyledikten sonra: Vazifeniz tamam! Hadi mahvolunuz mu diyeceğiz?

Hacı İbrahim Efendi – Öyle ya! Milleti Tunalara, Alplere götürüp de sonra yine hizmetine pişman olmuş gibi tekrar Tunalara, Balkanlara, Edirnelere iade ettikten sonra?!..

[11] Musa Paşa – Araya lakırdı karışmasın. Mesele müstâcildir. Hemen bir heyet-i nâsiha teşkil edelim. Umumen kararımızı verdik, bu heyet ocak-ı müteneffizâne olmalı. Yamaklara söz geçirmeli...

Arif Ağa – O vazifeyi bana bırakınız, efendim. Hemen gidip orta mütevellilerini, ihtiyarlarını, aşçı ustalarını birer birer tartar en söz geçirebilecek olanları size gönderirim, siz de lazım gelen talimatı kendilerine verirsiniz.

Musa Paşa – aman isticâl ediniz ağa (Arif Ağa gider.) Şeyhülislam Efendi! Mühim bir maddenin müzakeresi için sizi fikirhanede beklerim. Fakat behemehâl teşrif buyurmanızı da hâsseten rica ederim.

Hacı İbrahim Efendi – Şüphesiz, devlet-i âliyenin İngiltere ve Fransa politikası arasında bu kadar zamandır devam edegelen kararsızlığına bir nihayet verecek bu iki ittifak heveslisinden herhangi birine sağlam bir cevap itası müzakere onanacak...

Musa Paşa – Hayır...Hayır Efendim, o mesele değil!

Ataullah Efendi – Hatta daha mühim!

Hacı İbrahim Efendi – Moskofların vaz’ ettikleri şerait tezkir edilecek.

Musa Paşa – O da değil!

Ata Efendi – Daha mühim!

İnce Mehmed Paşa – Ragıp Paşa, bu kıyama sebeb-i müstakil gösterilecek, binâenaleyh ref-i vüzeratı arz atebat-ı aliyye kılınacak!

Musa Paşa – Değil, değil Paşa! Hiçbirisi değil... Her ne ise çekilelim. Şeref-sünuh edecek irade-i seniye'nin mülâyemet noktasına masruf olacağını şimdiden biliyorum; biz ise, zaten kan dökülmek, ihtimalini mâni ettik.

Ataullah Efendi – (Kalkarak) Hay hay... Hay hay! (Münib Efendi'ye) siz daha burada mısınız Hoca Efendi Hazretleri!..

Münib Efendi – Fakirde hazırlanıyorum.

Ataullah Efendi – Buyurun birlikte gidelim efendim. (Giderler.)

İnce Mehmed Paşa – İş bitti, meclis dağıldı biz de işimize gidelim, başımızın çaresine bakalım...

İbrahim Kethüda – Ayağım suya irer gibi oldum. Ben gidiyorum, bakalım Allah ne gösterecek... (Hazırlanır...)

Huzzar – Mademki öyledir, hep çekilelim, mukadderâta muntazır olalım. (Hepsi gider.)

[12]³⁷ Hacı İbrahim Efendi – (İbrahim Kethüda'nın koluna girerek) Bu her şeyden mühim olan işin neden ibaret olduğunu biliyor musunuz?

İbrahim Kethüda – (Gitmeye davranarak) Canım efendim, nereye cehenneme giderlerse gitsinler, ne ehemmiyeti var ki...

³⁷ Bu sayfa Atatürk Kitaplığı'ndaki nüshadan okunmuştur. Milli Kütüphane 'de bulunan nüshada bu sayfa bulunmamaktadır.

Hacı İbrahim Efendi – Siz ehemmiyet vermeyi bilirsiniz... Onlar evlerine gittiler, evlatlarının düğünlerinin tertibâtını hazırlayacaklar...

İbrahim Kethüda — (Birden irkilerek) Ne?! Lakin bu kadar denâet?..

Hacı İbrahim Efendi — Hakikati söylüyorum, hudutta yedi devlet üstümüze çullanmış, dahilde asi ayaklanmış, bunlardan Kaymakam Paşa hazretlerine ne? Şeyhülislam Efendi Hazretlerine ne?.. Onlar yakınca icra edecekleri büyük düğüne dair rahat rahat konuşamazlar mı?

İbrahim Kethüda — Fakat Şeyhülislam Efendi'nin oğlu mu Kaymakam Paşa'nın kızını alacak?..

Hacı İbrahim Efendi — Hayır bilakis, Şeyhülislam'ın kızı Paşa'nın mahdumlarına varacak!

İbrahim Kethüda — Yok, yanlışınız var... Ben biliyorum ki ne Şeyhülislam'ın kızı var ne de Paşa Efendi'nin oğlu!..

Hacı İbrahim Efendi — Evet evet Şeyhülislam Efendi'nin kızı var fakar size söylemeye cesaretim yok... (Kulağına bir şey söyler)

İbrahim Kethüda — Vay... Lakin ne söylüyorsunuz?! Peki ya Kaymakam Paşa'nın mahdumu?

Hacı İbrahim Efendi — Onun biraderi!

İbrahim Kethüda — Ya?.. Fakat iki kardeş birbirini mi alacak?.. Of, anladım, hainler!

Hacı İbrahim Efendi — Aman rica ederim susunuz işitmesinler! Biz işimizi hafiyen görelim bu melun izdivaca mâni olalım.

(Behiç Efendi girer)

Behiç Efendi — Vay! Meclis-i Vükela nerede?

Hacı İbrahim Efendi — Reside-i hüsn-i hitam oldu!?

Behiç Efendi — Hükm-i iradeyi kime tebliğ edeceğiz?

Hacı İbrahim Efendi — Duvarlara... Erkan minderlerine!..

Behiç Efendi — Aklıma durgunluk gelecek... Canım bu ne hal?

İbrahim Kethüda — Hiç oğlum... İhtiyarı bir izmihlal (İkisini de çekip götürür)

[13]³⁸ Dördüncü Temaşa – Büyükdere Çayırı

³⁸ Bu sayfa Atatürk Kitaplığı'nda bulunan nüshadan okunmuştur. Milli Kütüphanede bulunan nüshada bu sayfa bulunmamaktadır.

(Kabakçı Mustafa, Süleyman Çavuş, Ali Çavuş, Memiş Çavuş, Abdurrahman Ağa, Mustafa Efendi, Yamaklar, Yeniçeriler, Ahali.)

Kabakçı — Arkadaşlar!

Memiş — Susalım! Çavuşu dinleyelim...

Kabakçı — Arkadaşlar! Devir, bizim ayaklanmamıza; hakkı istememize sebep oldu. Toplandık: Biz Müslümanları Frenk'in kıyafetlerine sokmak isteyen o alçakları tepeledik. Gidiyoruz... Fakat nereye?.. Böyle baş bulunmayan yerde ayak payidar olur mu?.. Şuracıktan bir bölük Nizâm-ı Cedit çıksa! O! Lakırdısından bile ürküyorsunuz! Şimdi şu köşeden bir sıra süngü parıldasa kaçacak delik arayacağız, öyle değil mi? Gelin burada içtima edelim, düşünelim taşınalım. Kendimize bir reis intihap edelim. Bize kumanda edecek akıllı bir adam olmazsa kırk günde İstanbul'a inemeyiz. Etrafımızı çevirirler, cemiyetimizi tarumar ederler.

Süleyman — İyi söyledi.

Ali — Reissiz olmaz.

Abdurrahman — Sen pek düşünceli bir yiğitsin; seni Yeniçeri Ağası yapmalı.

Mustafa Efendi — Evet, evet ittihat ettik; bize şimdi bir baş lazım. Söyleyin kimi başbuğ yapmak istersiniz?

Umum — Mustafa Ağa'yı

Mustafa — Pek güzel. Mustafa Çavuş cidden dindar bir Müslümandır? Gayretli namuskar bir yeniçeridir. O reis olsun sözünden çıkmayın, Ali, Memiş Çavuşlar da sergerdeniz olsun. Birleşmeli, fakat birleşince de bir başa ayak olmalıdır.

Kabakçı — Mademki söz birliğiyle beni reis yapıyorsunuz; peki, ben de kabul ettim. Şimdi burada yemin edelim; sözümüzde duracağımıza ant içelim. Atalarımız olan o koca yeniçeriler kazan kaldıracakları vakit daima ocak adabına riayet ettiler; o sebepten bütün sözlerini [14] geçirdiler; dileklerini kabul ettirdiler. Bu merasim, ocağın ruz-ı mahşere kadar bekâ bulmasına sebep olacaktır. (Alkışlar.) Çavuşlar! Ortalarınızı toplayın adabı harfi harfine icra edin. (Kılıcını çekip yere koyar.) Hazır mısınız?

Süleyman — Hep hazırız.

Kabakçı — Buyurun Hoca Efendi? Cemaat! Hepiniz Hoca Efendi'nin söyleyeceği şeyleri tekrar edin!

Mustafa Efendi — Cenabıhak hazır ve nazır olduğu halde, pir sayesinde kazanmış olduğumuz bu mevkiyi gasb etmek isteyenleri umumen kahretmeye yemin ediyoruz. Allah şahidimiz, erenler yaverimiz olsun! Fikrimiz bekâ-yı şer’-i şereftir. Emelimiz bî-tamâmihâ husule gelinceye kadar İslam, Hristiyan hiçbir ferdin ırzına, namusuna, malına, canına suikast etmeyeceğinize dinimiz, vicdanımız üzerine yemin ederiz ve bu ahd ü mîsakımızı yarın huzur-ı bârîde dahi teyit eyleriz. Herhangi birimiz namusumuza verdiğimiz bu yemini bozacak ve bir şahsı incitecek olursak, bilâ-müşamaha verilecek idam cezasına razı olacağımıza... Her bir matlûbumuzu ibtida-i şeyhülislam kapısına tasdik ettirdikten sonra mutabele edeceğimize...Ahkam-ı şer’î-i mukaddesten hiçbir vakit ve hiçbir vicihle ‘udul etmeyeceğimize vallaha... Billaha...

Kabakçı — Arş, At Meydanı’na!

Umum — At Meydanı’na! At Meydanı’na! (Cemiyetle yürüyerek) Allah Allah âlâ-Allah Celil’ül Cebbar Muin’es-Settar Hâlik’el-leyl-i ven-Nehâr üçler yediler kırklar kerem-i ali pirimiz Hacı Bektaşî Velî Hu! (Tekrar ederler)

(Cemiyet-i Nasiha gelir)

Memiş — Hey! Sus! Nizâm-ı Cedid geliyor...

Umum — (Kaçışarak) Asakir-i Şahane! Nizâm-ı Cedid! Süngüler! Tüfekler!

Abdurrahman — Canım durun kırlangıç gibi kaçışmayın! Mustafa Çavuş ne duruyorsun, reisler maiyetini böyle mi idare eder?

Kabakçı — (Kılıcını çekip ileri atılır) Bir adım atan doğru cehenneme! Utanmıyor musunuz? Gelen Asakir-i Şahane değil bir alay ihtiyar? Mert yeniçeriler? Nereye bakayım evvela bana cevap, sonra tabana kuvvet!

Mustafa Efendi — Çocuklar! Bu gelenler de bizden... Hiç korkmayın (Cemiyet-i Nasiha’ya ilerleyip) Hoş geldiniz ağa efendiler! Bu kalabalık bizim için mi?..

[15] Birinci İhtiyar — Öyle gibi bir şey!

Mustafa Efendi — Kaymakam kayınpeder olacak mı?

Birinci İhtiyar — Şeyhülislam kayınpeder olacak!

Mustafa Efendi — Ay, ne haber! Aşağıda işler yolunda mı?

Birinci İhtiyar — (Biraz yavaş) Önümüzde öyle iki büyük adam olunca işler yolunda olmaz mı? Meclis-i Vükela toplandı; orada uzun uzun müzakere oldu. Musa Paşa Efendimiz hepsini kandırdı, işi nasihatle kapatmaya karar verdiler. Arif

Ağa geldi. Ocak ihtiyarlarını seçti seçti kırk kişiyi ayırdı, huzura götürdü. Ay, ne dersin ihtiyarız ama genç iken bize de “Tilki Hacı” derlerdi, Musa Paşa Efendimiz de insan sarrafı! Kırk kişi içinden bizi ayırdı parolayı verdi. Şimdi bana kim Kaymakam Paşa kayınpeder olacak mı? derse cevap bir: Şeyhülislam kayınpeder olacak! Lakin burada vakit geçirmeyelim... Hiçbir şeyden korku yok! Yollar hep açık! Nizâm-ı Cedid bölükleri Paşa Efendimizin fermanlarıyla yukarı kışlalara sürüldü. Tophaneliler sizi bekliyor. Sipahiler sizi bekliyor. İstanbul sizi bekliyor. Paşa sizi bekliyor anlıyorsunuz ya! Rütbeler, paralar, mansıplar sizi bekliyor!

Umum – Allah Allah âlâ-Allah Celil’ül Cebbar Muin’es-Settar Hâlik’el-leyl-i ven-Nehâr üçler yediler kırklar kerem-i ali pirimiz Hacı Bektaşî Velî u minhü Hu! (Tekrar ederek giderler)

Faslı Sani

Birinci Temaşa – Divân-ı Hümayûn

Sultan Selim Han-ı Salis – Ahmed Muhtar Bey – Refik Efendi – Kurena, musahibeyn hüddam-ı hassa

Sultan Selim — Muhtar Bey!

Muhtar Bey — Ferman buyursunlar efendimiz!

Sultan Selim — Hilm hakkında mülâhazan nedir? Acaba, her müşkülü mülâyemetle halletmek arzusuna fart-ı temayüle mübtela olanlar her nevi avakibden indallah mesul olacaklar mı?

Muhtar Bey — Hilmin, mülâyemetin, cümle evamir-i peygamberiyeden olduğu malum şehriyarileridir; ekseri [16] umurda, efdal-i tedâbir addolunur. Fakat şevketli efendim! Cihan, on üç asır evvelki cihan değildir, Avrupa’nın bugünkü vaz-ı siyasetini, Refik Efendi kulunuz, ariz ü amik tasvir eyledi: Siyâsat, Cenabı nübüvvetpenah ile doğmamıştır; sath-ı âramını ilelebet lekeleyen ilk facia-ı beşeriyetle beraber “politika” denilen marifet-i uzamâ da mehd-i vücuda gelmiş ve belki Ebü’l-beşerle beraber hübütl eylemiştir. Diplomatlık uzun müddet fikirlerde menûz kaldı, tevessü edilmedi; yayılacak saha bulamadı. Vaktâki insanlar hatve hatve, cemiyet cemiyet birbirlerinden uzaklaştılar; münasebat beyne’l-melik binasına ilk temel taşı vaz’ edilmiş oldu. Lakin kulunuzun itikadımca bu temel, beş bin, on bin sene o hal-i evvelin üzere kalmıştır... O zamanlar, dünyada hükümrân olan şey, muhakeme değil, mübareze idi! Vahşiyâne bir mübareze idi! Vahşiyâne bir mübareze! Sonra ileri, münasebat-ı beynelmilel; nezaket kesbetti... Bugün

bizzat efendimiz, yüz milyonlarca kalbin mataf-ı maneviyatı olmakla mukaddessiniz. Rusya Çarı'da İslav ırkının âmal ü tasavvurâtını kendi nefsinde hülâsa ediyor. Memleketimizin bu iki nef-i müstezat arasında kalmış; birkere İstanbul payitaht-ı cihan addolundu; münasebat-ı hükûmatın miftahı buradadır. Efendimize hakirâne şu hakikati arz etmek istiyorum ki bugünlük bir hadiseye ita-yı karar vereceğiniz vakit revabıt-ı âtiyeyi en ziyade nazar-ı mülâhazaya almak zaruri olan bir asırdayız. Üç kişinin selametini temin in bir kişi öldürmek bu devrin en bilinen bir numune-i hemiyettir! Padişahım! Bin tarihinden sonra Yeniçeri güruhu müfsit bir zebap-ı taciz derekesine inmiştir ki merhum sekbanbaşının derin derin anlatmaya çalıştığı şeye irca-i nazar etmek elzem addolunur: Onlar her an kendilerini adem-i abade süpürecek bir kasırgaya müstahaktırlar. Vâlâ kıyam, ihtilal, edepsizliklik!

Sultan Selim — Ah! Ne olurdu Ya Rabbi, ceddin Yavuz'un şiddet-i tabinden binde birine malik olsaydım!

Refik Efendi — Alempenahım! Kader-i hilafet mertebe velayetinden yüksektir: Rikab-ı şahaneniz de hüccac bir zerre! Şiddet bir nefrettir! Kim iddia edebilir ki, selamet-i umum uğrunda kırk bin kişinin katliamı, istikbal-i melik ü milleti geniş bir tarik-i fazıl ve irfan açmamıştır? Kim iddia edebilir ki çorak sahralarda insan başından bine edilmiş yüksek kaleler kuvar bir hükûmeti yıkmak tehlikesinden kurtaramamıştır? Kim iddia edebilir ki Bağdat vadilerinden Fırat mecrasına akan dere gibi kanlar bir tarafta milyonlarca bedbahtı bir murat etmemiştir? Şevketlim! Mahaline masruf olmayan şiddet şüphesiz felakettir; fakat mevkiye münasip düşmeyen hilm daha büyük bir cinayettir.

Sultan Selim — Ne murat ediyorsun Refik! Kırk elli bin yeniçeriye bir emirle idam mı ettireyim? Daha tasvirinden bile titriyorum! Hayır hayır, bu benim işim değil, Selim ölümler olmalı...

[Mabadı 2 numaralı nüshada]

1.1.17 Hayren³⁹

25 Senelik İngiliz Mağazası

Yol Çantaları	Her mevsim için son moda kazmirler
El Çantaları	Elbiselik hırkalar
Yaka ve Gömlek	Yünlüler

³⁹ Son sayfada bulunan ilan bir İngiliz giyim markasının adıdır.

Kravatlar	Fanila son moda
Fanila Çorap	Çiçekli
Mendiller	İngiliz Kadifeleri
Sofra Örtüleri	Patiska ve Çarşafık
Havlular	Bezler
Kuş Tüyü ve Yün	Dantela Kurdela
Yorganlar	ve saire
Yer Muşambaları	
Ve Hasırlar	
Ve saire	

Beyoğlu Dörtüol ağzı Rus Konsultosu karşısında numara 479
Şubesi Galata'da Eski Voyvoda ittisasında numara 87

1.2 Sayı 2 – 1 Nisan 1325/14 Nisan 1909

1.2.1 Kapak

Numara: 2 – Birinci Sene *** Nüshası 5 kuruş*** 1 Nisan 1325

Resim 43: İkinci Sayı kapak sayfası

Direkteur: Faik Sabri Bey

Müdürü: Faik Sabri

Bey

Tirage: 10.000

Aded-i Tab: 10.000

İdarehanesi: Bâb-ı Âlî Caddesi'nde "Musavver Muhit" idarehanesi

Ressimli Roman, Revue Mensuelle Illustrée

Bureaux: Grand Rue de la Sme. Porte-cons^{te} ple

Cağaloğlu'nda "Matbûa-i Hayriyye ve Şürekası"

1.2.2 Râik'in Annesi⁴⁰

Milli Roman

Resim 44: "Râik'in Annesi" [s.81]

[81] Ne güzel bir sonbahar oluyordu. Herkesten evvel kalkıyor, beyaz bir duman gibi odama yavaş yavaş istila eden o ilk ziyanın Burgaz'ın şahikasından kayarak ağaçları der-ağuşunu temaşa ediyor, uyanıp da henüz kımıldanmayan alemi dinliyordum. Biliyordum, ufak bir yaprak titreyecek, karşiki kumlar penbeleşecek, uzak bir kürek sesi, hafıften bir dalga şıptırtısı sonra sabah....Bir temas gibi, bir nefes gibi denizlere, bulutlara, havaya dağılacak, birdenbire her şey uyanacak. Yalnız ağaçlar uyuyacaklar! Çocukluğumdan beri ağaçların gece uyanıp, gündüz uyuduklarına kaildim. Bu sene ağaçlar arasında bu zannım teyyüt etti; gece nasıl zîruh-ı insanlara benzerler, semanın berraklığına doğru yükselen bu siyah z'iruhlar sanki yıldızlar ile konuşurlar. Sükûnetlerinde bile bir uyanıklık vardır. Aralarından geçerken daima arkanızdan birisi geldiğini, yahut görmediğiniz bir insanın

⁴⁰ Halide Salih, Resimli Roman Mecmuası, 1 Nisan 1325/14 Nisan 1909, Nr.2, s.81- 119.

yakınlığını hissedersiniz. Teraneleri bile tabiatın cansız bir parçasının sesine benzemez. Uzaktan bir fısıltı, sonra hepsi birden müthiş bir gürültü ile harekete başlarlar. Ne hareket: Binlerce siyah kadit kollar uzanır, çekilir, garip bir tehdit ile birbirine sarılır, ince karanlık zîruhlar gökten birdenbire yere çevrilirler, bu dehşetli harekete iştirak ederler. Gıcırtilar [82] savruntular, derin homurtular ile bir sürü muzlim, esrarengiz tuyûfun hemen uçup bulutlara iltihak edeceği zannedilir. Ziya gümüşü bir duman gibi ağaçların tepesinde iken hâlâ bir müphemiyet vardır. Yalnız sabah ışığı dalları ve karanlık köşeleri beyazlatırken ağaçtan başka bir şey olmadıklarını anlarsınız. Hele güneş ile beraber bütün bu siyah tuyûfun ruhları çekilir; uyurlar.

“Halki Palas”da⁴¹ yüksek, küçük bir odam vardı. Sonbaharı burada geçirmeye karar vermiştim. Bu kararıma birkaç sebep vardı. Evvela bunda daha sevimli, daha ruhuma yakın bir yer bulamamıştım; saniyen İstanbul’dan uzaktı. Evet, İstanbul’a, oradaki eve kışa kadar, sobalar yanıp da bir bucak arayınca kadar inmeyecektim. Orada ne kadar büyük bir tehlike geçirmiştim. Az daha, evet az daha beni evlendireceklerdi.

Bu, bir çocuk şakası gibi başlamıştı. Dayızadem küçük Mihri ile her bayramda masanın üstündeki şekerleri süpüren, kâğıtlarımı karıştıran o küçük komşu kızı, zannedersem ismi de Necibe olacak, daima “Vapyon” yahut “Karilman”dan aldıkları en pahalı, fakat en sakil hazır esvaplarla, daima bol gelen yakasından bir kuş boynu gibi dimdik görünen ince boynu, uzun siyah örgüsü ile iki sene evvel odamdan hiç çıkmayan çocuk. Mihri nefesi kesilerek, yanakları kızarak Necibe’nin evinden geldiği zaman kulağıma “Dayıcığım, Necibe’yi alırmısın?” diyordu. Bir gün beni evlendirmek için neden acele ettiğini sordum.

— Dayı, dedi, Necibe’nin görümcesi olacağım, bir de...

— Lakırdını bitir.

Kendi kısa, dar fistanına -içini çekerek- baktıktan sonra:

— Necibe’yi sen alırsan bana hep ipekli fistan getirecek, dedi.

— Demek Necibe sana öyle söyledi?

— Ya, dayıcığım.

— Bak sana söyleyeyim, Mihri, Necibe’nin fistanları ne kadar çirkin ise ahlakı da o kadar çirkin. Bir de seni evlenmek lakırdısından menederim.

⁴¹ Halki Palace.1852-1862 yılları arasında inşa edildiği tahmin edilen Adalar bölgesinin en eski oteli. Heybeliada.

Bu sözlerim Mihri’yi pek de ikna etmedi ama yine bir daha bundan bahsetmeye cesaret edemedi. Bu vaka cereyan edeli iki sene oluyor. Şimdi Necibe erkekten kaçıyor, volanlı çarşaflar, tül şemsiyeler, fişiltılı etekleri ile mahalleyi dolduruyor. Hele “maneşiş”i ben eve gelir gelmez piyanosunda kurulmuş bir makine gibi başlar. Bu zararsız küçük kız nihayet pek iç sıkıcı bir genç kadın oluyor. Hazır esvap dükkanları açılalı, fotoğraflar çıkalı halkımız eski sadeliğini, hüsn-i tabiat-ı milliyesini kaybetmeye başladı. En fakiri bile -bayramda olsun- iri Alman çocuklar için yapıp da bizim nahif küçük kızları kaplumbağaya benzeten ucuz hazır bir fistan alıyor. Elifbayı bilemeyecek kadar en hicri bir mahallede büyüyen kızlar bile mutlak [83] karnavalda çıkan Rumca şarkıyı söylüyor.

Necibe ancak on beş yaşında olacak, ben otuz iki yaşındayım. Tıbbiyenin ikinci sınıfından fesi eğri bir talebe istemeyip de benimle evlenmek tasavvurunda bulunmasından pek tabii bir genç kız olmadığını istidlal ediyorum. Bir hafta oluyor, bir akşam Mihri bir fişenk gibi odama atıldı. Yüzünde o kadar mühim havadis alâimi vardı ki elimden kalemi bıraktım, sordum:

— Yine ne var, küçük Mihri?

— Bilsen annemle babam dün akşam ne söylüyorlardı?...

— Bunu hiç bilmek istemiyorum. Annenle babanın söylediklerini tekrar etmemeni tembih etmiştim. Sen bilirsin, fakat dinlemez isen pişman olursun.

Arkasını döndü, yalandan odamdan çıkıyor gibi yaptı. Mamafih bendeki lakaydi görünce durdu. Birdenbire:

— Seni evlendiriyorlar, Necibe’yi alıyorlar, dedi.

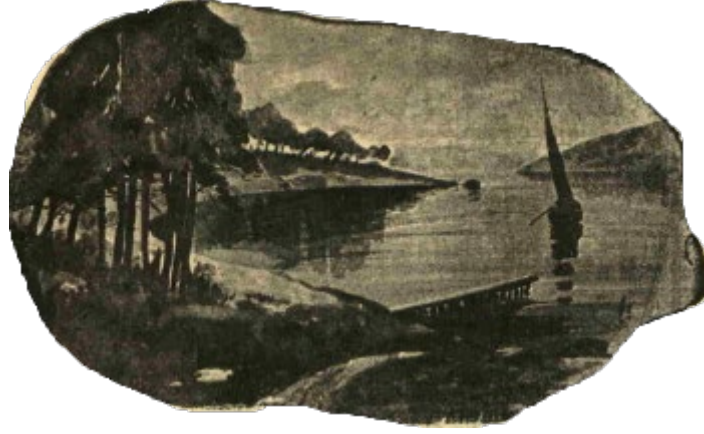
Sonra çehremdeki şaşkınlığı kendisince bir alamet-i muzafferiyet telakki etmiş gibi olmalı ki izahata girişti: Necibe’nin annesi bir haber göndermiş, kızlarını bana vermek arzusunda olduklarını ima etmiş. Benim reddetmek hakkım olduğunu ve bu hakkımı istimal etmek ihtimali bulunduğu galiba hatırlarına hiç gelmemiş. Herhalde yaşça, servetçe Necibe’yi arzu edebilir bir arkadaş; hususiyle bir senedir Fransızca öğreniyormuş, Beyoğlu’nda dükkancıların parmakları ağzında kalıyormuş. Daha neler!

Kocasını, “Bonjur” diye karşılayan, Beyoğlu’nda Fransızca pazarlık eden, çocuğuna anneden evvel “mama” dedirten kadınlardan Allah, bizim gibi kendi halinde yaşayan gençleri muhafaza etsin. Benim için ihtiyar edilen bu tahsile, bu zahmete intisap edilen mükemmeliyete, hele “ki ki ko ko” şarkılarına ne kadar acıdım.

O gece çantamı topladım. Sabahleyin kaçtım. Ben gelmeden hiç olmazsa Necibe nişanlanmalı. O kız bekar kaldıkça dayımın evinde rahat edemiyor ve kendimi tehlikede buluyordum.

Ertesi gün ben giderken, Salim kendisini beraber almamı rica etmişti. Fakat bu defa İstanbul ile -bir zaman için- kati münasebet etmek lüzum geliyordu. İki sene evvel Heybeli’de ufak bir ev tutmuştum, Süleyman, o zaman hizmetçilik, aşçılık ve kayıkçılık vazifesini kemal-i maharetle yapmıştı. Yalnız komşunun hizmetçi kızlarıyla fazla teklifsiz. Bu kusurlarını örtmek için beni de küçük hanımlarla sıkı fıkı görmek ister. Herhalde şu aralık bu kusur bence hazmedilir takımdan değil.

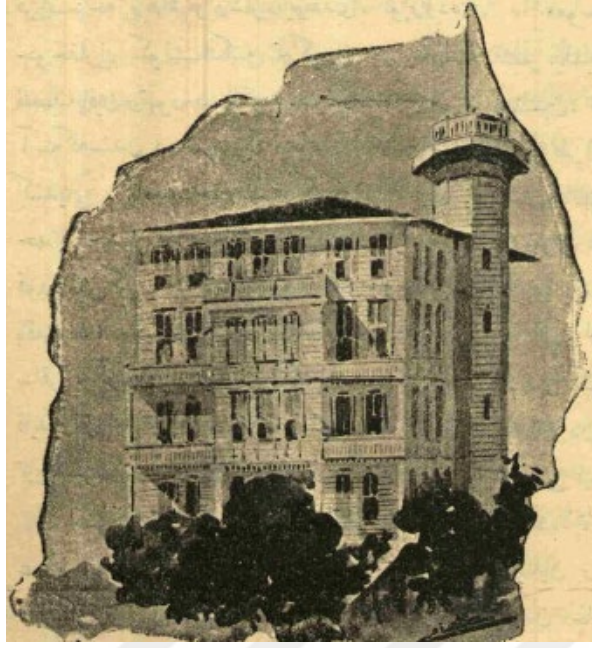
İşte “Halki Palas”ın üst katındaki küçük odaya iltica ettiren esbap bundan ibaretti. Herkesten erken kalkıyor, Abbas Paşa İskeleyi’ne iniyordum. Yanko saat on birde sandalı getiriyordu. Denizi uyandırmaya korkar gibi muntazam, ağır kürek darbeleriyle okşayarak [84] uzaklaşıyorduk. Sabah kahvaltısını sandalda ediyordum. Sonra saat üçe kadar balık tutuyorduk. Yalnız kendimize malum zannettiğimiz kayıklar arasından çıkıyor, biraz yukarıda yeşil kadife gibi yayılan el kadar çimenlik üzerinde hazırlıklarımızı yapıyorduk. Oracıkta bir müddet Bozburun’un sislerine, sabahın nihayetsiz pembe semasına, durgun denizlerine bakan çamlıktan, Burgaz’ın yumuşak siyah ormanlarına, iki ada arasında mırıldanarak akıp giden mai mevcelere bakarak öğleyi bekliyoruz. O vakit, Yanko yavaş yavaş çalı çırpı yakarak tuttuğumuz balıkları kızartıyor, sepetimizde getirdiğimiz çerezi, sıcak ekmeği çıkarıyor, yemeğimizi yiyorduk. Sabahın rutubetine karşı getirdiğim büyük mantoya bürünerek gözlerim mailikte; yanaklarımı saçlarımı dünyanın en taravetli deniz ve çam havası okşayarak beni uyutuyordu. Hatta Yanko’nun sandalına gittiğini ve sandalın uzaklaştığını duymadan uyuyordum. O yeşil ormanlar, mai semalar, beyaz bulutlar ile muttat olan uyku ne leziz uyku idi. Bu tabiattan mukattar hayat, sıhhat ve saadet nefesleri gibi muattar, saf rüzgarların nevazişi ile dalar giderim.

Resim 45: "Ne güzel bir sonbahar oluyordu...(sahife:81)" [s.84]

Hangi dakika uyandığımız tayin edemedi ağır, ağır ruhum bütün bedayıyı içmiş, biraz bihuş, gözlerim benim mestur uyanır, yine tabiatın bir parçası imişim gibi bunlara kendimi o kadar karışmış bulurdum ki bu menâzır-ı tabiyeden hüviyetimi tecrit için bir iki saat uğraştım. Buradan saat dokuzda Çam Limanı'na iner, kahvemi içerdim. Sonra büyük yolu takip ederek otele dönerdim. Bu saatte sarımtırak tozlarda, yeşil dağlarda, hattayolda koşuşan yavrucaklara belli belirsiz pembe bir ziya serpilir; o kadar belirsiz, o kadar tabii ki göklerdeki humreti insan görmese bütün bu küçük alemini pembe zannedecek. Nihayet ancak değişmek ve yemeğe yetişmek için otele koşardım. Terasta kahvemi içer, Matmazel Kalinko'nun zengin tuvaletlerine, Madam Orpidi'nin "flört"lerine bakar, sonra fena bir rüya hatırası gibi kulaklarımı tırmalayan "kiki, koko" nagamatından kaçmak için çamlığa kadar yürür, bir ağaç altında, açık havadan biraz sarhoş yatmak zamanını beklerdim. Fakat hiçbir zaman ağaçlar altında sükûnet hissedemedim. Bence meçhul bir- [85] takım hayatların yine bence meçhul şerait tahtında yaşadıklarını, hatta beni tecessüs ve tetkik ettiklerini tasavvur eder, daima çamlıktan asabım yorgun dönerdim. Her gün hayatım bu planı takip ediyordu. Bu yeknesak, güzel hayatın her vakit devamını istiyordum.

Bir haftadır kimseyi görmüyorum. Yalnız tesadüfi olarak cuma günü otele erken dönmüştüm de Rauf'a rast gelmişim. Geçen sene ailesiyle Heybeli'de oturmuş olduğunu biliyordum. Evli bir adamın otelde iki oda araması bana biraz şüpheli göründü. Mamefih beni görünce birdenbire nâ-malum bir sebepten dolayı kiralamakta olduğu odalardan sarfınazar etti. Kısa bir selamdan sonra çıktı, gitti. Tavrı pek garip ve mütereddit. Fakat her ufak vakayı tahlil edecek keyfim olmadığından pek çabuk unuttum.

Resim 46: "Halki Palas'ta yüksek küçük bir odam vardı... (Sahife: 82)"
[s.85]

Bu pazar Çam Limanı'na dökülen işsiz, manasız halka, baston sallayarak beyazlı genç kızları takip eden güruha karışmak istiyordum. Dokuzda otelden çıktım. Ağır ağır yürüyordum. Ne çok güzel çehreler vardı. Yapraklar, güneş, açık ufuklar gibi bunlarda şu menâzırın nâkâbil tefrik parçaları idi. Büyük papatya gibi beyaz başlıkları, patisteler ile süslenmiş yuvarlak, zarif göğüsleri, bu kadar muhtelif cinste açılan çiçekler gibi handan gözleriyle gözlerime o kadar haz veriyor ki her pazar şu yolu takip etmeye karar vermiştim. Burası manasız çehreli, kıvrıkcık bıyıklı gençler ile mâlî idi. Şu kalabalık arasında kâfi yeldirme göremediğime müteessiftim. Belki yeldirmeler namütenahi toz bulutlarına bürünmüşler, Büyükada yollarında sırttan bir alay fessilere bakarak sırtıp dönüyorlar.

— Ayaklarınla toz kaldırma, fistanını kirleteceksin, bak maman geliyor.

Önümde Fransızca mırıldanarak bir fıçı, fakat korselenmiş, ortası incelmış, büyük [86] şapkalı ve sıkı sıkı gözlerimin iğrendiği bir et kümesini teşkil eden bir fıçı gidiyor. Yanında iki çocuk var, iki zayıf kukla! Beyaz ponje fistanlar; altı ile dört yaş arasında. Başlarında büyük beyaz güneşlikler. Fıçı, ihtimal, mürebbiyeleri olacak. Fransızca söylüyorlar. Fakat çocukların milletini tahmin edemiyorum. Biraz ötede açık bir araba durdu. İçinden sarı yeldirmeli bir kadın eğildi. Çocuklar ayaklarının ucuna basarak arabaya koşuştular.

— Mama, mama...

Sarı yeldirmeli, matmazel ile uzun bir Fransızca mükâlemeye girişti. Çocuklarını Fransızca birtakım nevazişlere boğdu. Köprüde çocukların güneşliğine tüküren heriflerin taassubuna yakın bir tehevvür hissettim. Sanki mama kelimesi anne kelimesinden daha sevimli, daha samimi mi? İşte kendimi daima saklamak istediğim bir Türk kadını! Hiddetli hiddetli yürüyordum. Şu dantel içinde, kurulmuş gibi bonjur, bonsuvar diyen çocuklara baktım da; birdenbire ayağında takunya, ağzında sakız, arkasında iki örgü, kapı önlerinde kaydırak oynayan o ateşin, müstehzi.... Fakat terbiyesiz küçük kızları gözlerim aradı.

Bastonumla tozlar üstünde yollar yapıyor, aynı zamanda yengemle hayali bir mükâleme yürütüyordum: “Bakınız ben nasıl kadın isterim. Lisan, isterse bilsin, hatta iki, üç; fakat hiçbir zaman Beyoğlu’nda Fransızca pazarlık etmesin, Fransız kadınlarını taklit edeceğim diye sahte gülüşler, garip el oğuşturmalar, baş sallamalar, sıçrayarak, hoplayarak yürümeler yapmasın. Her lüzumsuz şeye Fransızca hayret etmesin. Babasını görünce “Oh! Mon per”, bir şeyden korkunca “Oh! Mon div” demesin. Mutekit olsun, ara sıra camia gitsin. Bizim o gül renkli, loş kubbeler inleyerek aks-ı seda yapan münacatların, muhteşem bir intizamla o kubbe altında yere sürünen alınların çıkardığı sesin şiir ü azimetini ruhi hissedebilecek, bu ulvi ibadetin celaleti ile ruhu titreyen bir kadın, sonra bütün bu hisleri çocuklarına telkin edebilecek bir kadın olsun.”

“Musiki bilirse, klasik, ciddi şeyler bilsin, biraz da çocuğunu uyutacak ninniler çalsın, saçları mutlak gözleri dinlendirecek tarzda koyuca bir küme teşkil etsin, bütün etvarı, tarzı sade olsun, gözleri mütebessim, ağzı müsaadekâr ve müşfik, elleri yumuşak olsun.”

Çam Limanı’na dönecek yere kadar yürümüşüm, kendi köşem diye tasvir ettiğim o ufak çamlıklardan pürneşe, pürtelaş tatlı bir çocuk sesi işittim. “Nineciğim, arama, bak Râik burada.” diyordu. Torunu ile saklambaç oynayan bir büyük valide, hoş manzara olacak. Yoldan çamlığa doğru yürüdüm. Mailiğin çerçevelediği melek çehreli, büyük güzel, manidar ağızlı bir çocuk koşarak geliyor. [87] Lacivertli bol beyaz bir gömlek, rüzgârda uçan mai bir kravat, koşmaktan sahih, kavi bacakları kararmış, tozlanmış, yanakları alev gibi, saçları dağınık, fessiz, koşarak geliyor. Bu yumuşak saçları pomadalamayan, anne yerine bu çocuğa mama dedirtmeyen anneye kalbimde bir minnettarlık vardı. Annesini gözlerim aradı. Sağ tarafta bir ağaç arkasından çıkan mai yeldirmeli narin genç kız acaba annesi mi? Arkası dönüktü. Rüzgârdan dalgalanan o yumuşak mai kumaş nazik,

fakat gayet dilber bir endam hissettiriyor. Büyük yeldirmesinin ufak bir müslin yakasıyla yine ufak kollarından başka süsü yok. Kendisine doğru gelen çocuğa kollarını açmış uçuyor, birdenbire yaklaştılar, açık kolların içine küçük atıldı. Çıplak bacakları mai yeldirmeyi ihata ediyor, onu toz içinde bırakıyor, fakat iki küçük kol daima sarılıyor, mini mini çehre ile mai yeldirme öpüşüyorlar. Ne kadar müddet devam etti, bilmem, lakin daima mailiğin çerçevelediği bu manzara ne hoştu! Yeldirmesinin tozlandığını düşünmeksizin çocuğunu kalbinin üstüne basan şu valide ne sevimli kadın! Belki de çocuğun teyzesi, ihtimal büyük kardeşi! Bilmem gönlüm neden bu mai yeldirmelinin mütehhil olduğuna kani olmak istemiyordu.

Gece pek parlak mehtap vardı. Bütün ada halkı çamlıklara dökülmüşlerdi. Havada muattar, ta kemiklere nüfuz eden bir sıcaklık, bir rehavet vardı. Beşe kadar dışarıda oturdum. Ertesi gün gelmemesi için Yanko'ya haber gönderdikten sonra döndüm. Yatağımın karşısındaki pencereyi açık bırakarak odayı yıkayan beyaz ziya içinde yattım. Ne kadar müddet şu parlak, muşa'sa' ışıktı, müphem sönük titreşen yıldızlara baktığımı bilmiyorum. Ertesi gün dizlerimde bir yanmakla uyandım. Güneş bütün ziyasıyla yatağımı kavuruyordu. Yataktan fırladım, saat ikiye kadar uyumaklığım ilk defa vaki oluyordu. Muhtasar bir kahvaltıyı müteakip çamlıklara fırladım. Bir zaman çam iğnelerini ezerek tembel tembel yürüdüm.

—Kuzum nineciğim.

Râik'in sesi yalvarıyor. Sonra mütebessim, nevazişkâr biraz da şuh rakik bir istihzayı kendine mezcetmiş bir kadın sesi:

—Kendi bahçemize gitmeden olmaz, diyordu.

— Bir daha kedinin kuyruğunu çekmem.

— Olmaz.

— Sinekleri öldürmem.

— Olmaz.

— Piliçleri kovalamam.

— Olmaz.

— Her sözünü dinlerim... Nineciğim!

Râik'in sesi biraz hırçınlaşıyordu. Ağır ağır yola çıktım.

Dünkü mai yeldirmeli, elinde ufak bir sepet, sepetin üstünde Râik iki koluyla asılmış, yüzü gülünç, fakat cazibeli istirhamla mai [88] yeldirmeliye müteveccih yürüyorlar. Sepetin muhteviyatını bir kedi gibi koklayarak ne olduğunu

anlamak için asılan Râik adeta sürükleniyordu. Artık şüphem kalmadı. Râik bu kadının çocuğu.

- Nineciğim sade söyle, verme. Sepette ne var?
- Dedğim yere gidince görürsün.
- Ben bileyim mi, nineciğim.
- Bil.
- Yenir mi, yenmez mi?
- Yenir, koca ahmak.
- Kaplumbağa yavrusu mu?
- Kaplumbağa yenir mi?
- O..f, artık bilmeyeceğim. Sepettekini yemem.
- Ben yalnız yerim.

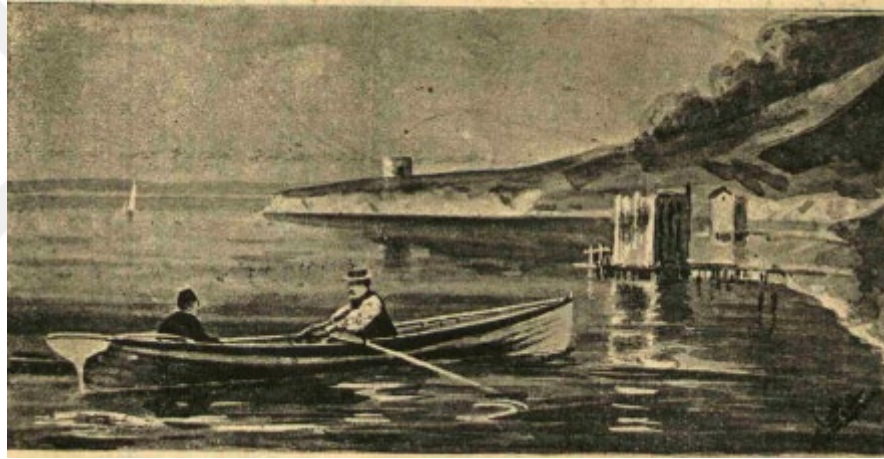
Resim 47: "Bir akşam Mihri bir fişenk gibi odama indi...(Sahife: 83)"
[s.88]

Râik mütefekkir, hırçın fakat annesinin biraz müstehzi lakaydisine karşı cesareti düşük. Bir dakika sükuttan sonra durdu:

- Sahiden yer misin, nineciğim?
- Uzun, hafif, zarif bir kahkaha.
- Öyle ya, sen istemezsen elbet yerim.
- Ben kaplumbağa yavrusundan başka ne varsa yerim.
- Kedi yavrusu olsa da yer misin?

Râik'in suratı düştü. Sepeti bıraktı. Sakitâne yürüyor. Genç kadın çocuğu fazla üşümüş olduğuna müteessif, arkasından bakıyordu. Çehresini ancak yandan

görebiliyordum. Uzun kirpikleri azıcık yukarı doğru dönük, kaşının ucu ince, burnu biraz uzunca, krem rengindeki kıymetdar bir kumaşı hatırlatan lekesiz bir ten, dudaklarının ucu rakik bir neşe ile mühtez, altın gibi kızılıtlı, ancak kestane renginde saçları güneşte parlıyor. Gözlerinin rengi ile çehresinin manasını tasvir edemiyorum. Fakat gördüğüm kadarı bana ince, müstehzi, güzel olmaktan ziyade kibar ve görülmemiş tarzda cazibedar bir kadın tahmin ediyorum. Râik'in sükunetini fazla bulmuş olmalı ki somurtmuş giden çocuğa bir daha baktıktan sonra eteklerini topladı, birdenbire koşmaya başladı. Yeldirmesinin altında dalgalanan vücudu, zarif, küçük ayaklarının hareketini, dağılan başörtüsü ile bütün evzâğı şir-i mutlak kadar güzel, en ağır bir musiki parçası kadar gayş edeci. Çamlara dalarken başörtüsü kaydı, biraz için [89] altın mevcelerle güneşte yanan, parlayan bir baş gördüm. Sonra kayboldu. Râik kırmızı bacakları birbirine karışarak, avazı çıktığı kadar bağırarak annesini müteakip çamlığa daldı.

Resim 48: "Denizi uyandırmaktan korkar gibi muntazam küreklerle... (Sahife:83)" [s.89]

Şu tabi manzaranın taravet ve sadeliğinden dimağım, kalbim ve gözlerim mahzuz, mütelezziz; onların kayboldukları noktaya kadar geldim. Tam noktada tecessüsüne galebe çalamayarak yoldan çamlığa bir iki adım attım. Benim öğlen yemeği yediğim çamlıkta Râik'in Annesi çömelmiş, kollarını sıvamış; ufak beyaz elleriyle temiz bir peçete yayıyor, sonra sepetten yumurta, taze peynir çıkarıp diziyor. Râik de hâlâ ayakta; yalvarıyor, sakladığının ne olduğunu soruyor. Genç kadın elini sepete soktu, Râik'in yanaklarını andıran iki tane büyük pembe şeftali çıkardı. Râik ellerini çırparak, sıçrayarak dönüyordu. Birdenbire ağaçların arasından gözü bana ilişti. O iri, nemnâk çocuk gözleri önünde kendimi o kadar aciz ve mahcup buldum ki kaçamadım.

“Nineciğim, şuna da bir şey ver” dedi. Derimin altı su doluymuş gibi birdenbire alnımdan soğuk bir ter boşandı. Şimdi genç kadın yüzünü dönecek, beni görecektir olursa ya ahlaksız bir çapkın, yahut açgözlü bir dilenci zannedecek. Bir an için hiçbir harekete muktedir olmaksızın çivilenmiş gibi olduğum yerde kaldım. Fakat genç kadın başını çevirmedi.

“Râik nereye gidersek bir köpek buluyorsun, hoş.” dedi. Râik’in uzun kahkahasını izahatını işitmek için hayatımı kurtaracakmışım gibi kaçtım. Hemen hemen beş dakika arkamdan yetişirler, görürler havfıyla alnımdan ter boşanarak koştum, sonra yolun üstüne oturdum; havfımın telaşımın ne kadar gülünç olduğunu hatırlayarak uzun müddet güldüm.

Üç gün sonra İstanbul’dan İhsan ile Salim geldiler ve balığa çıktılar. Köyün letafetine [90] doyamadılar, çamların altında üçümüz de uzandığımız zaman İhsan birdenbire sordu: “Rauf’u görüyor musun?”

Otele birkaç gün evvelki ziyareti hatırıma geldi. Fakat bir şey söylemeksizin sordum:

— Rauf burada mı oturuyor?

— Evvelden adada oturmuş; fakat şimdi daima yanında gezdirdiği şüpheli kıyafetli bir Lehli kadınla Beyoğlu’nda imiş de yine otellerden birinde iki oda arıyormuş.

Rauf evli idi. Hatta beş altı ay evvel kendisine nispeten pek genç bir kızla evlenmesi üzerine epeyce kil ü kal olmuştu. Salim Rauf’un metresinden bahsederken gözlerinde garip bir şule, dudaklarında hasetli bir tebessümle: “Fakat bu talihli köpek ne kadar da güzel bir kadınla yaşıyor” dedi. İhsan sükût ediyordu.

— Demek Rauf’un metresi çok güzel.

İhsan biraz hiddetlice cevap verdi:

— Beyaz bir civan.

İhsan’ın tavrından bu mesele hakkında hepimizden fazla malumatı olduğunu istidlal ediyordum; herhalde Rauf’un hareketlerinden dolayı göstermek istediğinden fazla müteessir idi. Acaba Rauf’un metresiyle bir münasebet sabıkası mı vardı, yoksa zevcesini mi tanıyordu? Rauf kışları Şehzadebaşı’nda İhsan Bey ile pek yakın komşu idiler.

— Rauf’un haremini tanıyor musun? dedim.

Oltasının ucunda titreyen balığı kemal-i ehemmiyetle kurtardıktan sonra cevap verdi:

— Bizim evdekilerin rivayetine nazaran güzel değilmiş.

Salim tecrübekâr bir adam tavrıyla başını sallayarak itiraz etti:

— Kadınlar komşularını daima çirkin bulurlar.

İhsan birdenbire hatırladığı hayale tebessüm ederek gözleri dalgın:

— Ben bir defa arabadan inerken görmüştüm; dedi.

— Nasıl buldun?

Salim gözlerini açtı, “Rauf’un yaşadığı kadından daha güzel mi?” dedi.

— O kadar büyük bir parça değil.

— Bu, Salim’in sualine cevap olamaz.

— Azizim, güzellik sırf insanın zevk-i selimine tabi bir meziyet. Ben zaten onun güzelliğini düşünmüyorum. Kendisini yakından tanıyan anlayışlı bir dostum var, onun anlatışına nazaran Rauf ne kadar kaba ve anlayışsız ise o o kadar hassas; sevimli, zeki bir kadınmış. En garibi kocasının bu halinden meysus olmaması. Melek gibi bir çocukları da var. Bu kışın nihayetinde Rauf’un uzun gaybubetlerinden, vefasızlığından bizar olarak babasına gitti. Şimdi Erenköy’ünde oturuyorlar.

Birdenbire zihnim onu yakından tanıyan İhsan’ın dostuna gitti. Tanımadığım bir kadın hakkında suizanda bulunmuş olmak bayalığına kapılmamak için başka bir sual irat etmeye cebrinefis ettim. Güzelim sandala hafif hafif hücumla oynayan [91] su mevcelerine daldım. Fakat Salim hemen:

— Acaba şu kadını yakından tanıyan dostun kim oluyor? dedi.

— Rauf’un dayızadesi, henüz Avrupa’dan gelmiş bir kimyager. Oo.. Salim, hemen zihnin yaramazlıklara kaymasın, zavallı hasta bir adamdır. Benim eski arkadaşlarımdandır. Belki Siret bile onu burada görmüştür. Ancak bu kış Rauf’un karısıyla yedi sekiz defa görüştü. Artık Rauf ve şürekasından kâfi derecede bahsettik. Acaba yemeğe dönsek nasıl olur? Karnım çok acıktı.

İhsan’ın arkadaşının Rauf’un karısıyla bir münasebet-i mahsusası olmadığını öğrenince ismini sormak bile hatırıma varit olmayacak kadar nazarımızda adileşti. Artık hepimiz öğle yemeğini düşünüyorduk.

Resim 49: "Rauf'a rast geldim... (Sahife:85)" [s.91]

O gün akşama doğru iskeleye inmiştik; vapurun vürudunu bekliyorduk. Salim Büyükkada'ya geçmek istiyor, biz de mümanaata çalışıyorduk. Nihayet Rauf'un beraber yaşadığı kadını görebilirse kalacağını vadetmişti. Bu esnada vapur da yanaşarak ahali çıkmaya başladı. Pek çok geçmeden Rauf mütereddit bir tavırla, uzun boylu, mülahham fakat mütenasip, mor fistanlı, şapkasının mor benekli tülleri arasından güzel, sarışın, boyalı yüzle, soluk kabarık sarı saçlarıyla pek nazar-ı dikkati celbeden bir kadının refakatinde geliyordu. Kadının ellindeki mor tüllerle müzeyyen şemsiyesini sallayarak, her ufak hareketiyle titreyen zait etlerle iki tarafa sallanarak, çehresi biraz çatık yürüyordu. Rauf bir yere bakmaya cesaret edemiyordu. Bizi, hele mor fistanlı kadına takdim edilmek ümidiyle mültefitane, mütebessim eyleyen Salim'i görmeden geçti. Sonra yolda görmüş olduğu fiçı matmazel, iki kulak çocuk, lacivert çarşafı hızlıca Fransızca söyleyen bir kadın göründüler. İhsan koluyla beni ikaz ederek:

— Rauf'un haremi, dedi.

— Bu kadın mı? dedim.

— Hayır, arkada beyaz sakallı ihtiyarla gelen.

Evet, o zaman gördüm. Herkesten bir baş uzun, ipek gibi beyaz sakallı, müşfik, muhterem çehreli bir ihtiyar; yanında küre-i arzda bütün kadınların azametlerini zarif, genç vücuduna toplamış vakur, siyahlar içinde mutaazzım, başı [92] yüksekte ilerleyen bir kadın. Küçük Râik morarmış, müteessir çehresiyle, yaşarmış, büyük gözleriyle siyah peçenin örttüğü çehreye başını kaldırmış, serbest

kalan eliyle ilerisini göstererek annesine yalvarıyordu. Ne söylüyordu? Bilmiyorum. Fakat o Şen, o mütebessim, bütün varlığı güneşte dalgalanarak çamlarda çocuğuna sarılmak için koŐan kadın gya taş olmuştu. Demirden bir el ile çocuğunun elini kavramış, bu ocuk çehresindeki istirhamı görmeden, hatta iŐitmeden, yalnız kendine edilen tahkire karşı tahaccr etmiş kalbiyle, yaralanmıŐ izzetinefsi ile vakarını muhafazaya çalışıyordu. Önümüzden geçtiler.

Hıkırığa benzer bir sesle artık çabalamaktan sarfınazar eden küçük Râik: "Nineciğim! Elimi sıkma, kayboldu" dedi.

Küçük Râik'in hıkırığına boğazıma tıkanan ve mâni etmek için bütün metanetimi toplamaya mecbur olduğum bir hıçkırık mukabele etti. İhsan gözlerinde iki damla yaşla gazineye döndü.

 gündür Râik'i ve mai yeldirmeliyi görebilmek ümidiyle yollarda dolaşıyordum. Hangisini daha çok görmek istiyorum? Onlar hakkında zihnimi işgal eden efkarın cins  mahiyeti nedir? Râik'e acıdığımdan mı? Mai yeldirmeli kendisinin adi bir kadın için fırlatıldığından dolayı müteessir mi? Gösterdiği tavır. Azamet ve lakaydi arkasında acaba neler vardı? Birdenbire hayat bana daha az yeknesak, daha cazibedar görünüyordu. Kendimi inanların tahlil edilecek gizli bir elemi karşısında buluyorsam daima böyle kanımda, beynimde faal, sahih bir civan hissediyorum.

Resim 50:"Ayağında takunya, ağzında sakız..." (Sahife:86)" [s.92]

İŞte Râik.... Bykbabasının eline kendisine mahsus asabi bir Şefkatle sarılmış, mini mini sesiyle daima anlatıyor. Adımlarımı sıklaŐtırdım. Dostum Râik

bir masal söylüyordu. İhtiyarın çehresi en nefis bir edebi parça dinliyormuş gibi fevkalade bir dikkat ile çocuğa müteveccih, gözleri ruhundan gelen bir hazla münevver; küçük masalcıyı ürkütmemek için nefes almaya bile mütereddit, beyaz başını torununa doğru eğmiş dinliyor.

[93] — Gözümle gördüm, kulağımla, işittim, bir parçası da kuyruğuma düştü demiş; sonra gitmiş, gitmiş, ördeğe rast gelmiş, yok galiba hindiye, acaba hangisine, dedeciğim?

— Ben bu masalı bilmiyorum, ama hindi daha büyük olduğundan ona olmalı!

Râik bu mütalaaya pek de kani değil, gözleri dalgın.

— Annem bunların hepsini biliyor, o olsa...

Diyordu. Sonra birdenbire kendisinin her ufak kelimesini dinleyen bir yabancıyı yani beni görünce utanarak büyükbabasının paltosuna sokuldu. Evvela ihtiyarın istifhamkar nazarı çehremi süzdü. Orada kendi ihtisasatının bir mâkesini görmüş olmalı ki emniyetli, saf bir tebessümle gözleri parladı.

Bu güzel yüzlü ihtiyarda o kadar ruhuma aşına, hissimi okşar bir müşabihat gördüm ki senelerce tanıyormuşum gibi selam verdim. Râik yavaş yavaş başını kaldırıyordu.

Resim 51: "Anneciğim arama, Râik burada... (Sahife:86)" [s.93]

— Râik Bey, dedim, ben pilicin evvela ördeğe mi yoksa hindiye mi rast geldiğini biliyorum.

Çocuk büyük bir meseleyi halletmişlere mahsus müsterih bir nazarla beni süzdü. Sonra güneşten yanmış tombul küçük elini bana uzattı. Büyükbabasıyla

benim aramda iki elleriyle bir rabita-i maneviye husule getiren bu çocuk ortamızda, olduğu halde uzun, dostane bir mükaleme ile aheste yolu takip ediyorduk.

İhtiyarın nazik, hassas çehresinde, kendisinden bahsetmekten onu meneden vakar, biraz da çekingen kalbinde gizli bir dert vardı. Bahsederken gözlerinde ta uzaklara giden bir dalgınlık vardı. Tam yolun dönen noktasına gelmiştik. İhtiyar bayırdaki fundalara başını kaldırdı. Sonra birdenbire benden ayrılmaktan bilmem nasıl bir nezaket-i hisle çekinerek:

— Râik, işte annen, dedi, haydi bakayım şu bayırı tırman da bende Beyefendi ile aşağıya kadar yürüyeyim.

Râik mahallenin nihayetini bile beklemeyerek koşmaya başladı. Fakat bayırın başında kaldı. Başını bize çevirerek gülünç bir yeisle bizden istimdat ediyordu. Koştum. Kollarının altından yakalayarak fundalara doğru kaldırdım. Yalnız o dakika kendisi bakmaktan menettiğim, ancak [94] beyaz bir maşlah ucu görünen noktaya gözlerim kaydı. Râik'in annesi mor çiçeklerin arasında beyaz bir leke gibi, bütün vücudunu örten bol maşlaha bürünmüş garip bir vaziyetle oturuyordu. O mütebessim, müteharrik, çalak, rengin mai yeldirmelinin, başka bir noktainazarla, başka bir safhasını seyrediyordu. Etrafında beyaz yumuşak bir küme teşkil eden tuvaletiyle, Japon kadınlarının resimlerinde gördüğümüz gibi diz üstü oturmuş, ellerini dizlerinin üzerine koymuştu. Eğer çehresi alevli bir küme arasında denize dalan güneşe müteveccih olmasa namaz kılmaya hazırlanıyor denilebilirdi. Rahat olmaması lazım gelen şu vaziyette bile pek tabii, pek sabit görünüyordu. Beyaz tüllerin çerçevelediği ve ilk defa gördüğüm çehresinde yandan görünüşündeki şuh, müstehzi manaya zıt bir his vardı. Daha genç fakat tecrübekar, derin güzel bir sima idi. Aşağı doğru hututunun zarafetini, çenesinin yuvarlaklığını, koyu dolgun dudaklarının letafetini bozmadan incelen veçhinden, beyaza yakın düzgün krem renginde müstesna teninden, hiçbir kadında görmediğim ince manidar kaşlarından, kapakları ağır büyük gözlerinden, sükûnet-i tama ile yanaklarını gölgelendiren uzun kirpiklerinden öteki solgun sarı saçlı kadını bayağılaştıran - kibar bir cazibe tereşşuh ediyordu. Yolda duran beyaz saçlı ihtiyara gözlerini kaldırdı. Saçlarının ucuyla gözbebeklerinin yanan güneşten kaptığı koyu kıızıtlı altınımsı bir ziya ile tebessüm etti. Fakat dudaklarının yanındaki belirsiz, ince çizgi ve çehresinin aşağı kısmı bu tebessüme iştirak etmedi.

Bugünden itibaren Râik'in büyükbabasıyla aramızda acayip bir dostluk başladı. İstanbul'a beraber inerdik, dönüşleri aynı saate vapurda bulunmaya gayret

ederdik. Vapurun aynı köşesinde otururduk. Bazen de Râik ile otele gelir, terasta akşamları otururduk. Çok lakırdı söylemeye ihtiyaç hissetmeden birbirimizin ruhunu anlıyor ve anlamak tan mütevellit bir sükûnet ve emniyetle birbirimizin huzurundan mütelezziz oluyorduk. Acaba ihtiyar kızının felaketinden haberdar olduğu ve Rauf'u tanıdığımı bilir mi? Arada gözlerinde sabit mana ile bana bir bakışı vardı ki bu nazar bana bunu bildiğini farz ettirdi. Bununla beraber hususiyetine ait bir şey söylemezdi. Yalnız ben hayat-ı hususiyeden, hislerimden, arzularımdan, ümitlerimden bahsetmişim. Bu muhterem adamın o kadar rakik, sakit bir tavırla insanı dinleyişi, artık bütün bir hayatı arkasında bırakan gözlerinden o kadar geniş, müşfik bir anlayışı vardı ki bazen kendi kendime konuşuyor gibi dalar saatlerce söylemezdim. Bir gün küçük Mihri'den Necibe'nin nikah olduğuna dair bir kart postası almıştım. Artık kendisine “şokola” götürmemekteki ısrarımı çok fazla buluyordu. Bunu bir akşam otelde dizimde “şokola” kutusunu karıştıran Râik'e bakarken ihtiyar dostuma [95] anlatmışım. Çehresi gölgede olduğundan ne düşündüğünü göremedim. Fakat ciddi, pek ciddi bir sesle:

“İsabet kaçtınız, azizim, kalben, fıkren birbirine müşabih olmayan iki kişinin izdivacı kadar fena bir şey olamaz” dedi. Sonra güya her şeyi bana anlatmış bir tavırla:

“Mesela Rauf'la Refika, dedi. Sizi bu mesele çok işgal ettiğini biliyorum, işte ruhları ecnebi iki vücudun ittihadı.... Netice iyi olmadı. Halbuki ben Rauf'u da itham etmem. Nihayet tabiat ü hilkatin ihtiyacatına kapılmaktan kendini alamıyor, alamıyor ama bu biçare çocuk... -Son cümleyi kendi kendine söylüyordu: — Refika'da bir Katolik gibi talaktan mütehâşî! İşte gençliği böyle sürükleniyor.” İhtiyar söylenirken dizimdeki küçük vücudun birdenbire taş gibi durduğunu, sonra kalbinin şiddetli attığını duydum. Nim ihtiyari kolum bu küçük hassa vücuda sarılarak sükûnet vermek için saçlarını okşamaya başladı. Küçük, bir şeye atılmak istiyormuş gibi sık ve gayrimuntazam nefesi ile bütün varlığında bir tehalük vardı. Hiç unutamayacağım bir sesle:

— Dede, dedi. Rauf babamı mı söylüyorsun? — Sonra birdenbire hıçkırarak — Ben Rauf babamı istiyorum, niçin görmüyorum, diye dizlerimin üzerine yığıldı. Ertesi günü ihtiyar kızıyla Râik'i Erenköy'üne götürmüştü. Onların bulunmadığı on beş gün müddetçe Heybeli boşalmış gibi geliyordu.

Râik'in adadan gittiğinin üçüncü günü idi. Çam Limanı'na iniyordum. Nikat-ı efkarım pek dağınık; artık ne düşündüğümü, ne hissettiğimi bilemeyecek

bir hâlde idim. Yeni tanıdığım küçük bir çocuğun gaybubeti, henüz dost olduğu bir ihtiyarın zevk-i sohbetinden mahrumiyetim beni bu kadar meyus etmeye kâfi bir sebep olabilir miydi? Yoksa, yoksa kendimden bile sakladığım bir rabıta iptidasında mıydım. Kulaklarımda ihtiyarın sesi daima “Refika talaktan bir Katolik kadar mütehaşi” diyordu. O cümle beni o dakika o kadar üzmekle beraber bütün o kadına, Râik’in annesine beni bağlayan, onu düşündüren hürmet ve perestişin anahtarıydı. Onun guruba karşı dua eder bir vaziyette gördüğüm ulvi çehresinin hatırasıyla solmaya yüz tutan fundalara başka bir hayat-ı manevi, başka bir belagat veren o noktada durdum. Çehresinin aşağı kısmı ruhunu kanatan elemle taş gibi sabit iken babasına tebessüm eden büyük gözerine bakarken nasıl sarsıldıysam öyle sarsıldım. Güya o orada imiş gibi:

“Refika bütün ümit, hayal ve arzularımı tecessüm ettiren sima, valide ve zevcelik nam-ı muazzezini bu kadar pak, bu kadar ruhani bir cazibe ile ziyalandıran nurani gözler, şefik, refik vefakâr ve yumuşak kalbinle yeminini unutmuş bir haine karşı bile verdiği sözde sabit kalan bucağını yalnız bekleyen büyük kadın! Hüsnün kadar müstesna ruhunla daima Râik’in cinsi diye erkeklerin fenalıklarını görmek istemeyen valide! Kardeş, dost, aşık, çocuk, ana, baba sevda-yı beşerin her şekli-i tecellisi ile [96] sevmeye layık varlık! Dedim.

Sonra gözlerimde toplanan acı yaşlarla kendi mahrumiyetimi, yegâne sevebileceğim bu kadının benim iradet-i hayatıma dokunmayan bağlarını düşündüm. O kadına karşı hissettiğim şey onun hayatına sokulmak için beni her teşebbüsten menediyordu. Hem teşebbüsümün muvaffakiyetle neticepezir olacağını neden biliyordum? Şimdilik ona ve çocuğuna hizmet etmek, onun sükûnet ve saadeti için elimden geleni yapmaktan geri durmayacaktım. Evet oracıkta, o dua eden kadının hayali karşısında bütün şahsi teneffürümü unutarak Rauf’a nedamet ettirmeye ve bunları birleştirmeye yemin ettim.

Ertesi gün uyandığım zaman bir gün evvelki helecânımı gülünç buldum. Hiç tanımadığım bir genç kadının güzel gözleri için kendime niçin beyhude bir vazife tertip edecek şu tatil zamanının lezzet-i sükûnetini bozacaktım. Zaten adaya ben kadınlardan kaçmıştım. Bütün bu ihtiyar ettiğim zahmetten sonra yine pek az tanıdığım bir çift zevç ve zevceyi birleştirmeye mi kalkışacağım? Hem bakalım kendini adi bir kadınla gazinolarda teşhir eden o kalıpsız Rauf buna layık mı? Belki de ihtiyar dostum artık adaya hiç dönmeyecekti. Ben beyhude yere mai siyaha bakarak, çam rüzgârlarıyla okşanarak sade kendim için yaşamak, bütün zait-i efkâr

ü helecandan biri olarak birkaç gün geçirmekten mahrum mu olacaktım? Niçin? Niçin?...

Resim 52: "Refika elinde ufak bir sepet... (Sahife:87)" [s.96]

O gün mutadım olan Çam Limanı yolunu tuttuğum zaman ihtisasatım hür, sahih bulunduğu halde hangi şarkıya ait olduğunu bilmediğim bir nakarat mırıldanarak yürüyordum. İhtiyar dostumun ailesini alıp gitmesi pek isabet olmuştu. Hâlâ yirmi iki yaşında gibi hayatın potlarını düzeltmeye mi atılacaktım? Fakat iradâtımın hiç dahili olmayan kırık hayatların yekününden ufak bir kusur bile tenzile muvaffak olabilecek miydim? Fakat bütün bu felsefe bu cebri neşe ve serbestim altında Râik'in büyük, [97] manasını anlayamadığım bir hüznle gölgelenen gözleri, kolumun altında müphem bir elemle titreye, parçalanan ufak vücudunu hissediyordum, sonra o nermin o rakik ses ağlayarak:

“Rauf babamı istiyorum” diyordu.

Bütün saadet ve sükûneti iki mahlukun tarz-ı hayat, emel ve arzularının cinsine tabii olan zavallı çocuk!

Çam Limanı'ndan gazinoya girince benimle eğlenen talihe ciddi bir hiddet hissettim. Rauf'la metresi denize karşı bir masada bira içiyorlardı. Rauf'a selam vermeden gazinonun öteki köşesine giderek arkamı onlara döndüm, oturdum. Bayağı şukkaları, adi bir köylü telaffuzuyla söylenilen yanlış Fransızcayı işitmekten kendimi alamıyorum. Kadın benden bahsediyor. Müstehzi bir tavırla:

“Efendi bütün genç Türkler gibi pek mahcup” diyordu. Rauf ben, geldim, geleli henüz bir kelime söylememişti. Fakat mutlak çehresindeki alaim-i nefreti görmüş olmalı ki kadını fazla bir şey söylemekten men için kısık sesle bir şeyler söyledi. Fakat kaba, musır kadın: Mademki tanıyorsun, bizim masaya davet et de bira ikram edelim, diyordu. Bir saniye kadar tevakkuf; Rauf’ta hareket yok. Acaba beni kadının dediği gibi – onun hasıl ettiği tesirden dolayı – mahcup olarak mı çekildim zannediyor? Kumun üzerinde bir sandalye çekildiğini hisseder etmez kalktım. Arkama bakmadan uzaklaştım. Bu kadına karşı o kadar husumet, o kadar nefret hissediyordum ki kendisini yalnız bulsam adi bir hamal gibi boğazına atlayacaktım. Zavallı, zavallı Râik!

Resim 53: "Çamların altında üçümüz de uzandığımız zaman...
(Sahife:90)" [s.97]

Bir gün sonra küçük Mihri ile barışmak üzere İstanbul’a iniyordum. Kendimi – hiç görmek istemediğim – o kadın ile karşı karşıya buldum. Mor tuvaletinin şaşası arasında muntazam büyük yüzünün, solgun sarı saçlarının hasıl ettiği tesirden dolayı memnun; dudaklarında hayvani, manasız bir tebessümle etrafa bakınıyordu. Beni görünce tebessümü sırtmaya mübeddel oldu. Fakat ben görmek istemiyordum. Kınalı’ya gelinceye kadar nazarıdikkatimi celbetmek için ne yaptıysa muvaffak [98] olamadığını görünce yanıma geldi. Laubali bir tavırla: “Mösyö saat kaç?” dedi. Bir an için yüzüne baktım sonra cevap vermeksizin kalktım; aşağı indim.

Büyük kamarada Rauf gözleri sigarasının dumanlarına dalmış, biraz kederli biraz mahzun düşünüyordu. Acaba metresiyle kavga mı etmişti? Yoksa maziyi mi düşünüyordu. Herhalde bu defa için kendisini teşhir etmemesi bile biraz ona karşı

husumetimi tenakus etti. Yanına yaklaştım. Elini dostane sıktım. Bir dakika için gözlerinde şüphe ve tereddütle karışık bir nazar gördüm. Sonra zail oldu. Acaba ötekine takdim edilmek için mi kendisine yaklaştığımı zannediyordu? Sordu:

— Yukarıdan mı geliyorsunuz?

— Evet.

— Mor fistanlı bir kadın vardı değil mi?

— Evet!... Dün sizinle gördüğüm kadın demek istiyordum. Fakat bir şey söylemedim.

— Müsaade ediniz de bu hususta fikrimi söylemeyeyim, sizi gücendirebilirim.

— Ben de rica ederim, söyleyiniz.

— Pek adi buldum.

— O başka. Fakat güzel olduğunu inkâr edemezsiniz ya?

— O tarzda güzellikten iğrenirim.

Rauf hiddetlenecek diye beklerken kendi de emin olmak istiyormuş gibi biraz sükûnetten sonra pek katı bir sesle:

— Hakkınız var, dedi, ve yine sordu:

— Sizin otelde güzel kadınlar var mı?..

— Azizim! Ben böyle pek hahişle başlayıp sonra istikrahla neticelendiği halde o kadına değil, âdetine esir olarak insanın kıramadığı bu rabitalardan tevahhuş ederim. Bir de artık otuz yaşımı geçiyorum.”

“Ya ben, dedi, gülüyordu, kırk yaşındayım. Bu kadınların pabucunu silemeyecekleri genç ve mükemmel bir zevcem, melek gibi bir çocuğum var. Fakat yine böyle bir tuzağa düşmekten kendimi kurtaramadım.

Rauf ayağa kalkmış, asabi sürekli gülüşü daha ziyade ağlayışa benziyordu. Sonra birdenbire ellerimi yakaladı.

— Arada gelseniz de sizinle konuşsak; çünkü insan bu kadınlarla yaşadığı zaman en çok aradığı kabil-i hitap bir arkadaş oluyor; dedi. Ben cevap vermeye vakit kalmadan ipekli bir fistan fişiltisini müteakip morlu kadın içeri girdi. Rauf’un yüzüne baktım. Bu kadar istikraha rağmen o kadının vücudunu yine onda bir tesir hasıl ediyordu. Kadın yarı hadid, yarı müstehzi bir sesle:

— Dostunuz galiba Fransızca bilmiyor. Kendisine saati sordum, yılan görmüş gibi yanımdan kaçtı, dedi.

Ben artık durmaya bir sebep bulamadım. Kadına ister istemez başımla bir selam verdikten sonra Rauf'a:

[99] — Sizi otelde erkenden beklerim, isterseniz balığa gideriz; fakat yalnız geliniz, ben bekarlığa alışık, titiz bir adamım, kadınların huzuru beni sıkıyor. Dedim ve hava almak bahanesiyle kamaradan çıkarken kadın bana işittirecek kadar hızlı hızlı:

— Güzel erkekler güzel kadınlar kadar vahşi, ha... Rauf.

Sözlerini fırlattı.

Ertesi sabah ben kalkmadan Rauf otele gelmişti. Garsona odama götürmesini söyledim. Mektepten kurtulmuş bir çocuk neşesiyle odama atladı.

— Bu ne tembellik! Böyle bir günde uyku olur mu? Ah sizi ihtiyar gençler! Tevekkeli yalnız yaşamıyorsunuz. Hep hodbinliğinizden. Bilsen, ben Ogustin'in elinden kurtuluncaya kadar üzüldüm.

— Buraya girenler ümidi arkada bırakırlar. [*]

— Ooo! Rica ederim edebiyata başlamayalım.

— Öyle ise edebiyatsız bey, bekar odasına girenler kadın lakırdısını kapının dışarısında bırakırlar.

— Pekâlâ! Bakalım kadınlardan ziyade şayan-ı dikkat ne bulup da bahsedeceksiniz!

Ben kalmış idim; lavabonun önünde süngerini suya batırarak sabah tuvaletime hazırlanıyordum. Rauf gözleriyle süngerini takip ediyordu.

— Dün vapurda yalnız da oturan zayıf genç kimdir?

Rauf biraz düşündü.

— He, dayızadem. Bu kış Avrupa'dan geldi. Kimyager olmak için gitmişti. Zavallı iltiyamı gayr-ı kabil bir hastalığa müptela...

— Onun için nazarıdikkatimi celbetti. Birkaç defa da kayınpederinizle beraber görmüştüm.

— Kayınpederimi demek tanıyorsunuz? Dayızademi kabul etmeleri de bana pek dargın olmadıklarını ima eder değil mi?

— Kayınpederinizi yeni tanıdım. Fakat kin ve garezin fevkinde bir adam. Fazla olarak insaniyetin bütün zafiyet ve acizini takdir edecek, hatta affedecek geniş bir kalbi var.

— Fakat kızı öyle değildir. Mamafiñ kayınpeder bizi ayırmaya da epeyce uğraşmıştı. O da husumetinden veyahut hareketimi tenkit ettiğinden değil, kızını mesut görmek için. Halbuki Refika'nın bana muhalefet ettiğini işittim.

Bu son cümleyi söylerken çehresinde o kadar sevimlikten emin bir nişane-i muzafferiyet vardı ki boğazından yakalayıp pencereden atmamak için cebrinefis ediyorum. Öyle bir kadın tarafından sevildiğinden emin olmak, Râik gibi bir çocuğu inleterek böyle sefil mahlukatlar ile yaşamak! Sesimde yenemediğim bir hiddetle:

— Öyle ise azizim, zevcenizin bu kadar fevkinde mi ki bu mahluk ile otelde sürünüyorsunuz? Dedim.

[*]:Ceymis Tomson'un (James Thomson) "Gece Şehri" nam-ı eserinden.⁴²

[100] — Hayır, hayır, bu zaafı anlamayacak kadar erkek değil misiniz?

— Erkekler hayvansa anlarım; fakat insansa hayır, bin kere hayır?

Rauf açık pencereden yatağın bozulmuş çarşafının üstünde parlayan güneşe bakarak, birdenbire gözleri bu pertevlerin hatırlattığı bir şeyle yaşardı. Pek mühteş, pek helecanla yanımda ilk defa telaffuz ettiği kıymetli bir ismi ağzından kayd.

— Şimdi Râik'in ipek buklelerini öpebilmek....

— Çocuğunuzu size göstermiyorlar mı?

— Henüz böyle bir talepte bulunmadım.

⁴² Köşeli parantez içindeki yıldızlı not metinde geçtiği gibi aktarılmıştır.

Resim 54: "Mülahham, fakat mütenasip mor fistanlı, şapkasında...
(Sahife:91)" [s.100]

Belki artık o çocuğu okşamaya kendisini layık görmüyordu. Bu kadar hayvani bir arzu için evinin sükûtunu mahveden bu adama böyle ince bir ihtiraza tesadüf edecek mi memul edemezdim.

Ben artık yıkanmış, giyinmişim. İkimiz de Abbas Paşa İskeleyi'ne iniyorduk. İkimiz de sükût ediyorduk. Bu adamın zevcesini sevdiğini, derin bir tahassürle özlediğini hissediyordum. Birdenbire sordum:

— Mademki affedileceğinizden eminsiniz, niçin giran gelen bu rabıtayı kırarak eski saadetinize rücu etiyorsunuz?

Yavaşça içini çekti. Sevildiğinden emin, fakat affedileceğinden emin değildi. Mamafih şu münasebeti bozmak istediğini de anladım.

Sandal Burgaz'a doğru durgun sulara kayıp gidiyordu. Rauf dümende; ben de kürek çekiyordum. Sular, üstünde titreşen mai, yeşil ziyalarla parıldıyordu.

— Sizin oturduğunuz yerde, tuttuğunuz ipleri geçen hafta kıvrıcık saçlı, büyük gözlü bir çocuk tutuyordu. İkimiz de sandalda yalnız idik. Bana yerinden kımıldanmamak vaadini iki paket "şokola" mukabilinde bahşetmişti. Büyük bir adam gibi sözünü tutan bu küçüğün kim olduğunu tasavvur edebilir misiniz?

[101] Rauf'un gözleri büyümüş, nefes almaya cesaret edemeden beni dinliyordu. Üç gün evvelki yeminimi – cereyan-ı ahvale tabi kalarak – kendi ihtiyarımın dahili olmaksızın yerine getiriyordum. Birkaç saniye sükût ettim:

— Biliyor musunuz, bu çocuk bana kimden bahsediyordu?

Helecandan titreyen bir sesle Rauf işitileceğinden korkuyormuş gibi telaşlı telaşlı sözümü kesti:

— Mutlaka annesinden olacak, çünkü ona perestiş eder.

— Hayır, Rauf babasından. Rauf babasının nasıl akşamları elleri oyuncak paketleriyle dolu geldiğini nasıl – burada biraz tereddüt ettim. Karar vermiştim – annesiyle beraber Rauf babasının boynuna atladıklarını, sonra şimdi artık Rauf babasının hiç gelmediğini, Rauf babasından bahsederse annesinin kendisine darılacağını anlattı. En son cümlesi de: “Annem uyuduktan sonra ‘Yarabbi! Babamı bize yolla’ diye dua ediyorum. Acaba dinlenir mi?” idi. Son hareketi de sizin oturduğunuz yerde cansız bir bohça gibi büzülerek zaten büyük dudaklarını muhafaza edemeyerek hıçkıra, hıçkıra ağlamak oldu.

Resim 55: "Bir ihtiyar, yanında vakur siyahlar içinde mutaazzım bir kadın... (Sahife:91)" [s.101]

Rauf gözlerini sildi. Oturduğu yerin sandal olduğunu unutarak ayağa kalktı. “Yarın Erenköy’üne gideceğim” diyordu.

– 2 –

Rauf’u Erenköy’ünde tasavvur ettiğim bu dakika Oğustin ile karşı karşıya bira içerken hayretim derece-i gayesini bulmuştu. Fakat Rauf hemen ağaya kalkarak kesik kesik anlatmaya başladı. Kendisini affettirmeye teşebbüs etmeden bu kadınla suret-i katiye de fek-i [102] raptetmek lüzumunu hisle Erenköy’üne henüz

gitmemişti. şimdi iki üç gün sonra makul bir sebeple Oğustin'i İstanbul'a gönderecek, arkasından kâğıt yazacak, münasebetine nihayet verecekti. "Ah! Üç gün daha Refika adaya gelmese" diyordu. Oğustin de Pera Palas'ta bir ay için bir oda tutmuştu. Benim hayretle kendisine baktığımı görünce izahat veriyordu: Bütün bunları Oğustin'in izacatından kurtulmak için yapmıştı. Yoksa katiyen artık münasebetine hatime çekecekti. Refika'ya gelince... Onda da Râik'e sokularak o sayede barışacaktı.

Halki Palas'a döndüğüm zaman ihtiyar dostumu bana muntazır buldum. Çehresi hem yorgun, hem mükedder idi. Ellerimi kemal-i meveddetle sıktı:

— Üç gün sora geliyoruz. Mansur Bey biz de misafir kalacak. Onun için oda hazırlamaya geldim."

Dedi ve hakiki bir sıkıntı ile ilave etti:

— Bana kalsa hiç buraya gelmem, Rauf kaç defadır barışmak için mektup yazıyor. Ben Refika'nın ayrılmaktan kaçındığına nazaran hemen barışır zannediyordum. Halbuki bir iki tanesini okumaya bile tenezzül etmedi. Bununla beraber Heybeli'ye gelmek için ısrarı da bütün bütün bu hissiyle zıt. Küçük Râik'in ufak bir nezlesiyle felaket addeder de burada babasından ayrı ne kadar müteezzi olacağını düşünmüyor mu? Bu kız yalnız kocasına değil hepimize muamma!"

Evet ben de anlamıyordum. Demek Rauf karısının affından emin olmadan Oğustin'e yol vermek istemiyor. Bu bayağı ruhlu adama bu kadını tekrar bağlamak acaba muvaffak- hakkaniyet mi? Ya Refika niçin buraya gelmek istemiyor? Kocasına zaafı varsa, barışmak için vesilelerden niçin istifade etmiyor? Ben de ihtiyar dostum gibi herkeste görmek istediğim şeffafiyeti görmezsem cidden meysus oluyordum. Acaba Refika'nın üç gün sonra geleceğini Rauf'a haber vermeli mi? Hayır her şeyi cereyan-ı tabisine bırakmalı.

Nasıl olup da muvaffakiyet ettim, bilmiyorum. Fakat geçirdiğim o birkaç dakikanın zehri ıstırabı hâlâ uykularımda birdenbire beni uyandırıyor. Bana geliyor ki şu birkaç gün zarfında Çam Limanı ile otel ve iskele arasında geçirdiğim hayat otuz senelik ömrümün sadeliğine muadil.

Çam Limanı'ndan gelirken Rauf'la Oğustin'e rast gelmiştim. Oğustin o akşam vapurla İstanbul'a inecekmiş. Son defa olarak Çam Limanı'na gelmişler, oradan da benim otele geliyorlarmış. Rauf tereddüt mü görerek:

— Canım bizimle biraz oraya kadar yürümekte yeis yok; demişti.

Ben de o yolu takip ediyordum. Oğustin biraz ziyade bira içmiş, göz kapakları şiş, kırmızı ince simasında onu ihtiyarlatan bir ağırlık vardı. Yahut sonra başka bir çehre ile karşı karşıya gelince belki öyle farz ediyorduk. Tam çamlıkların gölgelerine dalmıştık ki tiz bir çocuk sesi işittik. Rauf'la ikimiz de bu sesi [103] işitmekle kan kalbimize toplanmıştı. Ben niçin bunlarla yola çıkmıştım? Artık Râik'i unutuyordum. Refika'nın belki beni hiç tanımadığını, böyle bir kadının refakatinde görmek ona hiçbir tesir vermeyeceğini de düşünmüyordum. Yalnız o gözlerin beni bu kadının yanında görmesi ihtimaliyle üzüldüm, parçalanıyordum. Acaba ağaçların aralarına dalmaya zaman var mıydı? Hayır, Refika Râik'in elinden tutmuş olduğu halde göründü. Üçümüzün gözü de o tabloya matuf idi. Refika beyaz bir maşlah giyiyordu. Arkasında beyaz müslin bir fistan vardı. Maşlahın bir ucunu belinin ince, yuvarlak zarafetini gösteren güderi kemere sokmuş, diğer kısmı rüzgârda uçuyor, bu kadını beyazlar içinde pek uzun gösteriyordu. Göğsünde pembe güller, tül başörtüsünün altında da pembe güller açmış, cazibeli teni pembeleşmiş, gözleri, saçları altınimsı bir ziya ile yanıyor, dudakları yeni açılmış koyu bir karanfil gibi cazibedar, bütün kalpleri çiğneyip geçecek kadar muzaffer ve parlak hüsnü ile geliyordu. Kalbimi anlayamadığım bir eziyetle koparan bu çehre acaba zevcinin metresiyle karşı karşıya gelince nasıl bozulacaktı! Fakat hayır! Bu kadın ya bir aktristi, yahut Rauf'u hiç sevmiyordu. Çehresi bozulmadı; iskelede gördüğüm o tabii vakarıyla başı yükselmedi. Yalnız pek muzaffer bir tebessümle parlayan dudaklarında belirsiz bir istihza gölgesi vardı. Doğrudan doğruya Rauf'un gözlerinin içine bakıyordu. Tam üç adım kalınca yalnız onun gözlerinin izaha muvaffak olabileceği bir mana ile Rauf'u selamladı, geçti.

Zavallı Râik!... Hiçbirimizin ona bakmak hatırına gelmemişti. Fakat o, artık Rauf babasını anlamıştı. İskeledeki gibi ona doğru atılmak istemiyordu. Hiç babasına bakmadan, boynu bükük, dudağı bükük annesinin maşlahına yorgun, düşük bir yeisle sokuldu da... Öyle geçtiler.

Rauf? Hiçbir mülahaza-i ahlakiyenin, hiçbir vazife-i pederanenin yaptıramayacağı şeyi Refika'nın lakaydisi, cazibesi, Oğustin'i paçavraya döndüren şebabı, hüsn ü ânı yaptırttı. Kocasını sair-i fi ilmam gibi bir kelime söylemeksizin peşine düştü, gitti.

Oğustin'in hiddetine payan yoktu.

— Çapkın, diyordu, o utanmaz kadın hele o nasıl gözünün içine bakıyordu. Bir erkeğe böyle bakmak için insan pek rezil olmalı.

Oğustin artık namusu mücessem kesilmiş, elindeki şemsiyesini sallıyordu.

— Bari güzel olsa, dedi.

İşte bu onun en büyük tahkiri idi.

— Üzülmeyiniz madam; gördüğünüz kadın onun zevcesi.

Oğustin gözlerini açtı. Belki erkeklerin garabetine hayret ediyordu. Belki de bu taravet, bu gençlik ile rekabette kendinde bir iktidar göremiyordu.

— Ben bu vapurla gideceğim, bu zavallı kadına [104] kocasına bırakacağım. Yarın Rauf ayaklarımı öpmeye gelecek; fakat ben ona acımayacağım. Bilmezsiniz, ben ne kadar karı koca birleştirmişimdir.

Fakat artık Rauf'un kendisine bakmayacağını, artık kendi hükmünün neticelendiğini pekâlâ biliyordu.

Acaba barıştılar mı? Hayır; bunu hissediyorum. O nermin kadın zannımdan daha ziyade azim-i kuva sahibesi. Kocasını sevmiyor, belki çocuğunun hatırı için ayrılmıyor. Mamafih mutlak Rauf'a bir darbe vuracak, bunu çocuğuna karşı en şedit-i perestişle titreyen gözlerindeki mühlik-i ziyadan anlıyorum.

O akşam fevkalade helecanlı bir gece geçirmeye mecbur idim. Fakat hiçbir şey adamın tasavvur ve tahminine benzemez. Bilakis kafama büyük bir şey vurulmuş gibi yorgun ve sersem bir halde odama çıktım ve bütün gece adeta ölmüş gibi derin bir uykunun tahtı tesirinde kaldım. Sabahleyin kapının şiddetle vurulması üzerine uyandım. Acaba otelde yangın mı var? Kapının önünde bir kadın sesi vardı: “Kaymin’i Efendi’yi uyandırın, göreceğim.” Diyordu. Yataktan fırladım. Râik’i bazen otele getiren hizmetçi kadının sesi idi. Bir şey anlayamadım, alelacele giyinerek baş açık odadan çıktım. Râik’i kaybetmişler, arıyorlardı. Hizmetçinin rivayetine nazaran hanım çocuğun sütünü getirmek üzere Katina’yı çağırmış, kendisi de çocuğun paltosuyla fesini almak için sandık odasına çıkmış ve biraz sonra Katina sütü getirince çocuğu odada bulamamış. Bunu bana kadar anlatıncaya kadar iyice müşkülât çekti. Nihayet Refika’nın çocuğun benim yanıma kaçmış olmak ümidiyle otel kapısında beklediğini söyledi. Merdivenleri ikişer ikişer atlayarak indim. Otel kapısından yirmi adım ötede mai yeldirmesiyle bekliyordu. Kaşlarının ortasında, dudaklarının etrafında büyük çizgiler vardı. Gözleri, dudakları, bütün çehresiyle beraber gayr-i tabii bir surette solmuştu. Hiçbir zaman – beni yalnız görür görmez – onun göz kapaklarındaki yeis ve ümitsizliği, çehresinden birdenbire bir ulu sükuneti bütün hayatın çekilmesini unutmayacağım. Bu kadar hayatıma nüfuz etmiş bir kanınla ilk defa karşı karşıya geldiğimi unuttum.

Küçük Râik'in gaybubeti bana da bütün dehşetliyle görünüyordu. Son zamanlarda çocuk biraz mahzun, düşük idi. Onun o sıcak, mini mini kalbi babasından mufârikatıyla sarsılmış, üzölmüştü. Fakat dün, kim bilir, aralarında neler geçti? Babasıyla annesi neler söylemişlerdi? Bütün bu büyüklerin dağdağalı mübarezeleri o küçük hassas beyninde, kim bilir, nasıl bir şekil almıştı acaba?... Sanki efkarım açılmış gibi hepsini Refika'nın çehresinde münakis görüyordum. İkimiz de o kadar durgun görünen mai denize baktık. Refika'nın gözleri fevkalade havf u dehşetle açılıyor, çehresi bozuluyordu. Saniyen bu manidar, müthiş sükûnun karşısında ağlamaya başladı:

— Dün gece bana hep Rauf Bey'i anlatıyor, nerede olduğunu soruyordu, dedi. Bu cümle [105]⁴³

Resim 56: "Altında bulunan yazı "İki küçük çam arasında bağlanan bir 'hamak'; yere acele ile atılmış bir kitap... (Sahife: 112)" [s.105]

[106] ile beynimde karanlık gördüğüm nokta aydınlandı. Fessiz olduğumu unuttum:

— Râik'i size getireceğim; dedim ve iskele cihetine doğru koşmaya başladım.

Tahminim doğru çıktı. Kim bilir, nasıl kederli bir münakaşadan sonra Rauf'u reddetmiş ve o, nezaket-i ruhuyla, babasını bulmak ümidiyle iskeleye koşmuştu. Rıhtımın üzerinde elleri cebinde biraz korkmuş, ağlamak için fırsat

⁴³ 105.sayfa da aşağıda verilen resim bulunmaktadır.

arayan bir küçük çocuk gördüm ki bu da dostum Râik'ten başka kimse değildi. Beni görünce hakiki bir sevinçle kucağıma atıldı:

— Çabuk beni Rauf babama götür, darılmadığımı söyleyeceğim; dedi.

— Dün dargın mı idin?

— Öpmek istedi de bırakmadım. Dün onu sevmiyordum ama bugün seviyorum.

Râik'i omuzuma aldım. Annesinin onu aradığını, şimdi beraberce onun yanına gideceğimizi ve yemekten sonra da Rauf'a götüreceğimi vadettim. Bana emniyeti vardı, gözleri parladı. Fakat bilmem ne gibi bir mülâhaza ile çehresi soldu.

— Ne düşünüyorsun Râik?

— Hiç.

— Bu doğru değil.

— Öteki Rauf babamla beraber mi?

— Hangi öteki?

— Hani annemin dediği öteki.

— O artık gitti, gelmeyecek.

Gözleri yeniden parladı. Fakat yine düşünmeye başladı. Derin derin içini çekti.

— Ama o gitse de artık annem Rauf babamı istemiyor.

Bu alicenap küçük kalbin kim bilir nasıl çocuk korkularına galebe çalarak buraya geldiğini anladım.

Refika bana teşekkür etmek değil bakmayı bile hatırına getirmeyerek Râik'in küçük vücuduna titreyerek sarılmış, o sarı “bukle”leri nasıl sevinç yaşlarıyla ıslatmıştı. Bu hadise ona selam vermeye, bazen de bir iki dakika durarak Râik ve veyahut hava hakkında bir iki kelime teatisine vesile olmuştu.

— 3 —

Rauf insanların en bedbahtı olmuştu. Artık Oğustin ile kati alaka etmişti. Yirmi iki yaşında bir aşık şiddet ü metaneti ile kendi karısını takip ediyor, barışmaya çalışıyordu. Bir aydır benim odama muttasıl bir küçük oda kiralamıştı. Günler birbirini veli ettikçe ve saat sekizlere kadar yazdığı mektuplardan bir semere görmedikçe yeisi atıyordu. Saçları beyazlamaya başlamış, yüzü küçülmüş, ihtiyarlamıştı. Eylülün nihayetinde idi. Nihayet on beş gün sonra herkes İstanbul'a inecek, Refika'ya yolda tesadüf etmek ümidi de mahvolacaktı. Annesine sarılan bir çocuk gibi yakama sarılıyor ve son zamanlarda daldığı kadehlerin arasında hayat ü

mazisinin saadetinden, Refika'dan, sade Refika'dan bahsediyordu. [107] hiçbir vakit Refika'dan bu kadar metanet, inat-ı memul etmemiş ve ilk defa olmayan sadakatsizliklerin de nedametini müteakip evinin sükûnet-i refahına dönmüş ve daima kolları açık müşfik bir kadın kendisini karşılamıştı. Şimdi ise!.... Hayır mutlak anlamadığım bir sebep vardı. Çünkü kendi feryatlarına, tazarrularına munzam olan Râik'in gözyaşları da bir faydayı münker olamamıştı.

Rauf otele yerleşeli ihtiyar dostum gelmiyorsa da Râik sık sık geliyordu. Babasının hazin-i daimisi karşısında eski yaramazlıklarını, gürültülerini çok yapamıyordu. Ekseri Rauf'un dizleri arasına sokulur, başı onun göğsüne dayalı, büyük nemnâk gözleri uzaklara daldı. Refika'ya pek sık tesadüf ediyorduk. Daha doğrusu tesadüf etmek için dolaşıyorduk. Halinde hiçbir tebdil yoktu. Eski mütebessim, zarif, hoş kadın. Daima durur, selam verir, konuşur, geçip gider. Fakat Rauf bundan nasıl ezilir, saatlerce zamanını helecan içinde geçirirdi. Ya ben! Buna müstahak olmaksızın bedbaht idim. Fazla olarak Rauf'un hatırına gelmeyen müziç bir fikirle parçalanıyordum. On beş günden beri sabahları benim sandaldan iyice uzakta bir sandal vardı ki kürekte beyazlı bir kadın elinde olta balık tutuyor, arkası bana dönük siyahlı bir erkek de dümende oturuyordu. Bu, izah edemediğim bir elemle beni sıkıyordu. Nihayet dün sabah tecessüsüne galebe çalarak sandalı onlara yaklaştırdım. Mansur ile Refika! Dönmek için kürek çekmeye kollarımda kudret kalmamıştı. Fakat niçin?... Mansur Refika'nın akrabası Refika'nın evinde misafir değil mi idi? Mansur'un kaçmadığı ve bu misafirliği Rauf bildiği halde artık mucip şüphe bir şey olamazdı. Eğer vicdanları müsterih olmasa benim sandallarına takribim üzerine telaş etmezler mi idi? Beni tanıyan Refika'nın biraz müstehzi, biraz da acı bir tebessümü vardı ki bu tebessüm zihnimi delmiş, efkarımı okumuş, hâlâ beni mütezzî ediyordu. İkisi de bana açıkça selam vermişlerdi. Hatta bu sabah da aynı yere gelmişlerdi. Refika sandalı bana doğru yanaştırdı. Bütün şüpheleri dağıtan bir tebessümle:

— Nasıl balık var mı? dedi. Sonra ilave etti: Dün akşam Râik sizi eğlendirdi mi? Aynı tebessümle: “Rauf'a Mansur'dan ve benden selam söylemeyi unutmayınız; dedi.

Acaba benim şüphelerimi dağıtmak mı, yoksa kocasını kıskandırmak mı istiyor?....

Otele döndüğüm zaman şu tesadüflerimi Rauf'a söyleyip söylememekte mütereddit idim. Niçin hiçbir gün Mansur'la sokakta gezmiyor da erkenleri

çıkıyordu? Kendi namına Rauf'u isticap etmeği kurdum. Fakat biçare kâfi derecede mustarip idi. Bir de müziç bir fikir ilavesiyle onu ezmek muvaffak-ı insaniyet değildi. Fakat benim ne kabahatim vardı da bu kadın yüzünden hayatım, efkarım tarumar olmuş, bu kadar ümitsiz bir perişanı ve azap içinde ezilmiş bulunuyordum.

Birgün sonra Rauf'la beraber çıkmıştık, [108] Refika her vakit ki mütebessim tavrıyla bizi selamladı. Mansur ikimize de nazikane bir selam verdi. Her halde dayızadesiyle arası pek iyi değildi. Rauf'un çehresi o kadar bozulmuştu ki gayriihtiyari bir felaketle titredim. Mamafih soğukça bir selamdan sonra kendisine doğru atılan Râik'i bile görmeden geçti. Şimdi sabah tesadüflerinden kendisine bahsetmediğime memnun oldum. Demek kıskançlığı mucip bir şey vardı.

O akşam karanlık bir gece idi. Rauf "tabildot"a inmemiş, terasta rakı içiyordu. Hava biraz durgun ve rutubetli idi. Göğsümde teneffüsümü meneden bir ağırlık hissediyordum. Rauf'un çatkın, meyus çehresinden, rakı kadehleri arasında fırlattığı uzun oflardan kurtulmak için çamlıklara doğru yürüdüm. Ne kadar gitmiştim; bilmiyorum.

Resim 57: "İşte Râik büyükbabasının eline asabi bir şefkatle sarıldı... (Sahife:92)" [s.108]

Râik'in annesini yolda hissettiren hafif bir "verven" kokusu. Bununla beraber iki kadın aynı kokuyu kullanamaz mı? Herhalde kalbim şiddetle çarpıyordu. Durdum, dinledim. Uzaklardan bir erkek sesi işitiyordum. Fakat ne söylediğini anlamıyorum. Yürüdüm. Ben artık bütün bütün çıldırıyordum. Farz

edelim ki şüphelerim doğru olsun, ister kocasıyla barışsın ister başka bir adamı sevsin; bana ebediyen yabancı kalacak değil mi? idi? Fakat ondan gaye-i tekmilini gördüğüm kadınlık alçalırsa artık bütün insaniyete, bütün iyiliğe karşı beslediğim hürmet, itikat yıkılacaktı. İnsanları insan eden şeylere inanamazsam hayatta başka ne revâbıt payidar olabilirdi? Bu, mutlak “verven” sürünen başka bir kadın!

Birdenbire kalbimin durduğunu hissettim. Tanıdığım bir kadın sesi:

[109] — Sizin için bu rutubet mühlik; geri dönelim, diyordu.

— İki dakika daha! Sonra isterse ölüm soğuğu alayım.

Hızlı adımlarla otele dönüyordum. Başımda müthiş bir galeyan vardı. Refika kendini seven ve kendini sevdiğini bilen bir gençle çamlıkta dolaşıyordu. Yalnız boğulurken çöpe sarılan bir kazazede gibi boğazımı yırtan bir sesle:

— Ya sen... dese ne yapacaktım? Diyordum.

Evet henüz senli, benli değildiler. Henüz onu kadınlığın en şayan-ı hürmet tabakasından sükût etmekten menedecek zaman vardı.

Resim 58: "Râik'in annesi mor çiçeklerin arasında beyaz bir leke gibi, bütün vücudunu... (Sahife:94)" [s.109]

Otelde Rauf'u hala rakı tepsisi başında buldum. Derdini döktüğü dereceyi bulmuştu. Kırmızı, şişmiş gözlerini bana çevirdi:

— Benim çapkın yeğeni gördün mü? Nasıl onlara sürtünyor sıksa solucan! Sen Refika'yı bilmezsin, o “tip” adamlardan ne kadar nefret eder. Hem o, iffet-i

mücessemedir. Hiçbir kadın onun kadar afif, onun kadar azametli, onun kadar güzel... - başı göğsüne düşerek – Ah Refika! diyordu.

Ben dinlemiyordum. Refika nazarımda artık o eski Refika değildi.

— O tipte adamdan hoşlanmadığımı neden [110] biliyorsun? Dedim. Fakat akabinde pişman oldum. Çünkü biçarenin gözleri açıldı, dili dolaşıyordu. Yüzüme haykırarak:

— Neden mi biliyorum? Biliyorum ya, Refika benim karım değil mi?..

Sonra pek anlayamadım birçok hezeyana daldı. Herhalde bence de iffetinden şüphe edilecek bir delil yoktu. Ancak yüreğimi oyan o kıskançlık olmasa! Fakat sesindeki rakit hâlâ kulağımda:

— Bu rutubet sizin için mühlik; dönelim. Diyordu.

Şüphesiz bir başkasını seviyordu. Sonra boğazdan kopan o feryat gayriihtiyari ağızından fırladı:

— Ya sen? Diye idi.

Rauf başını dizlerinin üstünden kaldırdı. Gözleri bulanmış, zekasını kaybetmişti. Fakat belki ayık olsa veremeyeceği bir cevabı verdi. Acaba kendini biliyor mu? Elini göğsüne vurarak:

— O benden başkasına sen demez; dedi.

Öğle üstü Rauf ıslık çalarak odama girdi. Üstünün tozundan, elindeki bastondan sokaktan geldiği istidlal olunuyordu.

— Râik'i görmek bahanesiyle evlerine kadar gittim. Kayınpeder beni pek iyi kabul etti. Refika'nın yumuşayacağını ümit ediyor. Mansur bugün gitmiş....

Sonra benim yanımda bir hatayı tahsis etmek istiyormuş gibi: “Mansur’a Refika’yı ben çıkarmıştım. İkisi de musikiyi, edebiyatı çok sevdiklerinden birbiriyle sık sık bulunuyorlardı. Mansur iyi keman çalar; Refika’da piyano... Bu kış daima müzika ile vakit geçirmişlerdi. Refika onun hastalığından dolayı bütün kadınlar gibi ona büyük rakit gösteriyor. Bilmezsin ne kadar ince, rahim bir kalbi vardır” dedi. Bu sözleri bana pek hüsn-i tesir hasıl etti. Hem bu güneşli günde insan hiçbir şeyi siyah görmek istemiyordu. Belki benim bütün şüphelerim, bütün kalp ağrılarım beyhude idi. Hasta bir adamın sıhhatini vikaye için dostane bir ihtarla buna verilen nazikane bir cevap pek de kati bir şüphe olamazdı. Nihayet ağaçlar arasında durmaya, denizin şıpırtısını dinlemeye, şiiri ve musikiyi seven bir adamın içeri girmeye tercih etmesi tabii değil mi? Rauf mülahazatımı takip ediyormuş gibi bazı şeyler ilave etti. Mansur teşrinisani de Nis’e (Nice) gidiyormuş. O zamana

kadar Heybeli’de kalmasını hekimler tembih etmiş. Onun için Rauf’un kayınpederi de orada kalıyormuş. Bütün bunları bana belki Refika hakkında suizanda bulunurum korkusuyla söylüyor ve hasıl ettiği tesiri anlamak için hakiki bir endişe ile yüzüme bakıyordu. Elimi Rauf’a uzattım:

— Azizim! Refika Hanım kadar pak, şayan-ı hürmet bir kadın olamaz. Harekâtı ne olursa olsun onun hakkında fena düşünen bir sefildir; dedim.

Rauf’un yüzü parladı. Gözleri yaşla [111] dolu olduğu halde boynuma atılarak alnımdan öptü.

Sen büyük ruhlu bir çocuksun; şu felaketimde bana gösterdiğin maneviyat ve ulûv-i cenabı ömrüm oldukça unutamayacağım; dedi.

Zavallı Rauf onun da inanmaya ihtiyacı vardı.

Fundalar solmuş, yapraklar dökülmüş, teşrinievvel her seneden daha soğuk olarak başlamıştı. Rauf bugün İstanbul’a inmişti. Ben de üç gündür Refika’ya tesadüf ümid ve vahisiyle dolaştığımız boş yolu takip ederek Çam Limanına inmiştim. Bir saatten fazla oturamadım. Saat ondan evvel dönmüştüm. Refika’yı beyazlarla gördüğüm noktaya gözlerim bila ihtiyar kaydı. Acaba yanlış mı görüyorum? Küçük Râik tortop olmuş bir büyük adam tavrıyla bağdaş kurmuş, elini şakağına dayamış, gözleri karşıdaki çamlığa matuf, yalnız oturuyordu.

— Râik!

İlk hareketi bana doğru atılmak oldu. Fakat sonra sarfınazar etti. Cesur olmaya çalışan yorgun, biraz da korkak gözleriyle bana baktı.

— Orada ne oturuyorsun?

Karşiki çamlığa baktı:

— Annemi bekliyorum; dedi.

— Annen orada ne yapıyor?

Bir şey söylemek istemediği zamanki o masum katı inatçı tavrıyla yüzüme baktı. Bu nazarda tecessüsümü takbih eden bir mana vardı.

— Sen neye gitmiyorsun?

— Annem bekle dedi.

Ağzından başka lakırdı almak kabil olamadı. Bu küçük vücutta eski kahramanların hamiri vardı. Annesinin tahmil ettiği bu vazife büyük bir asker kalbiyle o perestiş ettiği anneyi hiç muaheze etmeksizin ölümlere kadar bekleyecek küçük kalbinde vefa ve muhabbet vardı.

— Akşama kadar gelmez ise bekler misin?

— Bekleyeceğim!.

— Ya gece de gelmezse?

Cevap vermedi. Fakat çocukları – pek mahuf, bizce tayini gayrikabil bir şekl-i müphemiyetle – tedhiş eden korku karşısında metanetini kaybetti. Dudakları büküldü. Lakin kaçmak hatırına gelmiyordu. Yumruklarını sallayarak:

— Artık seni hiç sevmiyorum, dedi.

Bu çocuğun ulu ruhu, annesinin hareketini muaheze etmeyen itimat-ı mutlaki karşısında kendimi küçük buldum ve utandım. Artık böyle bir çocuk yetiştiren kadının safiyet-i ahlakından emin olmamak bir cenabetti. İlk defa olarak benliğimi unuttum:

— Sana şimdi anneni getiririm Râik, dedim.

Arkamdan helecanlı bir sesle haykırdı:

— Sen gittikten sonra kurtlar gelirse ne yaparım?

Kim bilir, ne hayali bir havfın dehşetiyle [112] gözleri, yanakları yanan küçük kahramanı göğsümün üstüne bastırdım.

— Korkma; korkarsan beni çağır. Şimdi anneni getireceğim, dedim, çamlıklara daldım Râik'in annesini getirmeye gittim.

Resim 59: "Ertesi sabah kalkmadan Rauf otele gelmişti... (Sahife:99)"
[s.112]

Sonbaharın kuruttuğu çam iğnelerine basarak ilerledim. Bu yol tam benim balıktan sonra öğlen yemeği yediğim yeşil mıntıkaya sevk ediyordu. Acaba Refika niçin Râik'i yolun üstünde yalnız bırakmış, kim ile ne mühim bir mesele hakkında

müzakereye gitmişti? Birkaç dakika etrafıma bakındım, bir şey göremedim. Herhalde Refika benim tanıdığım Refika ise Râik'i bırakıp uzaklara gitmezdi. Bununla beraber birkaç dakika yürüdüm. İki küçük çam arasına bağlanan bir hamak ile yere acele ile atılmış bir kitap aradıklarımın pek yakında olduğunu tahmin ettiriyordu. Filhakika birkaç adım daha yürüyünce göründüler. Refika yüzünü denize çevirmiş, semanın mailiğinden narin beyaz bir tayf gibi ayakta duruyordu. Ondan birkaç adım beride yıkılmış bit kütüğe oturmuş başı açık, gözleri Refika'ya müteveccih, Mansur ağır ağır bir şeyler söylüyordu. Bulunduğum mevki ne söylediğini anlamaya müsaade değildi. Fakat söylediği şey yorgunluğunu mucip olacak kadar mühim olmalı ki arada mendili ile alnının terini siliyordu. İki de bir de başı ve omuzları o kadar hareketsiz, sakit görünen beyazlı kadına uzun uzun bakıyordu. Fakat yüzü daima denize müteveccih olan Refika'nın ne düşündüğünü tasavvur kabil değildi. Benim hissiyatımla ölçülecek olursa pek uzun gelen bu müddet nihayet buldu. Refika seri bir hareketle döndü. Elini muvafakate benzemeyen bir işaretten sonra benim bulunduğum istikamete doğruldu. Mansur pek yaklaşmaya cesaret edemeyerek birkaç adım geride onu takip ediyordu. Refika'nın alaim-i vecihiyesi pek elim bir mücadele-i vicdaniye ile zihni müşevveş olduğunu ima ediyordu. Dudakları kısılmış, kaşları çatılmış, bütün güzel çehresi hayatınca kim bilir ne kadar mühim olan bir mesele hali ile adeta takallüs [113] etmiş, belki esas ruhunda çizilen derin çizgileriyle dolmuştu. Gözleri koyu ateşin fakat sabit idi.

Artık seslerini işitebilecek kadar yaklaşmışlardı. Mansur kim bilir, ne kadar yalvarmış olan kısık sesiyle daima söylüyor, arada nefesini kesen gıcıklara galebe için mendil ile ağzını tıkıyor, bu kadının bütün hayatını değiştirecek bir kelime almak için fevkalade bir iradat gösteriyordu.

Resim 60: "O gün mutadım olan Çam Limanı yolunu tuttuğum zaman...
(Sahife:111)" [s.113]

Şimdiye kadar bir zavallı hasta diye baktığım bu zayıf, gergin çirkin çehreye dikkat ettim. Bütün hayatı sanki gözlerinde toplanmış; koyu siyah ka'ında hemen facia-engiz denecek kadar yanan ateşin bir ziya, sesindeki halavet ü samimiyet, uzun ince vücudundaki evza-i kibarâne bu kadının kendisi için başlayan zaafını izah ediyordu. Musikideki – rivayet edilen – üslub-ı sevdâyesi, derin zekâsı, yüksek anlayışlı kalbi, ile bir kadın için na-kabil-i mukavemet bir cazibesi vardı. Fazla olarak kadınların hayalini okşayan, acıyarak bakmak için arzular uyandıran bir hastalığı da vardı. Pek kadın olan bir zayıf mahlukun aşkı yarı yarıya acıdır. Gayriihtiyari kendimle şu genç arasında bir mukayese yaptım. Ben hizmet edecek, dost olacak, müşkülâtlarla pençeleyecek, vazifem hitam bulunca bir köşeye atılıp da lüzum hissedilince meydana çıkacak erkeklerden idim. Benim ne eşkâl-i hariciyemde ve ne evzâmda dikkati davet edecek bir şey vardır. Ben sevmekten ziyade sevecek, hizmet edilmekten ziyade hizmet edecektim. Ben sevdiğim bir kadını hiçbir zaman üzmeyecek, hayatının yek edalığını izale için ağlatmayacaktım. Medid-i suretle bir köpeğin hizmeti, bir köpeğin hiss-i ubudiyeti ile sevecektim. Daha uzun mütalaa yapmaya vakit bulamadım. Mansur daima söylüyordu:

[114] — Sizin Rauf gibi bir adam için hayatınızın bütün evzakını çiğneyip geçmenize fedakarlık değil, zaaf diyeceğim. Eğer sizi az bir zaman için olsun layık olduğunuz kadar sevebilecek, kalbinizin en hafif ihtizazatına kalbin en ateşin galeyaneleriyle cevap veremeyecek, fikrinizin en şekle girmez bir tecellisine tabii

bir anlayışla, ihtiyari bir esaret ve itaat ile mukabele etmeyecek olsam sizi rahatsız etmezdim. Hayatının yarısını atlamış, en adi bir zevk ü heves için sizin en muhterem hukukunuzu çiğnemiş, gözyaşlarınızı istihkar etmiş taş yürekli, anlayışsız bir adama kendinizi niçin feda edeceksiniz? Yalnız tabiatla zamanın vücuda getirebileceği sizin gibi nefis bir parçaya, müstesna kadınlığa niçin münhasıran kıymet ve takdir hissetmeksizin aklına geldikçe gelsin, sahip olsun, o rezil mahlukatların kendisini kovdukları zaman gelsin, tenezzülen muhabbet göstereyin!

Refika'nın en ince, en hasta noktalarını kanatmak, Rauf'a karşı ondan taş gibi lakaydi vücuda getirmek, izzet-i nefsinin isyanıyla ondan ayırmak için daha ne söylenebilirdi? Ben bile bu delail ü ithamatın kudret ve samimiyetine mağlup olmaya başlamıştım.

Refika ağır bir sesle:

— Ya Râik! Dedi.

— Râik, Râik... Acaba zavallı çocuğun nazik hislerini, acı masumane gözyaşlarını gördü mü? Kolunda ismini hiçbir namuslu kadının yanında ağzıma almak istemediğim bir kadınla sizin pak, muhterem gözlerinizi tahkir etmedi mi?

Refika titriyordu. Sesinde kalbimi kanatan bir yeis ü elemle:

— Lakin o çocuk babasından ayrılırsa ölür. Dedi ve biraz tevakkuftan sonra ilave etti:

— Niçin bunları bana söylüyorsunuz? O çocuk ile sizin aranızda parçalanıp ezildiğimiz görmüyor musunuz? Acaba Rauf'un hiçbir cinayeti, söyle, bir şeye karar vermemek, dediğinizin haklı olduğunu bildiğim halde kanımda irsi bir tevahhuşla dediğinizden beni ihâfe etmesi kadar üzer miydi? Rauf ölür de mufârakatı yine kabul etmez. Bütün teşebbüslerimizi boşa çıkarmadı mı? Başka türlü ben, Râik'in annesi sizi nasıl sevebilirim?

Mansur cevap verdi:

— Fakat benim ölüme mahkûm olduğumu da unutuyorsunuz. Ağzını açmış bir mızrak zulmeti ile aramdaki yegâne ziya sizin gözlerinizi, beni gençlenmek isyanını, yeisini unutarak o mezara gülerek yollayacak yine sizin çehreniz. Kavânin-i âlemin fena bulduğu bir şey, bir ölü, bir muhtasar için belki bir ulu cenap olur! Fena olan bir hareket bazı şerait tahtında, bazı adamlar müstesna olamaz mı? Acaba benim size vereceğim aşk ve sizin onu kabulünüz – Rauf'un mazisi düşünülürse – alelade kocasını aldatan bir kadının rezaletine benzer mi?

Refika yavaş yavaş mağlup oluyordu. [115] Gözleri uzaklara dalıyor, dudakları titriyor, çehresi de o mücadele-i vicdaniye neticesi olan eski tekâsülünü kaybediyordu. Fakat ben onun nasıl kadın olduğunu anlamıştım. Şimdilik ruhu şu gencin terane-i aşkıyla, gözyaşlarıyla uyuşuyordu. Fakat sonra hakikaten uyanacak; hem nasıl uyanacak!... Mamafih bir mücadeleden sonra gözlerini açtı.

— Rica ederim, bunları bana söylemeyiniz, artık beni iyi ile kötüyü fark edemeyecek bir hâle koyuyorsunuz, bırakınız. Dedi yürüdü.

— Refika, Refika!

Fakat Refika işitmek istemiyor, kaçıyordu. Mansur hakiki bir yeisle durdu. Kaç dakikadır tuttuğu öksürük bütün şiddetiyle vücudunu sarsıyordu. İşte bu, hiçbir belagatin yapamayacağını yaptı. Refika adımlarını yavaşlattı. Sonra ani bir kararla döndü. İşte o dakika Mansur'un onu görmediğinden istifade ederek ileriye atıldım. Metanetine belki de hayret ettiğim bir sesle:

— Râik için size bir şey söyleyeceğim; bu tarafa geliniz. Dedim.

Râik'in ismini duyar duymaz bir ok gibi yola atıldı. Râik'in yolun üstünde olup olmadığını tahkik etmek istiyordu. İki dakika sürmeden döndü. Ağır ağır Mansur'dan uzaklaşarak bana doğruldu. Refika'nın yüzü hiddetinden kıpkırmızı olmuş, kaşları çatılmış yüzüme haykırmamak için cebrinefis ediyordu. Kâfi derecede ilerledikten sonra bir ağaca arkasını dayadı. Bir zaman dudaklarının titremesine galebe çalmak için bekledi. Gözleri tehlikeli bir ateşle yanıyordu.

— Rauf'un son icat ettiği tahkir! Harekatımı tecessüs ettirmek; sizin de – biraz müstehzi bir sesle – ayrılmış iki kişiyi birleştirmek için casusluk rolü... Fevkalade!

— Yanılıyorsunuz; ben Rauf tarafından gelmiyorum.

— Daha fena ya, adi bir tecessüsle burnunuzu size talik etmeyen her işe sokmak! Ne hak ve salahiyetle her dakika karşıma çıkıyorsunuz, siz kimsiniz, Rauf'un dostu olmanı benim işlerime müdahaleye bir salahiyet verir mi?

Anıyorum. Bana en çok husumeti Rauf'un dostu olmaklığım. Fakat hiddetinin şiddeti zail oluncaya kadar sükût etmeye karar vermişim.

— Ne susuyorsunuz? Artık lakırdı söylemeyecek kadar alçalmış bir kadın karşısında mı bulunuyorsunuz? Gidiniz dostunuza söyleyiniz: İstediğim adamla evlenmek için ya serbestimi versin yahut o, benim kalbimi, hukukumu, izzetinefsimi nasıl erâzil arasında sürükledi ise ben de onun ismini çamurlara...

Cümlesini bitiremedi. İsmet-i nisvaniyesi ağzından çıkan o yarım cümle için onu utandırmıştı. Bu söylediği şeyler için nazarımda hak kazanmak istediğini hiss- [116] ettim. Fakat bütün muhakematı Mansur'un efkârıyla melun idi.

— Hayatın en iyi senelerinde kalbimin saadetle, iyiliğe en hassas, insanlara en emin olduğu bir zamanda karşıma çıktı. En saf efkarımı kirletti, en samimi emniyetlerimi suizanna tahvil etti. Dostlarıma emniyet edemez oldum ve bütün insanları hava-i hevesine tabi birtakım adi mahlukatlar farz etmeye başladım. Sevmek hayattan mütelezziz, mahzuz olmak kabiliyetimi öldürdü. En mümbit yerden geçen bir musibet kasırgası gibi bütün iyiliğe ait ihtisasatımı kavurdu, mahvetti. Karşımda senelerce vefasızlık, küçüklük, hodkamlık ile dolu benim varlığım, saadetim ve sükûnetim hiç yokmuş gibi bir maişetten sonra benden afv u sadakat diliyor.... Öyle mi? Azıcık geç kaldı zannederim. Tanıdığım günden beri iffetsiz, bayağı kadınlardan hoşlanırdı, hiç olmaz ise ona hoş görünmek için artık iffetin bir kelimedenden ibaret olduğunu benim de kabul ettiğimin sırası geldi.

Resim 61: "Refika Râik'in elinden tutmuş, görüldü... (Sahife:109)" [s.116]

— Refika Hanım, dedim. Rauf dünyanın en mücrim insanı, siz de kadınların en muhterem ve en pakısınız! Ne söyleseniz size karşı beslediğim hürmet ve itimadı

bozamazsınız. Fakat ben buraya bunları söylemek için değil, Râik'ten bahsetmeye geldim.

— Maksudınızı izah ediniz.

— Gadredilen ile mağdur olan iki kişi arasında kendi hakkını müdafane edecek, “bana ne yapıyorsun?” diyecek iktidarı haiz olmayan bir çocuk var. İnsanların zayıf ve müsaviyesini anlamayan bir çocuk kalbi var ki Rauf’un hodkamlığı ile sizin muhakkak olan isyanınızın arasında kuruyup [117] soluyor. Henüz neş ü nema bulmayan bu nazik ve erliğin hayat-ı maneviyesini pek de sarsmaya gelmez, zannedirim.

Resim 62: "Refika döndü, ellerimi yakaladı, bu temas... (Sahife: 119)"
[s.117]

Refika gözlerini açmış, beni dinliyordu. Hasıl etmeye başladığım bu tesiri muhafazaya karar vermiştim; devam ettim:

— Râik, bu dilsiz, bu aciz fakat acınmaya şayan olan çocuk kederlerini anlayacak iktidarda değildir. Fakat siz pekâlâ anlarsınız. Çünkü o mini mini ruhu kendi elinizle, kendi ruhunuzla hassas, bu kadar nazik yaptınız. Kendi modeliniz olan bu kalbin hissetmek kabiliyetini, anne eliyle darbeler vurmak için mi tezyit ediyorsunuz?

Refika'nın göğsü kabarıyordu. Tesirini bildirmemek maksadıyla:

— Bana nutuk irat etmek için, doğrusu pek münasip bir dakika intihap etmemişsiniz; dedi.

— Rica ederim istihzayı bırakalım.

— Öyle ise ne maksat [118] ile bana bunları söylüyorsunuz?

— Evvela Mansur’un sizi sürüklediği uçurumdan çıkmak!

Gülerek:

— Sonra da sizin kazacağınız kuyuya düşürmek... dedi.

Artık sabrım tükenmeye başladı:

— Hayır, dedim. Sonra Rauf’la sizi barıştırmak....

Bu defa kahkaha ile güldü:

— Vay! Don Kişot Efendi, pek şairane bir surette uçurum tesmiye ettiğiniz Mansur’un arzularına mümaşat edeceğimi neden biliyorsunuz?

— Efkârınız bu tarzda kaldığı, evinizden zevcinizden uzak bulunduğunuz müddetçe bu tehlikeye maruzsunuz. Sizin en ufak tasviriniz ise Rauf’un en büyük sadakatsizliğinden daha şayan-ı takbihtir.

— Niçin?

— Çünkü o, kusurlarında hilkatın ihtiyacına ve ciddi bir zevke mağlup oluyor. Hiç olmazsa samimi! Siz saika-i azametle kibir ve gururunuzla kurban oluyorsunuz. Bazı insanlar isteseler de alçak, isteseler de adi olamazlar. Siz hiçbir vakit doğru olmayan bir şeyle bahtiyar olmazsınız. Biraz sonra vicdanınızın, kalbinizin nedamet ü azabı Rauf’la yaşamak eziyetinden bin kat fazla olacaktır. Tasvir ediniz, Râik’in alnını kızartacak bir hatt-ı hareket sizi cinnete sevk etse yine size zindan olur!

Bu son cümle Refika’yı yumuşattı. Gözlerinde ufak bir şule-i itimat gördüm. Fakat beni uzun uzun süzüyordu. Nazarı bir “sonda” dibi ta amak-ı ruhumu arıyor, en gizli, en hassas nikatını deliyordu.

— Rauf’la barışır isem bize gelip gidecek misiniz? Dedi.

— Evet, bu benim için bir saadet olacaktır.

— Öyle ise muhakematımız menfaat üzerine bina edilmiş; binaenaleyh şayan kabul değildir.

Bütün muvafakatim bir darbe ile yıkılıyordu. Fedakârlık tavsiye ettiğim şu kadın karşısında benden de büyük bir fedakârlık beklenildiğiniz hissetmekte bir saniye tereddüt ettim. Bu an Refika’nın arkasını dönüp uzaklaşmaya kâfi idi.

Mutlak buna seri bir çare bulanmalı. Râik'in mahzun çehresi gözümün önüne geldi. Refika Mansur'un olduğu yere doğruluyordu. Arkasından atıldım.

—Durunuz, dedim, sizi son defa gördüğüm için söyleyeceğim, sizin muazzez başınız üzerine yemin ederim ki evinize dönerseniz ömrüm oldukça sizi görmem. İnanınız, siz Rauf'la barışınız, Râik'in gözlerindeki gölge kalsın, lüzum gelirse bu memleketten çıkar, giderim. Anlıyor musunuz, [119] hayatımın yegâne ümit ü tesellisini fırlatıyorum. Tek, tek validelerin en muhteremi, kadınların en aliyesi diye kabul ettiğim kadın alçalmasın, tek onun safiyet ve ulviyetine uzaktan olsun inanayım; tek o kadar sevdiğim o yavrunun hayatı neşelensin.

Resim 63: "Süleyman yol sandığımı hazırlıyordu... (Sahife:119)" [s.119]

Refika döndü; ellerimi yakaladı. Bu temas bir kızgın demir gibi kalbimi dağlıyordu. Ellerimi çekti.

— Allah size mükafat etsin; dedi. Sonra tozlu yollarda kaybolurken başını çevirdi. Son defa işittiğim o rakik ses şu cümleyi ilave etti:

— Bana Rauf'u yollayınız!

— 4 —

Süleyman yol sandığımı hazırlıyordu. Nihayet bir ay uğraştıktan sonra Erzurum vilayetinde Kaymakamlığına tayin edilmiştim. Tevcihât kısmında memuriyetimi ilan eden gazetede şu satırları gördüm:

“Memleketimizin en zeki gençlerinden kimyager Mansur Bey müptela olduğu hastalıktan rehâyab olamayarak evvelsi gün Heybeli'de irtihal-i dar-ı beka eylemiştir.”

— İntiha —

(Ressam Sami Bey Resimleri)

Halide Salih

1.2.3 Temenni-i Bahar⁴⁴

Fotoğraf 17: Recaizade Ekrem Bey [s.120]

[120] Gün maî, deniz yeşil, serâpâ
Hem reng-i behişt olup sahrâ,
Sevdalı gönüllerin penâhı
Orman yine sâye-dâr olaydı..
Âlemde yine bahar olaydı!...

Sahraya dolaydı hep melekler
Nazende, latif ter çiçekler;
Şairde sema-yı safa karşı
Kuşlar gibi nağmekâr olaydı..
Kuşlar gibi bahtiyar olaydı!..

Pür velvele-i hayat-ı şâdî
Kırlarda nedir bu şevkle bâdî?
Gelmiş mi yine bahar? Heyhat!..
Bir ömr-i hazine yâr olaydı..
Birkaç gece gam-güsar olaydı!..

Recaizade Ekrem

⁴⁴ Recaizade Mahmud Ekrem, Resimli Roman Mecmuası, 1 Nisan 1325/14 Nisan 1325, Nr.2, s. 120.

1.2.4 Sümüklü Faik⁴⁵

Fotoğraf 18: Safvet Nezihi Bey [s.121]

-1-

[121] Bir siklon hareket-i çalakisiyle bahçe kapısından tehacüm gösteren talebe bir anda dağılmıştı. Hep on, on iki yaşlarında bulunan bu nevnihalen, hayatın en galeyanlı, hareketli demlerinde cûşan olan bu çılgın çocuklar bir an gayr-i münkasımda sanki birbirlerine geçmişlerdi. Akasya ağaçları arasında birbirini kovalayanlar, yetişememekten mütevellit bir feveran-ı hiddetle bağırıp çağırılar, hareket-i çalakiye müsait bir geniş mahal açabilmek emeliyle önüne gelen çocukları itip kakanlar... Bütün bu çılgın çocuklar bir arı kovanını tanzir eden gibi geniş bahçe içinde sanki kaynaşıyorlardı.

Güya orası çocukluğun faaliyet-i müfritasını irae eden bir panoramasını irae ediyordu. Layenkati koşmaktan kıpkırmızı olmuş çehreler tendürüstü ve sıhhatin alaim-i bâhiresini gösteriyorken cılızlar, sıskalar “bilye” oynamak için bahçenin تنها bir köşesine sakitane çekilmeye mutazım bulunurken, verilen cezanın haksızlığından müşteki birkaç şakirt mubassırların etrafını kuşatarak onlara bin dereden su getirirken ara sıra ortalık yine birbirine karışırdı. Bir kısım diğerlerini

⁴⁵ Safvet Nezihi – Resimli Roman Mecmuası, 1 Nisan 1325/14 Nisan 1909, Nr.2, s.121-135.

kovalıyor; koş, muttasıl koş.... Bir ikisi yere yuvarlandı mı veyahut harekâtını iyi idare edemeyen bir çocuk kendisini kör gibi koca akasya ağaçlarının birine çarptı mı, şu duran müfrit bir müddet için faysal bulur. Yere düşen veya kendisini ağaca çarpan çocuk can acısıyla feryat ettiği sırada kabahatler çil yavrusu [122] gibi etrafa dağılırlar. Mekteplerde hükümrân olan kanun örfidir. Hemen “diktatör” meydana atılır. Bittabi o, mubassırdır.

Resim 64: "Bahçe tepesinden tehacüm gösteren talebe... (Sahife:121)"
[s.122]

- “5” Ziya, iki Revuno. [*¹]⁴⁶ Sen artık çok oluyorsun.
- Vallahi Mösyö onu ben itmedim.
- Ben seni gördüm.
- Billahi yanlış. “238” arkamdan koşuyordu, itti, ben de Faik’in üzerine düştüm. Zaten o, mızımızın biri; düşecek yer arıyor.
- Ben onu bilmem. İki “Revuno.”
- Haksızlık olduktan sonra... O, başka. İsterseniz “perive”[**] de veriniz. Fakat bir kere de beni dinleyiniz. Öyle anlamadan, dinlemeden hüküm veriliyor mu! Ben Lütfi’nin peynirini kaptım, koşuyordum. O da peşim sıra geliyordu.

⁴⁶ Metnin orijinal sayfaları içerisinde açıklama işareti iki adet olduğundan dolayı 1 ve 2 şeklinde numaralandırılma yapılmıştır.

Derken beni birdenbire itti. Yuvarlanmamak için ağaca sarılayım, dedim. Orada Sümüklü Faik duruyormuş. Ne bileyim, ben... Biraz çarpmışım; pestil gibi yere yuvarlandı. Zaten mızımızın biri... Sümüklerini çekerek ağlamaya vesile arıyor. Bir kere şu “sünepe” [*²] ye bakınız. Gözyaşı, salya, sümük birbirine karışmış. Bu pis

[*¹] Mekteb-i Sultani de bu keyif cezası makamına kaimdir. Talebe orada isimlerinden ziyade numaralarıyla yad edilmekte olduğundan bu hikâyede tesadüf edilecek numaralar şakirdanın tahsilini ikmal edip mektepten çıkıncaya kadar taşımaya mecbur oldukları kayd-ı esami numaralarıdır.

[**] Hafta başı izinsizlik manasına gelir. Talebe-i mezune cumartesi gecesi çıkarken “perive” alanlar ceza olarak mektepte kalırlar.

[*²] Mektepte talebenin tabirat-ı mahsusasındandır. Murdar, pis, tembel manasına müstameldir.

[123] için bana iki “Revtuno” veriyorsunuz he! Peki, ben ona sonra gösteririm.

“5” Numaralı Ziya yumruğunu sıkarak gizlice onu tehdit etmekle teselliyât-ı deruna çalışıyordu. Faik korkusundan omuzlarını yukarı kaldırarak, gözlerini buruşturmakla beraber kaşlarının vaziyetini aşağı doğru tevcih ederek havf u hiras ve fitnekârlıkla karışık evza-ı süflayane ile mubassıra doğru dönecek; bakınız bana yumruk gösteriyor.

Demeğe uğraştığı sırada talebenin diğer bir kısmı mubassırın etrafını aldılar. Hepsi hemen bir ağızdan:

— Siz bu musibetin sözüne inanıyorsunuz. Hele şunun yüzüne bakınız: “Şafi Köpek” gibi. Sümük, salya.... Hep birbirine karışmış. Bu surattan hayır umulur mu, hiç? Zaten fitne, fesat; Ziya gibi çalışkan bir çocuğu fitneliyor. Söylediklerine sakın inanmayınız, Mösyö. Onun işi gücü hep burnunu çekmek, âlemi fitnelemek...

Resim 65: “Sümüklerini çekerek ağlamaya vesile arıyor... (Sahife:122)" [s.123]

Şikâyetleri feveran ediyordu. Yarım saat devam eden bu hadise münakaşatı Ziya’nın cezası iki aferin varakası mukabilinde affedilmiş olmaya hitama erdi. Derse davet trampetesi muttarit, yek ahenk darabatıyla etrafa velvele saçarken bahçedeki o faaliyete birdenbire sükûn gelmişti. Sıralar dizileniyor, saflar teşkil olunuyor. Mekteb-i Sultaniye’nin iptida-i saflarına ait olan bu küçük efendiler sıra sıra mektebin meydanını geçmekte iken Ziya yanındaki refikine derdini döküyordu:

— Şu pis oğlan sinirlerime dokunuyor, vesselam. Muttasıl burnunu çektikçe sanki ciğerlerim ağzıma geliyor. Bahçede üstüne doğru beni itmiş olmaklığın ne de iyi oldu! Toprakların üzerine yuvarlandı. Yüzünü, gözünü çamurdan kurtarmadan orada burnunu çekmez mi?.. Aman Allah! Ne kıymetli sümük bu. Hiç [124] bir yere katresini düşürmek istemiyor. Elimden gelse yok mu, şöyle gırtlığından yakaladığı gibi...

Mubassırın sedası işitildi:

—Ziya; sus...

Şakirdan sıra ile mektebin yan tarafındaki sağ kapısından içeriye giriyorlardı. “5” numaralı Ziya sükûn etti. Yanındaki refiki “238” zaten onun fikrini anlamıştı: “Şöyle gırtlığından yakaladığım gibi kuvvetim yettiği kadar bir sıksam... Ya canını çıkarabilsem, yahut çıkarabilsem, yahut şu burnundan söküp alırsam sümüğünü fitil fitil akıtsam....

“5” Ziya’nın refiki bu feveran-ı kin ve gayzı pekâlâ hissediyordu. Çünkü o da aynı histe bulunuyordu: Ah! Şöyle bir gırtlğından yakaladığımız gibi...

1300 sene-i rumiyesi idi. “5” Ziya, şimdi İtalya mebus-ı muhteremi olan Ebüzziya Tevfik Bey’in büyük mahdum-ı fetânet-i nihadi merhum Ziya Bey idi. Mekteb-i Sultaniye’nin iptidai sınıfında iken onun refik-ı gayrı müfârikı da bu muharrir-i acizdi. O zamanki “238”, yirmi dört sene evvelki ben idim. İkimiz de on ikişer yaşında vardık. Ziya tepeden tırnağı kadar asabi bir çocuktı. Fakat mukavim; sinir gibi bir vücut. Koşmakta, jimnastikte, idmanlarda, hepimizi fersah fersah geride bırakırdı. O kayış gibi zayıf görünen kollarında o derece kuvvet ve nahif gibi telakki edilen vücudunda mukavemet mevcut idi ki...Onunla boy ölçmek emeli kuvve-i pazusuna güvenenlerin pek azında vardı. O da pek güçlkle zahir olurdu ya!

Ziya arkadaşlarından pek çoklarının adeta bir refik-i vefakâr ü müşfiki ve cümlesinin perestîde-i kalbi idi. Harikulade bir zekaya malik olan bu beş numaralı şakirt sevdiği arkadaşlarının birer güne muavenetine yetişmiş olmakla bahtiyar olurdu. O, hiç kimsenin ikbaline hasetgiş değildi. Kendi tahriri imtihanlarına hiç ehemmiyet vermediğı halde diğerlerinin yanlışlarını düzeltmeye çalışır ve onlara yardım edebilmek için bazen muhataraları bile göze aldırırdı. Bununla beraber ale’l-ekser tahriri imtihanların netice-i müstahsilesi okunmaya başladı mı “5” Ziya ya birinci veyahut birinciler meydanında zuhur ederdi. O kadar çalışmadı, kendini mütalaat ile, tettebbuat ile yormazdı. Bununla beraber her şeyi hepimizden ve bazen muallimlerimizden bile fazla bilirdi. O, bir zekâ-yı müşahhastı.

Ziya ile beraber mütalaahaneden içeri girer girmez yerlerimize müteveccih olduk. Dikkat ediyordum ki hâlâ “5” titriyor; hiddetli. Demek asabiyeti yine üzerinde. Son sıraya doğruldu. Ziya bir hareket-i çalaki ile bir iki sırayı atladı. Yerlerimize oturduk. Gece yaklaşıyor. Bir hademe hava gazı lambalarının “bek”lerini ulumakla meşgul; ortalık loşça. Ziya benden evvel yerlerine oturmuş idi. Masasının kapağını kaldırmış, içinden güya kitaplarını ayırıyordu. Mütalaa-[125] hanedeki yerlerimiz yan yana idi. Ben de geldim, yanına oturdum. Kapağın arkasından bana yavaşça diyordu ki:

— Bilmezsın, bu pis mıymıntı ne kadar sinirime dokunuyor! Hâlâ titriyorum. Burundan akan sümüğü gördükçe... Hemen üzerine atılmak istiyordum. Bana şimdiye kadar (...) kaç mal oldu, biliyor musun?

— Kaça?

— Tam yirmi iki “bonpovan”a! [*] Canım, onlara yanmıyorum. Şunu istediğim gibi iyice bir haşlayamadım; ona içim yanıyor.

Bütün şakirdan yerlerine oturmuşlardı. Herkes kitaplarını, kağıtlarını, kalemlerini çıkarmış... Derslere çalışmaya başlayacak. O sükût arasında yalnız arkadan Ziya’nın sedası aksediyor. Mütalaahane mubassırı yavaşça, adeta çekinerek:

— Sus...

Diyebildi. Herkes çalışıyordu. Sükût... Ara sıra kalemlerin gıcirtısı duyuluyor; kapakların bazen açılıp kapanmasında mütevellit ufak ve devamsız gürültüler oluyor.

Ziya’ya baktım; bir şey yazmıyor. Önünde kitap, fakat okumuyor. Hâlâ asabiyeti üzerinde. Ara sıra nazarları kindar, şedit nazarları üç sıra ileri de bulunan Faik’e, “Yiğit adıyla anılır” Sümüklü Faik’e teveccüh ediyor; bir iki saniye oraya merkûz kalıyor. Sonra kendini zapt edememekten, hiddetini yenememekten mütevellit bir hareket-i asabi ile kâh yumruğunu dizlerinin üzerine indiriyor, kâh ayağını sıranın bir cihetine çarpıyor. Bununla da hiddetini gideremezse rahlenin kapağını açarak mubassırın nazarından kendini sakladıktan sonra koluyla beni dürterek sıkboğaz edilmek istenilen bir şeyin üzerine hücum ediyormuş gibi bir hareket-i intikam-cuyane asar-ı asabiyesini irae ediyordu. Aradan bir iki saat geçmişti. Ziya artık sakın görünüyordu. Bir aralık vazife defterini de çıkardı. Yazmaya başladı. Bir aralık nasıl oldu, bilemem; kolumu dürttü:

— Görüyor musun, şekerleme kesmeye hazırlanıyor.

Dedi.

— Kim?

— Kim olacak? Sümüklü.

— Adam! Bırak şu murdarı.

— Nasıl bırakayım! Sinirime dokunuyor.

Mubassır yine takayyüt-i mahsusa-ı asarını göstermek için yavaşça:

— Sus...Arkada ne oluyor?

Diye söylenmeye başladı.

Ziya, o iyi kalpli, halim çocuk şevk-i asabiyetle kabına sığmıyordu. Dudaklarının arasından mubassıra cevap olarak:

— Elinin körü...

Dedi. Tekrar yazmaya koyulduk, dikkat ettim;

[*]Mekteb-i Sultani’de talebelerin say u gayretlerine mukabil verilen aferin varakaları.

[126] Ziya bir şey çiğniyor. Yavaşca:

— Ne yiyorsun?

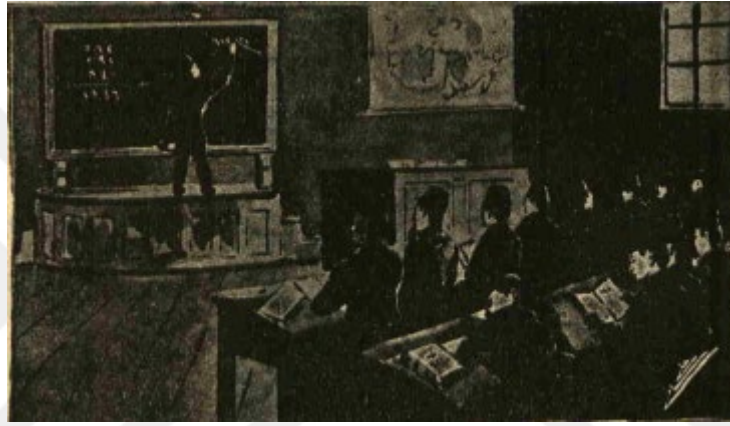
Diye sordum.

— Kâğıt çiğniyorum.

Cevabını dudaklarının ucundan döktü.

— Ne için?

— Şimdi görürsün.

Resim 66: "Şu vaziyette uyku kestiriyor... (Sahife:126)" [s.126]

Ziya kâğıtları çiğneyerek hamur haline getirdikten sonra onlardan iyice büyücek bir yuvarlak vücuda getirdi. Avucunun içinde onu güzelce yuvarlıyordu. Nazarlarının nokta-i insibabına baktım: Tam Sümüklü Faik’in suratı. O, yavaşça ve hiç kimseye hissettirmeyerek uykuya dalmak üzere. Arkasındaki yırtık, kirli kapotun eteğini şöyle ustalıkla kolunun üzerine çekmiş. Bu, adeta mubassıra karşı nim bir siper. Sonra da sol kolunu – yukarıdan aşağıya doğru meyyal olan – rahlenin kısmi fevkanisine dayamış. Bu da iyi bir yastık. Önünde açık bir kitap, güya mütalaaya dalmış. Şu vaziyette uyku kestiyor; o günkü yorgunluğun istirahat-ı uykusu. Bu hâl Ziya’nın ateşin, nafiz nazarlarından kaçabilir mi? Şakirdandan biri o sırada mubassırın oturduğu kürsünün yanına gitmişti, elinde kitap ona bir şey soruyordu. Ziya bu fırsatı kaçırmayarak azmine düştü. Elinde evirip çevirdiği yuvarladığı nişan alarak birdenbire fırlatmaz mı?

Pat...diye bir sestir, duyuldu. O anda öndeki sıralardan biri sarsıldı. Uyku sersemliğiyle yerinden fırlamış olan Sümüklü Faik ne olduğunu, ne gibi bir tane-i

felakete uğradığını anlamayarak yine olduğu yere yıkıldı. O sükûtu müteakip bir vaveyladır koptu:

— Mösyö, Mösyö... Suratıma bak. Bütün talebe kitapları, kalemleri bırakarak bu hadise-i nagehanın neden ibaret olduğunu anlamak istiyorlar. Nazarlar hep o tarafa çevrilmiş bulunuyordu. Sümüklü Faik adeta kendi kendini teşhir etmiş gibiydi.

Ziya'nın fırlattığı çiğnenmiş kâğıttan mürekkep yuvarlak tam burnunun üzerine tesadüf etmiş. Oraya bir alçı yaması gibi yapışmış; fakat koca bir yama, çirkin bir parça. Bütün [127] çocuklar bu maskaralığa karşı gülmeye başladılar. Biz de gülüyorduk; Ziya – tatmin-i kalbe muvaffak olmuş gibi – keyfinden fıkırdıyordu; fakat için için.

Birdenbire şu maskaralığa maruz kaldığını gören ve uyku sersemliğiyle ağlamayı da birdenbire beceremeyen Faik kemal-i süzüşle adeta derinden gelen bir boru sedasını andırırcasına burnunu çektikten sonra çapaklı gözlerini Ziya'ya dikerek:

— Mösyö' Bunu bana “5” Ziya attı.

Diye ağlamayı yavaş yavaş kabarttı.

Fakat bütün şakirdan buna muarız bulundular:

— O, uyuyordu. Ziya'nın attığını nereden görmüş, bakalım?

— Bunu rüyada mı görmüş?

— Yok! Artık iftiranın bu kadarı da çok.

— Zaten, ne olacak! Her işi fitne ve fesat.

— Burnundan akan sümüğe bakmıyor da... Bir de kalkmış...

Mutalaahanede güft ü gû artıyordu. Mubassırımız olan ihtiyarca bir Rum işi tatlıya bağlamak için bir çare-i hakimane ve bir tedbir-i Eflatun-pesentane aradı:

— Ziya'nın attığını gördünüz mü?

Diye sordu. Bir avaz yekâhenk bunun cevabını verdi:

— Hayır, hayır...

Mubassır biraz durdu; sonra elini masanın üzerine vurdu.

— Susunuz, dedi.

Demek hüküm verilecek. Temyizin tasdikine lüzum kalmayacak bir hüküm-i kati:

— Faik! İki “Revtuno san ze gizpeston.” [*]

Bu hüküm-i adılaneyi herkes alkışladı. Kalben:

— Oh olsun murdara; denildi.

Pekâlâ oldu; fitnekârlığının belasını çeksın.

Adaletin şu vech-i tatbiki benim de pek hoşuma gitmişti. Ah! Bu insanlardaki taraftarlık, ihtiras temayülü...Netice itibariyle hep böyledir. Adaletin suret-i tevezini de zaten şimdiye kadar hep böyle gördüm. Sanki bu kâinatın hamuru haksızlıkla yoğurulmuş. Tahrisat-ı nefsanîyeniz hangi cihete meyil ise hak da mutlak o tarafta olmalıdır. Tatmin-i kalp, teskin-i kin ü gayzı için:

— Oh olsun! Pekâlâ oldu: belasıdır çeksın...

Demeğe nefsinizce muvaffakiyet hasıl oldu mu, dünyanın bütün hak u delili diğer tarafta olsa nafi. İşte adaletin haletiruhiye üzerindeki mahsula-i tesirâtı budur.

— 2 —

Sınıfta bu Sümüklü Faik'ten kimse hazzetmiyordu. Kimin yanına gitse itiliyor, kakılıyor. Murdarlığı, pisliği artık herkesin nefretini celb-

[*] Bil-afv iki tevkif cezası manasıdır. Mekteb-i Sultani'de en küçük sınıflarda bile Fransızca'yı yarım yamalak bilen Rum ve Ermeni mubassırlar cezaları Fransızca verir.

[128] etmişti. Alelhusus bütün kış dudağının üzerinden eksilmeyen sümüğü. O, görülmemiş bir manzara-ı acayibe teşkil ediyordu. Biraz dursa sümüğün bir sütun-ı mevadd-ı lüzuciye gibi burnunun sol deliğinden yavaş yavaş ta dudaklarına kadar indiğini hissederek ve hemen emme tulumba icra-ı ameli başlardı. Buhar salıveren borular gibi müstekreh bir seda ile çıkararak birdenbire içine çekti mi, sütun-ı lüzuci genze doğru bir har hara-i dil-hıraş ile, haydi, çekildi, gitti. Bu ameli-i sukût u suud “emme ve basma” tulumbaların harekât-ı muttaridesi gibi bir günde binlerce, yüz binlerce defa tekrar ederdi.

Bundan dolayı herkes ondan iğrenirdi. İstirahat zamanı bahçede hiç kimse onunla oynamak istemez; mutalaahane yanında bulunmak felaketine düşenler başlarını diğer tarafa çevirerek onunla görüşmekten tevakkî ederler. Velhasıl onun hakkında hissiyat-ı muhabbetkârâne hiç kimsenin kalbinde doğmamıştı. Ona karşı ibzal edilen hitabeler: “Haydi, çekil oradan murdar; yıkıl git şuradan pis!” hitaplarından ibaret kalıyordu.

Bir gün derslerin hitamından sonra bahçeye iniyorduk. Sıra ile mektebin avlusunu geçerken koltuklarında büyük sepetler asılı iki hademe bizi bekliyordu. Talebeden her birinin eline birer parça ekmek tutuşturuyorlar: İşte bu çocukların kuşluk taamı. Fakat taze olmakla beraber yavan ekmek yenilmez a! Herkes cebinden birer parça peynir veya çerez çıkarıyor, bunları kemirmek için bahçenin bir köşesine, akasya ağaçlarından birinin altına çekiliyor. Ben de arkadaşlarımdan yavaşca ayrılarak geniş yolun sağ tarafına isabet eden ağaç parmaklığına dayandım. Kaputun yan cebinden kemal-i ihtiyatla bükülü bir kâğıt çıkardım. İzmit'te o sırada ikamet eden akrabamdan biri bana ara sıra birer teneke kaymak gönderirdi. Ben de onu büyük bir takayyütle mutalaahanedeki rahlenin gözü içinde saklar yavaş yavaş yerdim. Gayet sevdiğim arkadaşlarıma – mahremane kaydıyla – birer parça tattırırdım. O gün de kâğıdın içinde sarılı olan bir ufak kaymaktı. Ben bu nefis, rayihadar parçayı sarılı olan kâğıttan sıyırdım. Elimde tutmakta olduğum ekmeğin içini çıkararak parmaklığın bir köşesine sıkıştırdım. Tam kaymağı dilimin içine güzelce yerleştirerek ağzıma götürmek üzereyken haris bir el bağteten arkadan bunu kaptı. Gözlerim kararmıştı. Süratle döndüm. Baktım ki Sümüklü Faik. Aşırdığı kaymak dolu ekmek dilimini muttasıl hem yiyor, hem kaçıyor. Hiddet ve nefretten ne hâle geldiğimi tasavvur ediniz. Bir sürat bir kıyye ile hemen arkasına düştüm. Koşuyordu, koşuyordum; kaçıyordu, kovalıyordum. Bahçeyi döndü. Üzeri kapalı istirahat-ı mahallenin içine bir cerh etti. Bunu müteakip [129] Şakir Ağa'nın [*] kalemrev hükümeti dahiline iltica etti. Artık beni de şiddet-i gayz u nefret kaplamıştı. Şakir Ağa'nın şiddet-i sekimesini, istibdadını unutarak arkasından koştum. Faik'te şaşırmıştı. Yakaladım; bir hamle de yere yatırdım. Elindeki ekmeği bana iade etmemek emeliyle sıkı sıkı tutuyordu. Şakir Ağa kör, mehabetli sedasıyla otomobil borusunun velvelisini andırırcasına:

— Ne oluyoruz? Ne var?

Deyinceye kadar elini yakaladım. Şiddetle sıkıyordum. O da bırakmamak emeliyle çekiyor, uğraşıyordu. Nihayet bir hamle-i asabiye ile avucunu açtım; ekmeği kaptım. Fakat içindeki kaymak ezilmişti Canımın sıkıntısından o cıvık cıvık olmuş kaymağı suratına sürdüm, bulaştırdım. Tam o sırada Şakir Ağa'da yetişmişti. Dehşetli bir pençe kolumdan yakaladı. Beni yerden kaldırdı.

— Bu, ne? Ne kepezelik bu?...

Resim 67: "Üç çifte (maun) renkli bir kayık. Araka tarafına...
(Sahife:134)" [s.129]

Diye dehşetle gürlüyordu. Garip bir manzara karşısında bulunuyorduk. Faik'in yüzü hakikaten "şafî köpeğine" dönmüştü. Kaymak, sümük birbirine karışarak lüzuci bir halita vücuda gelmiş ve çehresini kaplamış. Etrafımızı birçok talebe hemen ihata etti. Müstehzi nazarlarla bakıyorlar ve fıkır fıkır gülüyorlar. Sümüklü Faik fart-ı yeis ve şidder-i gayz ile ağlıyor, Şakir Ağa bağıyor:

— Bu, ne? Ne kepezelik bu?...

Ben hak kazanmak ümidiyle bu müstebit hükümdara zayıf bir tabi tavrıyla anlatıyordum:

— Kaymağımı kaptı; tam ağzıma götürürken kapıp kaçtı...

[*] Rahmetli Şakir Ağa Sultan Aziz zamanında mabeyinde pehlivan iken devr-i Hamit'in bidayetinde çırak edilmek iktiza ve kendine münasip bir hizmette istihdam edilmek üzere Mekteb-i Sultani'ye gönderilmiş saray mütekaidinden idi! Mektep idaresi bunu ne gibi bir hizmette kullansın. Orada pehlivanlık dersi yok. Düşünmüşler, taşınmışlar; nihayet helalar müfettişi yapmışlar. Talebenin sigara içmelerini menedecek ve o civarın hükümdar-ı müstebidi olacak. İdare-i Arifiye'nin hükümrân olduğu o mehil ile bahçenin o cihetinde mütenazır kısmı Şakir Ağa'nın kalemrev hükümeti ad olunur ve bundan dolayı şiddet-i şekimesi sebebiyle o cihete daima asayiş berkemal bulunurdu.

[130] Muzırlıktaki cüretine ne dersin! Faik yattığı yerde ağlaya ağlaya, muttasıl burnunu çekerek:

— Hayır, hayır. Lütfi yalan söylüyor. O kaymak benimdi.

Diye sızlanmaya başlamaz mı? Aman Yarabbi! Gözlerim karardı. Yalancılığın bu derecesi beni çıldırtacaktı. Tekrar üzerine atlayarak gırtlığına şöyle

bir sarılacağım, fakat hükümdar-ı kahhar orada hazır. Bereket versin, Şakir Ağa onu da kolundan yakalayarak yerden kaldırdı:

— Senin gibi piste kaymak nereden bulunacak!

Diyerek çekti, on adım ileri de bulunan çeşmenin önüne kadar getirdi. Başını yalağın içine doğru itti ve musluğu açtı. Soğuk su şiddetle akıyor; Faik çırpınıyor; çocuklar muttasıl kahkahalarla gülüyordu. İkinci bir cümlemin bana müteveccih olacağını anladım. Bu karışıklıktan istifade ederek hemen oradan sıvıştım. Doğru mütalaahaneye. Kimseye görünmeksizin içeriye girdim. Kaymak dolu teneke kutuyu saklı olduğu yerden çıkardım ve yine yavaşça oradan sıyrılarak mektebin bahçeye açılan yan kapısından istirahat mahaline indim. Hadise geçmişti. Şakir Ağa yalnız, aşağı yukarı geziniyor. Fakat hiddetli. Ne çare! Hükümdar-ı istibdadkârın gönlünü almalı. Bittabi, bir hediye takdimi ile. Yanına yaklaştım. Kaputumun altında sakladığım kutuyu çıkardım:

— Bakınız size ispat edeyim; dedim. İşte kaymak benim.

Şakir Ağa hâlâ şiddetli nazarlarını bana tevcih etmiş, köpürmeye müheyya. Lüle lüle kaymakları enzar-ı iştihasına arz ettim ve dedim ki:

— İzmit'ten bana hediye göndermişler. Ben de zaten size getirecektim.

Şakir Ağa'nın yüzü güldü. Adeta hissedilecek bir derecede yutkundu. Dudaklarını şöyle yavaşça yalayarak:

— İzmit kaymağı da âlâdır he! Yenmekle doyulmaz. Biz cennetmekan zamanında mabeyindeyken...

Mukaddime-i iştiha-engizle Şakir Ağa masala başlıyordu. Her faslın girizgahı hep o, hep o yad-ı mazi olurdu. Zavallı ihtiyar, amelimanda pehlivan! Hep cennetmekan Sultan Aziz'in zamanını tahattur ederdi, gözleri önünden onu kaybetmek istemezdi. Ah! O zaman cesimü'l-cüsse adamlar, koca pehlivanlar mabeyinde neler yemişler, neler içmişler!..

Ben nasılsa o gün uzun masal dinlemek istemedim. Hemen kutunun kapayarak kendisine takdim ettim. Memnuniyetle aldı. Teşekküre bile lüzum görmedi. Öyle ya! Ben kabahatli değil miyim? Bu da bir feda-yı af u necat. Fakat Şakir Ağa'nın yine gevezeliği tutmuştu:

— Gerçek bu pis oğlandan ben de bıktım he! Diyordu. Sen bunun babasını biliyor musun?

— Yook....

— Ah! O, ne muzır, ne “fıtne, fücür” [131] menhustur, bilsen... Cennetmekan(!) Mahmud Nedim Paşa’nın [*] uşağı idi. Mabeyne gelip giderdi. O zaman işitirdim. Herkesi birbirine katarmış. Cennetmekanın ahirete göçmesinden sonra bizim mahallede ev tuttu. O zaman biz de ne çiçek olduğunu anladık. Evlat! Mahalleden çıkarıncaya kadar akla karayı seçtim.

Kendimi zapt edemedim. Bilâ-ihitiyar sordum:

— Mahalle de ne yapıyordu ki?....

— Daha ne yapacak? İmam, muhtar birbirine girdi. Mahallenin kodamanları birbiriyle hep gücendiler. Mahalleyi çorbaya döndürdü. Herkesin ağzının tadını kaçırdı vesselam. Bereket versin bana...

— Siz ne yaptınız ki?...

Şakir Ağa memnuniyetinden sırtıttı. Dudaklarını büktü. Pehlivançasına kolunu sıktı:

— Paçavra gibi yakasından tuttum, mahalleden şöyle.... atıverdim.

Diye müftehirane söylendi. Sonra çenesine yine kuvvet vererek sözüne de devam etti:

— Oğlu da sanki burnundan düşmüş, tıpkı babası. Bana az evvel ne diyordu biliyor musun? Senin üstünde paket paket tütün varmış...

Vay!....İçime buzlu sular döküldü. Şimdi üstümü başımı arasa iş fena. Muhtelif nevide tütünlerden ceplerimde altı paket var. Ben fena halde bozuldum. Ancak Şakir Ağa kaymağın keyfiyle buna dikkat etmedi. Sözüne devam etti.:

— Vay! Yalancı fitnekar vay! Ben “O çocuk tütün içmez” dedim. Bana ne dedi biliyor musun? “O içmez ama ötekilerin tütünlerini saklıyor. Ziya’nın Abdullah’ın...

İçimden kanlar gidiyordu. Şakir Ağa elini uzansa cebimde paketleri bulacak. Fakat bereket versin kaymağa. Onun lezzeti damağına aksetmemiş olsa iş fena. Bana dedi ki:

— Ben o pisi kovdum. Hem ona iki ceza da yazacağım. Sen de onun yanına gitme. Biz cennetmekanın zamanında mabeyinde iken...

Artık aşagısını dinlemeye lüzum görmedim. Cennetmekanın zamanında mabeyindeyken bu gibi muzırlara nasıl muamele ettiklerini anlamaya merak etmeyerek bir bahane ile yavaşca yanından sıyrıldım. Koşa koşa gittim, Ziya’yı buldum. Kaymağın mahrumiyeti acısıyla hikâyeyi ona anlattım.

— Ben ona gösteririm.

Dedi. Gece yatakhaneye çıkarken merdivenlerden bir feryattır koptu. Sümüklü Faik gözyaşlarını îsar ederek:

— Aman kolum, aman kolum...

Avazesıyla nalesini yüksek perdeden çıkarıyordu. Yatakhaneye çıktık. Mubassır aradı, taradı. Nafîle. Sümüklü Faik’e dehşetli bir çimdik atanın kim olduğu anlaşılmadı. Faik hâlâ gözyaşlarını akıtarak mubassıra:

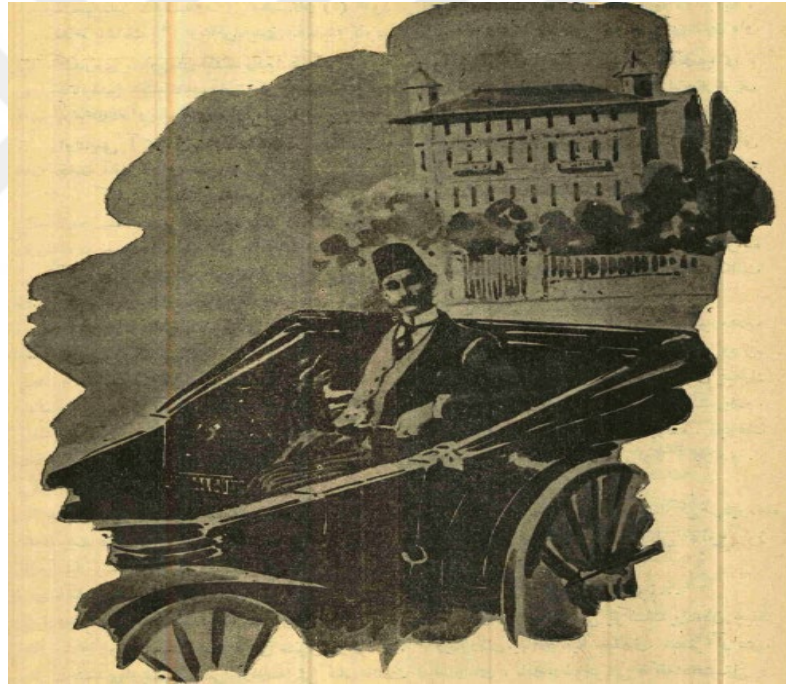
— Bu mutlak “238”dir....

Diyordu. Ancak tesadüfi olarak [132] merdivenleri çıkarken ben mubassırın yanında idim. Bu sarih yalancılığa mubassır da kızdı:

— İftira atma. Lütü benim yanımda gidiyordu.

Diye onu azarladı.

[*] Şakir Ağa için Sultan Aziz vükelasından olup da öbür dünyaya gidenler hep cennetmekan idi.

Resim 68: “Biraz yan tarafta temayül ederek bir muhabbeti-i hüsrevane ile gerdûne-i ikbale kurulan... Muhteşem Bey de bizim Sümüklü Faik... (Sahife:135)”

[133] O sırada yanıma sokulan Ziya bana yavaşça diyordu ki:

— Kafirin etlerini kopardım....

İkinci sene iptidasında Faik mektebe gelmemeye başladı. Takılacak, eza eyleyecek bir pis oğlan ortadan kaybettiğimize adeta canımız sıkılmıştı. Merak ediyorduk. Ziya tahkik etmiş. Bir Pazar akşamı mütalaahanede bana anlattı:

— Ne dersin, Lütfi...Bizim Sümüklü Faik mabeyinde imiş. Babası oraya girmiş, oğlunu da oraya almış...

— Faik mabeyinde ne yapacak?

— Katip olmuş.

Gülmekten katılıyorduk. Faik!...Faik!...Bizim için bu, garip bir manzara idi. Aman Yarabbi! Sümüklü Faik mabeyin katibi he! Muttasıl gülüyorduk.

— Orada ne yazacak?

Diye sordum. Ziya ateş püskürten zeka ve fetanet saçan nazarlarıyla bana baktı, güldü:

— Babasına şirinlik nüshası...

Diye söylendi. Artık sabr u tehallümümüz elimizden gitmişti. Gülüyorduk, fıkır fıkır gülüyorduk. Mubassır ihtar-ı mahsusanı tekrar etti:

— Sus...s...s...

Sustuk. Kendi nefsim ben aylarca, senelerce sustum. Mektebi ikmal ettim. Hayatın safahat-ı mulimesine daldım, vilayetlerde dolaştım. Meşak...Mezahım... felaket, hep felaket...Seneler geçti.Tam on beş sene sonra bir gün...

— 3 —

Bir gün Göksu'ya gitmiştim. Maksatâne bir seyran ü teferrüç yapmak istedim. O sabah hava pek latif idi. Haziran'ın ılık, latif bir günü. Köprüden vapıra bindim. Anadolu Hisarı İskelesi'ne çıktım. Oradan ucuzca bir sandala binerek dereye girdik. Daha erkendi. İleriye gittim. Dikenli dalların altına, kuytu bir yere sıkıştık. Mevkinin letafeti, تنها mekân beni hayâlâta sevk etmişti. Hayatımı, gençliğimi, çocukluğumu düşünüyordum. Mektep hayatı hep gözlerimin önüne geldi, o hatırat-ı Pakize-i nazarlarım piş-gehine dinledi. Pek genç yaşta fenayâb olup giden Ziya'yı düşündüm. Zavallı Ziya! Sen o zeka-yı fevkaladenle, her şeye olan istiabad-ı harikuladenle böyle nâ-be-mevsim olarak üful edip gitmeli miydin?...Ziya'nın mektep hatıratına karışmış olan Sümüklü Faik'in şekil ü sima-yı murdarı da nazarlarım önünden geçti. On beş seneden beri bir defa olsun yüzünü görmediğim halde o sima-yı acayibi unutamıyordum.

Vakit geçmişti. Sandalcıyı daldığı şekerleme uykusundan uyandırdım. Derenin aşağısına doğru akıyorduk. Kalabalık...MahşerAllah. [134] Sandallar,

kayıklar birbirini sıyırıp geçti. Sahillerde erkekler oturmuşlar, kadınlar yayılmışlar. Tiyatro çıkışı başlamış. Akın, akın halk...

Bizim sandal aşağıya doğru aheste bir revişle akıp gidiyor. Bir aralık geçenleri temayaşaya dalmışım. Derken mehip bir seda beni yerimden fırlattı.

— Sandal...al...

On metre ileriden müzeyyen üç çifte kayıt geliyordu; dehşetli, mehabetle derenin sularını yarararak geliyordu. Aman Yarabbi! Bu adeta küçük çapta bir saltanat kayığı...

Zavallı bizim sandalcı mehip bir zırhlı önünden kaçır gibi alelacele bir iki kürek aldı. Kıyıya çekildi. Yol da açıldı. Nazar-ı tetkikimi bu heybet ü haşmetle gelen mürekkep-i bahriyedeydi. Aman Yarabbi! Bu ne saltanat! Üç çifte “maun” renkli bir kayak. Arka tarafına kenarları sırma saçaklı ve koyu mavi renkli kadife bir puside serilmiş. Parıl parıl lambalar saçan sırma saçaklar ara sıra hafif buselerle suyu öpüyor, sathı mai okşuyor. Kayıkçılar “helali” gömlek giymişler. Yine mavi renkli kadifeden mamul saltalar arkalarında parlıyor. Açık al fesler başlarında. Şahane, vesselam. Kayığın içine dikkat ettim. Aman Yarabbi! Bizim Sümüklü Faik...Ancak kerendeki mebni kurumuş. Üstü başı temiz. Yeniçerileri andıran uzun sarı bıyıkları düşkün. Kaşında on yaşlarında bebek gibi giyinmiş bir kızcağız var. Bilâ-ihitiyar nazarlarımı bu aşina-yı kadime diktim. Bilmem, o beni ya tanıyamadı, yahut tanımak istemedi. Ufak bir nazar-ı aşina-yı atfına bile layık görmeyerek geçti, gitti. Fakat pür ihtişam kalyonuyla o, suları yararken hamlecisi sağa sola muttasıl avaza-ı mehabet saçıyordu:

— Kayık...Açıl...

— Sandal...Geri...

— Piyade...Çek...

Hatta oralarda bir zırhlı demir atmış olduğu halde dursa hamleci bağırarak:

— Zırhlı!...Çekil.

– 4 –

İnkılap-ı mesuttan bir ay oldu, zannedersem. Bir gün Büyükkada’dan Göztepe’ye geçmiştim. İstasyondan saptım. Rıdvan Paşa’nın köşküne müntehi olan geniş caddeyi tutturdum. Yürüyordum. Toz diz boyu. Ne çare! Yürümeli. Uzaktan muhteşem köşkü Görüyordum. O mevkinin tarihçesini nazarlarım önüne getirdim. Hem düşünüyorum, hem yürüyorum. Tam köşkün önünde sola doğru sapmak üzere iken kulaklarımı bir seda-yı itap tırmaladı:

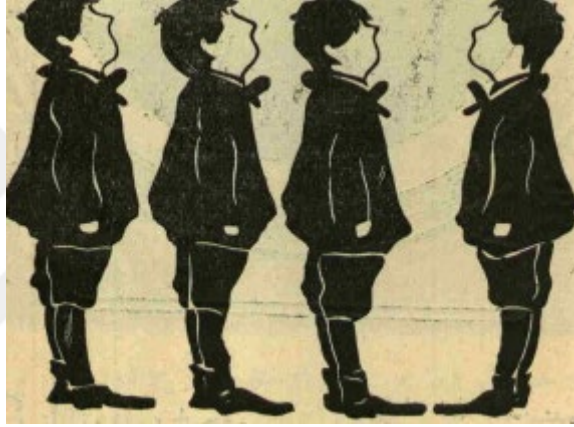
— Yoldan çekil; gömüyor musun be....

[135] Bir sıçrama da kendimi bir kıyıya sahil-i selamete attım. Bu dehşetli sağanağın ne olduğuna dikkat ettim. Gayet güzel bir Fransız arabasına yüksek tavana bir çift kıymetdar hayvan koşulu. Koşumlar parıl parıl parlıyor. Yarım landonun üstünde iki ispir. Açık toprak rengi arabacı kostümleri mükemmel. Mücella dökmelerin lemeatı insanın gözlerine giriyor. Biraz yan tarafa temayül ederek bir mehabet-i hüsrevâne ile gerdûne-i ikbale kurulan, mehabetinden beni ezercesine yolundan kovan muhteşem bey de bizim Sümüklü Faik....

—Hitam—

Resimleri Sami Bey tarafından yapılmıştır.

Safvet Nezihi

Resim 69: [s.135]

1.2.5 “Tayf-ı Girîzan”dan Bir Parça⁴⁷

Fotoğraf 19: Faik Ali Bey [s.136]

[136] İki mâşûka-yı vicdânım var:
Biri sensin, biri insâniyyet..

Dest-i feyyâz-ı meşîyyet bu iki
Âşk-ı ulvîyi benim ruhum da
Öyle ahenk ile mezcetmiş ki.
Ne zaman ben seni alsam ya da

Fikrimde kible-i takdisinde
Hep o sîmâ-yı hayali görünür;
Ve onun ruh-ı meallisinde
İhtirâm eylediğim hüsnündür...

Bence âlemde Hûda için
Sen de bahşeylemiş, insâniyyet
Denilen ruh-ı ebed- masumun
Mâneviyyâtına cismâniyyet.

Faik Ali

⁴⁷ Faik Ali, Resimli Roman Mecmuası, 1 Nisan 1325/14 Mart 1909, Nr.2, s.136.

1.2.6 Ne Olur Hatırım İçin⁴⁸

Resim 70: “İşte doktor hastamız burada, sizi onunla yalnız bırakıyorum...
(Sahife: 140)” [s.137]

– 1 –

[137] Mösyö; kırk beş yaşında. “Kumaş ticaretiyle meşgul”

Madam; Yirmi yedisinde gayet güzel.

Sabah. Henüz yataktalar. Sabah kahvaltısının getirilmesini bekliyorlar.

Mösyö — Ne’n var kuzum, vira kımıldamıyor, içini çekip duruyorsun?...

Madam — Rahatsızım...

Mösyö — Nereden...

Madam — Her taraftan...

Mösyö — Peki yavrum ama kendini tedavi ettirmelisin...Tamam u kati...

Hastalığım şiddetini attırmasını beklemek olmaz...

Madam — Benim de arzum bu...

Mösyö — Öyle ise isabet oldu. Nihayet sözüme geldiğinize memnun oldum.

Hem bundan bilistifade sana bir şey itiraf edeceğim...

Madam — Nasıl itiraf?...

⁴⁸ Muharriri: Henri Lavedan, Mütercimi: Faik Sabri, 1 Nisan 1325/14 Nisan 1909, Nr.2, s.137-140. Eserin orijinaline bağlantısı verilen adresten ulaşılmıştır:

<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=hvd.hn5g72&view=1up&seq=1>

Mösyö — Dün Mösyö “Mulen”⁴⁹e gittim...

Madam — Mulen’e mi? Kim o?...

Mösyö — Mulen ya... Sen Mulen’i bilmiyor musun? Bu sene Holgat’ta⁵⁰ vapurda ahabap olduğumuz genç.

[138] Madam — Ah, evet, şimdi hatırladım. Ay onun evine niçin gittin!...

Mösyö — Gelsin seni görsün, seni tedavi etsin diye...

Madam — İyi ama istemem...

Mösyö — İstemez misin?

Madam — Katiyen istemem.

Mösyö — Niçin? Bu doktor senin hoşuna mı gitmiyor?

Madam — Hem evet, hem hayır...

Mösyö — Fikrini izah et...

Madam — Mösyö Mulen’in beni tedavi etmesini istemem...

Mösyö — Pek iyi terbiyeli, nazik bir çocuk... Herkes böyle söylüyor...

Madam — Olabilir...Lakin bir kere bana sormadan hemen bu adamın evine gitmeye pek acele etmişsin! Bakalım kendimi ona tedavi etmek benim hoşuma gidiyor mu? Bir kere buralarını anlamak yok mu?

Mösyö — Ben öyle zannettim de...Vira ondan bahsedip durmuyor musun ya? Daha dün: “Bu Doktor Mulen’in atisi pek parlak olduğuna eminim.” Diyen sen değil miydin?

Madam — Şüphesiz ama. bu bir sebep olamaz. Ben istikballeri parlak birçok adamlar tanıyorum ki hiçbirine kendim için emniyetim yoktur.

Mösyö — Peki, ne yapayım, teessüf ederim. Şurasına emin ol ki eğer bilseydim...Ne ise bu sabah buraya gelecek ama...

Madam — Bu sabah mı?...

Mösyö — Birazdan...

Madam — Hay Allah senin de, onun da müstahakkınızı versin...

Mösyö — Bir defa için onu hüsn-i kabul etmelisin...

Madam — Bu, benim için pek güç...

Mösyö — Niçin?

Madam — Çünkü...

Mösyö — Çünkü ne?... Hangi sebepten dolayı?...

⁴⁹ Orijinal metinde “Moulin” şeklinde geçmektedir.

⁵⁰ Orijinal metinde “Houlgate” şeklinde geçmektedir.

Madam — Çünkü bu adam pek genç Pek havai meşrep tavırlı. Dudakları üzerinden eksik olmayan müstehziyane bir nev-i teşebbüsümü var ki hiç hoşuma gitmiyor...

Mösyö — Ben bunun hiç farkında olmadım...

Madam — Siz erkekler, zaten neyin farkında olursunuz ki...

Mösyö — Rica ederim, dinle beni. Sana tekrar ediyorum ki bu zat değerli bir delikanlıdır. Şimdiki halde senin hoşuna gitmiyor, bu olabilir, onun için ısrar etmem. Lakin ben eminim ki bir kere tattıktan sonra artık başkasını istemeyeceksin. Dün kendisini ziyaret ettiğim vakit senden ne suretle bahsettiğini bilsen...

Madam — Benden mi?

Mösyö — Hastalığından, ne dediğimi anlıyorsun ya...

Madam — Hastalığımı o ne biliyor?

Mösyö — Ben ona izah ettim de... Bütün alametleri, işaretleri, hepsini...Ona hepsini öğrettim. Onu her şeyine agah ettim. Bunun üzerine senin hakkında tabiatın, ahlak ve mizacın hakkında o derece şayan-ı hayret malumat verdi ki...Ah! Bu alem bir adam vesselam...Senin bildiğin gibi değil...

Madam — Netice-i kelam, buraya mı geliyor?

Mösyö — Saat sekiz buçuğa doğru.

Madam — Sahih söyle onu behemehal kabul etmekliğim için ısrar ediyormusun?...

Mösyö — Evet, ısrar ediyorum, ne olur hatırım için...

Madam — Peki öyle olsun...Lakin o halde haydi çabuk ol kalk ki ben de kalkayım...

Mösyö — Sen rahatına bak, hiç keyfini bozma...

Madam — Nasıl?

Mösyö — O, bana senin yatakta kalman lazım [139] geldiğini, seni muayene, tetkik velhasıl falan filan vesaire için seni yattığın halde görmek icap ettiğini söyledi...

Madam — Yatakta mı? Asla! Asla!...

Mösyö — Fakat...

Madam — Hayır, dostum...

Mösyö — Lakin kuzum huysuzluk etme. Bütün doktorlar...

Madam — Ama bu yaştakiler değil. Doktor Mullen pek genç. Onu ben yatakta iken kabul edemem...

Mösyö — Oh, amma tuhafsin he...Neler icat ediyorsun, o seni muayene edecek, öteni berini yoklayacak, arkanı dinleyecek...

Madam — Önümü de...

Mösyö — Evet, önünü de...Ay peki sonra, ne olmuş sanki! Bu onları şaşırtır mı zannediyorsun? Oh canım, biçare adamlar bununla meşgul olurlar sanırsan şaşarım aklına...Onlar böyle şeylerin farkında bile olmazlar...Bunlardan müteessir olurlar zannediyorsan aldanıyorsun...

Madam — Bunu benden isteme...Yalnız düşünmekle fena oluyorum, utanıyorum...

Mösyö — Lakin, biçare dostum, bir tabip adam yerine sayılmaz. Onda erkeklik dişilik yoktur...

Madam — Rica ederim, sus artık... Canımı sıkıyorsun...

Mösyö — Ama sen de artık çok oluyorsun. Beni fena halde gücendiriyorsun. Biz senin iyi olman için çalışalım, çabalayalım, her şeyi inceden inceye düşünelim. Nihayet al sana mukabeleten teşekkür. İnsanın her şeyi kendi ruşene bırakacağı geliyor. (Kalkar, hiddetli hiddetli giyinir) Son defa olarak bir daha teklif ediyorum. Doktor Mullen'in yatağında seni muayene etmesine müsaade et...Ne olur, hatırım için...

Madam — Peki...

Mösyö — Ah, şükür razı olabildin...

Madam — Lakin sen de burada duracaksın bende ayrılmayacaksın ya?...

Mösyö — Bunu ciddi mi soruyorsun kuzum?..

Madam — Şüphesiz. Bu teklifimi ret mi ediyorsun?

Mösyö — Yavrum, maalmemnuniye yanında kalırım ama mümkün değil, bir kere sen düşün...

Madam — Bir zevç için bunda harikulade bir şey var mı?

Mösyö — Yok ama muvaffak olmaz, yakışık almaz. Mullen'in nazarında beni ne yerine koymak istiyorsun? Mümkün olmayan birtakım şeyler farz u tasvir eden bir hasut tavrını almaz mıyım? Zevcesini beş dakika birisiyle, hatta doktoru ile yalnız bırakmaya cesaret edemeyen bir Mösyö gibi görünmez miyim? Bundan başka hekimler böyle dakikalarda peşlerinin bırakılmamasından nefret ederler. Bu adamların da kendilerine göre...Nezaketleri, iffetleri vardır. Hem bunu pekâlâ anlıyorum da hakları da var. Onların yerinde olsam ben de öyle düşünürdüm.

Madam — Tamam, Oh sen bilir misin ki, efkâr ve harekâtında pek tuhafsin?

Mösyö — Ne gibi?

Madam — Ne gibi olacak. Her vakit ki kıskançlığın nerede kaldı; her gün hırçınlık etmeye, başımın etini yemeye ne lüzum var öyleyse... Bir çift çorap bağı almak için yalnız sokağa çıkmama katiyen razı olmazsın, sonra beni yatağında çırılçıplak ilk gelenin kolları arasına atarsın.

Mösyö — Çırılçıplak seni birisinin kollarına atmak mı? Böyle münasebetsiz sözlere dilini alıştırma...Evet, kıskancım, bunu itiraf ederim. Lakin Allah’a şükür ahmak budala değilim. Eğer sözünü dinleyerek “Mulen” seni muayene ettiği vakit burada kalacak olsam kim bilir benimle ne kadar eğlenirler...

“Kapı çalınır”

Madam — Kapı çalınıyor...

Mösyö — İşte geldi. Karar verdin. Ben gideyim karşılayayım, aman beni mahcup etme...

Madam — Beni zor ile razı ediyorsun. Lakin bunu yalnız senin hatırın için yapıyorum. Onu da bil.

[140] Mösyö — Çok lütfkarsın, ruhum. Bu lütfun mükafatını da unutmayacağım.

“Mösyö çıkar”

– 2 –

“Madam yatağında mütefekkirane kalır. On dakika sonra kapı açılır ve Mösyö kapının eşiğinde der ki:”

— İşte doktor, küçük hastamız burada. Sizi onunla yalnız bırakıyorum. Daha iyi olur.

Resim 71: [s.140]

“Kapı kapanarak Mösyönün ayak sesleri uzaklaşır uzaklaşmaz”

Mulen — Ah, sevgilim.

Madam — Oh, meleğim! Nasıl şu kurnazlığıma diyecek var mı?

Mulen — Evet, ama vakit kaybetmeyelim.

“Ve zevç salonunda kemal-i istirahatla o günkü gazetenin müstemlekat politikasına ait uzun bir makalesini mütalaa ederken doktor da madamı rahat rahat muayene de devam eder.”

8 Kanunuevvel 323 Heybeli

Faik Sabri

1.2.7 İhtiyar Kayıkçı⁵¹

— Safvet Nezihi Beyefendi'ye—

[141] Bir kayık, bir de kulübecik; işte

Vârı dünyada sâde bunlardı...

Kırk yıl olmuş ki hep denizlerde

Suların ninnisiyle sallanıyor.

Bu küçük tahta parçasında vefâ

Umarak ufku hep dolaşmıştı...

Küreğiyle – coşan bu deryâda –

Ne kadar çok akıntı aşmıştı.

Ah! Lâkin bu ihtiyar bence

Âlemin bir küçük numûnesidir;

Beşeriyette hisse bâziçe

Bir küçük, tahtadan kayık gibidir:

Bazı emvâc-ı kahr u edbârı

Geçerek sâhil-i ümide koşar

Bazı bir nağme-i füsunkârı

Mavecât-ı fenâ içinde arar.

Cağaloğlu — 10 — Mart — 1325

Tahsin Nahid

⁵¹ Tahsin Nahit, Resimli Roman Mecmuası, 1 Nisan 1325/14 Nisan 1909, Nr.2, s. 141.

1.2.8 Gölge⁵²

Fotoğraf 20: “Bizim kerimeye talip mi çıktı? Pekâlâ...Kimin nesise haber ver aman bu zatı bana. (1)” [s.142]

⁵² Resimli Roman Mecmuası, 1 Nisan 1325/14 Nisan 1909, Nr.2, s. 142-144.

Fotoğraf 21: “Aman ne ‘kadarı’ mı? Yahu o çapkının biridir; hemen gidip de ki reddetti, vermiyor, yetişir. (2)” [s.143]

Fotoğraf 22: “Bakın şu züppeye göz değmiş öyle mi kızıma? Hayır, hayır.. Olamaz, yok.. Hayır, hayır.. Asla. (3)” [s.143]

Fotoğraf 23:“Hayır, canım; ibradır.. O başka; yüz lirayı ağırlık olmak için önceden verirse peki. (4)” [s.144]

Fotoğraf 24: “Nikah ne vakitte; öbür gün mü? Sen bu akşam git masarîf olmak için nakdi al da teslim et. (5)” [s.144]

1.2.9 Bir Ümid⁵³

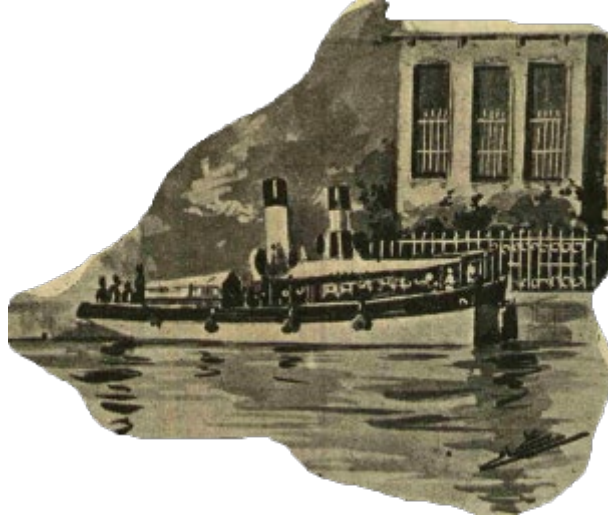
Fotoğraf 25: "Hamdullah Suphi" [s.146]

[146] Bilmem hangi bir ümîd iledir
İlk bahâr inkişâf edince gelir
Bana bir hiss-i intizar u rehâ.
Belki her şey renk u nağme, ziyâ
Getiren dest-i nâz ve pür-sevdâ
Zahm-ı hülyâma bir netîce verir.
Leyl-i rûhumda hangi eski ümid
Ediyor böyle ömrünü tecdîd?
Bellisiz, gizli inkişâf eyler
Kalbin üstünde bir çiçek gibidir,
Şimdi hicrân içinde, âzürde
Kim bilir kaç mezarın üstünde
Böyle gam-dîde bir çiçek vardır?
Acı bir yâdı nakl eder, uzatır
Mevt-i sevdâma diktiğim bu çiçek
Her bahar böyle inkişâf ederek
Bir garâm-ı fenayî tazeletir.

Hamdullah Suphi

⁵³ Hamdullah Suphi, Resimli Roman Mecmuası, 1 Nisan 1325/14 Nisan 1909, Nr.2, s.146. 145.Sayfada Hamdullah Suphi'nin "Pembe Kurdeler" isimli hikâyesi başlamakta ve 146. sayfada "Bir Ümid" şiiri verilip diğer sayfalarda hikâyeye devam edilmektedir. Anlamsal bütünlüğü korumak adına şiiri hikâyeden önce verilmiştir.

1.2.10 Pembe Kurdelalar⁵⁴

Resim 72:[s.145]

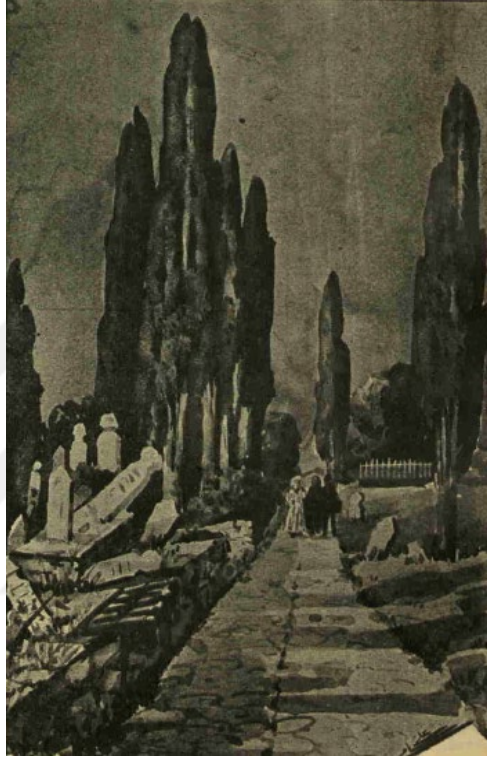
[145] Yorgun, ağır bir yaz güneşi, asayiş ve sükûn içinde başlayan bu akşamın uzak ve sisli bir ufku üstünde dinleniyordu. Tepelerin kıvrımlarında gölgeler kararıyor; yek-tarz çingirak sedaları, meralardan avdet eden sürülerin yavaş yavaş bize yaklaştığını haber veriyordu. Kurumuş otların arasında gizlenen çekirgeler bu sükûnet-i umumiye arasında muntazam fasılalarla ahenktar bir neşide-i nevmi söylüyorlardı. Karşıda Rumeli Hisarı boğazın bir cam-ı rükûdetiyle duran sularından muhteşem aksini çekti ve güneş son pembe ziyalarını tenhayı bir servinin en yüksek dallarına serptikten sonra yanmış bir kızılık içinde tedricen eridi.

Saat dokuzdan beri pek çok yürümüşük; sazların arasında uyuyan yeşil ve parlak bir gölün kenarında bir müddet dinlendik. Demin kayalara dökülen bir küçük şelalenin ahenk-i gururla öten kurbağalar birer birer suya atladılar, gölün sathında daireler açıldı ve bir beyaz yıldızıyla buraya akseden leylaki bir sima bir saniye titreyerek silindi. Biz artık iyice hızlı yürümeye başlamıştık. Arkadaşlarımız validelerinin merak etmesinden korkuyorlardı. Dinlenmiş bir karanlığa benzeyen birkaç servinin himayesinde asırlardan beri ihtiyarlamış, kırık taşları siyah yosunlarla örtülmüş harap ve perişan bir mezarlığın önünden geçerken Seniye bunları görmemek için başını çevirmişti. Ayın henüz yükselmek üzere olduğunu haber verdi. Tekrar tevakkuf ettik. Ufku muzlim bir dalgası üstünde bir cihan-ı

⁵⁴ Hamdullah Suphi, Resimli Roman Mecmuası, 1 Nisan 1325/14 Nisan 1909, Nr. 2, s.145,147-159.

mürdeyi son ziyalarıyla tenvire gelen eski muntazır bir güneş gibi ay, ateşin ve hadid bir çehre ile bakıyordu.

Yanımdakiler, gözlerinde bir nokta-i zerrin hâlinde [147] bu muazzam kürenin aksini saklayarak mehtaplı geceleri ne kadar sevdiklerini anlatırlar. Birinin kumral diğerin siyah saçlarını bir hale-i beyaz içinde saklayan başörtülerini, ayın nemli bir ziyasıyla tenevvür ederken, sahile doğru alçalmaya başladık. Uzaktan yüzü gölgeli arasında bellisiz bir âdem yaklaşıyordu.

Resim 73: “Siyah yosunlarla örülmüş harap ve perişan mezarlığın önünden geçerken... (Sahife: 145)” [s.147]

Yanıımızdan çarıklarını çarparak geçerken Seniye başını eğmiş, ara sıra bize bakarak gülüyor ve bunun fakir bir sucu olduğunu, bu sene üçüncü defa pek genç bir kızla evlendiğini haber veriyordu. Sonra kendine söylüyormuş gibi ilave etti:

— Zavallı kız sen ne kadar talihsiz, ne kadar akılsızmışsın.

Asırların müruruyla derin derin çınlayan yüksek, mahuf kayaların kenarlarında ezilmiş, تنها ve rutubetli bir yola geldik. İki köpek minnettar hareketlerle Seniye’nin yanına koştular; kıvranarak eteklerine sürünüyor, gözlerinin içi gülerek bir şeyler anlatmak istiyorlardı. Seniye: “İşte bizim eski dostlarımız” dedi. Eliyle başlarını okşuyor, bunlar daha küçükken her akşam nasıl

ekmek getirdiğini, o zamandan beri ne büyük bir muhabbetle kendisini sevdiklerini anlatıyordu.

Vapurların son ısıkları uzak, mai tepelerden avdet ettikten sonra karşıki sahilin pencerelerinden kandillerin solgun ışıkları denize akarken, yalının bahçesine girdik. Karanlıklarda bakan bir ateşin göz parıltısıyla “Aktovros” karşıki ufku üstünde mühtez kirpiklerini açarak avdetimizi selamladı.

Semada bir demet ziya parçalandı. Kırmızı [148] maî, yeşil bir baran-ı nur halinde denizin büyük aynasına aksederek serpildi. Eski bir hailenin hatırat-ı siyahını tadil için bu akşam çok ışıklar yanıyor, bu akşam Anadolu’nun büyük harabelerinde çıkan muzlim eninlere rağmen buralarda bir havayı musiki yükseliyordu. Biraz ötede bir vapurun şeklini gösteren fenerler geçiyor, bir fişek havayı delerek uçuyor, sonra yükseklerde beş altı sarışın ziya dağılarak sönüyordu.

Biz daima sallanan bir dönük fenerin altında ilerliyorduk. Bazen yukarılardan inen bir (...) dinleyerek ziyalarla işlenmiş muhite bakıyor, bazen yüksek ufuklardan ricat ederek yalnız böyle hain gecelerde görünen ay yıldızları seyrediyorduk. Her taraftan lüzumundan ziyade dolmuş sandallar geliyor. Bazen bir muş, kayıkların izdihamı arasında memdud bir seda ile yol açmaya çalışıyordu.

Arkadaşlarım dışarıya bakarak bu garip gecenin gözleri yoran tufan-ı envarı arasında mütefekkir idiler. Sitareler, uçurumlar, arasında bir nefes, ziya ile açılıyor, kapanıyor, titreşiyorlar; bazen de serseri bir şahap, simanın siyah çullarına beyaz bir yol çizerek uçup gidiyordu.

Resim 74:“İki köpek minnettar hareketlerle Seniye’nin yanına koştular... (Sahife: 147)” [s.48]

Rumeli Sahili’ne yakınlaşmıştık, her evin önüne kadınlar, çocuklar toplanmış kenardaki zavallı saz takımını müthiş bir söz uğultusuna karıştırıyorlardı. Toprağa yakın fenerlerin önünden gölgeler halinde birçok adamlar geçerek ziyaları mütemadi bir inhisaf içinde bırakıyorlardı. Yine nagehan kavs-ı kuzahlar dağılıyor, kırmızı, mai, yeşil kandiller akıyor, öteden fiskiye halinde nevvar-ı renkler püsküren bir ışık geliyor, sonra hepsi sönüyor, bir müddet gülen karanlıklar tekrar kapanıyordu.

Biraz gevezelik etmek için içimde [149] büyük bir heves vardı. Nereden başlamak lazım geldiğini tayin etmeksizin ne vakitten beri hiçbir şey söylemeden arkadaşlarıma sokuldum, bir girdap akışına kapılmış döne, döne biten, lastikler çalarak tedricen biten fişekten bir âdem onların yüzünü aydınlatıyordu. Gözlerinde bir sabahın saffetini saklayan Seniye’nin yanında otururken bir güzelliğe yakın olmak lezzetini duyuyordum. Ben daha bir şey söylemeden: “Bu fişek bizim piyano ustasına benziyor” dedi. Dudağını bir gölge arasında kalan dişleriyle sıkarak gülümsüyordu. Pek çok sevdiğim bu gülüşünü tekrar ettirmek için yine o piyanistin karnından notalar çıkan garip bir resimden bahsettim.

Resim 75: “Semada bir demet ziya parçalandı...(sahife: 147)” [s.149]

Fişegin helecanlı, kesik ziyalarının üstünde titrediği güzel yüzü, açık, memnun bir hande-i seheri içinde gülüyordu. Sahilde bir ılık kabararak evlerini, etrafında toplanan âdemleri kırmızıya boyarken daha bir şeyler söylemek için düşündüm. Boyası bellisiz olmuş eski bir evin önünden geçiyorduk. Şimdi başka hatırat karıştı; söyleyeceklerimi büsbütün unutmuş, yüzümü nemli bir tüle saran poyrazı uzun uzun teneffüs ederek duruyordum.

[150] Bazen bir bahar-ı nurun yükseklerinden süzülen rengârenk krizantemlerine karşı gözlerim kararıyor, nim bir zulmet arasında kalan Seniye’yi müşevveş bir rüya hâlinde görüyordum.

Sevâhili yaldızlayan fenerler, tedrici bir ihtizar içinde sönerken, yıldızlar nağme-i envarını gözlerimize serpiyordu. Biz de derin bir sükût içinde avdetimizi bekleyen eve doğru ilerliyorduk. Sahile geldiğimiz vakit parmaklıktaki kandiller uyumaya başlamıştı. Siyah, uzun boylu bir adam karışık gölgeler arasında rıhtıma çıkan genç hanımlara elini uzattı.

Sahillerinde bir hayat-ı esatir vadeden boğazın koyu renk suları bir vaka-ı serâir-nevaz ile uyumuştı. Hafif bir kızılık içinde Kanlıca Tepelerinin üstünde görünen mehtap bir küçük bulutun beyaz tüllerinde yükseldikten sonra denizin

durgun sularına nurdan bir rüzgâr-ı vezan olmuş, biraz uzaklarda kırışan mevcelerin üstünde bir raks-ı ziyadar başlamıştı.

Küreklerin kuvvetli bir darbesiyle irtiaş eden sular bir buzlu cam halinde sandalımızın kenarından süzülüyor, ileride gölgelere, sükûnete iltihak ediyordu. Mai bir dumanla örtülerek gözlere bir şüphe-i rüyet veren sevâhil gümüşlü mevcelerin müşâfehat-ı sekranını dinliyordu.

Resim 76: “Dudağını dişiyle saklayarak gülümsüyordu... (Sahife: 149)”
[s.150]

Sandalımızı suların cereyanına tevdi ederek menâzır-ı muhitenin ahenk-i umumiyesine riayet etmek lazım geldi. Şimdi kürekleri büsbütün terk etmiş, derin ve muhteşem bir fezanın enzar-ı mütehassis altında birbirimizden uzaklaşmış, büyük bir yalnızlık içinde düşünüyorduk. Fakat bu sükûnetin uzun süre devam etmeyeceğine emindim; küçük bir hareketten sonra yüzümü çevirerek şimdi iyice yükselmiş olan ayın nevazişkâr ziyasına karşı semada bir şiir-i ulvi okuyor veya insanların biraz mesut olması için büyüklere münacat ediyor zannolunan Seniye’yi gördüğüm zaman gözlerim, hayalim her taraftan ricat ederek yanımda duran bu cihan-ı mahâsine mevkuf-ı ihtiram kalmıştı. Nagehan, nazarlarımı [151] ihtisat ve dikkatinden sıkılarak başını çevirmesinden korkuyordum. On beş senenin güzeraanına rağmen elan tamamen masum olan gözleri ipekli kumral kirpiklerinin gölgesiyle örtülerek yükseklerden indi ve bir saniye kadar dudağını sevimli

dişleriyle gizleyerek güldükten sonra, sandalın gölgesine doğru elini uzattı. Şimdi bir küçük çocuk gibi denizin fosforlanan sularıyla oynayarak pek ziyade meşgul görünüyordu. “Artık ilerleyelim” dedim, biraz da Göksu’ya gitmek, bu durgun, beyaz geceden mümkün olduğu kadar istifade etmek istiyordum. Her sözüne muvafakat eden arkadaşlarım örtündükleri zamandan beri mehtapta oraya gitmediklerini söyleyerek bu arzumu pek güzel buldular.

Hisarın büyük gölgesinden geçtikten sonra, uzun sazların arasında تنها ve bi-hayat duran nehre girdik; ay ve sitareler suların üstünde ziyalarını yıkıyordu. Ağaçların muti ve pür sükûn gölgeleri altında bir cenah-ı himaye-kara gizleniyor gibi müddet semayı, ufukları kaybediyorduk. Yaprakların arasından süzülen birkaç şua-ı nim bir zulmet içinde kalan refikalarımı bana kısmen gösteriyordu. “Mademki burada kimse yok; pekâlâ kürek çekebiliriz” dediler. Küçük bir sarsıntıdan sonra sandalı götürmek vazifesini onlar deruhte etmişlerdi. Ben bu nazen, nahif kolların beş kişilik bir sandalı idare edeceklerine pek inanamıyor, küreklerin ilk hareketini ehemmiyetle bekliyordum. Seniye geride oturmuş, kardeşine mümkün olduğu kadar çabuk gitmeyi teklif ediyordu. İlk hatve pek muntazam oldu. Dalgın, yeşil suların üstünden beyaz sitarelerle titreyen sema birdenbire üful etti. Köpürerek karışan uzun dalgaların arasında ay, sarsılarak kopuyor, süzülüyor, parça parça sürükleniyor, hafif hışırtılarla sallanan sazların gölgesinde bir dakika sönerek tekrar yeni bir dalganın karşısında titremek, dağılmak için toplanıyordu. Biraz eğilerek “Seniye, artık yorulunuz” dedim. O beni hiç dinlemiyor, başörtüsü uçmuş, mehtabın iki seneden beri mütehassir kaldığı güzel, kumral saçlarını ziyaların buselerine tevdi ederek, bizi nehrin sonralarına doğru götürmekte devam ediyordu. İleri de birkaç sandalın bulunduğunu haber verdim. “Zararı yok, onların yanına kadar gitmeyerek döneriz, buradan da korkuyor musunuz?” diyorlardı. Vakit iyice gecikmiş, nehre veda etmek zamanı gelmişti. Seniye pek ziyade yorgundu. Krem renkli mantosu göğsünün üstünde daha ziyade kabararak büyük nefesler alıyor, “Bu akşam bize pek derin, bir uyku lazım” diyordu. Yanıma oturduğu vakit iyice vücudunun hareketini duyuyordum. Henüz başlayan bir lodos sazlara sürünerek yüzümüze Afrika çöllerinin baygın havasını serperken onun hasta olmasından korkuyordum. “Mademki bu kadar yorulacaktınız, dedim, bir örtü almalıydınız değil mi?” Seniye “Merak etmeyiniz” diyordu. Bu denizler, bu rüzgarlar bizim pek eski arkadaşımızdır. [152] Ne kardeşim, ne ben, sizin gibi vapurların dalgasından, akıntılardan korkmayız. Sonra sözünün tesirini anlamak için, bir kalbe en siyah

gecelerde teselli verebilen ruh-ı istinas gözleriyle bakıyordu. Şimdi kenarından çağlayanlar köpüren kayalar gibi ayın önünde birkaç bulut toplanmış, derin derin teneffüs eden tabiata gölgeler serpiliyordu. Kafeslerinin arasından solgun ziyalar süzülen evlerin önünden geçerek denizin hafif bir heyecan için sallanan sularına mülaki olduk. Bazen bulutların gölgelerinde, bazen de ayın zıyasına karşı çırpınan dalgaların ahenk-i umumiyesine bir müddet dinledikten sonra eve avdet etmiştik. Onlara müsterih uykuyu temenni ederek odama çekildim.

Hatıram da derin bir enin-i iştikâ ile ağlayan bu mehtap gecesinden sonra kaç defa kendilerini görmek için nereden geldiğini hatırlayamadığım birtakım sebepler bu ziyarete mâni olmuştu. Bir sabah erken İstanbul'a inek üzere vapur bekliyordum. Gazetenin meşum bir haberine karşı yanımda derin bir uçurum açılmış, başım muzlim bir girdap içinde dönüyordu. Tutunacak bir yer istinat edecek bir hakikat arıyordum. Bir ihtiyar gibi üşüyen, titreyen ellerimle dikenlenmiş saçlarımı sıkarak bu vahşi haberin bir hata olması çün kalben yalvarıyordum. Şimdi hayalimde yalnız onun mahzun çehresinden başka bir şey yoktu. Bu ölüm mümkün değil olamaz diye inanmamakta ısrar ediyor, belki bir kâbus içinde kaldığıma ihtimal vererek karşımda her zamanki gibi lakayt duran manzaranın değişmesini ve benim bir sabah teselliye uyanmamı bekliyordum. Kalbimde her dakika büyüyen, bütün ümitlerimi bel eden bir şüphe gazetesinin altı satırlık bir yerini göstererek inan bu bir hakikattir, inan, diyordu. Vapurun hareketinden biraz sonra eski refiklerimden biri selam vermeye lüzum görmeyerek yanıma oturdu. "Biliyor musunuz, ah ne büyük bir felaket oldu biliyor musunuz?" diyordu. Gözlerimi ağrıtan iki katre sıcak yaş yuvarlandı. Demek biliyordum. O, anlatmakta devam etti: "Bütün gün, dün gece, sabaha kadar uymadı. Herkes buna ağlıyor" dedi. Bir müddet gözyaşlarımla uğraştıktan sonra daha ziyadesini anlatmasını rica ettim. "Dün akşam çocuklar Göksu'dan avdet ederken, binde gelir kayık devrilmiş, birini kurtarmışlar, fakat Seniye Hanım büsbütün kaybolmuş, sabaha kadar düştüğü yerde beklediler; çıkmadı, onu mutlaka akıntı götürmüş" diyordu. Gözümün önünde dün geceki yarım mehtabın solgun ışııyla tenvir eden bir parça deniz vardı. Derinliğe inerek, Seniye'nin artık ölen o güzel vücudunu görüyor, bu zavallı çocuğu kurtaramayan insanlara kalbimde hakaretler, isyanlar başlıyordu. Bazen en küçük teferruatıyla beraber mefkuremde canlanan hatıraların arasında onun, bir lambanın bol ziyasıyla yıkanarak daha ziyade sararan saçlarını bir resmin üstüne eğilmiş görüyordum. Şimdi o saçları denizin muzlim [153] bir

derinlikte nasıl perişan bir halde ağlamıştı. Hiçbir şey düşünemediğim pek çok dakikalar vardı. Boğazımda büyük bir nefes düğümleniyor, gözümünden bir katre yaş dökülüyor, her şeyi derin bir karanlık arasında görmeye başlıyordum. Artık vapurdan çıkmak, bana istediğim gibi ağlamaya, şikâyet etmeye müsaade etmeden bu halkın arasından kurtulmak zamanı gelmişti. Ancak bu defa bir parça ağlamanın ne büyük bir teselli, ne muzlim bir ihtiyaç olduğunu anlamıştım. Yolda tesadüf ettiklerimin hepsinin yüzünde ona dair bir haber-i teselli arıyordum. Kanlıca'ya gitmek üzere vapura bindiğim zaman tanıdıklarından biri aynı haberin tesir-i müthiş altında bir katre gözyaşı dökmeye muvaffak olmaksızın, bir köşeye çekilmiş, ağlıyordu. Muzlim bir sükût içinde yan yana oturduk; vapur birçok yerlere uğradıktan sonra nihayet Beykoz Sahili'ni takip etmeye başladı. Daha bir gün evvel o genç kızın mevcudiyetiyle o kadar mesut olan beyaz ev, üstünde nagehan esen bir sarsar-ı müellime karşı ezilmiş, harap olmuştu. Şimdi her şey tehi, her şey ümitsizdi. Her tarafta ondan bir hatıra saklayan bir yerlerden başka bir muhite kaçmak, iltica etmek, lazım geliyordu. Daima bir felaketin muhit-i siyahına yaklaşanlar gibi kalplerimizde bir nefha-i zehir ve elem şişerek göğsümüzü dolduruyor, bir duman arasında nefes almayarak yavaş yavaş eve doğru ilerliyorduk. Seniye'nin küçükten beri içinde oynadığı, güneşlerinde, mehtabın gezindiği bahçeye girdik. Ah, bu noktada hiçbir şey yapamayan insanlar ne kadar aciz, ne kadar zelil edilir. Tesadüf ettiklerimin hepsinden onu kurtaramadıkları için nefret ediyordum. İçeride birçok adam toplanmış Seniye'nin teselli isteyen zavallı babasına karşı hiçbir kelam söylemeksizin müessir bir sükût içinde beyan-ı taziyet ediyorlardı. Yanında durmak mümkün olmadı. İçeriye girdim. Her akşam üstünde resim yaptığı kırmızı örtülü masa, bir kitap okumak için oturduğu

Resim 77: “Siyah, uzun boylu bir adam karışık gölgeler arasında...
(sahife: 150)” [s.153]

[154] yüksek minderler kaybolandan bir haber bekliyor gibiydi. Salıncaklı bir iskemlenin onun ayaklarıyla çizilmiş, cilası çıkmış bir tahtasına karşı birçok düşündüm. Bilmem böyle kaç dakika geçmişti. Teessürden kısalmış sesle öksürerek, bana doğru gelen bir genç kıza başımı kaldırdım. Seniye ile beraber büyüyen bu hizmetçi muzmahil, perişan bir halde yüzüme bakarak: “Kardeşinin yanına gitseniz pek iyi olur; diyordu. O, dün akşamdan beri mecnun gibi oldu. ‘Beni niçin kurtardınız? Kardeşimle beraber niçin ölmeye bırakmadınız?’ diye ağlıyor. Küçük bir tevakkuftan sonra devam etti: Bu sabah denizde beyaz bir kâğıt vardı. İşte Seniye’nin vücudu; çıkarınız, getiriniz diye ısrar etti. Bir sandal gönderdik, yok, o değil; kim bilir, sular nereye götürdü!” Bütün göğsünü kabartan büyük bir nefesle dinlendikten sonra bahçeye çıkan büyük kapıyı göstererek ilave etti: “Bilmem, bu ne garip şeydir! Elan bu kapı açıldıkça koşarak içeri girecek zannediyorum. Öldüğünü bildiğim halde bir türlü inanamıyorum. Zaten o Göksu’ya gitmek istememişti. Yeğenleri gelince fikri değişti. Filizi feracesi, tuvaleti o kadar yakışmıştı ki...Güzelliğine hayranlar içinde bakıyordum, işte avdet ederken.....” Bunlardan sonrasını anlayamıyordum. Karşiki ufuklarda bakır renkli güneş batarken Seniye’yi denizin karanlıklarına terk ederek, evine boş ve yalnız avdet

eden bir valideyi, bu facianın ferdasına kalmak istemeyen zavallı bir kardeşi, bir pederi düşünüyordum. Artık o da bir şey söylemeyerek pencerenin arasından görünen denize bakarak ağlıyordu. Bugün Seniha'nın yanına mümkün değil gidemem dedikten sonra onun oturduğu, gezdiği yerlere bir nazar-ı tahassür gezdirerek veda ettim.

Resim 78: “Şimdi bir küçük çocuk gibi denizin fosforlanan sularıyla... (Sahide:151)” [s.154]

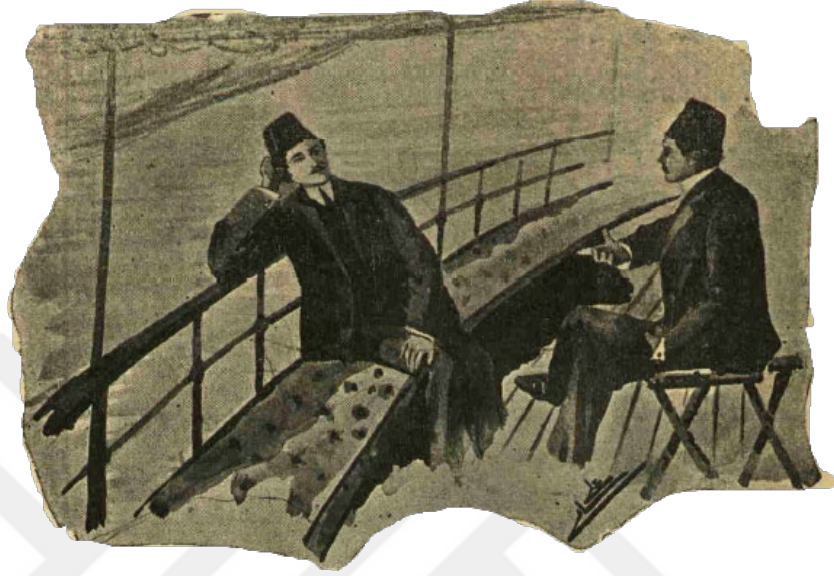
Şimdi vapurun güvertesinde oturmuş sabahtan beri bir ateş-i humma içinde yanan ciğerime bir parça taze hava toplamak istiyordum. Çarhların büyük dalgaları, önünde kayıklar bekleyen beyaz evin rıhtımına yaslanarak kırıldıktan sonra Beykoz'dan [155] uzaklaşmaya başladık. Karşıda yeşil çalılarla örtülen tepenin kenarında şu sarı yoldan kaç defa akşamları hep beraber eve dönmüş, kaç defa bu sahillerin arasında derinlerden bakan bir mehtabın beyaz zıyasına karşı asude, müsterih dakikalar geçirmiştik.

Şimdi senin mevcudiyetinden bize yadigâr olarak bir mezarın, ziyaret edecek, üstünde ağlayacak bir nişanen bile kalmadı.

Akşamın ilk karanlıkları arasında Çamlıca'ya avdet ettiğim zaman evin her tarafından birçok seda-yı muzlim yükseliyordu. Onun ziya için her biri bir şehka-i ıstırap olan bu sesleri adeta memnun olarak dinliyordum. Şimdi yalnız bir ailenin

yeislerini, ıstıraplarını işitmek değil bütün insanların feryadını, şekhalarını dinlemek istiyordum.

Açılan bir kapının gıcırdamasında bile onun felaketine dair medid, muharriş bir figan vardı. Nihayet gölgelerinde, mehtabında onda bir şey saklayan bu garip gecede kendisini rüyamda görmek tahayyülüyle gözlerimi kapadım.

Resim 79: “Vapurun hareketinden biraz sonra eski refiklerimden biri selam vermeye... (Sayfa: 152)” [s.155]

İki gün sonra, o beyaz yalının önünde bir şey hazırlanıyordu. Seniye’nin filizî feracesinin içinde bir havaî münecimden zehir-i temasıyla dökülmüş bir çiçek gibi örselenmeksizin düştüğü yerde bulunduğunu haber almıştık. Sabahın henüz uyanmayan ismirar ve sükûneti arasında sokak kapısından uçuk benizli adamlar girerken bu genç kıza son vazife-i muhabbeti yapmak için içeride toplanıyordu. Bir sene evvel Çubuklu’dan avdet ederken saçlarının fecr-i zerini altında yorgunluktan pembeleşen çehresiyle içeriye giren Seniye’nin, birkaç saat sonra buradan uzaklara nasıl gideceğini düşünerek bu faciaya gözlerimi indiriyordum. Kardeşi, kim bilir, şimdi ne halde idi! Evin ağır sükûneti arasında ses çıkarmamaya ihtimam ederek yukarıya çıktım. Salonun bir köşesinde [156] fırtınalarla çarpışan bir heykel-i matem-i handa duran faika derinleşmiş siyah gözlerinden inen katrelerle uzaktan beni karşıladı. Hiçbir şey söylemeksizin aramızda uzun dakikalar geçiyordu. Nihayet bugünkü hakikatin karşısında titremek, ezilmek üzere mazinin hatıratına tevdi-i nefis ettiğini görüyordum. Ara sıra omuzları sarsılarak yorgun, perişan bir halde ağıyordu. Deminden beri söyleyecek bir kelime, bu muzlim sükûneti dağıtacak bir teselli, arıyordum. Bu

felaketin zulmet-i ahengine karşı mefkuremde canlanan her şey pek zayıf, pek iktidarsızdı. Nihayet birden karar verdim: Faika! Biraz düşününüz, dedim. Ya siz de kardeşiniz gibi... Bir kelime, bir tek kelime daha, mümkün değil, bulamıyordum. Zaten söylemek istediğimi kısmen anlamıştı. Devam ettim: O vakit valideniz, pederiniz ne yaparlardı? Onlar büsbütün harap olmayacaklar mıydı? Şimdi siz ne büyük bir tesellisiniz değil mi?

Resim 80: “Yavaş yavaş eve doğru ilerliyorduk...(Sayfa:135) ⁵⁵” [s.156]

Gözlerini açmış bana hayretler içinde bakıyordu. “Bundan büyük bir felaket tasvir edemem. Onun ölümü dururken ben kurtulduğumu düşünebilir miyim, ne diyorsunuz, siz ne söylüyorsunuz?” Biraz durduktan sonra daha sakin, fakat daha meyus, perişan bir halde devam etti: O kadar sevdiğiniz deniz bakınız bize neler yaptı. On beş yaşında bu ölüm pek müessir değil mi? Dakikalarla beraber heyecanım artıyordu. Hemen gelmek üzere kendisinden izin aldım yaşımdan ziyade ihtiyar görünen bir adam içeriye girerek Faika’ya rica etmeye başladı: “Kızım şimdi onu götürecekler, biliyorsun ki evde saklamak mümkün değil. Biraz sabret, ağlamayacaksın, bana vadediyorsun değil mi?” Faika bu sözleri bir zulmet arasından gülümseyerek dinledi. Öyle bir gülmek ki içinde sarıh bir mana-yı şeamet

⁵⁵ Metinde geçen resmin altındaki sayfa numarası “135” şeklinde yazılarak dizgi hatasına uğramıştır. Doğru sayfa numarası “153” olmalıdır.

ve dehşet vardı. Bu halinden korkmaya başladım. Artık aşağıya inmek, gideceklerle beraber bulunmak lazımdı. Onun daima koşarak inip çıktığı merdivenin karşısında, uçları pembe kurdela ile tutturulmuş bir şalın içinde her tarafında gençlik, güzellik terşih eden, müthiş, hazin bir manzaraya tesadüf ettim. Kanatları kamilen açılan bir kapıdan onun, o zavallı Seniye'nin her adımda bir vakfe-i tereddütle bekleyen, buradan uzaklara gitmek istemiyor zannolunan muhavvil- naz keyyisi altında bir kitabe-i mateme çıkıyordu.

[157] Bir hercümerç-i hatırat arasında onun şimdiki hâlini teşhis etmeğe çalışırken, ölümünde birçok ellerin muavenet-i müşterekesiyle ancak şimdi büyük bir takayyüt içinde toplanan, düşmesinden, örselenmesinden korkulan bu zavallı tabut ne kadar kalplerin âmal ü saadetini birlikte sürüklüyor, birlikte bir ufk-u ademe doğru naklediyordu.

Resim 81: “Pencerenin parmakları arasından görünen denize bakarak ağlıyordu...(Sayfa:156)” [s.157]

Bahçeden geçerken bakan nazarlara bu mevkib-i müellimen ihsas ettiği hüsrân-ı mabedi tahmin ederek kalbime nüfuz eden soğuk bir rüzgâr içinde üşüyorum. Rıhtımın iki muş birkaç dakika içinde uzaklardan gelen adamlarla dolmuştu. Öteki kamaranın üstünde bu eve ebediyen veda eden o kâbus-ı mürdenin muhafaza-i müessir ve muzlimi duruyordu.

Yalının önünden geçerken, ah evladım diye yükselen bir kadın sesi, bu tabut-ı aşınanın üstünde son neşide-i matemini döktü. Bir harabeden çıkıyor zannolunan bu seste yırtılan, parçalanmış bir ruhun ne vazıh, ne karanlık bir lisan-ı merareti inlemişti. Demek biçare beyaz ev, sengde bir sergüzeşt-i müellimin,

sengde istikbale naklolunacak bir hatıratı siyahın oldu. O kadar sevdiği şu sahillerin arasından şimdi biz kalplerimizde bir vasi-i ezanın tazyikini hissederek onu nereye, hangi bir mezarlığın sayezar-ı sükûnuna doğru götürüyorduk. İşte göğsü bir semadan bu şayan-ı ziyaların altında beyaz beyaz kıvılcımlanıyor.

Bir sene evvel üstünde kürek çeken, mehtaplı bir gece-gedesinin mahrem-i razın olan o genç kız nerede?

Etrafımızda dalgalar her zamanki ahenk-i raks ile o bitmez tükenmez musikisini fısıldayarak uzaklara pek uzaklara doğru sürükleniyordu. Nihayet birçok kayıkların, vapurların izdihamı arasından geçerek Unkapanı'na yaklaşmıştık. Nokta-i tevakkufa geldiğimiz zaman uzun sarı külahlarının altında başlarını eğen şeyhler Allah'ın gönderdiği bugünkü ölüyü sıra ile bekliyorlardı. Kenarda duran jandarmaların arasında büyük bir halk taşmaya başladı. Pembe kurdelaların üstünde titrediği güzel bir tabut arabacının perde perde hava-i matemiyesi altında hiç bilmediği bir yolda yükseliyordu. Her evin pencerelerinden uzanan başlar bazen bir nazar-ı lakayt ile, bazen müteessirane kendilerine pek yabancı olan bu faciayı [158] seyyarı karşılıyorlardı. Biraz sonra İstanbul'un uzun senelerden beri unutulmuş mülevves, mukassi sokaklarına gelmiştik. Önde rehber-i memmat olan şeyhlerin sesini işiterek kafeslerin arkasından bakan kadınlar, çocuklar fark olunuyor bunlar duvarların arasında sıkışarak ağır ağır yürüyen bu sessiz halkı dikkatle seyreliyorlardı. Buralarda beş on kişiden başka bir hayat görmeye alışmayan tavuklar vahşilenerek iltica edecek bir yer arıyorlar. Bir hamamın kapısında kırmızı yollu peştemallere sarılmış adamlar bekleyerek buradan pek nadir geçen bu büyük ayin-i ruhaniyi görmek istiyorlardı.

Resim 82: “Sarışın, yuvarlak çehreli ir hoca bir mezar taşına dayanarak...(Sahife:159)” [s.158]

Bazen omuzlarımızı yakan bir güneşin altında bir müddet dinleniyor, başka bir dua okunarak ellerimizi yüzümüze sürüyorduk. Tekrar Arapçanın, akşamın ilk karanlıkları gibi serpilten ahenk-i hazini altında ilerlemeye başlıyorduk. Kapıda bekleyen iki ihtiyar kadın pembe kurdelerden ölünün bir taze olduğunu anlamışlardı. Siyah zarların üstünde yorgun iki leke halinde duran yüzleri daha ziyade buruşarak biz uzaklaşınca kadar ağladılar. Her adımda birçok adamlar sokularak tesadüfün yollarına getirdiği bu meçhul ölüden bir parça sevap almak için tabutun altına omuzlarını koyuyor bir müddet beraber ilerliyorlardı. Nihayet büyük bir caminin avlusuna girdik. Aradan bir ses yükselerek bir şey ihtar etti. Şimdi herkes durmuş, eller birdenbire yükselmişti. Üstünde genç bir tabut bir vaz-ı muti ile bekliyordu. Sonra tekrar [159] indirdiler. Asırlardan beri üstünde ölümler dikilen bir büyük taşın kim bilir bu kaçınıcı zâiriydi. Şimdi bütün hatıramın arasında orada nisyan-ı ebediye terk olunmak için bekleyen Seniye'ye baktım. Ah! Meşum bir tesadüfün elinde mahkûm olarak buraya gelmiş, hiç bilmediğin, hatırlayamadığın bir ölümle insanlardan uzaklaşmıştın; şimdi sen, ne kadar bedbaht, ne kadar mü'limsin.

Büyük validesinin dört senelik bir mezarı yanında ona da bir küçük hâfire açılmış, elan kurumayan duvarları birçok kına ile takdis olunmuştu. Sarışın yuvarlak çehreli bir hoca ir mezar taşına dayanarak ebediyete açılan bu yolun karşısında gözlerini kapamış, ahenk-i muntazamla başını sallayarak Kur'an okuyordu.

Bu mezara mevut olan o güzel vücudun en hafif bir sebebiyle hiçbir hatt-ı elem çizilmeyen, beyaz, saf çehresini, sonra bütün bu müsemmasını tetviç eden, parlak kumral saçlarını düşünüyordum. Sizler hiçbir zaman bir lerze-i ziya ile tenevvür etmeyecek derin gecenin zulmet-i müebbedesinde haşrolup biteceksiniz değil mi?

Resim 83: “Yorgun, perişan bir halde ağlıyordu... (Sahife: 156)” [s.159]

Uzaktan yine derinlere hitap eden o çul-i lisaninin üstünde bir nefha-i siyah elem dolaşan her lahn-ı ulviyesi işitmeye başlandı. Getirdiler. Pembe kurdelaların temevvüç rengini altında gençliği, güzelliği ağlıyor zannolunan o çehre-i mahal, artık yolunun nihayetine gelmişti. Şimdi en son süsleri de çıkarılarak tabut daha sade, daha üryan bir halde mezara terk olundu. Evvela üstüne bir taşın gölgesi düştü, sonra bir daha...Artık hiçbir şey görünmüyordu. On beş senelik bir hüviyet-i perestîdeden artık İstanbul'un bir köşesinde taze bir mezardan başka bir nişane kalmamıştı. Yorgun ve boş bir hayal ile içinde bin zehr-i elem birikmiş bir kalp ile onu ebediyete terk ederek uzaklara avdet ettik.

Hamdullah Suphi

Fotoğraf 26:“Yorgun, perişan bir halde ağlıyordu...(Sahife: 156)”⁵⁶
[s.159]

⁵⁶ Bu fotoğraf sayfa 160’ta bulunmakta ve sayfanın tamamını kaplamaktadır.

1.2.11 Sultan Selim-i Salis⁵⁷

Tarihi ve Milli Piyes

Muharriri: Ali Haydar Emir

– Mabat –

[17] Rabiler olmalı... Cenabı Allah’a malumdur ki ben milletimi habib-i ekremin bir vedia-i zi-hayatı olmak üzere telakki ettim ve fikirle hareketten ayrılmadım...Fransızların telakkiyatını söylediniz? Bize tatbikinden hasıl olacak iyilikleri anlattınız; derhal askeri, hazineyi ıslaha teşebbüs eyledim. Fakat bir damla olsun kan dökmedim, bu kadar büyük işlere rıfk ile muvaffak oldum. Şimdi de Allah’tan istiane isterim.

Refik Efendi — Padişahım! Tevfik Allah’tandır.. Fakat tarih uyumaz! Kulağı sessiz şeyleri de işitir. Gözü, görünmez muhakematı da görür. Hafızası ilâ-yevmi’l-kıyâme muhteviyatı muhafaza eder. Müfekkiresi ısrarâne tetkik ve muhakeme eder. Kararını adilane verir ve icrasını ise ahlafa bırakır. Şu millet-i merhume için iktiham olunacak müşkülât, selatin-i izam arasında siz efendimize müstesna bir mevki hazırlayacağına şüphe yok. Biz, bütün sadık-ı tebaanızla beraber istirham ediyoruz ki bugüne kadar derece derece itila eylemiş olan şevket u şükûh-ı ikbaliniz bundan sonra da masun-ı zeval olsun. Bunun için biraz teenni, biraz basiret, biraz sebat ve ziyadesiyle cüret, şiddet...Mürüvvet buyurulsun padişahım! Bir hain Kabakçı hükümetin iki mühim rengini telef etti. Geldi, Büyükdere’de ordu kurdu. Babıali üstlerine bir alay hazele göndermekten başka bir şey yapmadı. Şimdi ise cemiyetleri bini aştı, saat-be-saat ilerliyor.. Her hatve de kendilerini padaşlarından bir fıkra karşılıyor. Bu gidişle yarın At Meydanı’nı tutacakları şüphesizdir!

Sultan Selim — Ne? Daha o cemiyet dağılmadı mı?

Refik Efendi — Hayır padişahım! Bilakis gittikçe kesb-i kuvvet u hayat ederek geliyor! Belki bu dakika da kayıkla İstanbul yakasına geçmişlerdir.

Sultan Selim — Ya! Demek iş bu dereceye vardı ha! Lakin ne istiyorlar? Eslafımın bozduğu [18] işleri düzeltmeye çalıştığım için fenalık mı etmiş oldum?

⁵⁷ Bu metin “Resimli Roman’ın Tiyatro İlavesi-Numara 2” başlığı ile derginin sonunda ek olarak yayınlanmıştır. Sayfa sayıları dergiden bağımsız olarak devam etmekte ve 1.sayının devamı niteliğindedir. Ali Haydar Emir, Resimli Roman Mecmuası, 1 Nisan 1325/14 Nisan 1909, Nr.2, s. 17-32.

Refik Efendi — Padişahım! Beşerinin bir şaibe-i sefilesi vardır ki iblisin Hazret-i Kur'an'dan kaçtığı gibi onlar fezâyilden uzaklaşırlar! Bu âlem onlar her vakit bir sair-i mefsedet gibi görünmelidir. Hayır onların gözlerini kamaştırır! Fakat şerr-i muhayyilelerini tenevvür eder! Onlar ateştir; ateşten Hızır lazımdır. Çünkü yalnız kendisi yanıp bitmez; bekası mültezim olan şeyleri de yakıp kül eder.

Sultan Selim — Lakin ne yapalım? Pek mühim! Acaba bu adamlar ne istiyorlar?!

Refik Efendi — Öyle zannolunur ki, onlar, mürettep bir plan üzere hareket ediyorlar! Onlarca matlup olan şey, kim bilir, belki Nizam-ı Cedit'in refiyidir.. Belki de..

Sultan Selim — Asla, asla!..

Refik Efendi — Fakat bu, acizlerin bir hayal-i batılım olabilir. İhtimal ki,...

Sultan Selim — Paşa nerede?.. Nerede kaldı?..

Refik Efendi — Şimdi gelirler Efendimiz! Şeyhülislam Efendinin konaklarında [Mütebessim] umur-ı devletin müzakeratıyla meşgul imişler!

Sultan Selim — Hakikat Musa Paşa gayur, tedbirli bir adam! Zaten biraz güvendiğim iki nokta onlardır!

Refik Efendi — Evet efendimiz!.. Bir gün gelip de eslaf-ı kiramınızı takliden [Gel bakalım topal zorba başı! Abdestin var mı] demeye mecbur olmamanızı tazarru eyleriz...

[Bir karin gelir]

Sultan Selim — Ne var?

Karin — Kaymakam Paşa huzur-u hümayunlarına şeref-i duhul için irade-i seniyelerine muntazır!

Sultan Selim — Söyleyin gelsin! (Karin çıkar) Görüyor musun Refik? Senin zanların evhamdan ibaret! İsmi zikir olunan yerde bulunmak melaike mahsus bir saffettir.

Refik Paşa — Bir de şeytana! [Musa Paşa gelir]

Musa Paşa — Kulunuzu celp buyurmuşsunuz padişahım! İşteki aceleden istidlal eyledim ki endişe-i naziksiniz. Halbuki mühim bir mesele katiyen yoktur, ve olmayacaktır! Tessiz-gerde-i celadetiniz olan asakir-i şahane bölükleri Akka'yı nasıl muhafaza ettilerse o yolda feda-yı can etmeyi can-ı minnet bilecekler. [19] Mülk-ü mesudunuzun herhangi bir cihetinde zuhur edecek tehlikeyi şu vatana, şu millete ibzal buyurduğunuz bi-payan iyilikler karşılayacaktır. Müsterih olunuz

padişahım! Nizam-ı Cedit'e ehemmiyet veriniz! Hususiyle bu hakir bendenize itimat buyurunuz. Dünyanın bu en kutlu, en azametli ordusuyla feth-i kâinata çıkacağınız gün o kadar uzak değildir!..

Sultan Selim — Heyhat.... Ben tevs-i memalik fikrinde değilim. Ben ittihat-ı İslaminin mümkün olduğunu da eda etmiyorum. Zira itminan hasıl etmişimdir ki Rumeli'nin en tabii hududu Tuna'dır. Ve ecdadım onu geçmeyecek idiler! Memalik-i meftuha, iki deniz arasında, biraz eksik bir hatt-ı ittisal ile husule gelen o serhat-ı tabiye müntehi olduktan sonra, yapılacak en mühim iş, orada harp atından inerek imar-ı mülke çalışmak elde bulunan arazinin hutut-ı müdafaasını kutlandırmak, hükümetin mevki-i siyasisini halen, istikbalen metin bir noktaya çıkarmak olacaktı. Fakat böyle yapılmadı. Cihangirlik neşesiyle hükümetin mevcudiyeti kılıç üzerinde muallak kaldı! Onun da seyyiatını pek kanlı, pek müellim çektik. Şimdi hudut-ı şimaliyemiz ricat ede ede hatt-ı tabiye yaklaştı. İşte bunun için katiyen, tevs-i memalik fikrinde değilim!... Diğerine gelince, bütün ruy-ı zemine yayılan Müslümanları bir merkez siyasete rabit etmek bir tasavvur-ı dâhiyanedir, fakat ancak tasavvurdur! Mamafih ehli İslam'ın dağılık olması İslamiyet'in intişarına biat olmuştur. Müslümanlar hiçbir toprak da muhitlerine itba etmezler; her ülkede muhitlerini kendilerine tabi kılarlar. Bu cihetle cazibe-i din-i mübeyyen, her memlekette bir merkez-i ittihat bulunur; zümre-i tevhit dem-be-dem çoğalır. Zaten bu, tabiaten gayrikabildir; ve Nizam-ı Cedit alayları taarruz için teşkil olunmamıştır. Onlar vakti hazırda asayişin teminini ve tebaamın istirahatı ve emniyeti vazifesiyle muvazzaftırlar. Peki, bu maksat hasıl oldu mu?

Musa Paşa — Ziyadesiyle Sultanım, yamakları yarı yolsan geri çeviren Nizam-ı Cedit değil, kendi nedametleridir.

Sultan Selim — Vay cemiyet geri mi döndü?

Musa Paşa — Ona şüphe yok şevket-meabım. Elhamdülillah mesele kapandı. Cenabihak başka keder göstermesin.

[Ser kâtibi Ahmet Efendi gelir)]

Ahmet Efendi — Eşkıya, on binlere varan mevcudiyetiyle bu yakaya geçmek üzeredir padişahım.

Sultan Selim — Nasıl, Musa Paşa?

[20] Musa Paşa — Hata, yanlışlık!

Sultan Selim — Tahkiki kolay. Refik! Sen benim en serbest düşünen, düşündüğünü en doğru söyleyen bir mutemedimsin. Git meseleyi tahkik et, çabuk

gel. [Refik Efendi gider] Ah, Paşa; biliyorum, biliyorum. Bütün bu fenalıklara sebep benim hilmimdir. Yoksa böyle mi olurdu Ya Rabbi, Ya Rabbi! Tahtını gasp etmek için babasına kılıç çekenler mesut oldu. Milletin kalb-i ihtiramında rakipsiz yaşamak için vükelasını boğduranlar mesut oldu! Huruç alel-sultan korkusundan azade kalmak için kardeşlerini katledenler mesut oldu! Ben, ben ki bir damla kan dökülse ömrüm oldukça ağlayacak fitratla yaratılmış bir adamım; niçin, niçin en talihsiz ben oluyorum.. Bir Selim!.. Ya Rabbi, bir Selim [Salis] atebe-i uluhiyetine alını açık, kalbi pak çıkmaktan başka garezi olmayan bir aciz padişah,... Söyle, söyle Ahmet niçin böyle oluyor?.. Herkesin bütün kabahatleri kendi mafevkine isnat etmesi ne dereceye kadar muhakkaktır? Beni haremden kadın gibi büyüttüler; ilk namdaşımı muhabere meydanlarında erkek olmak üzere yetiştirdiler! Bu kabahat benim mi?.. O fazilet Yavuz'un mu? (Muttasıl odaya girip kapıyı kapar.)

Musa Paşa — Şevket-meab efendimizin, maraz-ı tevehhümleri son zamanlarda iyice tezayüt etti. Kalbi şahanelerine elem verecek hiçbir söz söylenmesin. Yanlarında fi-ma-bad ahval-i hâzırardan bahis olunmayacak; ısrar ile sorarsa bile hayırlı taraflar mevzubahis edilecek. Hususiyle Refik Efendi tahkik-i meseleye gitti, ihtimal fena haberlerle gelecek; huzura katiyen çıkarılmamalıdır. Hadi herkes vazifesi başına çekilsin. Ahmet Bey! Ahmet Efendi! Siz ikiniz, zat-ı şahaneyi teftişten bir an fariğ olmayan padişahımızın her vakit eklini mutabık buyurdıkları zehrin miktarına son derece dikkat ediniz. Ve hatta mümkün oldukça unutturmaya çalışın. Dimağ-ı şahanelerini en ziyade tahrip, cümle-i asabiyelerini en ziyade tahrik eden bu tedrici tesemmümdür.

Ahmet Bey — Zavallı padişahımız, pederleri gibi siyeh-baht. Biz gidiyoruz: Cenabıhak padişahımızı bize, sizi padişahımıza bağışlasın. [Musa Paşa'dan maada hepsi çıkar.]

Musa Paşa — Amin!.. Fakat bu duanın yarısına! Çocuklar! Sakallı sabiler! Vicdanı kim kaybetmiş ki Musa Paşa bulsun! Hem ne hacet, işte Selim-i Salis'te vicdan var, binaenaleyh rahat yok! Musa Paşa'da ise yalnız vicdan yok.. Fakat ondan başka her şey var. Alelhusus para!., alelhusus zeka!.. Ne âlâ?! Hadise-i maksada uçar gibi [21] koşuyor; padişah ricat ediyor! Bu kadar insan kalabalığı içinde yalnızken vardım, her şeyi bilen, her şeyi gören yalnız ben! Hah hah! Hoca Münip Efendi bir şeyhülislam telif edip millete hediye etti; benim de serir-i saltanata acizane bir sultan borcum var.

[Sağ taraftaki camlı kapıya Esmâ Sultan gelir.]

Esmâ Sultan — Demek ki maksat hasıl olacak gibi görünüyor.

Musa Paşa — O! Burada, siz?.. Fakat, evet, sebat, metanet her müşkülü asan eder efendim. Avn-ı bari ile [yavaşça] birader-i ânînin Sultan Mustafa-ı Rabi unvan ile halife-i rûy-ı zemin olacağı zaman pek yakındır.

Esmâ Sultan — Ah...Acaba.. Zavallı biraderim, ne uyku, ne yemek! Yalnız taht, bir taht!.. Lakin Abdurrahman nerelerde?

Musa Paşa — İhtilali idare eden odur efendim. Mustafa Efendi'yi gönderdim; o da hoca olmak sıfatıyla, yeniçerilerin dinine taassubuna dokunacak vaazlarla işini ilerletmeye say ediyor.

Esmâ Sultan — Yukarı taraf ne alemde?

Musa Paşa — Öyle derin bir uykudaki sarayın içerisinde dönen dolaplardan bile bihaber! Her köşeden tecridine dikkat edilmiştir. Bundan böyle malumatımız olmaksızın bir İşıtmesi mümkün değildir. Cihat-ı sitte, ona doğru açılmış ir göz gibidir; yalnız kendisi uyuyor. Bendenize şimdilik müsaade buyurunuz efendim. Az söylenecek fakat çok iş görecektir bir saatteyiz.

Esmâ Sultan — Beni bırakmamanızı rica ederim... Şeye ihtiyacınız var mı?

Musa Paşa — Şimdilik yok! İlk müjdeyi işittiğiniz vakit birinci taksitin inayet buyurulacağına eminim. [Musa Paşa gider.]

İkinci Temaşa — At Meydanı

[Kabakçı — Sergerde. Muratzade Murat Efendi. — Yeniçeriler. — Ahali. — Münadiler. — Satıcılar.]

Münadiler — [Taraf taraf nida ederler]] Ey ümmet-i Muhammed! Dükkanlar açılsın; herkes işiyle gücüyle meşgul olsun! Hiçbir kimseye zarar dokunmayacak. Herkes ocağın himayesi altındadır!

Murat Efendi — Ey Yeniçeriler! Padişahımız, bütün arzularını kabul etmeye müheyyadrlar. Bana söyleyin buraya toplanmaktan maksat ne? Melek-i haslet-i hünkarımız size evvel emirde bir cemiyet [22] gönderdi; o cemiyeti Kazancı Mustafa Ağa takip etti. Siz hiçbirine sağlam cevap vermediniz ne istiyorsanız açık söyleyin!

Kabakçı — Ne istediğimizi pekâlâ biliyorsunuz. Ne ise bir daha söyleyelim: Nizam-ı Cedit'in ref'ini istiyoruz.

Murat Efendi — Umum tarafından murahhas mısın?

Kabakçı — Evet, öyle değil mi yoldaşlar?

Yeniçeriler — Nizam-ı Cedit'i istemiyoruz.. Muhdesatı istemiyoruz..
Asakir-i Şahane kalksın

Murat Efendi — Peki gidip Şeyhülislam Efendi'ye arz edeyim...

Kabakçı — Durunuz, bu kaçınıcı arz efendim?.. Siz burada bizi oyalayıp vakit kazanmak istiyorsunuz. Bundan evvel dört kere arz ettiler. Birine de kulak asan olmadı. Sizi bir adım bile bırakmayız!

Murat Efendi — Fakat benim ne cürmüm var?

Ali Çavuş — O, işte Sadreyn Efendiler geliyor!. Hayır hayır inşallah..

[Ahmet Muhtar ve Aşir Efendiler gelir]

Aşir Efendi — Müjde müjde! Ey sadık askerler; siz bu ümmetin yine göz bebeği kalacaksınız. İşte ferman-ı hümayun. Halife hazretleri her türlü amelinizi kabul buyuracaklarını vaat ediyorlar. Alın, yüzünüze, gözünüze sürün!

Umum — Okuyun... Okusunlar!..

Ahmet Muhtar Efendi — Bu ferman-ı şahanelerde padişahımız buyuruyor ki, devlet-i aliye-i Osmaniye'nin askeri yalnız Yeniçerilerdir!

Umum — Yaşasın padişahımız!

Ahmet Muhtar Efendi — Kezalik Nizam-ı Cedit mülğadır!

Umum — Adalet., adalet.. Yaşasın padişahımız..

Ahmet Muhtar Efendi — Muhdesat kalkmıştır.

Umum — Diyanet., diyanet.. Yaşasın padişahımız..

Ahmet Muhtar Efendi — Cemiyetin bütün arzularını padişah bilmek istiyor. Cümlesini de isaf edeceklerini vaat olunuyor.

Abdurrahman Ağa — [Kalabalık arasından] Defter.. defter..

[23] Kabakçı — Buyurun Hoca Efendi hazretleri! Bu defterde isimleri yazılı olan şahıslar padişahımızın etrafını sardılar, kendilerine dünyasını göstermiyorlar. Bunları ölü, diri mutlaka şevket-meab efendimizden isteriz.

Ahmet Muhtar Efendi — [Defteri alır] Bunlar mı?..[Okur] Ya?... Koca müsteşar-ı devlet! İzâ cae'l-kaza umiye'l-basar: En başta İbrahim Kethüda.

Kabakçı — Evet her işin başı bu adamdır.

Ahmet Muhtar Efendi — Sonra Bahriye Nazırı Hacı İbrahim Efendi.

Kabakçı — Gizli sıtma!..

Ahmet Muhtar Efendi — Rikab-ı Hümayun Kethüdası Muhsin Efendi..
Reisülküttap vekili Ahmet Sufi Efendi! İrad-ı Cedit Defterdarı Ahmet Bey!
Darphane Emmini Ebubekir Efendi... Valide Kethüdası Yusuf Ağa... Enderundan

Serkatibi Ahmet Efendi... Mabeynci Ahmet Muhtar Bey... Bostancı Paşa Şakir Bey... Unkapanı Naibi Lütfullah Efendi... On bir kişi! On bir mevta-i mahkûm! Bunları istiyorsunuz öyle mi? Peki! Kaymakam Paşa'ya götürüyüm, arz-ı atebe-i ulya kılsın; fakat şeriat-ı Muhammediye namına rica ederim; başka gûna tecavüzata meydan vermeyiniz! Ocağın şan u şerefini mertçe muhafaza ediniz. [Gider]

Kabakçı Mustafa Çavuş — [Mustafa Efendi'ye] Hoca Efendi! Böyle her işi saatlerce sürüncemede bırakmada mana ne? Şeriat kimin elinde? Kabahat kimde? Sizi ayağa düşüren kim?.. Biz bu adamları istemiyoruz, hemen sözümüzü kabul ettirmeliyiz.

Mustafa Efendi — O sizin kendi dilsizliğinizden oğlum! Vaktiyle Yeniçeri zorbaları bir kere isteriz dediler mi o dakikada matlupları isaf olunurdu. Lakin onlar hakikaten mert adamlardı. Onlar asil yeniçerilerdi. Siz bir alay bağırıncıdan başka nesiniz?!

Kabakçı Mustafa Çavuş — Öyle mi?.. Lakin biz de sözümüzü geçirecek yolu biliriz! Yürüyün yoldaşlar. Bizim işimiz At Meydanı'nda görülmeyecek arş öyle ise At Meydanı'na!..

Umum — At Meydanı'na, At Meydanı'na!

Aşir Efendi — [Önlerine atlayarak] Aman evlatlar, ne yapıyorsunuz? Bu yürüyüşle her hatve Saray-ı Hümayun'a yaklaştığınızı bilmiyorsunuz!

Kabakçı Mustafa Efendi — Kaç oradan be İhtiyar! Yolumuzdan çekil!

Aşir Efendi — Hayır, hayır! Yanınızda hoca şeriatı söylemiyor. Bina-ı Allah'ı yıkmanın [24] ukubatı kapalı geçiyor.

Memiş Çavuş — Yoksa bu da Nizam-ı Cedit taraflısı mı?

Aşir Efendi — Değil evlat! Doğruluk taraflısı! Beni çiğneyin öyle geçin...

Kabakçı Mustafa Çavuş — Yürüyün be arkadaşlar, bu ahretlik adamlar ne çene yarışı ediyoruz; hadi At Meydanı'na

Umum [Yürüyerek] — Allah Allah âlâ-Allah Celil'ül Cebbar Muin'es-Settar Hâlik'el-leyl-i ven-Nehâr üçler yediler kırklar...

Aşir Efendi — [Güzergaha yatarak] Sakalımı şeriat yolunda ağarttım, üç defa Beytullah'a yüz sürdüm; sizi bırakmayacağım benim üstüme basın da geçin!

Süleyman Çavuş [İlerleyip] — İşte koca baba! Bir tekmelik canın var!.. Fakat bir kimseye ilişmemek için yemin ettik (Refik ile kaldırıp yolun kenarına koyar) Güzellikle işine git!

Umum [Çekilerek] — Allah Allah âlâ-Allah Celil'ül Cebbar Muin'es-Settar
Hâlik'el-leyl-i ven-Nehâr üçler yediler kırklar kerem-i ali pirimiz Hacı Bektaşî Velî
Hu Allah el Allah [Tekrar ederek çekilirler]

Ahaliden Biri [Arkadaşına] — Bunlar nereye gidiyor?..

Diğeri — Kim bilir?.. Belki Bab-ı Hümayun'a!..

[25] Faslı Salis

Birinci Temaşa — Has Oda

— Sultan Selim-i Salis – Musa Paşa —

Sultan Selim — Sen değil miydin Paşa? Sen değil miydin ki bana cemiyet dağıldı dedin... Tehlike zail oldu dedin... Beni aldattın; halbuki hainler o vakit İstanbul'a geçmişler. At Meydanı'nı tutmuşlar.. Şimdi ise, iş işten geçmiş!.

Musa Paşa — İnayet buyurun padişahım! Kulunuz da bütün insanlar gibi aciz ve noksandan mahlukum. Beni de iğfal etmişler, iş alevlenmiş! Fakat münakaşa ile ihtilal bastırılmaz.. İrade eyleyen, zorbalar kanaat etsin, kim bilir, belki hepsini mahvetmezler sözlerinin nüfuzunu görünce mağrur olurlar. Dağılırlar... Ve tehlike hakika-i zail olur.

Sultan Selim — Ah, Ya Rabbi, yeter, yeter! Allah2ım ben de insanım, bir insan ise bu kadar dehşete tahammül edemez!

Musa Paşa — Metanet padişahım metanet!

Sultan Selim— [Deftere nazar-ı endaz] Nasıl olur?. Melunlar en ziyade sevdiğim, canım kadar sevdiğim, mukarreplerimi ayırmışlar! İbrahim Nesim, Hacı İbrahim, Ahmet Muhtar.. Bunlarla aramızda mukavele var; bunları veremem.. Ya ötekiler?.. Hayır, hayır, mümkün değil. Başka ne isterlerse istesinler..

Musa Paşa — Şevketlim! Mukteza-yı zamane mutavaat her şeyi hatta ahd ü peymani bile hükümden ıskat eder. Bugün o yemine edilecek inkıyat nasıl neticeler hasıl olacağı mülahaza buyurulsun. Altı saat evvel zorbalara mukavemet mümkündü. Lakin şimdi? Nizam-ı Cedit ilga edildikten sonra? Cemiyeti hangi kuvvetle dağıtacağız?

Sultan Selim — Oh, ne müşkül bir mevkideyim! Söyleyeceğim bir söz var! Ya on bir büyük adam mahvolacak, ya milletin başına dehşetli bir gaile açılacak. Lanet ey saltanat! Meşum saltanat! Ah, ne olur istedikleri saltanat olsa! Ben olsam!..

Musa Paşa — Vakıt geçiyor efendimiz! Sükût ile mürur eden her dakika payitaht için telafi kabul etmez bir ziyandır. Bu zevatı lütfedin! Kalb-i Şahaneniz

müsterih olsunlar ki onlar [26] idam edilmeyecek, onları Yeniçerilere teslim etmek Yeniçerileri payelendirecek bir kere bu gaile basılsın. .

Sultan Selim — [Nagihan] Paşa zorbaların talepleri kati mi?

Musa Paşa — [Hayran] Maatteessüf pek kati padişahım!

Sultan Selim — Peki, ne çare? Muvafakat ediyorum. Fakat o üç kişiye dokunmasınlar. [Giryan] Ah, beni rahat bırakınız.. [Şedit] Haydi defol! Git, durma! O hainlere söyle, padişah onlar, saltanat köle! Ben her sözlerini kabul ediyorum. Daha istesinler! Beni de istesinler tahtı da istesinler daha duruyor musun [Musa Paşa gider] Kim var orada? [Bir kız gelir] Baş mabeyinci ile ser kâtibini çağır! [Karin gider] Onlar! Hele bi çareler! Ah hayır, teslim edemeyeceğim, yapamayacağım. Onların ne cürümleri var? Hep kabahat benim değil mi?..

[Ahmet Beyler gelir]

Gelin zavallılar! İştittiniz mi, biliyor musunuz? Sizi hiç kimse ölümden kurtaramıyor; ben de Sultan Selim-i Salis de kurtaramıyor.

Ahmet Muhtar Bey — [Ağlayarak] Hak-i payinizde naçiz bir zerreyim padişahım! Yolunuza binlerce Ahmet Muhtar seve, sevine kurban olsun. [Pabüs ile] Siz mesut olunuz, siz müsterih olunuz! Sevgili efendimiz! Bu ana kadar ibzal buyurduğunuz lütuflar, mürüvvetler hele bu anki merhametler, atıfetler bizi ölüme karşı teşci edecek.

Sultan Selim — Sus sus bedbaht! [Gözlerinden öperek] Git, Ahmet! Sen de git kendinizi kurtarınız!

Ahmet Efendi — Hayır padişahım, siz bizim hayatımız, nur-ı aynımızsınız. Sizi bırakıp gidemeyeceğiz; bizi af buyurun. Hayatımızın bir pul değeri yoktur. Lakin sizin sıhhatiniz bütün âlem-i İslam için bir emr-i mukaddestir.

Sultan Selim — Hayır, istemiyorum, işte görüyor musunuz? Bir padişah iki bendesini bile muhafazadan aciz! Böyle padişahın yanından kaçınız, (İsrar ile) mutlaka firar ediniz. Siz benim muradımın çeşm-i iftiharım idiniz, sizi benim elimden alacaklar. Kaçınız, belki kurtulursunuz. [Ahmetler gider] Ah gittiler! Hakikaten gittiler... Lakin pek iyi ettiler. Cenabıhakk’a emanet [27] olsunlar!.. Of, Allah’ım! Ben neyim?.. Dün bir sultan idim.. Bugün? Bugün ise bir canı!..

[Nâtüvan, çekilir...]

İkinci Temaşa — Sarayda Bir Oda

— Bey —

Şakir — Biliyorum..., her şeyi biliyorum. Zaten beni burada tevkif etmekten maksat, başka ne olabilir?!.. Tabi beni öldürecekler! [Biraz tefekkürü müteakip] Paşazade idim; paşazadelikse bu devrin en mağbut... En muteber bir payesi idi! Evet, çünkü paşazadeler her şeyden masun idi hukuk-ı insaniyeden mutlakiyetle vâye-dar, mahaza mücazat-ı kanuniyeden her cihetle bînasip olan bahtiyar ancak paşazadelerdi!.. Naz u naîm içinde yaşırdım. Herkes bana hasûâtâne bakardı! Hayatı en vasıl olunamaz bâlâ-yı ikbalini bana, benim ayaklarımın altına sermişti!.. fakat o mebde ne?.. Bu netice ne?.. (Hariçte gürültüler, pek uzaktan Yeniçerilerin gülbangı) İşte bu sesler.. Bu gülbang onlar bizim adüvv-i canımız! Adüvv-i canı!. İslamiyet'in adüvv-i canı, hilafetin, saltanatın adüvv-i canı!.. Ey Yeniçeriler! Dünyayı titreten Yeniçeriler, Osmanlı Hükümeti'ni Viyanalara kadar ilerleten Yeniçeriler dört büyük devlete birden cenk edip dördüne de galip gelen Yeniçeriler!. Ah! Ya sonra?.. Padişahlarına isyan eden, kanunlarına isyan eden, dinlerine namuslarına isyan eden Yeniçeriler padişahlarını öldüren, kanunlarını yıkan, dinlerini ayak altına alan Yeniçeriler! (Hariçten Yeniçerilerin gülbangı) Haykırın! İstimdat edine Lakin ey Yeniçeriler! Artık eskidiniz yıprandınız siz aslen ne idiniz? Akıbetiniz ne olacak?. Bir büyük şehzade sizi vücuda getirdi... Bir büyük adam bekanıza dua etti... Kâfir-i nimet Yeniçeriler tarih sizin hezimetinizi mi sayacak seyyiatınızı mı telin edecek?!.. [Kapı dışarıdan zorlanır] Geliyorlar!.. Beni öldürmeye geliyorlar!.. Cellatlar geliyor!... Katiller geliyor!.. Gelin, gelin boğacak mısınız! İşte boynum! Boğmak, boğup da öldürmek sizin pek mümarese ettiğiniz bir iştir! Beni öldürün boğun! Lakin korkarım bunun sonu pek vahim olacak kement-i zulmetiniz pek muazzez yerlere kadar atılacak! (Cellatlar kapıyı kırıp içeriye hücum ederler) Gelin gelin size asla mukavemet etmeyeceğim, mevte karşı acizler gibi çırpınmayacağım...

[Musa Paşa tebdil-i kıyafet ile gelir]

Musa Paşa — Durmayın! Boğun öldürün! Boğaz'a gidip Nizam-ı Cedit elbisesini götüren [28] bu heriftir.

Şakir — [İrkilerek] Ya Rabbi bu ses, bu ses... Kulaklarıma yabancı değil! Sen, sen değil mi kısa herif! Köse herif! Musa Paşa! Evet Kaymakam Paşa! (Köşeden köşeye kaçarak) Ah padişahım! Masum padişahım bu herifin riyalarına aldandın! (Kapıya koşar) Cellatlar! Bırakın gideyim! Padişahıma haber vereyim!..

Musa Paşa — Komayın! Çabuk öldürün daha göreceğiniz işiniz var [Cellatlar kemendi atarlar]

Şakir — [Çırpınarak] Ah.. Ya Rabbi! İmdat, imdat! Hayatımın hiç ehemmiyeti yok!.. Lakin bu katil... Padişah katili olacak!.. [Düşer] Biraz.. Allah'ım.. Biraz hayat! İki kelime!. Padişah!. [Teslim-i ruh eder]

Musa Paşa — Geber, geber!.. Piş-i azmimde on bir zındık var! Birini atladık, kaldı on!. Onları tepelemeli, boğmalı. Musa Paşa rakipsiz kalacak!... Sultan Mustafa Padişah olacak [Cellatları görüp kendini tutar] Çabuk! Bunun başını kesin, At Meydanı'na götürün! Size rütbe size lütuf! Size para!..

Cellatlar — [Cesedi dışarıya sürükleyerek] Size rütbe! Size lütuf! Para para! Bize yalnız para! [Giderler].

Üçüncü Temaşa — At Meydanı

“Eşkîya heyet mecmuasıyla gülbank okuya okuya gelir”

Kabakçı — Yiğitler! Arkadaşlar padişah matlubumuza muvafakat etmiş... O hainleri bize bağışlamış işte birinin başı geliyor!. Çiğneyin. Akılsız başlar ayağın maskarası olur!.. [Mızrağın içinde Şakir Bey'in kellesini getirirler]

Umum — [Kelleyi ezerek] Kahrolsun; bu bize elbiseyi getiren hainmiş!

Süleyman — İşte üç baş daha geliyor.

Abdurrahman Ağa — Gözlerim uzaktan seçmiyor; biraz yaklaşsınlar; ha biri Memiş Efendi'nin kellesi! Mahut Rikâb-ı Hümayun Kethüdası!

Kabakçı — Anladım. Padişahımızın zihnini çelenlerin en kalburüstü geleni... Ya öteki kim?

Mustafa Efendi — Öteki?.. O?.. O pek güzel Arapça bilir! Nasıl ki şimdi de [29] “mat”ın mazi-i meçhulünü çekmiş, öyle geliyor! Ona Sufî Efendi derler. Rikâb-ı Hümayun Ders Vekili!

Kabakçı — Tanımıyorum.

Abdurrahman — Canım, Şu eski Mısır Beylikçisi!..

Kabakçı — Tanımıyorum... Şu teki, ak sakallı kim?..

Abdurrahman — Yüzü gözü kan içinde belirsiz olmuş. Fakat ben onu sakalından tanırım Ebubekir Efendi derler; darphane hamalıydı, darphane emini oldu.

Kabakçı — İşte o da belasını buldu. [Başları getirirler]

Umum — Hainler dört oldu. On bire varmaya daha yedi ister.

Abdurrahman — O?... Bakın Kethüda beyefendi geliyor... Ama ne geliş?..

[Yeniçeriler İbrahim Nesimi Efendi'yi kemal-i hareketle sürükleyerek getirirler]

Kabakçı — Safa geldiniz, koca müsteşar-ı devler! Bu kemal-i teveccüh niçin?

Süleyman Çavuş — Vurun be arkadaşlar! Bu herifin her parçası yüz kese akçe değer

[Parça parça ederler]

Mustafa Efendi — Ey gidi meşhur arabacıbaşızade; sen de dört çift beygirli gerdûne-i devletle öbür dünyaya!

Umum — Beş, bununla beş oldu. Daha altı kurban isteriz!

Bir Yeniçeri — (Bir ihtiyarı sürükleyip getirerek) Alın! Bu da Nizam-ı Cedit taraflısıdır.

Umum — Olsun, parçalansın. [Kılıç vurup öldürdüler] Yoksa başka hain kalmadı mı?

Kabakçı — [Mahal-i vakaya koşarak] Yook! Öyle değil yoldaşlar! Öyle herkes arzu olduğu adamı öldürecek olursa işe nefsanîyet girer. Bana bakın; bizim haberiz olmadıkça hiçbir ceza yapılmayacaktır! Anlaşıldı mı? Yoksa idam!..

[Sadreyn gelir]

Aşir Efendi — Ey evlatlarım! Kahramanlarım! Artık dağılın! Padişaha dua edin, işte her istediğiniz oldu. Diğerlerinin de kayıtları görülüp size gönderilecek. Kışlalarınıza gidip istirahatınıza bakmak daha münasip değil mi?

Umum — Dağılalım, dağılalım. Evet artık dağılmalıyız.

Bazıları — Yok daha isteyelim, esame isteyelim... Atiye isteyelim...

Abdurrahman — [Kalabalık arasından] İrat-ı Cedit?.. İrat-ı Cedit kalkmalı!

[30] Umum — Evet, İrat-ı Cedit kalksın!

Aşir Efendi — Peki işte ben, onun refedildiğini size tebşire taraf-ı padişahiden mezunum. İrat-ı Cedit mülğadır! Daha başka talebiniz var mı?

Abdurrahman Ağa — Şehzadeleri muhafaza etmiyorlar onlara muhafız gönderilmeli.

Aşir Efendi — Canım efendim, padişaha itimadınız mı yok? Haşa, öyle merhametli, mürüvvetli bir sultandan şehzadelere zarar gelir mi? Hünkarın kendi şehzadesi yok, efendiler hazretini asıl evlatları gibi seviyorlar..

Umum — Gelir, gelir.. Muhafız göndermeli.. Yoksa..

Kabakçı Mustafa Çavuş — Ne olur ne olmaz, devletli efendiler; padişah ile asker arasına nifak girdi. Belki şehzadelere suikast olunur. O vakit mesuliyet kabul eder misin?

Aşir Efendi — Öyle ise, varalım Şeyhülislam Efendi'ye haber vereyim.

Mustafa Efendi — Zahmet etmeyiniz, işte kendileri geliyorlar.

[Ataullah Efendi ile Ulema gelir]

Arif Ağa — Efendim, cemiyet dağılmak için bir şart-ı dermeyan ediyor.. Malumdur ki Mahmut ve Mustafa Efendiler hazreti hanedan-ı âl-i Osman'ın en son evladıdır. Padişahımızın ise zürriyeti yoktur. Şehzadelere Hudâ ne kerde bir şey olursa sülale-i selatin (...) olacak. Onun için ulema ve askerden ikişer mutemet-i intihap olsun da saray-ı hümayuna gönderilsin diyorlar.

Ataullah Efendi — Pek güzel, mademki cumhur öyle istiyor.. Zaten padişahımız her istediklerine müsaade buyurdular. İntihap edip gönderelim. Aşir Efendi! Siz kabul eder misiniz?

Arif Ağa — Beni af buyurunuz efendim. Refik el-kalp bir adamım, o işin ari değilim!

Ataullah Efendi — Siz, Muhtar Efendi, siz deruhte eder misiniz?

Ahmet Muhtar Efendi — Müsaade edin efendim, malum, ulema-ı kerem içerisinde daha münasip yok değildir zannedersem.

Ataullah Efendi — Sudur-ı Efendiler! İçiniz de bu vazifeye hahişger bir kimse yok mu?..

Sudur — [Sükût]

Ataullah Efendi — Ey zümre-yi ulema, şehzadeler tehlikede; handan-ı hilafetin zeval bulmak ihtimali var! Bu vazifeyi taktir eden yok mu?

[31] Hafız Derviş Mahmut Efendi — Var! Şeyhülislam hazretleri! Ben gideceğim, hatta vücudumu ateşe atmak icap ederse yine çekinmeyeceğim. Şehzadelerin muhafazası elzemdir. Vay o padişah ki efendilere hıyanet fikrinde buluna!

Arif Ağa — [Kendi kendine] Lanet, lanet, melun aygır! Meğer sen bu lakaba müstahakmışsın!? İnsaniyetten zerre kadar nasibin yokken seni imam-ı evvel yapan öyle muhterem bir padişaha düşman ediyorsun!

Ataullah Efendi — Hadi gidiniz. Ocaklıların intihap edecekleri zevatı da alıp ifa-yı vazifeye dikkat edin.

Hafız Derviş Mahmut Efendi — Evet, gideyim. Vazifemi ifa edeyim. Ey ulu mevlam! Sen ne adilsin? Sen ne müntakim-i zeval-celalsin? Sultan Selim-i Salis, İsmail Paşa gibi bir vezirin kıymetini bilmedi; İbrahim Kethüda gibi bir namerde

alet oldu; ümmet-i Muhammet bir kethüdanın esiri oldu. Onun şerrinden ben bile iki sene Tokat arpalığını iltizam edemedim. [Gider]

Ahmet Muhtar Efendi — [Yavaşça] İlâ-cehennem-i zümera.... Ya Rab! Ateş-i hışım u adaletin ne güne duruyor?! Bu yezidi niçin yıldırımlarla yakmıyorsun? Ah, bu kadar denaet, bu kadar vicdansızlık insaniyetin havsalasına sığar mı? Bak şu pelide, menfaat-ı şahsiyesi için ne büyük alçaklıklara cüret ediyor!.

Kabakçı Mustafa Çavuş — Bu herif tecavüz etti.. Padişahımız aleyhine söylenen idam edilecek.. [Saatini çıkarıp] Zira padişahımız bu saat gibidir; muntazaman işler... Fakat arasına toz toprak girmişti, Şimdi ise onları temizledik... Vazifemiz bu idi, artık çekilelim, vakit pek gecikti.. Ulema yetmiş beşin kışlasında kalsınlar, biz de yerlerimize gidelim.

[Hepsi çekilir]

Arif Ağa — Muhtar Efendi! Cenabıhak akıbeti-i umuru hayırlara tebdil eylesin: Bu dehşetli iptida, tebdil-i devre başlangıçtır. Bu fırtına bu kadar sükûnetle hitam bulamaz.

Muhtar Bey — Kim bilir?.. Gün doğmadan meşime-i şebden neler doğar?!... [Giderler]

Dördüncü Temaşa — Daire-i Meşihat

[Ataullah Efendi. — Hoca Münip Efendi. — Murat Efendi. — Sudur, bütün ulema. — Arif Ağa. — Ocak İhtiyarları]

Arif Ağa — Ulema-yı Efendiler! Artık yapılacak bir iş kalmadı; şeri-i şerife mugayir birtakım [32] işler gören asker senefi evvelden beri vicdanen muazzep olmakta idi. Vaki olan kıyam üzerine padişahımız Mahmut-ı Sani, Nizam-ı Cedit'i refi eylediler. İrat-ı Cedit'in lağvını istedik; ilgasına ferman buyurdular. Zat-ı hümayunları ile tebaa arasına girmiş olan şahısları istedik, esirgemediler. Daha ne kaldı?...

Ataullah Efendi — [Esrar-ı amiz] Hiç... Hiçbir şey kalmadı mı?.

İhtiyarlardan Biri — Kalmadı devletlim, yalnız padişahımıza hayır dua.

Arif Ağa — Evet Ocaklıya bahşişler verilsin. Sergerdelere hilatler giydirilsin. Cemiyet enam edilsin... Sonra herkes yerli yerine çekilsin... Hükümet, biraz da umur-ı hariciyeye baksın...

Ataullah Efendi — Siz, bütün Ocak efradı tarafından irade-i kelimet etmeye salahittar mısınız?

Arif Ağa — Evet.

Ataullah Efendi — Sonra ahir-i mesuliyeti deruhte edebilir misiniz?

İhtiyarlar — Öyle ise gidip sergerdelerle bir kere daha görüşelim.

Ataullah Efendi — Gidin, iyi tahkik edin. Hiçbir talepleri kalmasın.

[Dört İhtiyar gider]

Arif Ağa — [Hayf u müteredit] Biçare İbrahim; koca devleti şehadet parmağı üzerinde çevirirken bu feci şehadet kimin hatıra gelirdi? Sokaklarda sürüklendiler, sakallarını yoldular, parça parça ettiler!

Ataullah Efendi — El-cezaü min cinsil amel Bunda gizli bir hükümet-i aleyhiyye meknuzdur: su'i-akibinden su'i-hal-i istidlal olunur. O dünyadaki nevbetini savdı; Cenab-ı Hâk umur-ı uhreviyesini teshil eylesin...

[Bir müddet sükût... Bade-i hariçte şedit gürültüler]

Ataullah Efendi — Bunlar ne? Ne oluyoruz?..

Arif Ağa — Gideyim anlayayım. [Gider ve derhal dört ihtiyar ile avdet eder]

İhtiyarlardan Biri — Onlar, bu kadar yüze çıkarılmamalıydı. Matlubumuz bitti diğeri vakit dağıtılmalıydı.. Hadi bakalım, şimdi ne yapılacak?

[Şamatat gittikçe tezayüt eder]

İşitiyor musunuz? Ortalığı yıkıyorlar!

(Mabadı 3 Numaralı Nüshada)

1.2.12 Hayren⁵⁸

25 Senelik İngiliz Mağazası

Yol Çantaları	Her mevsim için son moda kazmirler
El Çantaları	Elbiselik hırkalar
Yaka ve Gömlek	Yünlüler
Kravatlar	Fanila son moda
Fanila Çorap	Çiçekli
Mendiller	İngiliz Kadifeleri
Sofra Örtüleri	Patiska ve Çarşaflık
Havlular	Bezler
Kuş Tüyü ve Yün	Dantela Kurdela
Yorganlar	ve saire

⁵⁸ Son sayfada bulunan ilan bir İngiliz giyim markasının adı ve reklam ilanidir.

Yer Muşambaları

Ve Hasırlar

Ve saire

Beyoğlu Dörtüol ağzı Rus Konsultosu karşısında numara 479

Şubesi Galata'da Eski Voyvoda ittisalında numara 87

1.3 Sayı 3 – 1 Mayıs 1325/14 Mayıs 1909

1.3.1 Kapak

Numara: 3 – Birinci Sene *** Nüshası 5 kuruş *** 1 Mayıs 1325

Resim 84: Sayı 3 Kapak sayfası

Direkteur: Faik Sabri

Müdürü: Faik Sabri

İdarehanesi: Babiali Caddesi'nde "Musavver Muhit" İdarehanesi

Ressimli Roman, revue mensuelle illustree⁵⁹

⁵⁹ Resimli Roman, resimli aylık dergi.

1.3.2 Musavver Muhit⁶⁰

Siyasi, edebi, felsefi, haftalık gazete

Nail-i istifade olmak ister misiniz? Muhit okuyunuz

Gönlünüzü eğlendirmek ister misiniz? Muhit okuyunuz.

İdarehanemiz marifetiyle neşredilen “Musavver Muhit” büsbütün yeni bir devre-i tekamüle girmiştir. 36 büyük sahifeden mürekkep olarak neşredilecek olan bu mecmua mündericatinin ciddiyet ve ehemmiyeti ve resimlerinin nefaset ve hüsn-i tertibi ile bilcümle karilerini memnun edeceği gibi bir haftalık vakayi-i mühime-i siyasiyeyi telhis edecek olan kısmı siyasiyesi de en mühim bir tarihçe olacaktır.

“Musavver Muhit” in yeni cilt numaralarının kapları dört renk ile tabedilmiş nefis levhalardır ki yalnız bunlar pek kıymetli bir koleksiyon teşkil edecektir.

Musavver Muhit’ in yeni cildinden itibaren senelik abone olanlara bervech-i zîr tadat olunan hediyeler taktim edilecektir:

Evvelen: — Musavver Muhit’in 22 numaradan mürekkep olan birinci cildi – idarehanemizden- alınmak şartıyla meccanen taktim edilecektir.

Koleksiyonun posta ile ikametgahlara ve taşraya gönderilmesi için posta masrafı olarak 10 kuruş irsali lazım gelir.

Saniyen: — “Piyer Wolf” tan müdürümüz tarafından tercüme olunan “Son Sevda” piyesi meccanen takdim edilecektir.

Salisen: — Abonelerimiz bir defaya mahsus olmak üzere Apollon fotoğrafhanesinde resim çektirebileceklerdir.

Rabien: — İdarehanemiz tarafından bir sene zarfında tertip olunacak konferans ve matinelere dördüne meccanen dahil olacaklardır.

Hamisen: — İdareemiz tarafından neşrolunan “Resimli Roman” mecmuasına yüzde 5 iskonto ile abone olabileceklerdir.

Sadisen: — İrademiz tarafından tertip olunacak seyahat ve tenezzühlere yüzde 10 tenzil-i fiyatla dahil olabileceklerdir.

“Birinci seyahatimiz 11 Temmuz’da Bolayır’da Şehit Harit Kemal Bey’in makberini ziyaretidir.”

⁶⁰ Sayfanın dergide numaralandırılması olmayıp “Hatice Hanım” metnine kadar numarasız şekilde devam etmektedir.

İçin	Abone Şeraiti		
	Dersaadet İçin	Vilayet İçin	Memalik-i Ecnebiye
Senelik	108 kuruş	160 kuruş	26 kuruş
Aylık	54 kuruş	65 kuruş	14 kuruş

1.3.3 Şerâit-i İştirâ

Naçiz mecmuamız fevkalade nail-i rağbet ve teveccüh olmuş ve birinci nüshamız az zaman zarfında sarf olunarak mevcut nüshaları pek azalmıştır. Bu rağbet ve teveccühe mukabil biz de mecmuamızı daha ziyade ıslaha karar verdik. Mecmuamıza 1 Mayıs tarihine kadar abone olacıklara fevkalade tenzilat yapılacağı ve bundan sonra abone fiyatının tezyit edileceği ihtar edilmişti muhterem karilerimizden aldığımız yüzlerce varakalarda ahval-i ahire münasebetiyle gazetemizin bedel-i iştirakini gönderemediklerinden bu tenzil-i fiyat müddetinin biraz daha temdidini ve şu suretle karilerimize göstermekte olduğumuz teshilâtın temadisini rica ediyorlar. Biz de bu ricalarını isafa fîrar verdik. Bu cihetle:

“Mecmuamıza 1 Ağustos 325 Tarihine Kadar” Abone Olacıklara:
Fevkalade tenzilat yapılacaktır.

İdarehanemizden ve başlıca merkez tevzilerinden alınmak şartıyla seneliği yani 12 nüshası: 45 kuruş, altı aylığı yani 6 nüshası 25 kuruştur.

Posta ile ikametgahlara kadar gönderilmek şartıyla ve taşra için:

Seneliği 55 kuruş, altı aylığı 35 kuruşa.

Abone kaydolacaktır. Bu fiyatların yalnız iki aya mahsus bir hediye ve ikram olup mayıs iptidasından itibaren idarehaneden alınacak aboneler: 50 kuruşa ve taşra ikametgahlara gönderilecek aboneler: 60 kuruşa iblağ olunacaktır.

Abonelerimize hediyelerimiz: Resimli Roman’ın bir seneliğine abone olanlar idarehanemiz tarafından bir sene zarfında tertip olunacak 4 matineye hak duhule malik olacaklardır.

Hiç vakit kaybetmeden abone olunuz. Bunun için şuradaki kuponu keserek ve lazım gelen yerlini imla ve lüzumsuz yerlerini tayy ederek: “Dersaadet’te Bâb-ı âli Caddesi’nde Musavver Muhit ve Resimli Roman Mecmuası Müdürü Faik Sabri Bey” namına irsal ediniz.

“Resimli Roman” Mecmuası’nın Mart birden Mayıs bire kadar iki ay zarfında tenzil-i fiyatla abone kaydetmesinden istifade etmek ve mezkur mecmuanın

- 1) Bir Seneliğine
- 2) Altı aylığına

Abone kaydolunmak istediğimden:

- 1) İdarehane veya merkez tevzilerinden alınmak
- 2) Zirdeki adresi gönderilmek üzere
- 1) Senelik
- 2) Altı aylık

Abone bedeli olan

- 1) 45 kuruş
- 2) 25 kuruş
- 3) 55 kuruş
- 4) 35 kuruş
- 1) Manda posta suretiyle
- 2) Leffen pul olarak
- 3) “Çek”
- 4) Hamil-i varak ile

Gönderilmiş olduğundan ahiz ile abone senedinin ve mecmuanın zirdeki arse irsali

İmza

Adres:

İsim

Mahal-i İkamet

Şehir

1.3.4 Yeni Resimli Roman Mecmuası

Roman meraklılarına müjde! Matbuatımızda inkılap! Tekamüle doğru bir adım!

Bugün memleketimizde ilk defa olarak tesis olunan bu nefis mecmua-ı mündericatin kıymet-i edebîyesi ve resimlerinin nefaseti ile beraber fiyatının ehveniyeti ile kari ve kariyelerin pek ziyade mazhar-ı rağbet ve teveccühü olacağına

şüphe yoktur. “Musavver Muhit” imizin nail oluşu fevkalade rağbet ve teveccühü şüphesiz “Resimli Roman” da kazanacaktır. Çünkü:

“Yeni Resimli Roman Mecmuası” her ay 100 sayfa ve altmışa yakın resmi muhteva olduğu halde neşredilecektir.

“Yeni Resimli Roman Mecmuası”nın her nüshasında tekmil bir romandan maada üç dört küçük hikâye ve manzum hikâyeler bulunacaktır.

“Yeni Resimli Roman Mecmuası”nın neşredeceği milli romanlar en meşhur üdeba ve muharririmizin kaleminden çıkacak ve mütercim parçalar da Avrupa meşâhîr-i müellifinin asarından bila-intihap muktedir mütercimlerimiz tarafından tercüme olunacaktır. Bunlardan başka milli ve mütercim tiyatro piyesleri de derç edilecektir.

“Yeni Resimli Roman Mecmuası”nın resimleri en muktedir ressamlarımız tarafından yapılacaktır.

“Yeni Resimli Roman Mecmuası” sabırsızlıkla beklenecek ve her ümidin fevkinde nefis ve değerli olacaktır.

“1” Numaralı Nüshanın Mündericâtı:

Kadınlar Arasında	“roman”	Safvet Nezihi Bey
Baş Ucunda	“şiiir”	Cenap Şahabettin Bey
Ecir ve Sabır	“hikâye”	Hüseyin Rahmi Bey
Serab-ı Müstakil Hikâyelerinden	“manzume”	Tahsin Nahit Bey
Ne zaman	“manzume”	Mehmet Emin Bey
Londra’da Bir Gece	“hikâye”	Ahmet Rasim Bey
Madam Lus		Faik Sabri Bey
Kil ü Kal Edebî		İlyas Macit Bey
Sultan Selim-i Salis		Haydar Emir Bey

1.3.4 İkinci Konferansımız

Yakında Beyoğlu’nda Tepebaşı kışlık Tiyatrosu’nda fevkalade matine

Bilumum abone ve muhterem karilerimiz için etmekte olduğumuz konferanslarımızdan ikincisi yakında Beyoğlu’nda Tepebaşı Kışlık Tiyatrosu’nda verilecektir.

Bu matine de Salih Zeki Beyefendi’nin verecekleri fenni konferanslarında ilk defa olmak üzere elektrik projektörleriyle levha ve resimler irae edileceğinden şu musahabe-i fennîyenin kıymeti bir derece daha artacaktır. Gerek Musavver

Muhit ve gerek Resimli Roman Mecmuaları abonelerinin tiyatrodaki işgal edecekleri yerler evvelce tayin olunacak ve numarayı hav biletler takdim edilecektir.

Karilerime gelince: Bu nüshamızla beraber takdim ettiğimiz biletler ile tiyatronun her cihetinde tenzil-i fiyat hakkında malik olacaklardır.

Duhuliye Ücretleri Bervech-i Atidir

Koltuk; Birinci sınıf 30 kuruş karilerimiz için 20 kuruş
Kanepe 10 kuruş karilerimiz için 7 kuruş
Birinci mevki localar koltuğu birinci sınıf 40 kuruş karilerimiz için 30 kuruş
İkinci mevki localar koltuğu birinci sınıf 30 kuruş karilerimiz için 15 kuruş
Üçüncü mevki localar koltuğu birinci sınıf 20 kuruş karilerimiz için 10

kuruş

Koltuk, ikinci sınıf 20 kuruş karilerimiz için 15 kuruş
Duhuliye Alelumum 15 kuruş
Birinci mevki localar ikinci sınıf 20 kuruş karilerimiz için 15 kuruş
İkinci mevki localar ikinci sınıf 15 kuruş karilerimiz için 10 kuruş
Üçüncü mevki localar ikinci sınıf 10 kuruş karilerimiz için 5 kuruş

Program

- (1) Fenni bir konferans Salih Zeki Bey
(Sinematograf ile (...) ziyaiye)
(2) Bir monolog Müfit Ratıp Bey
(3) Bir manzuma Tasin Nahit Bey
(4) Matmazel Romanini tarafından Fransızca şarkılar
(5) Makabi Cemiyeti tarafından jimnastik
(6) Aralarında
Komedi 1 Perde
Muharriri: Şahap Süleyman
Reşit Bey Müfit Ratıp Bey
Fatin Bey Şahap Bey
Kerime Hanım Aznif Hanım
Nermin Hanım Kenar Hanım
(7) Hoş-kadem Gebe
Gülünçlü komedi 1 Perde
Daniş Efendi Ahmet Nuri Bey
Mazlum Bey Reşit Rıza Bey

Zehra Hanım Aznif Hanım

Hoş-kadem Kenar Hanım

(8) ⁶¹ İzah ve İstizah

Muharriri: Safvet Nezihi Bey Komedi 2 Perde

Rükneddin Bey..... Fehim Efendi

Hüseyin Vehbi Paşa Ahmet Nuri Bey

Nurettin Bey Reşit Rıza Bey

Nigaristan Hanım Aznif Hanım

Nazikter Hanım Kınar Hanım

Sadberk Hanım Mari Hanım

1.3.5 Resimli Roman'ın 2 Numaralı Nüshasının Mündericâtı:

Râik'in Annesi "Roman" Halide Salih Hanım

Temenni-i Bahar "Manzume" Ekrem Beyefendi

Sümüklü Faik "Hikâye" Safvet Nezihi Bey

"Tayf-ı Girîzan"dan Bir Parça "Manzume" Faik Ali Bey

Ne Olur Hatırım İçin "Hikâye" Faik Sabri Bey

İhtiyar Kayıkçı "Manzume" Tahsin Nahit Bey

Pembe Kurdelalar "Hikâye" Hamdullah Suphi Bey

Bir Ümid "Manzume" Hamdullah Suphi Bey

Tiyatro İlavesi: Sultan Selim-i Salis – Tarihi Piyas Ali Haydar Emin⁶²

Bey

*** **

"Resimli Roman" Mecmuası'nın Şerait-i İştikakı

Yalnız İki aya mahsus fevkalade tenzilat – 1 Mayıs 325 tarihine kadar

İdarehanesinden alınmak üzere Posta ile İkametgahına ve taşraya

Seneliği 45 kuruş 55 kuruş

Aylığı 25 kuruş 35 kuruş

Osmanlı Gülizar Mağazası

Mağazamızda erkeklere ve nisvana mahsus her nevi tuhafiyeye ve gayet müzeyyen ve işlemeli cihaz takımları ve sırma işlemeli fistolu ve tantanalı yatak

⁶¹ Metinde "7" olarak yazılmıştır. Sıralama açısından 8 olması gerekmektedir.

⁶² Ali Haydar Emir şeklinde olmalıdır.

takımları mevcut olup hariçten sipariş dahi kabul edildiği ve bu eşya-yı mütenevviye fiyatları rekabet kabul etmez derecede ehven-i fûruht edilmekte bulunduğu ilan bulunur.

Çay! Çay! Çay!

Eğer iyi çay istiyorsanız doğrudan doğruya Seylan'dan gelen ve ithalçayından mubayaa ediniz. Bu çay yüz paradan yirmi kuruşa kadar muhtelif fiyatlar ile paketler içinde "ekonomik kooperatif" Bakkaliye Mağazası'nda Galata, Beyoğlu, İstanbul ve Kadıköy şubeleri ile mahal-i saire de satılmaktadır. Merkezi ise İstanbul'da Meydancık Sokağı'nda Huytul ? Hanında j. Ve ithal kumpanyasının idarehanesidir.

The Foster

Diz Bağlı Kemerler
Şekli Muntazam
Karnı muhafaza eder
Ve düzeltir

Fiyatı: 14 Kuruş
Bonmorşe'de ve sair moda mağazalarında bulunur.

1.3.6 Müsabakamız

Birinci nüshamızda münderiç müsabakaya muhterem karilerimizden birçoğu iştirak etmişlerdir.

İdarehanemizde teşkil edilen heyet-i oran mebhuseyi tetkik etmek üzere olup netice-i müsabaka gelecek nüshamızda bildirilecektir. Bu nüshamızdaki müsabaka bervech-i atidir:

Resim 85: "Korse"

Küçük, bir perdelik bir komedi kaleme alınız lakin mevzularla esasların ruhlu olmasına dikkat edilmeli ve komedi en çok beş altı sayfa doldurmalıdır.

En iyi yazılan komedi mecmuamızda derç edileceği gibi atideki mükafatlar da, tevzi edilecektir.

Birinciye: Bir lira-yı Osmani;

İkinciye: Musavver Muhit'in altı aylık ve Resimli Roman'ın altı aylık abonesi;

Üçüncüye: Yalnız Musavver Muhit'in altı aylık abonesi;

Dördüncüye: Yalnız Resimli Roman'ın bir senelik abonesi;

Beşinciden Onuncuya kadar Resimli Roman'ın altışar aylık abonesi;

Cevaplar bir aya kadar “Dersaadet'te Babıali Caddesi'nde ‘Musavver Muhit’ idarehanesinde Resimli Roman müsabaka-i memurluğuna” gönderilmelidir.

Kadınlara Mühim Bir Müjde

Madam Aliz

Paris'te kain-i Daru'l-cemal (Güzelliğin mektep-i talebesinden) Institut de beauté de Paris⁶³ ve müessese-i mezkûrenin vekili bulunan Madam Aliz bu defa Paris'ten avdet etmiş olmakla beraberince cildi beyazlatmaya mahsus en meşhur pudra, krem, envai tuvalet suları ve küre-i arzın her noktasından büyük şöhret kazanmış olan mezkur “Daru'l-cemal” mektebi müstahzaratından tuvalete ait birçok gayet nefis ve sahte asla muzır olmayan mualecatı getirmiş olduğu gibi ciltte bulunan sarı, ve kırmızı lekeleri, siyah benekleri sivilceleri gözler etrafında ve altında vakitsiz hasıl olan buruşuklukları, cilt kuraklığını ve yarıkları ve daha sair özürleri def ve izale eder. Müstahzarat-ı mahsusaya malik ve bunların surat tedavisini de talime amade bulunduğu muhterem müşterilerine ilan olunur.

Madam Aliz işbu moda ve müstahzaratı bundan evvel olduğu gibi Beyoğlu'nda belediye dairesi kurbunda Rozenhal hanının alt katında ve İtalya eczanesi ittisalinde 12 numaralı hanede öğleden akşama kadar satmaktadır. Kadınlar gerek yanındaki mezkur eczanehaneye müracaat edebilirler. Paris “Daru'l-cemal” Mektebi Fransızca katalogları arzu eden müşterilere meccanen gönderilir.

⁶³ Paris Güzellik Enstitüsü.

1.3.7 Reklamlar

Balık Yağı İçmeyenlere Pertev Şurubu

Tesirat-ı şifaiyesi hasbiyle memleketimizin en meşhur muallimin-i muhteremesinin tasdik -i tensibine ve Paris Belediye Hastanelerinde heyet-i tıbbiyesinin bad'el-tecrübe taktirine mazhar olan Pertev Şurubu zafiyetinden merak edenler ile balık yağı içmeyenlere, kemik hastalığına düşer olup da yürüyemeyen çocuklara, kansızlığa, ve sinir hastalıklarına karşı bir deva-yı yeganedir. Şişelere merbut raporlar Pertev Şurubu'nun havas ve meziyetini bir kar daha ispata kafidir.

Mahal-i amal ve deposu – Aksaray'da Ethem Pertev Eczanesi olup bilcümle ecza depolarıyla eczanelerde bulunur. Fiyatı on kuruştur. –

Taşralarda – Bursa'da Mehmet Şevki, İzmir'de Hüseyin Rafet Beylerin eczanelerinde, Üsküp'te Nesim Efendi Eczanesinde, İzmit'te Adapazarı Çarşısı'nda Ali Rıza Efendi mağazasında, Edremit'te eczane-i sıhhat (...) Sokrat, Cide Belediye eczanesinde bulunur.

Umumi satış mahali: Meydancık'ta yeni postane karşısında Osmanlı ecza-yı tıbbiye deposudur.

Selanik Bankası

Merkezi Selanik

Şubeler: Dersaadet (Galata, İstanbul) Manastır, Üsküp, Kavala, İzmir.

Selanik Bankası umum-ı memalik mahuse-i şahane vilayet-i mümtaze dahilinde bilcümle tahsilatı ehven bir icraat mukabilinde bila-ifâte-i vakit icra eder. Tahvilat, esham ve bütün kambiyalara mukabil ikrazatta bulunur ve arzu edildiği zaman iade edilmek şartıyla veya vadeli olarak akçe kabul eder. Sipariş edilecek umum-ı tahvilat ve eshamın Avrupa piyasalarından alım ve satım muamelatını gayb-ı suhulet ve istical ile icra ettiği gibi Avrupa ve Amerika memaliği için kredi mektupları ita eyler. Hasılı Selanik Bankası bir bankanın icra edeceği bilcümle muamelatı mükemmel bir intizam ve teshilât dairesinde ifa eyler.

Kemal-i Müshil Şekeri

Gayet leziz bir taama malik olan bu şekerler adeta akide şekeri tarzında ağızda eritilerek yutulur. Miktar-ı tabiatının fevkinde alındığı takdirde bile katiyen zararı mucip olmaz. İnkıbaz-ı muannit, basur memeleri, ihtikan-ı dimağ ve iştahsızlık mide, ve bağırsaklarda teşkil eden gazlara karşı deva-yı yeganedir. Fazla

hiçbir mahzuru olmamakla beraber tesiri katidir. Mahal-i amali Sultan Bayezid'de eczanene-i Mehmet Kemal'dir. Kutusu ikişer kuruştur.

Umum-ı deposu Yeni Postane karşısında Osmanlı Ecza Deposu'dur.

İhtar-ı Mahsus

Şehrimizde şu son günlerde cereyan eden vakayı hasbiyle on beş gün kadar her iş muattal kaldığından bu nüshamıza acele tertibe mecbur kaldığımız için görülecek noksanların muaf tutulması karilerimizden rica ederiz.

Resim 86:Reklam tanıtım sayfası altında Bonmarşe tanıtımı

Selanik Bonmarşe'sini hiç ziyaret ettiniz mi? Her iyi şeyi orada bulacağınızdan emin olabilirsiniz.

Dersaadet – bahçe kapısı

Mairen Kebir Elbise Mağazası

İstanbul – Galata

Dersaadet'te (...) ve (...) küşat ylediği büyük mağazalarında bulundurduğu elbise olan ve levazım sairesiyle meşhur olan Maire mağazasını teşrif-i tenzilatta bulunacak zevat-ı keremin her halde mazhar-ı taktir ve tahsini olacağı suret-i katiyete ümit olduğu cehle şu teveccühe bi-hak-ı nail olmak için mağazasında bulundurduğu elbise ve levazım-ı saireyi hiçbir mağazada tatbik edilemeyecek bir

ucuzlukta satmaya karar vermiş olduğu muhterem ve muazzez Osmanlı müşterilerine arz eder.

1.3.8 Hatice Hanım⁶⁴

Milli Roman

Resim 87: "Hatice Hanım." [s.161]

[161] Bizim eve gelip giden ve – ya şemail ve eşkaline veyahut edvar ve ahvaline nazaran – ev halkınca o saf mahsusalarıyla malum olan birçok kongovi kadınlar arasında bir de sinirli Hatice Hanım vardı ki benim herkesten ziyade nazarı dikkatimi celp eylemişti. Çocukluğumda Hatice Hanım’dan korkardım. Nasıl korkmayayım? Ne zaman yaramazlık etsem “Şimdi Hatice Hanım çakısını çıkarır!” derlerdi. Aman o iki ucu sarı teneke kaplı, ortası kemik, uzun siyah ağızlı kör çakı müthiş şeydi! Bir kere Hatice Hanım’ın elinde görmüş idim. Bir defa da...- hâlâ tüylerim ürperiyor! – beni tehdit için bohçasından çıkarmıştı. Yaşım ilerledikçe çakıdan korkmaz oldum. Fakat Hatice Hanım’dan havfım devam etti: Suratını ekşitip de ekşitip de dırlanmaya başladı mı tekdiratı îdad gibi namütenahi olurdu. Yanından kaçmadıkça dilinden kurtulamazdım. Her zaman kaçmak da mümkün değil... Büyük validem: “Nereye gidiyorsun? Hatice Hanım sana güzel güzel nasihatler veriyor, dinlesen a!” diyerek beni yanında oturtmaya mahkûm ederdi.

⁶⁴ Kemalzade Ali Ekrem, Resimli Roman Mecmuası, 1 Mayıs 1325 (14 Mayıs 1909), Nr.3, s. 161-177.

Birkaç seneler İstanbul'dan ayrıldım. Avdet ettiğim zaman fikir ve nazarım açılmış idi; her şeyi görmeğe, anlamaya başlamış, artık çocukluktan kurtularak genç olmuş idim. Şimdi o vakte kadar dehşetinden başka halini göremediğim Hatice Hanım'ın nasıl şayan-ı mütalaa bir mahluk-ı garip, bir “tip” olduğunu hissederek ahvalini tetkik ettim. Bu biçarenin tercüme-i halinden mudhik facialar, mübkî mudhikeler, rakik hisler, ulvi manzaralar.. Hasılı şiirden alemler çıktı! Cümlesini tafsil etmek bir roman yazmaya tevakkuf eder, bunları mücmelin söylemeye çalışacağım:

[162] Kısa boylu, büyük başlı, iri mai gözlü, gayet zayıf bir mahluk tasvir ediniz: Leyal-i mihnetin zıllıyla eyyam-ı saadetin envarı imtizaç etmiş de hasıl olan siyaha mail sarı renk çehresine yapışmış; sulanmış kanlarla mülemma bir life benzeyen kınalı, akçıl saçları sarılı maili yemenisinden fırlayarak geniş alnın üzerine dökülmüş, ince çekme kaşları alnın derisiyle beraber muttasıl oynar; bu kaşların bir hizada durması kabil değil; her zaman bir aşağıda öbürü yukarıda! Bir hareket devam ettikçe gözlerin uçları da gölgelene gölgelene bozulur. Hele ağzı... O her sıkıldıkça başka şekle giren suyu bitmiş limon kabukları gibi eğri büğrü ağzını tarif mümkün değildir. Sarı kuru çehrede yanakların derin çukurluğu bahar-ı şebabında gülen bir sahabe-i anın izar-ı tabnâkında açılmış iki gonca ile ne müstekreh tezat teşkil ediyor! Mai mai damarlarla muhat olan gerdanından güvercin yumurtası kadar bir kemik fırlamış, lakırdı söyledikçe güya yukarıdan aşağı, aşağıdan yukarı yuvarlanıyor; o kemiğin altında da nazarı itap edecek kadar derin bir çukurdur. Üzerine boğum boğum iplikler sarılmış kalemlere teşbihi caiz olan ince parmaklarında hafif bir raşe var; fakat sarı çetiğinin içinde şekil ve hâli görülemeyen küçük ayaklarını metin metin basıyor. İşte Hatice Hanım'ın resmini yaptım beğendiniz mi? Lakin bu çirkinliği, bu acayıplığı ile beraber kadında bir melahat, bir hâl vardı. Gözlerinde şerare-i zeka parlıyor, çehresine meal-i ciddiyet doluyor bazen adeta ulvi oluveriyordu.

Hatice Hanım'ın melakat-ı akliyesinden bahsetmeden evvel söylemeliyim ki o titizliğin son derecesine vasil olmuş. Evlerinin temizliğine itimat ettiği iki üç ahabından başka kimse ile görüşmez, fakat o evlere de yanında iki bohça bulundurarak gider. Bohçalardan biri küçük, deve tüyü renginde çuhadan yapılmış, etrafına mai şerit geçirilmiş. Lakin şerit bu bohçanın yüzüne iğne ardı dikiş ile dikili olduğu halde içine yorgan çarşafı gibi oyulganmış: çünkü Hatice Hanım şeridi güzelce sökerek bohçanın astarını kirlendikçe, yıkıyor. Bu bohçada: Mahut dehşetli

çakı; üzeri kuşlu uzunca, sarımtırak bir beyaz tenekeden tabaka; kehibarlıktan çıkmış, yasemin olamamış iki cigaralık; işlemeli, gümüş bir cigara maşası; kırmızı tahtadan bir kibrit kutusu; bir gümüş cezve. Bir eski maden kahve fincanı; bunlar kar gibi beyaz üç dört tülbent ile örtülü; hepsinin üzerinde de yaldızları bozulmuş eski, soluk ciltli bir enam-ı şerif. Büyük bohçanın içinde daima mühim şeyler var: Bir yedek hırka, entari; bir yatak çarşafı; etrafı ince dantelalarla müzeyyen, ince patiskadan bir çift yastık örtüsü; gayet ince, beyaz bir yorgan çarşafı; çuha kese içinde bir boynuz kaşık; oyali, oyasız üç dört yemeni; birkaç çift konçları işlemeli yün çorap, [163] bir kırmızı terlik; yeşil bir yüz örtüsü, birkaç çamaşır; hep bunların arasına seyrek gazlardan yapılmış keseler içinde lavanta çiçekleri yerleştirilmiş. Bohça açıldı mı ciddi hafif bir layiha duyulur.

Resim 88: “Bohçalardan biri küçük, deve tüyü renkli...(sahife: 162)”
[s.163]

Hatice Hanım’ın gittiği yere gün doğmadan evvel gitmek, avdet ederken de kimseye haber vermeden seher vakti savuşmak idi. Bize gelir gelmez bir dereceye kadar kendine tahsis edilmiş olan küçük sarı odaya girer. Hemen küçük bohçasını açarak cezvesini birkaç su yıkadıktan sonra mangala sürer, kahve suyu kaynayıncaya kadar titrek elleriyle yorula yorula büktüğü gayrimuntazam cigarayı – o gün keyfi nasıl isterse – kehribar, yasemin cigaralıklardan birine yahut gümüş maşasına geçirir, kemal-i itina ile pişirdiği sade kahveyi fincanına doldurunca cigarasını da dumanlandırır; bazen bir şeyler mırıldanarak, bazen karşısındaki ağacın yeşil yapraklarına nasip-nigah ederek mangalın başında kaşlarını oynata oynata keyfini çatardı. Kâh olurdu ki başına takmış olduğu bir soluk gülü bardağa koyarak karşısına geçip de kahvesini içerken: “Oh bahçeciğim, güzel bahçeciğim;

sana baktıkça yüreğim açılıyor...” derdi. Kahvesini bitirir bitirmez Hatice Hanım enamını okur, müteakiben kapıyı kilitleyerek esvabını değiştirirdi. Artık büyük bohçadan yerleştiği kadar itina ile çıkarılan nohudi yüklü entariyi, o iğne batmalarla toz parçası görülemeyen dikişli hırkayı giyip şal eskisinden kuşağı beline, köşeleri sıçan dişi işlenmiş ipek beyaz mendilini boynuna bağlayıp da yeşilli kırmızılı oya ile müzeyyen yemenisini hotoza yakın bir şekil ile başına iliştirdiği zaman Hatice Hanım’ın süsünü görmeliydi. Süsünün güzelliğine en ziyade itina ettiği günlerde gümüş üzerine ufak kaleminin taşlı iğnesini göğsüne takar, hatta memnuniyetle aynada cemel-i âbdarına bakardı.

Tuvaleti böylece ikmal ettikten sonra Hatice Hanım evdekilerin karşısına çıkardı. Yemek vakti gelince bohçadan kendi havlusunu, kaşığı alır sofraya getirir; gece de – ne kadar temiz olursa [164] olsun – kendisi için hazırlanmış yatağa bohçasındaki çarşaflarla yastık örtüsünü sermeden girmezdi.

Resim 89: “Yüzüğü sakladılar, Hatice Hanım aradı...(Sahife: 166)”
[s.164]

Bu kadın fevkalade bir zekaya malikti. Canı istediği, keyfi olduğu zaman öyle sözler söyler ki erkekler kolay kolay söyleyemez. Galiba biraz okumak yazmak da biliyor; çünkü lakırdılarının arasına bazen yarım yamalak bir mısra yahut mustalah bir cümle-i hikemiye karışmaktadır. Huyu nasıl? Hem gayet iyi, hem gayet fena! Evet Hatice Hanım - kaşlarının hareket-i mütemadiyesinde batâet, oturmaz dinlenmez zemin-i şedidü’l-beyanında rehavet-i sinirlerini biraz rahat olduğu zamanlar pek iyi huyludur: Evin işlerine bakar, tahtaları sabunlu bezlerle cila verecek kadar siler; eteklerini beline takınca matbaha inerek mevsime göre ebegümeci, zeytinyağlı dolma maydanozlu köfte gibi kadınlara mahsus yemekleri

– ellerini belik yüz kere yıkayarak- temiz temiz, güzel güzel pişirir; herkesin derdine iştirak, herkesle mülâtafe eder. Hatta başkasının hesabına ağladığı da vardır. Ya sinirleri bozulur da kaşları çabuk çabuk oynamaya, ağız bütün bütün çarpılmaya gözler dışarı fırlamaya başlarsa... Aman Ya Rabbi, o zaman tüfek patlar gibi birbiri üzerine, geçirerek, halefiminden bir silsile-i şütüm-ı galize fırlayarak gezinir; bir yerde durmaz; bir şeyi beğenmez; herkesi tahkir eder; suratı renkten renge şekilden şekle girer; o zaman pek çirkindir, adeta korkunçtur. Kim yanına gitse kavga çıkarır, yanından kaçsalar “beni yalnız bırakıyorsunuz” diye bar bar bağırırdı. Hasılı hiç çekilmez. Şu tezat mecmuası mahlukun ahvalini tasvir için birkaç misal irat edeyim:

Resim 90: [165] “Cezvesini birkaç su yıkadıktan sonra mangala sürer... (sahife: 163)” [s.165]

[166] Bir gece Hatice Hanım’ın keyifli idi. Yüzük oynamayı teklif etti. Ev halkı bunu kemal-i memnuniyetle kabul ettiler. İhtiyar mama dadiya varıncaya kadar herkes büyük validemin odasına toplandı. Bebekli Fatma Hanım’da bizde misafir idi. Hatice Hanım’ın teklifi üzerine bir evreng on iki fincan bir tahta tepsiye konularak getirildi; mama dadının gümüş halkası saklanacak, herkes nevbetle

arayacak; elli de kama yüzde maskara.⁶⁵ Ben bittabi Hatice Hanım’la idim. Büyük validem seyretmeyi tercih etti. Ey tepsi kimde?.. Hatice Hanım tepsinin orta yerine iki fincan ayırarak yüzüğü bunlara sakladıktan sonra tepsiyi Fatma Hanım’ın önüne getirdi. Fatma Hanım dikkatle gözlerine bakıyordu. Hiç o kaşların altındaki gözlerinden bir şey anlamak mümkün olur mu?

— Ne bakıyorsun alık yârim?

— Hatice Hanım, sağdaki fincan şişiyor.

— Senin kadar şişmesin.

— Kuzum tepsiye bak!

— Karşımda sen varsın hanım, cümlelizden nigahımı ayırabilir miyim?

— Yine katipler gibi konuşuyorsun. Yüzük bunda... Bu, çok şişiyor.

— A canım, yarım saattir düşünüyorsun; yüzünde kopara kopara ben kalmayacak!

Fatma Hanım şişiyor dediği fincana dokunmadı da aks-i hisse tabiiyetle öbür fincanı kaldırdı, yüzün altında çıkıvermesin mi... Hatice Hanım’daki çehreyi görmeli!

— Aman ne büyük marifet! Ben baktım da onun için tepsiyi aldınız, hele saklayın bakalım.

— Oh ya , aldık ya...

— Sus sen de! Mama dadıyım diye bize hezeyanlarını mı yutturacaksın?

Yüzüğü sakladılar. Hatice Hanım aradı. Beş sayı verdi; ben aradım. Yedi sayı yedim. Gitgide onların sayısı otuzu geçti. Bu muvaffakiyetsizliğe Fatma Hanım’ın tatsız tatsız latifeleri inzimam ettikçe Hatice Hanım küplere biniyor; mesela sayı verdikçe bana “Nabi-i zaman beyim! Bu ne kadar dirayet! Görmüyor musun, kasın o fincana bakıyordu.” Ve bir diğerine “Başı saçlı, akı kel! Hiç o fincana dokunulur mu? Hey hanım, merakım kalkacak.” Gibi sözlerle hitap ederek maiyetinde bulunanları haşlıyordu. Aman kaşların hareketinde yine bir sürat, bir şiddet peyda oldu; ağız daha ziyade çarpılıyor, güvercin yumurtası kemik sık sık inip çıkıyor şimdi bir kavga çıkacak!... Bereket versin tepsiyi aldık. Hatice Hanım saklamaya başladı. Karşısındakiler “yüzüğü deste gülde alacağız!” deyip dururken birbirleri üzerine bize onar sayıdan otuz sayı verdiler. Hatice Hanım’ın keyfi tamamen yerine geldi. Yüzüğü saklamakta gösterdiği maharete hayran olmamak

⁶⁵ Metinde “mashara” şeklinde geçmiştir.

kabil değildi! Her sofrada fincanlar başka bir şekil alıyor: üçer üçer tepsinin [167] dört köşesine, ikişer ikişer köşelerle ortalara, tek tek her tarafa, karma karışık dörder dörder tabur gibi diziliyorlar. Hatice Hanım bir türkü tutturdu. Ne ses... Ne boğuk çirkin ses! İster istemez dinliyorduk!

Karşımdaki hanım bakar.

Yüzüğü fincana çakar,

Fincanın canını yakar....

Bunu bunlar bilmeze yanar!

Akşamdan belli!

— Hey babam hey! Fatma Hanım. Fincanlar şişiyor ama siz zayıflıyorsunuz! Efem, ne buyurdunuz? Akşamdan belli.. Bunu bunlar.... Yok öyle hile olamaz, sallamayınız! Hay şimdi bulacaksınız! Aman yavaş gel hanım, siz böyle ellerinizi atlatmayı cambazlardan mı öğrendiniz?.. Kırk üç, kırk dört, kırk beş, kırk altı, kırk yedi, kırk sekiz, kırk dokuz, elli.... Bir, iki.... Efendim afiyetler olsun.

Hatice Hanım o tuhaf yüzük türküsünü birçok söyledi, hatırımda kalmayan birçok kıtalar tekrar etti.

Hele yüz sayıya geldik. O zaman bu ihtiyarın nasıl çocuklaştığını görmeli: Kapıyı tuttu, kimseyi dışarı bırakmıyor. Muttasıl elindeki fincanı karatarak maskara olanların eline basıyor. Ne meserretler, kahkahalar...

Bir akşam yine Hatice Hanım'ın keyfi vardı. Büyük validem dedi ki:

— Hatice Hanım, şu temiz evin hikâyesini söylesen a.

— A... Hanımcığım, kaç kere söyledim.

— Ne zararı var? Bir kere daha? Bir kere daha söyle; Emine Hanım işitmedi.

— Söylerim ama bir daha yok. İyi, dinleyin de hatırınızda tutun.

— Dinliyoruz.

— Ah! Ben o eve gider miydim hanım? Ne yapayım, damadımın belası. İşi olacakmış, ben iyi lakırdı söylemişim, kuzum hanım nine! Canım hanım nine!... Ne ise kalktım, gittim. Cehennem de bucağı. Hoca Paşa nerede, Edirne Kapısı nerede? Öldüm bayıldım. Racih Beyefendi Hazretlerinin devlethanelerini buluncaya kadar da çekmediğim sıkıntı kalmadı. Düşün hanım: Bakkallar, bekçiler, hamallar, çakallarla konuşmak... Hele bir büyük kapı gösterdiler. Nuh nebi zamanında boyanmış olan bu kapı aman ne çirkin şey! Ya halkalar? Demir midir,

tunç mudur, bakır mıdır? Anlayana aşk olsun! Halka değil, zeytinyağı tortusuna bulanmış çiy et sucuğu.

— Aman Hatice Hanım, bu teşbihleri nerden buluyorsun?

— Siz başka şey benzetin...O murdar halkalara nasıl el sürerim? İnsan bir paçavra alır da bunu siler. Yerden feracemin eteğiyle bir çöp aldım da kapıyı onunla çalmaya başladım. Belki bir çarık örttükten sonra açtırmak müyesser oldu. Keşke açmayaydılar! İçeri girdim; [168] zifir gibi karanlık. Evden bir el kandili getirmeli imiş! Gözlerim karanlığa alışınca midem bulanmaya başladı. Girdiğimiz yer güya evin avlusu olacak; ne kadar da düz avlu! Ne diyeyim hanım: sanki dalga dalga yayılmış bir çamur deryası. Ya kapıyı açan uşak kıyafetli, bahçıvan allı, ayvaz suratlı, sayis kokulu herifin hali? “Nere gidiyon, kadın? – Görmüyor musun? yukarı – ıh hadi!” Eteklerimi topladım; o murdar avludan seke seke geçtim; güya binek taşı olacak, bir kümbet kömüriden atladım....

— O ne demek? Bu hikâyeti her nakledişinde tabirleri değiştirirsin.

— Ay! “Kümbet Kömürü” yi anlamadın mı? Binek taşının üzerinde beygirlerce çamurlu ayak izi vardır. Hanım, Allah’ın murdar olmamak için yarattığı kar gibi beyaz mermeri bile siyah etmişler! Derken karşıma bir paslı merdiven ıktı.

— Bu da nedir Hatice Hanım?

— Yok... Her zaman böyle lakırdı mı keserseniz susarım. Ben sizin dalkavuğunuz değilim a. Paslı merdivende anlaşılmayacak bir şey mi? Bir kat, iki kat toz basamakları kaplamış; terli terli çıplak ayaklar basa basa, su kovalarının deliklerinden damla damla düşe düşe tozlu bakır rengine çamur olmuş, tahtalara işlemiş! Pas bile bundan temizdir... Yukarı nasıl çıktığımı ne ben söyleyeyim, ne siz dinleyin; pabularımı bile çıkarmadım, sofanın halini görmeli: Güya hasır kaplamışlar. Parça, parça olmuş, telleri o kadar fırlamış ki bakan kurumuş arpa tarlası zanneder! İrili, ufaklı birçok hizmetçi kızlar. Kaıştılar kafir bücürler. Beni koskoca barhanada yalnız bıraktılar. şaşırdım kaldım. Hanım enine boyuna büyük bir divanhane, loş mu loş; pis mi pis; her tarafında bir kapı; sonunda perdeleri kopmuş, camların yarısı kırılmış, kapı kadar beş pencere. Meğer bu mükemmel konak mezarlığın karşısında imiş; o pencerelerden siyah gulyabaniler gibi servilerin başlarını sallamakta olduklarını görünce ödüm koptu, valla kendimi peri evlerinde sandım; feryada başladım.. Hele bir kız geldi. “Siz kimsiniz? Ne istersiniz? – Aman evladım, hele beni bir odaya götür, bir yudum su ver!” Halayık bir kapı açtı, içeriye can attım. Oda ama ne oda! Otları demet demet fırlamış, bulaşık bezi gibi örüsü

parça parça olmuş bir minder; didik didik didiklenmiş bir keçe; üzeri küçük benek bezlerle müzeyyen bir kafes, altında paslanmış saç mangal. Bunların hepsi ne ise ne, bir şeye akıl erdiremedim: Pencerenin içinde yarısına kadar ısırılmış bir ayva ile bir baş soğan vardı. Acaba bu evde ayvayı soğanla mı yiyorlar?... Cariye tunç havan kadar kalın, kenarları ağız yağlarıyla mücella bir bardakta bulanık bir su getirdi, ister istemez içtim. Bir de o bez kafesin altındaki mangala bir sapı kırık cezve sür- [169] mesin mi? “Kızım Allah’a emanet ol ama ben hastayım, kahve içemem” dedim. Lakırdıya başladık:

— Hiç olur mu efendim? Tanrı misafirisiniz, bir kahvemizi de içmezseniz....

— Sizin kahveniz kıbar kahvesidir, Yemen’den gelir, mis gibi kokar. Hele bu mangalda... Bu küllü ateşte pişirse rayihası daha latif olur, biz fukarayız kızım öyle şeyler bize gelmez.

— Yok efendim, sonra hanımefendi duyarsa bize ne der? — Kız, sormak ayıp olmasın ama, şu ayva ile soğan bir yerde niçin duruyor? — Burası Daye Hanım’ın odasıdır. Ona her gün iki yumurta bir soğan verirler, su da iyi imiş, pişirir, yer. Daha yumurtaları getirmemişler — Yumurtayı bu mangalda mı pişirir? — Evet — Misafir kahvesi de burada? — Evet — Çocuğun bezleri de burada kurur? — Öyle ya, kaç mangal yakacağız? — Ne temiz, ne âlâ şey!. — A... Hanım sen beni zekleniyor musun? Evimizi beğenmediysen gelmeyeydin!”

— Şimdi kadının hakkı yok mu, Hatice Hanım? Şu herkesi haşlamak huyundan vazgeçsen ne iyi olacak.

— Sen ol da sus bakayım! Yine dişimi sıktım da “Estağfurullah, eğlenmek için değil, öyle söyleyivermişim” dedim. Hınzır musibet bana “Kadın sen nesen? Söylesen a!” demesin mi.. Artık merakım kalktı: Az daha kızın boğazına sarılacaktım! Yine rahmetli damadımın hatırı için katlandım: “— Hanımefendiyi görmek istiyorum — Hanımefendi burada değil.”

Kahve pişti. Kokusu... Of aman o koku! Bir yudum adınca bittim, bütün bütün sinirlerim oynadı. — Ben başımı örter beyefendinin yanına da giderim.

— Beyefendi hasta; yanına gidilmez — Allah’a emanet, nesi var? — Dün gece ziyade Tatar Böreği yedi de.... Racih Bey gözümüzün önüne geldi...

— Sinirlerin de bütün bütün bozuldu.

— Öyle ya! Düşünün efendim Racih Beyi, o kapısından sığamadığı için kapalı arabaya binemeyen beyefendiyi...Merhum damadıma kendisi nakledermiş:

Yolluk yaptırmak için ölçü vereceği zaman terzinin ölçü kayışı yetişmezmiş de iki kayışı birbirine bağlar, karnını öyle ölçermiş! Yine Tatar Böreği tıknıyor! Hay içime fenalık geldi: “Çekil karşımdan musibet!....” Bar bar bağıırıyordum. Kız dışarıya fırladı! “Hüsne Hanım, kalfa... Kalfacığım geliniz!” diye çağrıışmaya başladı. Aklım başıma geldi ama iş işten geçmiş idi. Odaya yedi sekiz kişi toplandı: Sağ ellerinin tersini sol ellerinin içine vurarak, bellerini yılan gibi eğip bükerek “Kadın, kadın! Bizim beyimizden ne istiyorsun?” diye üzerime hücum ettiler. Artık Hüsne Hanım’dan başlayarak en çirkinine varıncaya kadar yalvardım, eteklerine kapandım da dayak yemeden güç hal ile sokak kapısına geldim! [170] Ama intikamımı almadım mı? Hiç onların yanına bırakır mıyım?.... Ne ise kapının önünde bir araba duruyormuş, ona atladım. İşte temiz evin hikâyesi. Hay! Biraz çiçek suyu getirin; içime fenalık geliyor...

Resim 91: “Zeytinyağlı dolma, maydanozlu köfte gibi kadınlara mahsus yemekler...(sahife:164)” [s.170]

Armonik denilen ve ekseri Rum berberlerinin dükkanlarında görülen orgdan bozma mahut çatlak sesli çalgıya bir vakit merak etmiş idim. Evdekilerin sâmialarını hiç hesaba katmadan geceli gündüzlü çalışa çalışa “Alim Alim” türküsünden tutturdum. Uşşak peşrevine kadar geldim. Artık [171] bu peşrev günde belki otuz defa evin içinde tanin-endazoluyordu. Bizim çalgı merakı başladığı zaman Hatice Hanım da evde değildi. Bir sabah geliyormuş. Aşağıya inip de kendisini görünce musikideki meleke-i külliye göstercek yeni bir sahip-i zevk bulduğum için gayet sevindim. O gün Hatice Hanım’ın kaşları ziyadece oynadığına, gözlerinin kanlı kanlı olduğuna hiç dikkat etmeyerek hemen armoniyi yakaladım. Yanına geldim.

- Dinle Hatice Hanımcığım. Bak siz yok iken ben neler öğrendim....
- A o ne? O üzerine köpek dişi dizilmiş kıl derisinden sandık nerden çıktı?
- Çalgı efendim. Hem ne güzel çalgı! Çalayım da bakın...
- Oho, oho şaşarım kedilerin çamaşır yıkamasına.

Resim 92: “Oda ama en oda...(Sahife:168)” [s.171]

Uşşak peşrevini tutturduk. Muvaffakiyetimin tesiratını görebilmek için Hatice Hanım’ın çehresine nasip-nigah ettim. Vay...Vay! Fırtına başlıyordu. Neme lazım? İsterse dinlemesin, ben peşrevimi bitiririm... demeye kalmadı, “Bırak şu telli zurnayı bırak! Ha, aman” diye bağırmaya başladı. Geçirmeler titremeler... Hiç aldırmadım. Çünkü birinci haneyi bitirmiş idim. Artık bırakılır mı ya?

- Hay ellerin kırılısın, bırak... istemem.
- Dur an Hatice Hanım, şimdi teslim bitecek.
- Hay seni ejderhalar teslim etsinler, sustur şu Frenk düdüğünü diyorum sana...

Hatice Hanım yerinden fırladı. Hiddetle üzerime doğru yürüyünce armoniği kırabileceğini düşünerek peşrevi orta yerde [172] kesmeye mecbur oldum. Fakat o dakika armonik çalmaya pek ziyade arzu ettiğim gibi bir kocakarının emrine böyle kolayca mahkumiyeti de nefsim zül addettiğimden karşığı odaya kaçtım. Kapıyı

sürmeledikten sonra çalgıya başladım. Hem daha ziyade ses vermesi için armoniğin en kalın perdesine bir kibrit çöpü sıkıştırdım.

Resim 93: “Sağ ellerinin tersini sol ellerinin içine vurarak...(sahife:169)”
[s.172]

Ayağımla usul usul tutarak körüğü var gücümle çekiyordum. Aradan bir dakika geçmedi. Odanın kapısı yerinden kopacak gibi sarsıldı. Hatice Hanım gibi zayıf ve nahif bir kadının hulkumundan çıkabileceğini ihtimal verilemeyen acı, şedit bir yaygara: — Bıra....a....a.....ak!! Her taraftan koşuştular; armoniği yine peşrevi ikmal edemeden bırakarak açmaya pek de cesaret edemediğim kapının anahtar deliğinden dışarıya baktım. Hatice Hanım yere oturmuş tepinip duruyor, ağzından hakkımda şütüm-ı galize fırlıyordu. Buna canım sıkılmakla beraber sözlerinin letafetini de inkâr kabil olmuyordu: — Hay, dibek kafalı yılan... İnatçı sarı çıyan... Fil kulaklı köstebek! Hay... Beni boğuyordu az daha... O kırık zurnayı nereden bulmuş çapkın? Aman hanım, gittiler, oradakiler, köpekler hep beraber bağırıyorlar sanırsın, bir de eşek sesi kadar kalın ses var ki hiç susmuyor!”

Görülüyor ki keyifli olsun, hiddetli olsun Hatice Hanım akval ve ef’alinde kimseye benzemez, tabi daima garabet içinde bir fevkaladelige meyyaldir. Hele pespaye olmadığı, gün görüp geçirdiği her halinden bellidir. İşte tercüme-i halini öğrenmek emeli en ziyade bundan dolayı kalbimde caygir oldu. Büyük valideme sordum, “Damarlarına gir de hikâyesini kendisine söyler. O kadar güzel nakleder

ki yazılmaya şayan olur” dedi. Peki ama, Hatice Hanım’ın damarlarına girmek kolay mı? En fena tedbir olduğuna ihtimal vermeyerek kendisine [173] para vermek istedim, başıma attı! Tütün gibi cigaralık gibi ufak tefek hediyeler getirdim, birini kabul etmedi. Bir gün dedim ki “Hatice Hanımcığım, size bir yadigâr vermek istiyorum, müsaade eder misiniz? — Nasıl yadigâr? — Ben getireyim, eğer beğenmezseniz kabul etmeyiniz. — Boşuna para sarf etmemiş isen, aldığın şey de işe yaramazsa alırım. Yok dilenciye ekmek verir gibi bir şey getirirsen yine başına çalarım — Estağfurullah, o nasıl lakırdı?

Resim 94: “Kapının anahtar deliğinden dışarıya baktım. (Sahife:172)”
[s.173]

O akşam Hatice Hanım’ın odasına bir saksı gayet güzel gül fidanı ile girdim. Fidan da henüz açılmış bir büyük pembe gül üç de gonca vardı. Kadıncağız bunu görünce yerinden kalktı: “Bu... Bak buna dayanamam. Aferin oğlum, ne de güzelini bulmuşsun! Bu yadigarın başımın üzerinde yeri var; fakat eve götüremem. Burada, benim odamda kalsın; ben bulunmadıkça sen bakarsın” diyerek saksıyı elimden aldı, cumbanın içine koydu. Cigara masasına taktığı cigaranın dumanını sevgili gülünü rencide etmemek için odanın içine savurarak hazin bir sesle yavaş yavaş türkü söylemeye başladı.

Yeşil yaprak arasında
Kırmızı gül goncası
Nerde kaldı, nerde kaldı
Gönlümün eğlencesi?
Bir altın külçesi diğer
Yarımın bir gecesi

Nerde kaldı, nerde kaldı

Gönlümün eğlencesi?

Biraz sonra Hatice Hanım'ın gözleri dolduğunu gördüm. Kendisine o güzel gülü hediye ettiğim zaman ağlamak nezakete muhalif olur zannıyla “Oğlum başka sebebi yok sevincimden ağlıyorum” dedi.

O günden itibaren Hatice Hanım'la ahabplığımız tedricen tezayüt etti. Kendisine yine müsaadesine istihsal ettikten sonra iki saksı çiçek daha aldım. Garaip-i ahvalinin kafesine, cuşış-i kelam-ı alenine müptela olmadığı zaman, tacizat-ı mütevaliyesine tahammül etmeği gözüme aldırarak birkaç ay çalıştıktan sonra bütün muhabbetini kazandım. Hatice Hanım biz de aylarla oturmamış olsa da hidemat- bentganeme fasıla gelse idi elbette bu neticeye vasil olamazdım. Nihayet keyifli bir gününde Hatice Hanım'dan [174] tercüme-i hâlini sormaya cüret ettim. Birkaç saniye yüzüme nazar-ı merhametle baktıktan sonra “Peki hikâyemi sana naklederim. Çünkü artık seni seviyorum.” dedi. Ertesi gün sabah kahvesi beraber içilmek kararlaştırıldı. O gece gözüme uyku girmedi. Seher vakti Hatice Hanım'ın odasına indim. Bir yaz sabahı idi. Kahveleri içtik. Hatice Hanım “Yeşil yaprak arasında” türküsünü bir kere söyledikten sonra söze başladı:

Resim 95: “Bir saksı gayet güzel gül fidanı ile girdim...(sahife:173)”
[s.147]

— Oğlum, benim babam oldukça zengin, okumuş yazmış, görmüş, namuslu, terbiyeli bir asilzade idi. Annem... Ah anneciğim. Melekti vallahi melek! Biz ne kadar severdi, ama o hayırsız kardeşimi benden çok severdi. Babam bizi okuturdu. Sen beni böyle ufak tefek görüp de Karamürsel sepeti mi sandın. Ben neler bilirim: Tuhfe-i Vehbi okudum, hafız okudum, Gülistan okudum. Arabiyat da bilirim: Aleman ebvab’el- tasrif.. Ya.. İlla eyyühes-saki.. Şinidim ki dervîşi der kûşe-i uzlet.. Ya.. Sen bunları biliyor musun? Ama siz akıllısınız..(...) Anladın mı bakayım? Yazık zamane gençlerine vallahi! Ayağında dar pantolon... Elinde incecik baston.. Arkasında yağlı setre.. Bizim zamanın beyleri zıp zıp oynar! Annemin bana öğretmediği kalmadı: Dikiş, biçim, nakış, oya, pul işi, sırma işi, kasnak.. Daha neler... Hâlâ şimdi gözlüğümü taksam bir nakış işlerim ki baka kalırsın! On altı yaşına geldim. Güzeldim ha. Böyle değil: Mini mini bir küçük hanımdım, beni o zaman görsen bayılırdın sen. Babam rahmetli kendisi gibi iyi huylu bir adam buldu. Genç yiğit ateş gibi parlak. Beni ona verdiler... Kardeşim olacak o dişlek herife de suratı kadar çirkin, yüreği gibi murdar bir karı aldılar! Ah o yerin dibine geçesi gelin! Hep çektiklerime sebep olan o değil mi? İki sene sonra... Oğlum... Merhum oğlum... Sabit dünyaya geldi.

[175] Hatice Hanım sustu. Kaşlarının hareketi biraz ziyadeleşmeye başladı. Seherin akçıl karanlığı biçare kadının yüzüne bir mezarın gölgesi gibi aksetmiş idi. Hikâyesine devam etmeyecek diye korktum. Hele derin bir ah çekerek “Nerde kaldı, nerde kaldı gönlümün eğlencesi?” diye mırıldandıktan sonra sözüne devam etti:

Resim 96: “Anne, beni vurdular dedi...(sahife: 176)” [s.175]

— Yirmi iki yaşında şimdiki kızım Saibe'yi doğurdum. Babam Sabit'i mektebe başlattıktan sonra vefat etti. Anneciğimiz de bir sene sonra gitti. Bizim birader bey bana gayet iltifatlar, hürmetler muhabbetler gösterdi. Dünyada ikimiz yalnız kalınca huyu iyileşmiştir sandım. Tamam!... Meğer o gülünç yüzler, o tatlı sözler hep babamın terekese için imiş! Bana hesaplar verdi, ne kadar zengin olduğumuzu anlattı, önüme avuç avuç altınlar döktü. Ne iyi kardeş aman ne iyi kardeş!... Aradan zaman geçtikçe birader bey muameleyi yavaş yavaş değiştirdi. Derken evlerimizden para gelmez oldu. Güya hamamın tamiri için yüzlerle lira sarf olundu. Neler, neler de maydanozlu köfteler. Ben işi anlamaya başladım. Bilirsin a !... Budala değilim oğlum. Hele bir gece tilki gibi sırtarak odama gelip de “Hemşire, senin mücevherlerin vardı. Onları burada bırakmaz olmaz, bak geçen gün Galata'daki dükkânımız yanıverdi. Ya bu ev de yanarsa? Elmasları ver de bedestene koyalım.” Deyince elimden her şeyimi almak istediğini anladım. Ah kara akrep ah! Ertesi gün erkenden elmaslarımı ninenin annesine götürdüm. Kardeşim, o insan ifriti elmaslarımı elinden kaçırınca kudurdu; bana etmediğini, söylemediğini bırakmadı. Babamdan artık bir şey kalmamış, onun ekmeğini yiyormuşuz. İnşallah ciğerlerini çıyanlar yer! Nihayet bizi evden de kovdu “Dava et” dediler. Neme lazım? Allah'ından bulsun. Öyle herifle kim uğraşacak? Ah neler çektim neler!... İki çocuğumla iki odalı bir eve kapandım. Elmaslarım bin liralık kaddı. Bununla çok zaman geçinilir. Hem Sabit büyüdü. On beş yaşına girdi. Kâtibe olarak kaleme çırac oldu. O beni geçindirmez mi? Ah benim aslan oğlum... Büyüdü... Koca dağlar kadar genç oldu. Sen Sabit'i görseydin!... Yüzünden kan damlar, geniş omuzlarına çeki taşları koyabilir... Güzel, inadına güzel... Ela gözlü, çekme burunlu, dudakları adeta gonca, gonca! [176] Bir kere bıyıklarını büküp de insana baktı mı, heybetinden yürek titrerdi.. Yirmi iki yaşına girmiş idi. Bir gece ağzından rakı kokusu duydum. Eyvah! İşte başlamış, o zıkkım suyuna başlamış! Gece de “Onu bırakmam, kimselere vermem!” diye sayıklamasın mı..., demek alakada var. Evet. Hepsi varmış; hepsi meydana çıktı. Benden para istemeye başladı. Evvelce güzellikle, sonraları zorla, daha sonraları bıçaklar göstermekler. .kız kardeşine dayaklar... Hepsi oldu... Hepsi! Altı ayın içinde elmaslarım gitti. Bir küçük saatim kalmış idi... Keşke o da gideydi. Keşke ben gebereydim. Ah evladım! Yaralı yüreğime dokundun, dertlerimi açtın! Ah Sabit, Sabit sana ne oldu yavrucağım!

Resim 97: [s.176]

Hatice Hanım tekrar sustu. Kemal-i rakit ve merhametle yüzüne bakıyordum. Kaşların, çehrenin hareketleri – anlaşılan – sonra daha ziyade başlamak için muvakkaten durmuş. Kadının kalb-i mecruhu güya yüzüne gelmiş idi. Hemen cigara yakarak yine türküsünü tutturdu:

Akşam oldu, su karardı

Hani benim civanım?

Göklerin yüzü sarardı,

Gelmiyor yavru canım.

Nerde kaldı, nerde kaldı

Gönlümün eğlencesi?

— Her gün gelmezdi; belki gelir diye pencerede bir akşam bekliyordum. Elllerinde çıkınlar birçok adamlar, gençler çocuklar evlerine geliyorlar. Herkesin yüzü gülüyor. Yalnız benim oğlum, benim canım, benim Sabit'im... O melek yüzlü Sabit'im yok!... Yine Saibe ile oturduk. Mahzun mahzun bir çorba içtik. Ya benim içime doğmuş idi. O gece bir fenalık olacağını biliyordum. Yine pencereye geldim, karanlığı sanki gözümle delecektim... Hiçbir şeyler görünmüyor, hiç ses yok.

Gece geldi, ıssız her yer,

Zifir gibi karanlık.

Bucaklarda onu bekler

Çapkınlar hep uyanık.

Kanına girecek eller,

Ananın bağı yanık!...

Nerde kaldı, nerde kaldı

Gönlümün eğlencesi?

— Saat yediye gelmiş idi. Kapı sıkı sıkı çalındı. Acı acı “Anne aç” dedi. Kapıya koştum; açınca üzerime devrildi. “Anne, beni vurdular!” dedi. Ah zavallı yavrucağım kanlara bulanmış idi; kanlı elleriyle ellerimi tuttu, şapır şapır öpmeye başladı. “Yaran nerede oğlum, nerede?” [177] diye bağıırıyordum. “Sus anne sus da ben söyleyeyim: Beni o karının adamları vurmuştur. Köşe başına saklanmışlar. Ah nefesim kesiliyor... Hakkını helal et, anne çok eziyet ettim!” diyordu. Ah Sabitciğim! Benimle o hâlinde bile helalleşiyordu. Helal olsun, sana dünya ve ahiret helal olsun, benim şehit oğlum, helal olsun. Hep kanlarını avucuma aldım, yüzüme gözüme sürdüm. Hep başımı duvarlara vurdum; ne yapacağımı bilmiyordum. Ya evladım! Analık bu... Analık. Ne faydası var? Orada gözümün önünde inleye inleye öldü gitti.... Sonra ben çok hasta oldum oğlum; hastaneye götördüler. Senelerce kaldım. Çıktım; yine götördüler. Şimdi iyi oldum işte! Onun için bana pek bakmamalı, sözüme kulak asmamalı. Hatice Hanım’ın hikâyesi yüreğimi parçaladı. Fakat kendisi hiç ağlamadığı için ben de gözlerimi sıkıyordum. Dedi ki — Mademki bana hikâyemi söyledin, dertlerimi tekrarladsın. Bari ibret al, sen sakın edepsizlerle görüşme, sarhoş olma! Sonra Sabit gibi bıçak altında olursun!

Güneş doğuyordu. Hatice Hanım pencereden harice atıf-ı nigah ettikten sonra türküsünün son kıtasını söyledi:

Güneş çıktı sabah oldu

Her taraf ne kadar şen!

Kuşlar ağaçlara doldu

Benim gülüm niçin soldu

Daha bir gonca iken

Nerde kaldı, nerde kaldı

Gönlümün eğlencesi?

Türküyü bitirir bitirmez o zamana kadar kurumuş gibi duran gözlerinden baran-ı bela boşandı. Eşi’a-ı afıtap güllerinden taktir ederek oğlunun ölüsüne ağlayan bu bedbaht validenin çehresindeki gözyaşlarını tenvir ediyordu!

Kemalzade Ali Ekrem

Resim Sami Bey’in resimleri

1.3.9 İki Mektup⁶⁶

Müstensihi: Safvet Nezihi

– 1 –

Dersaadet 23 Haziran 1315

[178] Sevgili Kızım,

Sitîze-cû, raşedar bir el ile yazılmış olduğuna şüphe olmayan uzun mektubunu lerzedar bir kalbin ben de, senin için daima titreyen validen de hasıl eylediği bin türlü tereddüt-aver, korkunç hissiyat gunagun arasında okudum. O nermin elinin titrek, asabi bir darbesiyle kağıdı yırtmak istiyorcasına, validenin kalbini cerihadar etmeye müheyya bir hançer keskinliğiyle oraya kondurduğun imzana nazarlarım iliştigi zaman artık sıtmal, endişeli bir gün geçirmiş olduğuna şüphem kalmadı. Zavallı kızım! Henüz hayat-ı izdivacının üçüncü ayında, en mesut ve kâm-kâr olmak lüzum gelen bir devresinde bulunurken reşhat-ı kalbiyeni bana uzun uzadı dökerek: “Yook, anne! Artık bunlara tahammül edemeyeceğim. Senin ağuş-ı pür-şefkatinin bana her türlü nevazişler bezletti. Şimdi ufak bir şey, küçük bir serzeniş imalı bir söz benim kalbimi kırıyor; gönlüm her an sana doğru uçmak istiyor. Oh! Senin yanında bulunduğum zaman anneciğim, meğer ne kadar mesut imişim!” demiş olmaklığını şaştım, kızım, şaştım. Sana kendi kendime güldüm.

[179] Benim melek kızım! Mülahazalarında, muhakemelerinde ne kadar aldanıyorsun, bilsen... Mektubunda beyinden birçok şikâyetler ediyorsun... Şikâyet, şikâyet, hep şikâyet, fakat ben bunları itidal dairesinde muhakeme ettiğim zaman hissiyatının seni aldatmış olduğuna kani oldum. Sen “Artık sabredemeyeceğim, tahammül eylemeyeceğim.” diye yazıyorsun. Halbuki o cümlelerle o rakik-i tarz-ı tasvir ile ne diyorsun biliyor musun, kızım? Oo!... Artık onu söylemek istemiyorum. Budala kız! Beyini çılgıncasına seviyorsun ve o fart-ı sevdanın sen de hasıl ettiği çılgınlıkla istemeyerek bütün kıskançlıklarını ortaya döküyorsun..

Kıskançlık... Vakıa bu, bir sevda esiri, fart-ı iptila neticesidir ama, kızım, izdivaç-ı hayatının idame-i saadetini muhildir. O halde bu, iyi bir şey değil demek olmaz mı?

Bana yazıyorsun ki: “Geçenler de bir gece o, biraz geç kaldı. Bekledim, bekledim; yemek zamanı geçti. Validesi lakayt. Saat üç mü idi, dört mü idi, ne idi

⁶⁶ Safvet Nezihi, Resimli Roman Mecmuası, Nr.3, 1 Mayıs 1325/14 Mayıs 1909, s.178-185.

bilmem kapı çalındı. Bey içeriye girdi. Benim meraklarıma, endişelerime rağmen o, şen, şuh, şatır bulunuyor idi. Nihayet çehremde yeis ve keder alametleri görmüş olmalı ki şakalarını, latifelerini bir tarafa bırakarak benden sordu:

— Ne o? Seni biraz rahatsız gibi görüyorum?

— Bir şey değil; dedim. Biraz başım ağrıdı da....

— Sonra yukarı çıkar çıkmaz kederlerim, endişelerimin sebeplerini anlatmak için biraz münfailane, serzenişkârâne bir tavır ile kendisinden sordum:

— Bu gece nerede kaldınız, bey?

Bu sualım ona biraz garip gelmiş olmalı ki istihza-amız – veyahut ben öyle olduğunu zehabına kail oldum – bir tavır ile baktı. Sonra gülere dedi ki:

— Kolombo Bahçesi’nde idik. Birkaç arkadaş... anlıyorsun a! Ne yapayım, beni alıp götürdüler. Zannederim, biraz ziyadece oturmuşuz. Fakat ne çare! Arkadaş hatırı...

Artık sabır ve tahammül edemedim. Böyle gece saatlerce zamanı orada oturmaya hasır ettiği yerin nasıl bir şey olduğunu öğrenmek üzerine düştüm. Bu, benim için tahammül-güdaz bir amel hayalini aldı. Beye “Kolombo Bahçesi nasıl bir yer?” diye sordum.

Bizim beyefendi garip bir hisse tabi oldu; güldü, güldü. Sonra saçlarımı okşayarak:

—Merak mı ediyorsun, dedi. Öyle ise söyleyeyim: Bu, bir otelin bahçesi. Mukassı bir yer. Hiçbir manzara yok. Yalnız... Kızlar çalgı çalıyorlar da...

Yine muttasıl gülüyordu. Kendimi zapt edemedim.

— Kızlar mı?..

Diye bila-ihtiyar ondan sordum. Artık [180] tasavvur et, anneciğim nasıl bir hâle gelmiş ki bey beni teselli için nevazişlerine gark etmek istedi. Saçlarımdan öptü, beni samimiyetle okşadı. Bunlardan cüret alarak:

— Bir daha oraya gitmeyiniz. Oh! Rica ederim, beni üzmezsiniz...

Diyebildim. Bir esir-i sevdâyı ayan olduğunda şüphe bırakmayan süzgün gözleriyle, meftunane nazarlarıyla bana baktı, baktı ve birdenbire dedi ki:

— Gerçek karıcığım, sen çocuksun.

Çocuk?... Düşündüm bunda nasıl bir çocukluk olabileceğini bir türlü bulamadım. Çocuk... Mini mini bebek... Daha ne söyleyeyim? İşte zevcimin bana teveccüh ettiği tabirat-ı istihfâfkârâne, diyordum, anlıyor musun, anneciğim? Zevcim bir türlü beni iyi düşünür, doğru muhakeme eder bir kadın olmak üzere

telakki etmek istemiyor. Çocuk, bebek... İşte ben hep bu şeylerim, gönül eğlendiren cansız, ruhsuz şeylerim.

Fakat yok, yok anneciğim. Ben yalnız bunlardan ibaret kalmak istemem. Oh! Mümkün değil bunlara tahammül edemem.

O gece uykum kaçtı. Düşündüm, düşündüm. Kolombo Bahçesi hatırımdan çıkmıyordu. Kendi kendime sordum ki: “Bey buraya niçin gidiyor?” Muvakki için mi? Hayır kendisi de söyledi ki orası mukassı bir yer imiş. Halbuki bizim oturduğumuz yalı Selanik’in en güzel bir mevkisinde bulunuyor. Manzarası latif. Deniz gözlerimizin önünde; mailikleri içine boğulup gidiyor. Arka tarafımız ufak tepeler, çimenlerle muhat. Yeşillik, hep yeşillik... İşte bu mailiklerle, yeşilliklerle bir hattı fasıl teşkil eyleyen ufak yalımız iki cephesiyle, beyaz renkli her daim sanki uçmaya hazırlanan latif bir martıyı tecessüm ve tasvir ediyor. Şimdi insaf et, anneciğim bu kadar bedayi-i tabiat, bütün güzellikler muvacehesinde kanatlarını açmış olan bu martı kuşunun zir-i cenahına sığınarak sağ ve samimi aşk ve sevdanın en yüksek, en âli tabakalarına yükselmek, orada kalbi kucaklayan, gönlü bir temaslayan perestîşkârâne okşayan, titreyen tayaranlar arasında, kanat darbelerinin hasıl eylediği **خبط** sevdâ muvacehesinde kendimizi unutmak, maddiyat hayatından büsbütün tecrit ederek bir müddet, ah kim bilir ne kadar az bir müddet... Yalnız onunla ben... O mahdud semayı aşk da bir kalbin tarz-ı tayaran-ı, onun lakaydane şuhluğuyla tulün, gurubun kırmızı sarı, turuncu çiçeklerini toplamak için ellerimizi uzatsak, uzatsak... Sonra onların hep hayal-i sevdâ, serap-ı aşk olduğunu anlayarak bir perestîş-i medid heveskârlığıyla birbirimizin aguşuna atılsak...

Peki, o halde, anneciğim, bunları bırakarak bu güzellikleri, şu letafetleri büsbütün nisyan ederek bey o Kolombo Bahçesine niçin gidiyor? Musiki için mi? Ben kendisine saatlerce piyano [181] çalışıyorum, anneciğim saatlerce... Senin sevdiğin, bayıldığın havaları hep çalışıyorum. O mütemevvic nağmeler arasında hep senin sesini işitiyorum. Hep o ses, nâgamat pür şefkati muhteve o tatlı seda sanki muttasıl bana “Çal çal meleğim” diyor.

Resim 98: “Raşedar bir el... (sahife: 178)” [s.181-1]

Halbuki zevcim benim pür şiir ve hayal nevhalarımı, nağmelerimi dinlemekten sanki usanmış gibi görünerek:

— Alıverir, güzelim, artık yorulduk...

Diyor.

Oof! Anne, bundaki tezağı anlıyor musun? O halde bey niçin oraya gidiyor? Bu sualin cevabını vermeye bir türlü kendimde cesaret bulamıyorum. Fakat o, o insafsız iki kelimelik bir cevap ile maksadını tamamen bana anlatmaktan çekinmedi. Dudaklarını – lakaydisini gösterecek bir tarzda – bükerek:

Resim 99:“Yalılarda mehtap da ...” [s.181-2]

— Orada kızlar çalışıyor da...

Dedi. Ooh! Bunları kıskançlık esiri sanma, anneciğim. Bir kere soğuk kanlılıkla düşün, benim güzel annem; o zaman maksadı anlarsın. Zevcem:

— Orada kızlar çalıyor da....

Dediği zaman hemen kalbim yerinden oyandı. Sanki şu nazık mevkimi unutarak bütün sedayı feryadıyla ona bağıracaktım:

— Orada kızlar çalıyor... Ve siz de onlardan birini seviyorsunuz da...

Hayır, hayır, anneciğim, müsterih ol. Ben o çılgınlığı yapmadım. Fakat ertesı günü kendisine, o insafsıza yalvardım ve:

— Beni memnun, bahtiyar etmek ister misin, bey?

Dedim. Yüzüme baktı ve güldü:

Resim 100: [182] “Fakat pr an olan fıkı-i endişen sakın ‘Kolombo’ Bahçesi...(sahife: 182)” [s.182]

[183] — O halde geceleri erken geleyim. Bunu mu istiyorsun?

Diye sordu. Artık kendimi zapt edemedim; ben de güldüm. O, beni tatmin etti. Aramızda tekrar itilaf tam peyda olmuştu. Fakat dün gece yine gelmedi. Bekledim, bekledim.. Beyhude. Nihayet saat beşte hele gelebildi. Artık bin türlü özürler serd eyliyordu. Yook, bilmem, bir eski arkadaşın evine gitmiş... Kendisini bir türlü bırakmamışlar... Artık birçok masal...

Bunları dinledim. Sonra o gece kendisi mışıl mışıl uyurken ben gizli gizli ağlıyordum. Sanki zevcimden Kolombo Bahçesi’nin fena bir kokusu intişar ediyordu. Ertesi günü bu son hareketinden dolayı mahcup kalmış olmalı ki erkenden çıkıp gitti. Ben de masanın başına oturdum. Sana, sevgili anneciğim yalnız sana dertleri dökmek için şu satırları yazdım. Bana artık öyle geliyor ki bir gün hemen vapura atlayarak İstanbul’a senin ağuş-ı şefkatine kendimi atacağım.

Ah! Anneciğim; ben zevki, saadeti, saffeti, samimiyeti, nezaheti, zannederim ki, yalnız o yerde, o aguş-ı muhabbette buldum.... Ve bulacağım.”

Çılgın kız! Bana bu satırları yazarken onların kalbimde ne derin cerihalar açacağını düşünmedin mi? Zevcinin sana çocuk, mini mini bebek demesinde ne kadar haklı olduğunu şimdi görüyor musun? İşte sana çocukluğu göstermek için o satırları üşenmeyerek buraya naklettim. Budala! Bütün endişelerin na-be-mahal. Yazdığın o ateşli sözler – pek açık olarak – gösteriyor ki sen zevcini çıldırasıya seviyorsun, o da seni seviyor. O fart-ı sevdada sen de kıskançlık emareleri uyandırmış. Aman kızım, ondan sakın...Bu fena nasihatten içtinap et, Cavidan.... Aile arasında kıskançlık kadar saadet-i izdivaciyei ihlal edecek hiçbir şey bulunamaz. Saf bebek! Bari ben de sana zevcin gibi hitap edeyim; bunu düşünmedin mi ki erkeklerin öyle kıskanmaya salih halleri mevcut olduğu zaman onları zevcelerine böyle kolay kolay söylemezler. O gizli sevdaları ihtimam ile saklarlar.

Zavallı yavrum! Zevcin sana ne kadar haklı olarak çocuk, mini mini bebek diyor, şimdi anlıyor musun? Bu endişeleri zihninden çıkar. Mesut olmaya, zevcini kam-yab etmeye çalış. O samimiyet-i hayat içinde şairane bir surette tarif ettiğin sebük-bar kelekler gibi pervaz et. Fakat Perran olan fikr-i endişen sakın “Kolombo” Bahçesi’ne, onun zehirli çiçekleri üzerine konmasın....

Zavallı kızım! Sen bu çocukluklardan bilmem ne zaman kurtulacaksın? Aguşunda bir bebek gördüğün zaman mı?.. İşte sen bana öyle şetaretili şeyler yaz, meleğim. Bu mektubunun üzerini beyine yazıyorum. Baki gözlerinden öperim, kızım.

Valideniz

Nermin

– 2 –

Selanik 27 Haziran 1315

[184] Anneciğim,

Dün gece bey eve biraz erken geldi. Gülerek:

— Validenizden bir mektup aldım. Fakat sana okutamam.

Diyordu. Yalvardım, nihayet zarfı koynundan çıkardı:

— İnsafsız! Benden şikâyet etmişsin, dedi. Sıkıldım, utandım, terledim.

Zarfin açık olduğunu gördüğüm zaman ne hâle girdiğimi tasvir edemem. Mektubunu bir türlü onun önünde okumaya cesaret edemiyordum. Güle güle mektubu elimden kaptı; yüksek sesle okumaya başladı.

Ah! Anneciğim, ne yapmışsın? Bütün yazdıklarımı orada tekrar etmişsin. Hicabımdan ne yapacağımı bilemeyerek ellerimle yüzümü kapattım. Bey beni müsterih kılmak için yeminler etti, antlar içti, nevazişkâr elleriyle raşedar parmaklarımı yüzümden zorla – ah anneciğim bana ne yaptın? – evet zorla çektiği zaman gözlerimle yaşarmış olduğunu gördü. O anda zevcimin halinde öyle bir esiri tesir ve nedamet vardı ki hemen o sirişk-server kirpiklerimin üzerinde kurudu. Evet, beni temin ederken sevincimden ağlıyordum. Oh, anneciğim, sen benim çılgınlıklarına bakma; pek mesudum. Söylemeye dilim varmıyor ama yine de söyleyeyim: Daha doğrusu ikimiz de mesuduz.

Resim 101: “Bu satırları yazarken...(Sahife:184)” [s.184]

Bu satırları yazarken o kelimeyi kulağımın dibinde muttasıl tekrar ediyordu. Hem anneciğim, nasıl söyleyeyim, bilmem ben de artık mini mini bebeklikten kurtulmak istidadı... Yook; yook istidadı değil saadeti hasıl oldu. Bundan sonra çocukça değil, zevcine müştak bir kadın tarz-ı muhakemesiyle düşüneceğim. Verdiğim [185] bu son habere sevinecek misin, bilmemi anneciğim, şüphesiz sevineceksin; çünkü benim de kalbim muhtelif hissiyat ile titriyor. Fakat biraz.... Biraz da korkuyor. Anneciğim bana cesaret bahşolacak şeyler yaz, rica ederim. Baki muhterem ellerini öperim valide-i muazzezim.

Kerimeniz

Cavidan

1.3.10 Ofena Dukasının Ölümü⁶⁷

Gabriel Danunciyo'dan⁶⁸

Bi-intizam, velvedar avaze-i isyan, uzaklardan işitildiği anda, feza-şikâf boralarla inleyen bir fırtına ortasında kalmış gemiciler gibi, “Don Filip Kasaura” daima bir yük ağırlığıyla inik duran gözkapaklarını, acele açtı.

Yanında ayakta duran “Masagronya” ya sordu: İşittin mi?..

Sedasındaki ihtizaz-ı hiras-engiz ruhun nasıl [*] bir havf-ı amik ile titrediğini ilan ediyordu. Mabeyin nazırı; tebessüm ederek cevap verdi:

— Korkmayınız fehmet-meab; bugün “San Piyetro” günüdür. Çiftçiler dua okuyorlar.

İhtiyar, masanın üstüne dayanarak balkon haricini gözetledi. Bir zaman öyle kalarak etrafı dinledi.

Görülebilien evlerin saçak altlarında kırmızı, beyaz ve siyah alevler var gibiydi.

İhtiyar tekrar sordu:

— Artık bunu işittin ya, Covanni?..

Hiç de bir meserret- ahenge benzemeyen velvedar sesler oraya kadar geliyordu. Rüzgâr o sesleri kendi şiddetiyle kamçılıyarak, ilerilere atarak, ısıklarla öttürerek, ahenk-i gulgule-i derine, ufak fasılalarla, daha bir hususiyet veriyordu.

— Merak etmeyiniz fehmet-meab! Diye Mabeyin nazırı cevap verdi; bu sesler samianızı iğfal ediyor, müsterih olunuz.

İhtiyar, oradan balkonlardan birinin önüne gitti.

Rüzgârdan yelken gibi havalanarak sallanan iki saçaklı perde arasında, hayli ayakta durdu. “Fara” adasında, hayli sürülerle koyunların kaldıracabileceği kadar toz, duman savruluyor, rüzgârın iniltisine karışarak, bir trampeta havası içinde yuvarlanıyor gibiydi. Ve bu duman, vakit vakit, üzerinde müsella insanlar saklıyor zannedilecek gibi bir tarz-ı müstesna ile havalanıyordu.

“Don Filip” müsterih olamayarak tekrar sordu.

[*] Müterciminin suret-i imlası aynen ipka edilmiş olduğundan hata ve sevabı kendisine aittir.

⁶⁷ Orijinal ismi “La Marte del Duca D’Ofena.” Muharrir: Gabriele D’anunzio, Mütercimi: Ali Fahri, Resimli Roman Mecmuası, 1 Mayıs 1325/14 Mayıs 1909, Nr.3, s.185-192.

⁶⁸ Yazıldığı gibi aktarılmıştır.

[186] — Hiçbir şey yok... diye Masagronya cevap verdi.

Rüzgâr, uzaklardan hadid ve pür-kıyamet sedaları tekrar getirdi. Kutlu uğultular, mütemadi ve şedit-i sadmeler, çakal haykırmalarını andıran havadar, vahşi bağırımlar... Bir kapı hiç görülmemiş bir şiddetle, gazup, cinai bir gürültü ile kapandı. Camlar sarsıldı, bir masanın üzerindeki kağıtlar karıştı, teknil-i divan-ı azim perişanlığa boğuldu.

— Kapa!. Kapa!...

İhtiyar, bir hiras-ı ebkemle bağıırıyordu: Oğlum, nerede oğlum?

Kendisi yatağa kaçtı;

Mustarip, bi-mecal mühtez-hiras, ellerini yastıkların altına gömmüştü.

Şimdi onu bir ter basmış; saçsız çıplak kafasından, alnından, çirkin bir kırmızılıkla kızaran yüzüne akıyordu; yüzünde tesirat-ı şedideden öyle kalın damarlar fırlamıştı ki: O kocaman kırmızı sima, bu kalın damarlarla, bir öküz ciğerine benzemişti.

Şimdi “Fara” caddesinde, ilk evlere doğru azim bir cumhur-ı nas, mevvac ve pür heyecan berdar-ı nehir hurûşanlılığıyla koşuyorlardı. Diğer büyük bir kalabalık, binaların damları ve “San Piyo’nun” meşeleri altında saklanmış, görünmüyorlardı. Ve imdatçı fırkalar taraf taraf geliyorlar. Kıyamcıları çoğaltıyorlar. Giderek kalabalık o kadar çoğaldı, o kadar birbirinin içine kaynaşmaya başlayarak cismen küçüldü ki: Bütün köylerin yolları azim-i yuvalardan taşan lâ-yuad karınca sürüleriyle dolmuş zannedilirdi. Artık sedalar, duvarlara çarpa çarpa inilleyerek, ruud-nüma gürüldeyişlerle fasılasız, devam ediyordu; ancak semalar görünmüyordu.

— Oğlum, oğlum nerede?..

İhtiyar öldürücü korkular içinde boğulan bir sesle tekrar sordu: “Onu çağır, onu görmek istiyorum!...”

Ofena Dukasının ihtilale sebep olan bir zulmü için bir gün evvel birkaç yüz genç, sarayın balkonları altına gelmişler; bir nümayiş yaparak bağırımlardı. İhtiyar bundan cinnet-engiz bir korku hissederek kız çocuklar gibi ağlamış, bütün geceyi kutsiyan-ı cennetten istimdat ile geçirmişti.

Mevt ü mehâlik-i mevt fikri, bu mefluç ve yarı muntafî ihtiyara tasvire sığmaz bir korku veriyor ve korkunun içinde son katarat-ı hayatı, ıstıraplarla doluyordu. O, ölmek istemiyordu:

— Luici! Luici!... Boğuk seda ile oğlunu çağırırdı.

Tekmil-i saray, camlara çarpan ve rüzgârın aks-i eniniyle dolu. Vakit vakit derin gürültüler oluyor; bir kapı vuruluyor ve bu arada acul boğuk, mustarip bir ses oğlunu istiyordu:

[187] —Luici!...

Duka, koşarak geldi. Biraz sararmış ve telaşlı idi; İtitalini güç hâl ile muhafaza edebiliyordu.

Uzun boylu, iri vücutlu bir adamdı. Siyah sakalı simasına bir mehabet veriyordu. Zarif, şahane ağzı, bir infial-i şedit ile titriyor gibi idi. Gözler, mazlum ve pür ateş, büyük burnu soluk soluğa, şişmiş ve kızarmıştı.

— Ne oluyoruz?.. “Don Filip” hafakan-engiz bir helecan ve bir azab-ı teneffüsle soruyordu.

— Korkmayınız Peder, ben buradayım. Diye Duka yatağa takarrüp ederek ve gülümsemeye çalışarak cevap verdi.

“Masagronya” balkonlardan birinin önünde ayakta duruyor, azim bir dikkatle sokağa bakıyordu. Sokakta artık gürültü kesilmiş, hiç kimse görülüyordu.

Güneş gülden bir taç-ı alev-nisar şaşasıyla saf semadan iniyor, indikçe büyüyerek, yükselerek bütün tepecikleri kırmızı nurla dolduruyordu. Tekmil-i sahrayı ateş içinde gibi idi. Zannolunur ki cenup rüzgârı yangını üflüyor. Kameran ilk rubu “Lişi” nin muhip ormanlarının arasından yükseliyordu.

“Masagronya” görünmediği için “Karletto Kuruva” merak ediyordu. Salonda geniş ve uzun adımlarla geziniyor, merakından sabırsızlanıyordu. Bir silahlıktan iki tüfek aldı, dikkatle muayene etti. İhtiyar, ağır bir yük altındaki beygirlerin solumalarına benzer bir soluşuyla, fırlamış gözleriyle “Masagronya”nın her hareketini takip ediyor, vakit vakit felçzede ellerini biraz rahat ettirmek isteyerek yatarak çarşafın üstüne atıyordu.

İki üç defa “Masagronya”dan sormuştu: — Ne görüyorsun?..

Şimdi “Masagronya” telaşla haykırdı:

— İşte “Karletto” koşarak geliyor; “Cennaro” da beraber...

Hemen büyük kapıya hızlı hızlı vurulduğunu hissetti. Biraz sonra “Karletto” ve hizmetçisi salona girdiler. Sararmış, pür-hıraş ve âlûde-i hun u türap ...

Duka “Karletto” yu bu halde görünce acı bir seda-yı tesirle kollarının arasına aldı, cerihasını bulmak için vücudunun her tarafını yoklamaya başladı.

— Sana ne yaptılar?.. Söyle, ne yaptılar?..

Şimdi “Karletto” bir kadın zaafiyla ağlıyordu ve hıçkırıklar arasında: — Burası... diyor, başını eğerek pıhtılı kanlarla yapışmış yarayı gösteriyordu. Duka saçlarının arasını parmaklarıyla yavaş yavaş yoklayarak, açarak yarayı bulmaya çalışıyordu.

O, “Karletto Kuruva” yı hazin bir muhabbetle [188] sever, onun için en sevgilisine mahsus nazarıdikkat sarf ediyordu.

— Acıyor mu?

Bu sual “Karletto”yu daha hızlı hıçkırıklarla ağlattı. O, bir kız çocuğu gibi idi; ince uzun kumral saçlarla dalgalanan nisvî bir sima, gayet güzel bir ağız, o kadar ince ki ancak hademelerde bulunabilen bir ses.

Duka, bütün mevcudiyeti titreyerek:

— Şimdi görecekler!. Dediği vakit, nemli gözlerini balkona çevirdi. Şimdi o taraftan kalabalık ve müthiş sesler iştiliyordu.

“Karletto”nun hizmetçisi, daha ağır bir darbe ile sol omzundan yaralı idi. Kolu dirseğine kadar kan içinde idi. O çılgın canavarların önünden nasıl koşarak kaçtıklarını çocuklara mahsus bir ifrat-ı mübalağa ile anlatıyordu. O vakit “Masagronya” yine balkonun önünde mutarassıt idi; bağırırdı:

— İşte!.. Saraya geliyorlar... Hepsi silahlı!..

“Don Luici”, “Karletto”yu bırakarak gelenleri görmek için koştu.

Kalabalık bir iki dakika da sarayın altında bulundu ve hemen sarayı abluka ettiler. Öyle bir abluka ki bütün binayı, hiç nefes aldırmayan muntazam ve koyu bir muhafaza içine tıkmış ve kilitlemişti.

İhtilalcilerin birtakımları, uçları bir nevi meşalelerle alev-nisar sırtıklar getirmişlerdi. O alevler hevl-engiz çatırtılarla kıvılcımlar, ateş-i alevler yongalar saçıyor ve cihâtını kırmızı bir aydınlıkla dalgalandırıyordu.

Diğer bir zümrenin ortasında uzun ve kalın tek bir sırık vardı ki tepesinde bir insan cesedi muallak. Bu ölüden bin seda-yı hadid, bin hareket-i infial ve intikam alıyor ve bu seda u hareketin içinde bir isim tekrar edilerek yuvarlanıyordu:

— Kassaura!. Kassaura!..

Ofena Dukası; bu kendisinden intikamlar alınan ceset, müsellah bir kuvveyi muavine toplamak için hemen gece yola çıkardığı “Vinçenso Muvro” olduğunu tanıyınca şedit bir teheyyüç-i asabiye tutulan ellerini ısırmağa başladı. “Masagronya”ya parmak işaretiyle cesedi gösterdiği vakit o, yavaş bir sesle:

— Hepsi bitti!.. dedi.

Fakat Don Filip bunu işitmişti. Artık bütün asabını pençe-i yeis ü hiras sıkıyordu.

Hizmetçiler harap be birbirinin mevt kaplamış simalarla kapının arkasında durarak bazıları ağlıyor, bazıları ervah-ı mukaddesten istigâse ediyor, bazıları ahalinin reisine arz-ı hizmet etse hayatını kurtarmak kabil olup olmayacağını düşünüyordu. Bu sonunculardan beş altı zayıf kalp, bir ittifak-ı seri ile düşündüklerini yaparak hayata avdet ettiler.

[189] — Balkona! Balkona!.. Ahali bir fırtına kuvvetiyle bağıırıyordu:

— Balkona!..

Ofena Dukası sarayda daha az tehlikeli bir yere gitmek için yavaş yavaş “Masagronya” ile konuşuyordu.

Duka, hizmetçiler arasındaki hafif fısıltıyı ve ikisinin meflûci yatağından indirmeye çalıştıklarını, diğer ikisinin onlara doğru gelmekte olduklarını işitmiş ve görmüş idi. Etrafa dönerek;

— Koltukta oturunuz, peder, netice iyi olacak, merak etmeyiniz. Diyordu. O dinlemedi. Bu şişman ve cüseym ihtiyar, şimdi şedit bir saraya tutulmuş gibi idi. Kendisini yüklenen iki, hizmetçinin boyunlarına lerzedar kollarla sarılmıştı; homurdanıyordu. Salonun her tarafı kapalı ve dayanılmaz bir korku ile dolu idi. Şimdi o sedye içinde, iri bacaklar dışarıda karışık ve harap bir ıttıratsızlıkla sallanıyor. O kocaman boş bir tuluma benzeyen karın, dizlerinin üzerinde dikiliyordu. Bu yükü nakl-i ameliyatı pek zahmetli oldu.

Duka, “Masagronya”ya seslendi:

— Covanni, haydi!..

“Masagronya” bir cümle-i meyusa ile davranarak kapıları, kanatları açtı, balkona çıktı.

Muhasırlar, hareketi azim bir gürültü ile karşıladılar... şimdi beş, on, yirmi meşale nar-efşan birleşmiş, oraya hücum etmişti. Aydınlık, balkon altındaki gavur simalar, yerlerde yatan ecsad-ı maktuleyi, siyah bakan demirleri tenvir ediyordu.

Meşaleciler yüzleri, saçtıkları kıvılcımlardan ve ateş parçalarından tahaffuz için onla sıvamışlardı.

Meşaleler, kuru ve kutlu yanıyorlar, mevvac ve ateşin kıvrana kıvrana, çatırdaya çatırdaya havai fişekler patlayarak ateşler saçıyorlardı.

— Masagronya! Masagronya!.. Sefih için ölüm!.. Zalim için ölüm!..

Bütün halk böyle bağırıyor ve bağıra bağıra yeni hamlelerle daha yaklaşıyorlardı.

“Masagronya” gürültücülere işaret-i teskiniye tarzında bir elini uzatıyor ve sedasının bütün kuvvetiyle kral namına bir kanun ilan eder gibi bağırarak halkı itaate davet ediyordu:

— Lutf-ı hakla “Sicilyateyn” in ve Kudüs’ün hükümdar-ı haşmetmeab bi ikinci Ferdinand namına!..

İki üç meşaleci gürültü arasından cevap verdi:

— Hırsıza ölüm!...

Kral namına istirhamcı hatip göğsünden ve alnından vuruldu; bir defa sendeledi, bir elini kaldırmak isteyerek yuvarlandı. Düşerken başı, hutbesini önünde bağırıldığı terace ile bir demirin arasında sıkışarak vücudu bir büyük kabak gibi sarktı; artık harıl harıl kan akıyordu. Bu, halkı sevindirdi.

[190] Meşaleciler, balkonun altına daha yaklaştılar; “Vinçenso Muvro” yu mabeyin nazırının yanına getirdiler. Şimdi halk, bu iki cesedin birleşmesine biraz hazz-ı vahşi ile bakıyordu.

Yine bağırımlar yükseldi:

— Kassaura! Kassaura!.. Duka!.. Ölüm!...

Şimdi müthiş bir taş hücumu, kutlu ve seri bir seyl hızıyla sarayın pencerelerini döküyordu. Camlar, müthiş şangırtıyla muhasırların önüne düşüyor, taşlar yuvarlanıyor ve uçuyordu. Bu hamle de muhasırlardan hayli yaralananlar oldu.

Taş hücumunun sonunda “Ferdinando Şoyli” bağırdı:

— Kapılara!... Bu seda, birçok ağızlarda tekrar etti.

Artık Ofena Dukasının tekmil-i halas-ı ümitleri harap olmuştu.

“Masagronya”nın sükût ettiği balkonun kanatlarını kapamaya hiç kimse cesaret edememişti. Orada ceset, berbat bir vaziyette muallak duruyordu. Bazı

meşaleciler, serbest hareket edebilmek için asa-yı ateş fişeklerini oraya dayamışlardı.

Kapılara vurulduğu işitildi; Ofena Dukası, bir tecrübe daha yapmak istiyordu. “Don Filip” korkudan âtil kalmış, gözlerini kapamıştı. Artık sesi çıkmıyordu. “Karletto Kuruva” nın başı sarılı bir köşeye kaçmış, korkudan ve titremeden dişleri çarparak, zavallı fırlamış gözleriyle efendisinin her adımı, her hareketi, her sözünü takip ediyordu. Hizmetçilerin hemen hepsi tavan arasına kaçmışlar, pek azı bu hücum salonlarında kalmışlardı.

“Don Luici” bunları toplamak, canlandırmak, ellerine piştovları tüfekler vererek silahlandırdı. Hepsini tekrar tekrar bir pencere, bir balkon arasına tayin etti. En ziyade mümkün olabilen süratle, şu kalabalığa karşın atacaklardı; hiç ses çıkarmadan ve hiç oralarda mevcudiyetlerini hissettirmeden!...

— Arş!...

Ateş başladı. “Don Luici” mütereddit helecanlarla ümit ediyordu. Bizzat kendisi uzun tüfeklerini, şayan-ı hayret bir cesaretle ve asla yorulmaksızın dolduruyor, boşaltıyordu.

Halk, birbirine sıkışık, pek kalabalık idi. Bu cihetle bir atım boşa gitmiyordu. Muntazam bir ateş ortasında kalan halk, her atımda bir feryat koparıyor, karışıyor ve bu hizmetçilerin gayretlerini ateşlendiriyordu. Perişan-ı galebe etti. Pek çoğu, yaralıları yerlere bırakarak kaçtılar.

Şimdi hizmetçiler cemaati bir seda-yı zafer çıkardılar:

— Yaşasın Ofena Dukası!..

Bu mahlukat-ı sefile, ancak şimdi, düşmanın arkasını gördükten sonra kesb-i hayat [191] etmişlerdi; artık saklı durarak körüne atmadılar; bir hiddetle ayağa kalktılar, her atım için bir hedef arıyorlardı. Ve her düşeni gördükçe bağırıyorlardı:

— Yaşasın Duka!..

Az sonra saray tamamen muhasaradan kurtuldu. Etrafta yaralıların enin-i ıstırabı duyuluyordu. Mecruhlar arasında atılmış meşalelerden çıkan alevler, onları yakıyor; bazı baygın kalanlar da, bu yeni acı ile, yeksan-ı inilti çıkarıyorlardı ve o ateşleri, alevleri, mütemadiyen akarak biriken kan gölleri söndürüyordu.

Bu esnada “Ofena Dukası” yalnız idi; “Karletto”nun müziç ağlamalarını teskine çalışmakta ve hiç olmazsa bu gece için her tehlikeden masun kalmak niyazını takipte iken bir an meşumda ihtilalcilerin ıslıkları, bağırımları hemen

sarayın önünde, şedit rüzgârlara karışarak yükseldi. Şimdi aşağı odada sarhoş uyuyan dört beş hizmetçi dumandan boğularak uyandılar. Onlar hâlâ sarhoş, ayakta duramıyorlardı. Dillerinde felce benzer öyle bir atalet var ki konuşamıyorlar.

— Ateş! Ateş!..

Şimdi hizmetçiler, saki bir şeyden ürken hayvan sürüsü gibi titriyorlardı. Denaet-i maderzat avdet etmişti. Korkunç bir rüyada gibi idiler. Ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Tehlikenin katiyen tahkikini görmeden bir çare-i firar arıyorlardı.

Duka, bu ani vakaya birden inanamadı. Fakat “Karletto Kuruva” salona hücum eden dumanları gördüğü ve gıda arayan aslan sedalarına benzer müthiş haykırmaları işittiği vakit haris-engiz bir çığlık kopararak beyhude hareketlerle çırpınmaya başladı. Rüyasında ağır bir ölünün amak-ı mazlumuna yuvarlanmak acılarıyla kıvranan “Don Filip” çocuğun bu gürültüsüyle birden uyandı.

Ölüm gayrikabil firar idi. Ateş, koyu bir rüzgârın darbeleriyle şedit ü savlet-engiz, koca binanın asap-ı resânetini yalayarak, haris dişlerle kemirerek, çatırdatarak, her şeyden pür telaş, mevvac, serîü’l-cereyan, ahenktar alevler çıkarıyordu.

Alevler tahtalar üzerinde sessiz koşuyor, döşemeleri, mütereddit hafif temaslarla okşayarak üzerlerinde ani güldesteler yapıyor ve onları güzel, fakat girîzan renklerle boyuyordu. Küçük, pek ince bir ihtizaz binlerce dilleri, nüfuz-ı acul ile ipeklerin harim-canına gidiyor, orada birden kale bendlerine ilk çıkan bahadırların ruhlarını ihya ederek, bu tarafta ani ve muhtas bir hareketle, perilerin ve ilahelerin dudaklarında, asla görülmemiş tebessümler tutuşturuyordu; daima seyyar, daima girîzan, daima daha ziyade nevvar, acul geçiyorlar, koşuyorlar. Koşuyorlar, temas ettikleri eşyayı bir hareket-i ric’iye ile sarsarak tutuşturuyorlar; onları öyle tutuşturduktan sonra, şekillerini asla bozmadan nagehan birer kırmızı yakut yapıyorlar; [192] daha sonra, samia-çak gürültüler, sükutlar, nagah-zuhur remadlar...

Bu la-yuad-ı derecat ile fezayı dolduran sedalarda, amik bir ahenk ile vasi bir sahne-i musiki vardı. Sanki: Milyonlarla bakır levhalardan müteşekkil azim bir bando zili ve beraberinde milyonlarla mızraplı bir organun...

Bu samia-çak musikinin an-ı girîzan-ı fasılasında semanın saf ve hayal-nevaz yıldızdan taşlarla parıldadığı görülüyordu. Ve tekmi-i saray, ateşin kudret-i hakimanesi altında idi.

— Kurtarın beni! Kurtarın beni!..

İhtiyar, uzandığı yeri çöküyor, iniyor hissederek ve beyhude telaşlarla kendini kurtarmaya uğraşarak, gözleri kararmış, zalim ve keder-engiz bir felakete uğramak helecanyla bağıırıyordu.

— Kurtarın beni!...

Harikulade bir kuvvetle kendini kaldırdı, yere attı. Şimdi havl-i can ile yüzü koyun, dizleri üzerinde, küçük bi-derman adımlarla kaçmak, kurtulmak istiyor ve tarif edilmez bir şiddet-i hareketle çabalıyor, koşuyor, elleriyle yürüyordu. Birden düştü; bir darbe-i alev yetişmişti. Ve artık canı yanmış bir yaban domuzu gibi çırpınarak bağıırıyordu.

Ahalinin sedaları, hakimane bir kuvvetle yangının fevkine çıkıyordu. Hizmetçiler, korkudan ve acıdan çıldırmışlar, yarı yanmış pencerelerden atlıyorlar, sokağa hurdaşa yuvarlanıyorlar, canlı düşenleri hemen avlıyorlardı. Her sükût-ı ahalide bir gıryiv-i nâhoşnut hasıl ediyordu.

— Duka! Duka!...

Nâşekip ve nâhoşnut idiler, onlar müstebitlerini, o huysuz maşuk ile beraber böyle atılır görmek istiyorlardı.

— İşte! İşte!...

— Atla! Atla!... Seni istiyoruz atla!.

— Geber, köpek!... Geber! Geber!.. Geber!..

“Don Luici” büyük kapının önünde tamamen ahalinin karşısında görünmüştü. Elbisesi alev içinde idi. Kucağındaki “Karletto Kuruva” hiç kımıldamıyordu. Yüzü, tanınmayacak derecede yanmıştı. Ne saç, ne sakal hepsi yanmış... Yangına karşı cesur yürüyordu. Ve bu gaddar ıstıraba karşı kıymettar bir metaneti vardı.

Ahali, Dukayı gördükleri ilk anda mebhut kaldılar. Sonra tekrar gürleyerek bağırımlarla hareketler birbirine karıştı, vahşi bir intizarla bekliyorlardı ki bu, büyük fedakârlık, önlerinde can versin.

— Buraya, buraya köpek!.. Seni ölürlen görmek istiyoruz!

“Don Luici” alevlerin önünden geçerken bu son sevinmeyi işitmişti, bütün ruh-ı metanetini toplayarak ve olanca kuvve-i taazzumuyla, tasvir edilmez bir hareket-i tahkiriye gösterdi; arkasını döndü; ilanihaye arada kalmak üzere ateşin en canavar haykırmalarla saldırdığı tarafa yürüdü ve kayboldu.

Fi 14 Kânunusani sene 1907

Ali Fahri

1.3.11 Buhran⁶⁹

Resim 102: “Buhran” dan [s.193]

[193] Seni ben sevmiyorum, sevmiyorum.

Geçen akşamki yalan sözlere aldanma, kuzum...

Sakın aldanma, inanma, kanma;

Bir muvakkat sıtma,

Asabi bir humma,

Sanki bir fırtına kalbimde kudurmuştu o akşam birden;

Bilmiyordum o zaman kendimi ben.

Bana hakimdi evet katiyen

Bir süreksiz heyecan

Bir nevbet, bir hezeyan...

İtiraf ve temin,

Ağlamaklar ve yemin,

O beyaz mendilini ıslatan eşk-âbe-i râz,

O melek çehre ki doğru uçan enzar-ı niyaz,

O vücudumda gezen ra'ş-e-i pür-berf ü medid,

[194] O dimağımda kopan zelzele-i aşk u ümid

Ki ederdı teyit

Leb-i lerzanımda

⁶⁹ Celal Sahir, Resimli Roman Mecmuası, 1 Mayıs 1325/14 Mayıs 1909, Nr.3, s.193-196.

Ateşin, pür feveran
Çıkan elfaz-ı perişanî... Yalan, hepsi yalan...

Niye bilmem, nasıl oldu bilmem,
Pek ılıktı odamız...
Niye bilmem, nasıl oldu bilmem,
Öyle kaldık yalnız...

Kimseler yoktu, evet, hep çekilmişlerdi...
Kimseler yok mu? Hayır, vardı biri ta sobanın
Yakınında, o hareketle uyumuş, dalgın
Uyuyan nazlı ve munis o yeşil gözlü kedi...
Kapamıştı o deniz gözleri bir tüylü, beyaz puşide;
Başka bir ufka açılmıştı pür esrar u emel-i çeşmanı.
Kim bilir hangi semalardaki pür cazibe bir hurşide
Münatıf şimdi o zümrüt nazar-ı handanı?..
Kim bilir hangi müzehhep kuşlar,
Kim bilir hangi gümüşten kelebekler,
O yeşil gözleri bir sene-i rüyada sabırsız bekler,
Aldatıp etmek için bir küçücük an-ı telazzüz-i imrar?

Yoktu hiç kimse fakat yalnız uzaklarda beyaz bir sema,
Bir pamuktan yığının arkasına gizlenmiş
Gecenin gizli muhabbetleri her an teftiş
Eylemekten mütelezziz, mütecessis, şeytan
Kızı, mest ü pür haz,
Asumandan bize yollardı beyaz,
Yaramaz bir nazar-ı istihza
Bir nazar ki: Ne tuhaf – derdi – sevişmez iki mesut insan!.

Gecenin ruhuna nafızdi sükût;
Bir ibadet-gehe dönmüştü cihan;
Sanki her şey mütereddid, mebhut,
Bütün insanlardan

Ayrı, bir başka samimi ve derin
Tarz-ı meçhul-ı taabbüdle murakıptı. Hazin
Bir sükûnetle ufuklar, dağlar,
O yeşil başlı ağaçlar ve yeşil yüzlü deniz,
Hareketsiz, sessiz,
Düşünüyorlardı. Ne bir kuş ağlar,
Ne de bir dalga fısıldardı. Çakıllar seyyal,
Tuzlu son buse-i emvac ile mest-i amal,
Sanki bi-lafz u seda
Bir münacat-ı melül sevda
Ediyordu tekrar.
Ve semalarda pamuktan kuşlar
Uçuyorlardı. Muhitatta bir gizli melal
Vardı. Yalnız gecenin
O münevver, nermin
Kızı pek şendi, evet, şen, mütebessim, cevval...

Niye bilmem, nasıl oldu bilmem,
Uçtu birden nazarım çehre ki, har u hayran
Niye bilmem, nasıl oldu bilmem,
Sen de baktın bana, mest u handan...

Ve devam etti müebbet bir an
[195] Budur aguş-ı enzar,
Kalbimin buzları üstünde doğan şems-i bahar.
Şimdi kalbimde büyük helecan,
Şimdi beynimde belirsiz tutulan
Bir yangın,
Gözlerim şimdi mülakat-ı nigahınla ezilmiş, baygın
Ağlıyorlardı; ve yaşlar da, hazin u asabi
Asumandan ser-i ezhara düşen jale gibi,
Konuyorlardı senin esvabının kurdelelerinden masnu
O siyah güllerinin üstüne ser-mest-i huzu
Odamız cennete dönmüştü, melektin sen de;

Ben de diz çöktüm önünde, sana oldum ben de.
Ellerin çehre-i zerdimde gezer,
Nazarın kalbimi nuru ile ezer,
Leblerim penyvar⁷⁰ danteli üstünde yüzer,
Gizli bir hiss-i girîzan gibi her lahza üzer,
Ken, ah
Sinen oldu açılıp aşkıma bir tatlı penah...

Orada ben bir sayfa şiir okudum.
Öyle bir şiir-i şuh u enfes ki
Uzak asırların umkunda gizlenen eski
Bir muhabbet hikâyesiydi, uzun
Ve sıcak bir hikâye-i ebedi...
Bir şeb-i daimî ile meşhun
Zavallı kalb-i marizim biraz güneşlendi,
Ve diyorum ki, oh mesudum...
Ah, lakin bu fecrikâzipti;
Ve sabah olmamıştı, aldandım,
Onu ben subh-ı sermedi sandım.
Bu derin gafletimi anladım ancak şimdi;
Anladım, şimdi perişanım, ah,
Bu günah
Ezior kalbimi hiss-i nedametle, evet,
Mücrimim ben, beni affet, affet...
Ben inandım, o zamanki hisse,
Sen inandın bana, biçare kadın!
Ağlıyor şimdi gözümde yâdın
Leblerimde gülüyor bir buse.
Oh, bir yâd ki na-şad u melül...
Oh, bir buse ki zar u malul...

Yalnızım bu gece;

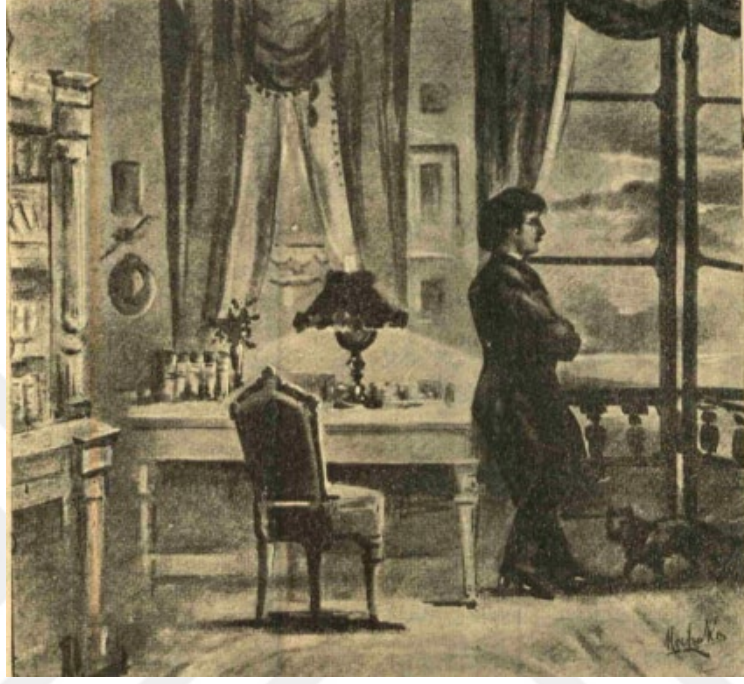
⁷⁰ "Peignoir" Fr. Sabahlık

Sızlayan kalbimi her şey geliyor tehice...
Çınlıyor ufk-ı sımahımda bütün kakhahalar,
Oh, her şey de bir istihza var...
Hele bak, bak, geçen akşamki müşevvik kamere
Ne kayıtsız, ne donuk bir çehre!
Geçen akşam gezinen müfreze-i şuh-ı sehab
Ki sefid ü şeffaf
Ediyorlardı bizim aşkımız üstünde tavaf...
Yok bu akşam o semavi kuşlar;
Başka ifrit gibi korkunç, siyah kuşlar var.
Oh, her şeyde meraret ü dimağında azap...
Kapı şimdi aralandı ve gelen bilsen kim?
Geçen akşam uyuyan nazlı, yeşil gözlü kedim!
Ah onun ince sedasında bile
Başka bir nağme-i istihza var;
Ah, bu akşam o da şuh ve gaddar...
Yok mu bir kalbimdeki müthiş eleme tadile?
[196] Beri bu akşam ne kadar zar u perişanım, ah,
Bu günah
Eziyor kalbimi bir hiss-i nedametle, evet,
Mücrimim ben, beni affet, affet...
Kanayan kalbimi sensin ancak
Yedi afv u kereminle saracak
Ah, ey pembe, ipek, şuh, güzel
El!
Gel,
Gel benim kalbimi sar,
Gel benim kalbimi sar, ey yedi şuh u sehhar!
Ah, gel, gel, sana ben muhtacım,
Sen gelirsen dincecek belki acım...
Yoksa mutlak bu günah
Ve bu leyl-i bedhah
Ve şu karşımda gülen çehre-i meşum u siyah
Beni artık edecek kahr u tebah...

Seni ben sevmiyorum, sen beni gel, bir an sev!
Çünkü sensiz boğuyor ruhu bu hain, boş ev.

Mart, 1325 gece

Celal Sahir

Resim 103: [s.196]

1.3.12 Çılbır⁷¹

Resim 104: [s.197]

⁷¹ Muharrir: Gustave Droz, Mütercimi: Halit Ziya, Resimli Roman Mecmuası, 1 Mayıs 1325/14 Mayıs 1909, Nr.3, s. 197-206.Eserin orijinaline bağlantısı verilen adresten ulaşılmıştır: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=coo.31924027324569&seq=9>

[197] Sabahtan beri düşmekte olan yağmur yorulmuş gibi görünüyordu; o kadar inceleşmiş idi ki akşamları çim-zarın fevkinde müşahede olunan hafif sislere benziyordu.⁷² Henüz yemek yememiştik; taamin sonunda uyumuş olan Bebek efendi⁷³ habgahına çekilmiş idi; biz de Luiz ve ben, açık olan pencerenin karşısında, ayakta ufku seyrederek mırıldanmak nevinden teganni ediyorduk.

Zevcim bana dedi ki: — Baba Nuh, sefineden çıksak?...

— Lakin, lavs-i kuzah görmüyorum.

— Daha iyi, önümüze doğru gidelim.

Gitti ve biraz sonra başını örtmüş ayakkabılarını giymiş, eldivenlerini takmış olduğu halde avdet etti; kuvvetli bir surette, bir hayli zaman görüşülmedikten sonra tekrar buluşulan o latif günlerde vukua geldiği vecihle yanıma sokularak güzelce koluma girdi.

—Ah! Dışarıya çıkmaktan ne kadar memnunum letafet-i havayı hissediyor musun? ben yürümek yürümek isterim... Çok uzağa gitsek! Henüz aydınlık.

Bu sözleri söylediği esnada meşini benimkine tevfik için iri adımlar atarak ve gülerek beni itiyordu.

[198] Çitin boyuna gittik ve sola saparak ormana girdik. Bu güzel ormanı ne kadar severdik! Şu saatlerde sakin, nemnâk ve ratıp olurdu. Sudan yetişmiş olan yosunlar sıkılan bir sünger gibi ayaklar altında ezilir, ötekil dalların her bir yaprağında sükuta hazır bir şafak-ı katre sallanırdı.

Tevakkuf ederek Luiz'e: Islanacaksın dedim.

— Adam sen de! Ayakkabılarım kalın, haydi gidelim.

Sakitane katre-riz olan orman arasında, seyranımıza devam ettik.

Zevcemin bu akşam cesur olması hoşuma gidiyordu. Zira, hususiyle her şeyden sükût edip peyda-yı sükûn ettiği, rüzgârın sakin olduğunu, yağmurun yorularak bulutlara sokulduğu, hatta kuşların bile uyumaya, tüylerini kurutmayı düşündükleri bir saatte, nemnâk bir orman kadar güzel bir şey yoktur.

Ben bu hâli severim; zira insan eşiyle beraber kol kola bulunarak, tamamıyla yalnız olduklarını hissederek mualla-yı yeşil kubbeler altında gezmekte, nemnâk ormanın nafiz rayihasını teneffüs etmekte, bütün kütüklere boyuna aksederek ahenktar ve uzun bir ses çıkarak meşelere bir değnekle çakmakta, kâh kırılan bir

⁷² “Sislere” ve “benziyordu” kelimeleri metinde harfleri eksik çıkmıştır. Orijinal Fransızca metinden hareketle bu kısım tamamlanmıştır.

⁷³ Orijinal metinde “M. Bébé” şeklindedir.

dalın, kah yapraktan yapağa fısıldayarak vakit vakit düşen su katrelerinin gürültüsüyle tevakkuf etmekte, yağmurla tasaffi eden hava-yı safi ciğerlerin bütün kuvvetiyle çekmekte, bütün bu elvah-ı zarife ve hafiyenin ahenk-naziğini – şöyle tabi etmek mümkünse – gözlerle dinlemekte bir hazz-ı fevkalade vardır.

Tasvir-i hakikate tamamiyet isabetiyle istimal edile edile kesb-i âmmiyet eden bu tarz-ı lisanı cemi kelimat-ı zarife maksadıyla ihtiyar ediyorum zannedilmesin.

Güzel bir günden sonra şemsi ufka doğru üful ettiği vakit menâzır, ateşinin başına iplik büken bir genç kızın çehresi gibi, renk-i lale boyanır, garik-i elvan olur, elvah-ı ruhlanır, kesp-i ciyâdet eder; tabiat-ı şiddet neşvesinden ihtizaza gelmiş zannolunur; gündüz esnasında tabiatın germâ-ı germi faaliyeti hissedilir. Ormanlara hareketi intişar eder, yaprakların üzerinde elmaslar, zümrütler, yakutlar, yosunlar, göklerde raşe-bahş zevk olacak safahat-ı müzehhebe görülür. Burası bütün kuva-yı tesiriye malik bir mecmua-ı ahenk, bağıteten açılınca gözleri kamaştıran bir mücevherat muhafazası gibi eşia-perdaz bir levha-ı zinet-duş halindedir. Burası bir mabede kabil (...)sürülerin taraka-i asvatı aks-endaz muhabbet olduğu bir sırada bir millet-i heyet-i Umumiyesiyle beraber zânû-be-zemin tahmid olmuş, eflaki ref-i avaz-ı şükran ediyor zannedilir.

Muzlim bir havada başka bir letafet vardır. Bir reng-i severe, bir nağme-i neşve-avere tesadüf olunmaz; tabiat yorulmuşta bir parça esnedikten sonra garik-i sükûn-ı mahz içinde uyur. Bu akşam kendisini [199] uyutmakla mükellef olan kemanlar bir teganni-i ebkemane ile inler, hafif hafif zenzeme saz olur, yaylar bir hazin amik ile müteessir gibi girişlere ancak temas eder. Bir rüyaya benzeyen şu musiki-i sakiti hissedebilmek için vakfı hissetmek lazım gelir; lakin bu seda-yı sakit-i nağmedar o kadar halavetdar, o ahengi-i hafif o kadar his-perverdir ki gözlere tekrar-i elhan eden bu zemzemenin dil-sir zevki olanlar tarâka-perdaz tanburlarla enin-güzar kemanlardan, setre-i nemnâkı altında mestur bir ormanla, inikâsat-ı müzehhep altında şâsaadar bir ormandan hangisini intihap edeceklerinde aciz kalırlar.

Biz ağaçların altında yürümekte iken başımız fevkinde hafif bir rüzgâr geçerek zirvelerini okşadı, dallar hemen hışıltıya başladı ve ıslanmış kuşlar gibi silkinerek üzerimize bir baran-ı mücevherat döktü.

Luiz hemen tevakkuf ederek: — Aman Yarabbi muazzep rüzgâr! Islandım! Dedi.

Elbisesi biraz uçuşuyordu. Birbirine sıkışmış ve otların içinde nim saklanmış yumuşak ayakkabılarını görüyordum.

— Islandım, ıslandım; başlığım kalktı, boynuma bir tufan, bir nehir aktı.

— Nereye zavallı sevgilim?

— Nereye mi? Söylüyorum a, boynuma ta ortasına işte....

Bana baktı, gülüştük.

Boynunu sildim, başlığını yerleştirdim. İyice kuruduğu zaman mütebessimane bana dedi ki: — Sen pek hoş bir adamsın.

Zannederim ki bu vaka ona bahş-i neşve etti, o rütbe ki otların üzerinden bana müstenit olduğu halde sığırdı. Birdenbire yüksek kuruların sükûn-ı safisi içine daldığımız sırada: “Ey, hiç zevcesini sevmeyen küçük yaramaz kocacığım haydi ilerle!” sözlerini bir havaya uydurarak terennüme başladı.

Bu sözleri ileri adımlar atarak güzel beyaz dişlerini bana göstererek öyle hoş bir tavır-ı latif ile, kolumu öyle muhabbetle sıkarak söylüyor idi ki ben de onunla beraber terennüme başladım.

Çocuk gibi idik, bunu hissediyor ve bu halin letafetini bildiğimiz için neşve-yâb oluyorduk.

Birdenbire bir kömür ocağının önünde tevakkuf ettik; kurumuş, önü dolmuş bir ocak... Bilemem, fakat bu mevkide şu parlak, yoğurulmuş; ağaçlar, ezilmiş gibi görünüyor ve çalılar arasında kıvranarak kızgın göklerin fişkırıldığı müşahede olunuyordu.

Bana bakarak Luiz dedi ki: —Kaybolacağımıza ihmal vermez misin?

— Hayır sevgili civanım

— Ya kaybolursak? Yarın şimdi beyaz yatakcığınca uyuyan zavallı kuzucuk ne der? Dönmek ister misin? Söyle, dönmek ister misin?

Resim 105: [200] “Nihayet bir cihetten sonra tava hareke etti” [s.200]

[201] — Lakin evimizden yirmi dakikalık bir mesafedeyiz, ziyade değil.

— Evet, evet, ormanlarda kaybolan bütün seyyahlar zannedilir ki evlerinden ancak yirmi dakika uzaktadırlar. Ben bu kıvrılmış çirkin ağaçları sevmem: Bunların kökleri arasında ne kadar böcekler vardır!

Titredi ve eğilerek atf-ı semi-i dikkat eden biri gibi: — Bak, işitiyor musun? Bu reyn darbeleri işitmiyor musun? Sus... Bak, bak, ne kadar derin, ne kadar derin! Bu saatte orman içinde, bu ne olabilir? Güneş gurup ediyor, artık dönsek!

Dinledim ve hakikaten derin bir gürültü işittim, fakat derhal sebebini keşfettim. Bu sebebini ona da söyleyebilirdim, ama yanı başımda ciddi, kulağı dikilmiş, ağzı nim açılmış, gözleri benimkilerini sual etmekte görmekten o kadar hoşlanıyor; ve güya bana hulul etmiş gibi sinem üstünde titrediğini hissetmekten o derece haz oluyordum ki hodkam gibi bila-fütur cevap verdim:

— Hakikaten bu gariptir! Derin darbeler işitiyorum....Haydi gidip görelim. Bu uzakta değildir.

— Oraya mı gitmek he? Sen delisin, Jorj.

Kulağıma pek yavaşça: — Çok korkuyorum, önelim, rica ederim, dönelim.

— Ne kadar korkaksın! Bunun, kesim yerlerinde işleyen yarıcılarının tokmaklarından ibaret olduğunu fark edemedin mi?

— Yarıcılar diyerek beni aldatmak mı istiyorsun? Bu yarıcılar ne yarıyorlar, bakalım?

— Fıçı tahtaları yapmak için iri meşe kütükleri yarıyorlar, işte garibe bundan ibarettir.

— Emin misin?...

— Evet, sevgilim.

— Bu yarıcılar namuslu adamlar mıdır?

— Evet, hususiyle bunlar! Ben onları pek iyi bilirim, haydi gel, görmeye gidelim. Üç dakikalık yol...

Bir parça çekiştirmeye mecbur ederek beni takibe karar verdi. Birkaç dakika sonra dünyanın en garib'el – manzar bir yerinde, Ontariyo Gölü civarında ve Koper'in hikâyelerinde görülen vahşi konak yerlerine müşabih iki üç kulübenin karşısında bulunuyorduk.

Zihnen şunu tasvir ediniz: Yosunlu, muzlim, sık ormanın, o ratıp, yeşil tepenin altında kaybolmak üzere mai bir duman neşreden beyaz baca ile mücehhez, ağaç kütükleri ve tahtalardan müteşekkil kulübeler; yerin etrafında yığılmış ağaç kütükleri; dağlar teşkil etmiş ve bir şekil her meyde sıralanmış kırmızımsı sarı renkte tahtalar; üzerinde birkaç çamaşırın kurumakta olduğu bir ağaca gerilmiş bir ip; kulübelerin etrafında yer düzleşmiş olup küçük alçak bir kapının önünde toplanmış olan on [202] kadar tavuk bir ihtiyar kadının atmakta olduğu daneleri yemektedir.

Bizim takırtımızı görünce ihtiyar kadın: — Akşamınız hayır olsun; Mösyö, Madam. Biraz girip ısınmak ister misiniz? Bu akşam çok serin! Dedi.

Luiz bütün bu şeyleri bir temaşgâhta güzel yapılmış bir manzaraya bakıyormuş gibi seyrediyordu. İçeriye girdik. Buraya mevcut olan şeyler muhafazasıyla mütenasip idi.

Köşe, bucakla memlû bir şekil gayrimuntazam da olan kulübenin ortasında, ocak mahallenin tahdit ve ateşleri zapt eden dört demir arasında gayet güzel bir ateş şaşaa paş idi.

Eski Romalıların evlerinde cihannümler gibi çatı delik olduğu için alev yükseğe çıkmakta ve güneş ziyasının duhul edip dumanların çıktığı açık ve vasi bir baca teşkil eden bu delikten ağaç dalları nim muzlim görünmekte idi. Küllerin

üstünde içinde bir şey kaynamakta olan bir çömlek! Her nevi alet ile memlû olan kulübenin köşelerinde bir çukur yanaklı, tuğla gibi kırmızı çehreli bir küçük ihtiyar olmak üzere üç kişi var kuvvetleriyle baltalamakta idiler. Bunlar peder, oğul ve damat idiler; birlikte yaşıyorlar ve senenin bidayetinden nihayetine kadar yaz kış kendilerine amalgah makamında hizmet eden şu bulunduğumuz kulübe de daima meşe yarıyorlardı.

Tahminen haftada bir kere oğul köye giderek zehair alırdı. İşte o kadar. Pazar günleri ise bütün aile ağaçların gölgesinde top oynardı.

Biz girdiğimiz zaman işçiler tevakkuf ettiler. Her biri bizi selamladıktan sonra messah oldukları parlak baltaları bıraktılar. Bu, meşeler için güzel fakat müthiş manzaralı, iri, sivri, kalın demirli, kısa saplı korkunç bir alettir.

Luiz oturmakta olduğumuz küçük set üzerinde yanıma sokuldu.

İhtiyara dedim ki: — İşinize mâni olmayalım.

— Teşekkür ederim, Mösyö, biz de taam etmek üzereyiz.

İki delikanlı baltalarını bırakarak ancak yontulmuş dört ayak üzerinde bir tahtadan ibaret olan ezmine-i mütekaddimeye mahsus bir sofraya yanaştılar. Küçük, kalın, mai, topraktan mamul tabakları koydukları sırada ihtiyar kadın büyük bir mangal getirerek ateşe bir demet yonga atmakta idi.

Şu garip ve kaba kulübede Luiz bana ne derece zarif ve narin; uzun eldivenleri yumuşak küçük kunduraları, o kıvrılmış fistanıyla ne derece nazik görünüyordu.

İki ellerini uzatarak kendisini alevlerin hararetinden muhafaza ediyor ve ben yarıcılarla görüştüğüm sırada göz ucuyla tavada çatırdamaya başlayan yağa nezaret ediyordu.

Birdenbire ayağa kalktı ve tavanın sapını ihtiyarın elinden alarak “Bırakınız, çılıbırı [203] yapmak için size yardım edeyim, olmaz mı?” dedi.

İhtiyar kadıncağız tebessüm ederek tavayı bıraktı ve Luiz mantarı harekete başlayan kamışı tutmakta olan bir balıkçı vaziyetinde yalnız kaldı.

Ateş kendisini tamamıyla tenvir ediyordu. Gözleri erimiş olan yağa merkûz, külleri önüne doğru uzanmış olduğu halde - kendisine cesaret vermek için olmalı – bir parça dudaklarını ısıırıyordu.

İhtiyar dedi ki: — Sizin küçük ellerinize nispetle bu biraz ağırdır. Bahsederim ki birinci defa olarak oduncu kulübesinde çılıbır yapıyorsunuz, değil mi, Madam?

Luiz gözlerini çevirmeyerek “Evet” manasına işareten işaret etti.

Birdenbire öyle bir hâl-i müteleşiyane ile “Yumurtalar! Yumurtalar” diye bağırdı ki hepimiz kahkahayı salıverdik:

— Yumurtalar! Yağ kabarıyor!... Çabuk geliniz, yoksa karışmam.

İhtiyar kadın kemal-i telaşla yumurtaları çırpıyordu.

İhtiyar: — Hani ya otlar? Diye bağırdı.

Delikanlılar: — Ya sucukla tuz? Dediler.

O zaman herkes işe koyuldu; kıyma kıyıp, otlar doğranıp yumurtalar çırpıldığı sırada Luiz telaşlı bir çehre ile ayaklarını vurarak: “Çabuk olunuz! Ama çabuk olunuz!” diye bağıırıyordu.

Nihayet tavada büyük bir buhran vakıa geldi ve eser-i azim başladı. Hepimiz ateşin etrafında endişe ile bakıyorduk, zira herkes elini işe soktuğu için netice-i ameliyat herkesi mütecessis ediyordu. İhtiyar kadıncağz bir yün tabağının önünde diz üstü çökmüş olarak kızarmaya başlayan çılbrı bıçağının ucuyla kaldırıyordu.

Dedi ki:

— Şimdi, Madam, döndürebilirsiniz!..

İhtiyar ilave etti: — Birdenbire..

Delikanlı şunu ityan etti: — Pek zorlu davranmalı..

Sıra bana gelince ben de: — Çabukça sevgilim, hop! Dedim.

— Hepiniz birden söylerseniz!

— Çabuk olunuz, Madam.

— Ama hepiniz birden söylüyorsunuz hiç cesaret edemem... Hem bu kurşun gibi ağır!

— Birdenbire...

— Ama yapamayacağım! Devrilecek, aman Yarabbi! Şu işin telaşı arasında başlığı düşmüş idi. Çehresi bir şeftali gibi kızarmış, gözleri parlıyor ve başına gelen şu vakaya kızmakla beraber vakit vakit kahkaha ile gülüyor idi. Nihayet büyük bir cihetten sonra tava hareket etti ve çılbrı, itiraf edeyim, biraz zorla, ihtiyar kadının tutmakta olduğu tabağa yuvarlandı.

[204] Hiçbir vakit bir çılbrı bu kadar güzel olmamıştır.

Büyük, müdevver ekmeği dilim dilim kestiği sırada ihtiyar yarıcı dedi ki: — Eminim ki küçük Madamın kolları yorulmuştur.

Mültefitâne gülere zevcem: — Hayır, o kadar değil, lakin benim yani bizim çılbirdan biraz tatmak için pek arzum var.

Hepimiz sofranın etrafına, pek temiz olan tabakların önüne oturarak – benimkinin dibinde üç renkli bir horoz resmi arzıendama ediyordu – bu adamcağızların çılıbırından tattıktan sonra kalktık ve evimizin yolunu tuttuk. Güneş gurup etmiş idi. Oduncunun bütün ailesi kulübeden çıkarak bizim yola revan oluşumuzu seyrettiler.

Uzaktan ihtiyar kadın “İsterseniz, oğlum size refakat etsin” diye bağırdı.

Ağaçların altında hava karanlık ve serin olmaya başlamış idi. Yavaş yavaş süratle yürümeye başladık. Birkaç hatveden sonra Luiz bana dedi ki: — Şu adamlar bahtiyardırlar, istersen bir gün gelelim, onlarla beraber yemek yiyelim. Bebeği merkebe bindiririz, heybeye de büyük bir ekmekle ufak tefek nevale koruz. Jorj, kaybolmaktan korkmuyor musun?

— Hayır sevgilim korkma...

— Büyük bir ekmek... Şurada gördüğüm nedir?

— Hiçbir şey değil. Bir ağaç kökü...

Mırıldanarak: — Ağaç kökü... Arkamızdan hiçbir şey işitmiyor musun?

— Ya rüzgâr yaprakları kımıldatıyor; yahut kuru bir dal kırılıyor.

Akşamüstü bir ormanın ta ortasında ocaklarının yanında oturmuş olanlar kadar kendilerini müsterih bulanlar ne bahtiyarlardır! Korkulmaz, lakin sükût dehşet verir. Bila-ihtiyar zulmetler içinde insan gözleriyle her saniyede tebdil ederek görünen (...) ⁷⁴ eşkali tayin etmek ister. Ayaklar altında birçok şeyler kırılır, gürültü eder; tevakkuf edilirse uzaktan çiftlik köpeklerinin avave-i müştekiyânesi yek-diğerini çağıran baykuşların feryadı uzaktan, yakından mâni verilemeyen daha birçok gürültüler işitilir. Acayip bir şey insanı ihata eder, sirkat-bahş olur. İki kişi bulunursa takarrüp edilir, kol kola gidilir.

Zevcem benimkine ittika etti:

— İster misin, oduncu olalım? Küçük gayet zarif, gayet sade bir kulübe inşa ederiz. Pencerelelere perdeler asar, yere bir kilim serer, bir köşeye de erganunu kurarım.

Bunları yavaş yavaş söylüyor vakit vakit eli kolumun üzerinde titriyordu.

— Sevgilim, sen kulübenden pek çabuk usanırdın.

— Oh, muazzap!

Biraz sonra ilave etti:

⁷⁴ Parantez içinde bulunması gereken kelime harf eksikliğinden dolayı okunamamıştır. Orijinal metinden hareketle anlama göre kelime “karmakarışık” anlamı içermelidir.

— Seni ve oğlunu sevmiyor muyum zann- [205] ediyorsun?... Oh sevgililerim, sizi seviyorum... Oh! Evet.. Her gün mevcut olan bir saadet tarif edilemez, onunla yaşamaya o kadar ülfet edilir ki artık fark edilemez... Bu akşam ve sabah yemeğe benzer: Onun vücudu kimin nazarına çarpar? Mahaza bu hayta onunla kaim değil mi? Lakin bazen insan nefsi muayene eder ve başını elleri arasına alıp da tefekküre başlar, kendi kendisine: “Ben nankörüm, zira mesut olduğum halde kimseye teşekkür etmiyorum” der. Yahut insan yapayalnız bulup da halbuki... Seni seviyorum, ruhum, seni seviyorum.

Başını kolumun üzerine yasladı ve beni kuvvetle sıktı; “Yarabbi! Seni kaybetsem!” diyordu.

Korkak birisi gibi yavaşça söylüyordu. Onu öyle tedhiş eden gece orman mıydı yoksa söyledikleri mi?

Devam ederek dedi ki: — Pek çok defalar rüyamda size kendimi veda ediyor gördüm. Siz ikiniz de ağlıyor idiniz, ben sizi o kadar kuvvetle sıkıyor idim ki hepimiz bir vücut teşkil ediyorduk... Anlıyorsun a, bunlar birtakım kabuslar olmakla beraber pek de hoşuma gitmez değildi, zira sizin için yaşadığımı bana gösteriyordu.

Yürümeye de devam ettik, lakin muhavereyi tekrar rabıt etmek mahal oldu. Vakit vakit kolumu sıkar ve tevakkuf ederek der idi ki:

— Sus!... Dinle... Hayır, bir şey değil...

Nihayet ağaçların arasında bir kökün arkasında kalıp vakit vakit kaybolur, sonra yine zuhur eder küçük bir ziya gördük. Bu sofanın penceresi arkasında bize muntazır olan ziya idi. Parmaklığı iterek evimize girdik. Tam sırası idi, zira tamamen ıslanmış idik.

Bizzat kendim gidip büyük bir çalı getirdim. Ateş çıtırdayıp alevlenmeye başladığı zaman büyük ocağın yanına oturduk. Zavallı zevcem titriyordu. Kunduralarını çıkardım ve ellerimle ayaklarını ateşe yaklaştırdım.

Omzuma dayanarak bana: — Teşekkür ederim dostum. diyordu. Ve öyle bir muhabbetle nazar ediyordu ki ağlamak üzere olduğumu hissediyordum.

Biraz iyileştiği zaman: — Bana o menhus ormanda ne nakletmiş idin, sevgilim? Dedim.

— Onu mu düşünüyorsun? Ben korkuyordum, o kadar! İnsan korktuğu zaman hayal görür.

— Oduncu olacağız değil mi?

Kahkaha ile güldü ve “Haydi yatalım, haydi orman adamı!” dedi.

Zannederim ki bu bizim son seyranimız oldu. Onun için bunu tahattur ediyorum. O zamandan beri pek çok defalar karanlık havalarda güneş gurup ederken bu gezintiyi tekrar ederdim. Pek çok defalar ayaklarını bastığı çimen-zarlardan geçtim ve elimle hatvelerinin kaybolmuş izlerini [206] bulmak için onları araştırdım, pek çok defalar bizi ıslatan kayın ağaçları kurusunun altında tevakkuf ettim. Karanlıkta fistanını hareket etmekte görüyorum, zannettim, korku ile bağırıldığını işitiyorum, kıyas ettim ve akşam avdet ederken uzak avavelerden dalların çıtırtısına: kolunun titremesine kadar orada bıraktığı bütün hatıraları yolumun üzerinde buldum.

Bir defa onuncunun kulübesini gördüm, bu namuskar adamları, dumanlı kulübeyi, oturduğumuz küçük sediri tekrar seyrettim onun dudaklarını vazettiği kadehi görmek için bir şey içmek istemedim.

Resim 106: "Çılbır" dan [s.206]

İhtiyar kadın dedi ki: — O kadar güzel çılbır yapan kadın nerede? Hasta değildir a? Şüphesiz gözlerimden akan yaşları gördü; zira hiçbir şey ilave etmedi.

İşte, kulübede o tamamıyla mevcut olan hatırasından başka kendisinden kalan şeylerin kaffesi uzaklaşıyor, zulmete dalıyor, kayboluyor.

Bu, bir kanun-ı takatsizdir. Zavallı çocuğum, o bile onu unutmaya başlıyor. Bazen bila-ihhtiyar kendisine “Sevgili çocuğum! Annenin falan falan yaptığı hatırına geliyor mu?” dediğim zaman “Evet” der ama, heyhat! Pekiyi anlıyorum ki artık hatırına gelmiyor.

Uşakizâde Halit Ziya

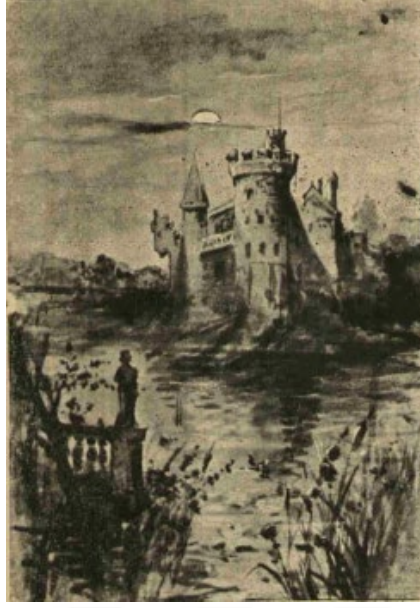
1.3.13 Kamerin Bir Hikâye-i Aşk⁷⁵

Küçük Hikâye

– Emin Bülent’e –

[207] Mürtefi bir kaya üstünde muazzam, müthiş
Yükselen bir şatonun burçları üstünde kamer
Arıyor,
Arıyor altı asırdan beri olmuş, bitmiş
O ser-âzade devirden yine bir parça eser...
Söylüyor burçlara:
“Siz ey lâne-i bûm,
Altı yüz evvel
Bir güzel taze kadın
Gezinir her akşam
Ben doğarken ufuklardan
Bana ilan-ı aşk u şefkat eder,
Ben de rûh-ı ziyâ-yı şî’irimle
Onu tezyîn eder ve gözlerini
Maî rû’yâlarımle mest ederek
Sevişirdik,
O sonra başkasını
Sevdi; lâkin ne ay ne yıldızdı,
Bu, bir hayırsızdı.
Bilmiyordu zavallı taze kadın
Bi-vefâdır bütün o insanlar,
Âh o insanlar!...
Ki felâket dudaklarında güler;
Bir felâketle buse-çin-i emel
Olarak terk edip giderler hep.

⁷⁵ Tahsin Nahit, Resimli Roman Mecmuası, 1 Mayıs 1325/14 Mayıs 1909, Nr.3, s. 207-208.

Resim 107: [s.207]

Dediğim pek acıklı bir vaka
Sonbahara tesadüf etmişti;
Kadın artık düşünmüyordu beni.
Yine ben
Ona sâdık. Fakat biraz kırgın
– Gizleyip çehremi bulutlarla –
Ağlıyordum harâb olan bu kıza.

Yine bir şebdi gizli çıkmıştım;
Ben ne gördüm! Bilirsiniz ecrâm
O gece çünkü siz de hayretle
Ne olup bitti gördünüz gölde..
Dediğim taze kızla âşığı bir
Küçük sandalın içinde idi;
Geziyorlardı mest-i şî'r ü garâm.

Sonra terk etti. Kaçtı çapkın; onu
Yine ben hayli teselliyet ettim...
Fakat, heyhat!..
Ağlıyordu zavallı kız her şeb
Anladım bir felâket olmuştu;
O güzel kız derin vurulmuştu,

Bir anda solmuştı.

[208] Sonra baktım ki teselliyet bi-sûd

Ağladım, ağladımdı ben ona!..

Yine bir şeb ziyâlı leblerle

Okşuyorken sevimli saçlarını

Bana sormuştu:

— Nerede söyle bana

Sevgilim?..

Belki teselliyet bulacak

Diye:

— Bilmem; dedim fakat buradan

Pek uzakta değildi bir şatoda

Taze bir dül kadınla mest-i safâ

Konuşurlardı bir küçük odada.

İnce bir tül perdeden giren nazarım

Görüyordu bu hâli; ben lâkin

Kıza döndüm, dedim ki

—Gördüm onu

Geliyor pek uzak ufuklardan.

Bu emelle zavallı bir iki ay

Bütün âfâka karşı yalvardı.

Şimdi hiç çıkmıyordu taze kadın;

Kış olmuştu...

Anlıyordum zavallı hasta idi,

Biraz ağırca idi.

Merak edip bir şeb

Gidip şu şimdi harâb

Olan geniş salonun

Revzeninden girip de bakmıştım.

Ne felâketti gördüğüm sahne!..

Babasıyla zavallı validesi

Ağlıyorlardı giryemiz, sessiz..

Zavallı kız ölmüş!
Açıktı enzârı..
Nûrumun medd ü cezr-i esrârı

O soluk gözlerinde parladı,
Sabah oldu ufukta paslı, sönük
Nazarlarla şu hâli görmüştüm:
Şatodan çıktı bir tabut, sonra
Onu takîb ederdi bir sürü halk...

Sonra bilmem ne yaptılar.. Çünkü
Ben ufûl eyledim şu ormanda”

Cağaloğlu: 1 Kanunisani 1322
Tahsin Nahit

1.3.14 Garb Muaşeretinden Bir Sahne⁷⁶

Fransızcadan:

(Garpta talak çareleri nasıl tehiye olunur! Zevç ü zevcedeki muhabbet-i müteakabile)

Eşhas-ı Vaka

[209] Alber Manga — Sahib-i şöhret bir ressam
Mösyö Van der Hop — Sahib-i servet bir zat
Madam Van der Hop — Ter ü taze latif bir kadın
Zizi — Şuh-meşrep bir matmazel

Birinci Fası

(Alber Manga karşısında modellik vazifesini ifa eden bir güzel matmazelin resmini yapmakla meşgul. Resimhânesi pek muntazam. Zarif şeyler öteye beriye serpilmiş. Kenarlara uzun sedirler yerleştirilmiş. Güzel kıymettar halılar yere yayılmış. Vaka Paris’te cereyan ediyor.)

Alber Manga — Matmazel vaziyetinizi bir türlü muhafaza edemiyorsunuz. Başınızı biraz yan tarafa meylettiriniz. Ha şöyle! Fakat şimdi de gözlerinizde

⁷⁶ Safvet Nezihi, Resimli Roman Mecmuası, 1 Mayıs 1325/14 Mayıs 1909, Nr.3, s.209-213.

evvelki tesir-i sahirane yok. A canım, şöyle biraz daha mahmur, daha müessir, daha âşıkane...

(O anda dairenin çingırağı biraz şiddetle tanin-endaz olur. İçeriye müsince, başının saçları dökülmüş, çirkin, şişman bir zat girer. Son derecede şık giyinmiş, elinde bir demet kamelya. Kurşuni ile sincabi renkleri arasındaki (...) eldivenler elinde. Ressama doğru süratli adımlarla koşar.)

Mösyö Van der Hop — Azizim Alber, keyifler?.. Ne kadar mesudum bilsen!.. Ey! Sen nasılsın bakayım, azizim Manga? (O sırada gözleri modelin vazifesini ifa eden matmazele ilişir.) Evet, görüyorum. Daima taklit ve tettebbu-ı tabiat. Ah! Siz, bütün sanatkârlar ne kadar bahtiyarsınız. Fakat işinize mâni olmayayım, azizim... Sakin sizi rahatsız etmiş olmayayım...

Alber Manga — Hiçbir zaman... Benim şuh dostum!

Van der Hop — Fakat size söyleyecek bir şeyim var. Ah! Dostum Manga, bilsen, bilsen...

(Ressam Alber Manga ile Matmazele işaret eder)

Alber Manga — Bugünkü iştigalimize artık nihayet verelim. Giyinip gidebilirsiniz.

(İki dost yalnız kalır kalmaz Van der Hop ressamın elini sıkır. Fart-ı meserretinden onu göğsü üzerinden tazyike çalışır.)

Van der Hop — Ah! Efendim, aşk u muhabbet bahsinde biraz daha yükselmiş olsanız... Mesela ben... Sanatkâr olmadığım, kadınların nazarıdikkatını celp edecek bir şöhrete sahip bulunmadığım halde senden daha bahtiyar bulunuyorum. Ne yapayım, bunda tecellim açık. Ah! Bilsen, azizim bilsen... Yeni tesadüf-i şayan-ı gıpta bir vakıa... İşte sana [210] bunları anlatacağım. Sonra da senden dostane bir hizmet talep edeceğim.

Alber Manga — Peki, a canım. Dostlar arasında ufak bir hizmet diriğ edilemez a. Evvela bu parlak vaka neden ibaret, bakalım?

Van der Hop — Sade bir şey. Bu sabah “Pernaton” mağazasında gayet kibar, fevkalade parlak bir madama tesâdüm ettim. O parlak çehre nazarıdikkatımı celp etti. Meftunâne bakışlarımla kendisini takip ederken mini mini mendilinin düştüğünü gördüm. Hemen koştum. O çiçekli, “Verven” rayihalı, işlemeli mendili yerden kaldırarak kendisine taktım ettim. Aman, o sırada bana fırlattığı enzar-ı şükranı görmeliydin... O anda donakalmıştım. Belli, bu, perişan halime acımış olmalıdır ki bana gayet müteşekkirane bir tebessüm fırlattı. Mahcubane yürüyordu.

“Pernotan” mağazalarından çıktıktan sonra da kendisini takip etmekte ısrar gösterdim. Biraz daha تنها bir yola girer girmez benden sordu: “Lakin efendi, beni niçin böyle takip ediyorsunuz?” Ya Rabbi! Ne latif seda! Adeta bir neva-yı musikar. “‘Verven’ rayihası beni celp ediyor da efendim!...” dedim. Bu defa güldü. Bu tarz-ı tebessüm de bana cesaret bahş olacak bir nükte mevcut bulunuyordu. İşte vaka şimdilik bundan ibaret. Senin dostluğuna itimadım olmak hasebiyle...

Alber Manga — Anlıyorum, azizim anlıyorum. O zaman benden ufak bir hizmet talep etmek hatırına geldi. Mesela yine o sırada kendi kendine dedin ki: “Bir resimhâne güzel bir kadın için her türlü şüpheden reste bir mev’id-i telaki olur.”

Ven der Hop — Bravo, pek doğru. Bunu düşündüm. Dostluğuna itimadım var. O güzel kadına burasını haber verdim. Nihayet sıkılarak kabul etti. Bugün saat dörtte burada bulunacak. İki üç saat kadar resimhâneni bana terk edeceksin. İşte o kadar...

Alber Manga — Ne yapayım böyle bir hizmet reddedilmez ki...Zaten iki üç saatlik bir işim vardı. Belki o işimi bitirdikten sonra size de uğrarım.

Van der Hop — Ne kadar isabet, işlerini bitirir bitirmez bize gidersin, madamın da dışarıya çıkmasına mâni olmuş bulunursun. Bunu da ayıca bir hizmet olmak üzere telakki ve kabul ederim.

(Bu sırada Mösyö Alber Manga ceketini giymiş, pardösüsünü koluna geçirmek, şapkasıyla bastonunu aramakla meşgul bulunur ve dostunun itirafatını dinliyormuş gibi görünür.)

Alber Manga — Saat yediye kadar resimhânem artık sizindir, dostum.

(Alber Manga resimhaneden dışarıya çıkar. Mösyö Van der Hop yalnız kaldıktan sonra sedirlerden birinin üzerine uzanır.)

Van der Hop — Oh! Hele şu işi istediğim gibi bitirebildim. Saat henüz üç buçuk. Daha yarım saat beklemek lazım. Kim bilir?...

(O sırada resimhânede uzunca bir [211] çingirak sedası işitiliyor.)

Of şimdi de bu ne? Kapının çingırağı değil bu; telefonun. Acaba dostumuzu kim çağırıyor, bakalım?

(Mösyö Van der Hop telefonun mevzu bulunduğu mahale yanaşır.)

Van der Hop — Bakalım, bir kere anlayalım. Belki dostumuza bir sipariş için müracaat olunur. İşlerine mâni olmayalım.

(Telefonun hunisini kulağına ilsak eder, elektrik çingırağına basar. Telefondan ince, latif bir ses akseder.)

— Azizim Alber, orada mısın?

Van der Hop (Kendi kendine) — Ne kadar tanıdığım bir ses Ya Rabbi!
Acaba bu nazik kadın kim?

(Telefon naklinin içine Alber Manga'nın sesini taklit ederek söyler.

Mösyö Van der Hop — Buradayım. Ne emredeceksiniz?

(Telefondan yine o ses)

— İnsafsız! İki günüdür bize gelmiyorsun. Dün resimhâneni de aradım, bulamadım. Bu uzun günler esnasında ne ile meşgulsün bakalım? Yoksa güzel kadınların resmini yapmakla mı?

(O sırada Mösyö Van der Hop'un benzi atar. Kendi kendine söylenir.)

— Aman Ya Rabbi! Bu ses zevcemin... Vay nankörler, hainler!... Demek oluyor ki...

(Yine telefon vasıtasıyla o kadın işvebazane sedasıyla söylemekte devam eder:)

— Sen orada zevkinle meşgul iken ben saadetimiz için burada çalışıyorum. Nasıl söyleyeyim, bilmem. Zevcim her suretle müziç bir adam vesselam. Fakat sen niçin bir şey söylemiyorsun, sevgilim?

(Mösyö Van der Hop hiddet ü nefretini mümkün mertebe zapt etmeye çalışarak dostunu Alber Manga'nın sedasını taklit etmek suretiyle cevap verir:)

Van der Hop — O güzel sözlerinizi, dinliyorum da... (Kendi kendine) Vay nankörler vay! Ben ikinize de gösteririm.

(Telefon vasıtasıyla yine aynı ses)

Madam Van der Hop — Nezle mi oldun? Sesin biraz kısık çıkıyor da...

Mösyö Van der Hop— (Telefonla) Nezle olmuşum, ama zararı yok geçer.

Madam Van der Hop — Öyle ise merak edilecek bir şey değil. He! Artık zevcimden bıkmış, usanmışım. Talak için fikren çareler arıyordum. Kendisine getirdiğim cihazı iade ettirmek için mahkemece verilecek talak hükmünün benim lehimde olmasını arzu ediyordum. Nihayet bir çare buldum. Matmazel Zizi namında bir kızla görüştüm. Kendisiyle bir mukavele-i akdettik. Hizmet ve fedakarlığının mükafatı olarak otuz lira vereceğim. Buna mukabil o da talak hükmünde çareler istihsal edecek. Nasıl sevgilim, bu tertibine bir diyeceğiniz yok a? Bu suretle talakın hükmedileceğine [212] şüphe edilemez. Hüküm bittabi zevcimin aleyhinde sudur edilecek. O zaman hem cihazımı kurtarmış, hem kendisinden zarar ve ziyan duası ikamesine hak kazanmış olacağım.

Mösyö Van der Hop — (Alber Manga'nın sedasını taklit ederek telefona) Zevcinizle Matmazel Zizi'nin bugün nerede buluşacaklarını biliyor musunuz?

Madam Van der Hop — Hayır, bilmiyorum. Kendini henüz görmedim. Fakat bugün için Matmazel Zizi'nin mutlaka bir mev'id-i telaki hazırlamış olduğuna şüphem yok. Bu “Zizi” de ne kadar zeki kız! Bana: “Siz hiç merak etmeyiz, Madam” diyordu. Nasıl tertibim çok güzel değil mi?

Mösyö Van der Hop — Pek güzel, pek güzel latif. Fakat bunun hakkında uzun uzadıya görüşmek lazım. Saat yedi buçuğa doğru resimhâneme uğrayabilir misiniz?

Madam Van der Hop — (Telefonla) Şimdi evden çıkıyorum. Bir iki yere uğrayacağım. Sonra da terzime gidip prova ettireceğim. Saat yedi buçukta mutlaka orada bulunurum. Ah! Bu planımın neticesini düşündükçe gülmekten bayılıyorum.

Mösyö Van der Hop — (Telefonla) Muhavere kâfi. Kapının çingırağı çalındı. Ziyaretime birisi geliyor. Saat yedi buçukta beklerim.

(O sırada yavaşça kapının çingırağı çalıyor. Mösyö Van der Hop kapıya doğru koşar. Matmazel Zizi'nin mütereddit halde etrafa bakınarak içeri girer.)

Matmazel Zizi — Aman Ya Rabbi! Kalbim ne kadar helecan içinde. Size karşı yaptım bu fedakarlığı düşündükçe yüreğimin parçalanmak istidadı hasıl ettiğini hisseder gibi oluyorum. Ah! Mösyö, Mösyö... Benim bir dakikalık kadınlık zaafımdan neye istifadeye kalkıştınız? Bir kere halime bakınız, bana merhamet ediniz; rica ederim, artık gideyim. Of! Bilseniz. Kalbimin nasıl çarptığını anlasanız... Aman, şimdi düşüp bayılacağım. Üzerime garip bir fenalık geliyor. İmdadıma yetişiniz, rica ederim.

Mösyö Van der Hop — (Müstehzîyane gülerek Matmazel Zizi'ye elini uzatır.)

— Artık bu tiyatrocü ağızlarına lüzum kalmadı, güzelim. Fakat siz sârâ bir nazik koko rolünü ne güzel taklit ediyorsunuz. Zevcem size otuz lira vadetti, değil mi?

Matmazel Zizi — (Birdenbire tavrını değiştirerek) Ay, siz bunları biliyor musunuz?

Mösyö Van der Hop — Hepsini, hepsini. Fakat bununla işiniz bozulmuş olmayacak. Ben size elli lira vereceğim. Yalnız zevceme hiçbir şey söylemeyeceksiniz, gidip kendini aramayacaksınız. İşte teklifim bundan ibaret. Nasıl, işinize gelir mi?

Matmazel Zizi — Hay hay! Benim için bundan daha âlâ bir teklif olabilir mi? [213] maalmemnuniye kabul ettim.

Mösyö Van der Hop— Bravo, Matmazel. Güzel olduğunuz kadar zeki bir kadınsınız. Şimdi artık beni yalnız bırakınız.

(Mösyö Van der Hop yalnız kalır, kendi kendine söylenir.)

Mösyö Van der Hop — Vay! İnsafsızlar vay. Ah! Şimdi zevcem saat yedi buçukta buraya gelecek. O zaman muhib-i azizimiz Alber Manga'da resimhanesine avdet etmiş olacak. Onları burada yakalamak kabil. O zaman namus-ı zevciyeti ihlal etmiş olmak ve iffet-i aileyi rahnedar eylemiş bulunmak sebeplerinden dolayı zevcem aleyhinde talak davasını ben ikame etmiş olurum. Hükmün benim lehimde verilmiş olmasına o cürüm-i meşhut sebebiyet verir. Davayı kazanırım. Hükm-i talak zevcem aleyhinde sadır olunur. Cihazını da iade etmeye mecbur olmam. Oh! Ne âlâ!

(Mösyö Van der Hop şapkasını başına giyer, kamelya demetini eline alır, bastonunu koltuğu altına sıkıştırır. Sonra bir aktör tavrıyla Mösyö Alber Manga'nın yaptığı kadın resimlerine doğru yumruklarını sıkarak söylenir.)

Van der Hop — Nankör zevce! Sana muhabbet eden, ismet-i zevciyeti muhafaza eyleyen bir kocaya karşı yaptığın hâli ben gösteririm, zevcin senin üzerine titrerken, gül üstüne gül koklamazken... Ah Ya Rabbi! En aziz, fedakâr kıyas ettiğim dostumla, en afif bir kadın zannettiğim zevcemin yaptıkları bu cinayeti düşündükçe... Kan başıma sıcıyor.

(Tahvil-i tavır eder, yüzü gülmeye başlar. Saatini çıkarıp bakar. Elindeki kamelya demetini müştakâne koklar.)

Van der Hop — Vakit de geçiyor. Bu talak yorgunluğunu geçirdikten sonra bir iki kadeh soğuk şampanya içmek lazım...

(Mösyö Van der Hop başını sallayarak mesrur, münşerih bir halde resimhaneden dışarıya fırlar.)

Safvet Nezihî

1.3.15 İhtiyac-ı Mağfiret⁷⁷

Resim 108: [s.124]

[214] Uyandı fikrimin asayiş u sükunu
Zehirleyen, kemiren vahimat-ı melune;
Ve ben, bu âlem-i faniye karşı müstağni
Mekâbirin, koşarak zulmet-i ketumesine,

Huzur-ı lâyetenâhiyet-i mükevkebede
Zuhur-ı rahmet-i gufrana muntazır, nadim
Huşu-ı kalb ile ikrar-ı seyyiat ettim.
Durur gibiydi mekâbir bütün murakabede;

Ve her mezara büyük bir serv-nigahbandı,
Bu her mezarı yeşil bir çamın, ya bir servin
Mazallesinde uyutmak, o meyyit-i ecsadi
Uçan sehâib-i rengine kalp edip cevvin,

*

Esir-i saf u kebudunda serseri, sair,
Gurup u fecri, cibal ü baharı gezdirmek:

⁷⁷ Faik Ali, Resimli Roman Mecmuası, 1 Mayıs 1325/14 Mayıs 1909, Nr.3, s.214-215.

Hayal u hissimi okşar, hoş bir adettir!
Bir ihtizaz-ı tahassüsle ihtizaz ederek
Duran servilerin emvate saye saldığını
Gidip müşahide ettikçe, ruh-ı mefturum
Sanır ki ağılıyor asar-ı sayeden mahrum
Olan mekâbirin öksüz hayat-ı üryanı.

Nesim-i hevl-i şebîn pür serair-i edvar,
Cenah-ı muvahhişi her serve eyledikçe temas,
Melaz-ı rahmet olan alem-i mekâbire has
İnletilerle, sedalarla inliyordu civar;

Ve çarpıyordu o naliş-i simah-ı rikkatine
Asırların müteellim-i müşâfêhatı gibi.
Bir el feraz-ı semadan sürâdikat-ı şebi
Bir anda refî ile sandım, nigah-ı dikkatine

Hayat-ı makbere mevut olan bir atiyle
Dühur-ı maziye-i kâinatı gösteriyor
Bu rüyet, ademe bir neşve-i behiştîyle
Karışmış en deli bir hahiş-i adem veriyor
Sema, zemin mütekârip gibiydi birbirine.
[215] Ne bir seda muâhiz, ne bir nigah-ı gasp;
Sema derin... Ne kadar benziyordu her kevkeb
Muhit-i mağfiretin mevce-i zevahir yine...

Zalâm içinde nigahban-ı sahir-i emvat
Olan, ibaret eden sal-hürde bir servin
O saye-gah siyahında, nazar-ı semavat
İbadet ettim; açılmıştı bir feza-yı nevin

Sipîhr-i nura mukabil, ve zir-i payımda.
Sükût...Hep kayalar, dalgalar, nebat uyuyor;
Sükût... Sanki muzlim-i muhit-i naim de

Emel-i gunûde-i maâsi u seyyiat uyuyor,

İçimde şüphelerin zehr-i kahır dalgaları
Gibiydi; vefret-i yeisimle imledim ve dedim:
“Her irtikap edilen cürme bir ceza haktır,
Demek bu dar-ı mücazat içinde nevmidim
Fakat ben işlediğim en küçük kabahatte
Bir ıstırab-ı deruniyle inledim, durdum;
Olursa rahmet-i Haktan da fitratım mahrum
Bu, bir ceza-yı mükerrer demektir elbette.

Beşerde hâkim iken her dakika hiss-i nedem,
O hisle tev'em iken bir azab-ı vicdani,
Mukadder olmalıdır icab-ı adl-i yezdani
Bu ademiye mutlak ya mağfiret, ya adem.”

Adem! Cihandaki her mihnetin mükafatı,
Ademde ruhumuz olmak müebbeden gümrah!
Bozardı sanki düşüncem huzur-ı emvatı,
Bu fikr-i tare bakıp ben de ettim istikrah.

Ufukta methal-i gufrana benzeyen kamerin
Ziyası alem-i ervaha peyk-i rahmeti;
Bu benliğimde de amal-i seyyiat-i eserin
Lika-yı zulmeti puşide-i nedematı.
İçimde vesveseler, şüpheler bütün dağılır
Gibiydi. Duydum uzak bir seda-yı ruhani
Sükût-ı leyl arasından diyordu: Ey fani
Nedamet etmek emin ol ki afv olunmaktır.

Faik Ali

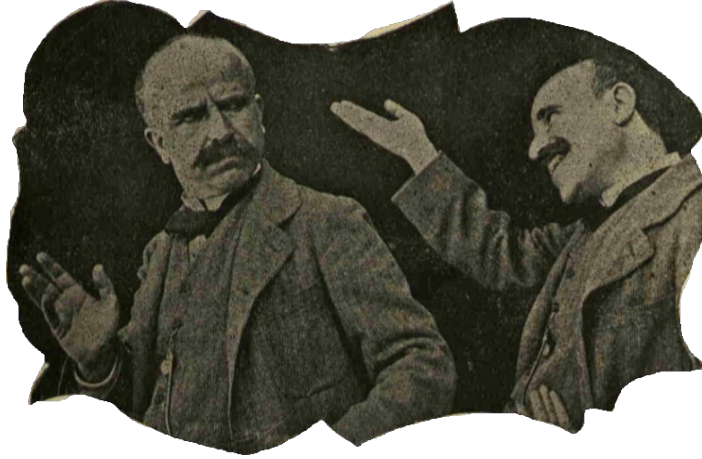

Resim 109: [216]

1.3.16 Hakan-ı Muazzam-ı Sultan Selim Han-ı Evvel

[217] Ey, âli Osman'ın büyük padişahı! Sana eslaf, tarih hep hunriz dediler. Fakat sen itila-yı şer'i mabeyin, ila-yı şeref-din için, melek vatanın tarsin u terakkisi maksadıyla kan döktün; îsardım mahaline masruf idi. Millet-i Osmaniye seninle, icraat-ı hunrizanenle ilelebet iftihar eyler. Ancak şu neslinden gelen Abdülhamid-i Saniye ruhaniyet pür haşmetinle hitap et: “Yıkıl, şu Osmanlı padişahlarının payitahtından yıkıl. Sen ne o makamın eri, ne makam-ı saltanatın bir neferisin; yıkıl, yıkıl...”

1.3.17 İki Fehim Pür Fehm Arasında

Resim 110: (s.217]

— Ne adam! Bu surat ne, bu çehre ne? Şimdi herkes şen, herkes şatır...

— Benim bu halim, ey bi-behre!... Cinayetlerden, süfliyetlerden, vicdansızlıklardan, bayağılıklardan nefret....

— Dünya halk olalı beri nice zulme gelmiş, nice Temurlenkler her tarafı hercümerç etmiştir. Milyonlarca insan kanı dökmüşler, satıh-ı arzı kana boyamışlardır...

— Evet “Neron”lar, “Helako”lar, “Timur”lar kan içtiler. Fakat haşa dini vasıta-i tezvîr etmediler. Bu menfur, müstekreh hunriz ise... Ah! Ne söyleyeyim beni bırak... Selanik’in bulanık suyuyla ateş-i kinini Allah söndürsün.

1.3.18 İyi Bir Kısmet⁷⁸

[218] İzidor Ribordey, 42 Yaşında. “Lapoko Diyer” Kasabasının noteri. Tam bir memure-i numune olacak tavırdadır. Köy hayatı, yeşilli, kırmızı bir elma gibi parıldayan koca pembe çehresinde ufak bir çizgi bile çizememiş. Ağır favoriler; önleri düçar-ı hayret eyleyen binlerce küçük şeyler üzerine sabitane açılmış deve gözleri...Daima ayn-ı mevade taliki olmak üzere son derecede nevadirden fikirler doğan boş bir beyin...

Lorin Dumuntarji, 27 yaşında, İzidor Riborday’ın sabık karısı; gayet güzel. Fakat terbiyesiz mi terbiyesiz, çapkın bir Külhan Beyi gibi aklı, fikri eğlencede... Âşiyâne-i zevciyeti terk etmesi sebebiyle aleyhine karar verilen talaktan sonra Paris’e gelmiş; şimdiki halde en kibar aguşlarda dolaşan bir necm-i seyyar;

⁷⁸ Muharrir: Michel Pervons, Mütercim: Faik Sabri, Resimli Roman Mecmuası, 1 Mayıs 1325/14 Mayıs 1909, Nr.3, s.218-224.

payitahtın en meşhur namussuz kadınlarından biri, o tüllü, tuvaletleri bargirleri, köpekleri, aşıkları ile meşhur; en ufak nevazişi için tasvirin fevkinde bir fiyat alan bu kadın Paris’te parmakla gösterilir. Bir aşüfte olmuş...

İzidur Riborday resmi bir memura yakışacak surette redingot giyinmiş; başına ipekli bir silindir şapka geçirmiş. Sergiyi kemal-i ehemmiyetle ziyaret ediyor. Mücevherat dairesinde elmaslardan, yakutlardan, zümrütlerden, incilerden mürekkep şelalenin karşısında kemal-i hayret ile tevkif ettiği vakit yüzünü gözünü boyamış, sırtına gürültü patırtılı bir elbise giymiş, ve başındaki şapkasıyla hazırunun nazarıdikkatlerini kendi üzerine nasip ettirmiş olan Lorin ona yaklaşarak elini omzuna koyar...

Lorin — “Hilekarane” bonjur, İzildur...

Resim 111: [s.218]

İzidur — “Karısının hâl ve tavrını, tuvaletini görerek şaşırmış kalmış olduğu halde” Nasıl, siz?...

Lorin — Ya! Evet, benim...

İzidur — “Ağzı açık” Lor!...

Lorin — Evet, Lor... Daha doğrusu Lorin... Kontes Dumuntarji...

İzidur — “Bu unvan-ı asaleti işitince bir tavr-ı ihtiram takınarak” Kontes mi? “Selamlayarak” Madam...

Lorin — Ümit ederim ki teklif ve teklife kalkışmayacaksın... “Ona nazikane elini uzatarak” Lakin, haydi bakalım, şöyle teklifsizce bir bonjour de... Bu ne tavr, bu ne surat!.. Vaktiyle aramızda ufak bir mesele oldu diye şimdi böyle surat etmekte

mana var mı ya? Mademki tesadüf [219] şimdi bizi tekrar birbirimizin karşısına çıkardı, o halde dost olmalıyız... Doğru değil mi?..

İzidur — “Lorin’in elini kabul ederek” Pekâlâ, öyle olsun..

Lorin — “Mütebessimane” Nasıl, bu tesadüfe diyecek var mı?

İzidur — Ah! Evet, doğrusu bunu hiç beklemiyordum...

Lorin — “Onu tenhaya çekerek” Gel şuraya biraz konuşalım.

İzidur — Sizi rahatsız etmiyorum ya..

Lorin — Bana “siz” demeyeceksin değil mi? Hem bunu senden ilk defa işitiyorum. Hayır beni rahatsız etmiyorsun. Ah! Hay aksi şeytan! İhtimal yeniden evlendiğin için böyle söylüyorsun...

İzidur — Hayır ama görüyorum ki siz... “Kendini toplayarak” Sen...

Lorin — “Ehemmiyet vermeksizin” Oh! Ben...

İzidur — “Anlamayarak” Acaba Kont Dumuntarji?...

Lorin — “Gülmekten kendini zor tutarak” Kont mu? “Onun zann u su-i telakkisi ile eğlenmek isteyerek” Kont seyahatte; sonra sana anlatırım... Demek ki böyle he, benim koca İzidurum sergiyi görmeye geldin öyle mi?...

İzidur — Aman Ya Rabbi!... Ne... Evet, Madam la Kontes.. Mübaşir Matifa ve Boyiven ile beraber.. Üçümüz beraber gelmeye karar vermiştik.

Lorin — Oh, aklıma bir şey geldi... Bu akşam onları sat... Seni yemeğe davet ediyorum. Sen yalnız başına geleceksin. Sekiz sene sonra bir leyl-i zifaf pek eğlenceli olacak...

İzidur — “Şaşıarak” Senin evinde mi?

Lorin — Öyle ya... Benim evimde; niçin olmasın? “Ayağa kalkarak” Haydi şimdiden eve gidelim. Orada elbet buradan daha rahat konuşuruz.

İzidur — “Onu takip ederek” Bir kira arabası bulayım bari...

Lorin — “Gülerek” Kira arabası mı? Onu sen “Pakodiyer”e döndüğün vakit orada tutarsın... [Beheri on bin Frank değerinde iki bargir koşulu mükemmel bir Viktorya arabasını göstererek] Atla bakalım, herhalde senin süprüntü arabalarından iyidir...

İzidur — “Arabacının yanındaki uşağın kıyafetini görüp muhterizâne” Bilmem, kabul etmeli miyim?

Lorin — “İterek” Lakin evet kabul etmelisin... Haydi atla!... Dikkat et... “Jigolet”i ezeceksin. Bu İngiliz köpeğinin yüz lira değerinde olduğunu da unutma. “Arabacıya” Otele...

İzidur — Otele mi? Hangi otele!...

Lorin — Kendi oteleline...

İzidur — “Arabaya, işlemeli döşemelere, [220] Lorin’in altın işlemeli fistanına bakarak” Hay Allah müstahakkını versin, Mösyö Domuntarji pek zengin bir adam desene...

Resim 112: “Sırtında gayet şeffaf bir gecelik olduğu halde... (Sahife: 221)” [s.220]

Lorin — Tabii ki dediğin gibi... Hem bir değil, zenginleri pek çok...

İzidur — “Eblehane” Birçok mu? Hep bir familyadan mı?

Lorin — Tamam, öyle!.. “İzidur’un rahat rahat arkasına yaslanmaya cesaret edemediğini görüp kahkahalarla gülerek” Doğrusu, sen hiç değişmemişsin, eskisi gibi kalmışsın..

İzidur — “Kendini mazur göstererek bir bahane arayarak” Aman Ya Rabbi, bilirsin ya, [La Pakoriyer ?] deki hayat...

Lorin — Oh, evet bilirim... “Otelin önüne vardıklarında” Hah! İşte bak, bizim ev...

(İzidur bu mükemmel otelin cephesine bir nazar-ı atfına vakit bulamadan araba gürültü ile geniş bir kapıdan içeri girmiş ve vâsi bir merdivenin önünde durmuş idi. Kısa pantolonlu ve ipek çoraplı iki uşak vürutlarına muntazır)

Lorin — “Adım-ı ehemmiyetle” Şapkanı, şemsiyeni verebilirsin?

(İzidur edvar-ı kable’l-tarihiyeye aidiyeti zannedilecek olan şemsiyesiyle şapkasını uşaklara verdi. Uşaklar Madamın yine taşralı bir av yakalamış olduğu hakkında aralarında beyan-ı mütalaaya başladıkları sırada bu kadar debdebe ve darat ortasında şaşırarak ayağını nereye basacağını bilmeyen biçare noter Lorin’in odasına kadar ilerledi. İpek ve yıldızlarla müzeyyen bir yuva... Tarz-ı cedidin en rengin bir numunesi... Orta yerde üç buçuk metre arzında bir de karyola.. Adeta bir manevra meydanı..)

Lorin — “İzidur’a” Odamı nasıl buluyorsun?..

İzidur — “Pür hayret” Hay Allah müstahakkını versin.. “Yatağı işaret ederek” Doğrusu bunun içinde Mösyö Domuntarji ile ekseriye birbirinize tesadüf edemiyor olmalısınız.

Lorin — “Cevap vermeksizin duvarları [221] aynalarla mestur ve gümüş evani ile müzeyyen tuvalet odasını irae ile” Ayaklarını yıkamayacak mısınız? Biraz rahat edersin?

İzidur — Ne debdebe, ne debdebe!...

Lorin — Tabii ki Makmaho’nun dediği gibi. Şimdi başka işe bakalım, saat kaç oldu? Yedi ha, o halde hemen yemek yeriz uyar değil mi? Burada, odamda... Şampanyasıyla beraber... Nasıl şimdi oldu mu?

İzidur — “İtiraz ederek” Oh! İyi ama şampanya...

Lorin — Evet, evet, şampanya da içeceğiz. Bir defa için; adam, ölecek değilsin ya..Otur seyret; sofra kuruluncaya kadar da bir kelime söyleme...

— Telefona verilen emri müteakip periler aleminde geçirmiş hizmetkarlar elektrik lambalarını açtılar ve bu parlak ziya-yı münevver odaya güller ile müzeyyen, üzerinde gümüş ve kristal takımlar hazır bir masa getirdiler. — Bir lahza ortadan kaybolan Lorin sırtında gayet şeffaf bir gecelik olduğu halde geldi, entarinin altından bütün vücudu görünüyordu. İzidur “Venüs”ü tanzir eden bu endama bitti.

Lorin — “Gayet neşeli” Şimdi, haydi sofraya... Hem yiyelim, hem konuşalım. Benim ruhum zizim.. Hatırlar mısınız, vaktiyle seni böyle çağırırdım. Benim ruhum zizim derdim. Seni gördüğüme ne kadar memnun olduğum bilemezsin.

İzidur — “Sofraya oturarak” Ben de..

Lorin — Seni bırakıp kaçtığım için bana artık dargın değilsin ya... Sahih değil mi hele ? Görüyorsun ya. Ben “La Pakoriyer” de yaşamak için yaratılmamıştım. Demek ki Paris’te olduğumdan haberin yoktu öyle mi?

İzidur — Evet, haberim yoktu. Hem nereden haberim olacak? Evlendiğin vakit bana da davetname göndermemiştin...

Lorin — “Müstehizane” Her defasında sana davetname gönderecek olsaydım. Vay benim halime.. Haydi canım aldırma sen... Trenin geçişine bakan öküz gibi o güzel gözlerinle bana bakma böyle... Alay olsun diye söyledim. Sen yemene bak... Korkuyor gibi duruyorsun. Sen yalnız hava ile, iyi su ile böyle şişmanlanmadın ya...

İzidur — Ah! Demek ki beni biraz...

Lorin — Evet, yağlanmış buluyorum... Dostum...

İzidur — “Bu lakırdıdan sıkılarak” Pek şaşıyorum. Kont ile kibar alemlerinde yaşadığın halde ara sıra öyle sözler söylüyorsun ki...

Lorin — Son moda böyle... Yoksa canın mı sıkılıyor...

İzidur — “Şeffaf geceliği gözünün ucuyla göstererek” Ya bu esvap ne?... Bu kadar hafif giyinmek de son moda mı?...

Lorin — Hem en birinci... Zaten benimki o kadar fazlası değil. Daha neler var... Artık anla... Yoksa burada gördüğün şeyler hoşuna mı gitmedi?

İzidur — “Şimdiden biraz neşeli” Bilakis... Bilakis...

[222] Lorin — Peki o halde?... (İzidur’un kadehini doldurarak) İç canım. Neye içmiyorsun ya...

Resim 113: “Kudurmuş gibi Lorin’in üzerine atılır... (Sahife: 223)”

[s.222]

[Gayet mükemmel ihzar edilmiş olan yemekler birbirini tevali eder, arada bir Mazini şarabı ve şampanyaları da çakıştırılıyor. İzidur bilmediği bu alem-i

debdebe de yiyip içtiği sonra faal-i hazmın kendine bahşettiği hararet ve şiddetin başına doğru suudunu hisse başlar]

Lorin — Ay memleketinden ne haber bakalım?

İzidur — Çok bir şey yok... Hemen her vakit ki gibi... İşler bozuk gidiyor. Buğdayın, kazların satıldığı yok.

Lorin — O halde burası gibi değil desene! Ya tahsildar? Ya Papaz? Nasıl hâlâ eski halinde mi?

İzidur — Evet, elan öyle... Beraber beziğimizi oynuyoruz...

Lorin — “Devam ederek” Saat dörtte değil mi? Mutadınız vecihle... Bira içerek... Eminim k, azimetim partinizi hiç haleldar bile etmemiştir...

İzidur — Etti, yalnız üç gün sonra, ne yaparsın... Yine devama başladık...

Lorin — (Bir müddet sükuttan sonra) Yaşı ? Öteki iş için nasıl yaptınız bakalım? Ha söyle...Çünkü...Sekiz seneden beri Papaz Efendi gibi yaşamıyorsun zannederim...

İzidur — Şüphesiz!... Ne olacak, ara sıra kasabaya gidiyoruz.

Lorin — “Tebessüm ederek”...Ya... Sık sık mı?

İzidur — Hemen hemen her ay. Tahsil memuru mal müdürüne hasılat götürmeye gideceği zaman beni de arabasına alıyor...

Lorin — “Gülmekten kırılarak” Ah! Pek hoş! O halde demek ki sen de... A tuhaf, pek tuhaf...

İzidur — Anlıyorsun ya bu “Ursul” için de iyi bir bahane oluyor... Öyle ya, hizmetkarlarıma bu işi çaktırmamalıyım.

Lorin — İhtiyar Ursul benim azime time ne dedi?

[223] İzidur — Senin nihayet bir sokak sürtüğü olacağını söylüyordu. Şimdi böyle asalet alemlerinde yaşadığını bilse... Kim bilir ne kadar şaşırır “Gittikçe kızılsır ve Lorin’in geceliği altından görünen vücuduna nasib-i nazar ederek” Senin böyle asalet alemine düşmekliğinin pek fena oldu.

Lorin — Niçin!...

İzidur — Çünkü... “Tuhaf bir söz söylemek isteyerek..” Ben yavaş yavaş artık tahammül edemiyorum... Hay kafır Montarji.

Lorin — “Ayağa kalkarak” Şu kanepeye yanıma gel de sana Montarji’nin ne olduğunu söyleyeyim...

İzidur — “Büsbütün çıkırından çıkıp onu takip ederek”.. Nedir söyle?

Lorin — Koca aptal... Uydurma bir isim. Ne olacak?

İzidur — O halde sen?...

Lorin — Ben meşhur bir aşüfteyim... Benim ruhum zizim... İstersen kokotum diyeyim nasıl istersen öyle olsun, keyfin bilir.

İzidur — Boğulacak gibi.. Bir kokot..? Bir..!.. Ah! Ben de tereddüt edip duruyordum ha...

(Kudurmuş gibi Lorin'in üzerine atılır. Kolundan yakalar. Saçlarına, dudaklarına, omuzlarına neresine gelirse buseler kondurur)

Lorin — “Kendini kurtarmaya çalışarak” Peki sonra! Bu nasıl muamele bu?...

İzidur — “Onu daha ziyade kolları arasında sıkarak” Ah! Hay Allah belasını versin, bir kokot he! Paris'in büyük kokotu!

Lorin — Hiş, kendine gel, galiba tahsil memuru ile beraber kasabadayım zannediyorsun... Çıldırдың mı!...

İzidur — (Tamamıyla kendini kaybederek) Evet çıldırдың? Beni çıldırдың sensin... Senin artık sırtına arşını kırk paralık basma giyen La Pakiyer'in mahalle karısı değilsin... Sen bir perisin... Ben, ben de artık bir noter değilim... Ne olduğumu bilmiyorum. Lakin seni seviyorum. Sana perestiş ediyorum... Sen şuhusun... Fettansın... Zannetmem ki sen beni öyle buraya, burayı şarabınla sarhoş ettikten sonra melek gibi kalmak için getirmiş olasın! Bundan başka senin mesleğinde bu böyledir. Ah! Ne olursa olsun. (Artık ne dediğini bilmeyerek) Sen benim zevcem idin, ben de senin zevcin...En birinci ben idim. Bu halde...

Lorin — (Biraz mükedderane fakat bu hissin bahşettiği merakın sevkine tabii kendi kendine) Öyle ya.. Niçin olmasın?...

.....

Ertesi sabah — Perdeler arasından kayan nim [224] ziya odaya giriyor. İzidur uyanıp yatağın öbür ucunda uyuyan zevcesine memnuniyetle bakıyor. Saate baktıktan sonra ayağa kalktı. Bir an evvel dışarı çıkmak için alacele giyindi. Sonra şapkası başında. Bir kere hazır olunca düşündü. Cebinden para çantasını çıkardı. Nazarlarını etrafına atıf ile hanedeki debdebeyi son defa olarak bir daha mukayese etti, ve köylü bir noter nazarında çılgınca bir masraf olmak üzere telakki ettiği bir lirayı şöminenin önüne bıraktıktan sonra odadan çıktı.

Resim 114: [s.224]

Bu hâli gözlerinin ucuyla takip etmiş olan Lorin güldü. Hizmetçisini çağırdı.

— Ernestin! Ernestin! Şöminenin önündeki lirayı al. “Boşeren”e götür, bunun etrafına dört beş bin franklık elmas koyarak bana bir broş veya bir bilezik yapsın... Zevcemin lirası... İşte benim için en değerli sanem...

Faik Sabri

1.3.19 Sultan Selim-i Salis⁷⁹

Tarihi ve Milli Piyes

Muharriri: Ali Haydar Emir

— Mabat —

[33] Ataullah Efendi — Ne istiyorlar?

İhtiyarlar — Tahammül olunmaz şeyler. Herkes kendi emelini! Biri çıkmış, Yeniçeri Ağası olmak fikrinde! Halbuki ocağa geleli iki buçuk ay olmuş! Bir gelmiş, yüz elli esame birden istiyor, halbuki... (Gürültü takrip eder)

Ataullah Efendi — Murat Efendi! Siz gidin, bu hâle bir çare bulun. (Murat Efendi gider) Ne istiyorlar? Garaz-ı hafı ne olabilir? Her dediklerini almadılar mı?

⁷⁹ Bu metin “Resimli Roman’ın Tiyatro İlavesi-Numara 3” başlığı ile derginin sonunda ek olarak yayınlanmıştır. Sayfa sayıları dergiden bağımsız olarak devam etmekte ve 1.ve 2.sayının devamı niteliğindedir. Ali Haydar Emir, Resimli Roman Mecmuası, 1 Mayıs 1325/14 Mayıs 1909, Nr.3, s.33-48.

Arif Ağa — Evvelce de söylemiştim ya. Bunlara hâlâ ne istediklerini sormak yangına körükle gitmek gibidir! Bu mesuliyet de doğrudan doğruya size aittir.

Ataullah Efendi — Hayır, ben evvel emirde size sordum. Mesuliyeti kabul eder misiniz, dedim. İmtina ettiniz. O halde gidip bir kere daha sormak lazım geldi.

(Murat Efendi gelir.)

Arif Ağa — Ne var, ne olmuş. Titriyorsunuz, benziniz solmuş!.

Murat Efendi — Fena. Fena... (Hafif sesle) Çok fena!

Ataullah Efendi — (Kıyam ile) Allah aşkına ne istiyorlar?

Murat Efendi — (Etrafa haifane bakınarak) Tebdil-i saltanat!

Ataullah — Vay!.. Öyle ha?

Arif Ağa — Yok, nasıl olur?.

Hoca Münib Efendi — Oo... Bu, ne cüret?!

İhtiyarlar — Alçaklar, alçaklar! Nankör herifler!

[34] Ataullah Efendi — Murat Efendi, rica ederim, tekrar edin, bu işin pek vehim bir küfran olduğunu onlara söyleyin. Bu fikirden feragat etsinler. (Sergerdeler gelir) O! Durunuz.

Murat Efendi — İşte geldiler..

Kazancı Mustafa — Be devletliler! Bu adamlara o kadar söyledim, o kadar iknaya çalıştım, bir türlü dediklerinden dönmüyorlar, biz Sultan Selim'i istemeyiz deyip, dayanıyorlar!.. Be kuzum, o yeryüzünün halifesidir; peygamberin vekilidir; bizim vazifemiz onu tahtından ettirmek değil, biz onun muhafazasını bakmakla mükellefiz; dedim. Yok, hiç kulak vermiyorlar.

Sergerdelerden Biri — Padişah'tan emniyet kalktı. Sanki bizim aklımız ermiyor mu? Bugün “Evet, evet” deyip bizi dağıtacaksınız; yarın yoldaşlarımızı yataklarında boğulmuş bulacağız.

Diğer Sergerde — Efendim, lakırdının kisası, biz Sultan Mustafa Efendimizi isteriz vesselam!

Hoca Münib Efendi — Lakin buna Allah razı olur mu baba yiğitler! Siz mertlik davasındasınız, bu iş mertliğe yakışır mı?..

Bir Sergerde — Bırak a gözümün bebeği! İki ayağın çukurda! Sen git ibadetinle uğraş. Ne vakte kadar bu millet bunakların gönül eğlencesi olup kalacak?!

Süleyman Çavuş — Efendiler, acele edelim. Bu işe bir nihayet verelim. Biz bundan sonra Sultan Selim'i padişah tanımıyoruz. Aramıza bu kadar nefsanîyet girdikten sonra ne o bize padişahlık edebilir, ne de biz ona kulluk edebiliriz.

(Hariçte fevkalade şamata)

Ataullah Efendi — Susunuz, susunuz! Dinleyiniz!

(Hariçte bir ses [Ya maşer'el- Müslimin! Sultan Mustafa-yı Han-ı Rabi Hazretleri serir-i hilafete cülus buyurdular. Cenabı Allah muvaffak bil-hayır eylesin] duasını okuyor; birçok sesler: [Âmin!] diye çağırırlar)

Hoca Münib Efendi — Bu iş artık bitti... Yıkılan şey tamir kabul etmez.

Ataullah Efendi — Şimdi ne yapalım?

Kazancı Mustafa — Ne olacak, ulema efendilerle beraber gidip Sultan Mustafa Efendimize biat edersiniz, ötesi kolay.

[35] Ataullah Efendi — Lakin, ben yalnız gidemem.

Süleyman Çavuş — Beş yüz asker mi istersin?

Ataullah Efendi — Ziyade olsun!

Süleyman Çavuş — İki bin?

Ataullah Efendi — Pekâlâ. Buyurun efendiler...(Kapıya kadar gidip orada tevkifle ulemaya döner) Zalik-i takdir'el- aziz el'alim...(Hepsi gider.)

Beşinci Temaşa: Topkapı Sarayı'nda Bir Oda

— Selim-i Salis —

Sultan Selim — (Mahzun) Bugün Perşembe! Muharremü'l haramın beşi!..(O esnada dışarıda öğle okunur) Aziz Allah. Celle celale... İşte, bu saatte selamlık yapılıyor. Padişah kılıç kuşanacak! (Zehir-hand ile) Alem-i İslam'ın halifesi Ebu Eyüp Ensari'ye karşı tevfiyat-ı samedâniyeden istimdat edecek...Hükümdar, bugün orada sapan sürecektir! Bu şahane iş kendisine, tabiyesinin akvat-ı yevmiyeyi nasıl kazandığını öğretecek; padişah ibret alacak... Of, dünya! İşvebaz, lakin bivefa dünya: Sende doğarlarsın; sen de öölürler!.. Ne o tevellüdattan bir sefa, ne o irtihallerden bir tesir! Sefil dünya! Sen camdasın; fakat ne üzerindeki bedayi-pür hayat!? İnsanları kullarıyla, padişahlarıyla cezbediyorlar; o kadar sebahati var! (Mütefekkir) Neler söylüyorum, dünya kendi her cailliğini kaç kere işitmiş, hem de en büyük hekimlerden, en talihsiz şairlerden! İşte yine o dünya; en eski insanlara ne kadar güldüyse en son geleceklere de ondan ziyade mümâşat etmeyecek! Şah kim?.. Geda kim?... (Gezinerek) Hayat, hayat!. Hissediyorum ki esrar-ı İlâhiyeden birincisi hayat denilen şeydir; binlerce seneden

beri bedenimizin haricinde, dahilinde aramadık yer bırakmamışlar; fakat yine bulamamışlar! Maa-hâzâ yaşadığımız alemin her zerresinde hayat var... Demek her zerre bir cihan-ı gayb ile temasta; her zerrenin şekl-i manzuruna mütenazır bir de vech-i maneviyesi var!

Ruhu bilmiyoruz. Lakin işte asar-ı hayat! (Pencerenin önünde bir müddet harice baktıktan sonra) Oh, hayat! Seni şimdi bir ihtiyar kıyafetinde gördüm; beli bükülmüş, ahir ömre gelmiş. Kirli beyaz saçlı başıyla sanki yerlerde kibrini arıyor! Her adımda titreyen bacakları o naaş-ı sefil taşıtmaktan aciz! Gittiği yolun nihayeti mezara çıkmak ümidi olmasa bir hatve daha [36] atamayacak!.. Bu kim?.. Belki fakir bir peder! Ailesi üç günden beri aç!.. Belki sefil bir dilenci! Soğuklarda barınacak bir kulübesi bile yok! Kim bilir, belki bir hizmetçi! Kâh, say-ı mukabilinde dayak yer; kâh hizmet uğruna aç kalır da yine hayatın bu alçak rabitasını kırıp atamaz... Her lahza ölür, (...) küçük bir çocuğun tahakkümü altında ölür! Karşısından aciz bir gencin sillesi altında ölür! Ey zalim hayat! Onun yaratılıştan benden ne farkı vardı? (Aynanın önünde) Fark mı?.. Lakin aramızda bir fark var mı? O, bir uşak yalnız vicdanen hür! Ben, ben de bir esir, yalnız vicdanen hür!.. Saltanat! O bir mazi oldu...Mazi daima geçer; lakin hatıradaki bir iz bırakır saadet veya felaket-i hayat!.. O izin mahiyetine tabiidir. Benim hatırama mazimin bıraktığı izler pek takatsiz!.. Daha bir hafta evvel bir sultan idim. Altmış milyon halk nüfuzum altında duruyordu. Dünyanın bir sülüsünde namıma hutbeler okunuyordu: Sultan-ı Salis idim! Halife-i Cihan idim. Ancak ben onunla iftihar etmedim! Kendi nefsim bin kere:

Bu cihanın devletine eyleme hırs u tamah

Pek sakın ilhamı zira bi-bekadır saltanat.

Diye nasihat ettim; fikrimce hükümdar tebaasının sadık bir hizmetkarından ibaretti. Bu desturu kendime rehber-i hareket-i ittihaz eyledim, Avrupa'nın terakkisini gördüm; görenlerden dinledim. Bize tatbikteki faydaları takdir ettim. Muvaffak da oldum. Bunları yapmakla ihanet mi ettim? Tarihin mütalaasına iltica ederim. Fakat riyakâr müverrihlerin garazkar muharrirlerin değil! Efalim asarımla müberhen! Ahlaf onları muhakeme edecek, kararını verecek. Şu halim, bilhassa ahlafım için müyesser bir ibret levhasıdır! Ben burada, Sultan Mustafa-yı Salis kılıç alayında! Fakat güvenme, ey benden, haleflerimden sonra bu mevkiye geçecek olan şahıs! Bu günler rüya gibi geçer! Hakikat, bir gün kefeniyle, tabutuyla karşına çıkar! O vakit geri dönülmez! İleri gidilmez! Her taraf

kan...Ateş...Felaket...Kabristan kesilir! (Nâtüvan oturup) Oh! Millete zulmeden ahlafla lanet! (Yastığın üstündeki kitabı açar.) Bu koca Fuzuli benim için mi söylemiş? Hayır, ey ahlaf! Bunda hepiniz için bir hisse-i ibret var:

Bir hab u hayal imiş bu alem

Bu hab u hayale olma Hürrem!

[37] Faslı Rabi

Birinci Temaşa — Tuna Ordugahı, Serdar-ı Ekrem'in Çadırı

(Hilmi Paşa. — Ramiz Efendi. — Tahsin Efendi. — Hamit Bey. — Eyüp

Ağa. — Erkan-ı Askeriye.)

Hilmi Paşa — Harp üzerindeyiz, düşman karşımızda duruyor! Fakat maatteessüf bugünkü içtimamız mevad-ı harbiyenin müzakeresi için değildir. Devlet-i Aliye bu sırada dahili, harici birtakım hastalıkla malul; ikisini de tedaviye çalışmak elzem. Dahili marazlar ise tahrip-i vücutta diğerini müthiş surette geçmiştir. Bunun için evvel-i emirde umur-ı dahiliyemize ehemmiyet vermek mecburiyetinde kalıyoruz. Dersaadet'te olan vikayeden hepiniz haberdarsınız zannedersem.

Tahsin Efendi — Evet, Karadeniz Boğazı'nda yamaklar isyan etmiş; Nizam-ı Cedit tarafı-ı padişahiyeden refi ü ilga buyrulmuş.

Hilmi Paşa — Halbuki Yeniçeri Ağası Pehlivan Ağa, malum olan sebeplerden dolayı devri hazır için tehlikeli addolunuyor. Bu mealde dün bir tahrirat aldım, Hamit Bey okusun da dinleyiniz.

Hamit Bey — (Huzur-ı asafiye: Payitaht-ı Saltanat-ı Seniye'de azim bir fetret ihzar-ı mukaddimat eylemekte ve ocak zorbaları dakika bed-dakika, hariç-ez tahammül, teklifat ile ser-i sait-i devlete suda vermektedir. Liva-yı igtışaş Karadeniz Boğazı'ndan zahir olup İstanbul'a teveccüh etmiş; himmet-bülent rütebi padişahı ile o kadar emek sarf olunarak vücuda getirilen bunda terakkiyat-ı askeriye ve tekamülât-ı medeniye bir gün içinde tüme-i lehib-i ihtilal olup gitmiştir. Fi yevmina haza ordu-yı hümayunda bir mevki-i mühim işgal etmekte olan Yeniçeri Ağası Pehlivan Ağa fikren veliaht taraftarı olmak ve min-el kadim Nizam-ı Cedit aleyhtarı bulunmakla meşhur u mumailerh böyle müşevveş bir zamanda bağteten Dersaadet'e gelip milletin başına yeni bir hengâme açması ihtimaline mebni ibkay-ı memuriyeti min-küllü'l-vücuha muzır olmakla kendisinin bir vaaz-ı münasiple, bu münasebetsiz vaziyetten ihracı ve mevkisinin dahi padişahımız Sultan Selim Han-ı Salis Efendimiz Hazretlerine fart-ı sadakatle maruf bir zata tefvizi ve sair erkan-ı

müteşabihe-i mevkib-i Hümayunun lüzum-ı tebdil u tahvili lazıme bulunduğunu şeref-i mütealliki bulunduğum irade-i seniye-i padişahiye tevfikaten tavsiye eylerim Efendim... İmza: Ahmet Muhtar)

Hilmi Paşa — Bunun üzerine dün ale's-sabah Eyüp Ağa'yı çağırttım; tahrirat-ı aliyeyi [38] kendisine gösterip Yeniçeri ağalığına fikrimce muvaffak bulunduğumu söyledim. Bilirsiniz ki şimdi yeni halde Eyüp Ağa, Yeniçeri Ağasıdır. Lakin selefi rahat durmuyor. Kara laşte iğtişaş çıkardı: Yeniçerileri ezdirdi. Maksat benim azlim değil ocağı büsbütün kaldırmaktı. “Nizam-ı Cedit lağvolunmadı; orduya doğru geliyor” dedi. “Sultan Selim-i Salis Yeniçeri kışlalarını topa tutmuş, şimdi sıra bize gelmiş” dedi. Daha neler dediyse dedi. İşte bütün zorbalar Silistre'ye yığıldı; Pehlivan Ağa'yı isteriz diyorlar; ordugahı yağma edecekler. Birçok bi-günahın kanına girecekler. Ne dersiniz, üzerlerine muvafakat edelim mi?..

Ramiz Efendi — Affedersiniz Paşa Hazretleri! Meham-ı umura her halde Efendimiz kadar vakıf değilsem de kulunuza öyle geliyor ki zorbaların en cüzi bir arzusuna mümâşat etmek onları daha büyük küstahlıklara teşci demek olur... Fesede güruhun cüreti mülayemete karşı daima sert, mühlik bulunur. Halbuki şiddete karşı halim, acizdir! Evliya-yı Umur Efendilerimize hafi değildir ki, milletin bağrında derin bir yara açan Edirne Vakası az bir müsamahanın netice-i muallimesiydi... Acısı yüreğimizden çıkmadı. İneyet buyurulsun: Bizden biraz metanet, onlardan ilelebet ricat!

Eyüp Ağa — Ocaklıya tecavüzat-ı lisaniyede bulunmaktan sakınmalıyız. Vakıa-yı müzakeremiz hafi ise de... Kim bilir... Belki!.

Ramiz Efendi — Siz Yeniçeri ağalığı mevkine tavsiye eden, zannederim; o makamın boş kalmasını arzu etmiş! Yoksa, içinden yetişme olduğunuz için ocaklının derece-i faziletini taktir etmeniz lüzum gelirdi! Hem canım Ağa Hazretleri! İnsan ne kadar aciz olsa yine kendi mevkinin müdafaası için aslan kesilir. Bir kedi bile tırnaklarını ilıştirdiği yerden kolaylıkla atılamaz. Ba-tesadüf sizi Yeniçeri ağası nasip etiler; maksat yalnız hilat giymek değildir; onu muhafazada giyenin vezaif-i sırasındadır.

Hilmi Paşa — Efendim, meseleyi o kadar uzatmayın. (Ramiz Efendi'ye) Sizin reyuniz bu değil mi? Şimdi meclis erkanı da mülahazalarını söylesinler; ona göre karar verelim.

Hâzırundan Biri — Ordu, efradın mecmuundan ibarettir; bu fertler rabıta-i itaate yek-vücut olmasa mecmuun kıymeti hiçe iner; halbuki Yeniçeri tayfası hâl-i isyanda!

Hazırundan Diğeri — Evet, ve müttehitten istedikleri şey ise Pehlivan Ağa'nın memuriyetinde ipkası! O halde buna peki demek lüzum geliyor.

Tahsin Efendi — Öyle yapalım; bakalım Allah ne gösterecek!?!.. Fakat aynı zamanda düşünelim ki [39] Allah bu alemleri bir emirle yaratmış, maddeye bir işaretle kuvvet-bahş olmuş; işte o vakitten beri kainatta lâyetegayyer bir kanun hüküm sürüyor, o kanun, intizam cereyanı için bir emr-i sani istemez. Zira ona “Ol!” buyurulmuş! O da an be an tekâmül etmekte! İnanacağız ki bir meşiyet-i İlahiye vardır: Huda-yı lemyezel Hazretleri onun haricine çıkmazlar! Muhalat-ı akliye bizi bu âlemi müsvedde görmedik. Gördüğünü eda eden varsa salâ!...

Hazırundan Biri — (Yanıdakine) Tarikat-ı Aliye-i Bektaşîye'den biri “Hoca Efendi! Canım Allah, Allah deyip duruyorsun” demiş. “Bu Allah şeye muktedir midir?” Hoca Efendi de tabii “Hay hay” cevabını vermiş. O zaman Derviş Baba ona demiş ki “Allah bu dünyayı iğne deliğinden geçirebilir mi!..”

Diğeri — (Gülerek) Aşk olsun Baba Efendi'ye! Filhakika bir meşiyet-i Rabbaniye vardır; ama benim aklım o kadar ince noktalara ermez. Oralarını pek karıştırmaya gelmez.

Hilmi Paşa — Ey ne dersiniz?

Hamit Bey — Vallahi efendimiz; bu devir acayip bir devir! Söz ayağa düşünce başı kesmek gerekir! Derler ama öyle müşkülata tesadüf ediyoruz ki artık ayağın baş olması zaruri görünüyor.

Ramiz Efendi — Görünüşe aldanmamalı! Kuvvet mukavemetle ölçülür; hiçbir sebat yoktur ki karşısında gayrikabil tezelzül bir hail-i mutasavver olmamak mümkün olsun... Evet, lüzuma göre hiddete hiddetle mukabile farz olunur; tasvir ediniz! İstanbul'da sefine-i devlet şiddetli fırtınalara tutulmuş; idare edenlerde sebat, metanet kalmamış; ordu ise serhatte güya müdafaa-ı vatan vazifesiyle mükellef... O ordu ki düşmana mukavemet değil, kendi ciğerlerini kemiren huveynat-ı ihtilale bile tahammül edemiyor! Kaçıyorlar; belki muharebe meydanına kadar yağma emeliyle ihtiyar-ı zahmet ediyorlar! İyi düşünelim; müdebbirane hareket edelim...

Hilmi Paşa — Peki! Öyle yapalım; fakat ne yapalım?

Ramiz Efendi — Sebat edelim; mukavemet gösterelim. Azim-i kuvayı ashabı olmayanların en mağlup olmaz düşmanı sebat u metanettir; şimdiki ocak asilerinde ise azim-i zayıf bile yoktu. Az bir merdane mukavemete, göreceksiniz ki en büyük hadiseler bile teskin olunabilir.

Hamit Bey — Mantık, tatbikatta pek muhteremdir! Faaliyete gelince, icap hâlâ iktifa en kuvvetli kavaid-i mantıkiyeden olur. Şimdi icab-ı hâl u zaman nedir? İstanbul'dan emir geliyor; Pehlivan [40] Ağa'nın veliaht taraftarı olması azline sebep gösteriliyor; onun padişaha sadık, Türkiyat'a muhip bir zatın tayini tavsiye olunuyor! Serdar-ı Ekrem Paşa Hazretleri Eyüp Ağa'yı tensip buyuruyorlar. Bu hâl Pehlivan Ağa'nın gücüne gidiyor; fakat mesele burada değil. Zaten bir karışıklık çıkarmaya amade bulunan Yeniçeri güruhu bu hâli fırsat addediyor; hepsi (...) içtima ederek, ihtimaline şimdi bu anda hücum planını tertip ediyorlar! Ordugahı yağma etmek çarelerini araştırıyorlar. Rica ederim, bu kuvveti ne ile mukabele edeceksiniz? Mantık ile mi?!

Ramiz Efendi — Avn-ı Hakla; Hakka, hakikate istinat ile!

Hamit Bey — Maddi silahlara manevi dualarla mukabele etmek; bizim bulunduğumuz tabaka-i beşeriyete müyesser değil! Kılıç, karşısında kılıç ister! Topa topla müdafaa olur! Ateş, dua ile sönmez, sönse de bizim harcımız değil!

Ramiz Efendi — Fakat halk çiğnenemez, Allah doğruların siperidir!

Hamit Bey — Bununla beraber kuvvet eğrilerin kılıcıdır! Paşa Hazretleri! Bu hususta ekseriyet araya müracaat-ı iktiza eder. Herkes yalnız bir rey sahibidir; ve hiçbir kimse diğerinin hudut-ı hürriyetine tecavüz edemez!

Hilmi Paşa — İyisi de bu!.. Pehlivan Ağa'nın ipkasını tensip edenler parmağını kaldırsın.

Hamit Bey — Azim bir ekseriyet bizim tarafımızda! (Eyüp Ağa, Tahsin ve Ramiz Efendilerden başka hepsi parmağını kaldırır.)

Hilmi Paşa — Ağa Efendi! Cah-ı dünya, ariyet elmalara benzer! Mümtaz bir mevkiyi ne kadar uzun muhafaza etseniz nihayet bir an iftirakın hululi tabiidir; ve o an iftirak da bütün o debdebe ve ihtişamlar bir saat devam etmemişe döner!

Eyüp Ağa — Cenabıhak şevket-meab efendimizin ömr-i şahanelerini efzun buyursun! Sayelerinde müreffehen geçirdiğim her saniye büyük devlete muadil. Zaten kadere kim karşı durabilir?

Hilmi Paşa — Erbab-ı liyakat hiçbir vakit unutulmaz. Yalnız vakit merhununa cesurane intizar etmek şarttır.

Eyüp Ağa — Şüphe yok Paşa Hazretleri! Dünyadan haksızlık kalkmadıkça Hak da kalkmaz. Kulunuza şimdilik müsaade buyurun efendim...

Hilmi Paşa — Efendiler! Ağalar! Devlet umurunda ömür geçiren hiçbir kimse olmaz ki her gün seyyanen ikbal görsün... Bugün bir hilat çıkaran, yarın bir tuğ takacağına emin [41] olmalıydı.

Remiz Efendi — İnsan-ı kâmil odur ki ne çıkardığını hilat için müteessir olur; ne de tuğ ile müftehir! Kemal-ı insaniye-i maneviyedir: Çalınmaz; gasp olunmaz! Bilakis sarf edildikçe artar; sahibinin de kıymetini arttırır.

Hilmi Paşa — Şimdi Pehlivan Ağa'ya bir tezkere yazıp buraya davet edelim.
(Ebubekir Paşa gelir)

Ebubekir Paşa — Evet, gelsin ve emr-i biat icra edilsin.

Huzzar — Ne?.. Biat mı?!

Ebubekir Paşa — (Bir kâğıt çıkarıp) Sultan-ı Selim hal' olunmuş; Sultan Mustafa Han-ı Rabi Hazretleri cülus buyurmuş! İşte Hatt-ı Hümayun!

Ramiz Efendi — Ya?! Zaten belli idi; Allah'a emanet olunuz Efendim. Zavallı vatan! Zavallı millet, hep Allah'a emanet! (Ağlaya ağlaya gider)

Tahsin Efendi — Millete hıyanet! Vatana hıyanet! Mustafa-yı Rabi padişah öyle mi?.. Bekle Ramiz Efendi! Fi-ma-bad bu yerler bize haramdır. (Çıkar)

Ebubekir Paşa — Büyük tezkereci efendi gitti; hatt-ı hümayunu kim okuyacak?

Hilmi Paşa — Hamit Bey! Okuyunuz, sizi Ramiz Bey'in yerine büyük tezkereci nasip ettim.

Hamit Bey — (Telsim ile açar) Tevki-i refi...

(Çadır haricinde gürültüler)

Hilmi Paşa — Aman, ne oluyoruz?.. Gidin, bakın kimdir onlar?

(Maiyet-i serdar-ı Ekrem içeriye dolar birçok sesler)

Pehlivan Ağa fırkası isyan etmiş, Serdar-ı Ekremi istiyoruz diye geliyorlar!

Hilmi Paşa — Hamit Bey! Bu işi tehir edelim. Bakayım şu herifler ne istiyorlar...(Acele çıkar)

Ebubekir Paşa — Serdar-ı Ekrem kaçtı!

Serdarın Maiyeti — Hayır, Serdar-ı Ekrem kaçmaz!

Ebubekir Paşa — Tahkiki müşkül değil a! Gidip arayın.

Huzzardan Birtakımı — Hakikat gidip bakalım. (Çıkarlar)

Ebubekir Paşa — Ben Hilmi Paşa'yı evvelden beri tanırım; nerede sükûnet, orada Hilmi Paşa! [42] Nerede patırtı; cins-i küheylan paşayı çoktan kaçırdı!

(Yeniçeriler İçeriye hücum ederler)

Serdar-ı Ekrem! Nerede Serdar-ı Ekrem... Hilmi Paşa nerede?..

Ebubekir Paşa — O, geç kadınız çocuklar! O gitti, yerine yerleşti, siz başkasını o mevkiye çıkarın da gidip istirahatınıza bakın.

(Pehlivan Ağa gelir)

Yeniçeriler — Ağa! Serdar-ı Ekrem kaçmış!

Pehlivan Ağa — Nereye kaçmış?

(Gidenlerle beraber Hamit Bey gelir)

Hamit Bey — Ruscuk'a kaçmış; Alemdar'ın yanına!

Pehlivan Ağa — Cehenneme gitsin! Şimdi yerine Paşa'yı Serdar-ı Ekrem yapmak istiyoruz.

Ebubekir Paşa — Maalmemnuniye kabul ederim; lakin evvela İstanbul'a yazılmalı... Ben şimdilik Liva-yı saadet Kaymakamlığı ile iktifa edeyim; Serdar-ı Ekremliği de vekaleten deruhte edeyim...

Umum — Âlâ, âlâ... Yaşasın Sultan Mustafa!

İkinci Temaşa — Rusçuk'ta Alemdar'ın Çiftliği

(Alemdar, Behiç Efendi ile gelir)

Alemdar — Gel bakalım Tahsin Efendi! Methede ede bitiremediğiniz akıllı adam bu mu?

Tahsin Efendi — (Alemdar'ı takriben gelir) İşte geldi, Paşa Hazretleri! Sizin Serdar-ı Ekrem'in müsteşar-ı umuru idi!

(Mustafa Refik Efendi gelir)

Alemdar — A be anma o miskinin adını! Gel bakalım arkadaş, senin Refik Moskoflara elçi gitmiş. Onu da görseydim daha memnun olacaktım.

Refik Efendi — İltifatınıza can u dilden teşekkür ederim Paşa Hazretleri. Ah, Tuna boyunu düşmana karşı muhafaza eden mevkib-i hümayun değildir, sizin kuvvetiniz, sizin heybetinizdir.

(Ramiz Efendi gelir)

Alemdar — İşte Hoca Efendi de geldi.

Ramiz Efendi — Vay, Refik Efendi gelmiş öyle mi?.. Artık kimseden korkmayınız. Yalnız İstanbul'dakiler biraz insan kaderi bilse, liyakat kimdedir biraz anlasa!

Reis Efendi — Mesela, Pehlivan Ağa'ya vizrat verirken biraz düşünse!

[43] Alemdar — Vay? Pehlivan, vezir mi oldu?..

Refik Efendi — Evet Paşa Hazretleri! Hilmi Paşa'yı düşürüp de yerine Çelebi Mustafa Paşa'yı sadrazam yaptıran Pehlivan Ağa olduğu için yeni sadrazamın ilk işi Pehlivan Ağa Paşa olması lüzumunu zat-ı şahaneye arz etmek oldu!

Alemdar — Ney! Sonra?

Refik Efendi — Ağa Paşa biraz sonra kameti arttırdı! Mustafa Paşa'yı kendi elinde oyuncak gibi oynatmaya başladı.

Alemdar — Senin o Mustafa Paşa dediğin de miskin biriyi ya!

Refik Efendi — Pehlivan Paşa'nın karşısında Çelebi'nin miskinliği dört kat oldu....

Alemdar — Desen a, bizim koca Pehlivan sadrazamı da kündeden attı!

Refik Efendi — Attı Efendimiz! Lakin azılı pehlivanlar da işitiyoruz ki bazen kendi oyunlarıyla yenilirlermiş!

Alemdar — Ne, er meydanı bu! O da ölür.

Refik Efendi — Hem de öldü Paşa Hazretleri! Pehlivan Paşa bir gün çadırında oturup az zamanda nail olduğu izz ü ikbali mülahaza ediyordu. Dışarıda şiddetli yağmur vardı. Gün yüzünü Balkan Dağları gibi koca bulutlar kaplamıştı...

Alemdar — A be sen hikâyeyi ne kadar ballandırıyor sun!

Refik Efendi — Bizim Pehlivan Paşa o vakit kapıdan doğru bir feryat işitir. Hemen yerinden fırlar; dışarıya koşar. Bir de ne görsün; bütün kendi maiyetindeki yeniçeriler çadırını kuşatmış, kılıçlar çekilmiş; karabinalar dolmuş;

Alemdar — Ney.. İş fenalaşıyor!

Refik Efendi — Azametli Ağa Paşa, eski tavrını takınmış: Höt! Defolun edepsizler, terbiyesizler! Falan diye çıkışmış lakin heriflerin bir kere canı yanmış; laf dinlerler mi? Bilakis daha ziyade kızmışlar; köpürmüşler; Ağa Paşa'ya hücum etmişler... Pehlivan bu musâraata uzun müddet dayanamamış; yuvarlanmış; derken odadan bir Bektaş babası çıkıp elindeki teberi kaldırmış; Ya Hazret-i Pir! Diyerek bir kere aşk edince Pehlivan Paşa Hazretlerinin kelle-i devletleri on iki adım öteye fırlamış!..

Alemdar — Vay?!.. Yahu doğru mu söylüyorsun Allah'ı seversen?..

[44] Refik Efendi — Pek doğru Efendimiz! Hatta kulunuz, Galip Efendiyle beraber işte o kargaşalıktan bilistifade kaçabildik de sayenize sığındık.

Alemdar — Sizlerden ne istiyorlardı ya??

Refik Efendi — Bizi Sultan Selim taraftarı diye itham ediyorlardı.

Alemdar — Sultan Selim’i sevmek kabahat mi imiş?

Refik Efendi — Değil Efendim, en müthiş cinayet! Çünkü cürmü olan daima korkar! Kendi kendine utanacak bir kabahati olanlar asla emin olamazlar. Bundan sarfinazar bu devir garazkârlık devri değil mi...

Alemdar — Hakikat Behiç Efendi, Tahsin Efendi bana iyice anlattılar ben her ne kadar okuma yazma bilmiyorsam da Sultan Selim’in yaptığı işlerin şeriatı muvaffak olduğunu söylüyorlardı. Doğrusu himmetli, gayretli bir padişah idi.

Behiç Efendi — Ah, o kadar mı Paşa Hazretleri!... Melek gibi idi; kendisinden bir karınca bile incinmemişti. Tahta çıktığı vakit cism-i devletin her tarafına baktı; nerelerin tedavisi lüzum olduğunu gördü; Nizam-ı Cedit usulünü tatbik etti; Anadolu’da muntazam, itaatli, koca bir ordu topladı lakin hainler bırakmadılar. Edirne Vakasını çıkardılar.

Ramiz Efendi — Padişahın merhametini anlamalı ki Gazi Paşa Üsküdar’a kadar gelmişken Edirne’ye gönderilmedi; Müslüman kırmayın diye padişah Yeniçerilerin tedibine ferman buyurmadı. Vakayı mülayemetle halletti...

Refik Efendi — Kışlalar yaptı... Mektepler⁸⁰ açtı: Askeri talime, ahaliyi tahsile sevk etti. Hazineyi bomboş bulmuşken tebaasını sıkmadan bütçe düzenletmek çarelerini düşündü. Selim-i Salis Hazretleri her vakit derlerdi ki ben tebaamın esiriyim, kumanda ben de değil, sevgili milletimdedir.

Alemdar — Zavallı Selim... Ya şimdiki Padişah nasıl?

Refik — Onu Çırağan Sarayı’na sormalı!

Alemdar — Çırağan Sarayı ne?

Refik Efendi — Milletin açlığından, çıplaklığından (...) etmiş, yüz milyon değerinde bir cennet! Taşları elmas, boyaları altın, döşemeleri kehribar... Nasıl söyleyeyim? Burada geçen vakaları hangi lisan ile anlatayım? Yarım millik mesafede, karşiki sahilde iki balıkçı yoksulluktan can çekişirken bu saraylarda bir lale soğanı bin altına satın alınırdı! Millet ağlar; [45] reaya ağlar; asker ağlar; bu sarayların ayş u işret, zevk u sefa kahkahaları arşılara yükselirdi! Rumeli’nde kaht olur, Anadolu’da yağmur yağmaz, ahali kırılırken bu saraylarda karlı havalarda taze üzüm yenir. Sıcak günlerde buzlu rakı içilirdi!..

⁸⁰ “Mektepler” şeklinde yazılmıştır.

Alemdar — A be bu ne imansızlık!.. Bunlar hep doğru mu?.. Hep bunlar doğru mu?

Behiç Efendi — Efendi eksik bile söyledi!

Alemdar— Peki, o saraylarda şimdi de böyle işler mi oluyor?

Ramiz Efendi — O saraylar şimdiki eğlenceyi hiçbir zaman görmedi. Evvelkiler kendi zevklerini icra ederlermiş ama milleti bir parça hamiyetli, namuslu ellere bırakmanın yolunu bilirlermiş! Daha eski padişahlar ise eğlenceyi harpte, amar-ı vatanda bulurlarmış.

Alemdar — İşitiyorum ki bizim devlet çıkmış çıkmış da sonra birdenbire inmeye başlamış.

Refik Efendi — Efendim malumunuzdur ki ilk Osmanlı padişahlarının Rumeli'ye doğru yükselmeye başladıkları tarihinde karşılarında ölmüş, yıkılmış bir devlet vardı: Bizans İmparatorluğu. Genç kuva bir hükümet, eski, ihtiyar bir rakibini elbette meydandan kaldırır. İşte biz böyle ilerledik. Avrupa telaşa düştü? Papa bile korkmaya başladı. Ehli salip namıyla birtakım müttefik ordular gelip gelip bize hücum etti. Fakat ilk padişahlar, asker, kahraman, hüsnüniyet sahibi zatlar idi; yaralandılar: Şehit düştüler; yine muharebe meydanını terk etmediler! Orduya harbi kazandırdılar ondan sonra teslim-i ruh ettiler. Bu suretle, mevkib-i hümayun başta halifeler olduğu halde Nemse illerine.... Acem yaylalarına... Mısır çöllerine kadar girdi, yayıldı... Dünyada ne kadar devlet teşkil etmişse padişahları mutlaka iki kısma ayrılmıştır: Birinci kısım evvel gelenlerdir, onlar fetheder; hükümetin hududunu genişletir; bırakır giderler.... İkinci kısım onları takip edenlerdir; (...) zapt olunmuş yerlerin idaresini, inzibatını düzeltmek işleri yoluna koymak ne yapmak icap ederse yaparlar... Bizimkiler zapt ettiler, fakat idare edemediler her şeyi ince ipliklerle bağladılar. Sonra az zaman içerisinde mülkün her köşesinde bir ihtilal bayrağı açıldı; her tarafta kan dökülmeye başladı.. Seraskerlerimizden, Serdar-ı Ekremlerimizden daha iktidarlı eşkıya yetişti! Sadrazamlarımızdan, padişahlarımızdan idareli valiler türedi! Taşra hâli böyle dem be dem çığırından çıkarken, İstanbul'daki tavaif-i askeriye'nin şiraze-i intizamı da bozulmakta idi. Kazan kaldırıp bayrak açarak, At Meydanı'na toplanmak moda olmuştu. Memleketin uzaklarında hükümete karşı gelen asileri bu askerle tedip edemedik, kimisine vezaret [46] verdik; kimisini vali yaptık böylece haydut çitaları başlarında tuğ akarak, atlarını sırmalara gark ederek vilayetlere müstevli oldu.

Devletin hem dahilindeki asayışı muhafaza, hem haricindeki edaya ita-yı cevap edecek, ancak Yeniçeri güruhu idi! Bir kere onlar baştan çıktıktan sonra ne dahilde rahat kaldı, ne hariçte itimat... Bizden olanlar mülkü taksim ettiler, ecnebler hudutları aştılar.. Kan döke döke, şehit vere vere fethettiğimiz o geniş yerler birer birer düşman eline geçti. Vatan tehlikede kaldı, saltanat tehlikede kaldı. İstanbul tehlikede kaldı. Ara sıra namuslu, hamiyetli adamlar yetişti; devletin gidişini beğenmedi, ıslahata kalkıştı. Fakat zavallılar, kimisi boğularak, kimisi zehirlenerek terk-i hayat etti; devlet yine na-ehiller eline kaldı işte Sultan Selim-i Salis bu son zamanda yetişen o büyük adamların en büyüklerindendir! Teşkil ettiği Nizam-ı Cedit sebeb-i ikbalimiz olacaktı. Allah bir Köse Musa ile bir Topal Ata yarattı; bu iki hınzır devletin başına kâbus-ı bela gibi çöktü. Ne Nizam-ı Cedit kaldı, ne ıslahat!.. Akıbet öyle muhterem bir hükümdarı milletinden ayırdılar; hatta namını da lekelediler!

Alemdar — Fesuphanallah!. Bir adam kendi evini nasıl yıkar?

Refik Efendi — Efendim, vatan-ı vâkıâ bizim müşterek evimizdir; lakin onlar kendi köşklerini saraylarını yaptırıp kasalarını doldurduktan sonra vatan ne olursa olsun!

Alemdar — Sultan Selim’i tahtından nasıl indirdiler!

Refik Efendi — Hep Musa Paşa’nın tertibatıyla!

Alemdar — Padişah hiçbir şey sezmedi mi?

Behiç Efendi — Ne gezer Efendim, Şeyhülislam kendisini sahib-i keramet bir veli suretinde göstermişti. Kaymakam Paşa ise makam-ı hilafetin en sadık bendesi zannolunuyordu? Hakikat-i hâlde ise vaka-yı sarf tebdil-i saltanat için ittifak eden dört kişinin eliyle idare olunmuştur ki bu iki şahıs o ittifak-ı murabbanın yalnız bir nısfıdır.

Alemdar — Diğer ikisini tanıyor musunuz?

Behiç Efendi — Bütün ümmet-i Muhammet’le beraber biz de tanıyoruz Efendim.

Alemdar — Ben de ümmet-i Muhammet’tenim, halbuki tanımıyorum!

Behiç Efendi — Tanıyorsunuz Paşam!

Alemdar — Katiyen!

[47] Behiç Efendi — (Alemdar’ın kulağına bir şey söyleyerek) Şimdi de tanımıyor diyebilir misiniz?

Alemdar — (Yerinden fırlayıp) O!... Lakin bu olmaz şey!

Refik Efendi — Efendinin söylediği ve benim işitmediğim o isimleri bilirim, şahıslarını da tanırım.. Maatteessüf pek olur şey!

Alemdar — Öyle mi Hoca! Bu isimler doğru mu?..

Ramiz Efendi — Behiç Efendi'nin kulağınıza söylediği kelimeleri duymadım lakin zaten biliyorum; doğru söylediler!

(Alemdar mütefekkir... Hazırunda sükût)

Alemdar — (Birdenbire) Sultan Selim olmasın da, Sultan Mustafa olsun: Bunun devlet işlerine ne gibi tesiri olur?

Refik Efendi — A, pek çok Efendim... Evvelan dahilen şu tesiri olur ki, Sultan Selim taşra halkına kendisini ziyadesiyle sevdirmişti.

Sultan Mustafa ise muhabbet-i ammeden o nispette mahrumdur! Çünkü giden ne kadar halim ise gelen o kadar anut! Giden ne kadar dindar ise, gelen o kadar mübalatsız! Giden ne kadar haluk ise, gelen o kadar!.... Efendimiz tafsile ne hacet, giden birçok esaslar kurdu; üstlerine kutlu, şevketli bir bina-yı hükümet kurulacaktı... Gelen onları temelinden yıktı. O terakkiyâtın enkazı üstüne bir taht koydu... Kendisi Çırağan Sarayı'na çekildi; milleti hamisiz reayasını onsuz bıraktı... Tesirat-ı hariciyeye gelince: Avrupa devletlerinin hükümetimize olan teveccühleri Sultan Selim'in vücuduyla kaimdi; Bonapart terakkiyi sever bir imparator olduğundan terakkiperver Sultan Selim'i kendisine muhib edinmişti. Halbuki, bütün Frank hükümetleri Bonapart'ın muhabbetini celp için yapmadık desise bırakmıyorlar. Sonra hududumuz bugünkü kadar hiçbir vakit tahlikeye maruz olmadı. Bu tehlikeyi bir dereceye kadar Nizam-ı Cedit tehir ediyordu; şimdi o da yok. Hudutlar payitahta kadar açık! Biz çoktan mahvolmuştuk? Bereket versin Tuna Boyunu sizin mehabetiniz müdafaa ediyor.

Alemdar — Beni bırak, devleti düşünelim... Acaba Sultan Selim'i tekrar iclâs edemez miyiz?

Refik Efendi — (Tahsin Efendi'ye bakarak) Kim bilir... Belki!

Behiç Efendi — Mümkündür Efendimiz, yalnız pek tedbirli davranmak gerek, kimse bir şey sezmemeli melunlar Allah'tan korkmaz az buçuk şüphelenecek olursalar hiç şüphe yok en şeni cinayetlere kadar göze aldırırlar.

[48] Alemdar — Düşünün? Siz akıllı adamlarsınız.

Refik Efendi — Bu iş husule gelmek için sizin, askerlerinizle beraber İstanbul'u teşrifiniz lazımdır. Bu hususta evvel emirde sarayın fikrini çelmeli? Sizi davet ettirmeli.

Alemdar — Sen git, çaresini bul, beni İstanbul'a çağırırlar.

Refik Efendi — Bu iş o kadar kolay değil... Fakat muvaffak olmaya son derece çalışmak borcumuzdur. Ben İstanbul'a giderim karinlerle görüşürüm.

Alemdar — Eğer muvaffak olabilirsek..... Ah, bir kere İstanbul'a gitsem!

Refik Efendi — İş kararlaştı; gideyim, sefere hazırlanayım..

Alemdar — Sana birkaç tavsiye de alalım. İstanbul'da birtakım büyükleri böyle elde edersin. Cenabıhak sayını meşkur etsin.

(Refik Efendi gider)

Alemdar — Ben de gidip işlerime nezaret edeyim.. Siz rahatınıza bakın..(Gider.)

Behiç Efendi — Geliniz Tahsin Efendi! Benden size İstanbul havadisi! Sizden bana ordu vukuatı!

Tahsin Efendi — Gidelim, fakat mazide olanlardan ziyade müstakbelde olacaklara dair müdâvele-i efkar edelim..(Giderler)

Üçüncü Temaşa

İstanbul'da Abdülfettah Ağa'nın Dairesi

Abdülfettah — Refik Efendi

Refik Efendi — NE güzel hava, değil mi devlet-penah? Kış günlerinde böyle havalara nadiren tesadüf edilir. On on beş gündür çektiklerimizin acısını bugün çıkaralım diye nereye koşacağımı şaşırdım; düşünürken hatır-ı übeydaneme bir ilham-ı rabbani gibi velinimet efendimiz geldi; hemen geldim; iyi günler, iyi işlerle geçmeli; halbuki huzur-ı atıfetinize şitap edip isticlâb-ı teveccühhatınıza çalışmaktan saha hayırlı bir iş tasvir olunur mu?..

Abdülfettah Ağa — Ne! Evet evlat!..

Refik Efendi— Hakk-ı âlânız var Efendim! Ona nasıl şüphe edilebilir ki bu dünyada bütün hükümdarlar Efendimiz gibi mukarreblere nail olsaydı tarih-i âlemde bedbaht olmuş hiçbir hükümdara tesadüf olunmazdı!

Abdülfettah Ağa — Evet, evet evlat!..

(Mabadı 4 numaralı nüshada)

1.3.20 Sultan Selim-i Salis⁸¹

[49] Tarihi ve Milli Piyes

Muharriri: Ali Haydar Emir

— Mabat —

Refik Efendi — Ayn-ı isabet buyurdunuz Efendimiz Hazretleri! Görüyorum kalb-i devletinizde keder var. Bizim gibi kullarınızın vazifemiz ise Efendilerimizi eğlendirmekten başka ne olabilir? Gelirken bir vakaya tesadüf ettim. Hakiki ise de masal gibi bir şey, belki def-i melalinize bâis olur.

Abdülfettah Ağa — Oh, ben masalı çok severim evlat!

Refik Efendi — Ona şüphe yok Efendimiz. Zaten dünyadan ne kadar büyük geçmişse hepsi masalı çok severlerdi. Bu tabiat büyüklük şanındandır! İnsan masal dinleye dinleye akıllanır, kasb-i kemal eder... Hatta çocuklar bile masal dinleyerek adeta büyüler, adam olurlar!

Abdurrahman Ağa — (Gülerek) Çok iyi, çok iyi;... İşte böyle...

Refik Efendi — Cenabıhak istirahat-ı âlâlarını zevalden masun buyursun fakirhaneye yakın bir yerde yangın zuhur etmiş. Ahali toplanmış. Söndürmeye çalışıyorlardı.

Abdülfettah Ağa — Ney... Söndürebildiler mi?

Refik Efendi — Kemal-i merhametinize teşekkür ederim Efendim. Söndü. Saye-i devletinizde fukara felaketten kurtuldu. Lakin o aralık tuhaf bir vaka oldu: Odanın birinde taze bir kadın kalmış, bağılıyor.. Her tarafını ateş sarmış; kimse kurtaramıyordu. Hepimizin karşısında kadıncağzı cayır cayır yanacaktı! Derken tanımadığım bir delikanlı geldi. Ateşlerin ortasından kadını kurtardı.

Abdülfettah Ağa — Aferin evlat!..

Refik Efendi — Baki olsun Efendimiz, ihya buyurdunuz.

Abdülfettah Ağa — Sonra?!

[50] Refik Efendi — Tam yere indikleri vakit kalabalığın arasından pür silah üç kişi atıldı. Delikanlının kolları arasında baygın yatan kadını kaptılar. Palaları sıyırdılar; o kadar halkın arasından sıyrılıp çıktılar! Delikanlı o kadar müdafaa etmek istedi, fakat üç kişi ile başa çıkmak...

⁸¹ Bu metin “Resimli Roman”ın Tiyatro İlavesi-Numara 4” başlığı ile derginin sonunda ek olarak yayınlanmıştır. 3 saydır devam eden tefrikanın son ilavesidir. Sayfa sayıları dergiden bağımsız olarak devam etmekte ve diğer sayıların devamı niteliğindedir. 3.sayıda iki tane tiyatro ilavesi bulunmaktadır. Ali Haydar Emir, Resimli Roman Mecmuası, 1 Mayıs 1325/14 Mayıs 19090, Nr.3, s.49-66.

Abdlfettah Ağa — Oradakiler ne yaptı? Öyle seyir mi etti?

Refik Efendi — yle seyretti Efendim.

Abdlfettah Ağa — Niçin? Onlar insan değil mi?

Refik Efendi — Fakat Efendim, tekiler de yamak?

Abdlfettah Efendi — Ne? Yamaklardan mı? Karadeniz Boğazı yamaklarından mı?

Refik Ağa — Evet, Devlet-penah

Abdlfettah Ağa — Bak, şu hainlere, bak şu arsızlara!

Refik Efendi — Aman Efendi Hazretleri, o kadar adi şeyler için bu kadar zlmeyiniz. Ne ehemmiyeti var? İki apkının kışlalara karı atmasından ne çıkar?

Abdlfettah Ağa — Vay kışlalara kadında mı atıyorlar evlat?

Refik Efendi — Ne olur Efendim; bu edepsizler cami kapılarında nara bile atıyorlar, şimdi onları düşünüp de meraklanmak caiz mi?

Abdlfettah Ağa — Vay? Cami kapısında nara mı?

Refik Efendi — Hatta sultanlara taarruz bile ettiler. Kendilerine biraz fazla yüz verildi, zannederim. Padişahımız Efendimiz Hazretleri serir-i hilafetlerine cülus buyurdıkları vakit, kemal-i mürüvvet ve inayetlerinden bütün yamak sergerdelerine rütbeler, paralar verdiler. Kendilerine hiçbir vecihle ceza edilmeyeceğine dair hüccet verdiler. Bu şeyler fikir-i kasırnemce ehline yapılmalıdır. O bir alay terbiyesizler sürüsünün yüzüne ne kadar glnse o kadar yüze çıkarlar.

(Selim Ağa gelir)

Abdlfettah Ağa — O, buyursunlar ağa hazretleri, bu kadar bekletecek miydiniz ya?!

Selim Ağa — Affınızı rica ederim. Ben de sizin kadar vaadime sadığım. Fakat insanın arasında selp ederek bazı işler zuhur ediyor.

Refik Efendi — İrademiz zaten elimizde miydi Efendim.

Selim Ağa — Vay, sen de buradasın ha, seni padişahımıza sena ettim. Hakkında gayet teveccüh gösterdiler. Ne vakit mevkine gideceksin bakalım?

[51] Refik Efendi — İrade-i seniyeeye menut...O mesele hakkında muvafakat-ı padişahı istihsal edildi mi?..

Selim Ağa — ok çalıştım, şimdilik muvafakat etmiyorlar. Nezir gelsin de sana daha mafsalsal anlatsın. Ney, ne lemdesiniz ağa hazretleri!

Abdlfettah Ağa — Rahat gibi idim. Bu ocuk geldi, zihnimi bozdu. Nedir bu işler Ağa Efendi! Kıyamet mi yaklaştı; yoksa dünyaya insan yerine şeytan mı doldu? Ne oldu diye düşünüyorum!

Selim Ağa — Bunları hiç açmayalım. Hatırladıkça ileden ıkıyorum. Bu kadar nizamsızlık hiçbir vakit görülmemiştir!

Refik Efendi — Bunları düzeltmek için hariçte bir nokta-ı istinat ister.

Selim Ağa — Mesela Alemdar Paşa gibi!.. Öyle değil mi?

Abdlfettah Ağa — Bu Alemdar Paşa'da kim?

Selim Ağa — Hani şu Tuna ayanından biri var.. Bayraktar Mustafa Ağa diye birkaç kere ismi geçmişti.

Abdlfettah Ağa — Ha!.. Anladım. Kendisine sonradan vzerat verildi.

Refik Efendi — Evet Efendimiz o. Ruşuk Ayanı. Tuna muhafızı. Osmanlıların Rumeli'nin ordusu! Satvet-i Osmaniye'nin Avrupa'ya karşı yegâne misal-i mehabeti! Alemdar Paşa! Bir Serdar-ı Ekrem; bir mevkib-i Hümayun... Hep o! Bugün Ordu-yı Hümayun denilen şey serdar-ı ekremin etbândan ibarettir. Alemdar Paşa olmasaydı düşman Tuna'dan geçerken yolda bir Türk neferine bile tesadüf etmezdi!

Abdlfettah Ağa — Bu adamamın o kadar büyük kuvvetinden devlet ne derece istifade edebildi?

Refik Efendi — Alemdar, düşman ordularına bir siperdi: harp etmedi; çünkü düşman onun sahne-i harbine kadar yaklaşamadı! Fakat orduyu bugüne kadar yediren, iiren, giydiren, kuşatan anacak Alemdar Paşa'dır!

Abdlfettah Ağa — Bu taraftan bir lütuf gördü m? Her hizmet bir mükafat ister?

Refik Efendi — Alemdar Paşa, mükafat için hizmet edenlerden değildir Efendim; yalnız rıza-yı bari u hoşnudiye-i peygamberi gözetir; başka hiç, hiçbir vakit tanımaz!

(Nezir Ağa)

Nezir Ağa — Oh, sizi, hep bir arada bulmak ne büyük saadet!

[52] Abdlfettah — Saadetinizi müzdad ettiniz, buyurun Ağa Hazretleri!

Nezir — Bizim evlat da burada; ne haber bakalım?

Refik Efendi — Dua-yı devlet ve ikbalinizle meşgulüm Efendim, biz bendegandan başka ne haber olabilir?

Nezir — Memnun oldum; Allah feyzini arttırsın. İnşallah yakın zamanda büyük bir mevkiye kayırılacaksın.

Refik Efendi — Bak! Refik Efendi o işin nasıl olduğunu soruyordu...

Nezir — Efendim, padişah rıza göstermiyor. Bu günlerde İstanbul'da uygunsuzluk yok, Alemdar Paşa ihtiyar zahmet etmesin buyururlar. Mamafih kendisine fevkalade mahzuziyet-i şahaneleri vardır. Her vecihle memnuniyetlerine itina olunacaktır.

Abdül Fettah Ağa — Bu iş nedir, rica ederim? Neden bahsolunuyor?

Selim Ağa — Biraz evvel bazı şeyler düşündüğünüzü söylüyorsunuz.

Abdül Fettah Ağa — Evet, bugünlerde gördüğünüz garip vakaları... Bunların nasıl bir renk alacağını düşünüyorum.

Selim Ağa — Bizim işimiz de onları düşünmektir.. Mamafih tasavvurat ile hiç “bir iş görülemeyeceğini nazar-ı itibara aldık; buna bir çare düşünelim dedik. Çünkü, tahammül edilemeyecek fenalıklar arık vakayı-i adiyeye sırasına geçti! Ufak tefek işlerini bıraktılar, edepsizler, şimdi de vükelanın azil u nasibine parmak soktular. Şeyhülislam vakası elan” hatırladadır. Nedir o rezalet?.. Nerede nüfuz-ı devlet? Nerede kaldı askerce itaat? Nereye gitti hukuk-ı saltanat?

Refik Efendi — Ah, onlar burada meydanı تنها buldular; istedikleri gibi cirit oynuyorlar! Bir kere Alemdar'ın sarığını görseler; görecekleriniz, nasıl “Eyne'l Mefer ?” diye perişan olacaklar! Kendilerine biraz daha müsamaha edilecek olursa?!..

Selim Ağa — Ne çare. Sen bu defalık öyle gidersin; Alemdar Paşa'ya iltifat-ı mülûkaneyi arz edersin.. Bize gelince, eğer şu vakanın sahife-i takdiri daha kapanmadıysa, pek müthiş sahneler temaşa edeceğiz.. Bir hadise küçükten başlar; büyür, büyür; derece-i nihayesine gelir; tam orada birdenbire munkatı olursa sakın o sükunete aldanmayınız! Zira o sükûnet, fırtınadan evvelki sakın havalara benzer: Kulaklarınız hiçbir ses işitmez! Lakin nazarlarınız, birçok korkunç bulutların asker taburları gibi içtima etmekte olduğunu görür... Biraz sonra birdenbire binlerce batarya bir anda ateş edilmiş gibi nagehan-ı sadmeler, velvelelerle fırtına başlar; işte [53] bu, öyle bir sükûnet!.. Ara sıra bir iki şimşek çakıyor.. Üç beş yağmur damlası dökülüyor; filan sokakta kesilmiş bir âdem bulunuyor! Filan evde bir kız kaçırılıyor; filan memur azlettiriliyor. Öyle zannederim ki bu küçük vakalar o şimşeklere, yağmur damlalarına pek müşabih! Ve nagehan fırtına kopacak; baran-ı musibet başımıza yağacak! Pek meyyusum, padişah-ı zişan Efendimiz Alemdar'a

müsaade etmeliydi. O münasebetle bu siyah bulutlar lazım olduğu kadar elektriklenmeden dağılmalıydı.

Nezir Ağa — Tarihin bu sahifesi boş kalamaz. Kalem-i kudret büyük hadise yazmış; onu müverrihlerde kitaplarına aynıyle yazmak isterler.

Refik Efendi — Ululazm olanlar takdire isyan etmelidirler; nâsiyelerindeki ezeli satırları silmeye muktedir olamazsalar bile ahkam-ı keza ile merdane çarpışmış olmakla müteselli olurlar!

Selim Ağa — Sonra ricat mukadderdir! Sâhib-i izan olanlar ricat muhakkak olan hücumlara iştirak etmezler; bütün nüfuz u kuvvetlerini kemal-i dikkat basiretle an-ı münasibine saklarlar. Hiçbir kumandan tasvir olunamaz ki cesaret-i safdilânesinden dolayı mağlup olsun da, sonra münhezim oldumsa da edayı epeyce yordum ya! Diyerek teselli bulsun! Şimdi Alemdar gelemeyecek; bu kati! Fakat hayır, bu böyle olmamalıdır! Hünkâr, gelmesin dedi, fakat gelmesin emrini Allah vermedi! Abdülfettah Ağa! Bu emr-i hümayuna karşı Alemdar Paşa İstanbul’a gelse, bu neticesiz fenalıkları bir hissi akıbete bağlasa, idare-i umuru metin ellere verse, sonra çekilse, gitse... Siz bu hareketi muhalif-i ubudiyet mi telakki edersiniz?..

Abdülfettah Ağa — Bilirsiniz ki öyle ince işlere benim aklım sarmaz. Lakin bana öyle geliyor ki padişahın gelmesin demesi gururundandır. Bak, İstanbul’da padişah ortalığı düzeltmedi de Alemdar gibi bir bendesine muhtaç oldu demesinler diye müsaade etmedi!..

Refik Efendi — Hay Allah razı olsun Ağa Hazretleri! Lakin bu işin ne kadar hafî tutulması lazım geleceğini söylemeye hacet görmüyorum.

Selim Ağa — Tabii, tabii.

Refik Efendi — Ağa Efendi Hazretleri müsaade buyururlarsa ben gidip bu işe dair bir plan tertip edeyim.

Selim Ağa — Zaten bu gece bizim misafirimizsin; yarın da reisülküttaplık fermanın çıkacak!

Refik Efendi — Allah devlet ü ikbalinizi müzdad buyursun efendim.

[54] Abdülfettah — Netice-i mesainizden beni de haberdar etmeyi unutmayınız; benim aklımla iş göremezsiniz; lakin elbet bende sizin işlerinize yarayacak bir şey bulunur. Allah selamet versin...

(Selim Ağa, Nezir Ağa, Refik Efendi gider)

Abdölfettah Ağa — Ne tuhaf iş!?! Zavallılar beni hiçbir şeyden haberdar değil zannediyorlar; halbuki ben olmasam Padişah Alemdar'ı davet edecekti. Aldanıyorlar, fakat her şeyi biliyorum, ben Rusçuk cemiyet hafiyesini de biliyorum, Alemdar'ın gizli maksatlarını da biliyorum! İstanbul'a gelmek telaşındaki hikmeti de anlıyorum... Bunlardan şu neticeyi çıkarıyorum ki Sultan Mustafa'nın saltanatı, hayatı tehlikede! Mahmut Efendi'den korkum yok! Fakat Sultan Selim!..

(Bir köle gelir)

— Ne haber?

Köle — Misafir geldi!

Abdölfettah Ağa — Ne istiyor?

Köle — Medine Naipliği

Abdölfettah Ağa — Fiyatını söylemedin mi?

Köle — Söyledim, peki dedi.

Abdölfettah Ağa — Parayı getir, fermanı götür!

(Köle gider)

Bu dünyada bundan kârlı bir iş bulamadım!... Sadakat! İstikamet! Vâkıâ onlarda hatıra gelmiyor değil! Lakin insan bir kere açık kapılı bir hazineye girmesin: Etrafindan herkesin avuç avuç, torba torba, çuval çuval aşırıldığını görüp de hâlâ sadakat, istikamet tesbihini çekebilen insan değil; melektir... Ben Abdölfettah ise melek değil, aciz akılsız bir insan!..

Fasl-ı Hamis

Birinci Temaşa — Edirne Ordugahı: Alemdar'ın Çadırı

Alemdar Mustafa Paşa — Sadrazam — Ramiz Efendi — Behiç Efendi —

Tahsin Efendi — Galip Efendi — Erkan-ı askeriye

Sadrazam — Bu harp lüzumundan fazla uzadı. Tuhaf şey! Biz, dünyaya, kâinatın umumen birbiriyle çarpıştığı bir asırda gelmişiz. Bir vakit Fransa ile Rusya arasında [55] mütehayyirdik? Koca Avrupa bir fikirle karma karışık olmuştu. Payitahtımız haritalarda merkez-i âlem diye işaret ediliyordu. Herkes bir İstanbul için birbirine girmişti.

Ramiz Efendi — Napolyon!.. Harita-yı âlemi tanımaz bir hâle koyan bu dâhi, şarkta garpta, şimalde, cenupta savletine göğüs gerecek bir vakit bulamadı, böyle ateşin fikirleri mukavemet göremedikten pek üzülür, yakacak bir saha bulamadıktan pek sıkılır. Halbuki Napolyon nereye teveccüh ettiyse o tarafta sanki bir inhizam yeli esmişti! Napolyon bu cellat meydanında er aradı, onu da küçük bir

Türk kalesinde buldu. Memnun oldu; mağlup fakat müsterih olarak ricat etti! O ricat Fransızlara şarkta bir dost, o galibiyet bize garpta bir müttefik kazandırdı. İki büyük kavim birbirini bir kere daha takdire fırsat buldu. Napolyon Sultan Selim'in birader-i maneviyesi oldu.

Alemдар — Sonra biz nankörlük ettik; Sultan Selim'i tahtından indirdik. Herifleri kendimize zorla düşman yaptık.

Sadrazam — Ne kadar doğru söylüyorsunuz Paşa Hazretleri.. Doğru, lakin korkulu!

Alemдар — Ne sebepten korkulu olsun? Doğrudan hangi devirde korkulmuş?

Ramiz Efendi — Efendim, hakikat daima acıdır! Buna en son delil olarak Paris'te cereyan etmiş olan müzakeratı gösterebildim. Fransa meydana bir mütareke-i gayrı mahdude çıkardı; askerimizi tembel, atıl buralara bağladı.

Refik Efendi — Niçin bağlasın efendim, o kabahat doğrudan doğruya bize raci!

Sadrazam — Nasıl bize raci!

Refik Efendi — Çünkü, Edirne Kışlağında ordunun tedarükatını ikmal-i imkânsızlık derecesinde güçtür; bunu biliyoruz. Koca kışı burada geçirmemiz İstanbul'dakinden iki kat fazla masarife bağlı; bunu da biliyoruz. İstanbul, ihtilalin en karışık devresine gelmiş, zorbaların başına zahiren büyük, fakat hakikatte iblisten bile küçük iki alçak geçmiş; idare, saltanat, hatta hilafet hep bunların elinde; bunları da biliyoruz.. Teessüf olunur ki bu kadar acı hakikatler bizi ikaz edemiyor.. Efendinin dediği gibi tembel, atıl buraya bağlı kalıyoruz.. İşte bunun için kabahat bize, ancak bize raci!.

Behiç Efendi — Filhakika, burada orduyu iâşeye medar olacak para bulmakta ne kadar müşkülat çektiğimiz Paşa Hazretlerine malumdur. Ayda dört bin kese akçe devletin ab-ı rü-yı [56] nihasine mal olur. İstanbul'a gidilse bir kere bu külfet kalkar. Şayet Paris müzakeratı musâlahaya müncer olmazsa ordu daha ziyade, daha kuvvetli olduğu hâlde hududa koşar; avn-ı bari ile harbe başlar.

Galip Efendi — Orduyu ilkbahara hazırlamak hususunda İstanbul, elbette Edirne'ye müreccahtır. Arada şu dört beş konaklık mesafe mi kaldı?

Sadrazam — İstanbul'a gitmek hepimizin menafine muvaffaktır; yalnız serasker paşanın fikirleri ne merkezde acaba?

Alemdar — Ne âlâ, o sayede ben de gider; padişahımın hak-i payına yüz sürerim.

Ramiz Efendi — Tamam! Alemdar Paşa Hazretleri gibi bir sâhib-i satvetin Orduyu Hümayun ile birlikte bulunması bize başka şeref, başka şevket bahşeder.

Sadrazam — Bu halde, hemen İstanbul'dan istizan edelim.

Refik Efendi — Efendim, kış geldi, çattı; İstanbul'a adam gidip gelmesi uzun vakte mütevakkıf.. Orada görülecek mahzur yine başka! Bila-istizan gidilse, sanki yarı yoldan geri mi çevirecekler?

Sadrazam — Nasıl olur? Sonra bidat çıkarmış olmayalım. Bundan başka sancak-ı şerif taraf-ı şahaneden davet edilmek lazım değil mi?..

Refik Efendi — Paşa Hazretleri! Makam-ı saltanat mütegalibe tarafından abluka edilmiş. Nüfuz hilafet alçakların baziçesi olmuş. Bu sırada, birdenbire payitahtı teşrifinizden padişahımızın ne kadar mahzuz olacaklarını teemmül buyurunuz. Hem taht-ı hilafeti tagallüpten kurtaracaksınız.. Ve hem bu münasebetle Sokullular, Köprülüler, Çandarlılar size nisbetle gölgede kalacaklar; binaenaleyh, tarih-i ahirin en şanlı, en satvetli bir veziriazamı olacaksınız.

Behiç Efendi — Zaten tarih okuyanlarca malumdur ki devletimiz ne vakit son derece sıkılsa, fevkalade bir felaket-i siyasiyeye maruz olsa Cenabı Hak bir vezir-i âlişan yaratıyor? Vatanı, milleti, onun eline, onun fikriyle, inkıraz tehlikesinden kurtarıyor. Şimdi de hükümet gayet tehlikede, hariçten düşmanla muhat; dahilde asiler, dünyalarla malı. Efendimiz! İşte Allah bu defa sizi halk etti. Tahlis-i devlet vazife-i müşkülesini sizin dûş-ı himmetinize yükletti. [57] Bu vazife ağırdır; mamafih şereflemlerle, şöhetlemlerle doludur...

Sadrazam — İş kararlaştı. Mümkün mertebe erken hareket edebilmek için biz gidelim. Esbab-ı seferiyemizi hazırlayalım? Yarın ale's-seher hareket ederiz.

Galip Efendi — İstizandan sarfinazar ettik; buna sebep olarak da orada işi meşverete koyacaklar, meseleyi ila-nihaye uzatacaklar dedik. Halbuki bizim bila-istizan hareketimizden sonra bunu saray duyacak. Efkâr-ı mahsusaya zâhip olacak, biri Edirne'ye iade etmek isteyecek... Buna çare?..

Behiç Efendi — Hakikat, bunu mâni etmek lazım.

Sadrazam — Ne dersin Refik Efendi?..

Refik Efendi — Yolları keseriz. Etraftan gelenleri bırakırız; bu taraftan gidenleri çeviririz..

Sadrazam — Gelenleri, gidenleri böyle hudut gibi yolunda çıkarmak caiz mi?

Refik Efendi — Paşa Hazretleri! Maksudımız müdafaayı hukuk-ı saltanat; gasp, sirkat değil! Biz fiil-i hayır işlemeye gidiyoruz; her türlü mevâni-i iktiham etmek mecburiyetindeyiz! Maksat bu olunca bir yolcu bir hafta yolundan kalmış diye indallah mesuliyet kazanılmaz! Öyle değil mi Ramiz Efendi?

Ramiz Efendi — Zaten bu mevsimde o kadar gelen giden olmaz. Olsa bile beka-yı saltanat uğrunda azimetini birkaç gün tehir etmeyecek bir Müslüman bulunmaz. Hemen bir an evvel Sadrazam Paşa Hazretleri otağ-ı asaflarını teşrif etsinler; şimdiden hazırlanmaya başlasınlar. Yarın ale's-seher ordu kalkacak. Edirne halkı uyandığı vakit biz beş altı fersah uzaklaşmış bulunmalıyız.

Sadrazam — Siz de, Paşa Hazretleri! Yarına!

Alemdar — Yarına! (Sadrazam maiyetle gider)

Ramiz Efendi — Paşa Hazretleri! İşte Cenabıhak bu müşkülü de asan eyledi; yarın hareket edersek beş altı günde mahal-i maksada vasıl olabiliriz. Öyle göstermeliyiz ki güya biz İstanbul'a, Sultan Mustafa'yı mütegalibe elinden kurtarmaya gelmişiz! Musaları, Ataları, Kabakçıları, Kazancıları birer ikişer ortadan kaldırmakla beraber, bir taraftan vakit-i münasip gözeteceğiz, o habislerden korkulur; yanlış bir adım, maazallah hakan-ı sabıkın ve hatta Şehzade Mahmut Efendi'nin şehadetine sebep olur.

Alemdar — Ben, evvela Kabakçı'ya bir müjdecî yollayacağım... Ne dersin?

[58] Ramiz Efendi — NE gibi müjdecî?

Alemdar — A be şu bizim Hacı Ali'yi! (...) başı ayanını! Varsın üç bin atlı ile yetsin, Kabakçı'ya müjde etsin!

Ramiz Efendi — Nasıl müjde?..

Alemdar — Müjde... Ben Çatalca'ya vardım mı o melun murdar kellesi atımın ayakları altına doğru yuvarlanmalı, anladın mı Hoca Efendi?

Ramiz Efendi — Buna mutlaka karar verdiniz mi?

Alemdar — Mutlaka... Mutlaka! Hatta emir vermeye gidiyorum. Hacı Ali bizden sekiz saat evvel çıkmalıdır ki işini becerebilsin. (Çıkar)

Refik Efendi — Mümanaat etmediğiniz iyi oldu Ramiz Efendi. Böyle olursa İstanbul'da hasıl olacak tesir başkalaşır! Ahali de Alemdar'ın vürudunu eşirranın define mahmul-ı farz eder.

Ramiz Efendi — Vâkıâ bu tesir biraz şiddetli olacak ama bir kere Nuh dedi mi artık peygamber der mi?...

(İkinci Temaşa — Topkapı Sarayı'nda Bir Salon)

(Sultan Mustafa-yı Rabi — Abdülfettah — Nezir — Dîlfikar — Hanende ve Sazendeler — Tambur [Hüzzamdan taksim eder])

Bir Gazelhan (Gazel okur):

Perişan-ı hâlin oldum; sormadın hâl-i perişanım

Gamından derde düştüm, kılmadın tedbir-i dermanım;

Ne dersin? Rüzgârım böyle mi geçsin? Güzel hânım!

Gözüm, canım, efendim, sevdiğim, devletli sultanım!

(Mercan Ağa gelir)

Mercan Ağa — Padişahım! Sadrazam geldi; huzur-ı şahanelerine kabul olunmak istiyor.

Sultan Mustafa — Söyleyeceği saçmaları biliyorum; güya Alemdar'ın buraya gelmekten maksadı başka imiş de evvela ortadan rukabâsını kaldırıp ondan sonra beni tahttan indirmek imiş de, bilmem ne imiş... Hadi git ona söyle, ben şimdi saz dinliyorum; söz dinleyecek vaktim yok.

Mercan Ağa — Fakat efendim....

Sultan Mustafa —Git diyorum (Mercan Ağa gider) Çal, çal; durma, dinlenme!

(Sazende hüzzam faslına devam u meclis gittikçe keremi kesp eder)

[59] Agehi — (...) Çal... Çal... A, padişahım böyle bir şarkı vardır; hem de fasıla muvaffak!

Sultan Mustafa — Söyle, söyle. Onu da çalsınlar.

Agehi — Durun (Saz tevakkuf eder) Gam dideleriz saki...

Bir Hanende — Tamam tamam biz de var! (Hep birlikte okurlar)

Gam dideleriz saki, sun bir dolu ab olsun

Bir tas-ı arak yahut bir kâse şarap olsun

Sen ver de peya-pey mey-dil mest ü harap olsun

Kaydetme günah olsun, farz ile sevap olsun

Çal sazı aman mutrip, doldur kadehi saki

Ta neşe-i gam-fersa dillerde kala baki...

Sultan Mustafa — Aferin koca şair!.. Bu, hakikat güzel bir beste!
(Çalgıcılara bir kâse atar)

Agehi — Ya güfte efendimiz, ya güfte he bakınız (Makam ile)

Çal sazı aman mutrip, doldur kadehi saki!

Ta neşe-i gam-ferse dillerde kala baki....

Sultan Mustafa — Şunu bir daha çalsınlar! Kıyamete kadar çalsınlar.

(Sazende şarkıyı tekraren başlar)

(Mercan Ağa gelir)

Mercan Ağa — Sultanım! Sadrazam gitmiyor! Padişahımızın hayatı tehlikededir, diyor.

Sultan Mustafa — (Hışım ile) Be herif. Defol şuradan.. Şimdi seni (Mercan Ağa gider.) Alemdar geldiyse onu sadrazam getirdi. Şimdi bak yediği herzeye! Bak sen a Fettah!

Abdül Fettah — Efendimiz!

Sultan Mustafa — Alemdar'ın ordusuna giden sen değil miydin?

Abdül Fettah — Kulunuzdum Efendim.

Sultan Mustafa — Peki, o budala çıtak sana ne dediği?

Abdül Fettah — Şevketlim! O buraya hakipay-ı şahanelerine yüz sürmeye ve arz-ı ubudiyet etmeye gelmiş... Esas maksadı denilerin vücudunu ortadan kaldırmakmış..

[60] Sultan Mustafa — (İstihfaf ile) Mütegalibe elinden kurtarmaya gelmiş ha!.. Beni aciz bir ayana madara edecek kadar biçare mi zannediyorlar?

Dilfekar — Haşa padişahımız! Siz bu asrın koca bir cihangiri olduğunuz hâlde öyle bir ayan parçasına nasıl madara edebilirsiniz?! Onların en kuvası sizin en aciz bir kulunuzdur. Şevket-meabım! Siz kendi zevkinize, eğlençenize bakın...

Agehi — Çal, çal, baki kalan bu kubbede bir hoş seda imiş!..

(Saz, fazla devam eder)

Sultan Mustafa — Nezir!

Nezir — Efendimiz!

Sultan Mustafa — Aşk derler bir ateş varmış; sen hiç o ateşle yandın mı?..

Nezir — Padişahım kulunuz ancak kurb-ı sultan ateşiyle yanmışlardanım...

Agehi — Külhani bilirsin ki kurb-ı sultan ateşi, senin için nar-ı İbrahim demektir. Fakat padişah cinas istemiyor; hakikat söyle! Hiç âşık oldun mu?..

Nezir — Min gayri liyakatin!

Sultan Mustafa — Demek sen de sevdin he?

Nezir Ağa — Hatta fevkalade Efendim!

Sultan Mustafa — Görüyor musun Dîlfîkar! Sen hâlâ Nezir erkek değildir deyip duruyorsun.

Dîlfîkar — Evet Sultanım, Nezir erkek değildir; hakikaten değildir. Vâkıâ Allah onu erkek yaratmış; fakat kul emr-i Allah'a karşı gelmek istiyor gibi onu kadın menzilesine atmış!

Sultan Mustafa — Fakat onda da bir gönül var!

Dîlfîkar — İnanmam padişahım; bir mahluk ki erkek değil, dişi de değil onda asla gönül olamaz!

Sultan Mustafa — İşte davanın aksine misal!

Dîlfîkar — Sevmemiştir! Çünkü sevenler sevmekten vazgeçmezler. Çünkü aşk, mazi olamaz!

Nezir — Vazgeçmedim ki. Elan seviyorum.

Dîlfîkar — (Müstehzi) Vah zavallı aşık! Hâlâ seviyorsun he! Pek çok mu bari?

Nezir — Ah; pek çok!

[61] Sultan Mustafa — Sevdığın hakkında bize malumat verebilir misin?

Nezir — Efendimi, benim sevdiğim de erkeklikten, dişilikten münezzehtir!

Sultan Mustafa — Demek evde bir köle!

Dîlfîkar — Demek bir melek!..

Nezir — Hayır, hayır.. Bir padişah!

Sultan Mustafa — Ooo! Tuhaflığı saçma derecesine çıkardın.

Nezir — Bilakis pek ciddi söylüyorum padişahım. Sevdiğim cihanın en büyük padişahıdır. Hatta bizzat Efendimize bile hakimdir!

Dîlfîkar — A...Ben, ben...Beni seviyormuş!..

Sultan Mustafa — (Gazup) Öyle mi?.. Öyle mi Nezir?..

Nezir — Estağfurullah sevket-meab.. Ne haddim.. Fakat Efendimize başka bir hakim daha var...

Agehi — (Hodbehot) Ne tuhaf şey, Allah hiç akıllarına gelmiyor; o koca ahkemü'l- hakim...

Abdülfettah — Buldum, buldum.. Para!

Nezir — Evet padişahım. Dünyada yalnız bir şey sevebildim: o da para!

Dîlfîkar — Zavallı talihsiz!.. Gördün mü padişahım! Bu kalp, bir insan kalbi olabilmek liyakatinden ebediyen mahrumdur!.. Pek yazık!..

Sultan Mustafa — Adam Nezir, işin yok mu, bak Dîlfikar'ı müteessir ettik. Al, bari seni maşukanın visaline nail edeyim. (Bir kese atar)

Nezir — Oh, vuslat... Lakin, aşıkların hâli malum-ı şahanenizdir Efendim, ehl-i aşk yalnız vuslat dakikalarında yaşarlar; hayatın sair-i vakitlerini onlar için hâl-i ihtizar gibidir... Para, para! Ne yapayım, beni bu hâle koyanlar, elbet bu hâlimi mazur görürler...

(Mercan Ağa gelir)

Sultan Mustafa — Ne var, yine mi Sadrazam?!..

Mercan Ağa — Mesele pek mühim padişahım, bu defa kabul etmek hakkı şevketlerinde hayırlı olacak.

Sultan Mustafa — Ne dersin Dîlfikar?

Dîlfikar — Meclisimizi bozmazlarsa kabul ediniz Efendim.

Sultan Mustafa — Haydi sen çekil.

Dîlfikar — Ah, dünyada hangi saadet iki saatten ziyade imtidat edecek?..

(Çıkar)

[62] Abdülfettah — Sakın bu meseleye ehemmiyet vermeyin Padişahım, Çelebi Mustafa Paşa, Alemdar'ın kevkebesinden korkuyor; sadaret mevkinin tehlikede görüyor.

Nezir Ağa — Alemdar'ın hüsn-i niyet u fart-ı sadakatine kulunuz kefilim Padişahım.

(Sadrazam gelir)

Sadrazam — İnanmayın sevgili padişahım, katiyen yalandır! Alemdar, o kadar mesafeyi Ataullah Efendi'yi, azletmek için katetmemiştir. Aman padişahım, merhamet buyurun; iş işten geçiyor, nedamet fayda vermez! Kulunuza ferman buyurun, hemen İstanbul içindeki Alemdar taraftarlarını idam edeyim. Sonra İstanbul kapılarını kaparız; Alemdar'ın beş on bin adamı var, onlar da Çırpıcı'da ordu kurmuş; içeriye koymayız!.

Sultan Mustafa — Hadi Paşa hadi, garazkarlığın lüzumu yok! Müsterih ol mesnedinde kalacaksın. Hakkımdaki fart-ı takayyüdünden dolayı ayrıca beyan-ı memnuniyet ederim.

Sadrazam — Aman padişahım, müsaade...

Sultan Mustafa — Hadi dedik ya!..

(Sadrazam çıkar)

Nezir — Alemdar ordusuna ben de gittim padişahım; fakat asla suinîyet eseri görmedim. Alemdar'ı ayak öpmek merasiminde gördüğünüz, mert, sadık bir Rumelili; öyle adamlar gizli maksat takip edemezler.

Abdülfeṭṭah — Hem öyle bir şeye lüzum da yok. İstedikleri adamı azlettiler; Hoca Münib Efendi bile yakayı kurtaramadı!

Sultan Mustafa — Ben en ziyade ona memnun oldum; bu herif, Sultan Selim zamanında Nizam-ı Cedit'in meşruiyetine dair kitap yazdı; sonra ilgasına fetva verdiren de kendisi oldu.

Agehi — (Bedmest) Af buyurun şevketlim, kudretli padişah âlem-penah! Saz bekliyor, hanende bekliyor, yarım kalan zavallı hüzzam faslı bekliyor!

Sultan Mustafa — Dîlfîkar

Dîlfîkar — (Gelir) Buyurun padişahım!

Sultan Mustafa — Gel, meclis şenlensin! Ömrümüzün yarısı ihtiyarlıkla, yarısının yarısı da çocuklukla geçiyor.. Geriye kalan üç beş seneciği de sadrazamın gürültüsüyle mi geçirmeli? Çal, çal!.. Lakin öyle ağır ağır şeyler değil!..

(Saz, karcığâr faslına geçer)

[63] Sultan Mustafa — Oh, gördün mü?..

Gazelhan — (Gazel okur)

Rahm et ey meh dil-i dervîş çeken ahlara

Ki geda ahı eser eyler ulu şâhlara

Mihri yok mahlara ah eser etmez ya Rab

Ver bir insaf bu mihri yok olan mahlara

Agehi — Yaşa, ey hazret-i üstat! (Tamburlar taksim eder)

Agehi — (Bade-nuş) Sun peyapey, saki ya mı, eyle lââyâkıl beni ,

Kıl bütün alam-ı dünyadan bu dem-i gafîl beni..

Dîlfîkar — (Padişaha müteveccih) Mey-i peyapey sunma saki! Etme lââyâkıl beni,

Kıl bir dem-i devlet-i didardan gafîl beni

Agehi — Nazire güzel... Fakat maatteessüf Efendimizin değil, Fuzulî'nin!

Sultan Mustafa — Sanki seninki, senin sözün mü?

Agehi — Evet Padişahım, bu beyiti bendenizden başka hiçbir kimse söylemedi.

Sultan Mustafa — Ya bunu kaili de senden sonra gelecekler arasında ise, (Dışarıda gürültüler)

Dilfıkar — Aman ne oluyoruz?

Sultan Mustafa — Kimse yok mu orada?

(Mercan Ağa gelir)

Murat Efendi — Efendim, şevketli efendim.. Ah Padişahım..

Sultan Mustafa — Canım ne var, ne söylemek istiyorsun?

Nezir — Beti, benzi kül kesilmiş!?!..

Murat Efendi— Şey padişahım.. Alemdar...

Sultan Mustafa — Patlasın Alemdar...

Murat Efendi — Şey, Efendim.. Şeyhülislam...

Sultan Mustafa — Canım bu ne demek.. Alemdarla şeyhülislam arasında ne münasebet var?!.. (Dışarıda feryat u figanlar)

Abdülfeftah Ağa— Ne oluyor dışarıda? Kıyamet mi kopuyor?..

(Arapzade Arif Efendi gelir)

[64] Sultan Mustafa — Ne var? Bu feryatlar ne?

Arif Ağa — Efendim Alemdar Paşa...

Sultan Mustafa — Sen de ne titreyip duruyorsun; ne var, çabuk söyle!

Arif Efendi — Efendim, Ulema-yı Vükela ve Rical-i Devlet Alemdar Paşa ile beraber Bab-ı hümayuna geldiler.

Sultan Mustafa — Ne istiyorlar?

Arif Efendi — İstirahat buyurmanızı!..

Sultan Mustafa — Seni melun, alçak herif! Demek sen de onlarla müttehtisin; önlerine düşüp buraya kadar gelmişsin! Seni şimdi...

Arif Ağa — Lütuf u merhamet buyurun padişahım kulunuz...

Sultan Mustafa — Yıkıl huzurumdan habis! Şimdi bu cemiyeti dağıt! Yoksa seni berbat ederim.

Arif Efendi — Merhamet, Padişahım kabahat.

Sultan Mustafa — Hâlâ söylüyor, (Hücum ile) defolacak mısın? (Arif Efendi gider) Nezir! Alemdar'ın hüsn-i niyet sahibi olduğunu söyleyen sen değil misin? Şimdi nasıl karşımda sırtıyorsun?.. Alçak, yalancı rezil! Hâlâ çalgı burada mı? Defolun utanmazlar (Hanende ve sazandeler kaçır) Ah, Dilfıkar, sen de git.. Seni görmeyeyim cesaretim kırılıyor!.. Git... (Dilfıkar gider)

Abdülfeftah Ağa — Telaş buyurmayın şevket-meab! Her müşkile çare bulunur; kulunuzu dinleyin.

(Arif Efendi gelir)

Sultan Mustafa — Yine mi sen?.. Yılışık herif! Daha o herifleri dağıtmadın mı?..

Arif Ağa — Dağılmıyorlar Sultanım, Alemdar Paşa'nın maksadı kan dökmemektir... Sonra fena olacak...

Sultan Mustafa — (Üstüne yürüyerek) Fena olacak da ne olacak.. Beni tehdit he!..

Nezir — (Arif Efendi'yi iterek) Git git utanmaz.. Bu ne kadar küfran. Sen de hiç insaniyet yok mu? Hiç hamiyet yok mu? Hiç kalp yok mu?

Arif Efendi — Ah hepsi var Ağa Hazretleri hepsi var.. Yalnız talih yok..(Çıkar)

Sultan Mustafa — Ne yapalım herif geliyor... Nezir söyle; ne yapalım?

[65] Nezir — Yapacak şey meydanda Padişahım! Evvela ferman buyurun Ak Ağalar Kapısını kapasınlar; Enderun halkı silahlansın; cemiyet Sultan Selim-i, o olmazsa Mahmut'u iclâs etmek istemiyorlar mı? Fakat bu iki şahsın ölüsünü bulurlarsa ne yapacaklar?

Sultan Mustafa — Tamam, tamam, git Mercan! Ak Ağalar Kapısını kapattır! Vakit kaybetme.. Çabuk öldürün! Selim'i de Mahmut'u da hatta icap ederse bütün milleti öldürün!..

Üçüncü Temaşa — Sultan Selim-i Salis Dairesi

(Selim-i Salis — Kur'an-ı Kerim okur)

(Dışarıda gürültüler artar)

Sultan Selim — Ne oluyor acaba?.. Birçok saattir sanki sarayda cenk oluyor!. Ah bu esaret!.. Şimdi padişah-penah her şeyden haberdardır... Ah zavallı vatan! Zavallı millet! Ben Sultan Mustafa'yı bilirim, o sizi öksüz bıraktı! Ben de sizden ayrılmayı öksüz kaldım!. İkinci geçiyor, bari eda-yı salat edeyim; milletin selametini tazarru edeyim' Cenabıhak cümleyi mazhar-ı af u merhamet buyursun! (Eda-yı salat eder, o esnada kapı açılır; Abdülfettah, Nezir, Selim, Hacı Ali, Deli Mustafa, Baltacılar ve sekbanlar hücum eder)

Sultan Selim — Cinayet mi?.. İhanet mi?

Deli Mustafa — İkisi de değil! Çünkü sen zaten ölmüşsün. Bu dünyada kısmetin yalnız şu pala! Al işte onu da (Vurur; sultan Selim'in sakalı yanağıyla beraber çenesine kadar sıyrılır)

Sultan Selim — (Sakat) Vur, ey kafir-i nimet! Hazret-i Osman Mushaf-ı şerif okurken şehit oldu! Vur! Ben de bu nimete nail olayım!

(Babüssaade-yi hariçten baltalarla dönerler, Alemdar'ın emirleri işitilir)

Abdül Fettah — Vurun vurun.. Emrini çabuk ifa edin (Baltacılar tekrar hücum ederler)

Sultan Selim — (Müdafaaya sai) Durun, durun.. Bırakın, Alemdar gelmiş!..

Deli Mustafa — Evet, lakin bu dünyada görüşmek yasak! Önce sen git, peşinden de Alemdar'ı yollarız! (Vurur)

Sultan Selim — La ilahe illallah. (Düşer, teslim-i ruh eder)

Nezir — Alın, bu ceset bu haliyle bize lazımdır.. (Cesedi alıp giderler)

(Cevri Kalfa gelir)

[66] Cevri Kalfa — Ah, Efendim! Padişahım! Sana kıydılar! Bari ötekini kurarsam, ya Rabbi acaba nerede Şehzadem! Efendim!.. Neredesiniz?

(Diğer kapıdan Sultan Mahmut gelir)

Sultan Mahmut — Ne var kalfa ne oluyor?.. Ah bu kanlar ne?.

Cevri Kalfa — Gel şehzadem gel! Onları sorma! Bak işitiyor musun Babüssaadeyi kırıyorlar; lakin düşman eli değil! Şu bacadan çıkınız, aman çabuk olunuz.

Sultan Mahmut — (Bacaya çıkarak) Sen de gel kalfa.. Sen de gel, ben nereye gideyim, of?

Cevri Kalfa — Geliyorum şehzadem.. Ah merhamet ya Rabbi.. Koca hanedan-ı Ali Osman'ın yalnız bir goncası kaldı; onu da soldurma ya Rabbi! (Bacaya çıkar)

Dördüncü Temaşa — Babüssaade Harici

(Alemdar — Köse Kethüda Ahmet Efendi — Rusçuk Yaranı — Ayanlar — Rumeli Askeri)

Alemdar — (Kapıyı vuran baltacılarından birine mehabetle) Karı gibi vurma hemşeri! (Yumrukla ensesine vurarak) İşte böyle vur!

Ahmet Efendi — Bu tarafa vurun, gıcırıyor.. Aman kuvvetli vurun..

Ramiz Efendi — Kırılıyor.

Alemdar — (Baltayı kapıp) Cehennem kapısından daha sağlam değil ya bu meret' (Vurur) Al... Ey saadetli kapı!

(Manzara: Kapı kırılıp yere düşer! Alemdar içeriye hücum eder.. Sultan Selim-i Salis'in kanlı cenazesi üzerine yıkılır; herkesi dehşet istila eder.)

(O esnada sakf üzerinde yüzünden kan akmakta olduğu halde Sultan Mahmut ile Cevri Kalfa zuhur eyler.. Rusçuk Yaranı bu tecelliyi alkışlar)

(Fasıl nihayet bulur)

Tamam

1.3.21 Hayren⁸²

25 Senelik İngiliz Mağazası

Yol Çantaları	Her mevsim için son moda kaşmirler
El Çantaları	Elbiselik hırkalar
Yaka ve Gömlek	Yünlüler
Kravatlar	Fanila son moda
Fanila Çorap	Çiçekli
Mendiller	İngiliz Kadifeleri
Sofra Örtüleri	Patiska ve Çarşaflık
Havlular	Bezler
Kuş Tüyü ve Yün	Dantela Kurdela
Yorganlar	ve saire
Yer Muşambaları	

Ve Hasırlar

Ve saire

Beyoğlu Dörtyol ağzı Rus Konsultosu karşısında numara 479

Şubesi Galata'da Eski Voyvoda ittisalında numara 87

⁸² Son sayfada bulunan ilan bir İngiliz giyim markasının adı ve reklam ilanıdır.

1.4 Sayı 4 – 1 Haziran 1325/14 Haziran 1909

1.4.1 Kapak

Numara: 4 – Birinci Sene *** Nüshası 5 kuruş *** 1 Haziran 1325

Resim 115: Sayı 4 Kapak sayfası

Direkteur: Faik Sabri

Müdürü: Faik Sabri

İdarehanesi: Babiali Caddesi'nde "Musavver Muhit" İdarehanesi

Ressimli Roman, revue mensuelle illustree

1.4.2 Kardinal Ailesi⁸³

Muharriri

Ludovic Halévy

1

Madam Kardinal

⁸³ Muharriri: Ludovic Halévy Mütercim: Faik Sabri, Resimli Roman Mecmuası, 1 Haziran 1325/14 Haziran 1909, Nr.4, s. 225- 301.

Resim 116: "Kardinal Ailesi" [s.225]

[225] 1870 mayısının 6'ncı gecesi şişman, kıyafetsiz bir kadın şatrançlı eski bir şal omuzlarında, büyük ve geniş gözlükler burnun üzerinde olduğu halde "Opera"nın kulislerinde bir bölmeye dayanmış; gözlerini dört açarak vâlihane oyunu seyrediyordu. "Gunu"nun "Faust"unu oynuyorlardı. Balatçı kızlar "Margörit"in etrafında vals ederlerken dekorlar boyunca sıralanmış olan "korist" kadınlar melûl ve mütevekkil şarkı çağırıyorlardı.

Şişman kadına yaklaştım ve omuzuna hafifçe vurarak:

— Bonjur, Madam Kardinal; keyifler nasıl? Dedim...

— Teşekkür ederim, pek fena değil...

— Ya kerimeleriniz?...

— Çok şükür, küçükler de iyi...

— Bu akşam raks ediyorlar mı?

— Polin oynuyor ama Virjini oyunda dahil değil. Polin'i görüyor musunuz?

İşte ta karşıda.. Beyaz çizgili mavi bir elbise giymiş...

— Biliyor musunuz! Polin pek güzelleşiyor...

— Evet... Virjini de böyle olacak ya.. On üç yaşına kadar çirkin iken birden gelişiverdi.

— Hem de pek güzel gelişiverdi... Şimdi operanın en güzel kızı...

— Oh! Hayır. En güzeli değil... Ben öyle başkaları gibi körü körüne validelik hasene kapılmak istemem. Mari Ferno; Virjini'den daha güzeldir.

[226] — Ya Polin? Şimdi kaç yaşında o?

— On beşine giriyor...

— On beşine mi?... Ne de çabuk... “Giyum Tel” piyesindeki yaramazlar arasında mini mini boyu ile köprü üzerinde dolaşması gözlerimin önüne geliyor... Ne çabuk...

— Evet, on beşinde... Şimdi birinci kadrile girdi ve ilk imtihanında birinciliği kazanacak. Buna pek eminim... Daha geçen gün operanın direktörü yanından geçerken çenesini okşadı. Hâlbuki direktör her önüne gelenin çenesini okşamaz...

— On beşinde ha!... Bir türlü inanamıyorum. Ey, ümit ederim ki.... Daha bir şeyler yoktur değil mi, hele Madam Kardinal?..

— Oh! Hayır... Henüz bir şey, bir şeycikler yok! Ah! Çok şükür Allah’a isteyenler yok değil. Şimdiye kadar kaç defalar istediler. Bahusus evden bir an ayrılmayan Mösyö “N...” var... Lakin bizim küçük bir türlü ona alışamadı... Doğrusu ben de zorlamak istemedim. Hem bir validenin vazifesi de bu değildir; değil mi ya?...

— Hissiyatınız pek müşfikane....

— Oh! Ben nerede, hissiyat nerede! Mamafih acele etmeye ne lüzum var, sorarım size? Gelecek sene küçük her halde şimdikinden daha güzelleşecek değil mi!...

— Ya Virjini? Daima Mösyö Pöl ile mi?

— Mösyö Pöl mü! Nasıl, bilmiyor musunuz? Nerelerde idiniz siz kuzum?

— Paris’te yeni geldim. Üç aydan beri İtalya’da idim...

— Sahih... Sizi görmeyeli bir asır oluyor... Hatta geçen gün Mösyö Kardinalde de söyledim ya... Ne ise... Ah bilseniz bu üç ay içinde neler oldu, neler... Mösyö Pöl ile her şey bitti...

— Bitti mi! Ne oldu ki?

— Bir kaza, ne olacak, başka bir şey değil...

— Bir kaza mı! Şunu bana anlatınız...

— Maalmemnuniye... İşte perde iniyor... Burada kalırsak.... Dekorları değiştirmek için çalışacak makinistleri rahatsız ederiz. Gelin, şuraya... Sol tarafa köşeye çekilelim.

Kemal-i itaatle muhibbem Madam Kardinal’i takip ettim. İşte Madam Kardinal’in sol taraftaki köşede bana anlattığı hikâye:

“— Bilirsiniz ya, Mösyö Pöl’ün bir adeti vardı... Hiçbir yerde duramaz, daima gider gelir... Şubat’ın iptidasına doğru bir sabah bize geldi: ‘Burgönya’ya , memleketime gidiyorum. Üç gün kadar kalacağım. İşim var...’ dedi... Dünyada

tuhaf tesadüflerde var... Aynı gün haftalardan, aylardan beri bizi hiç görmeye gelmeyen ile bir delikanlı ziyarete gelmez mi?.. Koroşar namındaki bu delikanlı ‘Port San Martin’ Tiyatrosu’nda aktördür. Tanıyor musunuz?. Hayır mı... İhtimal... Ehemmiyetsiz roller oynar; fakat kılığı kıyafeti yerinde bir çocuktur. [227] Eminim ki bir gün işini yoluna koyacak...

“Ne ise o gün bize geldi dedi ki:

“— Bu akşam Port san Martin’e gelir misiniz? (Lükres Borjiya) piyesindeki sinyorlardan birini ben oynuyorum... Size dört bilet getirdim.

“O akşam operada oyun olmadığı gibi provada yoktu:

“— Pek iyi olur, diye kabul ettik.

“O akşam oyuna gittik! ‘Koroşar’ oyunda uzun bir şey söylemiyordu. Bununla beraber kendini göze çaptırtmanın yolunu buluyordu... Sözler muntazam, ses iyi, güzel bir kostüm... Velhasıl mükemmel... Ben, hayretler içinde idim:

“— Ah! Ne güzel!...Ne güzel!.. diyordum.

“Virjini” o, bir şey söylemiyordu. Şüphe etmeliydim. İşi anlamalıydim.. Ama ben bu akşam o kadar iptal dedim ki bir şeyin farkında olmadım. Halbuki Allah bilir ya, böyle şeyler derhal görür, hissederim...

“Ertesi gün, saat dörtte, Virjini ile yalnızdım. Kızım dans iskarpinlerini dikmekle meşguldü. Kapı çalındı; açtım. Kim olsa iyi: Koroşar. İçeri girdi ve dedi ki:

“— Memnun oldunuz mu?

“— Nasıl memnun olmayalım!..

“Lakırdıya başladık... Bir cihariyek sonra dışarı çıkmam icap etti. O akşam misafirimiz vardı. Balık almak lazımdı. Gittim, geldim...Virjini'nin çehresi kıpkırmızı idi. Koroşar da öyle. Bunu sonradan hatırladım...

“Ertesi gün Mösyö Pöl Burgönya’dan avdet etti ve tamam o evde iken Virjini için bir mektup getirdiler. Ben, aptallık bu ya, elimde mektup içeri girdim...

“Mösyö Pöl bir koltukta oturuyordu. Virjini de şöminenin yanında ayakta bulunuyordu. Dedim ki:

“— Virjini senin için bir mektup! Yazısını tanıyamadım.

“Ben bir ilan-ı aşk mektubu sanıyordum. Biliyordum ki Mösyö Pöl böyle mektupları okumayı pek sever. Bu mektubu ona göstermekte bir mahzur tasvir edemezdim. Çünkü Mösyö Pöl’den başka bütün talepleri reddetmeyi kararlaştırmıştık. Lakin Virjini mektubu aldı.

“Açar açmaz:

“— Ah! Ondan! Diye bağırdı..

“Ne yaparsınız!. Biçare çocukcağız bunu ağzından kaçırıvermişti. Sonra Mösyö Pöl’ün ayağa kalktığını, yanına yaklaştığını görünce bir kere haykırdı, fenalaştı. Mektup yere düştü. Mösyö Pöl hemen mektubu yakaladı! Ayıplamam! Onun yerinde olsam böyle yapardım. Bir hamlede mektubu okudu. Bir de baktım ki kemal-i istirahat ile, aheste aheste eldivenlerini, şapkasını aldı gidiyor. Bir yandan koltuğa [228] yığılmış olan Virjini ile uğraşırken bir yandan da Mösyö Pöl’e:

“— Canın, ne var, ne oluyorsunuz? Diye soruyordum.

“— Ne olacak; işte bak dedi. Mektubu bana verdi, çıktı gitti. Şurasını söyleyeyim ki o akşam Virjini’ye on bin Frank yolladı. Oh! Doğrusunu söylemeli, Mösyö Pöl pek kibarca davrandı..

Resim 117: Mösyö Pöl!... [s.228]

“Siz de anlıyorsunuz ya, ben mektup ile uğraşmıyordum, Virjini ile uğraşıyordum. Nihayet, gözlerini açtı:..

“— Ah! Anne! Anne!..

“— Ay, ne var?..

“— Ah! Anne! Bu mektup..

“— Ay peki, bu mektup?...

“— Koruşar’dan geliyor, anne!.

“— Peki ne olmuş Korusar’a?

“— Ah! Bilsen, anne, geçen gün.....

“— Hangi gün?..

“— Hani sen balık almaya gittiğin vakit!..

“— Ay peki balık almaya gittiğim vakit, ne oldu? He söyle ne ?..

“— Evet, anne, evet, işte oldu; ne yaparsın, çılgınlık, delilik..

“Bunun üzerine, bizim ahmak kız yeniden bayıldı.

“— Haydi, aptallığa lüzum yok.. Bu, bir felaket.. Lakin evvela sıhhat lazım.

Bu deliliği neden yaptın?.

“— Ah! Azizim Mösyö.. Korusar mektubunda mülakattan sonra Virjini’nin kendi peşinde koştuğunu ispat eden şeyler yazıyor.. Tekrar gelemediği için af diliyordu. Gündüzleri prova! Edermiş, geceleri oynarmış.. Ona senli benli hitap ediyor ve ‘Ruhum! Sevgili meleğim!’ gibi tabirleri bol bol kullanıyordu. Ve nihayet ‘Belövil’de Paris’i namındaki otelinde ertesi gün saat dörtte yalnız olarak bulunacağını yazıyordu. Ne olacak! Pis pis şeyler! Demek bu iş için Mösyö cenaplarının ayaklarına kadar gitmeli imiş he!.. Oh babam...

“Mektubu Virjini’ye verdim:

“— Al, bu herif seninle eğleniyor. [229] İyi ama neticesi.... İşte Mösyö Pöl çıktı, gitti..

“— Mösyö Pöl’den bana ne?..

“— Aptallık etme... Haydi kalk, ötede bir dolaş. Ölü gibisin.... Ah! Eğer bayılmamış olsaydın sana öle iki tokat âşık edecektim ki... Lakin yine tekrar ediyorum; her şeyden evvel sıhhat lazım... Nasıl biraz iyice misin şimdi? Öyle ise hemen Mösyö Pöl’e bir mektup yazmalı, af dilemeli...

“—Hayır! Hayır! Hayır!..

“Bir türlü razı olmadı. Bilakis ertesi gün Korusar’ın evine gitmek istiyordu. Lakin Mösyö Kardinal ve ben gözlerimizi dört açtık. Elimizden kurtulmak istedi, bir gün evvelden arta kalan tokatları yedi, yerine oturdu. Korusar ise o gün saat dörtte gönlünü eğlendirmek için Mösyö Kardinal’in tuzlu biberli bir mektubundan başka bir şey eline geçiremedi. Bu mektubun mündericatını unuttum. Şöyle başladığını biliyorum: ‘Mösyö, (...) carinin 24’ü tarihli mektubunuza dokunulmuş hadid bir peder sıfatıyla cevap veriyorum.’... İlh...

“Nihayet Korusar uslu durdu ve Virjini onu unutmuş gibi oldu. Fakat Mösyö Pöl’den, gönderdiği on bin Frank’tan sonra, hiçbir haber yok. Herhalde bu, bir

haberdir ya, diyeceksiniz. Lakin ben ara sıra Virjini'ye Mösyö Pöl'e bir mektup yazmasını söylüyordum. Evde her vakit:

“— Evet, iyi olur. On bin Frank'ı da iade ederiz... diyordu.

Resim 118: “Mektubu yazmaya başladı...” [s.229]

“O vakit ben tabii ısrar etmiyordum. Sonra Mösyö Pöl'e kendim bir mektup yazmayı düşündüm. Mösyö Kardinal'e danıştım. Bana dedi ki:

“— Hem olur, hem olmaz. Lakin iyi düşünecek olursak bir valide böyle şeylere karışmamalıdır... Hayır, hayır... Mektubu ben yazayım... Lakin korkma...Virjini namını zikredecek değilim... Tamam erkekçe bir mektup olacak... Arzumun büsbütün hilafında olan bir meseleden dolayı münasebetimize halel geldiğinden ne kadar müteessif olduğumuzu falan... falan... Mösyö Pöl'e yazacağım.

“Yazdı... Cevap yok. Aradan bir ay geçti. Pek yalnız kalmıştık. Bilirsiniz ya, insan bir kere misafire, kalabalığa alıştın mı bir türlü yalnız rahat edemiyor; bhusus Mösyö Kardinal pek sıkılıyordu. Sabahtan akşama kadar bana:

“— Evimiz de ne kadar kederli oldu... [230] Ne kadar yalnız kaldık! Diyordu.

“Akşamları, evvelce Mösyö Pöl devam etiği vakitler gibi evinde ailesi yanında oturacak yerde kahveye gidiyordu.

“Operada Korusar meselesini öğrenmişlerdi. Lakin Mösyö Pöl ile katı alaka edildiğini pekâlâ görüyorlardı. O vakit, tabii değil mi ya? Virjini'nin etrafında bir çok Mösyöler dönmeye başladı. En çok etrafında dolaşan da Marki Kavelkanti idi. Tanır mısınız? Bana ekseriya sizden bahsetmiştir. Hem de pek çok methederek...”

“Virjini ne Marki’ye, ne de diğerlerine iltifat ediyordu. Bütün bu şeylerden mükedder olmuştu. Zayıflıyor, soluyor, sabahları dans dersinde yarım dakikacık bile parmakları üzerinde duramıyordu. Hâlbuki bunda o, pek mahirdir. Daima ona diyordum ki:

— Evladım, yavrum, böyle kendini terk ediverme... İşini yoluna koy...

— Oh, ! Anne! Hepsi, hepsi ne kadar... Canımı sıkıyorlar bilsen...

“Nihayet bir gün Marki’den bir mektup aldı. Mektubu bana verdi.

“— Anne al oku, dedi.

“Olmaz şey... Hem pek güzel... Niçin olduğunu şimdi anlayacaksınız...

“Virjini’ye dedim ki:

— Şüphe ok, bu, yaşamasını bilir bir adam. Lakin seviyor musun onu?...

— Oh! Anne! Sevmek mi! Onu ben nasıl sevebilirim? Lakin benim için o veya bir başkası müsavidir. Hem eğer birini alman lazım ise sevdiğimi almayı tercih ederim. Diğerleri... Sevilenler insanı pek üzüyor...

“Bunun üzerine bir çeşme gibi ağlamaya başladı... Siz buna hiç inanır mısınız Mösyö, hâlâ Korusar’ı düşünüyordu... Dedim ki:

— Bana bak meleğim, yavrum, kendine gel. Hiçbir şeyin acelesi yok. Bir daha Marki’den bahsetmeyelim. Yarın yine konuşuruz.

— Hayır, hayır, anne... Hemen şu işe nihayet verelim. O çirkin, ahmak, münasebetsizin biri... Onu sevmeyeceğimden eminim. Ben de böylesini isterim...

“Daha da neler... Hemen bir mektup yazarak ona götürmek üzere bana verdi. Sahih! Pek müşkül bir mevkide idim... Böyle büyük ve ehemmiyetli işlerde olduğu gibi bu seferde Mösyö Kardinal’e bir danışayım dedim. Mösyö Kardinal cevaben dedi ki:

— Virjini’nin hiç tanımadığı bir Mösyöye mektup yazması muvaffak değildir... Bu böyle olmaz, hiç yakışık almaz... Mektubu ben yazacağım...

“Mektubu yazmaya başladı, heö yazıyor hem de ara sıra tevafuk ederek:

— Madam Kardinal bu mektubu yazmak kolay değil... Değil ama yine yazacağım! Diyordu...

“Evet, yazdı.. Hem de ne güzel mektuptu.. Ah! Çünkü Mösyö Kardinal böyle nazik, [231] mühim noktalarda edep ü erkan gözetmeyi pek iyi bilir. Virjini’den hiç bahsetmez; daima, size evvelce de söylediğim gibi, işi erkekçe görür....

“Ertesi günü Marki geldi: İlk mülakatta bürüdeti defetmek daima müşküldür. Lakin Marki pek münasip, pek mükemmel hareket etti. Mükâlemeyi gayet üstelikle idare ederek nihayet:

“— Ay şimdi, söyleyiniz bakalım, hayatımızı nasıl tanzim edeceğiz... diye sordu.

“Ben derhal cevap verdim.

“— Lakin. Mösyö Kardinal, sizin niyetiniz nasıl?..

“O vakit bize fikirlerini, tasvirlerini anlattı, dehşet!... Hem de ne dehşet! Düşününüz bir kere Mösyö Kardinal ile bana küçük bir maaş vermek, sonra Virjini ile ayrıca ‘Bulvar Ren Hortans’daki otelinde yerleşmek istiyordu...

“Oh! Olur şey mi!... Aman Mösyö Kardinal’i görmeliydi! Bir aile babasının hab-ı nefsine dokunulur mu!... dedi ki:

“— Beni iyi dinleyiniz Mösyö Lö Marki, hiçbir şey bizi Virjini’den ayıramaz. Biz beraber olmadıkça onu buradan çıkmaya müsaade etmeden ise Madam Kardinal ve ben hayatımızın bütün eyyam-ı mütebakiyesini daha adi bir surette geçirmeye hazırız: Çorba, biraz dana eti hem de bir damla da tuzu olmadığı hâlde... Zaten Virjini’nin istediği ne... Ebeveyniyle birlikte yaşamak... Virjini uslu bir kızdır. Öyle büyüklüklerde gözü yoktur...

“Artık açılmış idi, böyle birçok zaman devam edebilirdi. Lakin Virjini onun lakırdısını kesti; dedi ki:

“— Babamın hakkı var, Mösyö!. Biz hep birlikte yaşamaya alıştık. Bizi birbirimizden ayırmaya düşünmeyiniz bile.

“— Lakin nasıl isterseniz Matmazel. Nasıl isterseniz, çünkü size karşı hissettiğim aşk...” Bu, Mösyö Kardinal için fazla idi. Birden hiddetinden sapsarı ayağa kalktı:

“— Benim önümde böyle şeyler söylemeyiniz Mösyö Lö Marki; bunlar bana ait şeyler değil.

“Marki cevap verdi:

“— Lakin kerimeniz, Matmazel ile anlaşmaklığım lazım değil mi ya..

“— Ne demek istediğinizi anlamıyorum.. Hem anlamamalıyım da.. Zaten, saat dörtte beni bekleyen var. Ben gidiyorum. Lakin sizinle veda etmem ve tekrar görüşeceğimi ümit ile sizi yalnız bırakırım..

“— Ben de bunu arzu ederim... Mösyö Kardinal..

“— O hâlde tekrar görüşelim, Mösyö Lö Marki..

“Görüyorsunuz ya Mösyö Kardinal hab-ı nefsi bir lahza lekelenmemiş olduğu hâlde çıktı, gitti..

“Mösyö Kardinal gider gitmez Marki ile [232] derhal anlaştık.. Virjini’ye gelince o hiç ses çıkarmıyor.. Sanki mesele Amerika’nın keşfi imiş de kendine ait değilmiş gibi kıpırdamıyordu bile; bütün bunlar ona pek ehemmiyetsiz görünüyordu. Doğrusu, şimdilik ona bir lüzum görüldüğü de yoktu..

“Marki ile beraber büyük bir apartman tutmaya, hep birlikte oturmaya karar verdik. Evvel emirde Marki hepimizi kendi oteline almak istiyordu, lakin Mösyö Kardinal’in bunu asla kabul etmeyeceğini söyledim. Mösyö Kardinal’in tabiat ve ahlakını izah ettim. Mösyö Kardinal’in her şeyden evvel namusunu, mevkini, haysiyetini düşünen bir adam olduğunu, herhâlde işini aleniyete dökmek muvaffak olamayacağını, bunun için apartmanın iki kapısı ve merdiveni bulunması lazım geldiğini, böyle olacak olur ise vakitli vakitsiz tesadüflerin menine çare bulunmuş olacağını anlattım...

“Marki bütün bu şeyleri pek iyi anladı.. Ertesi sabah ev aramaya başladı. Öğleyin apartman bulunmuştu. Şimdi de orada oturuyoruz ya. Balanş sokağında. Mösyö Kardinal eski mahalleleri sever. Bu apartmanda pek rahatız, gelip bizi görebilirsiniz.. Ortada salon, yemek odası; sağda Mösyö Kardinal ile benim ve Polin’in apartmanımız. Solda Virjini ile Marki’nin apartmanı. İki kapı; iki merdiven... Marki büyük merdivene açılan tarafı Mösyö Kardinal ile bana vermek hususunda çok ısrar etti. Lakin Mösyö Kardinal mutadı olan dirayet ve fetâneti ile reddetti. Malumuzdur ya, Mösyö Kardinal dirayet ve fetânetine ile herkesi hayran kılar. Bu cihetle hizmetçilere mahsus olan küçük merdiveni biz aldık.

“Hayatımızın ne mükemmel sureti de tanzim edilmiş olduğunu görüyorsunuz ya.. Böyle olmakla beraber azizim Mösyö, zannolunduğu kadar bahtiyar değiliz. Bazı dakikalar var ki Mösyö Pöl’i arıyorum.. Ah! Mösyö Pöl beni pek severdi pek...Bizi daima tiyaroya götürürdü ve şimdi kızıyla aynı locada bulunmaya asla razı olmayan Mösyö Kardinal için orkestranın arkasında bir koltuk kiralardı. Bütün bu şeyler Marki ile değişti.. O bizi daima Virjini’den uzaklaştırmak istiyor.

“Hepsi bu değil. Marki ile Mösyö Kardinal hiçbir şeyde hemfikir değiller. Ne edebiyat... Ne siyaset... Ne mesail-i diniye... Hiçbiri hakkında mütalaaları bir değil vesselam. Bu cihetle her gün münakaşa... Her gün münakaşa... Kavalkanti kartının üzerine: Bilmem ne prensinin fahri mabeyinci diye yazdırır. Asilleri,

rahipleri müdafaa eder. Bu hâl ile tabii anlırsınız ki ne krallardan ne de Cizvitlerden hoşlanan Mösyö Kardinal ile anlaşması kabil değil. İşte marazalar hep bundan tevellüt ediyor.. Hem de bazen pek müthiş kavgalar da oluyor...

“Mesela; bundan on beş gün evvel bu büyük Perhiz’in Cuma günü, sofradaki hâlimiz dram, hakiki bir dram idi... Evvela size

Resim 119: [333] “Şişman, kıyafetsiz bir kadın operanın kulislerinde bir bölmeye dayanmış...” [s.333]

[334] şunu söyleyeyim ki bir gün evvel, perşembe günü, Mösyö Kardinal Marki’ye takılmak için:

“— Madam Kardinal şimdiden tembih edeyim, yarın bize mükemmel bir but hazırlamalı demiş idi.

“O vakit Marki bana sadece:

“— Madam Kardinal, biliyorsunuz ya, ben yarın perhizim demekle iktifa etmişti...

“Daima üstte kalmak isteyen Mösyö Kardinal ise:

“— Hâlbuki ben; yarın, perhizin” cuma günü mükemmel bir but isterim; demişti...

“Marki bir cevap vermedi ve mesele öylece kapandı. Mösyö Kardinal için için kendisini yiyordu. Bir kavga çıkarmak istemiş idi. Çünkü münakaşayı, çekişmeyi pek sever. İyi ama bu da olmazsa hayatın ne zevki var ki? Ertesi gün yemeğin yarısı yağlı, yarısı yağsız: Böyle sakitane geçemezdi. Tamam sofraya

oturacağız zaman Alfons da bir halt etmez mi?... Alfons, bizim erkek hizmetçi... Ya ne sanıyorsunuz şimdi bir erkek hizmetçimiz de var!... Hem nasıl halt. Bakınız: Efendim bizim Marki ‘Gazet dö Frans’ a abonedir. Mösyö Kardinal’de “Marseiyez” e... Alfons aldanır; Gazet dö Frans’ı Mösyö Kardinal’e, Marseiyez’i Marki’ye verir. O vakit Mösyö Kardinal dedi ki:

“— Mösyö lö Marki, şu adi ‘Gazet dö Frans’ ı alınız.

“Marki de tebessüm ederek cevap verdi:

“— Mösyö Kardinal, o canım Marseriyez’inizi alınız...

“Canım tabiri! Anlıyorsunuz ya, istihza idi. İstihza kadar Mösyö Kardinal’i kızdıran şey olamaz. Ekseriya der ki istihza İtalyanların silahıdır ve onu kendilerine has bir surette kullanmayı bilirler.

“Gazetelerin teatisinden sonra bir lahza sükût... Sonra lakırdı yeniden başladı, şuradan buradan derken söz ‘Meclis-i Ruhani’ye intikal etti. Bunun üzerine Mösyö Kardinal lav gibi ateş aldı...Cizvitlerin bütün bu entrikalarını pek alçakçasına şeyler olduğunu ve Roma İtalyanlara ait olduğundan Fransızların orada bir şey aramaya hakları olamayacağını söyleyerek papazlara da, Cizvitlere de sövdü saydı, velhasıl uzun bir nutuk ki nihayeti ‘Papaz değiller mi hepsi de budala’ sözleriyle neticeleniverdi...

“Marki bir şey söylemeksizin balığını yemekte devam ediyordu...Bu sükutta bir nevi istihza idi. Bunun üzerine Mösyö Kardinal’i müdafaa etmek vazife-i zevciyetim olduğunu düşünerek dedim ki:

“— Mösyö Kardinalle cevap vermeye tenezzül etmiyor musunuz, bu sükûnetiniz adeta istihza... Anlıyor musunuz...

“Bunun üzerine Marki’nin sabır u tahammülü kalmadı. Ayağa kalkarak dedi ki:

“— Mösyö Kardinal, rica ederim. Böyle sözler söylemeyiniz, bahusus böyle bir günde.

[235] “Mösyö Kardinal” cevaben:

“— Kimse fikrimi, bütün fikrimi olduğu gibi söylemekten beni menedemez. Hepsi budaladırlar dedim, yine tekrar ederim... Yine iddia ederim...

“— Mösyö Kardinal... Dinime dokunmaktan sizi menederim; ben Katolik’im...Ailem arasında iki papaz da gelmiştir. Sizi menederim, işitiyor musunuz...

“Ah! Olur şey mi! Artık sabredemedim:

“— Nasıl! Mösyö Kardinal’in evinde... Onun himayesi altında, onun sofrasında bulunduğunuz hâlde kendisine böyle çıkışıyorsunuz... Artık çok oldu...

“Doğrusu size acıyorum...Dininize, mezhebinize bu kadar sarılmadan evvel biraz da ahlak sahibi olmaya çalışınız...

“— Nasıl ahlak? Ne demek istiyorsunuz Madam Kardinal!...

“— Pek sade bir şey söylemek istiyorum... Nasıl? Evli bir adam olduğunuz, üç de çocuğunuz bulunduğu hâlde bunların hepsini İtalya’da bırakıyor da Paris’e gelip bir oyuncu kız ile yaşıyorsunuz! Hem bu kepezeliğe cüret ediyor, hem de utanmadan din ve mezhepten bahsediyorsunuz. Doğrusu iştahım bile kaçtı...

“— Madam Kardinal, pek ileri gidiyorsunuz. Evet, evliyim...Lakin size yüz kere anlattım ki kabahat hep Markiz’de idi. Eğer Markiz’de kabahat olmasaydı şimdi ben burada bulunmazdım...

“— Tamam, bu tahta Virjini’ye... Virjini.. Virjini, işitiyor musun? Bak ne diyor, eğer Markiz’de kabahat olmasaymış şimdi burada olmayacak imiş... Bu, adeta seni tahkir ediyor!.

“— Bunak karı! Ben kızını tahkir etmedim... Asıl tahkir eden sensin.

“— Bunun üzerine Mösyö Kardinal ayağa kalktı:

“— Zevceme bunak karı demekten size menederim...

“— Eğer isterseniz ihtiyar büyücü diyeyim...

“— Hayır, onu da istemem...

“— İhtiyar büyücü ha!... Böyle söyleyeceğinizi bilseydim ona kızımı verir miydim!...

“— Kızınızı mı!... O bana muhabbetinden kendi teslim oldu...

“— Muhabbetinden mi! Virjini, sizin gibi bir adama muhabbetinden mi teslim olacak... Tuzlayayım da kokmayın... Dur söyleyeyim, buna karar verildiğinden bir gün evvel Virjini geldi, bana danıştı... Çünkü kızcağız bana danışmadan doğrusu hiçbir şey yapmaz. Koruşar meselesi başka... Bunu bir tarafa bırakırsak daima bana danışmıştır... Ya! Ona: ‘Marki’yi kabul et! Bu bir İtalyan Markisi.. Lakin ne olursa bir Marki ya...’ diyen ben oldum... Virjini de bana cevaben: — Bu adamı [236] kabul edişim Markiliğinden değil.. Onu kabul ediyorum, çünkü bu zatı hiç sevmeyeceğimden eminim.. Bir hün beni terk edecek olursa kederlenecek yerde memnun olurum... dedi.

“Birdenbire Marki:

“— Virjini sen bu söyleri söyledin mi? diye bağırdı...

“— Tamamıyla böyle söylemedim.. Annem biraz da uyduruyor..

“— Hayır hiç uydurmuyorum... Allah bilir ya.. Hiç uydurmuyorum..

“Marki tekrar bağırdı:

Resim 120: “En çok etrafında dolaşan da Marki Kavalkanti...” [sayfa 136]

“— Madam Kardinal yalan yere Allah’ın ismine yemin etmeyiniz..

“— Canım isterse yemin de ederim; sen ne karışyorsun İtalyan pilakisi?..”

Bunun üzerine Marki bana edepsiz karı demez mi; Mösyö Kardinal hemen yerinden fırlayarak Marki’nin kafasına bir sürahi fırlatmak istedi. Polin ağlayarak kaçtı, Virjini ise olanca kuvvetiyle:

“— Baba! Anne! Edvar... (Edvar Marki’nin ismidir) diye bağıırıyordu. Sonra:

“— Ah! Peki iyi görüyorum ki ayrılmak lazım gelecek.. diye ağlamaya başladı velhasıl dehşetli bir kavga oldu. Bereket versin ki Madam Berson (İkinci kattaki dikişçi) tombala oynamak üzere bizi ziyarete geldi. Hepimiz kendimizi toplamaya çalıştık.. Marki çıktı, gitti. O gider gitmez Mösyö Kardinal ile ben Madam Berson’a bir iki söz söylemek istedik. Madam Berson nazik bir kadın olduğundan derhal bir şey olduğunun farkına vardı. Bir ciharin sonra kalktı gitti. Suratını asmış olan Virjini ‘Peti Jurnal’i aldı, bir köşeye çekilerek gazete okumaya başladı. Bunun üzerine Mösyö Kardinal beni bir köşeye çekti, dedi ki:

“— Virjini’nin ne dediğini [237] işittin mi?.

“— Ne dedi ki?..

“— Ayrılmak lazım geliyor demedi mi ya?

“— Evet, ama ne olmuş?..

“— Bizim için söylemiyor muydu?.

“— Bizim için mi! Ama yaptın ha... Çıldırдың mı sen Mösyö Kardinal, bilakis Marki için söylüyordu. Virjini babasını annesini terk edecek ha.. Hiç inanmam. Şimdi görürsün.. Virjini?..

“— Ne var, anne?...

“— Mösyö Kardinal ne diyor biliyor musun? Güya bizden ayrılacağını söylemişsin...

“— Ben mi!...

“— Evet. Bizden ayrılmak lazım gelir demişsin...

“— Oh! Baba! Oh! Anne! Buna inanır mısınız hiç? Ben bunu Edvar için söyledim. Onunla sizin aranızda tereddüt etmek mümkün müdür?... Ama doğrusunu söyleyeyim, bu akşam ona biraz fazla söylediniz... Gerek siyasi mütalaalarda, gerek din ve mezhep bahsinde biraz onu rahat bırakınız.

"Mösyö Kardinal dedi ki:

“— İyi ama siyaset, din ve mezhep meselesinden mühim başka bir şey var mı?

“— Hiç başka şeylerden bahsedilemez değil ya...

“— Evet ama ne lezzeti var ki...

“— Ne olursa olsun, baba, biraz sabret...

Resim 121: “Madam Kardinal” [s.237]

“— Sabrederim kızım. Sabrederim... Ne ise değil barışalım...

“Polin’i de çağırarak hep kucaklaştık. Benim gözlerim yaşla dolmuştu. Sonra kemal-i neşe ile dördümüz de tombala oynamaya başladık. Gece yarısı Marki geldi. Bana selam verdi, ben de selamını iade ettim... Bütün bunlar yolunda cereyan etti. Mösyö Kardinal ile beraber dairemize çekildik... Yattım, uyudum. Lakin sabaha karşı birdenbire tok, tok.... Kapım çaldı... Kimdir o?...

“— Benim, Marki, çabuk kalkınız...

“Alelacele bir eteklik giyerek kapıyı açtım. Marki ayağında terlikleri orada idi.

[238] “— Virjini hasta mı yoksa?....

“— Oh! Biraz rahatsız...

“— Dünkü kavga kanına dokunmuş olmalı! Dur, ona bir ayak banyosu yapayım..

— “Evet... Onun da istediği o...

“Çabuk, matbaha koştum, ateş yaktım ve körüklemeye başladım. Ara sıra Marki suyun kaynayıp kaynamadığını görmeye geliyordu. Nihayet kaynadı. Suyu kovaya döktüm ve kova elimde matbahtan çıktım. Yemek odasından geçtim salondan geçtim. Yatak odasının kapısını vurdum:

“— Benim, açınız, kovayı getirdim.

“— Peki, veriniz bana...

“— Niçin size verecekmişim...

“— Evet veriniz bana; ben ona banyo ettiririm...

“— Nasıl! Ben burada olayım da evladına siz banyo yaptırarsınız bu ne demek olacak?

“— Size lüzumuz yok diyorum... Bırakınız bana...

“— Allah etmesin... Bırakmam...

“Marki kovayı yakaladı, lakin ben iti tutuyordum. Öbür taraftan geçti, bana da öbür taraftan... Nihayet kaynar suyun yarısı bacaklarına döküldü, bağırarak kovayı bıraktı.

“Bunun üzerine içeri girerek Virjini’ye koştum:

“— Al, meleğim... İşte banyon...

“Ve Marki’nin gözlerinin içine bakarak:

“— Bir valideyi kerimesinin kolları arasından çekmeye hele bir daha cesaret et, ihtiyar maymun... Sen çocuklarını terk edersin ama ben kolay kolay terk eder miyim sanıyorsun? Dedim.

Bu esnada Madam Kardinal sözü kesti ve yavaş yavaş sahneye doğru ilerledi. Sonra Polin’i kulaklarından yakalamış çekmekte olduğu hâlde avdet etti.

— Ah! Yaramaz! Ah!...

— Lakin anne...

— Sana söylüyorum, göürdüm... Mösyö dö Galerani seni, orada, şu bölmenin arkasında kucaklıyordu...

— Hayır dedim ya...

— Evet, inkara lüzum yok... Al payını.

Madam Kardinal bu sözüne iyi bir tokatta ilave etti. Bu esnada lejivisör koştu...

— Ceza vereceksiniz... Matmazel Polin ceza vereceksiniz...

— Ben mi? Mösyö Palüm... Niçin... Annemden tokat yedim diye mi?...

— Valideniz Madamdan ceza isteyemem.. Zira kendileriyle işim yok... Hatta, daha iyisi var, sizi iki kat ceza vermeye mecbur edeceğim Matmazel Polin...

Madam Kardinal: Niçin? Diye sordu..

— Kulislerde bulunduğunuz için, Madam Kardinal... Validelerin sahne üzerine gelmeye hakları yoktur... Usul böyledir.

[239] — Doğrusunu pek iyi usulleriniz var... Valideleri çocuklarına dikkat ve nezaret etmekten men ediyorsunuz demek..

— Orasını bilmem... Benim bildiğim bir şey var ise o da kerimenizin maaşından ilk nihayetinde altı Frank kesilecek...

Madam Kardinal cevap verdi:

—Peki! Altı frangınızı veririz; olur biter. Sizin altı frangınıza tenezzül mü ederiz sanıyorsunuz. Allah’a çok şükür sizin altı frangınızı ödeyecek adamımız var.. Haydi, gel Polin gidelim...

Sonra bana “Geceniz hayır olsun” derken Madam Kardinal ilave etti:

— Ah! Mösyö, operadaki rakslar arasında iki kızı olmak, bir valide için ne bela....

— 2 —

Mösyö Kardinal

1871 senesi 22 teşrinievvvelinde akşamın saat dokuzunda opera binası derununda birbirini takip eden altmış koridorundan birinden dolaşıyordum. Oyuna başlanacağını ihtar eden memur elinde çakı önüm sıra ilerliyor, boyuna çanını sallıyor ve ağır bir sesle:

— Haydi madamlar sahneye... Sahneye... İkinci perde başlıyor... Diye bağırıyorlardı. Dansözler locasından on beş kadar genç kızın gülerek, konuşarak, bağırarak, dönüşerek ve birbirlerini itip kakarak bir tufan gibi dışarı atıldıklarını gördüm. Hemen duvar kenarına çekilerek onlara yol verdim... Hemen hepsi: “Vay Bonjur... Ay sizde burada misin?... Sizin ne işiniz var burada?...” gibi sözlerle beni selamladılar. Bu latif fırtınanın müruruna kemal-i hürmetle müsaade ettim... Bütün bu süslü, tantanalı ipekler ve satenler giyinmiş, yarı çıplak kızlar alayı merdivenlerden aşağı yuvarlandılar..

Ne işim mi var idi orada? Ne işim olduğunu ben pekiyi biliyorum. Muhterem dostum Madam Kardinal’i arıyordum. Loca kapısı açık kalmıştı. Baktım... Hizmetçi kadınlar çivilere eski elbiseler; kırmızı şatrançlı افكلكر asıyorlardı... “Deron Juvan’ın baletindeki parlak kelebekler işte bu kabuklardan çıkmıştı. Üç dört valide orada hasır iskemlelere oturmuşlar, konuşuyorlar, çorap örüyorlar, kimisi de uyukluyordu...

Bir köşe de Madam Kardinal’i gördüm. Enfiye kutusu dizleri üzerinde, burnunda gözlükleri Madam Kardinal gazete okuyordu.

Yaklaştım... Madam Kardinal mütalaaya dalmış olduğundan yaklaştığımı görmedi. Bir küçük iskemle alarak yanına oturdum. Ve birden yavaşça kulağına şu sözleri söyledim:

— Madam Kardinal, bana Mösyö Kardinal’in hikâyesini anlatınız...

— Lakin Mösyö Kardinal’in hiçbir hikâyesi yoktur....

[240] — Var, hem de pek istifadeli.. Mösyö Kardinal “Kommün” zamanında hakimlik etmiş... Sonra Mösyö Kardinal’i tevkif etmişler...

— Yavaş... Biraz yavaş söyleyiniz.. Operada bunları kimse bilmez...

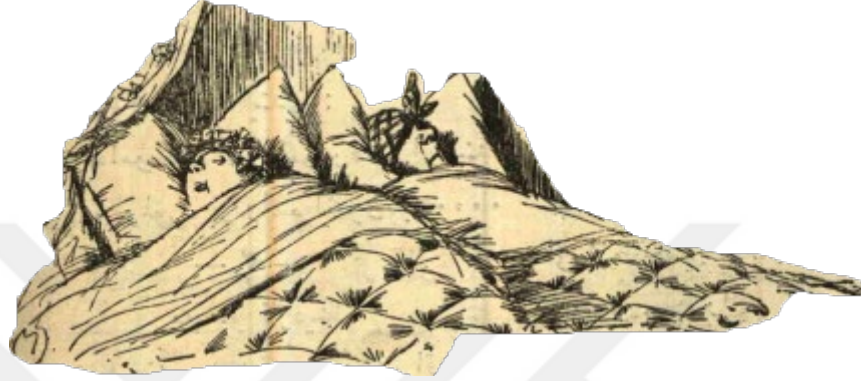
—Ne kadar isterseniz o kadar yavaş söylerim. Yalnız tafsilat isterim... Size ait olan işler bana merak vermiyor... Sır saklamak cihetine gelince...

— Ooo! Sizi bilirim... Boşboğaz değilsiniz. Size hepsini anlatacağım; yalnız iskemlenizi biraz daha yaklaştırmınız...

İskemleyi yaklaştırdım. Madam Kardinal hikâyesine başladı:

Bu cihetle biraz uzaklardan başlamak lazım gelir. Hikâyeme 4 eylülünden itibaren başlayacağım! Aman, azizim Mösyö, benim için ne güne Tabii Mösyö Kardinal’in böyle bir vakaya yabancı kalmayacağını bilirsiniz. Mösyö Kardinal o gün “Orsay” Rıhtımında meclis-i millinin önünde en ön sırada idi... Akşama kadar: Yaşasın Cumhuriyet diye bağırmaktan usanmış olduğu hâlde gecenin altısında eve geldi. Beş franklık bir kavanoz reçel ile bir şişe Borgonya şarabı almış getirmişti.

“— Madam Kardinal; tatlı bir yemek yiyelim. Dedi....

Resim 122: “Yattım... Uyudum” [s.240]

“Tamam Mösyö Kardinal, ben, Polin sofraya oturacağımız vakit Virjini Marki ile birlikte geldi — Kavelkanti’yi bilirsiniz.. Kızımın intihap ettiği adam — Marki ertesi günü Virjini ile birlikte İtalya’ya gideceğini söyledi... Birtakım budalaların cumhuriyet ilan ettikleri bir şehirde, yirmi dört saat bile durmak istemiyordu. Budala sözünü işitir işitmez Mösyö Kardinal hiddetinden ayağa kalkarak:

“— Cumhuriyeti alkışlayan budalalar arasında ben de vardım; dedi ve hemen Marki’nin üzerine atlayarak yakasından yakaladı. İyice silkeledi.

“Ben ve iki yavrum Mösyö Kardinal’in elinden Marki’yi kurtarıncaya kadar ak ile karayı seçtik.

“Bereket versin, Virjini, her şeyi yoluna koydu. Mösyö Kardinalle bu suretle Paris’ten mufâratlarına asıl sebep muhasıra esnasında operanın kapalı bulunacağı be kendisi dansını yarı yerde

Resim 123: [241] “Koruşar içeri girdi ve dedi ki: Nasıl memnun oldunuz mu?...” [s.241]

[242] kesmeyi arzu etmediği cihetle Milan’da teklif olunan bie vazifeyi kabul etmiş olduğunu falan... falan izah etti. Bunun üzerine Mösyö Kardinal biraz yatıştı:

“— Mademki işin içinde Virjini’nin istikbaline, sanatına ait bir madde var imiş, bu başka şey, buna bir diyeceğim yok... dedi.”

“Marki budala sözünü geri aldı ve gerek o gerek Mösyö Kardinal birbirlerinden dostane ayrıldılar.

“Bütün muhasıra esnasından Mösyö Kardinal’de iki şahıs görünüyordu: Biri bir vatanperver... Ne olursa olsun hücum edilmesi, ateşe karşı yürünmesini, velev ki Paris toz toprak hâline bile gelecek olsa şiddetle mukavemet edilmesini isteyen bir vatanperver lakin... Doğrusu... Bir de mal sahibi vardı.. Canım şu Virjini de bir melektir bir melek. İtalya’ya gitmezden evvel Marki’yi bana ve Mösyö Kardinal’e namuskârane geçinmemizi temin edecek bir meblağ ita etmeğe mecbur etmiş.. Fakat bütün şu şeyler de doğrudan doğruya benim ile cereyan ederek Mösyö Kardinal’in vakar ve haysiyetine katiyen dokunulmadığını tabii takdir edersiniz.

“Marki ile Virjini’nin azimetlerinin ertesi günü Mösyö Kardinalle:

“— Dostum, otuz bin frank kadar bir param var, bu parayı hüsnü suretle yerleştirmek için iyi bir iş biliyor musun dedim...?”

“Cevaben dedi ki:

“— Otuz bin frank mı! Bu paranın nereden geldiğini sormam! Bilmek de istemem: Fakat şu sıralarda satılık evlerde büyük bir düşüklük var... Bir ev satın alalım.. Bunun içinde ilan gazetelerinden birine abone olalım.

“Sekiz gün sonra ‘Batinyöl’de gayet ucuz bir ev satın aldık. İşte bunun için Mösyö Kardinal Paris’i topa tutmak lafları oldukça bir türlü rahat edemiyordu.. Fakat doğrusu Mösyö Kardinal muhasaraya kahramanca göğüs germiştir.. Yaşını başını almış olduğu gibi romatizmadan da mustarip olduğundan milli muhafaza alayında hizmet edemiyordu.

“Lakin müdafaa hizmetine elden geldiği kadar yardım etmeye muvaffak oluyordu: Nasıl mı? Her akşam kulüplere gidiyordu. Bu hayat onun pek hoşuna gidiyor ve bu suretle siyaset alemine ahbap peyda ediyordu. Batinyöl’de yavaş yavaş ehemmiyet kesp etmeye başlamıştı. Üç dört defa rais vekili tayin olundu, hatta bir akşam ‘Ren Bilanş’ kulübünün reisi birdenbire sancılanarak dışarı çıkmaya mecbur kalınca bu birkaç saniye zarfında, Mösyö Kardinal riyaset koltuğuna geçmişti... O akşam eve geldiği vakit sevincinden deli gibi idi:

“— Reislik ettim, Madam Kardinal, reislik ettim! Diye bağırarak kollarımın arasına atıldı...

“Troşü’nün o meşhur planı ile bizi Prusyalılara nasıl teslim ettiğini siz de benim kadar biliyorsunuz...Şehir teslim olundu... [243] Musâlaha yapıldı... Mösyö Kardinal bunların hepsine katlandı: Lakin Kral Gilyum’un Paris’e girmek istediğini öğrendiği vakit hiddetinden hakiki bir buhran geçirdi..., Prusyalılar Batinyöl’e kadar gelmiş olsalardı neler olacaktı bilmem... Mösyö Kardinal’i bir türlü zapt edemedim... Bereket versin ki Monsu Bahçesi’ni geçemediler.. Mamafih Mösyö Kardinal daima şöyle söylüyordu:

“— Beni dinle, Madam Kardinal Alsas, Loren beş milyar.. Bunların hepsinin üzerine bir bardak soğuk su içmeli.. Lakin sakın ha Bordo’ya ve cumhuriyete dokunmasınlar!.. Ah! Şayet cumhuriyete dokunacak olurlarsa..

“Bunun üzerine 18 Mart vukuatı oldu size namusun üzerine yemin ederi ki Mösyö Kardinal’in katiyen bu işte müdahalesi yoktu. Tamam sekiz gün onu evde kilitledim.. Bir türlü emniyet edemiyordum. Mösyö Kardinalle bu harekete iştirak

etmesi nasihat edenler vardı. Doğrusu Mösyö Kardinal yabana atılacak adamlardan değildir.. Şayet o ‘Komün’ tarafını iltizam etmiş olsaydı ‘Batinyöl’de hemen herkesi peşi sıra toplaya bilirdi.

“Lakin o tarafı iltizam etmedi. Zaten ben onu müsterih etmek için ne lazımsa yapıyordum. Şüphesiz zevcesi olduğum cihetle Mösyö Kardinal’in bilcümle mütalaatına iştirak ediyordum. Lakin ben yalnız zevce değildim: Valide idim de... Diğer kızım daha kucağımdan ayrılmamıştı bu cihetle diyordum ki:

“— Bütün bu gürültüler ile opera dokuz aydan beri kapalı... Acaba ne vakit açılacak!

“Hâlbuki Polin’i daha yerleştiremedik. İşler böyle devam ederse yerleştirmek ihtimali de yok... Doğrusunu söylemeli imparatorluk zamanını nasıl aramayalım...

“Şüphesiz ben asiller hakkında Mösyö Kardinal gibi mütalaalar taşııyordum. Bizler operanın kulislerinde ne kibar, ne asiller görürüz, hem şöyle uzaklardan görürü görmez de kibar olduklarını anlarız... Doğrusu size bunları nezaket olsun diye söylemiyorum.. Düşündüğüm gibi söylüyorum böyle kendini bilir adamlar olmalı... Çünkü sorarım size şayet onlar da olmasaydı biçare küçük kızlarımız ne olacaktardı...Yalnız, anlarsınız ya, bu mütalaatı Mösyö Kardinal’e söyleyemezdim. Yoksa derhal beni susturup:

“— Madam Kardinal biliyorsun ya, ben öyle şeylere, karışmak istemem... Derdi. “Sekiz gün sonra Mösyö Kardinal’i sokağa salıvermeye mecbur oldum. Uslu duracağını vadetmişti.. Batinyöl silah müsâlemet komitesine girmesine müsaade etmiştim mükemmel şey! Her gün içtima vardı; Versayil’e vekiller gönderiyorlardı. Bu teşebbüsten bir şey çıkacağı yoksa da herhâlde iyi cihetleri de var; mesela Mösyö Kardinal’i işgal eyliyor kendisine bir fenalığı dokunmaksızın [244] ona bir ehemmiyet-i mahsusa da bahşediyordu.

“Velhasıl bir ay böyle iki tarafa çalkalandık durduk faka sizi temin ederim eğer Mösyö Kardinal bir tarafı iltizam ediyor ise bu da şüphesiz ‘Kommün’ partisi olmayıp Versayil ciheti idi. Bundan başka tabii Kommün idaresinin kiralar hakkında kararından memnun kalmamıştı Batinyöl’de satın aldığımız irattaki kiracılardan canları isteyenler on para vermeksizin milli ordunun himayesi altında başka yere taşınıyorlardı. Bir de Mösyö Kardinal kızlarını pek severdi. Virjini’yi sekiz aydan beri görmediği için pek mükedderdi hâlbuki Paris’te ‘Kommün’ oldukça Marki’nin Virjini’yi buraya getirmeyeceğini de pekâlâ bilirdi.

Resim 124: “Reislik ettim, Madam Kardinal reislik...” [s.244]

“Bana gelince ben tamamıyla Versayillerden tarafa idim. Filhakika ‘Kommün’ operayı tekrar açmak ile meşgul oluyordu fakat baletsiz olarak! Bu cihetle Polin’in atisi beni endişelere düşürüyordu, kendi kendime düşünüyordum:

“— Ne olurdu imparatorluk daha iki üç sene devam edeydi bugün Polin ile bu kadar meşgul olmazdım... Herhâlde atisini temin etmiş olurdu.. diyordum..

“Affedersiniz, her ağzıma geleni söylüyorum. Fakat bir valide bir kere kızlarından bahse başladı mı artık taşar gider.

“Artık pek uzatmayayım da 28 Nisan’a, bu müthiş güne geleyim... Bütün felaketimizi hazırlayan güne... Bir haftadan beri ara sıra Batinyöl civarına güllerle düşüyordu. Ve Mösyö Kardinal her sabah evini görmeye gidiyordu 26 Nisan günü saat on bire doğru, Mösyö Kardinal gözleri dışarı fırlamış dişlerini gıcırdata gıcırdata eve avdet etmez mi?

“— Madam Kardinal;.. Neler olup bittiğini biliyor musun Madam Kardinal?.

“— Hayır, Mösyö Kardinal, Lakin beni korkutuyorsun...

“— Ne olacak.. Mösyö Tiyer bizi [245] topa tuttu...Mösyö Bismark’ın yaptığını Mösyö Tiyer yaptı Batinyöl’e bir Versayillerin bir tane pile topu düşmemiştii... Hâlbuki bu gece bir Versayıl güllesi evimizin damına daldı... Belki on beş bin frank tamir lazım..

“Mösyö Kardinale biraz melisa suyu içirdim.. Hiddetini teskine çalıştım lakin kabil değil... Birden bağırıldı:

“— Fran masonların yarın yapacakları nümayişe gitmek istemiyorum. Lakin gideceğim Madam Kardinal, en on safta bulunarak göğsümü Versayillerin kurşunlarına açacağım.. Şapkam... Çabuk şapkamı veriniz.. Öğleyin içtima var idi... Gideyim arkadaşlarımı bulayım..

“Size Mösyö Kardinal’in Fran Masonlarından olduğunu söylemeyi unutmuşum hem de oldukça hatırı sayılır ve ileri gelenlerinden Fran masonlar üç kısma ayrılmışlardı: Bir kısmı hiçbir şey yapılmamasını talep ediyor diğer bir kısmı (...) nümayişler istiyorlardı üçüncüsü ise Kommün tarafı idi. Mösyö Kardinal o akşama kadar bir şey yapılmamasını teklif ediyor. Ve siyaset ile, muharebe ile iştigal fran masonluğun programı haricinde olduğunu söylüyordu. Masonlar hemen her gün buluşuyorlardı. Her gün münazaa ve münakaşa oluyordu ve akşamları Mösyö Kardinal eve gelir gelmez:

“— Madam Kardinal, mühim bir münakaşada hasımlarını alt eden birini görmek istersen yüzüme bak... diyordu...

“O günde haykırıp ağlamama rağmen gitti. Ertesi günü için büyük bir nümayiş hazırlanıyordu fran masonlar kaleler üzerine büyük bir bayraklar asacaklardı ve eğer bir kurşun bu bayraklara isabet edecek olursa hep birden Versayiller üzerine yürüyeceklerdi. Bir gün evvel Mösyö Kardinal bu fikrin aleyhinde bulunmuştu. Lakin o esnada henüz onun evini topa tutmamışlardı elbette evinin damına bir gülle düşerek on beş bin frank zarar u ziyan vermesi bir adamın efkarını değiştirebilir.

Resim 125: “Pek iyi terbiye görmüşlerdir bunu da biliniz..” [s.245]

Mösyö Kardinal saat dörtte avdet etti; sakın vakur olup elinde büyük bir sırık vardı...

“— Madam Kardinal... Ne yapıp bana bir bayrak hazırlamalı... Yarın sabah saat sekizde, sekiz ciharıyek geçe mutlaka hazır olmalı... ben de bir bayrak taşıyacağım... Anlarsın ya, bayraklar ne kadar çok olacak olursa hem o kadar çok debdebeli olur hem de bizi [246] topa tutmak isteyecekler o kadar ziyade endişeye düşerler. İşte bayrak için sırık...

“Mösyö Kardinal’in; hâl u tavrından anladım ki uzun uzadıya itiraza münakaşaya hacet yok... Peki demeli... Polin ile derhâl işe başladık...Virjini’nin eski bir balo (...) gayet güzel bir sancak vücuda getirdik... Büyük etekliklerden birini de feda etmiş ve bunun üzerine ipekli kumaş geçirmek suretiyle sağlam bir sancak yapmışım. Lakin en ziyade muvaffak olduğumuz şey sancağın üzerindeki yazı ve işaretler idi...

“Virjini’nin bir kostümünden çıkardığımız mavi bir saten parçasından bir müselles, bir perger, bir çekiç resmi ile ‘Birbirinizi seviniz’ sözlerini vücuda getirecek yazıyı kesmiş beyaz ipek üzerine bunları dikmişim aman efendim ne güzel oldu... Ne güzel... Mösyö Kardinal saat sekiz buçukta açık bir faytona kurularak bayrağı da yanına aldığı vakit bütün Batinyöl hayretler içinde kaldı...

“Arabaya binmezden evvel Mösyö Kardinal kapının önünde iki üç yüzü mütecaviz ahali arasında beni kucakladı. Ben ağlıyor, haykırıyor elbisesine sarılıyor, diyordum ki: Mösyö Kardinal senden ayrılmak istemem... Tehlikeye gidiyorsun.. Ben de senin karınım... Ben de seninle beraber aynı tehlikede bulunmalıyım...

“Lakin o cevap verdi: ..

“— Hayır, hayır, Madam Kardinal, seni beraber götüremem... Bütün kuvvetime lüzumum var. Hâlbuki sen beraber olursan beni zayıf düşürebilirsin... Adiv bırak beni!... Gidip göğsümü Versayillerin kurşununa açacağım! Evimin damından sonra göğsüme de gülle atsinlar! Bunun üzerine beni kucaklayarak arabasına atladı halkı selamladı... Ben ise artık uzaklaşan arabanın ve Mösyö Kardinal’in başı üstünde sallanan bayrağın arkasından bakakalarak dostlarımdan operada (...) memuru Madam Kaminev’in kolları arasına adeta baygın yığılıvermişim. Herkes bayrağımı methediyordu:

“— Herkesinkinden güzel sizinki olacak... diyorlardı...

“Lakin böyle metihlere ehemmiyet verecek sırada değildim. Araba sokağın köşesinden dönmemiş idi ki aklıma şu fikir geldi:

“— Mösyö Kardinal kendisine refakat etmeme razı olmadı...İyi ama bulvarlara giderken uzaktan nümayişi seyretmeme de mâni olmadı ya... Evet... Polin bunu görmeli... Çocuğumuzun zihninde bu epeyce yer etmeli... Babasının geçişini yavrucağız görmesin mi?... ”

“Bunun üzerine bizim küçüklere pek ziyade ehemmiyet vermemiş olan Mösyö lö kont dö Glayivul’u hatırladım... Virjini’yi bir iki defa kontun evine götürmüş idim... Ve Kont 4 Eylöl vukuatından evvel daima bana:

[247] “— Bir sabah Polin’i bana getiriniz... deyip dururdu...

“Hâlbuki bilseniz... Mösyö dö Glayul... Kızlarımızı mahvetmekten başka bir şey düşünmeyen çapkınlardan değildir. Hayır... Kont ciddi bir adamdır bir valide, evladını ona emniyet edebilir... Bu adam dans nedir bilir, yaşamak nedir bilir. Virjini’ye daima iyi nasihatler verirdi... Kendi kendime:

“Mösyö dö Glayul Polin’i kemal-i memnuniyetle kabul etti. Salonun geniş pencerelerinden birinin önünde bana büyük bir koltuk ikram etti. Kendisi de Polin ile beraber diğér bir pencereye geçti... Çünkü üçümüz de bir pencerede olsak pek sıkışacak hep rahatsız olacaktık saat bir de alay geçmeye başladı. Size bir şey söyleyeyim mi? Doğrusu... Bunu görmeyenler dünyada bir şey gördüm demesinler... Mükemmel idi... Mükemmel..

“Beleş de... Komün azaları bellerinde geniş kuşakları... Sonra askerler... Sonra Fran Masonları tarafından gönderilen heyetler. Nihayet en mühim azalar.. Ve bu mühim azalar meyanında çehresi parıl parıl parıldayan Mösyö Kardinal...Elinde de benim bayrak... Pencereden eğilerek küçüğe:

“— Polin! Polin! Görüyor musun! İşte pederin! İşte! Diye bağırdım...

“Lakin boş yere bakıyordum... Bir türlü küçüğü göremiyordum bir yanında:

“— Polin, ne yapıyorsun orada sana işte baban geçiyor diyorum duymuyor musun? diye bağırmakta devam ediyordum.

“Nihayet sesimi işitti; pencereden sarktı... Biçare çocukcağız tesirinden kıpkırmızı... Olmuştu...Dedim ki:

“— Mendilini salla Polin, mendilini salla...

“Bunun üzerine, her ikimiz de, mendillerimizi sallamaya başladık. Ben olanca kuvvetimle:

“— Mösyö Kardinal! Mösyö Kardinal biz buradayız.. Birinci katta diye bağıırıyordum.

“Nihayet duydu... Başını çevirdi... Tamam hizamıza gelince bayrağını yavaşça aşağıya meylettirerek geçti.

“Polin ile birlikte avdet etmek istediğim vakit Mösyö dö Glayul:

“— Küçüğü burada bırakınız... Size bu akşam, yemekten sonra getiririm dediyse de:

“— Hayır, hayır... Mösyö lö Kont bugün olmaz.. Mösyö Kardinal böyle tehlikeler içinde bulunduğu zamanda evladından ayırlamam... Bir başka gün; ne kadar isterseniz, kalsın... Diyerek Polin’i götürdüm.

“Eve geldik... Saat üç olmalıydı. Artık top sesi falan duyulmuyordu. Bu da beni [248] biraz müsterih ediyordu. Lakin birdenbire saat dörde doğru beş altı silah sesi başladı. Bir hissikablelvuku ile:

“—Ah! İşte Mösyö Tiyer, Mösyö Kardinal’in üzerine silah atmaya başladı. Diye bağırdım. Aldanmıyordum...

“Saat altıda kapı şiddetle açıldı ve Mösyö Kardinal şapkasız, gözleri dışarı fırlamış, üstü başı tozdan bembeyaz göründü ne olmuştu biliyor musunuz? ‘Mayu’ Kapısı ile ‘Dofin’ Kapısı arasında Mösyö Kardinal bayrağını asayım derken koca bir Versayil güllesi tamam üzerine gelmesin mi?

“Mösyö Kardinal dehşetli bir humma ile yatağa düştü ve tamam bir hafta beni merak içinde bıraktı... Her gece sayıklıyor, daima aynı sözleri tekrar ediyordu:

“—Ah! Topçu Mösyö Tiyer... Evimin üzerine gülle! Benim üzerime gülle he! Yaşasın Kommün...

“Mayıs’ın on beşine doğru Mösyö Kardinal yataktan kalktığı vakit yeniden harekete atılmaktan kendini menedemedim. Ona bir memuriyet vermek istediler. Arzusuna göre ya Harbiye Nezaretinde bir iş yahut adliyede bir memuriyet intihap etmesini söylediler. Ben kendisini adliyeğe doğru sevk ediyordum. Bana öyle geliyordu ki bu daha tehlikeli ve daha namuskarane olduğu gibi Mösyö Kardinal’in tabiatına da daha ziyade muvaffaktır. 19 Mayıs Cuma günü ‘Ofisiyel’ resmî gazete Mösyö Kardinal’in bir hakimliğe tayinini resmen yazıyordu. Ben, pek merakta idim... Lakin ne yeis var, itiraf ederim ki Mösyö Kardinal’in ismini Ofisiyel’in birinci sayfasında görmek koltuklarımı kabartmıştı. Mösyö Kardinal o pazartesi günü saat dokuzda ilk mahkemesinde bulunacaktı...

“Bir gün evvel yani pazar günü gitti resmini çekti...İki tavırda... Birinde hâkim urbasıyla yalnız, cedit, mütefekkir... Bir sütuna dayanmış, elinde 19 tarihli Ofisiyel numarası olduğu hâlde... Bu hâkim idi...

“Ötekinde yine hâkim urbasıyla ama bu sefer yalnız değildi. Ben koluna yaslanmışım. Bana 19 tarihli Ofisiyel’i.. Gösteriyor. Ve gülümsüyordu... Bu da zevç idi..”

“Ertesi pazartesi sabah, saat dokuzda, Mösyö Kardinal arkasındaki urbasıyla büyük hâkim koltuğuna oturmuştu... O kadar grip bir tavr-ı hakimiyet ve azimeti var idi ki bütün hayatında yalnız bu işle iştigal etmiş zannedilirdi... Tabii Polin’i oraya götürmüştüm... Birinci işi çağırdılar lakin tamam müddei yaklaştığı sırada bir Kommün askeri mahkeme salonuna atılarak:

“— Düşman memlekete giriyor... Herkes tabyalara,... diye bağırınca oturduğum yerden birden sıçradım... Hemen Mösyö Kardinal’in üzerine atılarak sırtından urbasını kopardım, başındaki hâkim kalpağını bir köşeye fırlattım

Resim 126: [249] “Hemen duvar kenarına çekilerek onlara yol verdim.”
[s.249]

[250] ve alelacele onu eve atarak kapıyı kilitledim ve tamam altı hafta dışarı çıkmadı.. Altı hafta sonra biraz nefes almaya başladımdı ki bir sabah – Temmuz’un üçü idi – kapı çaldı. Polin kapıyı açtı ve pür havf u telaş:

“— Anne! Anne! Polisler geldi! Diye bağırarak içeri kaçtı...

“Filhakika gelenler polis idi... Mösyö Kardinal’e Versaillerin şehre girdikleri gün çekirmek budalalığında bulunduğu fotoğrafını gösterdiler. Mösyö Kardinal şayan-ı hayret bir soğukkanlılıkla:

“— Evet... Benim resmim... Sizi takibe hazırım... Hayatım kurban olsun. Ben Hayatını alçaklıkla satın alacaklardan değilim... Müsaade ediniz de zevce mi kucaklayayım... İşte geliyorum.

“Dedi.. O vakit kollarımı açtı, göğsüne atıldım. Bu esnada yavaş sesle alelacele dedi ki:

— İyi hatırıma geldi... Beni bu beladan kurtaracak yalnız Marki'dir. Çünkü Mösyö Tiyer ile arası iyidir. Evvelce sık sık gider onun evinde yemek yedi...

“Sonra doğrularak komisere döndü ve dedi ki:

“— Haydi yürüyelim, Mösyö, yürüyelim...

“Derhâl Virjini'ye şu mealde bir telgraf yolladım: ‘Baban hapiste, Marki'ye söyle. Yalnız o bizi kurtarabilir’ bir şeyin doğrusunu söylemeli, Marki hakikaten asil, necip bir adam. Bu daveti derhâl kabul etti. Kırk sekiz saat sonra Paris'te idi ona dedim ki:

“— Ne iyi ettiniz de geldiniz.. Size nasıl teşekkür edeyim..

“— Teşekkür etmeyiniz.. Bazı mühim işler için zaten: Mösyö Tiyer'i görecektim. Aynı zamanda Mösyö Kardinal'den de bahsederim.. Diye cevap verdi.

“Ertesi gün Mösyö Kardinal kurtulmuş idi...

Bu esnada rakkaseler, çiçek ve kulübeler hepsi birden locaya atıldılar.

Polin Madam Kardinal'in önüne gelerek pür müsterih:

— Anne, bak, kulağımdaki şu küçük elmas küpelere bak... Mösyö dö Glayöl getirdi..

Madam Kardinal alelacele burnunun üzerine gözlüklerini koydu. Muayene etti. Ve muayenesinden memnun kalmış olmalı ki bana dönerek:

— Mösyö dö Glayul Polin'e karşı pek nazik ve lütfkâr davranıyor. Gördünüz mü? Mösyö Kardinal'in nümayişi günü kızımı onun evine götürmeyi aklıma melekler getirmiş olmalı... Şimdi haydi arık si gidiniz de çocuklar da rahat rahat soyunsunlar... Sizin huzurunuzda soyunmaya cesaret edemeyecek [251] kadar terbiye görmüşlerdir bunu da biliniz...

— 3 —

Küçük Kardinaller...

1875 senesi teşrinievvelin 29'unda operada “Don Juven”ın tekrar oynanmaya başladığı akşamdı... Orkestranın arkasında sağda, operanın yalnız baletlerini dinleyen? Daimî müdavimleri dolu bir köşesinde idim. Ve balet öteki perdede oynanacağından bu köşede “Zerlin” de “Mazetto” nun kavgalarına pek az

ehemmiyet veriliyordu... Konuşuyorduk.. Çene çalıyorduk... Geçen zamandan... Lö Pelite sokağındaki eski salondan...Muharebe ve yangınından evvelki operadan bahsediyorduk.. Balas oynayanlar meyanında ne kadar ziyanlar, eksikler olmuştu! Ne kadar güzel kızlar kaybedilmişti. Vilerovalar, Baraklar, Volterler, Jojoltlar...Ve küçük Kardinaller... Küçük Kardinaller mi! Ben onları unutmuş idim...Daima o muhterem valideleri peşlerinde dolaşan küçük Kardinalleri, evet o muhterem muhteşem Madam Kardinal'i, beyaz saçlarından mürekkep azametli tacı, enfiyeden simsiyah koca bir burun üzerinde duran gözlükleriyle hatırladım. Ya Mösyö Kardinal! Bu şayan-ı ehemmiyet-i ailenin ne olup bittiğinden hiç malumatım yoktu. Şu fırsattan bilaistifade bu aile hakkında biraz malumat almak istedim. Perde iner inmez sahne üzerine gittim... Ve orada dansözlerin istirahat salonunda tahkikata koyuldum... Operanın en eskilerini isticvap ediyor ve her tarafta aynı cevabı alıyordum:

— Muharebeden sonra Virjini Kardinal operaya dönmedi... Polin Kardinal'de yangından sonra bir daha görünmedi.

“Demek artık küçük Kardinaller yoktu. Onlar olmayınca Madam Kardinal'de yok demektir. Rabıta kırılmıştı.

“Zaten sözlerime ehemmiyet vermiyorlar, lakırdılarımı dinlemiyorlardı bile. O akşam yalnız Don Juven'in birinci defa olarak sahneye konulmasına değil 'Grevan' mağazasının kostümlerinin de ilk defa istimaline tesadüf ettiğinden dansözlerin hepsi salonun büyük aynaları karşısında cıvıldaşıyorlardı. Sonra birden brrr.! Brrr.!... Elektrik sesi duyuldu. Haydi sahneye! Sahneye! Hepsi çıkıyorlar.. Bütün Piyerretler, Polişineller, Arlekinler tiyatronun nihayetinde büyük bir meydan üzerine sıralanıyorlar ve orada hareket işaretini bekleyerek hemen ileri atlamaya müheyya birçok güzel küçük bargirler gibi kımıldanarak sıçrayarak, süzülerek oynayarak oldukları yerde tepişiyorlardı... Ne güzel manzara idi. Lakin bütün bunlar bana Madam Kardinal'in ne olduğuna dair hiçbir şey öğretmiyordu. Omuzuma dokunulduğunu duydum... Arkama döndüm ve gayet güzel bir küçük Polişin karşısında bulunduğumu gördüm...

— Mösyö X... Siz misiniz?

— Benim

[252] — Kardinal ailesi hakkında malumat isteyen de sizsiniz değil mi?..

— Evet, benim...

— Öyle ise eğer dördüncü kat localarına kadar çıkmaya üşenmezseniz gidiniz orada teyzemi bulunuz... Madam Kanive...

—Madam Kanive mi?

— Evet... Dördüncü kat amfi tiyatronun sıralarında memurdur. Size Madam Kardinal hakkında istediniz malumatı verebilir.

— İyi ama belki siz de bana bazı şey öğretebilirsiniz...

Resim 127: “Şu hâl u kıyafetlerimizle bir köy düğünü davetlilerine pek benziyorlardı...” [s.252]

— Çok bir şey değil... Bildiğim bir cihet var ise o da...

Lakin küçük Palyaço lakırdının ortasında sözünü kesmeye mecbur oldu.

— Ne yapıyorsunuz orada Matmazel Kanive? De haydi yerinize bakalım...

Bu dans rejisörü sevimli Mösyö Pölüm’ün sesi idi... Arkasında siyah urbası ciddi ve ağır beyaz kravatıyla küçük taburuna nezaret edliyordu. Matmazel Kanive bana tekrar bağırdı:

— Kendiniz teyzemi görünüz... Kendiniz teyzemi görünüz...

Doğrusu ben de, bu arzudan vazgeçemedim...Balattan sonra son perde oynanırken gittim.. Fakat dördüncü kat locaları... Ne kadar da yüksek imiş... Ne ise çıktım önüme çıkan ilk memura sordum:

— Amfi tiyatronun çift sırası ne tarafta?..

— Burası...

— Madam Kanive’yi arıyorum?

— Benim.

Madam Kanive bana dikkatle bakıyordu. Birden bağırdı:

— Lakin durunuz ben sizi tanıyacağım.. Siz Mösyö X... değil misiniz?...

— Evet ben Mösyö X'im ...

— Sizi pek iyi tanıyorum. Biz birlikte bir gün yemek bile yedik...

— Yemek mi yedik? Nerede?

[253] — Nerede olacak, Madam Kardinal’in evinde...

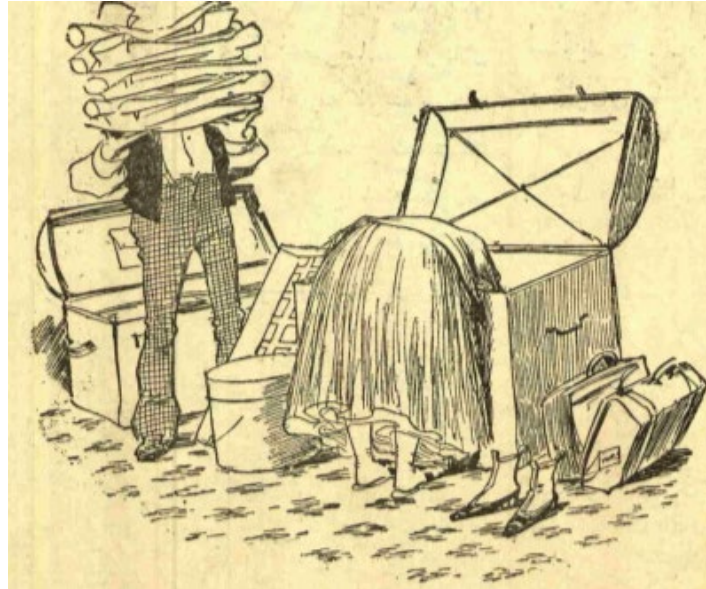
O vakit, nereden sanki önümde bir perde varmış da bir saniyede çözülmüş düşmüş imiş gibi Madam Kanive ile birlikte bulunduğumuz sofranın manzarası gözlerimin önüne geldi. Evet... Bundan altı idi sene kadar evvel Madam Kardinal’in evinde birlikte yemek yemiş idik. Bir akşam operada idik... Drova Sokağı’ndaki o zavallı eski operadaki müthiş bir yangın birkaç saat içinde kül etmiş bırakmıştı. Dört;... Evet dört kişi idik.. Şimdi iyi hatırlıyorum. Biri heyet-i ayan azasındandı... Biri büyük sefaretlerden birinde birinci kâtip... Biri bir ressam... Dördüncüsü de bendeniz. Koridorlardan birinde idik. Eski operanın koridorlarında pis lambalarla tenvir edilmiş birçok köşeler bucaklar vardı... İki küçük Kardinalleri bu köşelerden birine sıkıştırmış ertesi günü Kafe Angle’ye bizimle beraber yemeğe gelmeye zorluyorduk. İki küçük Kardinaller bu teklifimizi cana minnet biliyorlardı fakat diyorlardı ki:

— İyi ama annemiz asla... Asla ve asla razı olmaz. Siz annemizi bilmezsiniz ve birden bu dehşetli valide koridorun öbür ucundan göründü; dedi ki:

— Tamam! Kızlarıma birer tokat hak ettirmek istiyorsunuz galiba..

— Oh! Madam Kardinal!

— Kızlarımin koridorlarda sürünmelerini sevmem... Böyle şeyler istemem...

Resim 128: “Eşyamızı yerleştiriyorduk ki...” [s.253]

Ben hemen ayan azasını ileri sürdüm. Madam Kardinal bu gibi büyük memurlara karşı ihtiramı vardı. Bu zat dedi ki:

— Canım Madam Kardinal. Kızmayınız... Ben buradayım... Hâlbuki benim huzurum sizi temine kafidir... Emin olunuz pek masumane konuşuyorduk. Sevimli kızlarınıza Kafe Angle’de bir [254] ziyafet teklif ediyorduk işte bu kadar...

— Valideleri beraber olmadığı hâlde mi?..

— Lakin Madam Kardinal. Siz de teşrif edecek olursanız bizi ihya etmiş olursunuz.

— Tamam! Kardinal ailesi meyhanelerde hovardalık etmeye gidecek ha! Bunu affedersiniz... Bir de Mösyö Kardinal’i davet etmeniz eksik! Siz ailem ile eğleniyor musunuz?...

Madam Kardinal bu sözleri şiddetle ayanın suratına fırlattı. Lakin birden mütelâşiyâne tevkif etti çehresinin rengi döndü... Pek uzağa gitmiş olduğunu hissediyordu. Ayanın canını sıkmış olmakran korktuğu için bu münasebetsizliğini tamire çalışarak dedi ki:

— Affedersiniz kusur ettim lakin bilirsiniz ya kızlarıma ait hususatta aslan kesilirim sağa sola bakmadan ağzıma geleni söylerim... Lakin... Küçüklerle birlikte yemek yemek istiyorsunuz değil mi? Peki bunu bir şeye benzetebiliriz. Yarın dördünüz de teklifsizce bize yemeğe gelir misiniz?... Mösyö Kardinal’i pek memnun etmiş olursunuz...

Birbirimize bakıyorduk ve kahkahalarla gülmemek için cebrinefis ederek hiç kımıldamaksızın gayet ciddi bir tavırla bu daveti kabul ettik.

Ertesi günü sabahleyin erkenden Madam Kardinal’in evine av eti birçok şampanya şişeleri gönderdikten sonra biz de saat altıya doğru oraya gittik. Mösyö Kardinal bizi pek kibarene kabul etti. Her şey yolunda geçti.. Küçük kızlar beyaz muslin elbiseleri ve mavi geniş kemerleriyle pek sevimli idiler.. Peder, valide, çocukları, hepsi pek hoş adeta dokunaklı bir tablo teşkil ediyorlardı. Evin her köşesinde bir buy-ı iffet hiss olunuyordu hepimiz, en başta Mösyö Kardinal olduğu hâlde siyah urba giymiş, beyaz boyun bağı takınmış idik... Şu hâl u kıyafetimizle bir köy düğünü davetlilerine pek benziyor idik.

Derlin... Derlin...Kapı çalındı.

Madam Kardinal:

— Gelen börek olmalı... Diye bağırdı. İçeri giren bir küçük hizmetçi kız idi. Madam Kardinal’in kulağına bir şeyler söyledi. Madam Kardinal’de bir telaş... Virjini’yi çağırdı... Bir telaştır, bir aceledir gitti... Şüphe yok, gelen haber börek değildi, ama ne idi? Nihayet Virjini geldi, bize dedi ki:

— Bakınız iş ne... Annemin eski muhibelerinden biri var, Madam Kanive, bu akşam yemeğe bize gelmiş... Annem onu savmak istiyor lakin ben bunun iyi olmayacağını söyledim... Kadıncağz operada loca memuru diye soframıza kabul etmemek yakışık alır mı?...

Dördümüz birden itiraz ettik... Madam Kanive'yi istiyorduk...Bu talebimizi isaf ettiler. Madam Cenapları salona teşrif [255] buyurdular... Resmi takdim ifa edildi, hep birden sofraya oturduk... Ne yemek!... Ne mükâleme!...

Ömrümde ne bu kadar iştaha ile ne de böyle neşe ile yemek yedim.

Madam Kanive tıka basa yiyor. Çatlayıncaya kadar içiyorsa da kendini kaybetmiyordu. Mükaleme arasında eline bir fırsat geçer geçmez ayana doğru sevimli bir tebessüm fırlatarak bu cümleyi ehemmiyetsizce ortaya fırlatmaktan geri durmuyordu:

— Ah! Ufak bir himaye ile dördüncü kat localarından üçüncü kata inebileceğimi düşündükçe....

Ayan bir şey anlamazlıktan geliyor, duymuyor gibi yapıyor, lakin Madam Kardinal cesaretini kaybetmeyerek ufak bir nakarat gibi:

— Ah! Ufak bir himaye ile... ilh.. ilh sözlerini tekrar ediyordu işte bugün Madam Kanive'yi yine dördüncü kat localarında bulmuş idim. Biçare kadıncağz üçüncü kata inememişti dedi ki:

— İnecektim.. Hatta 4 Eylül Vakası olmasaydı iniyordum lakin bundan bahsetmeyelim sinirlerim ayaklanmasın... Siz emriniz nedir onu söyleyin?

— Madam Kardinal hakkında bana malumat verebileceğinizi söylediler de.

— Şüphe yok hem de taze taze... İki günlük havadis... Madam Kardinal'den daha iki gün evvel mektup aldım lakin rica ederim şöyle oturunuz.

Bir meşin kanepe üzerinde bana yer gösterdi Madam Kanive'nin yanına oturdum ve lakırdıya başladık. Kanepenin öbür ucunda jandarma, üniforması içinde dimdik, iki eli kılıcı üzerinde, uyukluyordu. Locaların küçük pencerelerinden 'Don Juvan'ın son sözleri bize kadar müphemane geliyor ve Madam Kanive'nin sözlerine karılıyordu bana diyordu ki:

— Madam Kardinal bir köye çekildi... Tabii Mösyö Kardinal ile beraber... Virjini onlara Sen Jermen'e yakın Ribomon Köyü'nde güzel bir ev satın aldı. Onlara bunu dükün hediyesi diyerek verdi. Marki... Tabii Marki'yi hatırlarsınız, dul kalmış saadetine mazhar olunca Virjini ile evlendi şimdi Virjini sahihten

Markinez oldu. Küçük kızın, Polin'in ne olduğunu bilmiyorum. Lakin zannedersem Ofena'ya döndü... Bir iki defa ondan Madam Kardinal'e bahsedecek oldum daima:

— Benim yalnız bir kızım var, o da Floransa'daki Markinez... Ötekinden bana hiç bahsetmeyiniz.. Diye cevap verdi.

“O vakitten beri ben de ondan bahsetmiyorum şimdi siz Madam Kardinal'in köyle eğlenip eğlenmediğini soracaksınız. Hayır eğlenmiyor sıkılıyor, hem de pek sıkılıyor bilirsiniz kadıncağız ‘Batinyöl’e alışmıştı. Hâlbuki insan [256] buna alışınca... Lakin Madam Kardinal vazifesini bilir bir kadındır ve mesele Mösyö Kardinal'in istikbal-i siyasisine taalluk ettiğini anlar anlamaz derhâl boyun büktü. Evet, doğru, Mösyö Kardinal artık bu sebepten kendini siyasete verdi bu onun daima hülyası idi ‘Mösyö Kardinal memnun pek memnun, işler yolunda pek yolunda gidiyor...’ diye yazıyordu.

Resim 129: “Palto mu giymeye bana yardım ederken...” [s.256]

Tamam bu sırda büyük bir gürültü. Bütün kapılar açıldı. Perde inmişti. Madam Kanive işine gitti; ben de aşağı indim.

Demek ki Mösyö Kardinal'in tamamıyla siyasete kendini vermiş olması sahihti ve işler yolunda gittiği cihetle memnun idi de...Bu harika-yı yekinden mütalaa etmek bana pek istifadeli gibi göründü. Ribomon'e kadar küçük bir seyahat

güç bir tenezzüh değildi ve ertesi günü Sen Jermen’de bulunduğum eski bir kira arabası beni Mösyö Kardinal’in kapısı önüne kadar götürdü.

Kapının önüne ufak bir levha asılı idi. Bunun üzerinde şu kıymetli ilan bulunuyordu:

“Mösyö Kardinal her gün hatta pazarları bile öğleden saat dörde kadar evde bulunur. Ribomon ve civar köyler müntahaplarına vazifeleri, bahusus hukukları hakkında her türlü malumat ve izahatı itaya hazırdır.

Ayan, mebusan, meclis belediye intihabatı ve saire...”

Bu pek güzel başlıyordu. Kapıyı çaldım. Derhâl bir ses, pek iyi tanıdığım bir ses duydum.

— Ameli... Ameli... Kapı çalınıyor... Kapı çalınıyor.

Bahçenin kumu acele gelen adımlar altında çıtırdadı. Küçük bir hizmetçi kızın karşısında bulundum.

— Siyasi işler için mi geliyorsunuz? Siz bir müntahap mısınız?

—Hayır... Hayır... Madam Kardinal ile görüşmek istiyorum...

Bir sayha sözümü kesti... Madam Kardinal

Resim 130: [257] “Raporunuzu yazınız, dostum, yazınız..” [s.257]

[258] beni tanımişti... Koşuyordu. Daha doğrusu koşa bilmek için elinden geleni yapıyordu. Saçları rüzgârda uçuşuyor. Gözlükleri burnunun üzerinde

sıcıyor... Ablak çehresi memnuniyetten biraz daha genişlenmiş idi... Ve soluyan göğsünden:

— Siz! Siz! Siz misiniz! Nidası fırlıyordu.

Ömrümde zannederim, bu kadar muhabbet u samimiyet ile hiçbir yerde karşılandığımı bilmiyorum. Bundan biraz mahcup bile olmuşum. Mösyö Kardinal daha kibar daha ağır davrandı ve merdivenin üst başından beni karşılayarak avludan geçirdi, bir kapı açtı ve kibarane:

— Salona teşrif buyurunuz.. Dedi.

İçeri girdim. Mösyö Kardinal'in ilk işi şöminenin üzerinde siyah bir şeyi bana göstermek oldu.

— Volter! Volter'in bu heykelini tanıyor musunuz?

Volter'in bu heykelini nasıl tanımazdım! Onu vaktiyle satın alan bendim! Ve dostum Pol bir aralık İngiltere'de idi bir sabah ondan bir mektup aldım. Bana: "Leffen Virjini'nşn bir mektubunu gönderiyorum. Onu oku ve icabını icra et" diye yazıyordu Virjini'nin mektubunda şu sözler yazılıydı:

"Dostum, gelecek hafta babamın doğduğu gün. Evleri 'San Mişel' de onunla bayramlaşıyorduk lakin şimdi artık istemiyor. Böyle ayam-ı mahsusa da bayramlaşmak lüzumsuz imiş.

"Şimdi biz de yevm-i tevellüdünü adeta edindik.. Hediye vermek için ikisi de bir yola çıkıyorlar ya.. Babamın ne kadar nazık, ne kadar mütekebbir olduğunu bilirsin doğrudan doğruya hiçbir vakit bir şey istemez lakin daima hoşuna gidecek şeyi bize anlatmak için bir yol bulur.. Hâlbuki on beş gündür biri sabahtan akşama kadar; sofrada her yerde daima Volter'in bir heykelinden bahsediyor:

"— Ah! Volter'in bir heykelini ele geçirebilseydim... Bulvar Poassoniye de güzel, tunçtan ve tabii büyüklükte bir tane gördüm ama... Diyor... Volter! Biliyorsun ya... Onun tapındığı şey budur. Bu cihetle burada bir dostuna yazsan da bu heykeli satın aldırarak bize göndersen pek memnun olurum, aman aldanmasınlar.. Bu heykelin başı biraz bir yana mütemayil imiş ve gülümsüyor imiş babam tebessümün tamam Volter'in tebessümü olduğunu söylüyor yalnız geçen sene salonun mobilyasında olduğu gibi dükkan sahibi yine bir ahmaklık etmesin.. Biliyorsun ya, geçen sene eşyayı senin namına yazılmış bir fatura ve bir de kart ile getirdilerdi. Babam mobilyayı alıkoymadı değil alıkoydu ama tamam on beş gün için için hiddetli idi. Ne benim ne annem ile konuşuyordu. Heykeli faturasız ve kartsız yollasınlar..."

İşte şimdi Madam Kardinal, Mösyö [259] Kardinal ve ben üçümüz de Volter'in bu heykeli altında toplanmıştık, konuşmaya başladık lakin bu mükâleme benim işime yaramıyordu. Söz söyleyen yalnız Mösyö Kardinaldi. Gücü kuvveti yettiği kadar memlekete hizmet etmek istiyor imiş... Paris onun için pek vasi bir sahne-i emel imiş... Bu cihetle güya çekilmiş, hâlbuki burada şimdiden birçok hizmetler ifa etmiş ve daha da birçok hizmetler ifasına amade imiş.. Yalnız pek dar fikirli, pek akılsız adamlar karşısında imiş.. Köylüler iyi adamlar imiş. Ama yalnız tarlaları ve bahçeleri ile iştigal ederlermiş, velhasıl şu imiş bu imiş söylüyor söylüyordu. Bu böyle bir ciharıyek sürdü. Ben Ribomon'a geldiğime teessüf etmeye başlamıştım benim işime yarayacak şey Madam Kardinal ile biraz yalnızca görüşmekti.

Bereket versin ki Mösyö Kardinal'in nutku ortasında kapı çaldı Mösyö Kardinal başını kaldırdı kulak kabarttı... Hissetmiş anlamış idi gelen bir müntahap idi. Evet doğru imiş küçük hizmetçi kız misafiri salona aldı, müntahabın ayağında patlak çizmeler sırtında yırtık bir palto, başında biçimsiz bir şapka boynunda ipekten bir büyük bağı, pis bıyıklar... Müthiş vesselam.

Resim 131: “Omuzuma dokunulduğunu duydum...” [s.259]

Mösyö Kardinal misafirin istikbaline koşmuş idi:

— Görüşmeye mi geldiniz dostum?

— Evet... İntihap işlerine dair, düşününüz bir kere, iki kuruş ceza-yı nakdiye uğradım diye...

— Geliniz dostum geliniz odama geçelim...

Mösyö Kardinal müşterisini içeri aldıktan sonra kendisi de odaya çekildi ben Madam Kardinal ile yalnız kalmıştım. Makineyi işletmek için vidasına dokunmaya lüzum [260] gördüm. Lakırdılar pek bol ve pek safderunâne Madam Kardinal'in dudaklarından kendiliğinden dökülmeye başladı:

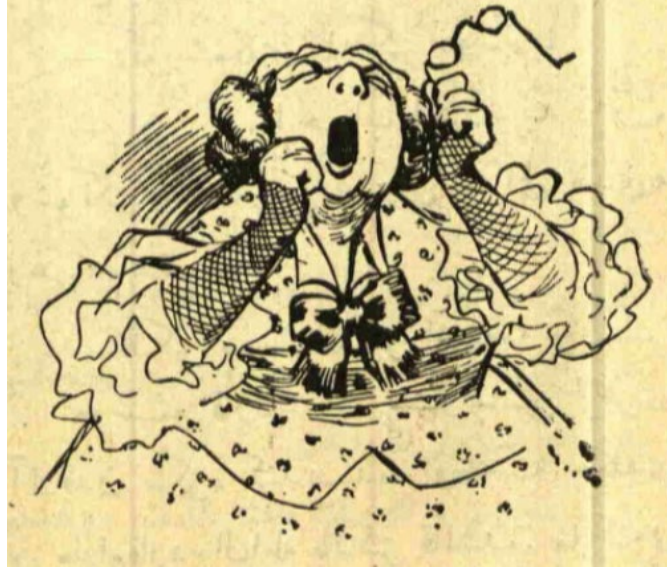
“Sizi gördüğüme pek memnun oldum... Ah! Bana geçen zamanları hatırlatıyorsunuz. Hey gidi günler hey... Opera... Madam Monj'un locası Madam Domunik'in dersleri... Şimdi hepsi hepsi bitti... Güya çekilmek lazım geldi Ah! Azizim. Kendimi feda ettim. Tamamıyla feda ettim. Kommün zamanında neler olup bittiğini biliyorsunuz; Mösyö Kardinal hakimliği kabul etmişti... Onu tevkif ettiler. Asacaklar idi.. Bereket versin ki Marki gitti Mösyö Tiyer'i buldu... Mösyö Kardinal'i salıverdiler. Lakin şimdi Batinyöl'de Mösyö Kardinal'in nasıl olup da yakayı sıyırmış olduğunu sorup durmaya başlamışlardı. İş meydana çıktı. Kızının Marki'nin metresi olduğunu, Marki'nin de Mösyö Tiyer'in ahbabı olduğu duyuldu Mösyö Kardinal Batinyöl'de itibarını kaybetti. Bazıları ona sırtını dönmeye başladılar. Tahkir tahkir üstüne bütün bunlar Mösyö Kardinal'in hırs-ı iştiharını sarsmıyordu. Fakat kedleniyordu. Sıkılıyordu, bunun üzerine güya çekilmeye karar verdi.. Köy halkına söz anlatmak, hakikati bildirmek ihtimali daha ziyade idi müddet-i ömründe en birinci arzu ve emeli hakikati herkese bildirmektir. Ekseriya:

“— Yazık ben havariyundan olmalı imişim. Hakikati neşretmeye ihtiyacım vardır ben bu gibi hususatta iddiayı sevmem.. Zaten Mösyö Kardinal'in tabiatını da bilirsiniz.

“— Pek iyi bilirim, Madam Kardinal, pek iyi bilirim,.

“— Bundan başka bir şey daha vardı. Paris'te idare-i örfiye ilan edilmişti. Hâlbuki Mösyö Kardinal buna pek sıkılıyordu. Her gün tekrar ediyordu.

“— Of boğuluyorum, boğuluyorum. Sanki şurada boğazımda bir sıklet var. Bilmem siz nasıl nefes alıyorsunuz fakat ben nefes alamıyorum..

Resim 132: “Köyde canı pek sıkılıyor...”[s.260]

“Ve her akşam devriye kolu geçerken sinirleri tutuyordu. Biliyorsunuz ya. Kommün’den sonra geceleri sokaklarda bir süvari kolu dolaşıyordu. Batinyöl’de dolaşanlar hüssar alayından idi. Her akşam dokuza cihariyek kala muntazaman penceremizin altından geçerlerdi. Saat sekiz buçuğu bulmaz mı Mösyö Kardinal kımıldanmaya başlardı. [261] Kolun gelmekte olduğunu hissederdi. Ona derdim ki:

“— Dostum onların geçtiğini görmek seni fena ediyorsa burada oturma, haydi kalk kahveye git..

“— Hayır, hayır.. Belki yolda onlara rast gelirim. Kim bilir ne olur?

“Diye cevap veriyor ve orada kalıyordu. Ve beygirlerin ayak sesi penceremizin altında aks-endaz olduğu vakit Mösyö Kardinal sapsarı kesiliyordu. Bir söz söylemiyordu. Bazen pencereye sürükleniyor:

“— Kılıçlarını da çekmişler., kılıçlarını da çekmişler diyordu..

“Biçare adam işte böyle azap içinde idi. Ben, ne ise vakit geçirecek şeyler buluyordum. Operaya gidiyordum.. Polinle uğraşıyordum..

“— Sahih.. Polin.. Polin ne oldu!.. Ondan da bahsediniz..

“— Evet ondan da bahsedeceğim, lakin size, yalnız size.. Ailemizde bir yara var, bu yara da Polin’dir. Polin için öteden beri endişe ederdim. Evvel balo işine çalışmazdı. Hâlbuki bir çocuk dansına çalışmazsa fenadır. Münasebetsiz fikirler beslediğine alamettir..

Resim 133: “Polin’in bahsettiği genç” [s.261]

“Bundan başka Polin’in tabii Virjini gibi değildir. Virjini validesine karşı son derece müşfik ve muti her işini bana danışır her işte benim fikirlerimi alır. Polin bilakis benden kaçardı.. Elime avucuma sığmazdı.. Atisi ümitleri hakkında validesi olduğum hâlde, bana bir şeyler söylemezdi... Ona son derecelerde dikkat ediyordum. Lakin kızlar malum ya, kendilerini mahvetmeği bir kere kurdular mı, en mahir, en dikkatli valideler bile bir şey yapamazlar... Kulisler arasında bir genç Mösyönün Polin’in etrafında daima döndüğünü görüyordum. Bu genç Mösyö hakkında ona sualler sormuştum. Dedi ki:

“— Pek iyi bir delikanlı anne.. Pek de parlak bir işi var kalemde kâtip...

“Kalemde kâtip... Parlak iş bu muydu? Nihayet bir gün Polin bana açıldı... Bu külhaniyi sevdiğini, ona çıldırasıya bir muhabbeti olduğunu ondan için yanıp tutuştuğunu ona teslim olmak, şu suretle muhabbetini ispat etmek istediğini anlattı... Birçok edepsizce sözler, ne olacak yalnız bu da değil, başka bir şey daha vardı. [262] Polin Mösyö Kardinal’in efkâr-ı siyasiyesini pek iyi bilirdi... Hâlbuki pederi her şeyi... Evet... Her şeyi ona affedebilirdi yalnız Mösyö Mak Mahon’un idaresinde bulunan bir hükümet memuru ile buluşmasını affedemezdi. Polin’e uzun nasihate başladım kalem efendisine dair bir daha bir söz bile söylemesini

istemediğimi anlatmak istedim...Nasihatlerimi dinler gibi göründü. Fakat akşam ne oldu biliyor musunuz azizim Mösyö ne oldu? Biliyor musunuz?

— Anlıyorum Madam Kardinal...

“— O akşam- Rober piyesi oynanıyordu – balatlardan sonra gözümün önünden kayboluverdi. Herkes indi... Polin yok... Çapkının nerede oturduğunu, bilmiyor idim, evladımı kurtarmak için oraya koşardım. Lakin bütün nazırların kapısını çalarak:

— Acaba bu belayı başıma getiren sizin katibiniz mi? diye soramazdım a...

“Eve döndüm. Mösyö Kardinal yalnız geldiğimi görerek sarardı. Ayaklarına kapandım:

— “Beni affet, Mösyö Kardinal, beni affet. Fena, alçak bir valideyim; evladımı muhafaza edemedim... Diye bağırdım... Hemen beni yerden kaldırdı, kucakladı. İkimizde ağlıyorduk. Mösyö Kardinal böyle vakitlerde şayan-ı hayrettir. Zavallı bedbaht kızı ertesi gün geldi... Bu kabahati affetmek zaafında bulundu. Lakin bir çocuk size böyle bir oyun oynayınca daha ona emniyet olmaz Mösyö Kardinal daima mükedderane bunu bana söylüyordu:

— “Beni iyi dinle, Madam Kardinal, bu çocuk bizi terk edecek ihtiyarlığımızda bizi yalnız bırakacak... Virjini gibi olmayacak.

Resim 134: “Size hepimizden haberler.” [s.262]

“Ah! Virjini! Ne melek! Polin’in yaptıklarını bitireyim de size Virjini’yi anlatayım... Zaten pek o kadar da uzun sürecektir değil: Polin dansı falan bıraktı şimdi bir otlu, bargirli, arabası var... Lakin hasmını akrabasını hepsini unuttu...

[263] “Ben ondan yalnız bir şey talep ettim, dedim ki:

“— Dinle beni... Pederinin bir istikbal-i siyasiyesi var, bunun için rica ederim Kardinal namını lekeleme.. İsmi değiştir...

“O da cevaben:

“— Ben bir aydan beri ismimi değiştirdim bile... Zaten Polin Kardinal... Şık bir isim değil ki... Şimdi benim ismim Polin dö Jiraldas...

— Ay, Madam dö Jiraldas diye ismini daima işittiğim kadın Polin mi?

“— Ya! O... Markiz Kavalkanti de benim melek kızım Virjini, Marki onunla evlendi, azizim dostum, onunla evlendi... Floransa’da bir sarayda oturuyorlar. O haysiyetini itibarını bilir... Her tarafta hüsn-i kabule mazhar olur... Nereye giderse hürmet, itibar görüyor... Ne aşkı var ne bir şeyi! Mösyö Kardinal ile ben Floransa onu görmeye gittik... Sarayında bir hafta kaldık. Marki bizi pek güzel kabul etti... Bizi hediyelere boğdu. Mösyö Kardinal bana diyordu ki:

“— Alnımız açık olduğu hâlde hakiki bir damat hediyesi almak insanın hoşuna gidiyor.. Bundan başka bizi birbirimizden ayıran derin politika uçurumlarına rağmen kendisinin asil olduğunu; ve bir hediye vermesini bildiğini, pek iyi hediyeler verdiğini de itiraf etmeliyim...

Bu esnada Mösyö Kardinal’in mütalaa odasının kapısı açıldı... Giden müntahap idi. Kirli şapkasını başına koymuş, cebinden pis bir ağızlık çıkarmış, tütün içiyordu. Mühim bir tütün ve ispiro kokusu salonu doldurdu.

Mösyö Kardinal onu bin ihtimamlar, dikkatlerle kapıya kadar teşyi etti. Kemal-i hürmet ve tevazuyla misafirini selamlıyor ve:

— Daima emrinize, amadeyim, dostum... Sözlerini yüz defa tekrar ediyordu.

— 4 —

Madam Kanive

Beş sene sonra 1880 senesi mayısının 28’inci Cuma günü yine operada... Akşamın onuna doğru... Öyle ya bu kadar mühim şeylerden bahsederken insan tarihini, saatini, dakikasını aynı aynıyla söyleyebilmeli... ‘Ayda’nın ikinci perdesinden sonra biraz ihtiyar dostum Madam... ile çene yatıştırmaya gitmiştim. Locasına girmezden evvel paltomu memura veriyordum.. Lakin bu muhterem kadının çehresine bakmaksızın...

Ziyaretim bitince locadan çıktım... Kadın paltomu giymeye yardım ederken dedi ki:

— Mösyö cenapları dört beş sene evvelki ziyaretlerinden beri keyf-i âlânız iyidir inşallah...

— Ziyaret mi? Nasıl ziyaret?

— Evet... Yukarı katta... O vakit dördüncü katta bulunuyordum, Kardinal ailesi hakkında malumat talebine gelmiştiniz. Ben Madam Kaniveyim...

[264] Madam Kanive...Tamam, hatırladım... ‘Don Juvan’ın tekraren mevki-i temaşaya konulduğu akşam Kardinal Ailesi hakkında bana malumat veren Madam Kanive... Üçüncü kat localara inmek o vakit Madam Kanive’nin en birinci emeli idi. Şimdi bu emel maa ziyade elde edilmiş bulunuyordu. Çünkü işte Madam Kanive’ye birinci kat localarında tesadüf ediyordum. Kendisini tebrik ettim. Dedi ki:

— Bakınız nasıl oldu... Bendeniz Madölin mahallesinde bir evin kapıcısıyım.. Bu günlerde kabine de o kadar çok tahvil oldu ki nihayet bir gün bizim eve de bir nazır düştü... Bu zat operanın direktörüne bir iki söz söyledi. Sonra beni birinci kata indirdiler...

Resim 135: “Şimdi Polin debdebe, ... içinde...” [s.264]

Madam Kanive’yi tekrar tebrik ettim ve bu fırsattan istifade ederek Madam Kardinal’dan bir haber olup olmadığını sordum.

— Madam Kardinal mi? Oh! Kadıncağz pek iyidir, pek rahar... Daima köyünde, zevci ile beraber... Lakin pek kederli.. İnaniacak şey değil.. Mösyö Kardinal hâlâ bir memuriyete tayin edilmedi...

— Hâlâ tayin edilmedi mi?

— Evet Madam Kardinal geçen hafta yazdığı mektupta Mösyö Kardinal'in cesaretini kaybettiğini söylüyordu. Adamcağz, o kadar müteessir olmuş imiş ki artık bir daha siyaset ile meşgul olmaktan vazgeçecekmiş.

— Ya!.. Madam Kardinal size daima mektup yazıyor mu?

— Sık sık yazar...

Resim 136: “Mendilini salla, Polin; mendilini salla” [s.265]

[265] — Mektuplarını saklar mısınız?

— Büyük bir dikkat ve ehemmiyet ile, Mösyö.Bu mektuplar o kadar dokunaklı, o kadar istifade bahş ki... Madam Kardinal pek sevimli bir [266] kadındır... Madam Kardinal daima yalnız iki şey tanımıştır: Bir zevci biri vazifesi...

— Bilirim, bilirim Madam Kardinal'i ben öteden beri severim...

— O da sizi sever... Hatta geçen haftaki mektubunda : “Şimdi mademki birinci kat localarına indiniz... Bu Mösyöleri daima görüyor olmalısınız.. Kendilerine selamımı tabliğ ediniz” diyor ve en evvel de sizin isminizi yazıyor...

— Memnun oldum, Madam eğer Madam Kardinal’in bu mektuplarını bir gün bana gösterirseniz kemal-i memnuniyetle okurum...

— Gerek bunu gerek diğerlerini eğer isterseniz öbür akşam buraya getireyim, okursunuz...

Ve öbür gün Madam Kanive’nin ellerinden, Madam Kardinal’in mektuplarından otuz kırk kadarını almak şerefine mazhar oldum. Madam Kardinal’in bütün mektuplarını burada neşretmek fikrinde değilim yalnız dördü kâfi... Bu dört mektubu, aynen, ne bir harf ilave ne de tayyetmeksizin kopya edeceğim. Yalnız imla hatalarını doğrulttum... Evvela bunları aynen bırakmayı düşündüm... Lakin pek çok hata olduğundan tashihini daha muvaffak gördüm.

Resim 137: “Üç defa mumu yaktım.” [s.266]

Bu mektuplar dört sene zarfında Kardinal Ailesi’nin hikâyesini ve aynı zamanda min-cihetin biraz da bizim hepimizin hikâyesini naklettiğinden dikkatle mütalaa ediniz:

— 5 —

Mösyö Kardinal’in Programı

Ribomon, 25 Teşrinievvel 1877

“Sevgili dostum... Hepimizden haber soruyorsunuz... [267] Haberlerin içinde iyisi de var fenası da. Sıhhat cihetinden herkes iyi. Virjini Floransa’da Polin Paris’te, ben Mösyö Kardinal ile berabet burada köydeyim. Hepimiz iyiyiz, hoşuz ama hepimiz bir taraftayız... Artık aile lezzeti familya eğlencesi yok. Ah! Bütün hayatında bir ev kadını, bir vazife sahibi olarak kalmak, dünyada yalnız bir şey, kendi evini, kendi ailesini sevmek, aynı zaman zevce ve valide olduğunu hissetmek, sonra da : İki kızım var, var ama burada, yanımda değiller... Son günlerimizde,

ihtiyarlığımızda yanımızda olmayacaklar diye düşünmek ne kadar acı bilemezsiniz...

“Virjini’nin Marki ile izdivaç etiğini, hakiki bir Markiz olduğunu yazmıştım elan da Floransa’dalar. Orada, İtalya kibar cemiyetlerinin kıymetli bir ziyneti makamında... Ah! Biçare çocuk! Bütün bu büyüklükler onun başını döndürmüyor daha geçen hafta bana gönderdiği mektupta orada bütün cemiyetlerin, bütün eğlencelerin kraliçesi olduğunu fakat bütün bu debdebeye, bu dârate ehemmiyet vermediğini ve Floransa’da Markizlik bütün saadet hayatı teşkil edemediğini, bazı zamanlar var ki ailesinden; Batinyöl’den operadan ayrıldığına teessüfler ettiğini yazıyordu.

“Velhasıl bir melek! Bize altı bin Frank maaş da bağladı... Daima beni görmeye geleceğinden bahsediyor, ama ben kendisini görmeyi fevkalade arzu ettiğim hâlde onu bu fikrinden caydırıyorum. Çünkü Mösyö Kardinal ile Marki’yi bir araya getirmeye artık cesaret edemiyorum. Bu iki Mösyö arasında derin bir siyaset uçurumu bulunduğunu bilirsiniz. Bununla beraber birbirlerini severler takdir ederler de... Politikayı bir tarafa bırakacak olursak münasebetleri samimi idi. Polin’e gelince bir kere fenalığa sapmıştı... Tabii o yolda devam etti. Şimdi Madam dö Jiraldas namı altında büyük bir kokot oldu ve ekseriya Mösyö Kardinal gazetelerini okurken çehresinin buruştuğunu fark eder ve sebebini de derhal anlarım... Mutlaka yine gazetesinden Madam dö Jiraldas’ın oteline, tuvaletine, arabalarına dair bir cümle bir fıkra vardır... Polin zengin... Polin mesut, Polin’in validesine ihtiyacı yok... Yahut daha doğrusu o validesine ihtiyacı olmadığını zannediyor... Hâlbuki aldanıyor... Bir insanın annesine daima ihtiyacı vardır, bahusus onun mevkinde bulunanlar için....

“Üç dört defa onu görmek üzere gizlice Kepler sokağındaki oteline gittim. Ah! Azizem ne şık! Ne şık! Ve bir noktainazardan da bir valide için evladını böyle şıklık içinde görmekte pek koltuk kabartıcı bir saadet tamam on bir hizmetçisi var. Evet, azizem on bir... Gündüz sayısı başka gece sayısı başka... Birinci oda hizmetçisi, ikinci oda hizmetçisi.. Kahya, aşçı başı.. Halayık.. Uşak... Ayvaz;.. Hepsi de mükemmel giyinmişler kuşanmışlar. Terbiyeli mi terbiyeli. Büyük ev [268] hizmetçileri vesselam. Lakin ne kadar da tuzluya oturuyorlar ya... Bütün bu adamların onu ne kadar soyduklarını ne kadar masrafane hareket ettiklerini görmeli, aşçının defterine bir kere bakacak oldum, aman Yarabbi! Ne dehşet!

“O kadar fena bir gidiş ki Mösyö Kardinal’e meram anlatmak istedim. Bir gün dedim ki:

“— Dinle beni Mösyö Kardinal, Polin’in evinde bir yağmadır gidiyor... Müsaade et de haftada bir defa Paris’e gideyim, evladına nezaret etmek, onu boğmalarına mani olmak bir validenin vazifesidir...

“Bunun üzerine Mösyö Kardinal bembeyaz kesildi, ayağa kalktı ve bir söz söylemeksizin kapıyı açtı. Böyle dakikalarda beni titretir. O kadar ağır, o kadar heybetli bir tavır alır ki kapıyı açtıktan sonra iki adım gerildi ve dehşetli bir tavır ile: Gidebilirsiniz, Madam Kardinal, lakin Allahaismarladık.. Beni bir daha göremezsiniz.

“O vakit ben arkası üstü bir kanepeye düştüm.. Mösyö Kardinal’i terk etmek!.. Hem böyle zamanda.. Meslek-i siyasiyesinde muvaffak olmak için bu kadar gayret ve faaliyet gösterdiği bir anda Mösyö Kardinal’i terk etmek.. Hayır, hayır.. Olamazdı. Ah! Bilseniz, azizem, Mösyö Kardinal’in muvaffak olmak için ne kadar uğraştığını, ne kadar yorulduğunu bilseniz.. Biçare adamcağız, köylüleri pek durgun, politikadan pek bigane buluyor.. Köylerde bir faaliyet uyandırmak istiyor, bunun için pek ziyade uğraşıyor ama kabil değil. Mösyö Kardinal daima faaliyet tarafındadır.. Der ki Fransa hiç durmamalı, daima en başta bulunarak medeniyete, terakkiyata kılavuzluk etmelidir. Bu sözlerin hepsi Mösyö Kardinal’in kendi tabirleridir.. İşte işite nihayet ben de ezberledim. Güya çekildiğimizden beri pek çok çalışıyor.. Latin esaretini bile okuyor Tabii Fransızcaya tercümelerini.. Edebiyatta, siyasette, hitabette pek çok ilerledi. Dün diyordu ki:

“— Madam Kardinal, artık işe yaracak hâle geldiğimi hissediyorum, mademki bu sözleri söylüyor, o hâlde bu böyle olmalıydı. Çünkü Mösyö Kardinal tekbiri temeddühü bilmez! Pek mütevazıdır. Şimdi ne kadar iyi ve ne kadar uzun müddet söz söylediğini bilseniz.. Baş başa bulunduğumuz zamanlar bana birçok güzel sözler söylüyor, yazık ki bunlardan memleket istifade edemiyor. Bütün bunları yalnız bana işittiriyor. Ekseriya bir şeyler anladım yok. Beni en ziyade kızdıran şey Mösyö Kardinal’i gelip aramamaları, ona:

“— Geliniz intihap ediniz.. Ne memuriyet istersiniz? Maliye mi adliye mi?

“Diye sormamaları.. Ona en ziyade muvaffak olan bu ikisidir.

“Biz de cumhuriyet var diyorlar ama bu cumhuriyet Mösyö Kardinal’i kullanmıyor. O hâlde Mösyö Kardinal’den istifade edebileceği hâlde [269] hiç bu istifadeyi düşünmeyen bir cumhuriyeti ben kaç paraya alayım? Biçare adam bir iş

görmek [270] hizmet etmek için kendini yiyor, üzüyor, mahvediyor, en ehemmiyetsiz, en ufak hizmetleri bile kabule amade bulunur da ne arayan ne soran var...

Resim 138: “Şimdi Polin’in atı; arabası var...” [s.269]

“Sabahtan akşama kadar Mösyö Kardinal yalnız memleketi düşünür hatta akşamdan sabaha kadar da.. Çünkü ekseriya zamanlar, geceleri memleketini düşünmek için uyanır. Ve o zaman derin karanlıkta bir ses duyarım:

“— Mumu yak, Madam Kardinal, mumu yak..

“Mutlaka aklına yine iyi bir fikir, bir fikri terakki geldi.. Bu fikri kaybetmeden unutmaktan korktuğu için derhâl yazmak ister. Ben kibritin olduğu yerde yattığım için mumu yakarım.. Küçük cep defterini bulur ona veririm. O da gece yazısında, memleketi için aklına gelen fikri hemen zapt eder, yazar..

“Nitekim, bu gece,, mumu üç defa yaktım.. Mösyö Kardinal’in aklına gelen üç fikri zapt etmesi için muhtelif fasılalarla üç defa yaktım..

Resim 139: “Ona ilaç hazırladım.” [s.270]

“Söyledim a beni en ziyade kızdıran şey Mösyö Kardinal’i kullanmamaları, fakat o ona aldırıyor. Vazifesini ifa ediyor. Her gün gider köylüleri bulur, onlara saatlerce ders verir nutuklar söyler. Ama her gün mü her gün; yağmur olsun, güneş olsun ne olursa olsun saat dörtte çıkar; kırları dolaşır. Köylülere rast geldikçe onlarla konuşur.. Lakin onlarla her vakit ki gibi konuşamaz.. Böyle olsa hiç anlayamazlar. Onlara söz söylemek için Mösyö Kardinal kendini küçültür de öyle söyler.

“Salı günü beraber gittik. Tarlasını bellemekte olan bir köylünün yanında durduk. Mösyö Kardinal köylü ile konuşmaya başladı:

“— Ne haber, dostum?

“— Ne haber, Mösyö Kardinal..

“— Tarlanızı mı belliyorsunuz..

“— Görüyorsunuz ya..

“— Tarlanızı bellememiş, elbet üst etmemiş olsaydınız, ne olurdu?..

“— Ne olacak, bir şey yetiştirmezdi.. Aç kalırdık..

[271] “— Bak işte ben de sizi bu noktaya getirmek istiyordum.. Bir memlekette sizin tarlanız gibidir.. Daima bellenmeğe, alt üst edilmeye ihtiyacı vardır..

“— Bu başka şey, o başka şey Mösyö Kardinal! Tarlamin alt üst olmaya lüzumu var ama memleketin istirahate ihtiyacı vardır.

“İşte köylüler böyle! Lakin Mösyö Kardinal cesaretini kaybetmiyor. Nihayet bir gün olup ‘Sen i ovaz’ı faaliyete getireceğini söylüyor ve buna intizaren beni faaliyete getiriyordu. Bütün bu mesail-i siyasiye ile kafam doldu. Şimdi bütün

bunlardan bana da bir şey anlıyorum gibi geliyor.. Evvelce yalnız Peti Jurnal’ın romanlarını, cinayetlerini, hikâyelerini okurken şimdi siyasi gazeteler okuyorum.

“Mösyö Kardinal’i meşgul eden bir şey daha var. O da Volter’in yüzüncü sene-i devriyesi.. He ne kadar gelecek sene mayısın otuzunda ama o şimdiden hazırlatıyor.. Burada, Ribomon’da Volter hakkında bir konferans vermek istiyor. Mösyö Kardinal konferansın maksadını ezberledi. Görmeli, ne güzel okuyor.. Ara sıra akşamları, yemekten sonra mümarese etmek üzere mukaddimesini bana tekrar ediyor. Bir masa başına gider, ben de karşısına geçerim. Ben güya hazîrun.. Mösyö Kardinal başını elleri arasına alıyor, güya kendini topluyor... Cümleleri hatırlamaya çalışıyor gibi bir tavır.. Hâlbuki ezberden bildiği için bir şeyler aradığı yok.. Birden başını kaldırıyor, sağ elinin hafif bir temasıyla saçlarını arkaya atıyor ve söze başlıyor. Ve bu böyle bir saat sürüyor.. Bu konferans yazılmış, kopyası hazırlanmıştır hem kim yazdı biliyor musunuz? Ben, azizem, ben.. Mösyö Kardinal beni mesaisine teşrik etmek lütuflunda bulundu. Konferansı bana yazdırdı. Bir müddetten beri değil yalnız bir kişiye üç beş kişiye birden yazı yazdırmayı talim ediyor.

“Nitekim bu pazar belediye katibi ile köy hocasını çağırıp üçümüzü muhtelif masalara oturarak üçümüz de başka bir yazı yazdırmaya başladı. Aynı zamanda üç muhtelif mesele.. Belediye kâtibi zulüm aleyhinde bir fıkra, muallime papaların cinayetleri hakkında bir mütalaa, bana da tamamıyla milli bir ordu teşkiline dair bir makale yazdırıyordu. Biraz karıştırmadı şaşırmadı değil fakat pek az.. Ama onun hâline acıyordum. Daima:

“Mösyö Kardinal kendini öldüreceksin. Bu kadar çalışmak iyi değildir diyordum.

“Lakin o:

“— Alışmalıyım, alışmalıyım diye tekrar ediyordu.

“Önümüzdeki pazar yine başlayacak. Bunlar beni korkutuyor endi kendime soruyorum bir insan beynine beynine bu kadar şey nasıl sığıyor anlamıyorum.

“Her akşam, yemekten sonra bana hissiyatını hatıratını ruzname-i hayatını yazdırır. Pek istifadeli şeyler lakin kendisi de söylüyor ya ancak vefatından elli sene sonra dünyanın hâli doğrulmaya yüz tuttuğu zaman neşrolunacak.

[272] Mösyö Kardinal meclis belediye intihabatı için de bir program hazırlıyor. Yalnız o zaman hayat-ı siyasiye girecek. Birden hızlı gitmek istemiyor.

Evvela belediye meclisine.. Sonra umumi meclise... Dahil olmak istiyor.. Daha sonra kim bilir..

Resim 140 : “Polin geldi” [s.272]

“Mösyö Kardinal’in programı pek katı, bu program bütün hayatının programı olacak birtakım siyaset adamları varmış ki bir kere mevki-i iktidara geldiler mi evvelce neşrettikleri programları tamamıyla unuttur külliye aks-ı hareket ederlermiş. Mösyö Kardinal böyle adamlardan geldiler. Hatta, bu programı yazarken aramızda ufak bir münâzi bile oldu. Geçen akşam dedi ki :

“— Programımı tamamıyla hazırladım. Otur şuraya Madam KARDINALSana şunu yazdırayım.

“Oturdum. Başladı. Şunda serbestiyet bunda serbestiyet bütün serbestiyetler için yirmi satır kadar yazı yazdı nihayet her şeyde serbestiyet sözleriyle bu bahsi bitirdik sonra Mösyö Kardinal devam etti:

“— Talakın kabul-i katiyesi !..

“Bunun üzerine, azizem, sandalyemden fırladım. Mösyö Kardinal’ın çehresine, kemal-i hayretle gözlerimi diktim ve dedim ki:

“— Bunu yazmayacağım, Mösyö Kardinal, yazmayacağım. Ve eğer bana biraz muhabbetiniz var ise bu dehşetli kelimeyi programınızdan sileceksiniz. Benim gibi bir kadınla evlenen; kızının birini üç defa milyoner bir Marki ile evlendirmek saadetini mazhar olan bir adamda böyle mütalaalar olmamalıdır. Size hürmet ederim. Siz benim amirimizsiniz, [273] her şeyimizsiniz lakin ellerimi keserim de yine de böyle dehşetli bir kelimeyi yazmam...

Resim 141: “Hatta Polin ile bir parti bezik oynadı...” [s.273]

[274] O vakit Mösyö Kardinal beni kucakladı:

“— Dinle, Madam Kardinal, sizin için böyle bir fedakarlıkta bulunacağım. Bilirsiniz ya ben kararlarımdan katiyen nükul etmiş bir adam değilim. Lakin sizin hatırunuz için talaktan vazgeçtim. Onu programdan siliyorum. Lakin vakit kaybetmeyelim, devam edelim... Yazalım..

Diyerek yazıya devam etmek istedi. Lakin ben artık kendimi tutamadım. Hıçkırıklarımı salıverdim. Talakı bana feda ediyordu he! Ayaklarına kapandım, ellerini öptüm. Bu adama ben nasıl perestiş etmeyeyim! Nihayet kendimi topladım. İstediklerinin hepsini yazdım.

“İşte size uzun uzun havadisler: Siz de bana mektup yazınız, operadan haberler veriniz.

Muhib-i müşfikiniz

Zoe Kardinal

— 6 —

Polin Kardinal

Ribomon 12 Mayıs 1878

“Ah azizem ne hafta! Evvela ne meserret, sonra da ne kadar keder, ne kadar aile... Geçen Pazar belediye meclisi için intihabat oldu. Mösyö Kardinal’de namzetliğini vazetmişti. Kazandı!.. Azizem kazandı. Mösyö Kardinal’in saadet ve meserretini tasvir edemezsiniz.

“— Adam oldum, nihayet adam oldum! Merdivenin ilk basamağına bastım!.. Sözlerini tekrar edip duruyor, bir türlü yerinde rahat duramıyor! Gidiyor, geliyor, evin içinde dört dönüyor. Belediye meclis odasını, kendisinin oturacağı yeri bana göstermek istedi. Gördük. Akşam, yemek yiyemedi, gece, uyku uyuyamadı.. İki üç defa hakikice bayıldı lakin derhâl sıçrayarak ayıldı ve:

“— Adam oldum, ilk adımı attımlarına başladı.

“Onu böyle heyecan içinde görmek beni de telaşa düşürüverdi. Onu teskine çalışıyordum. Gece yarısı ona ilaç hazırladım, verdim. Diyordum ki:

“— Uyumalı, Mösyö Kardinal, uyumalı.. Yoksa hazırlanan muhacimeler için nasıl vakit bulacaksın..

“Evet, azizem, birçok muhacimlere hazırlandığı sahih.. Mösyö Kardinal nahiye müdürü tayin olunamayacak. Burası besbelli. Eski müdür tabii mecliste ekseriyeti kazanacak. Bu zat işinden çekilmiş büyük bir fabrikatör, gayet zengin... İki üç milyon sahibi bu adam Mösyö Kardinal’in tabiri veçhe servetlerini suistimal edenlerden biri.. Oraya buraya lüzumlu lüzumsuz para saçar, kilisedir verir, mekteptir verir; kütüphanedir verir, itamhanedir verir, verir oğlu verir.. Bu artık merhamet değil adeta hastalık... Mösyö Kardinal bu hususta muhacime edemez onun milyonlar ile oynadığı yok pek mütevazı pek namuskarâne bir refaha nail o kadar. Mamafih [275] ara sıra bazı şey verebilir, ama on para bile vermiyor. Bu da onun usulü. O böyle vasıtalarla muvaffak olmak istemiyor. O her şeyi kendi kıymet-i şahsiyesi sayesinde elde etmek istiyor.

“Mösyö Kardinal derhâl nahiye müdürü ile muhacimeye girişmeye karar verdi. İlk içtima için bir nutuk hazırlıyor. Lakin, anlaşılm, bu nutuk, siyasi olaksa da böyle olduğu pek de belli olmayacak, çünkü kanun münasebetsizliğine bakınız ki belediye meclisi yalnız belediye işleriyle iştigal edecek imiş.. Lakin bu kadar çalıştıktan sonra Mösyö Kardinal kanunu istediği gibi idare edemeyecek olursa yazık olur... Hâlbuki bu mesele siyasetin elifbası imiş...

Resim 142: “Bu sade elbise ona pek yakıştı...” [s.275]

“İntihabattan beş gün sonra yani evvelki cuma günü Mösyö Kardinal’in yevmi tevellüdü idi. Çarşamba sabahı Polin’den pek muhibbane bir tezkire aldım:

“Anneciğim, babamla dargın oluşumdan pek mükedder olduğunu bilirim, bu dargınlık beni de mahzun ediyor. Cuma günü babamın isim günü, eğer cesaret etseydim size akşam yemeğine misafir gelirdim. Babamın namusuna dokunmamak için arabamı istasyonda bırakır ve Sen Jermen’de adi bir kira arabasına biner öyle gelirim. Bak münasip olur mu? Tabii babama bir de hediye getiririm. Ne hoşuna gideceğini bana yazar bildirirsin... Falan... Falan...”

“Polin’in mektuplarını müvezzi bana daima gizli verir. Ben de onları bahçenin bir köşesinde gizli okurum, fakat bu son mektubu okut ve tekrar okurken birden Mösyö Kardinal karşıma çıkıvermez mi? Mektubun nihayetine doğru benim için o kadar hoş ve müşfik sözler vardı ki alt üst olmuş idim gözlerimin yaşardığını ve biri dokunacak olursa hemen ağlayıvereceğimi hissediyorum.

“Mösyö Kardinal sade bir tavırla,

“— Polin’den mi bu mektup? Dedi.

[276] “— Evet.

“— Yine bir edepsizlik daha mı yapmış.,

Resim 143: “Çıkınız, Mösyöler çıkınız...” [s.276]

“Bu haksızlıktı. Gözyaşları boşandı. Ve hıçkırarak hıçkırarak ağlayarak mektubu Mösyö Kardinal’e uzattım..

“— Al oku..

“ Mektubu aldı ve okuduktan sonra:

“— Haksızım, Madam Kardinal haksızım.. Bana bir hediye vermeyi düşünüyor he.. Bu biçare çocuktan henüz iyi hissiyatta var dinle beni mademki büyük bir meserrete nail oldum, sizin de sevinmenizi isterim. Polin’in nasıl yaşadığını bilmek istemem. Oteli mi varmış. Bargirleri mi varmış.. Elmasları mı varmış.

“— Elbet var ya...

“Bu nidayı nasılsa ağzımdan kaçırdım. Valide tekbiri bu..

“— Evet bunların hiçbirini bilmek istemem. İsim günüm Polin’in buraya gelebilmesi için bu gece bir çare düşünüyüm.. Ben asıl geceleri düşünerek istediğim şeyi bulurum..

“Filhakika o gece sabahın ikisine doğru Mösyö Kardinal beni dürttü dedi ki:

“— Çarayı buldum.. Hatta Polin ister ise bizimle beraber bir müddet mesela sekiz on gün bile kalabilir.

“— Sekiz, on gün mü!

“— Evet.. Yalnız pek sade giyindiği hâlde gelmeli buradakilere onun için bizim hısımlarımızdan amca kızımızdır deriz Paris’te bir mağazada çalışıyor diye anlatırız. Biraz hastalandığı için buraya gelmiş biz de bir ay merhamet misafir ettik deriz böyle iyi olur. Yarın sabah gidip Polin’i getirebilirsin.

“Ertesi gün saat on birde Polin’in evinde idim... Uşak:

“— Madam dışarı çıktı.. Madam her sabah bargir ile tenezzüh ederler. Madam öğle yemeğine avdet edecekler, eğer Madamın validesi Madamı beklemek zahmetini ihtiyar buyururlarsa.. dedi...

“İşte bakınız kızımın uşakları ne lisan kullanıyor, ne ağzı yüzü düzgün şeyler [277] anla. Küçük salona girdim... Pencereyi açtım... O kadar da mesut idim ki... Polin’in bargir üzerinde avdetini görecektim. Bargire oturşunu hiç görmemiştim.. Öğleye beş kala sokağın köşesinden bir süvari göründü... Polin.. Güneşte gümüş gibi parlayan bir bargir üzerinde, arkasında da gayet kibar tavırlı bir seyis... Yaklaştı; başını kaldırdı ve beni pencerede görür görmez:

“A! Anne sen misin! Bonjur anne! Nasılsın? Ne iyi ettin de geldin. Diye bağırdı.

Resim 144: “Virjini boynuma atıldı..” [s.277]

“Şu kızın her hâlde iyi bir yüreği vardır vesselam... Başkası olsa böyle sokakta, bu kadar kalabalığın arasında bhusus pek kibar tavırlı görülen bir seyisin yanında böyle açıktan annesini tanır, ona hitap eder miydi?

“Hemen yukarı çıktı; kollarım arasına atıldı;

“— Nasıl, anne, yarınki işi becerebildin mi?... ”

“Eğer ister isen bugün için bile işin yoluna girdiğini söyledim ve Mösyö Kardinal ile aramızda geçen muhavereyi de hikâye ettim.. Biraz endişede idim kendi kendime:

“— Otelini, debdebesini terk edip validesi ile beraber bir köye tıklamak küçüğün hoşuna gitmeyecek. Diyordum..

“Hâlbuki.. Hiç de öyle değil. Memnun, pek memnun oldu... Sekiz gün kırdaki vakit geçirmek onun için iyi bir tebdil hava olacak, biraz onu dinlendirecekti. Zaten bu son kış onu pek yormuştu... Zaten herkesi eğlendirmeye mecbur olmak pek neşeli bir iş değildi. Bizimle beraber kırdaki biraz vakit geçirmek onu herhâlde dinlendirecekti. Velhasıl birçok şaklabanlıklar ki bana eski zamanın yolunu hatırlatıyordu.

“Onun hoşuna giden, onu eğlendiren bir şey daha vardı: Bu da tebdili kıyafet idi. Orta hâlli bir ve kadını gibi giyinmek.. Ertesi günü değil; o gün hemen şimdi benimle beraber gitmek istiyordu. O akşam hiç hoşuna [278] gitmeyen bir ziyafet vardı. İşte gidecek olursa bundan da kurtulmuş olacaktı.

“Polin, Hermans’ı birinci oda hizmetçisini – çünkü iki tane hizmetçisi var – çağırdı. Ve elbiseleri arasında en sadelerini ayırmasını ve tuvalet odasında minder üzerine bunları sermesini söyledi alelacele kahvaltı ettik. Sonra elbiseleri görmeye gittik, hiçbiri muvaffak değildi.. Bu elbiseler bütün Ribonmon’u alt üst edebilecek şeylerdi.

“Polin arabasını koşturdu ve hazır elbise dükkanlarını dolaşmaya başladı. Polin bir iki elbise ve şapka satın aldı.. O bütün bunları pek neşeli buluyordu.

“— Göreceksin anne bak bana ne kadar yaraşacak..

“Fiyatların ucuzluğuna şaşıyordu.. İki de bir de dükkancılara:

“— Sakın aldanmayınız... Bu daha pahalı olmalı diyordu.

“ Ben onu dirseğimle dürtüyor, mağazalarda böyle sözler söylemek beyhude olduğunu anlatmak istiyordum.

“Alacağımızı aldık, araba paketlerle doldu eve dönüyorduk ki Polin birden haykırdı.

“— Ya babamın hediyesi! Acaba babama ne hediye etsem?...

“— Benim aklıma bir şey geldi. Dedim ki:

“— Evvelce hemşiren babana hediye olarak Volter’in bir heykelini vermişti. Ekseriya baban o zamanın muharrirlerinden başka birinin daha heykelini elde etmek arzu ettiğini söyler... Bu müellifin ismi hatırama gelmiyor... Ah! Buldum..

Jan Jak... Evet, Jan Jak ama? Ne.. Dur, bu isimde bir sokak vardı ama nasıldı. Canım posta kutusu olan sokak.. Jan Jak Roso, tamam bu.

“Bulvara giderek heykeli aradık bulduk. Elbiseler şapkalar arasına yerleştirdik. Eve geldik. Herman giyindi. Küçük noktalı bir basma esvap ile gelincikli bir şapka seçti... Doğrusu pek sevimli olmuştu. Aşağı indik, landoya bindik. Tamam gidecek idik Polin birden alnına vurdu:

“— Ah! Az kaldı unutuyordum, ya bu akşamki ziyafet! Ya yarınki davetlilerim.. Ya öbür günküler..

“Uşağı yolladı, Hermans’ı çağırttı o geldiği vakit dedi ki:

“— Barona hemen bir mektup yaz, bu akşam olamayacağımı anlat... Köye annemin yanına gittiğimi yaz... Mösyö Jorj’e yarın için aynı şeyi yazmalı... Öbür gün içinde Marki’ye öyle.. Anladın mı?..

“— Peki, Madam.

“— Mösyö Jorj’e nazikane yazmalı... Ötekilere ne istersen yaz, umurumda değil..

“Yola çıktık.. Ben biraz şaşırmıştım. Dedim ki:

“Bu Mösyölere mektubu hizmetçine mi yazdırıyorsun...

[279] “— Hermans benim imzamı atar. Hepsi de mektupları benden geliyor zannederler. Ne yapalım HERmans benden iyi yazıyor. Ama biraz da kabahat senin anne, sen bana imladan ziyade dans öğrettin..

“— Buna da sebep bu türlü hareket bana daha faydalı göründü de ondan. Hem bak hakkımda varmış. Dans öğrenmeseydim ne olacaktık biliyor musun? İmla, neye yarıyor, bir dikkat et... Senin oda hizmetçin olmaktan başka bir şeye değil.

“İşte böyle şundan bundan konuşarak San Jermen’e geldik. Orada bir kira arabasına çantamızı ve Jan Jak Roso’nun heykelini taşıdık. Arım saat sonra Ribomon’da idik. Mösyö Kardinal kızını ağıuşuna aldı, lakin ona amcazade diye hitap ediyordu çünkü bizim küçük hizmetçi kız yanımızda idi.

“Ne yemek! Ne mükemmel akşam! Aile hayatı, tamam benim hülyam!.. Yemekten sonra Jan Jak Ruso’yu Volter’in yanı başına koymak için salonu alt üst ettik. Sonra Polin ile bin puanı yirmi paraya bezik oynadık. Kızım la bezik oynamak, beni on sene gençleştiriyordu. Mösyö Kardinal işini gücünü bırakmış bize bakıyordu. Akşamları yemekten sonra alelade ruzname-i hayatını yazar, hâlbuki bu akşam yanımızdan ayrılmadı.

“Hatta Polin ile bir iki parti de o oynamak isteyecek kadar lütufkâr davrandı.

“Saat onda çay hazırladım ve kendim yaptığım pastalardan da getirdim. Polin bunları park beğendi. Hatta ağzından lüzumsuz bir lafta kaçırıldı dedi ki:

“— Anne! Bu pastalar ne güzel olmuş! Kafe Angle’de bile bu kadar işini görmedim.

“Ben hemen öksürdüm. Bereket versin Mösyö Kardinal işitmemişti, daha doğrusu işitmemezlikten gelmiş idi.

“Çaydan sonra Polin’i beyaz perdeli küçük odasına götürdüm. Kendi elimle onu soydum... Bundan pek memnun kalıyordu. Ah! Çünkü, azizim, benim Mösyö Kardinal gibi büyüklükte gözüm yok. Eğer şimdiye kadar yaptığım gibi hayatımı zevcimin uğruna feda etmemiş olsaydım Polin’in oda hizmetçisi olmaya bile kail olurum. Geçen akşam onu kendim yatırdım, kendim örttüm, bu onun hoşuna gidiyor be diyordu ki:

“— Tıpkı ben küçük iken ki gibi anne, hatırlıyor musun? Operada iken oyundan sonra sen, hemşirem, ben eve dönerdik.. Batinyöl Bulvarından aldığımız altmış paralık kestane ile kahvaltı ederdik...

“Heyhat! Dostum, bugünün saadeti böyle devam edemedi. Müthiş bir hadise hatırlanıyordu lakin size bu hadiseyi anlatabilmek için biraz izahat vermeye mecburum: Buradan bir fersah mesafede ‘San Jermen’ de bir saray alayı var., Bazen durağan, bazen avcı alayının nöbeti gelir, bu tarafları güzel olduğundan [280] Zabıtlar ekseriye bargir ile gezmeye geliyorlar ve evimizin önünden geçerler.

“Malum ya bu biraz bizim Mösyö Kardinal’i kızdırır: Mösyö Kardinal muntazam bir orduya malik olmak taraftarı değildir. Bu onun programında yoktur. O yalnız millet-i musâlahayı tanır.

“Silah zamanında askere ne lüzum var, der jandarmalar, kır bekçileri.. Mösyö Kardinal bunları ister... Bahusus köyde bir ev sahibi olduğundan beri.. Çünkü meyve bahçesini harap eden çapkınlardan başka ne türlü insan yakasını kurtarır lakin muntazam askerlerden hoşlanmaz.

“Ama muharebe zamanı o başka... O vakit herkes askerdir. Herkesin tüfeği ve fişegi vardır bargiri olanlar esb-süvar olur, olmayanlar yaya gider. Ama herkes gider. İşte bu bir türlü teşkil eder, hem bir orduda değil, bir cereyan... Bir heyelan...

“İşte Mösyö Kardinal’in ordusu budur. Bu bilmez, mağlup edilemez bir koddur. Bütün bunlar Mösyö Kardinal’in evrakında sıraya konmuştur. Ekseriya der ki:

“—İnsan bu, ölebilir, Madam Kardinal, fakat gam yemem...Evrakım muntazam...

“Bir çarkın içinde bütün ahali harp için hazır olabilir. Mösyö Kardinal en ufak, en ehemmiyetsiz noktaları bile unutmamıştır. Mesela top için... Beş dakikada topa tebdil edilebilen bir sapan ihtira etmişti. Silah zamanında, sapan... Muharebe oldun mu top... Çiftçi topçu oluveriyor. Her Pazar iki saat bu top sapanı ile talimler yapar. Bu bir harika... Yani bir harbiye nazırı tayin olunmaz mı – zaten üç ayda bir mutlaka bir yenisi geliyor – Mösyö Kardinal hemen ona ihtiranı bildirmek üzere bir tezkere yazar... Fakat hiç hiçbir cevap aldığı yok. Mösyö Kardinal’in buna şaşıtığı yoktur. Çünkü nezaretlerde işlerin ne süratle ilerlediğini bilir.

“Sen Jermen’deki alaydan niçin bahsettiğimi şimdi anlayacaksınız. Evvelki gün sabahın altısına doğru, Mösyö Kardinal odasında gazetesini okuyordu. Tamam dokuz gazeteye abonedir. – Bu onun en büyük masrafıdır – Bunlardan sekizi kendi fikir ve mütalaasında.. Dokuzuncusu tamamıyla papazlardan tarafa. O bu gazeteyi hiddetini teskin için alır. Polin arkasında beyaz müslinden bir esvap saçları arasında kırmızı bir gül ve başında Mösyö Kardinal’in bir zamanlar yüz paraya aldığı eski bir hasır şapka... Biraz dolaşmaya çıkmıştı. Bu kostümüyle pek güzeldi...

“Mösyö Kardinal onu giderken döndürmüş, ona Volter hakkındaki konferansını tekrar etmek istemişti. Zaten birini yakalar yakalamaz en birinci teklifi budur. Lakin bu Polin’in hoşuna gitmemişti.

“— Hayır, mademki kırdayım, biraz istifade etmeliyim.. Gidip tarlalara gezeceğim...

Resim 145: “Ben validesiyim..” [s.281]

[281] “— Hiç olmazsa Volter’in ne olduğunu biliyor musun!

“— Evet baba... Bu yüzü buruşuk mermerden küçük bir ihtiyardır. Evvelce Tiyatr-[282] Fransa’nın koridorlarında bulunurdu. Sonra teneffüs salonuna çıkardılar. Tıpkı maymun kafası gibi fakat aptal tavırlı değil. Nasıl gördün mü, Volter’in ne olduğunu biliyorum işte..

“Bunun üzerine gezmeye gitti, bende bahçeye çıktım, çilek toplayayım diye. Birden yoldan dört naile bargirler geçti. Kendi kendime:

“—Tamam, yine süvariler geçiyor. Mösyö Kardinal’i kızdıracaklar işine de mâni olacaklar dedim.

“Lakin evin avlusunda birtakım sesler gülüşmeler duydum. Uzaktan baktım. Polin eve kaçıyor, o iki süvari de onu takip ediyorlar. Onlara yolda rast gelmiş.. Belaya bakın ki ikisi de onu tanıyorlarmış. Polin kaçmak ismiş lakin onlar evin avlusuna kadar onun peşi sıra koşmuşlar. Polin merdivene atlamış orada yarı dargın yarı mütebessim haykırıyordu.

“— Bırakınız beni, gidiniz, gidiniz..

“— Geliniz birlikte bir yemek yiyelim..

“— Olmaz demiyorum, ama bugün kabil değil. Bugün memkûn olamazç Gidiniz, gidiniz.

“Lakin onlar gitmek istemiyorlardı ben bahçenin nihayetinden olanca kuvvetimle onlara yetişmek üzere koşuncaya kadar Mösyölerden bir bargirini

merdivenden yukarı sürmez mi... Birden bire Mösyö Kardinal evden çıkmaz mı?.. İşte benim de korktuğum bu idi ya.. Ben elimde çilek sepeti orada mihlandım kaldım..

“— Arş geriye, Mösyöler, geriye.. Ben burada kendi evimdeyim..

“— Hayır, baba, hiddetlenme. Ben Mösyöleri tanıyorum..

“— İyi ama ben tanımıyorum.. Ve tanımak da istemem.. Çıkınız, Mösyöler, çıkınız.. Serbest bir adamın evine böyle çılgıncasına girilmez, size bir daha tekrar ediyorum. Çıkınız Mösyöler, çıkınız.

“Bunu söylerken Mösyö Kardinal sağ kolunu ileri uzatmıştı. Ne güzel manzara idi. Bilsen.. Bir heykel gibi camda onlara kapıyı gösteriyordu. İki zabıt terbiyeli adamlar olmalı. Çünkü bir şey demediler ve bizi yani benimle Polin’i selamlayarak çıktılar. Bu esnada Polin Mösyö Kardinal’in arkasından zabıtlere operada pandomima da olduğu gibi işaretler ediyordu..

“Gittiler, lakin onlara gittikten sonra müthiş bir kıyamettir koptu.. Mösyö Kardinal pek hiddetli, pek sert idi.. Hatta Polin’e karşı da.. Bunun üzerine o da aklını kaybetti.. Bilirsiniz ya o da mütelâşîdir. Babasına bu zabıtlerin pek terbiyeli adamlar olduğunu hatta bir tanesinin ‘Jokey’ kulübünden bulunduğunu söyleyerek onlara karşı böyle sert ve münasebetsiz davranması muvafık olamayacağını falan.. Söyledi velhasıl bir kızın babasına söylemesi muvafık olmayan birçok şeyler.. Mösyö Kardinal bütün bunları ezik bir tavırla dinliyordu. Ben Polin’i [283] susturmak istiyordum, muvaffak olamıyordum. Bir kere kızışmıştı. Nihayet böyle aile hayatından bıkmış olduğunu, ve bir fersahlık mesafe kendini yormayacağını ve San Jermen’e giderek bu Mösyöleri bulup ziyafetlerini kabul edeceğini söyledi.

“Ve bir deli gibi başına yğz paralık hasır şapka ile çıktı gitti..

“O vakit Mösyö Kardinal soğukkanlı bana:

“— Madam Kardinal kızınızı size iade etmek isterim. Muvaffak olamadım. Şimdi bana yalnız bir şey kalıyor. O da siyaset! Haydi eve girelim, Madam Kardinal, içeri girelim dedi.

“İçeri girdi. Yine gazetelerini okumaya koyuldu. Elleri biraz titriyorsa da yine okuyordu. Bu kadar azim sahibidir, bu kadar metindir işte.. Bir cihariyek sonra başını kaldırdı, tamamıyla sakin olmuştu dedi ki:

“— Biraz evvel merdiven başında bu edepsizleri kovmak için aldığım tavrın farkına vardın mı idi?

“— Evet pek mükemmel bir tavidir..

“— Peki, işte o tavır Mirabu’nun mutadı olan bir tavidir..

“Ne adam! Azizim, ne adam.. Daima kendi işini düşünüyor böyle vakitlerde bile efkar-ı siyasiyesini düşünüyor.

Muhibben

Zoe Kardinal

— 7 —

Virjini Kardinal

Ribomon, 3 Haziran 1878

“Ah! Azizem, dikensiz gül olmaz diyenler ne doğru söz söylüyorlarmış! Bu, adeta fena bir bahis gibi.. Mösyö Kardinal’in muvaffakiyet-i siyasiyesini müteakip kızlarının; biçimsizliği işi bozuyor. Altı hafta evvel, Polin idi.. Şimdi de Virjini.. Evet.. Azizim.. Pek akıllı, uslu, pek kendi hâlinde olan Virjini.. O da bir münasebetsizlik ettiğine.. Hem olmaz şey. Bereket versin benim sayemde. Annesinin sayesinde her şey yoluna girdi.. Lakin Mayıs’ın 30’u ile 31’ni nasıl geçirdim ben bilirim.

“Evvela 30’dan başlayayım. 30 Mayıs Volter’in yüzüncü sene-i devriyesine tesadüf ediyordu. Konferans günü idi. Saat yedi buçuk sekize cihariyek kala idi. Mösyö Kardinal’in okuyacağı müsveddeyi gözden geçiriyordum. Artık bunu dinleye dinleye iyice ezberlemiştim. Akşam kürsünün başına Mösyö Kardinal’in arkasında oturacaktım. Şayet ezberi unutacak karıştıracak olursa ben derhâl ona fısıldayacaktım..

“Birden kapı çalındı. Baktım. Telgraf müvezzi! Bir telgraf! Bir telgraf geldiği vakit ben derhâl yavrularımı düşünürüm.

“Aldanmıyorum, telgraf Floransa’dan damadımdan idi.

[284] “Merakımdan telgrafi yüksek sesle okumaya başladım. Mösyö Kardinal’in beni işitebileceğine dikkat etmiyordum. Okudum:

“Virjini gitti. Yalnız değil. Paris’e 30 Mayıs günü öğleden sonra bir de varacak trene bindi. Ben öbür trenle geliyorum. Ertesi günü aynı saatte varacağım Virjini’yi seyahatine devamdan menediniz.

“Mösyö Kardinal:

“— Ben bundan bir şey anlayamadım dedi.

“Ben aptal, nasılsa ağızımdan kaçırdım:

“— Ah! Ben pekiyi anladım.. Yalnız değil! Demiyor mu! Bir validenin kalbi asla aldanmaz. Virjini aşkı ile beraber kaçmış olacak..

“Namus meselesinde pek nazik pek dikkatli olan Mösyö Kardinal’i düşünmeksizin bu sözleri söylemiştim. Sapsarı kesildi. Dedi ki:

“— İki kızım vardı.. Biri iyiliğe dönmüştü biri fenalığa. Tamam işte şimdi iyiliğe dönen de fenalığa dönmeye başladı..

Resim 146: “Pek lütufkârsın baba..” [s.284]

“Bu cümle yazıldığı vakit bir ehemmiyet göstermiyor, azizim lakin, Mösyö Kardinal’in ağzından döküldüğü zaman o kadar parlak, o kadar feci idi ki.. Bereket versin ki birden aklıma bir fikir geldi. Telgrafı aldım, tekrar dikkatle okuyormuş gibi yaparak dedim ki:

“— Aman ne deliyim.. Hiç de öyle değil. Ehemmiyetsiz bir şey olacak. Bakınız Mösyö Kardinal, dinleyiniz. Floransa’da be geçmiş olmalı bilir misiniz. Marki ile Virjini arasında bir münazaa çıkmış olacak.. Bunun üzerine Virjini’nin aklına esmiş, Marki’yi terk etmiş olmalı. Marki öbür trenle onun arkasından koşuyor. Onu yakalamak, ondan af dilemek için.. Marki’nin her türlü fenalığı vardır ama kibar ve azameti de vardır. Haysiyetini bilir. Kızımız bir aşık ile kaçmış olsaydı hiç Marki peşine düşer miydi.

“Mösyö Kardinal kanmamıştı. Telgrafı muayene ediyordu. Dedi ki:

[285] “— Ya! Yalnız değil? Buna ne diyelim, bunu nasıl izah edeceksiniz Madam Kardinal.

“O vakit yeniden aklıma bir fikir doğdu.

“— Yalnız değil.. İyi ya Virjini yalnız değil beraberinde bir hizmetçi kadın var demek: Marki bu iki kelimeyi beni müsterih etmek için ilave etmiş olacak.

Bundan başka dikkat ediniz, Mösyö Kardinal başka bir şey var. Pas seule Dikkat ediniz. Müennes, arkasında bir “e” var. Eğer Virjini aşkı ile beraber girmiş olsaydı müzekker olurdu. Pas seul. Olurdu..

“Bu son söz Mösyö Kardinal’İ iyiden iyiye temin etti. Hiç endişe etmesini ve konferansını hazırlamak ile meşgul olmasını söyleyerek Paris’e gittim.

“Liyon istasyonuna vardım. Floransa yolcularının nereden geleceğini sordum. Şuradan dediler..

“Kapıya yapıştım, beklemeye başladım. Çok beklemedim. Virjini’yi halk arasında gördüm. Sararmış solmuş yüzünde peçe tir tir titriyor. Siyah bıyıklı, kıvrıkcık saçlı haydut gibi bir herif de kolunda. Beni gördü, herifin kolunu bıraktı ve:

“— Ah! Anne, diye bağırdı koştu.

Resim 147: “Marki sapsarı olmuş idi.” [s.285]

“Avuçlarım kaşınıyordu, ona iki tokat aşk etmek istiyordum. – Operada iken öyle yapardım – lakin Virjini kollarım arasına atıldı hıçkıra hıçkıra ağlayarak:

“— Bilsen anne; şimdiden bıktım artık... Dedi..

“Öteki herif utanmadan yanımıza yaklaşıyordu. İtalyanca şivesiyle söyleyerek:

“— Hiş... Virzini... Diyordu...

“Gözlerinin içine bakarak:

“Affedersiniz Mösyö, dedim, ben annesiyim...

Virjini:

“— Evet, annemdir. Müsaade ediniz kendisiyle görüşeyim...

[286] “— Pekiyi, ben de gideyim eşyalar ile uğraşayım...

“Gitti. Pek iyi etti. Çünkü iki tokadı o yiyecekti galiba...

“Virjini’yi bir kenara çektim. Oturduk... Dedim ki:

“— Kim bu edepsiz herif?..

“O vakit hakikati öğrendim. Müthiş bir hakikat... Azizim. Bir İtalyan tenor... Bir oyuncu parçası... Bir Markiz için, bir aşık beğenmek pek iyi ama bunu niye kendi ayarında bir adamdan intihap etmemeli... İnanılmayacak şey ama işte bir kere olmuş...

“Öteki eşyalar ile uğraşırken Virjini her şeyi bana anlattı: Floransa’da pek sıkılıyormuş, en birinci eğlencesi tiyatro imiş... Geçen kış orada sesi pek güzel bir tenor varmış, aşk ve muhabbet şarkılarını pek güzel söylüyormuş... Büyük ziyafetlerde, kibar salonlarda bu tenora birçok defalar rast gelmiş. Son defa dostlarından bir prensesin evinde beş dakika kadar bir pencerenin kenarında bu tenor ile yalnız kalmış orada bu Mösyö ona ilanaşk etmek küstahlığında bulunmuş ertesi gün Florans’ı terk ederek Londra’ya gideceği ve artık hiçbir ümit kalmadığı cihetle sabredemeyerek nihayet böyle itiraf-ı aşk ettiğini söylemiş... O vakit akılsız kız, orada kendini kaybetmiş, bütün İtalya kibarları önünde bayılmış, bir kızılca kıyamettir kopmuş, Marki hemen onu oradan götürmüş ve bir kere saraya gelince müthiş bir kavga çıkararak Virjini’yi tenorun metresi olmakla itham etmiş, o vakit o da bağırması:

“— Yalan... Yalan... demiş.

“O vakit Marki hiddeti arasında Virjini’yi dövmeye başlamış ama nasıl, mükemmel. Tokat, tekme... Hepsi var. Virjini bir kanepeye düşmüş kalmış... Marki:

“— Şurasını iyi biliniz mademki ben bütün Floransa’ya maskara olmak istemem. Diyerek çıkmış gitmiş...

“Virjini yalnız kalmış. Bu sefer de o hiddetlenmiş:

“— Ah! Sen bütün Floransa’ya maskara olmak istemezsin he! Peki ben de seni rezil edeyim de sen de gör.

“Demiş. Hemen üzerindeki elbiseleri, süslerini, kıymetli nesi varsa hepsini çıkardıktan sonra sırtına balo urbası sokağa fırlamış: Üzerinde bir parasız, bir tane mücevhersiz çıkmış... Tenorun oyununa gitmiş demiş ki:

“— Benim... Siz beni seviyorum demiştiniz ben de sizi seviyorum. Haydi gidelim...

“Gitmişler... Lakin şimendifere biner binmez Virjini bir halt ettiğini anlamış Pişman olmuş.

“İşte tenor göründü. Çantalarını küçük bir omnibüse yükletmiş ve Virjini’yi aramaya gelmişti. Paris’te durmayacak Bulonya sürat katırına binecekti.

“Lakin ben evladımı ele geçirmiştim, bırakmazdım. Yavrularını muhafaza eden bir aslan gibi idim ve tenor Virjini’ye:

“— Haydi, araba hazır gideceğiz. dediği zaman yüzüne bağırdım:

“— O arabaya sen yalnız bineceksin hem de şimdi.. Anladın mı yavrum, Londra’da başka Makizler bulursun. Haydi, yürü, hem çabuk...

“İtiraz etmek istedi. Lakin ben devam ettim:

“— Edepsizliğe lüzum yok... Yoksa ne yapacağımı görürsün. Onun üzerinde sizin hiçbir hakkınız yoktur. Hâlbuki benim hakkım vardır. Bütün valideler, bütün polislerin benden tarafa çıkacaklarına şüphe mi ediyorsunuz?..

“Etrafımızda kalabalık ziyadeleşiyordu. Virjini titremekte idi. Ona yalvardı yakardı ne yaptı yaptı nihayet tenor arabasına yalnız bindi. Çıktı gitti. Biz de Virjini ile beraber arabaya binerek San Lazer istasyonuna gittik. Arabada dedim ki:

“— Her şeyden evvel düşüneneğiniz şey Marki değil babanızdır... Hiçbir şey Mösyö Kardinal’in rahatını bozmamalıdır, bahusus bugün... Bu akşam Volter hakkında konferans verecek. Görüyorsun ya böyle çılgınca bir harekette bulunmak için pek fena bir zaman intihap etmişsin. Bir başka gün bu işin daha az ehemmiyeti olabilirdi. Lakin bu işten sıyrılmanın bir kolayını bulalım. Baban senin bir kabahat işlediğinden haberdar olmamalıdır. Bütün kabahati Markiye yükletelim...

“— Lakin nasıl yalan söyleyelim... Anne...

“— Tamam, yine saçmalamaya başlama... Evet yalan ne yapalım. İş Mösyö Kardinal’in istirahat ve namusunu temin olunca her şey müsaittir.

“Eve geldik. Hemen Mösyö Kardinal’in odasına koştum. Dedim ki:

“— İşte... Kızınız... O bir melek... Hâlbuki o herif, bir haydut... Koca değil canavar... Bir dövmüş, bir dövmüş kan gelinceye kadar...

“Papaz taraflısı bir heriften de başka türlü muamele beklemezdim gel, Virjinim, gel, vah zavallı kurban...

“Kollarını açtı Virjini tereddüt ediyordu.

“— Pek lütufkârsın baba, lakin bende de kabahat oldu.

“Bu kadar da incelik olur mu ya... Lafını kestim, onu Mösyö Kardinal’in kolları arasına attım. Sonra böyle nevazişlere devam edilmesine mâni oldum, Mösyö Kardinal’e böyle bir günde telaş ve heyecan iyi değildi bu akşam için bütün kuvvetine, soğukkanlılığına lüzumu vardı. Virjini’ye dedim ki:

“— Gel; babanı bırak. Marki yarın Paris’e gelecek ve seni ebeveyninden istemek için diz üstü yalvaracak...

[288] Ne gün, azizim, ne gün... Mösyö Kardinal’i bırakıyor Virjini’ye.. Gidiyor, onu bırakıyor Mösyö Kardinale koşuyordum. Ve Virjini beni telaşa düşürüyordu... Başka başka fikirleri vardı. Yaptığı şeyi zihninde pek büyütüyor, Markinin kendini affetmeyeceğini zannediyor ve hemen Londra’ya giderek öteki herifi bulmak istiyordu.

“— Londra’da balat oynuyorlar ben de gider, yazılırim tekrar dansa başlarım diyordu...

“— Canım bir Markiz sahneye çıkar mı hiç...

“— Oh, hayır, anne, ben artık Markiz falan değilim. Genç kız ismimi alacağım..

“— Babanın ismini ha! Mösyö Kardinalin ismini tiyatrolarda tekrar sürüklemek istiyorsun öyle mi? Ah! Asla! İşitiyor musun! Asla! Eğer edepsizlik edecek isen Markinin ismiyle et babanın adını karıştırma...

“Bütün bu çılgınlıklardan endişeye düştüğüm için o akşam Mösyö Kardinal ile birlikte konferansa gitmezden evvel Virjini’yi bir odaya kilitledim,

“Şimdi konferansa gelelim.. Çok güzeldi, azizim, çok güzel.. Bütün Ribomon orada idi. Lakin heyhat yalnız Ribomonlular vardı o kadar.

“Mamafih Mösyö Kardinal Paris’in bütün gazetelerinin ser muharrirlerine birer davetname göndermişti. Hiçbiri gelmedi.. İşte Parisliler böyledir, eyalet ahalisine hiç ehemmiyet vermezler.

“Mösyö Kardinal kürsünün bir tarafına Volter’in diğer tarafına Jan Jak Ruso’nun heykelini; Virjini ile Polin’in iki hediyesini koydurmuş idi heykelleri mermer taklidiydi iki sütun üzerine vazetmişlerdi. Mösyö Kardinal tamam ortada oturuyordu. Bu babda güzel bir fikir de söyledi: Bu iki büyük adam arasında kendisi bir hatt-ı muvasala olduğunu ve onları şu suretle barıştıracığını söyledi. Çünkü bu adamlar sağlıklarında birbirlerini çekemezlermiş. Bütün ömürlerini birbirlerine fena fena laflar söylemekle geçirmişler... Ve ancak öldükten sonra birlikte yürümeye başlamışlar.

Resim 148: “ Bir ciharıyek sonra birbirlerinin kucağında idiler” [s.288]

Mösyö Kardinal’in konferansı makbule [289] geçti mi bilemem.. Fakat ufak bir tesir ile kalmadı daha iyisi oldu, herkes mütehayyir, herkes hayran idi... Zaten Mösyö Kardinal’de bunu bekliyordu. Daha bir gün evvel konferansı okurken diyordu ki:

“— Bu onlar için biraz ağır.. Bir şey anlamayacaklar. Lakin bu öyle bir şey ki ben bunu tab bile ettireceğim.

“Bir eser tabettirmek, ismini bir kitabın kabı üzerinde görmek... İşte Mösyö Kardinal’in arzu ve emellerinden biri de bu idi. Evet Mösyö Kardinal’in her vakit ki gibi o günde hakkı vardı. Eminim ki konferanstan hiç ama hiçbir şey anlamadılar. Mamafih alkışlıyorlardı. Hatta ne kadar az anarlarsa o kadar çok alkışlıyorlardı. Kendilerinin anlayamayacağı kadar, zekalarının ihata edemeyeceği kadar yüksek şeyler işittikleri için memnun oluyorlardı. Ve bütün bunların kendileri için hazırlanmış olmasından koltukları kabarıyordu, anlamıyorlardı lakin bu kadar yüksek şeyleri anlayabileceklerini zannetmiş olduklarını düşünerek bundan daha ziyade memnun kalıyorlardı.

“Zaten onlara olan şey bir akşam teatr-Fransa’da benim da başıma geldi. Mösyö Kardinal bana bir facia seyrettirmek istemişti. Bir müddetten beri daima:

“— Madam Kardinal, teatr Fransa’nın facialarından birini mutlaka görmelisiniz diyordu. Nihayet bir akşam beraber tiyatroya gittik. Hiç eğlenmediğimi itiraf ederim. Fakat artistleri hiç soluk almaksızın uzun bir şeyler

söylüyorlardı. Hissolunurdu ki söyledikleri şeyler iyi fikirleri havi idi. Benim içim sıkılı verdi, hem de pek çok.. Bununla beraber memnun idim. Hayran kalmış idim..

“Konferanstan sonra Mösyö Kardinal’i elde meşaleler pek parlak bir nümayiş ile eve kadar getirdiler. Başta bir bando müzikası milli havalar çalıyordu. Bu müddet zarfınfa ev de anahtar ile kilitlediğim yavrumu düşünmemiş olsa idim hayatımda bundan parlak bir akşam geçirmiş olamazdım.

“Bereket versin ki eve avdetimde Virjini’yi tamamıyla müsterih ve sakın buldum, tabiat-ı sakitanesi galip gelmişti. Floransa’ya avdet ederek mevkini muhafaza etmesi icap edeceğini ve birtakım münasebetsiz sergüzeştler ile babasının ismini kirletmek muvafık olamayacağını anlamış mümkün olduğu kadar sadık iyi bir zevce kalmaya karar vermişti.

“Ertesi günü onunla birlikte Paris’e döndük. Evvela Markiyi zevcesini Mösyö Kardinal’den istemeye mecbur etmeyi düşünmüştüm sonra, düşündüm bunda fayda yerine tehlike gördüm. Öyle ya, Mösyö Kardinal’in Virjini’nin bir oyuncu ile firarını öğrenmesi ihtimali de vardı.

“Bunun üzerine başka türlü bir çare düşündüm ve planımı pek iyi tatbik muvaffak oldum. Çünkü böyle telaşlı haller her valideye derin mülahazat [290] ve tasavvurat verebilir. Virjini ile beraber Liyon istasyonu civarında bir lokantada yemek yedik bire cihariyek kale Virjini’ye dedim ki:

“Sen beni burada bekle. Marki’yi ben yalnız karşılayayım. Sen onun peşi sıra koşmuş olma. İnsan kabahatlerini hiçbir vakit bilmiş tanımış olmamalı... Bahusus hakikaten kabahati de olursa...

“Saat bir de bir gün evvel ötekini beklediğim yerde şimdi zevci bekliyorum. Ah! Markiyi görür görmez bu adama istediğimizi bela müşkülât yaptırabileceğimizi anladım. Beni yalnız görünce sapsarı kesildi:

“— Hani ya Virjini? Virjini nerede? Diye sordu.

“Onu ismiyle çağırıyordu. Kurtulmuş idik. Elan onu seviyordu. Buna şüphe yok bilirim ben aptal, budala bir kadını, fakat böyle şeylerde aldanmam. Lakin bu öteden beri benim faziletimdir. Hatta opera da ben bununla şöhret bulmuştum. Bir adam aşık mı değil mi derhâl anlar görürüm.

Şu dereceye kadar ki diğer valideler de kızları için gelir benden sorarlardı dinlerlerdi ki:

“— Madam Kardinal siz böyle şeyleri pek iyi görür ve anlarsınız. Geliniz bir görünüz de bize ne düşündüğünüzü söyleyiniz;

“O vakit gider biraz baktıktan sonra ya:

“—Bu delikanlı abayı yakmış...

“Derdim yahut bilakis:

“— Bu hakiki aşk değil... Eğlence diye cevap verirdim.

“Velhasıl böyle şeyleri derhâl çakardım. Bugün pekâlâ biliyorum ki, bu mesele o burada cereyan etmiyor, kibar aleminde geçiyordu. Ama nerede olursa olsun aşk her zaman ve her yerde birdir. Varsın bir opera dansözü için olsun yahut bir markiz için olsun aşk erkeği daima bir aptal haline kor bırakır işte hakikat bu.

“Markinin ilk hareketi, Virjini’yi aramak olduğunu fark etmiştim, bu benim için kâfi idi. Eğer Virjini yanımda olsaydı. Her şeyi bir söz söylemeksizin yoluna girmiş olacaktı. Kendini bir göstermesi kâfi idi lakin cesaret edememiştim. Ailemin yanında bir gürültü çıkmasından korkmuştum. Daha bir gün evvel istasyonda tenor ile az gürültü etmemiştik eğer ertesi günü de bir gürültü çıkarmış olsaydım:

“— Her gün buraya gelerek Floransa sürat katırı yolcularıyla kavga çıkaran bu şişko karı da kim diyeceklerine şüphe yoktu.

“Markiyi temin ettim Virjini’nin benim himayemde tahtı emniyetinde olduğunu söyledim. Bir gün evvel Virjini’ye her şeyi itiraf ettirdiğim kanepeye Markiyi oturttum... Birbirimizle anlaştık müsterih olunca tahakküme kalkışmak istedi. Virjini’yi bir daha görmeyeceğini, Paris’e bu [291] işi muvafık surette halletmek için geldiğini büyük bir meblağ itasına hazır olduğunu fakat Floransalılara maskara olmak istemeyeceğini tekrar etti.

“O vakit ben de parladım.. Hem de ne parlayış... Tasvir edemezsiniz..

“Floransalılara maskara mı olmak istemezmişsiniz... Asıl siz birinci zevcenizin zamanında Floransalıların maskarası olmuş idiniz de Paris’e gelerek operanın balatçılarından biriyle bu kederinizi unutmak istemiştiniz... Sanki birinci karınız pek çekinir, sizden pek korkardı öyle mi? Yalnız kibar idi.. Hâlbuki kibarlar için her şey müsaittir. Onlar için bir aşığı olmak bir nezaket, bir lütuf mahsus sayılır... Bizim kızlarımız için bu bir kabahat, hayır, hayır bir cinayettir! İşte, sizin cemiyetiniz!.. Ah! Mösyö Kardinal’in bu cemiyeti alt üst etmek istemek de pek hakkı var. Eğer siz Virjini’yi bir manastırdan kaldırmış oradan almış olsaydınız onun sizi aldatmasını peki tabii bulurdunuz, kucak dolusu aşığı olmasını garip görmezsiniz, kimse de şaşamazdı siz de onları, bu aşıkları kendiliğinizden davet eder, ziyafetler çekerdiniz!.. Sizin en samimi dostlarınızdan olurlardı. Lakin siz onu operanın dansözleri arasından aldığınız için bu zavallı çocuğa her şey memnudur...

Floransa'dan tesadüfen bir tenor ile aynı trende gelmiş diye sanki boğazınızı kesivermiş gibi bağıırıyorsunuz... Saat de yirmi fersah kateden ve ara sıra o bir dakikalık fasılalarla tevkif eden bu sürat katırında bir şey olabilir mi sanıyorsunuz? Hiçbir şey olmadı, bunu size ben söylüyorum... Ben, annesi!.. Her şeyden evvel lazım olan şey nedir bilir misiniz bir gürültüye, patırtıya mâni olmak, işte bunun için Virjini ile barışacaksınız. Hem de derhâl... Ben sizin gibi bir gürültü çıkmasını istemem, çünkü bilirim ki bu Mösyö Kardinal'in üzerine sıçrayabilir, hâlbuki hiçbir şey Mösyö Kardinal'ın istirahatını bozmamalıdır. Eğer Virjini ile barışmaz iseniz o vakit vay sizin hâlinize, sahneye çıkacak... Birçok edepsizlikler edecek... Fakat Mösyö Kardinal'in muhterem namı altında değil... Oh, hayır fakat sizin namınızla... Bir genç kız olunduktan sonra onun yapacağı münasebetsizlikler ebeveynine taalluk etmez, zevcine taalluk eder... İşte asıl o vakit Floransalılara maskara olacaksınız...

“Bu son mütalaanın onu şaşırttığını görerek devam ettim, dedim ki:

“— Virjini burada yakında... Geliniz, birbirinizi kucaklayınız. İhtimal kabahat etti, olabilir; lakin sizde de kusur var. İlk defa olarak annesinden başka birinden tokat yemiş oldu. İşte bu, biçare yavrucağınızı alt üst etmeye kâfi geldi, eğer onu yalnız [292] başınıza Floransa'ya götürmeye sıkılıyor iseniz, isterseniz... Ben de sizinle beraber geleyim? Mösyö Kardinal'den ayrılmak beni müteessir ederse de zarar yok bu fedakarlığı da yaparım... İtalya kibarları Virjini'nin validesinin kolunda avdet ettiğini gördükleri vakit hadleri varsa ağızlarını açsınlar bunu görmek isterim... Ben o sizin miskin Floransalılarınıza o vakit kimin karşısında bulunduklarını öğretim...

“Büsbütün şaşırmıştı. Nihayet Virjini ile birlikte Floransa'ya avdete karar verecek olur ise bana lüzumu olmadığını, yalnız dönmesi daha münasip göreceğini... Falan söyledi. Velhasıl bir cihariyek sonra birbirlerinin kucağında idiler.

“Bundan sonra bir ay Grand Otel'de kaldılar. Bu da benim aklımdı. Bulvar üzerinde birinci katta bir apartman tuttular. Her yerde ormanda, tiyatrolarda beraber göründüler. Büyük ziyafetler verdiler. Paris'te bulunduklarını bütün gazeteler ‘Kibar Alemleri’ sütunlarında yazdılar. Bu ufak bentler İtalyan gazetelerine geçti, Floransalılar da bir şey çakamadılar.

“O akşam Ribomon'a döndüm, bu müthiş gün --- Sükûn-ı daimesi içinde konferansın provalarını tashih eden Mösyö Kardinal'in yanında geçtim.

Gözlerinizden öper ve selam ederim

Zoe Kardinal

— 8 —

Çarkıfelek

Ribomon 5 Mayıs 1881

“Yine birçok hadiseler, azizim.... Mösyö Kardinal’in hayatı bir dram, başka bir şey değil iki seneden beri... Volter’in yüzüncü sene-i devriyesi hakkındaki konferanstan beri kendini yiyor, bitiriyor, mahvediyor. Bir memuriyet sahibi olmak için belki elli istidat yolladı. Bizim vilayet mebusuna on defa mektup yazdı. Bir cevap yok. Mebusa son yazdığı mektupta kendisi için pek muvafık gelecek olan memuriyet icadını düşündüğünü yazmıştı: ‘köy ahalisinin efkâr-ı umumiyesi müfettişliği...’ hiçbir şey yok... Hatta mektupların varlığına dair bile bir haber yok.

“Nihayet Mösyö Kardinal hiddetlendi. Kalemi aldı.. Mebusa öyle bir mektup yazdı ki... Böyle ateş biber gibi mektup yazmasını o pek iyi bilir... Artık bu çok olduğunu, bu sükûn adeta istihza makamına geçtiğini, belediye intihabadında ekseriyet kazanan bir adama böyle malumla edilemeyeceğini, müntahap saniiyelerin ufak telek işleriyle meşgul olmayacak olduktan sonra mebus intihabı için zahmete girmek hiç layık bile olmadığını yazdı...

“Mösyö Kardinal’e bir cevap geldi ama ne cevap... İşte aynen buraya yazıyorum:

“Mösyö, bana bu kadar sık sık mektup yazmaktan vazgeçmenizi size halisane tavsiye ederim. Size niçin cevap vermediğimi öğrenmek ister iseniz polis dairesine gidiniz be hakkınızda pek de hüsnü şehadet etmeyen bazı rivayata bir hatme veriniz.”

“Mösyö Kardinal’e hüsnü şehadet etmeyen bazı rivayat mı! Bunu okur okumaz yerinde sıçradı:

“— Bunu nereden geldiğini biliyor! Ah! Cizvitler! Cizvitlerin işi... Bana karşı planlar, oyunlar daha! Peki ben de sizin oyunlarınızı bozayım da siz de görün.”

“Hemen o gün polis dairesine gitmek istedi. Beni de beraber götürmek istiyordu. Hakkında iftirada bulunanlar benim önümde mahcup etmek istiyordu. Küçük bargiri spet arabamıza koştuk. Bu arabayı Virjini Mösyö Kardinal’in son isim gününde hediye etmişti... Versail’e müteveccihen köyden ayrıldık.

“Nihayet polis dairesine geldik. Bir odacıya çattık ki olmaz şey...

“Mösyö Kardinal, polis müdürünü severdi.

“Odacı gazetesi. Bir irtica gazetesi üzerinden burnunu kaldırmayarak:

“— Müdür Efendi kimseyi kabul edemez dedi.

“— Kimseyi kabul edemez ama beni kabul edecek.

“— Ne sizi, ne de başkasını...

“— Rica ederim terbiyeli olunuz.. Siz benim kim olduğumu biliyor musunuz?

“— Kimsiniz siz...

“— Mösyö Kardinal, Ribomon belediye meclis azasından.. Bir cumhuriyet polis müdürü ekseriyet ara ile aza tayin olunan bir zatı daima kabule mahya bulunmalıdır.

“Odacı cevap bile vermeksizin gazetesini çevirmekte devam etmez mi? Bunun üzerine Mösyö Kardinal birden parladı., Odacıya şimdi yakasından tutarak oradan kendisi atacağını behemehal müdürü göreceğini söyledi... Kendisini sükuna davet etmek istedim. İmkânı yok... Bağırıyor, haykırıyordu.. Bir kapı açıldı.. Kısa boylu, sarışın bir genç adam göründü:

“— Ne var, nedir bu gürültü?..

“Mösyö Kardinal dedi ki:

“— Ben belediye azasındayım. Bakınız mebus bana ne yazıyor.. Bu iftiraları darmadağın etmek için buraya geldim..

“Kısa boylu sarışın adam pek nazik, pek terbiyeli idi.. Bizi odasına aldı.. Ve Mösyö Kardinal’e dedi ki:

“—Şimdi dosyanıza bakalım..

“Mavi bir karton içinde Mösyö Kardinal’in dosyasını getirdiler. Gayet şişman koca bir alamet... Memuriyet için yazdığı büyük istidalar orada. Mösyö Kardinal uzaktan onları tanıdı. Bunlar arasında, üzerinde polis dairesi damgası matbu bir kağıda yazılmış bir mektup gördüm.

[294] “Müdür bu kâğıdı kendi kendine okumaya başladı,

“Mösyö Kardinal ile ben dudaklarında bir tebessüm dolaştığını, gülmek için cebrinefis ettiğini pekâlâ görüyorduk.

“Mösyö Kardinal:

“— Ne imiş o? Diye sordu

“— Bir şey değil.. Bir şey değil..

“— İçin için gülüyorsunuz, Mösyö, bunun sebebini öğrenmek hakkımdır. Dosyamda neler bulunduğunu bilmeliyim..

“— Bu gizli bir varakadır.

“— Benim hakkımda gizli hiçbir varaka olmamalıdır, şimdiye kadar ailemin gözü önünde meydanda yaşadım. Memleketim için çalıştım, ıstırap çektim. Bu mektubu okumadan buradan çıkmayacağım,. Veriniz onu bana..

“Müdür nihayet bağırdı:

“— Ey artık canımı sıkıyorsunuz. Mademki öğrenmek istiyorsunuz, alınız, okuyunuz memuriyet taleplerinize niçin cevap vermediklerini anlarsınız..

“Mektubu Mösyö Kardinal’e uzattı. Mösyö Kardinal bana dedi ki:

“— Gözlüğümü yanıma almamışım. Siz okuyunuz Madam Kardinal..

“Müdür telaş ile:

— Hayır... Madama okutmak muvafık olmaz...

“Bu esnada Mösyö Kardinal benim gibi zavallı bir bedbahtın bütün fedakarlıklarını unutturacak bütün sadakatini mükafatlandırarak bir söz; büyük bir söz söyledi:

“— Madam Kardinal bana bütün hayatımda cesaret ve sadakat ile refakat etti. Ondan saklayacak hiçbir sırrım olmadığı gibi olamazda... Okuyunuz, Madam Kardinal, okuyunuz

“— Adam sen de, ne yaparsanız yapın.. dedi omuzlarını silkeledi. Ben okumaya başladım. Azizim, işte okuduğum edepsizce sözler:

“Mösyö Kardinal ahlak sahibi bir adam değildir.”

“Boğazıma bir şey geldi, tıkanıp durdu Mösyö Kardinal gayet müsterih, gayet vakur; yalnız kendine mahsus bir azamet-fürüşane ile:

“— Devam ediniz.. Devam ediniz dedi..

“Refah hâli de pis bir membadan gelmektedir.”

“Yine tevakkuf etmek istedim lakin kolumun bir demir mengene arasında imiş gibi sıkıldığını hissettim. Mösyö Kardinal dalmış kolumdan yakalamıştı. Şiddetli bir sesle bağırdı:

“— Size emrediyorum, Madam Kardinal hiç durmaksızın nihayetine kadar okuyunuz.

“Ah! Azizim, Mösyö Kardinal’i böyle dakikalarda görmeyenler hiçbir şey görmemişlerdir. Bu ne kadar soğukkanlılık, bu ne kadar meşakkate tahakküm. Devam ettim:

[295] “Operada dansözlük etmiş olan iki kızı vardır. Biri büyüğü memaliki ecnebiye de bir İtalyan markinin kapatmasıdır. Küçüğü Polin dö Jiraldas namı altında kibar aleminin en maruf fahişesidir.”

“Evet azizim bütün bunları Mösyö Kardinal’in önünde yüksek sesle okumaya kuvvet bulabildim. Virjini bir kapatma he... Zavallı kız Sen Jermen mahallesinin en kibarı kadar nizami dairesinde bir markiz olduğu hâlde.. Ya Polin kibar aleminin en maruf bir... Sanki maruf olmazsa ölürmüş gibi...

“Mösyö Kardinal bu maruf sözü üzerine ayağa fırladı ve şayan-ı hayret bir sükunetle dedi ki:

“— Böyle adi iftiraları redde tenezzül edecek değilim. Bu malumat nereden geliyor? Polis dairesinden değil mi; yani imparatorluk devrinin eski komiserlik dairesinden... Bu hâlde bu varakanın bence hiç ehemmiyeti yoktur. Ben gidiyorum Mösyö, fakat siz de, hükümetinize de gösteririm.. Geliniz, Madam Kardinal geliniz?...

“Çıktık. Merdivende ona dedim ki:

“— Niçin Virjini’yi müdafaa etmediniz? Virjini için pekâlâ cevap verebilirdiniz.

“— Evet, Madam Kardinal, Virjini için cevap verebilirdim. Lakin Polin için cevap veremezdim. Bu hâlde tafsilata girişmeksizin reddetmek kâfidir. Bu daha kibaranedir. Daha ziyade tesir yapar..

Resim 149: “Bir koltuğa yığıldı” [s.295]

“Fakat bir defa eve avdet edince Mösyö Kardinal o kadar meysus oldu ki, hayatında ilk defa olarak o kadar cüretini cesaretini kaybettiğine tasavvur edemezsiniz.

“Bir koltuğa yığılarak:

“— Artık bitti! Her şeyden vazgeçtim. Memleketim için bu kadar çalışıyım çabaladım fakat işte mükafatı...

“Ben bundan cüret alarak ona Polin’in evine yemek yemeğe gitmemizi teklid edecektim. Lakin o çoktan kendini toplamış idi. Odanın içerisinde bir aşağı bir yukarı dolaşarak:

“— Hayır, asla, vazgeçmeyeceğim. Asla. Benim itikadımı alacak şey ekseriyet [296] iradedir.

Resim 150: “Hepsini devirmek istiyordu” [s.296]

Üç ay sonra meclis-i umumi için intihap olacak. Masraf çok olur korkusuyla namzetliğimi vazetmeye korkuyordum da yerimi eski müdüre bırakıyordum. Şimdi bırakmayacağım, uğraşacağım ve onun elinden alacağım. Bunun için elimden geleni yapacağım fakat intihap edileceğim. Bu gece sabaha kadar bunu düşüneceğim. Yarın planım hazır olur.

“O gece ne Mösyö Kardinal ne ben uyudum o planı arıyordu. Ben müsterih değildim. Fikrimde bir endişe vardı. Kendi kendime soruşturuyorum, hayatımı araştırıyor, yokluyor düşünüyordum. Nefsime hitap

“— Madam Kardinal, vazifeni tamamıyla ifa ettin mi? Sahih mi? Mösyö Kardinal’in hayatı namuskarâne geçti mi? Geçmediyse sen, onun zevcesi, sen kabahatlisin,. Eğer bu muvafık değil idiyse onu menetmeliydik.

“Lakin vicdanımın amakına inandıkça müsterih oluyorum. Ahlak birdir derler ama... Bu yüz bin lira iradı olan ahmakların icadı olmalı. Bence ne kadar insan var ise o kadar da ahlak vardır. Ah! Eğer Mösyö Kardinal adi bir adam olsaydı evet o vakit haksızlık etmiş olurum. Lakin mademki Mösyö Kardinal bu günkü Mösyö Kardinal olmuştu bu hâlde yaptığım şey beni siten etmeğe kim [297] cüret edebilecekti?.. Her şeyden evvel Mösyö Kardinal’in rahatını temin etmek lazımdı. O küçük bir memurun mesaisine tenezzül edemezdi onun efkârı, edvarı pek yüksekti. Meşâğil adiyeye ile temin maişet etmek de onun için pek güçtür, o pek mütekebbirdi. O büyük işlere layık idi, emretmek, kumanda etmek; idare etmek isterdi. Bu hâlde onu serbest bırakmak bütün kudret ve kuvvetini istiamal etmesine müsaade etmek zevcesinin ve çocuklarının vazifesi idi. İşte biz de onu yapmıştık..

“Ertesi sabah Mösyö Kardinal’in planı hazır olmuş idi. Müdürü her vakittekinden ziyade servetini delice sarf ediverdi. Geçen hafta kızlarından birini evlendirmiş ve bir hafta sonra pazar günü bahçesinde büyük bir şenlik tertip etmişti. Gece çarkıfelekler, gündüz, eğlenceler, komşulara yemiş, şeker dağıtmış, çocuklara para serpmişti... Bütün bunlar Mösyö Kardinal’i kızdırmıştı.

“Mösyö Kardinal’in planı, ertesi Pazar bütün meclis belediye azalarına bir ziyafet vermektir. Yalnız bu ziyafete nahiye müdürü çağırılmayacaktı. Ziyafetten sonra bir çarkıfelek yakılacaktı. Fakat nasıl çarkıfelek yalnız çocuklar için değil büyükler için de istifadeli. Felsefi ve siyasi bir manası olacak bir çarkıfelek... Aynı zaman da hem eğlence hem de bir nümayiş olacak çarkıfelek.

“Cuma günü sabahı Paris’e gittim. Ertesi günkü ziyafet için birçok şey aldık ve çarkıfelek ısmarlayacaktım.

“Mösyö Kardinal her şeyi sırasıyla yazmış ve bir zarfa koyarak üzerine Mösyö Jorjiyer’in adresini yazmıştı, zarfın üzerinde: Papazlar aleyhinde bir çarkıfelek için hazırlık sözleri yazılıydı. Çarkıfelek nihayetinde bir iptidai mektubu gösterilecek ve mektubun üstünde ateşten şu yazılar okunacaktı:

“Kahrolsun Cizvitler!

“Paris’e geldim. Montorkui Sokağı’na giderek tavuk ve balık ısmarladım. Sonra Polin’e uğradım Polin’i yalnız buldum.

“— Seni rahatsız etmeyeyim?

“— Hayır, anne, Rahatsız olmam. Bir prens bekliyorum ama zararı yok, seni ona takdim ederim memnun olur.

“— Bir prens mi!

“— Evet, hem de sahihten prens. Avrupa’nın pek eski ailelerinden birine mensup hem yakında tahta da çıkacak. Daha dün bana: “Benim ile taht arasında iki kişi var” diyordu. Nerede ise gelir. NE kadar sevimli ve nazik olduğunu görürsün. İster isen o gelinceye kadar bir bezik oynayalım...

“Dördüncü partiyi oynuyorduk ki birden kapı açıldı. Siyahlar giymiş, kısa pantolon ve ipek çoraplı bir uşak: “Prens hazretleri” diye misafiri içeri aldı. Evet. [298] Azizim, bütün bu teklifler teklifler Polin’in evinde... Ne derlerse desinler, bunlar bir validenin kalbini heyecana getiriyor...

“İşte prens hazretleri... Hakiki bir çapkın. Yirmisinde bile yok.. Sarışın mı sarışın pembe mi pembe... Polin dedi ki:

“Monsiyor... Validem...

“Ah! Bu zat pek iyi terbiye görmüş, buna hiç şüphe yok. Kızım tarafından ilk defa olarak bir prene takdim ediliyorum – Operada gece yemekleri zamanında birçok defa böyle prenlere takdim edilmiş idim. Çünkü evlatlarımdan ancak son noktada ayrılmayı adet etmiş olduğumdan böyle fırsatlar elime geçmişti – ama bütün bu prensler beni görür görmez yüzlerini buruşturuyorlardı, ben anlardım ya... ‘Tamam! Koca karı yine geldi! Bu da yutulur şey mi’ diye düşündüklerini şüphe yok...

“Hâlbuki bu prens öyle surat buruşturmadı. Pek nazik idi. Kim olursa olsun bütün kadınlar huzurunda yapılması lazım geldiği vecihle eğildi ve garip bir şive ile:

“— Muhterem Madam Kardinal....Dedi...

“Ben içimden kendi kendime düşünüyorum ki mademki bana bu kadar nazikane selam veriyor bu hâlde Polin’e pek ziyade tutkun olmalı. Çünkü validelik mesleğimde çok tecrübeler ettim. Aşıklarına kızlar mı az veya çok sevdiklerini validelerine karşı gösterdikleri hürmetin derecesinden anlarım. Kaç defalar Virjini’ye nasihatler vermiş, demiştim ki:

“— Dikkat et, yavrum bu adama emniyet etme, o seni ciddi olarak sevmiyor; validene karşı kâfi derecede mültefit değil...

“Hâlbuki pens pek mültefit idi dedi ki:

“— Rica ederim, rahatsız olmayınız. Beziğinize devam ediniz:

“Beziğe devam ettik ben pek memnun idim Vakit geçiyordu, farkında olmuyordum. Bir aralık başımı kaldırdım. Saate baktım ki dört olmuş! Mösyö Kardinal’e dört buçuk treniyle geleceğimi söylemiştim. Sen Jerman istasyonda araba ile beni bekleyecekti. Hâlbuki Mösyö Kardinali bekletmek, asla işime gelmez... Velez ki bir prensin refakatinde kalmak için olsun... Çünkü prens, nihayetle, bir prenstir... Her şeyi tevellüdüne borçludur. İyi ama Mösyö Kardinal, öyle değil; o her şeyi kendine borçludur.

“Çarkıfelekci Mösyö Jorjiyer’in dükkanına uğramayı da unutmuştum. İş Poline anlattım. İşte prens bu hususta pek nazık davrandı. Bu işi deruhte etti. Yalnız ona meseleyi anlatmak be çarkıfeleğin Cizvitler aleyhinde olduğunu söyleyerek Mösyö Kardinal’in verdiği kâğıdı da kendine vermek lazım geldi. Prens okudu ve bunu pek garip pek hoş tertip edilmiş buldu.

“Beni sıkkan başka bir şey daha var idi: Para meselesi... Kendi fikrine muvafık [299] olmayacak bir çarkıfelek parasını bu zata vermeyi muvafık görmüyordum. Lakin bu babda ağız açacak oldum, derhal Polin dedi ki:

“— Ne kadar da budalasin, anne, bırak prens parayı versin.. Böyle çocuklukların ne ehemmiyeti var.

“İsrar etmedim çünkü ben esasen parası başkasına verdirilebilecek şeyler için insanın kendisi masraf etmesini pek budalaca bulurum.

“Ribomon’a avdet ettim. Mösyö Kadinal’i istasyonda buldum. Çarkıfeleği her şeyi, tavuğu. Balığı, pastaları, sipariş ettiğimi ve pazar sabahı hepsinin gönderileceğini söyledim. Filhakika hepsi de zamanında geldi. Mösyö Rojiyeri’nin iki memuru da çarkıfeleği getirdiler. Koca bir araba yükü... En aşağı bin frank etmeli...

“Mösyö Kardinal bir aralık bahçeye inerek çarkıfeleği nereye koymaları lazım geldiğini gösterdi. Lakin zihnen pek meşgul olduğundan derhal eve döndü, çünkü aklına yeni bir fikir daha gelmişti.

“Saat altı buçukta sofraya oturduk. Her şey yolunda geçti. Yemek mükemmel idi: Tavuk, balık... Hepsi iyi idi. Saat dokuz buçukta bahçeye inildi. Çarkıfelek yakıldı. NE güzel ne mükemmel! Yıldızlar, dağları, döner seyyareler, fıskiyeleler... Hepsi mükemmel gitti.. Hiçbiri bozulmadı.. Hâlbuki çarkıfelekte mutlaka bir taraf bozulur. Hava da güzel: Ne mehtap var ne rüzgâr... Birden ağaçlar arasında bir paralıdır göründü... Sütunlar bir kapı meydana çıktı. Herkes:

“— Ah! Ne güzel, nahiye müdürününki bunun yanında hiç diyorlardı. Mösyö Kardinal’de onlara:

“— Durunuz, acele etmeyiniz.. Hepsi bu değil yazıyı bekleyin yazıyı diye bağıırıyordu.

“Birden levha göründü... Yazı parladı.. Fakat ama ne yazı, ne dehşet! Levhanın üzerinde ateş yazıyla ne yazılı idi bilseniz: ‘Kahrolsun Cizvitler’ yazılacağı yer de;

Yaşasın İmparator

Yazılı değil mi?

“Nasıl olmuştu? Hâlâ bilmiyorum. Acaba prens mi bizimle eğlenmek istemiş ve papazlar aleyhinde bir çarkıfelek yollayacağı yerde, Bonapart tarafı bir çarkıfelek yollamıştı? Bunu bu kadar nazik ve Polin’e bu kadar aşık bir genç adamdan ümit etmem yoksa Mösyö Rojiyer mi aldanmıştı?... Bu zatın mağazası pek büyük olup her cins mütalaat ve efkara göre çarkıfelek vardır. Mutlaka aldanmış olacaklar... Belki de mağazasında kalmış eski bir malı sürmek istemiş olacak imparatorluğun sükutundan sonra ellerinde birçok çarkıfelek kalmış olmalı.”

“Nasıl olursa olsun, herhâlde bu ‘Yaşasın İmparator’ sözleri okunmuştu.. Halk bağırmaya, ıslık çalmaya başladı. Bu [300] tarafta hiç de Bonapart taraftarı yoktu. Mösyö Kardinal bir aslan gibi ateşin üstüne atıldı. Çarkıfelekciler ona:

“— Yaklaşmayınız, yaklaşmayınız, sülünü bilmezseniz bir tarafınızı yakarsınız... Hiddetinden hepsini yıkmak, devirmek istiyordu. Lakin ben de alevler arasına atıldım. Onu eteğinden geri çektim.. Takma saçlarımın kenarı hotozumun uçları yandı kavruldu...

“Bütün davetliler pür hiddet gidiyorlardı. Mösyö Kardinal herkesin peşi sıra koşuyor, bağıırıyordu ki:

“— Durunuz, gitmeyiniz, size anlatayım ‘Kahrolsun Cizvitler’ olacaktı lakin... “Lakin kimse dinlemiyordu...

“Nihayet Mösyö Kardinal ile yalnız kaldık. Bir sıranın üzerine yıkıldı. Onu bu hâlde görerek, hayatımda bir defa bana bir cesaret geldi, Mösyö Kardinale şöyle bir nezakete bulundum dedim ki:

“—Dinle.. Bu akşamki vaka senin hırs-ı siyasiyeni eziyor, doğru ama belki bu çarkıfelekteki hata Allah’ın bir lütfudur. Belki senin siyaset için yaratılmadığının ezelden yazılmıştır. Bilirim ki sen böyle şeylere inanmazsın. Fakat ben inanırım. Bana bak Mösyö Kardinal sen pek sebatkârsın... Kararlarında pek inatsın. Hâlbuki

siyaset hilekârlar içindir... Haftada bir fikir değıştirenler içindir. Hiç kararını değıştirmeyen senin gibi adamlar için değildir. Muvaffak olacağını iddia eden kimdir? Sen... Muvaffak olamayan, kim? Yine sen... İmparatorluk zamanında bana:

“— İmparatorluktan sonra muvaffak olacağım diyordun.

“İmparatorluk düştü muvaffak olmadın. O vakit:

“Mösyö Mak- Mahon’dan sonra nöbet benim... dedin.

“Mösyö Mak-Mahon’dan sonra sana ne verdiler ki...Hiç...

Yine müteselli olduk dedik ki:

“Bu adamlardan bana hayır yok. Lakin Gambeta iş başına gelir gelmez her istediğim olacak...

“Pekâlâ, işte Gambeta iş başında, sana ne oldu? Hiç... Bu adamlar hepsi de bir... İşte üçüncü Napolyon işte Mak-Mahon yahut Gambeta olsun hiçbirisi asla senin büyüklüğünü takdir edemeyecekler. Sana, senin başına kızlarını kakacaklar... Azizim Mösyö Kardinal, Bırak hiç olmazsa bir defa fikrimi sana söyleyeyim: Benim hissiyatım adidir. Bu sahih... Fikirlerim mahalle karşısi fikirleri bu da doğru ama ben daha büyük bir hakikat söyleyeceğim senin asıl mesleğin siyaset değil... Senin asıl mesleğin kızların...

“Burada durdum, söylediğim şeyden kendim de korkmuştım. Lakin sakın bir tavır almıştı. Adeta tebessüm ediyordu. Dedi ki:

[301] — Size bir şey diyeyim, Madam Kardinal, sözlerinizin derecesini takdir edemezsiniz. Lakin hiçbir şey benim kuvvet ve faaliyetime söz geçiremez.. Her şey bana karşı dönüyor, çarkıfelekler bile... Mösyö Gambeta’nın hükümeti beni istemiyor öyle mi? Peki ben de sabredeceğim bekleyeceğim. Ben ekseriyet arayı kazanmış bir adamım. Elbette benim de nöbetim gelir...

“Mösyö Kardinal bu sözleri bitirdiğı sırada bir jandarma geldi dedi ki:

“— Bu olan şeylerden bende pek mahzunum lakin raporumu yapmaya mecburum. Jandarma kanuna baktı mugayir nümayişler hakkında bir bende var. Sizin çarkıfeleğiniz de mugayir kanundur. Bu cihetle hakkınızda ikame dava olunacak...

“Bir dava mı! Tamam bir de bu eksikti... Lakin ben kemal-i yeisle çırpındığım esnada bir de ne göreyim? Mösyö Kardinal’in çehresi bir tavrı --- aldı. Jandarmaya kemal-i hilim ve sükunetle:

“— Raporunuzu yazınız, dostum, raporunuzu yazınız dedi,

Sonra beni bir köşeye çekerek:

“— Madam Kardinal, siyasi bir dava! Bu benim aradığım şey... Asıl işte şimdi kurtuldum istikbalim temin edildi. Ben kendi kendime müdafa edeceğim. Bu işler de avukat tutmak iyi değildir. Davanın bütün istifadesi avukatadır hem müşterisi yüzünden kendine bir şöhret hazır hem de üst bahâsı olarak para vermeli aynı zamanda hem şöhret, hem para kazanırlar. Lakin bu sefer hiçbir şey ellerine geçmeyecek, ben kendi kendime avukatı olacağım. Bu gecedен tezi yok müdafaanamemi hazırlamaya başlayacağım.

Üç günden beri müdafaasına çalışıyor... Bakınız nasıl başlayacak:

“— Mösyöler, papazlar aleyhinde bir çarkıfelek yakmak istedim: Modası geçmiş çarkıfeleklerini sürmek isteyen bir tüccar hiç utanmadan kızarmadan.. İlh... ilh...

“Lakin Mösyö Kardinal yavaş yavaş meraka düşüyor, hâlâ davası için celpname göndermediklerinden her kapı çalınışında kapıyı açmaya yalnız kendi koşuyor:

“İşte celpname geldi! Diyor...

“Heyhat, hayır gelen ya kasap, ya ekmekçi celpname değil.

Mösyö Kardinal pek telaşta vesselam... Daha şimdi bana mükedderane:

“— Acaba benimle davada mı etmeyecekler? Diyordu.

İhtiyar dostunuz

Zoe Kardinal

Faik Sabri

1.4.3 Leyal-i Sâhiriyyet⁸⁴

Fotoğraf 27: "Celal Sahir Bey" [s.302]

⁸⁴ Celal Sahir, Resimli Roman Mecmuası, 1 Haziran 1325/14 Haziran 1909, Nr.4, s.302.

[302]- Sâhir dedin fısıldayarak, ben bu şeb yine
Rûyâlarımda uğraşıyordum seninle hep...
Kaldım bu itirâf ile meshûr, beste-leb;
Şükrânlı bir nigâh ile baktım cemâline,

Çeşminde vardı zılli, uzun bir düşüncenin,
Çehrende parlıyordu melâl-i muhabbetin.
İmkân-ı izdiyâdı olaydı esâretin
Derdim ki ben o lahzada oldum daha senin...

— Lâkin bilir misin bunu bilmem, ki sevgilim —
Rüyâda sen benimle ederken müşâfehe
Ben burda aynı leyle-i hicrânı pek elîm

Bir usret-i nefisle muazzeb sabahladım
Karşımda hande-kâr, kayıtsız hayâline
Baktıkça hasta bir asabiyetle ağladım...

(14 Kanun-ı Evvel 1322, Gece)

Celal Sahir

1.4.4 Hastadan Saadete Mektup⁸⁵

Resim 151: [s.303]

⁸⁵ Sedat Nuri, Resimli Roman Mecmuası, 1 Haziran 1325/14 Haziran 1909, Nr.4, s. 303-304.

[303] Ah iki gözüm hemşireciğim, mektubu aldım, çok sevindim... Yalnız evlenmek hakkındaki mütâlatını bütün kuvvetimle reddederim, şimdiye kadar yedi izdivacımı talep edenleri bilsen “Koca bulmakta çok titizlik ediyorsun” demezdin!

Resim 152: İlk talip [s.303]

İlk talep... Kâdir u haricine çıkarılmış hutab ambarı ketebesinden N.A...
Bey!! Tabii odun yürekli biri olacağından reddettim.

Resim 153: İkinci talip [s.303]

İkincisi, tekâüd-i jandarma livalarından H.. Paşa yaşı altmışı geçmeden paşa olamaz... Bir de “Betoven”in “Masenenin” “San Sainen” melodilerini kime dinleteceğim hatırıma gelir gelmez... Reddettim...

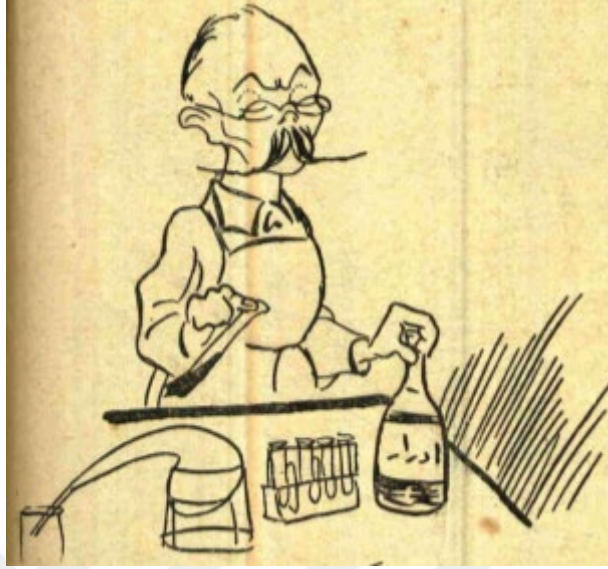
Resim 154: Üçüncü talip [s. 303]

Üçüncüsü, on beş mektuptan matrut, kumarbaz, sarhoş, zampara, afyonkeş olduğu yetmiyormuş gibi bir de iç güveylık davasında bulunduğunu anlar anlamaz tabii... İlh

Resim 155: Dördüncü talip [s.304]

Dördüncüsü, nâmatbû dekadadan daha doğrusu (tek bile atamayan) bir züppe şair olmasın mı... Sinirlerime dokunacağından.. Tabii... İlh.,

Resim 156: Beşinci talip [s.304]

Beşincisi; kimyager... Çok âlâ fakat idrar tahlilleri hatırımdan geçmek üzere iken.. Tabii ilh.

Resim 157: Altıncı talip [s.304]

Altıncısı, doktor... Mükemmel! Fakat kolera mütehassisi imiş! Anladın mı hemşire... Kolera! Artık kolera ile ölmek olur mu?.... Tabii ilh...

Resim 158: Yedinci talip [s.304]

Yedincisi; gayet yakışıklı otuz otuz beş yaşlarında siyah bıyıklı bir adam, yalnız biçare Yunan muharebesinde kahramane bir surette sol bacağını meydan muharebede vatan uğruna feda etmiş olmasaydı.. Tabii ilh..

Hüsniye
Müstensihi
Sedat Nuri

1.4.5 Şâir⁸⁶

Mudhike 1 Perde

Muharrir

İbnürrefik Ahmet Nuri

[1] (Şâir) namındaki bu bir perdelik mudhike Fransız müelliflerinden (Kasanorofun) (Şer meter) (Cher Maitre) nam komedyasından iktibas edilip ilave ve tadil olunarak yazılmıştır.

Kadıköy 24 Ağustos 324

İbnürrefik
Ahmet Nuri

⁸⁶ Bu metin “Resimli Roman’ın Tiyatro Tefrikası-Numara 4” başlığı ile derginin sonunda ek olarak yayınlanmıştır. Sayfa sayıları dergiden bağımsız olarak devam etmektedir. İbnürrefik Ahmet Nuri, Resimli Roman Mecmuası, 1 Haziran 1325/14 Haziran 1909, Nr., s.1-16.

(Eşhas)

Oynayanlar

Şâir Sahip Eser

Andelip Noraldin Bey

Suudi Dolayan Efendi

Himmet [Uşak] Refik ve Ecdud Beyler

Nesime Hanım Konar Hanım

Matmazel Mari Virjini Hanım

Eşhasın Etvar u Ahlakı:

Şâir — Kendi ehliyet ve kifayetine pek güvenen hayırhah, ciddi ve orta yaşta bir zattır.

Andelip — Yirmi beş yaşında aptalca ve yılışık tavırlı.

Suudi — Otuz beş kırklık, şımarık. Her tavır u hareketi çılgınca.

Himmet — Gayet bön ve ahmak. (Bu rol Anadolu ağzıyla oynanırsa hoş olur)

Nesime — Rastıklı, düzgünlü ve yaşı geçkin olduğu hâlde kendini genç göstermek isteyen malumat-füruş bir mahalle kadınıdır.

Mari — Beyoğlu yadigarlarından çirkin fakat pek süslü ve arsız, yılışık bir kadın.

(Konuşması hafif Rum şivesidir)

Milli Osmanlı tiyatrosu Heveskâran Cemiyeti tarafından mükerreren mevki-i temaşaya konulup rağbet-i umumiye-yi kazanmıştır.

Tiyatroda oynatılmak hakkı sahibine münhasırdır.

[2] Sahne

(Bir oda: Ortada huzzara karşı üzeri kâğıt kitap ve saire ile dolu bir yazı masası. Masanın üzerinde bir de çingirak. Solda bir kapı. Nihayette yine bir kapı. Şurada burada sandalyeler. Duvarda asılı bir redingot ve resim tabloları. Ve nihayette duvarın yanında küçük bir masa, üzerinde lavanta şişesi)

Birinci Meclis

Şâir, Sonra Himmet

Şâir

(Soldaki kapıdan elinde bir kâğıtla girip kâğıdı okuyarak)

Sabah olur gün doğar

Mefâila Fâila
Gonca-i gülğün doğar
Mefâila Fâila
Tamam doğar, kim doğar
Mefâila Fâila
Akıbet yorgun doğar
Mefâila Fâila

(Güya alet-i tarafını içinden okuyormuş kim yapar. Yazıhaneye yaklaşıp bir müddet üzerinde bir şeyler arar. Bulamaz. Nihayet sabırsızlıkla masanın üzerindeki çingırağı çalarak yüksek sesle)

Himmet!... Himmet!

Himmet — (Nihayeten gelerek) Efendim çingırdağı mı çaldunuz?

(Himmet'in arkasında kolları, ve etekleri uzun bir redingot. Kolalı gömleğinin yakası ekli ve dar olduğu için boyunu rahatça hareket ettiremez).

Şâir — (Gayet mülayimane) Himmet! Oğlum! Sen benim hokkamı nereye koydun?

Himmet — (Masanın sol tarafını işaret ederek ederiz) Orada. Sol yanda.

Şâir — Sol yanda mı!... Fakat herhâlde sen onu sağ cihette bulmuşsundur. Zira biri sağdadır... Çünkü kalemi sağ el tutar ve hokkaya sağ taraftan batırır. Hokkanın vaziyeti ve kalemin seyr ü hareketi şî'râ için pek mühim meseledir... Ne ise haydi git! (Himmet çıkar. Şâir hokkayı sağ tarafa koyar. Sonra solda bir şeyler arar. Bulamaz. Yine sabırsızlıkla çingırağı çalar.)

Himmet— (Nihayetten gelir) Efendim?

Şâir — Kalemlerim!.... Kalemlerimi nereye koydun?

Himmet — (Masanın sağ tarafını göstererek) Orada. Sağ yanda.

Şâir — (Başını sallayarak) Çok şey!... Kalemler hiç sağ tarafa konur mu!... Onların yeri sol cihettir. Zira insan kalemi sol taraftan sol eliyle alıp sağ eline verdikten sonra sağ taraftaki hokkaya batırır. Hokkanın vaziyeti ve kalemin seyr ü hareketi şîir için pek mühim meseledir... Lakin... Mademki hizmetime gireli bir iki gün oluyor... Ancak.. Bununla beraber... Her ne ise haydi git.

(Himmet çıkar. Şâir masanın üzerinde her şeyin yerli yerinde olup olmadığını muayene ettikten sonra masanın önündeki sandalyeye oturur. Fakat birdenbire kalkıp neyin zerine oturduğuna baktıktan sonra omuzlarını silkerek şiddetle çingırağı çalar.)

Himmet — (Gelir) Geldüm efendim, geldüm.

Şâir— Bu sandalyeyi yazıhanemin önüne koyan sen misin Himmet?

Himmet— (Düşünerek) Bilmem... (Birdenbire) He!... Ben.

Şâir — (Rica ile) Sana rica ederim Himmet. Buna dikkat et. Bu sandalye benim sandalyem değil. Benim altımda her vakit oturduğum sandalye olmazsa ben oturamam. Meğer sen pek tertipsiz imişsin... Benim hizmetime girmezden evvel sen nerede hizmet ediyor idin?

Himmet (Sandalyeyi değiştirerek) Ben... Bir Hoca Efendinin yanında.

Şâir — Nasıl Hoca?... Sarıklı mı?

[3] Himmet — Değil... Saruksuz. Mektepte sayu okutur... Okumuş adam.

Şâir — (Hakaretle) He! Bir hesap muallimi!. Şimdi anladım. Alem hesap dersleri veren derbeder bir adamın, şurada zihin bir âlemin yanında. (Vakarlı) Lakin burası bir edip-i lebibin me'vâ-yı şâiranesidir. Bunu ferâmuş eyleme. Binâen alâ-zâlik benim meşgale-i tanzim-i eş'ar ve tevlid-i efkâr-ı usûl ve adetime nasip-nazar ihtimam ve ihtiram edilmek lazımdır. Zira eş'ar esna-yı tevaggulda hatta bu tevaggulun avan cüz'-i lâyetecezzâ bile kendilerini ancak lâyetegayyer âdet ü usule tâbi kılarak (Bir tavr-ı mağrurane ile) fikirdeki --- sanat-ı selasetteki o kaderâtı hasıl eder. Bunlar nevadirâtan olup o kadar kıymettardır ki... İşte bunun için benim sandalyemi değiştirmemeli... Anladın mı?

Himmet — (Alıklaşarak) He!... Baş üstüne anladuk.

Şâir — (Oturarak) Yalnız anlamakla olmaz. Unutma... Sünûhat-ı şâiraneyi teşvişe en basit bir tertipsizlik sebep olabilir. Hatta bir zekâ-yı mücessem bile buna karşı mağşuş kalır.

Himmet — (Sırıtarak) O sizin zâtluğunuz.

Şâir — (Sadece) Bunu senin hakkında söylemiyorum... He!... Sana sabah vaktine dair söylediklerimi de hatırına getiriyor musun? (Oturduğu yerden sağına ve soluna ve masanın üzerine şuraya buraya göz ucuyla bakarak sözünde devamla) Vakt-i sabah bir şiir nizam etmek, bir nesir yazmak için en müsait ve en muvafık bir zamandır.. He! Bak! Bilbedâhe aklıma bir musarra geldi:

Înşirâh-ı kalbe badıdır sabahın revnakı

İncilâ bulmakta bununla fikr-i şâir dembedem

Anladın mı?... (Himmet taaccüple dinler) İşte bunun için beni sabah vakti hiçbir şeyle (Sandalyesinden biraz kalkarak) gözüyle sağ tarafta masa ile duvarın

arasını ölçer) Gelip rahatsız etmemeli... Düşün! Benim gibi bir adamın vakti ne kadar kıymettardır. (Daima etrafına bakınarak) Ve hatırlından çıkarma ki bana zayi ettireceğin her dakika (Masanın sol tarafına bakıp gözle duvarın masaya kadar olan mesafeyi ölçerek) Her saniye meşgule-i zihniyemin zevk-i selimi avanıdır. Ve de.. (Birdenbire yerinden fırlayıp kollarını kavuşturarak) Fakat ortada değil; yerinden oynamış.

Himmet — (Havfle) Yerinden mi oynamış!...Neniz?

Şâir — (Parlayarak) Yazıhanem. Yazıhanemi yerinden oynatmışsın... Ta... Ma... Mıy... Yerinde değil. (Sol tarafa geçip duvarın yanında durarak) Kaç kadem var?

Himmet — (Tereddütle) Anlayamadım.

Şâir — Kaç ayak var diyorum?

Himmet — (Taaccüple) İkü...

Şâir — (Omuzlarını silkerek) Öyle değil canım... Duvardan yazıhaneye kadar kaç ayak?

Himmet — (Sağ tarafa duvara giderek) He!.. Şu..! (İkisi birden ayaklarıyla ölçerek yazıhaneye yaklaşırlar) Benim ayağımla on ikü...

Şâir — Benim ayağımla da on... Tam bir vezin zevi'l-hamse... Masayı biraz kendine doğru çek. (Himmet çeker) Yetiştiriyor! (Gidip yerine oturur)... Ben ne diyordum!... He! Evet... Hatırlından çıkarma ki vakt-i sabahın her dakikası, belki her saniyesi meşgale-i zihniyemin zevk-i selimi avanıdır. Binaenaleyh beni tacizden terâhî et ve her kim gelirse yok de... Anladın mı?

Himmet — (Dalgın) Anladım.

Şâir — Unutma. Her kim gelirse yok dersin.

Himmet — Olur. (Çıkar)

İkinci Meclis

(Şâir yalnız)

(Şâir eline kalemi alıp ve diğer eline başını dayayıp tefekkürata dalar. Gayriihtiyari iki üç defa bu vaziyeti terkle masanın üzerindeki şeyleri düzeltir. Tozları üfler. Hokkanın üzerindeki mürekkep lekesini siler. Her defasında tefekkür ederse de bir şey yazamaz. Nihayet [4] üçüncü defa düşündüğünü yazmak üzere kalemi kâğıda yaklaştırmak üzere kemal-i ihtiyatla kapı açılır.)

Himmet — (Kapıdan başını sokarak) Misafir geliyor. (Çekilir ve derhal içeriye Andelip girer)

Şâir— (Yerinden fırlayarak) Ne! Misafir mi geliyor! Fakat ben demiş idim ki...

(Kapıya doğru giderken Andelip ile karşı karşıya gelir. Andelip yerden temennalar ile sol tarafta bulunan bir sandalyeye göz ucuyla bakarak ilerler)

Üçüncü Meclis

Şâir, Andelip

Şâir — (Endişe ile) Bu ne demek?

Andelip — (Daima temenna ederek ve eliyle arkasındaki sandalyeyi oturmak için altına çekerek) Üstad-ı muhterem! Tarf-ı fâzılanelerinden kabul edilmek şerefine mazhariyeti istirhama ictisar etmek cüretini aldığımından dolayı... (Bayılacak gibi bir hâle gelerek) bendenizi mazur görünüz... Halecan!... Tesir!... Falan!... (Hemen sandalyeye düşer)

Şâir — (Güler yüzle) Lütfen oturunuz.

Andelip — Ah! Üstad-ı muhterem! Siz ne lütufkâr! Ne alicenapsınız!

Şâir — (Oturarak) Teşekkür ederim.... İhya buyurdunuz. Fakat kiminle teşrif....

Andelip— (Derhal) Bendeniz, üstad-ı muhterem! (Tevazuyla) Andelip bendeniz...İsmim Andelip'tir.

Şâir— Teşrif ettiniz. Sebeb-i ziyaretinizi...

Andelip — [Söze atılarak] Sebeb-i ziyaretim mi?.. Evet efendim, sizi tasdiye sebep... Ah! Üstad-ı muhterem! Sizi tasdîden maksadım.... (Sözünü kesip durur)

Şâir — Maksadınız?

Andelip — (Hicapla) Ah! Üstad-ı muhterem!... Maksadımı huzur-ı hakimanenizde söylemeye bir türlü cesaret edemiyorum. (Kalkar)

Şâir — (Andelip'i gidecek zannıyla teşyî için kalkarak) O hâlde maksadınızı bir tezkere ile beyan buyurursunuz.

Andelip — (Tekrar oturarak) O! Hayır... Durunuz üstad-ı muhterem! Söyleyeyim....

Şâir — Evvela lütfediniz de bana her sözünüz arasında üstad-ı muhterem diye hitap etmeyiniz; sinirime dokunuyor.

Andelip — Baş üstüne üstad-ı muhterem.

Şâir — (Tebessümle) Zannım dediğimi anlamadınız. Daha pek genç olduğumdan üstat hitabına müstahak değilim... Bana sadece meslektaşım diyiniz. Ve eğer arzu buyurur iseniz buna bir de meşhur sözünü ilave ediniz.

Andelip — Pekâlâ benim meşhur meslektaşım! (Şâir oturur) Sizinle müştereken bir eser yazmak için muhayyir ül-ukul-i zekâ ü ferâsetinizden müstefit olarak garik-i şevk u sürur olmak fikrindeyim. Bu fikir naçizanemin husulü ise sizin elinizdedir. Bunu benden diriğ etmeyiniz; bi-deriğ ediniz.

Şâir — (Biraz hiddetlenerek) Beraber eser yazmak mı!... Fakat ben sizi tanımıyorum.

Andelip — (Gayet mülâyemetle) arz ettim ya, Andelip bendeniz... İsmim Andelip'tir.

Şâir— Evet bunu anladım. Lakin bilmem hiç eser tab‘ ettirdiniz mi? Şiir, nesir gibi bazı şeyler yazdınız mı?

Andelip — Evet efendim, yazdım. Reçel kavanozunda sinekler, dağda köstebekler unvanlı iki uzun şiirim vardır.

Şâir — Pekâlâl Bunları bana gönderiniz de bir kere okuyayım. Ve....

Andelip — O! Hayır olmaz üstad-ı muhterem! Olmaz.

Şâir — Neden ?

Andelip— Hab-ı rahatımı terkle vücuda getirdiğim eserimin... Ah! Gece karanlıklarında el yordamıyla yazdığım eş‘arımın tecemmülatını birer birer tefrik ve temayüz için bir meşhur şâiri, bir muharriri, bir zekâ-yı mücessemi ihbar etmek... Hiç benim haddim mi!... Size pek kıymettar olan vaktinizi bu çocukça şeylerle kaybettirmek... [5] Hayır, hayır mümkün değil! Üstad-ı muhterem, mümkün değil!

Şâir — Fakat eğer sizinle müştereken bir eser yazmamı arzu ediyor iseniz....

Andelip — (Tavr-ı şâirane ile) Evet üstad-ı muhterem! Evet. Bu benim arzu-yı şiddetim ve hayal-i medidimdir. (İstirhamla) Bunu reddetmezsiniz değil mi? (Şâirin ellerini öper)

Şâir — (Müteessir olarak) Pekâlâ! Olur; reddetmem.

Andelip — (Şâirin ayaklarına kapanmak isteyerek) Ah! Üstad-ı muhterem!

Şâir — (Andelip’i tutup yerine oturarak) Rahat durunuz... Ben kimsenin ayaklarına kapanmasını istemem... Söyleyiniz bakalım, benimle beraber ne yazmak fikrindesiniz?

Andelip — (Gözlerini tavana dikerek kutlu bir seda ile) Bir numune-i âsar-ı edebiye... İbka-yı nam edecek bir kitap....

Şâir — Şüphesiz... Fakat ne kısım âsardan... Bir roman mı?

Andelip —(Sevinçle)Evet, tamam. Bir roman. Büyük bir roman.

Şâir — Pekâlâ! Ay bu roman!...

Andelip — (Kollarıyla kendine sarılarak) Bilseniz ne kadar zamandan beri ben bunu tahayyül ediyorum.

Şâir — Gerçek mi?.. Ay bu romana dair....

Andelip — (Aynı hâlde) Bu romanın tab' olunacağı gazetelerde ilan edilecek...İlanın bâlâsında (yavaşça) sizin resminiz, üstad-ı muhterem! Sizin resminiz konacak. Yanı başında da (Kendinden geçerek kutlu bir seda ile) benim resmim! Ah! Benim resmim bulunacak!

Şâir — Evet, Fakat en evvel lazım olan şey...

Andelip — (Güya yazmaya başlayacak imiş gibi yazıhaneye sandalyesini yaklaştırarak) Ne vakit işe başlayacağız? (Masanın üzerinde yer açmak için öte beri şeyler iter) Sizin emrinize muntazırım üstad-ı muhterem! Siz benim için hiç sıkılmayınız! (Fesini çıkarıp şâirin önüne koyar) Şimdi başlayalım mı?

Şâir — (Andelip'in masanın üzerinde karıştırdığı şeyleri düzelterek) hayır, durunuz, öyle olmaz.... Siz şu fesinizi alınız da evvela bana yazacağımız şeyin esasını söyleyiniz (yazmaya hazırlanıyor) ve de....

Andelip — (Fesini alarak sevinçle) Hangi esası?

Şâir — Romanın esasını?

Andelip — (Fesini giyerek) He! Evet.

Şâir — Bu gülünçlü bir roman mı olacak?

Andelip — (Sevinçle) Evet. Gülünçlü bir roman. Hem de milli.

Şâir — Bazı acıklı yerleri de var mı?

Andelip — (Daima sevinçle) Evet bazı acıklı yerleri de var. Hem pek acıklı! Hafiye beliyesi!

Şâir— Onları karıştırmamak fena olmaz. Çünkü insan bilmeyerek zülfüyâra dokunuyor... Her ne ise vakanın tarih-i cereyanı?

Andelip — Hangi tarihte ister iseniz üstad-ı muhterem. İster iseniz tarih istibdatta olsun. Ama yine siz bilirsiniz. Hangi tarihte ister iseniz...

Şâir — (Taaccüple) Nasıl hangi tarihte ister iseniz!.

Andelip — Evet. Tarihini siz tayin edin.

Şâir — Ben mi tayin edeyim! Pek iyi!. Vaka nerede geçiyor? Hangi memlekette?

Andelip — Sizin neresi hoşunuza giderse.. İşinize gelirse fizanda..

Şâir — Her ne ise.. Fikir ne?

Andelip — (Taaccüple) Nasıl fikir!

Şâir — Canım öyle ya!.. Bu romanı yazmaktaki fikir? Maksat?

Andelip — (Biraz geri çekilerek) Benim! Benim roman yazmaya dair fikrim yok!

Şâir — (Sandalyesinden kalkıp oturarak) Öyle iseniz bana bir roman yazalım diye ne masal okuyorsunuz?

Andelip — (Tayin-i şahısla) Affedersiniz [6] efendim. Ben roman yazmak istemiyorum demedim. Siz bana “Bir roman yazalım” dediniz. Ben de bittabi hatr-ı âliyeniz için..

Şâir— Ya!!! Öyle mi! O hâlde siz affedersiniz. Ben yanlış anlamışım. Pekâlâ! Teklifiniz nedir?.. Bir tiyatro risalesi yazmak mı?

Andelip — (Sürur ve şiddetle sandalyesini öyle bir hâlde şâire yaklaştırırken ikisi de huzzarın karşına gelir) Ah! Evet! Öyle!.. Bir tiyatro risalesi!.. Evet, Bunu yazalım. Bilseniz ne kadar hoşuma gidecek!.. (Şâire sokularak) Haydi! Haydi yazalım.

Şâir — (Geri çekilerek) Müsaade ediniz.. Bu tiyatro piyesi hakkında fikriniz ne?

Andelip — Fikrim mi ne!

Şâir — Öyle ya! Bu kitabın esası için ne gibi tasviratınız var?

Andelip — Dünyada bundan kolay ne var! Biraz düşününce hemen bulunur. Hürriyet, müsavat. Adalet, uhuvvet...

Şâir — Pek iyi! Siz de düşünüp buldunuz mı!

Andelip — (Tereddütle) Hayır... Üstad-ı muhterem!

Şâir — (Biraz geri çekilerek) Öyle ise biz ne yazacağız! Roman değil, tiyatro değil...Şuûnattan bir şey mi? Bir vaka-yı tarihiye mi?

Andelip — (Kendinden geçip kemal-i süratle sandalyesini şâire o derece yaklaştırır ki şâir geri çekilmeye mecbur olur.) Şuûnat!... Vaka-yı tarihiye!. Aman Yarabbi! Aman Yarabbi! Sizinle şuûnat yazmak ne saadet! Bir vaka-yı tarihiye yazmak ne adalet!..

Şâir— Ay buna dair ne gibi esaslarınız var?

Andelip — NE gibi esaslarım mı var!.. İstibdat.. Hayır, hayır bu olmaz.. Hürriyet, müsavat, adalet, uhuvvet.. Daha neler, neler.. Var, var.. Yüz tane, var üstad-ı muhterem! Bin tane var.. On bin tane..

Şâir — Kâfi, kâfi. Yalnız birini söyleyiniz.

Andelip — (Şaşırarak geri çekilir) Birini söylemek!.. Ben.. Birini.. O? Hayır, hayır. Olmaz. Olamaz. Elimden gelmez. Mümkün değil.

Şâir — Ne demek! Niçin!

Andelip — (Müteessirane) Düşününüz. Düşününüz bir kere üstad-ı muhterem!.. Ya nakledeceğim şey hoşunuza gitmez ise.. Ya onu yavan, yağsız, tuzsuz, bibersiz, fena bulur iseniz! (Hüngür hüngür ağlayarak) O! Hayır, hayır elimden gelmez.

Şâir — (Yerinden kalkarak) Pek iyi! Pek iyi! Şimdi siz beni dinleyiniz. Bu tatlı mülakatımıza burada lütfen hitam verelim. Artık yetişir. Tahammülüm kalmadı. (Çıngırağı çalmak için elini uzatarak)

Andelip — (Yerinden fırlayıp şiddetle şâirin elini dokunarak) Siz.. Siz çingırağı çalarak uşağınızı buraya çağıracaksınız ve beni kapı dışarı mı edeceksiniz?

Şâir — (Diğer elini çingırağa uzatarak) Müsaade buyurunuz.

Andelip — (Şâirin diğer elini de tutarak) Siz.. Siz beni.. Sizinle beraber bir eser yazmak sürur u saadetinden beni mahrum mu edeceksiniz?.. Hani ya müsavat... Hani ya adalet! Nerede kaldı?

Şâir — (Ellerini kurtarmaya çalışarak) Fakat.. Zannedersen..

Andelip — (Şiddetle şâirin ellerini silkip bırakarak elem ve tesirle karışık bir tavırla) Ah!... Bu sizin hakkınızdır üstat! Hakkınızdır!.. Benim bu genç yaşimdaki dirayet ve ehliyetim bir yavru kuş gibidir. Henüz sema-yı edebiyatta layıkıyla pervaz etmeden kanatlarını yolmak hakkınızdır. Ellerinizle bağrımı parçalayıp canımı çıkarmak, ciğerlerimi koparmak hakkınızdır. (Kapıya doğru giderek) Benim pembe ümitlerim mahvolduktan sonra sarı hülya ile yaşamaktan ise bari beyaz ölümle ölüp kara toprağa gireyim! Akacak kanım kaynar kaynar başınızdan aşağı aksın!... Kendimi öldüreceğim!

Şâir — (Usançla) Pekâlâ! Haydi gidip öldürünüz.

[7] Andelip — (Tekrar gelerek) Kendimi şurada, sizin odanızın kapısı önünde öldüreceğim. Günahı boynunuza!

Şâir — (Yerinden fırlayıp Andelip'i tutarak) Yok! İşte bu olmaz!

Andelip — (Kendini kurtararak) Evet, evet olur. Hem pekâlâ olur. Hür değil miyim!... Bu kapıdan çıkarken benim cesedimi çiğneyerek çıkmanızı isterim. (Masaya yaklaşıp cebinden kirli mendil, intihar, içi boş ve koynundan

kâğıt, defter, gazete çıkarır. Ve hepsini masanın üzerine koyar) İşte bunları benim yadigarım olarak saklayınız.

Şâir — (Yazıhanesine koşup Andelip'in koyduğu şeyleri bir tarafa iterek) Rica ederim. Yazıhanemin üzerini kirletmeyiniz.

Andelip — (Fesini şâire vererek) Size fesi de miras olarak bırakıyorum. İçi hasarsız ama yenidir. Elveda! (Gitmeye davranır).

Şâir — (Andelip'i eteğinden tutarak) Rica ederim. Rahat durunuz.

Andelip — (Şâire dönerek) Hayır, hayır. Bırakınız. Gidip kendimi öldürüvereyim... Benim hep ümit, hep arzum sizinle müştereken bir eser yazmak idi. Mademki siz bunu ret eyliyorsunuz. Şimdi bana ölmekten başka bir şey kalmadı... Gel yetiş ey kırmızı ölüm! Artık mavi hayata elveda!

Şâir — (Andelip eteğinden çekerek) Lakin.. Hay belalı budala!... Hangi renkte olursa olsun ben ölümünüzü arzu etmem... Olmaz...İstemem.

Andelip — (Kendini kurtarmaya çalışarak) Hayır, bırakınız öleceğim.

Şâir — (Bırakmayarak) Olmaz. Ölmeyeceksiniz.

Andelip — Artık hayat bana haram olsun!

Şâir — (Andelip'in kapıdan çıkması için önünü keserek) Olmaz diyorum... Geliniz. Ne yazmak istiyor iseniz müştereken yazalım...

Andelip — (Birdenbire şâirin ayaklarına kapanır. Sonra omuzlarına sıçrayıp kollarını şâirin boynuna ve ayaklarını beline sararak şâiri öpmeye başlar) Ah! Üstad-ı muhterem!... (Öperek) Ne saadet! (Diğer yanağından öperek) Ne meserret!

Şâir — (Boğulmak derecesine gelir ve hayli uğraştıktan sonra kendisini kurtararak) Of!!! Evet, evet... Pek iyi! Oldu! Oldu! Sizinle bir şey yazacağız. (Andelip'in masanın üzerine bıraktığı şeyleri iade ederek) Evvela şunları alınız. (Masanın üzerinde evrak-ı meyanında bir şey arar) Hürriyet kelimesinin suistimal edildiğine ve hürriyet ile edep kelimesinin tev'em olduğuna dair bir şey kaleme almış idim. Onu size vereyim de... Heh! İşte!... Müsvedde hâlinde... (Andelip'e kâğıdı uzatarak) Alınız. Bunu tevsî ve tezyin ediniz.

Andelip — (Kâğıdı iterek) Nasıl! Ben mi!.. Ben mi!... O! Düşünmüyor musunuz üstad-ı muhterem?.. Sizin fikrinizi tahrip be tahrif etmek gibi bir tehlikeye ben kendimi nasıl atarım?.. Bu, bir cinayet, bir cellatlık olur!

Şâir— (Alıklaşarak) Ay!... Öyle ise!... Ne olacak!... Fikrimi ben bulayım; tevsî ve tezyinini de ben mi yapayım?... Size söyleyerek yazdırmamı mı

istiyorsunuz? (Yazıhaneyi işaret ederek) Pek iyi! Canınız sıkılmasın... Oturunuz şuraya. Ben söyleyeceğim, siz yazacaksınız.

Andelip— (Şaşırıp mahcubane) Ah üstad-ı muhterem! Oraya! Sizin sandalyenize oturmak! (Sandalyeyi alıp öptükten sonra oturarak) Bakınız nasıl titriyorum... (Kalemleri alıp öperek) Bu mübarek kalemleri tutmak! (Birdenbire kalkarak) Hayır hayır bir harf bile yazamayacağım! Daha iyisi bizzat siz yazınız.

Şâir — Ben mi yazayım!... O hâlde sizin müşterek eser yazmaktaki vazifeniz ne olacak?

Andelip — Ben mi!

Şâir — Evet sizin.

Andelip — Pek sade!... Siz yazdıktan sonra [8] bende yanlışları tashih edeceğim.

Şâir — (Boğulurcasına bir hâlde hayret ü hiddet ile karışık bir sükutla) A!!!... Siz... Benim.. Yanlış mı!... (Andelip'i gayet ihtiyatla kapıya doğru iterek) Pekâlâ!... Olur. Olur. Fakat bugün pek acele işim var... Sonra biz size haber göndeririz... Şimdi siz teşrif ediniz de beyim..

Andelip — (Şâire dönerek) Zahmet buyurmayınız üstad-ı muhterem! Ben kendim gelirim. Buna pek acele ediyorum... Bilseniz bu benim için ne sürur, ne saadettir... Yakında sizinle teşerrüf edeceğim değil mi üstad-ı muhterem?...

Şâir — Öyle ya! Öyle ya!... Müsterih olunuz. Uğurlar olsun!

Andelip — Allah ömürler versin, benim meslektaşım! (Andelip çıkar. Zukak kapısının kapandığı işitilir)

Şâir — (Bağırarak) Himmet! Himmet!

Dördüncü Meclis

Şâir, Himmet

Himmet — (Kapının önüne gelerek) Efendim.

Şâir — Niçin bu adamı içeriye aldın? Ben sana her kim gelirse burada olmadığını söyle dememiş mi idim?

Himmet — Demiş idünüz.

Şâir — Ay, demek anlayamamışsın?

Himmet — Anladım.

Şâir — Sözümü tekrar ettirme; haydi işine git.(Himmet durur)... NE duruyorsun? Gitsen a.

Himmet — Bir kadun gelmiş. Yanında bir de kokona var... Sizi görmek istiyor.

Şâir — (Taaccüple) Bir kadın mı!... Nasıl kadın?

Himmet — Kadun gibi kadun.

Şâir — Kibarca bir şey mi?

Himmet — (Sırıtarak) Para çıkunı göstermedi.

Şâir — Öyle değil budala...Sanki üstü başı temiz mi!

Himmet — Temuz!...

Şâir— (Etrafa) Mutlaka eş'arıma hayret olanlardan biri olacak. (Himmet'e) Şuradan benim lavanta şişemi ver. (Himmet etrafa bakar) Te! Te! Şurada, küçük masanın üzerinde bir şişe duruyor. Koku şişesi; onu ver. (Himmet şişeyi verir. Şâir saçına, sakalına, üstüne lavanta sürüp şişeyi iade ederek) Şuradan setremi de ver. (Himmet asılı redingotu şâire giydirir) Haydi, git o hanımı buraya getir.

Himmet — Kokonayı ne edeyüm?

Şâir —Onu da beraber götür.(Himmet çıkar) Demek bu hanım alafranga bir şey. Dam donörle geziyor. (Bir müddet sonra rastıklı, düzgünlü ve hiç yaşıyla münasebet almayacak surette süslü ve gayet çirkin bir hanımla tuvaleti mükemmel ve kendisi çirkin bir madam Himmet'in önünde içeri girerler. Himmet gider.)

Beşinci Meclis

Şâir, Nesime, Mari

Şâir — (Nesime'nin yüzüne bakmayarak yerden temanna ile) Buyurunuz Hanım Efendi!

Nesime — (İşve ile selam vererek) Estağfurullah Efendim. Rahatsız ettik.

Şâir — Aman Efendim, o nasıl söz! (Nesime'nin yüzünü görerek etrafa) Vay! Bu ne mashara, ne sakil şey!

Mari — (Şâire yaklaşarak) Bonjur Mösyö!

Şâir — (Mari'yi görüp ekşi çehre ile) Bonjur Madam!

Mari — Pardon!.. Madam değil, Matmazel.

Nesime — Efendim Mari daha kocaya varmamıştır.

Şâir — Ya öyle mi! (Etrafa) Kırk beşlik var.

Mari — Daha nişanlanmadım bile..

Şâir — (Fransızca) Jovü domand mil pardon matmazel!

Nesime — (Yanlıs Fransızca ile) Avok roğrete Mari paparla Fransa.

Şâir — Ne buyurdunuz?

Nesime — Yani.. Şey Mari maatteessüf Fransızca bilmez. Benim

[9] Şâir — Ya!.. Bin defa affınızı talep ederim matmazel.

Mari — Mersi.. Bir şey değil.

Nesime — (Daima işve ile) Geçen de ceridenin birinde...

Şâir — Lütfen oturunuz.

Nesime — (Oturarak) Mersi.. Geçende ceridenin birinde..

Şâir — Matmazel siz de oturunuz.

Nesime — O ayakta dolaşır. Adetidir. Sizin o güzel tablolarınızı seyredecek. Resim meraklısıdır. (Mari odada dolaşır. Şâir yerine oturup endişe ile iki de bir de Mari'ye bakar) Geçen de ceridenin birinde.. Ama bilmem hangisinde.. O kadar çok gazete çıkıyor ki adlarını ezberlemek mümkün değil. Siz hangisini okuyorsunuz?

Şâir — (Gözleriyle Mari'yi takip ederek) Hangisi elime geçerse..

Nesime — Çok iyi ediyorsunuz.. Ne ise ceridenin birisinde kadınlarında erkekler gibi millete hizmet etmesi ve okumak yazmak bilen kadınların gazetelere yazı yazmasını tavsiye etmiş ediniz.

Şâir — (Daima Mari'yi gözetleyerek) Evet. Vezâif-i nisvana dair yazdığım bentte.

Nesime — Ah! Monşer Mösyö!.. Sizin bu bendiniz birçok malumatlı kadınlar gibi cariyenizi de. (Düşünerek) Şey etti.. Aman bakayım ne etti idi?.. Fransızca nasıl derler ona? Aklımdan çıkmış!

Şâir — Antosyazma.

Nesime — Pardon bu kelimeyi bilmiyorum. Ne dediniz?

Şâir — (Hemen masanın üzerindeki kamusu açıp bu kelimeyi bularak Nesime'ye gösterir)Antosiyazma: Tahsin ve taaccübü mucip olmak, hayrette bırakmak, heyecana getirmek, teheyyüç etmek....

Nesime — Hayır, hayır öyle etmedi.. Anlı bir şey etti ama..

Mari — (Nihayette bir resim levhasının önünde iken dönüp) Fransızca an eşek demek imiş. Bunu bana kapkaçı zabil söyledi.

Nesime — (Mari'ye dönerek) Benim dediğim zabilin dediği an değil. (Şâire) Başı anlı bir kelime.. Ankorna... Hayır öylede etmedi..

Şâir — Ankoraje mi? Yani gayrete mi getirdi?

Nesime — Tamam! Evet, işte öyle etti.. (Bu aralık Mari gelip masanın diğer başına oturur ve şâir ile Nesime'nin konuştuğu müddet masanın üzerinde bulunan

kitap, kâğıt, kalem ve saire gibi eşyayı karıştırır. Şâir hem Nesime ile konuşur ve hem de Mari'nin karıştırdığı şeyleri alıp diğer tarafa koyar)

Nesime — İşte bu yazdığınız bendi okur okumaz cariyenize bir cesarettir geldi. Hemen yerimden fırladım, (Yerinden kalkar) kalemi elime aldım, oturdum. (Oturur) Yazmaya başladım.

Şâir — Çok iyi ettiniz. (Mari'nin elinden kitabı alarak) Pardon matmazel!

Nesime — Ebelerin âlem-i insaniyete ettikleri hizmete dair... (Birdenbire) Fakat rica ederim Beyefendi, validem ebe olduğu için ebelere taraftarlık sevdasıyla bu bendi yazdım zannetmeyiniz.

Şâir — Estağfurullah! Valideniz hanımın ebe olduğunu şimdi sizden işitiyorum. (Mari'nin elindeki şeyleri alarak) Pardon Matmazel!

Nesime — İftihar etmek gibi olmasın ama, validem pek mahir ebedir; diplomalı, tecrübeli. Eğer devlethanenize lüzum görünüyorsa....

Şâir — Hayır efendim, bendeniz bikârım.

Nesime — (Kırtarak) Ya öyle mi?... Cariyeniz de dulum.... (Utanıp başını çevirir)

Şâir — (Etrafa) Acaba kendini bana satmak mı istiyor. (Mari'nin elinden hokkayı alarak) Pardon Matmazel!

Nesime — (İşve ile) Dul kadınlara... Hatta pek genç yaşında dul kalan (İçini çekerek) biçare kadınlara dair de bir şey yazacağım.

Şâir — (Sıkıntı ile) Çok iyi edersiniz. [10] (Mari'nin elindekini alarak) Pardon Matmazel!

Nesime — Ebeler hakkında yazdığımı müsaade ederseniz okuyayım. (El çantasından bir kâğıt çıkararak) Pek uzun değil başınızı ağrıtmam.

Şâir— (Sıkıntı ile) Size zahmet olmasın. Bendenize bıraksanız da okusam...

Nesime — Aman beyefendi, yazım pek okunaklı değildir. Ne kadar da olsa kadın yazısı. (Kâğıdı Şâire gösterir.) Baksanıza....

Şâir — (Bakarak) Fena yazı değil. (Etrafa) Tıpkı hamparsum notasına benziyor.

Nesime — Bendimin sernâmesi. (Okuyarak)

Ah! Ebeler! Ebeler!

Ne mühimdir ebeler!

Ellerinden kurtulur

Nice muztar gebeler!

Şâir — O! Maşallah! Siz de şâirlik de var.

Nesime — (İftiharla) efendim bu şiir değil. Mani tarzında beyit. Dinleyiniz. (Okuyarak) “Ebelerin bu âlem-i insaniyet ettikleri hizmetleri inkar edenin Allah iki gözünü kör etsin!”

Şâir — O! Bu pek şiddetli!

Nesime — Dinleyiniz. (Okuyarak) “Düşününüz bir kere; pencerenin önünde oturup elinizi şakağına koyup düşününüz: Ebeler nedir?... Beni beşer olmakla beraber kadındır. Kadın nedir?... Beni beşeri doğurandır. Doğurtan kimdir?... Ebelerdir. Eğer ebeler olmaya idi, beni beşer olmayacak idi.” (Okumasını keserek şâire) Bunu nasıl buluyorsunuz?

Şâir — (...)

Nesime — Koman?

Şâir — (...) Yani alelade!

Nesime — Cariyenize ekşi dediğiniz gibi değildi.

Şâir — Estağfurullah. (Mari’nin elindeki kağıtları alarak) Pardon Matmazel! Yırtılır.

Nesime — (Okuyarak) “Bunca kahraman hareketi, bunca ahrarameti kim doğurdu?... Kadınlar. Kim doğurttu?.. Ebeler. Biz ebelere medyun şükranız. Âlem-i medeniyet he an, her lahza ebeleri ağuş-ı himayesine almalı. İnsaniyet ebeleri kucağında taşımalı.” İşte bu kadar imza: Nesime.

Şâir — Bitti mi?

Nesime — Evet. Şimdi bunu lütfen bir gazeteye gönderiniz.

Şâir — (Şaşıarak) Nasıl! Ben mi?

Nesime — (Rica u işve ile) Affedersiniz. Erkeğim yok ki onunla göndereyim. Genç kadınların da gazete idarelerine gitmeleri münasip değildir. (Kâğıdı şâire verir.)

Şâir — (Kâğıdı alarak) Pek doğru! Veriniz ben Himmetle gönderirim.

Nesime — Himmet mi!. Nasıl Himmetle?

Şâir — Bizim uşak Himmetle. (Mari’nin elinden kalemi alarak) Pardon Matmazel kırılır.

Nesime — (Gülerek) He! Ben Himmet dediğinizi başka şey anladım. Yani Himmet edecek imişsiniz gibi... Sizden bir ricam daha var. Malum ya kadınlar buldukça bunar. Monşer Beyefendi! Şu ilk mülakatımızda göstermiş olduğunuz lütufkârlık pek hayırhah olduğunuza delalet ediyor.

Şâir — (İstemeyerek) Hüsn-i teveccühünüz.

Nesime — Sizden bu kızcağız için de bir ricam var. (Mari kırıtır)

Şâir— Ne gibi?

Nesime — Bunun tiyatroya pek merakı vardır. Evde aynanın karşısına geçip akşamlara kadar kendi kendine oynar. Söylenir. Validesi kızın bu hâlinden çıldıracak diye korkuyor. Kuzum Beyefendi şunun bir çaresine bakın.

Şâir —Buna ben ne yapabilirim?

Mari — (İşve ile) Çok!!? Her şey!...

Nesime — Kız sen sus! Ben anlatırım. (Şâire) Bilmem hangi Paşanın konağında vaktiyle Leblebici Operası oynamış. Sesi güzeldir. Haydi Mari bir şey oku, (Mari bila teklif fena bir sesle bir opera parçası okur)

Şâir — (Kulaklarını tıkayarak) O!!!

[11] Nesime — (El çırparak) Bravo! Bravo!

Şâir — (Devam etmek isteyen Mari'ye) Kâfi! Kâfi! Yorulmayınız.

Nesime — Beyefendi. Şu kızı yeni amatör kumpanyalarından birine tavsiye ederseniz minnettarınız olurum. Sayenizde mal, mülk sahibi olur.

Şâir — Fakat hanımefendi bu amatör kumpanyaları bugün varsa yarın yoktur, iane-i milliye modası geçince, yani artık halkımız iane veremeyecek bir hâle gelince, bu amatörlerin de işi bitecek... Hem niçin diğer temelli tiyatro kumpanyalarından birine girmiyor?

Nesime — A beyim bu amatörler ortaya çıkalı bu temelli tiyatro kumpanyalarının temeli kaldı mı ya... Hem validesi diyor ki genç kızlar için (Hicapla) tiyatro kumpanyaları pek tehlikeli imiş.

Şâir — Vâkıâ orası öyle ise de..

Mari — Tiyatroda direktörden tutunuzda ta en küçük rol oynayan aktöre varıncaya kadar (Ezilip büzülerek) kızların yanına sokulup kulaklarına dehşetli, hem pek dehşetli şeyler söylerler imiş.

Nesime — (Taaccüple) A! A!

Mari — Bazı kere suflör bile.

Şâir — Evet. Evet.

Mari — Perde çeken herifi de sayar isek... Sonra biletçiler falan.. Cümlesi arsızlık ederlermiş..

Nesime— İşte bunun için validesi Mari'nin Heveskaran Kumpanyasına girmesini istiyor.

Şâir — İyi ama orada da direktörler pek sert, pek acayip. Aktörler ağreb-i garaip....

Mari — (Ayağa kalkıp şâire) Aman beyim! Siz bilirsiniz.

Şâir — Pek iyi. Elimden geldiği kadar çalışırım.

Nesime — (Kalkarak) Lütfunuzla var olunuz Monşer Bey.

Mari — Teşekkür ederim.

Nesime — Teşekkür ederiz.

Mari — Teşekkür eder.

Şâir — Kim?

Mari — Validem.

Nesime — (Şâire sokularak) Lütfen cariyenizi de bir gazete idaresine tavsiye eder ve bir muharrir takdim eder iseniz arzu ettiğiniz vecihle çalışırım.

Şâir — (Biraz infial ile) Takdime lüzum yok.. Tavsiye etmek kâfi.

Mari — (Nesime'nin taklidini yaparak) Lütfunuzla var olunuz Monşer Bey.

Nesime — Minnettarınızım. (Temenna eder)

Mari — Minnettarınızız. (Reverans yapar)

Şâir — (Her ikisine hitaben) Minnettarınızdırlar.

Nesime ve Mari — (Beraber) Kimler?

Şâir — Valideleriniz.

Mari — (Rol yapar gibi) Ah! Siz ne kadar büyük, ne kadar güzel; ne kadar merhametlisiniz. (Şâirin elini tutarak) Veriniz elinizi tutayım. Benim oynayacağım rolün nasıl olduğunu göreceksiniz.. (Şâirin elini bırakarak) İşte size aşıkâne bir parça. (Kollarını açarak) Gel beyim gel... Gel beni üzme. Sizi seviyorum. Sizin için ölüyorum... Gel kucağıma ah: Hain! Ah! Zalim!..., Beni reddediyorsun he! Öyle ise ben senin kucağına atılayım! (Hemen şâirin boynuna sarılır)

Nesime — (El çırparak) Bravo! Bravo!

(Şâir — Kendini Mari'nin kolları arasından kurtarmaya çalışır. Bu aralık Himmet içeriye girer. Mari'yi şâire sarılmış görünce hemen arkasını döner)

Altıncı, Meclis

Evvelkiler Himmet

Himmet — (Arkası dönük olduğu hâlde) Efendim geliyor.

Şâir — (Mari'den kendini kurtararak) Ne geliyor?

Himmet — (Daima o hâlde) Misafir.

Şâir — (Taaccüp ü hiddetle) Yine mi?

Mari — (Şâire yaklaşarak) Nasıl rolüm?

[12] Şâir — (Mari'yi iterek) Himmet yüzünü dön. (Himmet kemal-i tereddütle döner)

Nesime — (Kahkaha ile gülerek) Galiba Himmet oyundan müteessir oldu.

Himmet — (Önüne bakarak) Efendim, Suudi Efendi geliyor.

Şâir — (Telaşla) Buyursun! Buyursun! (Etrafa) Başka türlü bu kadınlardan kurtuluş yok.

(Himmet süratle çıkar)

Nesime — Erkek misafir mi geliyor?

Şâir — Evet, evet. Onunla mühim bir işimiz var da... Ben sizin tavsiyenamelerinizi yazarım. Siz bir adam gönderip aldırınız.

Nesime — Mari'yi gönderirim; alır.

Şâir— (Telaşla) Hayır, hayır. Ona zahmet olmasın.

Mari — Öyle ise gönderiniz... Yahut (İşve ile) lütfen siz getiriniz.. Beyoğlu. Tarlabası. Yirmi dokuz.

Şâir — Beyoğlu.

Nesime — (İşve ile) Müsaadenizle beyim. İnşallah teşekkürle gelirim. (Kapıya doğru gider)

Mari — (Gayet oynak bir hâlde) adiv beyimo. Tarlabası. Yirmi dokuz. Mari. (Nesime ile beraber çıkarlar)

Şâir — (Arkalarından bakıp geniş bir nefes alarak) Of!!!

Fakat bu ne kepezelik!... Vâkıâ kadınlarımızın da ittihat-ı yekdiğeriyle irtibatı elzem ise de... Bu biçim Beyoğlu yadigarlarıyla değil!...

Yedinci Meclis

Şâir, Suudi ve sonra Himmet

Suudi— (Pardösüsü omuzuna atmış ve elinde kalın bir baston olduğu hâlde yıldırım gibi bir süratle girip telaşla) Evvela kısacık sabah-ı şerifler hayrolsun.

Şâir — Vay! Suudi Efendi... Birader sefa geldin. Seni Allah yolladı. Pek müşkül bir mevkide kalmış idim.

Suudi — (Gezinerek) Resmiyeti bırakalım.. Sen sabahçı şâirlerden olduğun için vâkıâ sabahları seni bulmak, görmek adet olduğunu bilir isem de.. Deminden tıraş olurken düşündüm, taşındım. İlan-ı hürriyetten beri herkes tiyatro merakına düştü. Kimi oynuyor. Kimi yazıyor. Biz ne duralım? Dedim. Hemen bana bir tiyatro

piyesi yazıvermek fikri geliverdi. O kadar güzel ki adeta kaymak gibi... Seninle beraber bunu yazmak için hemen buraya geldim. İşine gelir, değil mi he?

Şâir — Fakat ben...

Suudi — (Şâirin sözünü kesip masanın etrafında dolaşarak) Bu mükemmel bir piyestir. Zihnimde hepsi tamam. Yedi dakika içinde baştan ayağa kadar yaptım. Görüyorsun ya, ne kadar süratle çalışıyorum! Değil mi he?... Yedi dakika da bunu yazabiliyor idim de... Fakat aklıma sen geldin.. Malum a geçen gün amatör tiyatrosuna gitmek için sen bana on buçuk kuruş ödünç vermiş idin. (Sola geçerek) Bu hatırıma geldi. (Şâire dönerek) İşte o anda kendi kendime dedim ki: “ Haydi gidip şunun parasını vereyim” (Elini yeleğinin cebine sokar)

Şâir — (Kalkıp elini uzatarak) Adam sende. O kadar acelesi yok idi.

Suudi — (Cebinden bir diş hılâli çıkarıp dişini karıştırarak) Fakat vermeyeceğim; dedim.

Şâir — (Endişe ile) Vermeyecek misin?

Suudi — Hayır. Sana on değil. On bin, on beş bin kuruş vereceğim.. Bu yazacağımız işte bunun için geldim.

Şâir — Affedersin birader. Benim ancak...

Suudi — Ancak oturup yaz.

Şâir — (Şaşırarak) Sen niçin yazmıyorsun?

Suudi — Ben pek asiyim. İmlayı doğru yazamam. Hem de ayakta dolaşmalıyım. Zira ben başkaları gibi değilim. Bir piyesi yazacağım vakit onu hem [13] yazar, hem oynar. Seyrederim. Taklidini yaparım. (Teheyyüc ile gezinir) Evvela sahneyi tertip edelim, bu gayet elzemdir. Bunu hiçbir müellif düşünmemiş. Yalnız yazmış. (Şâirin önünden masayı kaldırıp sağ tarafa götürür, şâir sandalyesi üzerinde onu boş kalır) İşte mizansen böyle olacak. (Şâirin önüne bir sandalye koyarak) Gördün mü? (Daima sandalyesinde oturan şâirin kollarından tutup kaldırmaya çalışarak) Ben başka türlü çalışamam.

Şâir — (Suudi’yi men’ etmek isteyerek) Dur canım, ne yapacaksın?

Suudi — (Şâirin kollarından tutmuş olduğu hâlde masaya doğru sürükleyerek) Sus!.. Şuraya otur, canımı sıkma. (Şâirin ortada kalan sandalyesini alıp şâire vererek) Al şunu haydi! Haydi! Otur.. (Dolaşır) Piyesimin eşhasıyla dolaşırım (Sıçrayarak) Onlarla çarpışıyorum. Dövüşüyorum... (Bir tavr-ı taazzumla) Nasıl he!.. Hazır mısın? Yaz bakalım.

Şâir — (Etrafa) Hay, çılgın hay?

Suudi — (Gezinerek)Piyesin ismi... Meşrutiyet.. Bu isim nasıl?.. Hürriyet mi diyelim. Yahut adalet. Veyahut müsavat.. Veyahut uhuvvet. Veyahut....

Şâir — (Suudi'nin sözünü keserek) Hayır, hayır ilk isim iyi.

Suudi — Pekâlâ! Meşrutiyet olsun... Yirmi dört perde, kırk sekiz korniş.. Şey.. Tablo diyecek idim.. Sahne bir meydanlık, (Dolaşarak) sık bir ormanda geniş bir meydanlık.. Hiç ses seda yok. Saat onu çalar.

Şâir — Nerede, ormanda mı?

Suudi — Ormanda.

Şâir — Canım ormanda saat olur mu?

Suudi — Sen karışma yaz.. Saat onu çalar. (Masanın üzerindeki çingırağı alıp ın defa çalar. Himmet koşarak gelir.)

Himmet — (Nefes nefese) Geldim, efendim geldim.. Aşağıda idim. Koşa koşa geldim.

Suudi — (Şaşırarak) Ne istiyor?

Himmet — Siz çingırağı çalmadını mı?

Şâir — Senin için değil Himmet.

Suudi — (Himmet'i dışarı iterek) Senin için değil dedik ya. Haydi işine, bizi rahatsız etme.

Himmet — [Çıkarak taaccüple] Acayip? [Gider]

Sekizinci Meclis

Şâir Suudi

Suudi — Tatsız şey!. Tam tatlı yerinde böyle kesmek?.. Tekrar başlıyorum. Saat onu çalar. [Çalmak için çingırağı alırken]

Şâir — [Çingırağı vermeyerek] Çaldı ya,

Suudi — Çaldı ama bu uşak..

Şâir — Bir daha çalarsa o vakit yirmiye çalmış olur.

Suudi — Bu da doğru. [Fesini arkaya doğru giyer. Pardösüsünü manto gibi omuzlarına atar. Beline kılıç gibi bastonu sokar.] Bir genç kahraman halecanıyla gezinir.

Şâir — Bu oyun askeri bir oyun mu?

Suudi — Hayır. Meleki.

Şâir — Meleki ne demek?

Suudi — Melek kelimesinin ahirine bir yay-ı nisbi ilave edince Fransızca feeri kelimesinin tercümesi olur.

Şâir — Ya! Demek bu oyun cinli, perili bir şey.

Suudi — Evet. Evet... Sen yazmaya bak.. Vaka Peri-i Hürriyet ile İfrit-i İstibdat arasında geçiyor... Ben öyle saçma şeyler yazmak istemem. Böyle esaslı olmalı... Piyesimin içinde öyle uzun uzun can sıkıcı nutuklar yok. Kısa cümleler. Fakat manidar.

Şâir — Eşhası da iki kişiden mi ibaret.

Suudi — Yok canım. Daha çok eşhası var. Sırası gelince söyleyeceğim... Mesela zalim namında biri [14] vardır ki tiren rolüdür. Sonra bir de ihtiyar. Nurani yüzlü biri var. Bu da adalettir. İkinci perdede birçok masum çocuklar var. Bunların da ismi Uhuvvet... Ah! Görsen!.. Komik rolünü görsen!.. Parmağın ağzında kalır. Kör, topal, kambur bir şey bunun da adı Müsavat...

Şâir — Bu oyunda hiç kadın yok mu?

Suudi — Var... Ümit ve Sabır isminde iki genç kız var. Bunlar kanatlı melek rolü yapacaklar. Görsen ne parlak olacak, ne parlak!... Ne alkışlar alınacak! Bu melekler daima peri-i hürriyetin başı ucunda uçacak... İşte mizansen dediğin böyle olur... Fakat bu melekleri nasıl uçuracağım? İşte buna aklım ermiyor.

Şâir — Adam sende! Düşündüğün şeye bak. Bu günlerde nageh-zuhur olan bu kadar amatör aktör kumpanyalarının bu kadar mahir direktörleri var. Elbet birinden biri uçurur.

Suudi — Her ne ise bunu sonra düşünürüz. Haydi sen yazmaya bak.

Şâir — Dese ki bu senin piyesin mükemmel bir sahne-i meşrutiyeti irâe edecek?

Suudi — Evet. Ama ikinci perdeden sonra. Birinci perde peri-i hürriyet ile uhuvvet-i istibdat arasında mücadele. Hem pek devamlı bir mücadele. Bazı öyle kolpular var ki uhuvvet-i istibdat peri-i hürriyete galebe edecek gibi görünür. Bereket versin araya o ihtiyar adalet. O pir-i fani girer de iş değişir.. Ay az kaldı unutuyordum. Bu eşhas meyanında bir de şir-i pençe-i ittihat namında biri var, işte en genç rol budur. Korkuyorum ki bunu layıkıyla oynayacak bir aktör bulamayacağım.

Şâir — Canım elbet bu rolü oynayan da bulunur.

Suudi — Bakalım. Bunu da sonra düşünürüz. Haydi, sen yazmaya bak.

Şâir — Bu senin peri-i hürriyet dediğin asker mi?

Suudi — Asker, hem de kahraman bir asker. Haydi sen yazmana bak, [Heyecanla dolaşmaya başlar ve masanın önünden geçerken beline kılıç gibi takmış olduğu bastonunun ucuyla masanın üzerindeki kağıtları kitapları yere düşürür]

Şâir — [Yerden kitapları toplayarak] Dikkat et birader.

Suudi — Sözümlü kesme, Peri-i Hürriyet'in söylediklerini dinle, [Ayaklarını yere vurarak at gibi sıçrar]

Şâir — Ne o! Sen at gibi sıçırıyorsun.. Peri-i Hürriyet at üzerinde mi?

Suudi — Hayır, sabırsızlıkla tepiniyor. [Dehşetli bir tavır alıp sedasını değiştirerek] İşte otuz üç saatten beri beni burada bekletiyorsun, nihayet gelecek misin İfrit! Gelecek misin sefil! Alçak! Yoksa benim oraya gelip suratına birkaç tokat vurmamı mı bekliyorsun? (Bu aralık Himmet şiddetle içeri girer.)

Dokuzuncu Meclis

Evvelkiler Himmet

Himmet — (Hiddetle) Ne! Ne!.. Bana mı tokat vuracaksınız? Geliniz. Vurunuz bakalım!

Suudi — Bu herif deli midir nedir! (Himmet'ten uzaklaşıyor)

Şâir — Himmet ne oluyorsun?

Himmet — Ne olacağım. Bu benimle uğraşmak istiyor. Deminden çingırdağı çaldınız. Sonra “Yalan çaldık” dediniz. Şimdük de bu efendi ben gelmiyorum diye bağırıyor. Gelmezsen tokat vuracağım diyor. Haydi geldün de vursun bakayım.

Suudi — Bu söz sana değil sen İstibdat mısın?

Himmet — Evet. Oldum.

Suudi — Ne oldun.

Himmet — İstibdal.

Şâir — Himmet öyle değil... Sen işine git.

Himmet — (Başını sallayarak) Çok şey!... Çok şey!... (Öfke ile gider)

[15] Onuncu Meclis

Şâir, Suudi

Suudi — (Kendini toplayarak) Nerede kaldığımı unuttum... He! Evet. (Tekrarlayarak) Nihayet gelecek misin İfrit! (Birdenbire yerini ve sesini değiştirerek) Bu anda sahneye bir adam atlar. (Atlayarak) Bu gelen İfrit-i İstibdat'tır. “Ey! İşte geldim” diye bağırıp Peri-i Hürriyeti öldürmek için yatağanını çeker. Bunun üzerine Peri-i Hürriyet dehşetli bir tavır takınır. (Yerini değiştirip

diğer tarafa şâirin karşısına geçerek) Geldin he diye bağırır. İfrit hücum eder. (Elleriyle, ayaklarıyla, omuzlarıyla hücum hareketleri yapar) Alçak! Sefil! Denî! Kendini müdafaa et bakayım. Elimden kurtulabilecek misin? Seni geberteceğim. (Bastonunu şâire doğru sallamaya başlar. Şâir evvela kitapların arkasına büzülerek kendini müdafaa eder ise de Suudi işi azıttırdığından nihayet şâir masanın altına girer. Suudi de masanın üstüne çıkıp muharebe ediyormuş gibi elinde bastonu etrafa sallar. Bu esnada içeri de bir gürültü işitilir)

Şâir — (Masanın altında) Aman! Suudi birader!.. Dikkat et.. Masa devrilecek..

Suudi — (Masanın üzerinde sıçrayarak) Dur! Sus! Geberteceğim!

Şâir — Masa devrilirse altında ezileceğim.. Ben İfrit-i İstibdat değilim, Suudiciğim!

Suudi — (Masanın üzerinden inip mülayemetle) Rica ederim, sözümü kesme. Fikrimi alt üst ediyorsun. Hem artık korkma mücadele hitap buldu.

Şâir — (Masanın altından çıkıp sandalyesine ilişerek) Oh! Çok şeker!.. Vurulan kim?

Suudi — İfrit-i istibdat, vuruldu. Otların arasına yuvarlandı ağır yaralı. (Yere yatıp uzanır) İşte böyle yere yatıyor.. O Peri-i Hürriyet'te İfrit-i İstibdat'ın yarasını sarıyor fakat ve ihtimam mı beyhude. Çünkü İstibdat ölecek. (Sesini kısarak) Sesi çıkmıyor ancak işitiliyor.

Şâir — (Yazarak) Böyle sessizce daha iyi oluyor.

Suudi — (Köpek gibi uluyarak) Ah! Canım yanıyor! Yanıyorum. Göğsüm yanıyor. Yanıyor...Ah! İmdat! Su!.. Yanıyor. Su yetiştiriniz su!

On Birinci Meclis

Evvelkiler Himmet

Himmet — (Elinde bir kova ile girerek) Yangın mı var? Nerede? Neresi yanıyor?

Suudi — (Doğrulup yerde oturarak) Yine mi bu!

Şâir — Bizi rahatsız etme Himmet.

Himmet — (Şaşkın bir hâlde) Yangın yok mu?

Suudi — (Daima oturarak) Sen deli misin, nesen?

Şâir — Bu ne sersemlik!

Himmet — (Elindeki kovayı gayriihtiyari bırakarak) O!! Amma yaptınız he!

Suudi — (Kovanın yere dökülmesinden ürkerek derhal sıçrayıp kalkarak)
Aman!

Şâir — (Himmet'in alnında bir yara görerek) O ne? Alnındaki bu yara ne?

Himmet — (Eliyle yarayı ovuşturarak) He?...Hani yok mu o dolabın
üstündeki taş bebek.. İşte o kafama düştü.

Şâir — Hangi taş bebek?... Korkarım benim Venüs heykelini düşüdüñ?

Himmet — Ben düşürmedim. Siz burada depreşürken o kafama düştü.

Şâir —[Meyusane] Kırıldı mı? Benim o güzel heykelim kırıldı mı?

Himmet — Kırıldı ya?

Suudi — Sen de bunun için mi buraya geldin?

Himmet — Onun için gelmedim. Sizin gürültüyü komşular duymuş, İmam
Efendi bekçiyi göndermiş. Artık bu evden çıksın demişler.

Şâir —[Birden fırlayarak] Ne??? İşte bunun imkânı yok. Ben bu haneden
gayet memnunum. [Hemen masayı kaldırıp eski yerine koyar]

[16] Suudi — Canım bu mesele ile sonra meşgul olursunuz. Böyle ufak tefek
şeylerle işimizi terk etmeyelim. Haydi başlayalım. [Eğilip yerden bastonu alır.
Himmet bunu görünce kendisini dövecek zannıyla dışarı fırlar]

On İkinci Meclis

Şâir, Suudi

Şâir — (Suudi'nin üzerine atılıp tutarak) Ne yapıyorsun? Uşağımı dövecek
misin?

Suudi — (Gayet sükunetle) Hayır... İfrit-i İstibdat öldü. Peri-i Hürriyet
kılıcı kınına sokuyor.

(Kılıcı kınına koyar gibi bastonu sol tarafına sokar)

Şâir — (Bastonu çekip aldıktan sonra tekrar Suudi'nin eline vererek) Hayır.
Hayır... Artık Peri-i Hürriyet olmaktan vazgeç. Bastonu adam gibi eline al. Bu
sabah bu kadar kâfi.

Suudi — İyi ama....

Şâir — Alt tarafı sizin evde ikmal ederiz.

Suudi — Yok!!! Mümkün değil. Bizim ev pek dardır. Bundan sonraki
perdeler çok kalabalık.

Şâir — (Suudi'yi dışarı iterek) Öyle ise تنها bir yerde geniş bir konak
tutarız. Şimdi birçok boş konaklar var... Haydi uğurlar olsun!

Suudi — Evet evet. Ben otuz beş boyunda on yedi metre arzında salonlu büyük bir konak biliyorum. Ucuzca onu tutarız.

Şâir — Olur. Olur. Hemen git, sahibini bulur isen orayı kirala. (Suudi çıkar)

On Üçüncü Meclis

Şâir sonra Himmet

Şâir — (Saatine bakarak) Öğle olmuş. Koca bir sabah vakti zayi oldu. (Çağırarak) Himmet Himmet!

Himmet — (Gelerek) Geldim Efendim.

Şâir — Haydi pılını pırtını topla da defol bakayım. Bana senin gibi sersem uşağın lüzumu yok.

Himmet — Beni kovuyor musunuz?... Neden?

Şâir — Sebebin mi soruyorsun?... Sebebi ben sana her kim gelirse evde olmadığımı söyle diye tembih ettiğim hâlde sen buraya âlemi doldurdun.

Himmet —(Davranarak) O!!! Bana bakın efendi... Ben işimi bilen uşaklardanım. O sizin dedikleriniz gele idi mutlak yok diyecektim.

Şâir — (Taaccüple) Benim dediğim mi?

Himmet — Evet.

Şâir — Benim dediğim kim?

Himmet — Hekim.

Şâir — (Şaşkınlıkla) Ne!!! Hekim mi!.. Ben sana hekim gelirse mi dedim. Her kim gelirse dedim. Hay ahmak! Budala! Sersem! (Şâir ahmak budala sersem dedikçe Himmet geri geri çekilip nihayet dışarıya fırlar. Şâir masasına meyusane bakarak) Eyvah! Eyvah!... Yazık şu kaybettiğim vakt-i sabaha!.. Belki (...) olacak bir neşide-i hürriyet yazıp iştihar edecektim!

Son

1.4.6 Hayren⁸⁷

25 Senelik İngiliz Mağazası

Yol Çantaları	Her mevsim için son moda kaşmirler
El Çantaları	Elbiselik hırkalar
Yaka ve Gömlek	Yünlüler
Kravatlar	Fanila son moda
Fanila Çorap	Çiçekli

⁸⁷ Son sayfada bulunan ilan bir İngiliz giyim markasının adı ve reklam ilanidir.

Mendiller	İngiliz Kadifeleri
Sofra Örtüleri	Patiska ve Çarşaflık
Havlular	Bezler
Kuş Tüyü ve Yün	Dantela Kurdela
Yorganlar	ve saire
Yer Muşambaları	
Ve Hasırlar	
Ve saire	

Beyoğlu Dörtyol ağzı Rus Konsultosu karşısında numara 479
Şubesi Galata'da Eski Voyvoda ittisalında numara 87

1.5 Sayı 5 – 1 Temmuz 1325/14 Temmuz 1909

1.5.1 Kapak

Birinci Sene Numara : 5 *** Nüshası : 5 Kuruş *** Temmuz Nüshası

Resim 159: Sayı 5 Kapak sayfası

1.5.2 Serâb⁸⁸

Milli Roman

Celal Esad'a

[305] Her akşam kaleminden avdette vapura binerken artık âdet olduğu üzere aynı gazetecinin eline sıkıştırdığı Stamboul'u alarak vapura girdi; izdiham arasında, iskele üstünde yürürken insanların âdetin elinde ne zebun bir oyuncak, ne zayıf, hatta isyansız bir esir olduğunu düşünerek gülüyordu. Çünkü, mesela, işte kendisi, ilan-ı hürriyetten beri, nasılsa geçen temmuzun o faal ve hararetli

⁸⁸ Mehmet Rauf Bey, Resimli Roman Mecmuası, 1 Temmuz 1325/14 Temmuz 1909, Nr.5, s.305-352.

günlerinde, bir iki defa rastgele almış olduğu bu gazeteden bâdi-i emirde birdenbire hoşlanarak her gün bu gazeteyi okumayı âdet etmiş olduğundan bugün artık onu okumaksızın rahat edemeyecek, ve onun yerine diğer Fransızca gazeteleri okumaya razı olamayacak bir hale gelmişti. Bu âdet Türkçe gazeteler için de aynıyla hükmünü icra ediyordu; her gün Tanin , Yeni Gazete, İkdam ve Sabah gazetelerini okumasa rahat etmek ihtimali olmadığını itiraf ediyordu. Ve en adi hareketlerimizde hükmünü bu kadar kuvvet ve tahakkümle icra eden bu âdetin anasır-ı hayatımıza müteallik mesail-i mühimme ve mehibede ne kadar gaddar ve zulümkâr bir saik-i hayat olduğunu düşünün düşünün kamaraya girdi ve bir yer bularak oturdu.

Fotoğraf 28: “Serâb muharriri: Mehmet Rauf Bey” [s.305]

İlk hareket olmak üzere, âdetin kuvveti hakkında meşgul olan fikriyle fark ederek gülmeye başladığı bir tavır-ı malumla Stamboul’u açıp kıvrarak baş makaleye göz gezdirdi, sonra yine ikinci hareket-i malume olmak üzere, içerisini açıp “Tiyatro ve Konserler” sütununa bakmak üzere iken, karşısında oturan genç ve gayet güzel bir kadın nazar-ı dikkat [306] ve meftuniyetini birden o kadar ehemmiyetle celp ve cezbe etti ki gazeteyi ihmale mecbur kaldı; ve belli etmeksizin gazeteyi kapayıp yanına bırakarak, bu kadını tetkik ve mülâhazaya koyuldu.

Yirmi beş yaşlarında olan bu kadın, her manasıyla Rum hüsn-i cazibedarının o kadar nefis ve mutena bir numune-i anydı ve nefsinde cemetmiş olduğu meziyat-ı cevhiyle ve şekliyesiyle kadın, hakkındaki emel ve hayaline o kadar tetabuk

ediyodu ki, senelerden beri bi-his kalan ruhunun en derin köşelerinde nagehan bir tezelzül-i arzu-yı elîmle mustarip oldu.

Senelerden beri, hayat-ı izdivacının sevkياتına uyup hayat-ı ezvaka vedaya mecbur kaldığı zamandan beri, bütün mevcudiyetiyle en âteşin, bir iştiyak-ı mütehassirane hissettiği, böyle nefis ve cazibedar bir mevcuda ilk defa rast gelmiş olduğunu kendi kendine itiraf ediyordu. Ve karşıdan, birdenbire ruhunu zapt ve işgal eden iştiyak-ı müteellimaneyle tetkik ettikçe, malik olamayacağımızı bildiğimiz, yalnız uzak bir seyirci olmak üzere kalacağımız bütün saadetlere karşı ruhumuzu zirüzeber eden izdiham-ı âmal ü âlâmla içi sızlayarak, belki böyle güzel ve şayan-ı arzu kadınların huzurunda bininci defa olmak üzere duyduğu bir hissi tekrar kemal-i meraretle duydu: Buna malik olan ve sonra, asıl, ah Yarabbim, asıl sevilen erkekler de mi vardı?

Lakin bu kadar mesut olmak için bu erkeklerin diğerlerinden ne farkları ve başka ne meziyetleri var idi? Şüphesiz, bu saadet, parlak bir meziyetten ziyade, bir hayr-kâr tesadüfün mahsul-i lütuf ve inayeti değil miydi? Bir kadın ne kadar mutena ve berrin olursa olsun kendini teslim edeceği erkeği ezher cihet meziyat-ı faika ashabından biri olduğundan ziyade, reh-i hayatına tesadüfünden dolayı tercih ve intihap ettiği bir hakikat-ı bedihiye değil mi idi? Ve bu hakikati tekrar bir kere daha kabul ettikten sonra, hayatında bu kadar müstesna ve güzın bir tesadüfe nail olamayışını tekrar içi sızlayarak itiraf etti. Zaten hayatımız âdet ile tesadüfün elinde zalim ve müfteris bir pençe içinde metanet ve ihtiyarını kaybetmiş sefil bir hastalıktan başka bir şey miydi?

Ah Yarabbi, hayatın bütün saadetleri, bütün zevkleri bile böyle birer mahsul-i tesadüf olduktan sonra... diye acı acı düşünürken on beş sene evvel, mektepten çıkıp da namütenahi emellerle, keskin arzularla, bir sürü müzehhep, rengîn, müşemmes hahişlerle sema-yı hayata atıldığı, ve ilk mest-i pervas arasında, dört taraftan hücum edip kendini teneffüsten men ve mahrum eden heva-yı muzîk-i muhit içinde boğulduğu zaman başlamış ve izdivacının ilk senelerine kadar devam etmiş olan yirmi ile yirmi beş yaşının arasındaki [307] beş senelik buhran-ı hadd-i bedbininden kalma bir temayül-i seriyle tekrar kendini bu kadar suhuletle siyah ve matem-engiz mülâhazata sevk ve teslim edişini gülerek telakki etti. Ve şu telakkinin de bir âdetin eseri olduğunu düşünerek gülmek arzusunun çoğaldığını hissediyordu. Siyah veya münevver fikirler ve mülâhazaların sevk-i vukuattan ziyade kendi temayülümüzün mahsulü olduğunu senelerden beri tasdik ve kabul etmişti. Demek

bugün kendisinde, karşısında hüsn-i şaşıadalarının hale-i envarıyla mutat olarak saltanat-ı cevazibi içinde mesut ve mutena yaşayan ve neşrettiği heva-yı muattar-ı hüsn ü garam sayesinde her nazarda kemal-i suhuletle peyda ettiği asar-ı incizap ile mest ve mağrur olan o kadar müstesna, o kadar cazibedar Rum güzeli karşısında hissettiği meftuniyetle beraber zuhur etmiş bir de cidal var idi; hayatının itiyat-ı huzuruna tebean nikbin ve şu andaki temayülüne tebean bedbin olmak arasında bir cidal... Bir cidal ki ikincinin birinciye galebesiyle biteceğini zannediyordu, filhakika nur-ı hüsnîyle ruhunu hercümerç eden şu güzel kadının huzur-ı letafetinde derin bir meraret-perverlikle hayatını, mazisini düşünüp ömrünü bu kadar itminan ve rahat ile yaşamaya müsaade edecek her türlü lütuf ve nimetten mahrum olduğunu kabul ve itiraf etmesi, nikbinliğin külliye hezimetiyile ve ruhunun tekrar bedibin ve hevl-luûd mülahazalarla işgaliyle nihayet bulmuştu.

Bir kere, evvela mektep hayatını düşündü, nasılsa babasının mazhar-ı muhabbeti olamayıp asıl annesinin perestîş-didesi olan çocukluk hayatında, daha henüz on üç yaşında iken bu istinat-ı şefkatinden de bu mukaddes kadının daha pek genç iken müteverrimen vefatıyla mahrum kalmış ve babası, altı ay sonra tekrar evlenerek kendisini bir sene sonra, yeni karısının ibram ve ısrarına suhuletle razı olup geceli mekteplerden birine def ve teb'id etmişti. Demek ki hayat kendisine daha ilk hamlede, bütün başka çocukların anneleri gibi babalarının da mazhar-ı muhabbeti olarak bu iki aguş-ı şefkatte hâr ve mesut ömür sürdükleri bir senede iken, büyük ve zalim bir tekme vurmuştu; bu tekmenin zulüm ve gadrini ise o vakitten ziyade asıl bugün derin derin sızlayarak teslim ve takdir etmekte idi. O vakit ise, her ne kadar büyük bir hicranla günlerce ağlamış sızlamışsa da sabavete mahsus bir takdirsizlikle az zaman sonra çabukça lakayt kalarak her şûrişi teskin eden tevali-yi eyyamla bu yara da nasırlanarak, validesinin hayal-i muazzezi, sabavetinin en kıymetli, fakat her gün bir parça daha silinerek gittikçe külliye zail olmuş bir hayal-i bâid-i saadeti gibi kalmıştı.

Bunun için mektepte geçirdiği beş sene [308] zarfında kendini en çok işgal eden şey maziyesinden ziyade âmal-i istikbali idi. Ve Yarabbi, bu âmal o kadar mebzul ve müzehher, o kadar namütenahi ve müşemmes idi ki bugün bütün bunları gülmeden tasavvur etmek muhal idi. Beş on kişinin nasılsa peyda olmuş ve rastgele kendisine telkin edilmiş teveccühlerinin semere-i teşviki olmak üzere kendisini büyük bir adam olmak fikrine alışmış, bütün saadetlere namzet bulmaya suhulet ve keyifle âdet etmiş olduğundan istikbal-i hayatı kendine mukmir geceler gibi sarf-ı

nilgün, ve bütün servet ve saltanatı ile kendini müebbeden meftun-ı işari etmiş olan müneccim semalar gibi namütenahi, müzehhep ve nermin görünmekte idi.

Resim 160: “Aynı gazetecinin eline sıkıştırdığı Stamboul’u alarak...
(Sahife: 305)” [s.308]

Şimdi nasıl içi yanarak tahattur ediyordu: Mektebin bahçesinde kumların üzerine uzanıp, adeta âşık olduğu nücun izmirarlarına nasb-ı nigâh-ı perestîş ederek geçirdiği yaz gecelerinin serseri-pervaz rayihaları, yaprakların feşafeş-i deraguşu, tuluların bîkr-i şiiri, gurupların telatun-i hüzn-i hunini, her şey, her şey onun için, derin, mukavemetsi-sûz bir aşkla rapt-ı kalp ü hayat ettiği birer güzel şeydi; bugün düşündükçe, kendisinin ne namütenahi bir kabiliyet-i hiss ü aşk ile dünyaya gelmiş olduğunu, en gayrimahsus nağmeler ile müştak-ı ihtizaz-ı terennüm olan bir rebap gibi, nasıl en manasız mehasin-i şiir ile lerzişdar-ı şiir ü garam olduğunu kemal-i hayretle görüyordu. Ve bu kabiliyet-i pervaz ve galeyan ile yirmi yaşına kadar mektepte kapalı, ve her türlü vakadan hemen hemen kâmilan mahrum ve uzak olarak geçirmiş olduğu hayat-ı şebabında, her türlü tehakkik-i saadeti yalnız istikbale tahmil ederek yaşayıp tamam yirmi yaşına girdiği yani bütün bu en âteşin temayyulat-ı aşk u iptilanın en ziyade müstaid-i galeyan bulunduğu bir sırada, mektepten çıkarak bütün şevk-i âmal ile âlem-i hayata daldığı zaman ilk tesir olmak üzere uzun müddet mahpus olduğu kafesinde en sevgili bir emel-i yagâne olmak üzere çırpındığı [309] pervaz-ı serbest için müştak iken birden bu saadete kavuşunca heva ile, namütenahilikle düçar-ı sır-ı gece olarak uçamayıp, kanatları izhar-ı acz eden ve mütellimane sukuta mecbur kalan, biçareliği içinde mütezalimane dövünen bir kuş gibi, ilk harekette sersem bir acz ve meskenet içinde

mahsur kalmış ve cerihalar daha ilk temasta kanamaya başlamıştı; ve bu başladığı gibi, yalnız aynı müşabehetle devam etti; yani mektep hayatının pür-emel gecelerinde umduğu, beklediği gibi ferih ve fahur pervaz edeceğim zannettiği asuman-ı hayatta, her an boğularak, bu hava-yı zehir-âlûdi teneffüse muktedir olamayarak, her gün başka bir ceriha ile nalan ve şikeste-bal, her an bir başka elemle mecruh ve giryan sürünmekten başka bir şey yapamadı.

Resim 161: “Her manasıyla Rum hüsn-i cazibedarının... (Sayfa:306)”
[s.309]

Bugün, bu her gününü başka bir acz ve mezelletle, başka bir elem ve sefalet içinde sürünerek geçirmiş olduğu hayatını düşündükçe, bunların sebebini de tayin edebiliyor idi. Bir kere, evvela, son derece mahcup ve mağrur idi; mektepten çıktığı ilk aylarda, mürur-ı zamanla zail olmak üzere, birkaç kişi içine girmek veyahut bir yerde birkaç söz söylemek lazım gelse, kızardığını hissederek harap ve müteazzi oluyordu; halbuki namütenahi âmal-i saadet ü muvaffakiyet ile mahcubiyetin bu tesadümü kendini tahrip eden pek elîm bir tesadüf idi; sonra, zengin değil, adeta fakir idi? ve mektepten çıkıp bu gurur ve mahcubiyetle her ânı kendisini son derece tazip etmiş olan müracaat ve tezelluat-ı namütenahiyeden sonra, ancak Dahiliye Mektubi Kalemi'ne şayan-ı kabul görülebilmekle nail olduğu iki yüz elli kuruş maaşla pederinin gayrimuntazam olmak üzere ve ekseriya birçok tazallümlerden ve

keza tezellüllerden sonra verdiği bir o kadar miktarla ancak beş yüze balığ olan varidat-ı mahiyesi, kendince, muvaffakiyet-i şebabına hail-i azîm teşkil etmekte idi; istediği gibi giyinemez, istediği gibi yaşayamazdı? Gayrimuntazam bir surette çıkan bu iki maaşın ekseri kifayet etmediği gençlere mahsus bir hiffet-i mecnunane ile, hatta kâfi gelmek ihtimali var iken bile, mesela bir aylık medar-ı maişetini bir günde veya bir gecede dört rüzgâra savurduğu zamanlar, beş parasız eve avdetlerinde, yahut, [310] herkesin bir tehalük-i zevk-cuyane ile mesirelere şıtap ettiğini gördüğü hâlde, parasızlıktan evde mecbur-ı uzlet kaldığı günlerde, kendini kahreden, derin, pek derin yeislerle harap ve zebun kalırdı. Bütün bu hâllere, son derece muhteris ve garam-perver, son derece meyl-i perestişle malul olduğunu ilave edince ve tabii olarak, bu kadar meftun-ı mehasin bir genç kalbin, bir şairin kavlince, her türlü mehasini nefsinde cem etmiş olan güzel kadınlardan uzak ve mahrum geçmeye mahkûm olan şebab-ı pür-hararetini mülâhaza edince ilk sinin-i şebabının nasıl tahammül-sûz âlâm ve ıstırabata bir geda olduğu, bedbinliğin ne zalim bir inat u iftirası ile hayatını mahv ve tahrip etmiş bulunduğu kolaylıkla tezahür eder.

Ah Yarabbi, şimdi nispeten büyük bir refah içinde geçen hayatında, bu yirmi ile yirmi beş arasındaki beş senelik sefalet-i elîmeyi düşündükçe, kalbi hâlâ bakiye-i teellümatla sızlamaktan bir an hâli kalmaz idi; ömrünün yalnız saadet için halk olunmuş en müsait, en hassas, en bahtiyar olmaya layık bu en güo kzel seneleri en zelil bir mahrumiyet içinde nasıl harap olmuştu; bütün bu mahrumiyetlerini şimdi uzun uzun düşündükçe, bu hassasiyet ve kabiliyet-i iştıyak ile, bu mahrumiyetin sokaklarda aç ve serseri sürünen bir köpek hayatından yüz bin kere daha ziyade elîm olduğunu kabul ediyordu; bahusus kendini en çok teellüm eden şey, devr-i istibdadın en faal ve en zalim ve en mütehakkim bir zamanına rast gelen bu senelerde şebab-ı münevverinin sevk ve meyliyle, bütün emel-i mevcudiyetini teşkil eden saadetlerin beş on hain ve gaddar köpeğin murdar keyiflerine, mülevves hodkâmlıklarına kurban olmakta olduğunu bilmesi, adilane bir idarede, elbette kendi iktidarına göre tatyib ve terfihiyle muvazzaf olması lazım gelen bir hükümet-i müşfikede bu sefaletlerin vücuda gelmeyeceği meseleleri idi.

Ve bu elemeler arasında son derece bir rikkat-i teellüm ü tamarruz kesp etmiş olan mevcudiyetiyle, sağından, solundan, her tarafından zehirlenerek, parasız, ve yalnız bundan dolayı, hiçbir muvaffakiyetsiz geçen ve hayatından artık bulantı veren bu senelerin kendisini ne kadar harap ettiğini kimse bilemezdi; sonra, her gün

tevali eden bu kadar yeislere rağmen, nasıl olduğunu bilmediği bir feyz-i cuşâcuş ile, yeniden ve kemal-i mebzuliyetle tenebbüt eden ezhar-ı âmal ile meşamm-ı ruhu muattar olarak, senelerden beri müştak ve muntazır olduğu o parlak dil-pezir aşk ve saadete nihayet bugün nail olacağı ümidiyle, o tenezzühlere şıtab ettiği, o akşama kadar elîm ve öksüz bir intizarla [311] bekleyip bekleyip de nihayet haykıra haykıra ağlamak arzusu veren bir matem-i hırman ile tekrar gamgin olarak, yine mahrum, yine sefil ve ebediyen, ebediyen mahrum ve sefil kalacağına kani olarak avdete mecbur olduğu o pazar ve cuma günleri... Ah bunlar ne kadar çoktu!...

Halbuki etrafında birçok akranlarını görüyordu ki, bunlar eğleniyorlar, şen ve şatır görünüyorlar, itiraflarında büyük muvaffakiyetlerinden bahsediyorlardı; ve onlar kemal-i neşe ve muzafferiyetle muvaffakiyetlerinden bahsederlerken, bunu kizb ve mübalağadan hangisine hamletmek lazım geleceğinde tereddüt ederek, mübalağa olsa bile, mübalağa edilecek kadar mevcut bir zevk ve saadet olması lazım geldiğini düşünür, ve yalnız parasızlıktan, yalnız bu dert-i elîmden dolayı kendinin mahrum olduğu bu saadetler için derin derin ve acı acı matem tutardı.

Bazen bu matemler arasında, kolu kanadı kırılmış olarak sefil ve zebun sürünürken, tuğyan ettiği olurdu; etrafında, yegâne meziyetleri, yalnız falanın oğlu veyahut falanın damadı olmaktan ibaret bulunan, süfliyetlerinden, adem-i liyakatlarından başka bir hususiyetleri bulunmayan birtakım esafilin nail oldukları servetleri, ve bu servetlerin sayesinde ihraz ettikleri saadetleri gayz ve husumetten köpürerek telin ederdi. Ekseri köprüden geçerken arabalarıyla rast geldiği bu beylerin koşup yüzlerine tükürmek, “Ah alçaklar, hırsız köpekler!..” diye haykırmamak için cebr-i nefse lüzum görürdü; hatta bu galeyan bazen adeta bir buhran haline çıkardı, o zaman mesela, köprüde durup, o arabalarıyla çiğnedikleri hayatların üzerinden, gurur-ı muvaffakiyetle istihkar ettikleri halkın arasından geçerlerken o vükela denilen bir sürü esâfilin üzerine hücum edip, tokatlanmak, kendi de sille tokat arasında mahvolacağını, ezileceğini bilerek son bir hamle-i intikam içinde bu kadar bir muzafferiyetle olsun mahvolmak arzularına düşerdi.

Bahusus onun gayz ve husumetle telin ettiği, yalnız hakk-ı saadetini değil, hakk-ı hayatını da bu kadar lakaydane bir tevekkül-i mütezellilane ile cellatlarına teslim edip, sonra da hayatta bir sebep-i lezzet, bir hakk-ı istifade bularak yaşayabilen bu miskin ve zelil halk idi; zira bu tahakkümün sebep-i vücudu, bu halkın hayat hakkında arzusuz ve emelsiz yaşayabilmesinden, bu sefalet-i

ruhiyeden başka bir şey olmadığını teslim ederdi; demek halkın meskenet-i zelilanesi ile tagaddi eden bu istibdad-ı hunharane muhakkak ve meşru idi...

Ve bu canavar, bu kudurmuş istibdadı meşru ve muhik olmak üzere tanımaya mecbur olması ona felaketlerin en gayrikabil-i tamiri gibi geliyordu, bu mücadele arasında, bazen [312] bütün bu teellümata daha ziyade tahammül edemeyeceğini ikrar edip, hayatın bu nihayetsiz âlâmından kurtulmak için, ölümü ve intiharı düşünürdü; ve bu intihar arzusu pür-raşe-i hayat olan müştak-ı aşk ve saadet-i ruh için, o kadar feci o kadar elîm bir ihtimal olmakla beraber, haklı haksız yalnız bu, yok olmak ve artık mustarip olmayıp hissetmemek ona o kadar derin bir rahat olarak görünürdü ki, hemen bunu icraya teşebbüs raddelerine geldiği çok olmuştu.

Resim 162: “O kadar mesnetsiz o kadar cazibedar güzellik karşısında..
(Sahife:306)” [s.312]

Aşk mı?... Elbette, sevmiş, ve sevilmişti; zaten kendisi o fitrat-ı ateşin ile yaratılmış nefis ve rakik ruhlardan idi ki, sevecek muayyen bir kadın bulamadığı zamanlar bile kalbi sevicecek bir kadın ihtiyacıyla pür-aşk ve perestiş bulunurdu; vâkıâ nail olduğu bu saadetler emelleri kadar yüksek ve derin aşklardan mütecellit değildi. Fakat yine mahmum bir şevk ve iştihak ile sevmekten, ve yine isteğim kadar sevilmiyorum ateşiyle yanmaktan hâli kalmamıştı; zaten onun mevcut ve muhayyel, bu vecihle yani ateş ve iptila ile, sevmediği bir an-ı hayatı bulunamazdı; daha mektepte iken, her hafta mektebe, o tatil günü rast gelinmiş ve hayal-i dilberi ruhunu bir incizap-ı mestane ile raptetmiş bir hüsnün bakiye-i hatırasıyla mest ve

meshuf olarak avdet eder, ve sonra, haftalarca bu nûkhet-i hüsnün müştak pervaz-ı şuhisi olarak vakit geçirirdi; onun için, hayatı, kamilen aşk ve iptiladan ibaret geçmiştir denilebilirdi; ve bundan dolayı idi ki, o aşk namını yalnız sevildiği zamanlarına hasredip sevdiği zamanlardan ibaret olan bütün eyyam-ı hayatına aşk namını fazla görmekte idi. Fakat bugün gösterdikleri meyl ve arzudan yarın nadim olmuş gibi, mucip olacakları elemi takdir edemeyerek veyahut daha doğrusu [313] ehemmiyet vermeye lüzum görmeyerek verdikleri vaat-i aşktan gayet suhuletle rücu eden bu vefasız kadınlar arasında, hayat-ı âşıkane de zehir ve merareten ibaret kalmıştı...

Nihayet büyük aşkına o vakit tesadüf etti, büyük, yani izdivacına müncer olan son aşkına... İşte hayatının en esaslı, en büyük vaka-yı yegânesi bu, macera-yı sevda idi.

Ve şimdi kamarada, hâlâ nazar-ı meclubiyetini zapt ve teshir etmiş olan bu nefis ve müstesna Rum dilberini ruhunun en elîm emvac-ı hırs u âmalıyle temaşa ederken, gözünün önüne bugün on senelik zevcesi olan kadının genç ve dilber hayal-i latifi gelince, gözlerini kapayarak, o hayal-i pür-şîirin hatıra-i aşkıyla nim mesut, mazisinin bu kızla ilk tesadüfünden başlayıp nihayet bir izdivaca müncer olan bütün vakayisini tahattura başladı.

Resim 163: “Şimdi o ilk şebabının taravetiyle gözünün önüne genç ve dilber hayal-i latif gelince... (Sahife: 313)” [s.313]

Onu ilk defa olarak vapur iskelesinde görmüştü; kendisi vapurla daha yukarıdaki bir iskeleden gelmekte iken, bu hanım yanında diğer iki kadınla beraber, yanaştıkları iskeleden vapura binmek üzere idi ve bu siyah çarşafın aguş-ı haririndeki vücut-ı latif birden kendisini o kadar cezb ve teshir etmişti, revîş-i

mahmuru, eda-yı latif ve dilberî ile kendisini bir sehab-ı nûkhet içinde sararak önünden geçerken, her hâliyle o kadar meftun etmişti ki vapur geriye kalıp da çıkmak lazım geldiği zaman onu tekrar görebilmek için tehir etmiş, ve hemen beraber gibi çıkmışlardı? Bu kısa müddet zarfındaki naçar beraberlikten sonra köprüye çıktığı zaman mest ve mahmun idi. Ve tekrar hayalî ve mahrum birkaç günlük bir aşk hummasıyla yanıp tutuşacağını düşünerek bir sûziş-i elîm ile kalbi yana yana kalemine gitmiş, akşama kadar bütün işlerinde ruhu elîm bir emel-i marizane ile pür- helecan olarak çalışmıştı, akşamüstü vapura tekrar gelip biletini alarak girmek üzere iken, karşıdan tekrar birdenbire onun zuhurunu görünce birden o kadar müteheyyiç oldu ki, ağlayarak feryat etmemek için kendini pek güç [314] zapt etti; bu tesadüf tahammülün fevkinde bir saadet vermişti. Ve hanımlar önünden yine kendisini bir sehab-ı nûkhet-i şuh içinde sermest-i âmal bırakarak geçip vapura girdiler, kendisi de onları mümkün mertebe fazla görebilmek için muvafık bir yer arayarak, münasip bir yer bulmamakla beraber, gelen gidenin girip çıkarken açtıkları kadınlar perdesinin arasından belki mümkün olup görürüm ümidiyle, bir yer seçip oturdu.

Zaten şimdiye kadar her rast gelip kendini medhuş-ı emel bırakan hüsnün huzurunda hissettiği bu mevcudiyetini tarumar eden galeyan-ı namütenahi-i havas ile yine pür-ateş olarak bin türlü arzuların hücumlarına mağlup beklerken o esnada hanımların oturduğu yerin perdesini aralık edip çıkan kahvecinin açık bırakmış olduğu yerden onu aldı. Fakat bu sefer yüzünü açık olarak bir saniye gördü; ve kalbini o kadar şiddet ve tahalükle hoplatan bu rüyet-i nagehanı meftuniyet-i mevcudiyesini teyit ve tezyit edecek bir surette hüsn-i tesir etti; her an şu perdenin bir daha aralık kalıp kendisine bu lütuflâr rüyet-i cemali müsait bırakmasını temenni etmekte ve fakat bir aksilik “Şimdi çıkacak, şimdi...” diye pür- helecan kalarak beklemekte iken vapur iskeleye yanaşmış olduğu hâlde onun zuhur etmediğini görünce taaccüp ederek hayret içinde kalmış ve kendi çıkacağı iskeleye muvasalat edip de onu göremeyerek çıkmaya mecbur olması büyük bir felaket diye telakki etmeye başlamış idi ki, perdenin aralıklanıp birdenbire yine onun hüsn-i bülendi, tavr-ı müstesnasıyla zuhurunu görününce heyecanından tekrar sendeledi. Nasıl? Bu güzel ve genç kız demek aynı köyde oturmakta idi. Ve şimdiye kadar aynı heva-yı muhit içinde yaşamış olduğu bu hüsn-i mümtazdan bihaber kalmış olmasını büyük bir felaket olmak üzere telakki ederek aynı zamanda bugün bile, bu kadar geç kaldığı halde bu kadar lutf-ı tesadüfe vâkıf olmasına derin bir inşirah ile

minnettarlık hissediyordu. Ve adeta birbirlerine sürünerek, onun heva-yı muhitiyle mest ve münevver, buy-ı latif-i mevcudiyetiyle muattar kalarak, iskeleye çıktılar, fark ettirmeksizin takiple ikametgâhını ve bu vesile ile kim olduğunu olsun öğrenmek merakını o kadar galip buldu ki ağır ağır kalarak, aralarında epeyce bir mesafe bırakmak şartıyla gözlemeye başladı. Rıhtım boyunda yürüyorlardı, ve iskelenin üstünde kendisince pek malum olan bir yalının önüne geldikleri zaman genç hanımın yanındaki kadından birinin kapının merdivenlerine çıkarak kapıyı çaldığını görünce, yüreği tekrar şiddetle hopladı, nasıl demek, bu hanım... Nurettin Beyefendi'nin kerimesi idi, öyle mi?

O zaman hatıratına icra-yı nazarla Nurettin Beyefendi'nin bu yaşta bir kerimesi olup [315] olmadığını düşünmeye başladı; kendileri bu köye taşınalı altı sene olmuştu, bu hanımın en aşağı on sekiz yirmi yaşlarında bulunduğundan, demek taşındıkları sene erkekten kaçmamış olsa bile kaçmak üzere bulunmuştu; o halde, tanıyamamış olmasını, tahattur etmeyişi haklı buluyordu; her halde, hakkındaki tafsilat-ı lazıme almak niyetiyle ve kemal-i hüzn ü esefle bu hüsn-i güzideyi o yalıda bırakıp, avdete muztar kaldığı zaman, mevcudiyetinin, bir tesadüf sevkiyle yeniden ne büyük emellerin elinde esir ve mazbut kaldığını görerek dalgın ve sersem yürümekte idi; evine geldiği zaman, her gün tesadüfleriyle kendisini mest ve merbut eden latif hayalat-ı hüsn ü garamdan bu sefer daha farklı olmak üzere, iki kere tesadüfen başka, bu mevcut-ı güzünün kendi köyünde de ikamet etmekte olmasından dolayı, kendisini daha ümitle, yani daha kuvvet ve arzu ile merbut bulmakta idi. Ah nasıl olup da bu hanıma hulul edebilmeliydi, Yarabbim?... Nasıl edip de bu mevcut-ı berrine bir tesadüfle ruhuna bahşettiği saadet ve iştiyakın derece-i galeyanını ifham ederek bu galeyanın onların birbiri için vücut bulmuş olduklarına bir delil-i bâhir olduğunu anlatabilmeliydi?...

İşte şimdi bu hululün, hissiyatını ona ifham edebilmenin adem-i imkânından mütevellit bir hüzn ve kasvet ile ruhu harap ve pür-zucret idi, en evvela hemşiresinden, sonra validesinden belli etmeksizin vaki olan tetkikatıyla, bu hanımın filvaki Nurettin Beyefendi'nin gelinlik bir kerimesi olduğunu, isminin İclal olup gayet terbiyeli ve namuslu bir ailenin yegâne bir şükûfe-i mutenası bulunduğunu öğrenmişti. Bütün bugünkü hissiyatıyla, bu aldığı malumatla bu hususta son derece müsataid-i faaliyet olan ruhu bir galeyan-i hadd-i incizap ile mahmum kalarak, yemekten sonra, hemen tekrar sokağa fırlamış, karanlıkta rıhtıma kadar inmiş, tekrar bir kere daha yalının önünden, başını kemal-i hasret ü

meftuniyet ile kaldırıp pencerelere vakf-ı enzar ederek geçmiş, kendisini bu saadete yakın ve mümas addedecek bir mukareneti olsun mümkün bulmayı bir saadet-i gayr-i müterakkıb olmak üzere telakki etmeye kadar varmıştı. Ah, hiç olmazda her gün uzaktan olsun bir kerecik görmek nasip ve mümkün olsaydı...

Şimdi, on sene sonra, bu kadınla beraber geçmiş on senelik bir hayat-ı saadet ve istirahattan sonra, evvela hüznün ve yeis ile başlamışken, takibinde devam ederek nail olduğu alâim-i merak ve alaka ile mesut ve pürneşe kaldığını tahattur ederek, on beş günlük bir takip-i musirden sonra; ilk mektubunu takdim edişindeki, ve sonra bunun cevabına nail oluşundaki tafsilatı göz önüne getirmek büyük zevk oluyordu? On beş gün evvel ilk tesadüfte bütün mevcudiyetini haz ve istila etmiş olan yeis ve zucretten [316] sonra, on beş gün geçer geçmez mahaza cüret-i âşıkaneşinden dolayı nail olduğu bu muvaffakiyetin neşesiyle ne kadar mesut ve bahtiyar olmuştur, fakat Yarabbim, bu on beş gün ne büyük müşkülât ile çarpışarak, ne mütemadi, ne her gün izdiyat eden bir hareret ve hüsrân ile geçmiş, ve nasıl her an ihtiyatsızlıkla o zamana kadar nail olduğu lütuflara veda etmek mecburiyet-i elîmesine mahkûm olmuştu, yahut, nasıl her saniye, bir gün evvel gösterilen lütuf ve nümaşatı gayr-i müesses veyahut mevhum farz ederek, bir gün sonra buna da nail olmazsa; en yüksek tabakat-ı asumandan en sefil bir hakikat-i mezellele artık sukut edeceğini düşünmekten titreyerek yaşamış idi. Bugün muvaffakiyetinin verdiği bir istihfaf ile, bütün bu müşkülâtı artık o kadar temenni edilen saadete mazhariyetinin verdiği fûvve-i saadetle ilk mektubunu aldığı saatte bütün mevcudiyetini bir helecen-ı latif ile imla etmiş mestî-i bi-bedeli tahattur ediyor idi.

Resim 164: “Vapur iskelesinde tesadüf...(Sayfa: 313)” [s.316]

Kadın yazılarına mahsus latif bir biçimsizlikle yazılmış olan bu mektup hâlâ gözünün önünde idi. Bunda kendisinin nazar-ı dikkatten dûn kalmamış olan takibat-ı mütemadiyesinden sonra gelen bu mektubunun büyük bir serzenişe sebep olmaya layık olduğu bu serzenişin ise, kendisinde rast gelinmekte olan terbiye-i müstesnaya bedel bir tecavüzkârlık bulunması sırf kendi hakkında mevcut olan teveccühün zail olmasına bir sebep-i mecbur görülmesinden mütevellit bulunduğu gayet latif ve nisvî bir üslup ile anlatıldıktan sonra, bu takibe geçilerek, buna da bir sebep aranıp, bu kadar inat ve ısrar ile devam olunan bu takibin kendisini lekelemek ihtimalinin muhabbeti bedihi olan böyle bir zattan gizli kalmamak lazım geleceğinden bahsolunuyor idi. Kendisinin en hoşuna gitmiş olan birkaç mühim cümlesi ise şu merkezde idi:

“Nazar-ı dikkatinizi bu kadar celp edecek bir meziyeti kendimde görememekte olduğumdan mahaza [317] sizi irşat için şu kâğıdı yazmaya mecbur oldum. Evet, beyefendi, rica ederim, dikkat ediniz ve basirette kusur etmeyiniz; daha doğrusu, mademki aramızda tesis-i münasebet ihtimali yoktur, bütün bu takiplerden vazgeçiniz...”

Yolunda birçok niyazlardan sonra, şayet bu mektuba mutlaka cevap vermek hususunda ısrar edilirse, geceleri saat beşten sonra, rıhtımdan geçmesi, ve yalının önüne gelince, bir sigara yakmak için kibrit çakarak, kendini tanıttıktan sonra, kapının üstündeki pencereden hanımın uzatacağı bir tirenin ucunda bulunacak olan iğneye mektubu geçirip çekilip gitmesini tembih ediyordu.

— Bu ne kadar ihtiyat Yarabbi! diye düşündü. Sonra da “Ah, kadınlık!” diye güldü. Daha doğrusu, yalnız, “Ah, hanımlık!” demek lazım geleceğini düşündü, hanımlığın letafetlerinden birisi de böyle çocukça masumiyetlerle izhar-ı hissiyat değil miydi?

Resim 165: “Kapıyı çaldığını görünce...(sahife: 314)” [s.317]

Hemen oturarak lazım geldiği gibi, hatta lüzumundan fazla âteşin ve pür iştihak bir mektup yazdı; bunda, şimdiye kadar kendine bir taarruz bulamayan, bir cihet-i teessüs tayin edememekle mustarip olan hayatına artık tayin ve maksada muvaffak olmuş olduğundan bahsederek bu muazzez emelinin lütfen reddedilmemesini istirham ediyordu.

Ah şimdi, on sene sonra bile, bu mektupları alıp verdiği geceleri düşünürken ne garip bir raşe-i tahatturla sarsılıyordu; bir kere akşama kadar bu mektup alıp vermek onu bir mülakata hazırlanıyormuş gibi mest ve mesut ederdi, sonra, bu muamele o kadar esrar ve heyecan ile vuku bulurdu ki bu heyecan ve esrar onun müştak-ı tahassüs ruhu için en leziz bir gıda-i saadet idi. Bahusus ilk gece... Nasıl titreyerek, nasıl görülmekten ve ilk hatvede bütün [318] ümitleri kaybetmekten korkarak, o her gün o kadar lakaydi içinde geçtiği bu şimdi artık muazzez bir ehemmiyet ahz etmiş olan yalının önünde tevakkuf etmişti; meğer bir hiçle kaybederek son derece müteallim olacağımız bir saadet için nasıl derin bir merbutiyet-i kalbiye hissedermişiz diye düşünüyor idi, kapının üstündeki pencerenin önüne gelmiş, sigarasını yakmak için gibi bir kibrit çakmış idi; yukarıdan pancurun arasında beyaz bir şey gördü; iki dakika sonra, başından doğru bu beyaz şeyin inmekte olduğunu fark etti; işte şimdi bu beyaz şey elinde idi; ve bu küçük kâğıt parçacığını, birisi rastgele şu anda buradan geçer de kendisini bu vaziyette bulursa, ne yapacağını düşünüp, harap ve sersem olarak, ve merbut olduğunu iğneden çıkarıp titreyerek kendi mektubunu bu iğneye geçirdikten sonra

bir işaret olmak üzere tireyi bir kere çekmiş, ve bu tirenin öbür ucunda perestîde-i hayatının kendi perestişine muvafakat ettiği hâlde mevcut olduğunu düşünmekten mütehassıl mahzuziyet içinde, kağıdının suudunu fark ederek, elindeki muattar mektubu dudaklarının üzerinde sıkarak meşgul, oradan uzaklaşmış, doğru bu kağıdı okuyabileceği bir ziyanın saye-i lütfuna ilticaya şitap etmişti; bu kâğıtta yalnız şu sözler var idi:

“Bu kâğıtçık, kemal-i husus ve samimiyetle size “bon nuvi!” der efendim!”

Ah bu kâğıdı nasıl buselere müstağrak etmiş, o gece nasıl dünyalara malik olmuş gibi mesut ve hurrem evine avdet etmişti. Ve bundan soran her gece, yağmur çamur demeyip, mutlaka giderek kendi mektubunu verip bir gece evvelki mektubunun cevabını almayı âdet etmişti. Tevali eden bu mektuplar sayesinde, aralarında gittikçe bir teklifsizlik peyda olmaya başlıyor, münasebetlerinde büyük bir samimiyetin tezayüdünü görerek memnun oluyor idi. Şimdi bütün yazdığı mektuplarda, en harareti istirhamlarla bir şeyi, yegâne ve son bir lütfu rica ediyor idi? Kendisini görmek ve görüşmek! Halbuki gelen cevaplarda hiç bu cihet kâle alınmayarak, yalnız görüşmemek elemelerinden bahsolunuyor, yalnız bu adem-i imkândan şikâyet ediliyordu.

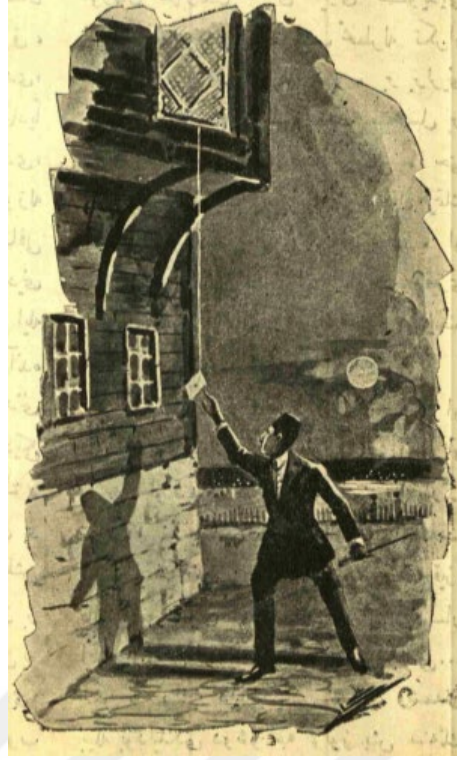
Ve şimdi, hatıratının arkasından bir şitap-ı tiz-perde koşarak, ilk vaat-i mülakatı tebşir etmiş olan mektubu tahattur ediyor idi. Ah bu mektup kendini nasıl saadette deli etmişti, bunda deniliyordu ki: “Hayli zamandır bir mülakat tayininde ısrar ettiğinizi görerek sizi memnun etmek için bir çare taharrisile meşgul idim; ve bu çareyi bulamamaktan dolayı meysus olarak bu bahsi meskût geçirmekten başka bir şey yapamamakta idim; fakat bugün nihayet bu çareyi bulduğumu tebşir ile bahtiyarım.” Ve mahal-i mülakat tayin [319] olunuyordu: Kanlıca’nın tepelerinde buluşulacak, orada, koruda uzun uzun görüşülecekti.

Ve ilk yevm-i mülakat nihayet gelip de sabah erkenden yüreği çırpınarak uyandığı vakit, nasıl şevk ve şetaretle sıçramış, nasıl hemen giyinerek evinde oturamayıp, saat-i mülakata hayli zaman varken sokağa fırlamış idi; ve nasıl, onu beklemek için, tayin olunan yerde dolaşmaktan başka bir çare bulamayarak, ilk saatte Kanlıca tepelerine şitab etmişti; ve nasıl, Yarabbi, nasıl an-ı mülakatı, kalbi mütemadiyen saadette çırpınarak, şevk ve tehalükle beklemişti; nihayet, saat-i muayyen hulul edip de dört gözle yola bakmakta iken karşıdan iki çarşafli hayalin zuhurunu görünce, bütün vücudunu serapa düçar-ı tezelzül eden ne şedit hissiyat ile sarsılmıştı. Hâlâ şimdi bile, o anda vücudunu zapt etmiş olan raşenin şiddetini

tahattur etmekte idi. Geleceğini bilerek beklediği bu o kadar muazzaz mevcudun hayatında ne büyük bir vazifesi olduğunu ihtar etmek isteyen bir zaaf-ı medhuş ile düşecek gibi kalmış idi. Nihayet bir an oldu ki, karşıdan bir eda-yı latif ile, bir tebessüm-i şuh ile gelen bu güzel hanım, on hatve yakın bulunuyordu; aman Yarabbi şimdiye kadar yirmi otuz mektup alıp vererek birbiriyle adeta teklifsiz olmuş, hiçbir surette yabancılıkları kalmamış olan bu iki mevcut için ne müşkül bir an-ı garip idi!

Ruhların birbirine o kadar mukarenet ve itilafı, ve vücutların bu yabancılığı huzurunda gayet mustarip beş on dakika geçirdikten sonra ancak birbirlerini bulabilmişler, tekrar akd-i muvanesete edebilmişlerdi; şimdi düşünürken bu ilk mülakatı, ve bunu takip eden mülakatları, o zaman her birinden ayrı ayrı duyduğu saadetleri, bir lerziş-i latif-i tahatturla tekrar hissediyor idi. Sonra, birbirlerini görüp daha yakından tanımaktan mütehasıl bir şiddet-i muhabbetle cesaretleri daha artmış, hatta mülakatları, yalının bahçesine bile nakletmek imkânı elde edilmiş idi. O zaman, o saadetine pür- heyecan şitab eder, ve genç kızı bahçenin mukarrer olan bir köşesinde kendisine muntazır bulurdu.

Ve nihayet, bu deliliği, genç kızın odasında buluşmaya kadar çıkarmışlardı; ah o gece, o kendini ne kadar avdetsiz bir surette sevdiğini ispat için, yalıdaki odasına kabul etmek zaafını göstermiş olan genç kıza karşı bu daveti kabul etmek cinnetini izhar etmiş olduğu o hayatının belki en mühim gecesi... Lakin ne büyük bir delilik etmiş idi, ve şimdi bile bu deliliğini düşününce otuz beş senelik hayatında biriktirmiş olduğu ihtiyat ve akıl ve mantık ahkâmına o kadar münafi buluyordu ki [320] o harekete cesaret eden adamın kendisi olduğunu inkâr edemeyerek hayret ediyordu.

Resim 166: “İğneye mektubu geçirip...(Sahife:317)” [s.320]

On gün devam etmiş olan muacciz bir yağmurdan birbirini göremeyerek, iki şuride-dil, çıldırmışlar, nihayet, müştak ve şeyda genç kızın odasına vaki olan davetini kabul etmek cinnetini göstermiş, ve gece saat beş raddelerinde yalının kapısından küçük hanım tarafından içeri alınmıştı; bin raşe, bin heyecan ile, doğru hanımın odasına sevk olunmuş, ve orada ilk serbesti-i mülakat arasında, mesut ve pür-telaş iken bir ayak sesi işitilerek nihayet birisinin gelip kapıyı vurması üzerine ne yapacaklarını şaşırmışlar, hemen ilk ateş-i heyecan içinde bir köşede bulunan ayaklı bir aynanın arkasına saklanmaktan başka bir çare bulunamamış, içeri giren valide hanımefendinin kendisini meydana çıkarmak için gelmiş olduğu zannıyla bitap ve perişan, her şeye mütevekkil, beklerken, gayet adi başka bir mesele için gelmiş olduğunu anlayınca, bahusus kadın dışarı çıkıp da aynı sevinçle kollarını açarak kendini bekleyen nedime-i ruhunu nasıl deraguş etmiş olduğunu şimdi tekrar düşünürken hâlâ müteheyyiç olmaktan nefsinin men edemiyor idi. Ah bu gece...Meğer bu genç kızı o kadar uzun uzadı mektuplarla, ve sonra, mükerreren, saatlerce, hatta günlerce görüp öğrendim zannettiği bu genç kızı tanımamakta bulunduğunu nasıl itirafa mecbur olmuştu. Bu akşam onu o kadar başka, o kadar cevval ve faal görüyordu ki, kendi şebab ve aşkıyla bu cevvaliyet ve faaliyetin beraberce kemal-i sükûn ve akil ile bu geceyi uslu uslu geçirmeleri muhal olduğunu

kendi kendine itiraf ediyordu. Halbuki, evvela buraya olan daveti kabul [321] ettiği zaman aklına gelmemiş bir şey var ise o da bu yolda âşıkane, evet, fakat aynı zamanda mecnunane bir harekette bulunup kendine, bir cinnet-i şebab arasında verilmiş olan bu müsaadeyi suistimal etmek idi.

Halbuki kendisi kadar mahmum ve müştak, hâr ve meshuf bir tabiat-ı âşıkane insanı aşk ve visale davet eden böyle bir kış gecesinin aguş-ı nevazişinde, bu kadar müsait-i şerait dairesinde, yanında kendini sevdiğini, hiçbir bir emelinin diriğ edilmeyeceğini, her hareketiyle, her tavrıyla gösteren bu kadar âteşin ve cevval bir genç kız bulunduğu hâlde, cebir ve ketm-i nefse ne dereceye kadar muktedir olabilir idi? Fakat namus-perverlik onun ruhunda o kadar müesses bir hatt-ı mevcudiyet idi ki, bu tehlikeyi mümkün olduğu kadar ifhama çalışarak, ilk kararları vecihle sabaha kadar yalnız ve beraber durmak münasip olamayacağını söylemiş, izin istemişti; genç kız kendinin nasıl bir tehlike içinde bulunduğundan bir gaflet-i kâmile ile bihaber, nûkhet-i vücudunun, revnak-ı nazarının, şuhi-i şebabının kendini seven, haşmet-i vücudunun namütenahi ve çıldırtan saadetler vaat eden tantana-ı servet ve nefasetiyle mest ve münevver kalmak için her kaydı kırmaya müheyya olan bir delikanlının ne derin ve pür-rad fırtınalarla harap olmakta olduğundan gafil, lakayt ve şen, gülüyor, pürgû, söylüyor, ilk defa göstermiş olduğu bu cesaretin büyüklüğünü takdirden hâli kalmamakla beraber, bu cesaretin aynı zamanda bizzat kendisini nasıl derin ve çaresiz tehlikelere maruz bıraktığını tahmin ediyordu.

Resim 167: “Karşıdan iki çarşafı hayalın...(Sahife:319)” [s.321]

Delikanlı, ilk hareketinde kollarının arasında vereceği saadetlerle beraber, hissedeceği namütenahi ezvaka müstağrak olarak kalmak emelinin girdapları arasında ruhu bir tehevür-i haris içinde çırpınırken, onu böyle bihaber, lakayt ve hatta şen bulmakla, bir arzu-yı tuğyan hissediyordu. Kendi kendine: “Nasıl, küçük hanımefendi, demek siz keşfedemediniz ki [322] sizi benim şiddet ve elemle seven, ve bir iştihak-ı âteşin içinde özleyen bir delikanlıyı uzun bir kış gecesi, yatak odanıza kabul etmekte ne büyük bir tehlike vardır, öyle mi? Öyle ise, bu gafletinizin cezasına izhar-ı liyakat etmiş olmuyor musunuz?” demek istiyordu; ve sonra diğer taraftan onu bu saadetinden dolayı nadim edip, meyus ve perişan neşe-i muzafferiyetiyle mest ve mağrur kalkıp gitmeyi bir cinayet addetmekten de hâli kalmıyordu; ve nihayet endişelerini zapt edemeyip bir cinnete sevk-i emel etmek tehlikesini bir an samimiyet içinde itiraf etti; ve ondan sonra senelerce unutamadı. Zavallı genç kızın, bihaber olduğu hâlde nasıl bir tehlikeye maruz olduğunu görüp, bu tehlike nazarında olanca çirkinliğiyle taayyün edince, ne telaşa, ne kadar havfa müstağrak kaldığını, nasıl ifade-i vechiyesini derin bir elem ve endişenin zapt etmiş olduğunu unutamadı...

İkisi de itiraf ettiler ki, bu fikirlerle beraber, bir daha yan yana oturmak bile gayet tehlikeli bir vaziyet idi; o hâlde delikanlı için, hemen fesini kapıp sokağa fırlamaktan başka bir çare kalmamıştı. Ve tekrar genç kızın delaletiyle merdivenlerden inip de sokak kapısının önüne geldikleri zaman bir dakika sonra sabaha kadar saadet ve neşe içinde kalmak ihtimali var iken, bunu feda etmek merareti ile müteezzi ve bir an sonra, sokakta yalnız ve sevdiğinden uzak ve mahrum kalmak azabıyla şimdiden mustarip olarak kapıyı açmaya çalışıp da onun kilitli olduğunu ve anahtarın orada bulunmadığını görünce ikisi de dondu kaldı. O zaman hanım hatırladı ki, bazı geceler pederi, hırsız korkusuyla kapıyı kilitleyip anahtarını odasına almak itiyatında olduğundan bu gece de kapı bu vechle açılmayacaktı.

O zaman ikisi de, “Eyvah!” ettiler. İkisi de muhteriz ve mütereddit tekrar yukarı çıkmışlarken genç kız eski şevk ve neşeye bedel bir hüznün ve tereddütle malul, kendisi eski arzuya bedel bir ihtiraz ile mariz idi; fakat bu uzun gecenin samimiyete ve teklifsizliğe davet eden saatleri bu ihtiraz ve tereddüdü def ü refte gayet muvaffakiyet göstermiş, iki saat sonra tekrar aralarında, şaikane devam eden mülâtafele başlamış, ve bu mülâtafelelerle beraber tekrar sema-yı emelinde derin fırtınalar ruud-ı hevl ü tehdidini istimada devam ve etmişti.

Ve eğer bu zavallı ve zayıf semanın etrafından hücum eden zulmetler arasında ne kadar karardığını ve delikanlının meşamm-ı ruhunu tatir eden bu buy-ı hüsn ü şebab ile ihtiyarın ne kadar perişan ve bi-kuvvet kaldığını bilseydiniz, bu geceki bu hata-yı azîmin nasıl bila- ihtiyar, mukavemet mümkün olmayarak yapılmış olduğunu siz de teslim ve tasdik ederdiniz. O kadar ki iki saat evvel, ihtiraz ve tereddütten hâli bir samimiyetle [323] şaikane mülâtafe eden bu iki aşk-perver gencin üç saat sonra, birbirini isteyen iki vücudun nihayet birbirine mülaki olmasından mütehassıl iniltilelerle mesut ve muzaffer olduğunu görürdünüz.

Vapur Arnavutköy akıntısının tehacüm ve tehalükü arasında kıvranarak Bebek’e doğru tayy-ı mesafe ederken, macera-yı aşk ve izdivacının sahayif-i tahatturunda bu raddeye gelmiş olan delikanlı, bu tafsilatı şimdi daha iyice tahattur için bütün bu mülahazalar arasında hâlâ aynı arzu-yı âteşin ile kendini rapt ve cezbeden Rum güzelinin karşısında ona bakmaktan hâli kalmamış iken, şimdi gözlerini yumup o ilk leyl-i telakinin şevk ve saadetine sevk-i zihin etmişti; o derin ve emsalsiz saadetten genç kızın hıçkırıklarla uyanması üzerine sabaha kadar kendisini teselliye çalışmak, yeminlere, gayet samimi vaat-i izdivaçlarla, artık mahkûm olduğunu iddia ettiği gibi kendisini her türlü fedakârlıkla hıfz ve sıyanete hazır ve müheyya olduğunu temin etmek icap etmişti.

Ve bu vaadini hemen öbür gün tutmuştu; şimdi zavallı kızın kendisini sevdiğinden dolayı nefsin ilka etmiş olduğunu bu girdap-ı hacalette kendi kendine ne elîm tefekkürlerle zebun ve perişan kalmış olduğunu düşünerek, acilen buna çare-saz olmak için hemen öbür gün validesini göndermiş, genç kızın izdivacına talip çıkmıştı; ve iki ay sonra bu iki vücut, nihayetsiz bir saadet içinde birbirinin zevç ve zevcesi idiler. Ve sonra kaç kere tekrar yan yana oturup ihya-yı hatırata vakf-ı saadet etmişler idi.

Yalnız ne yazıktı ki, bizi bir gün mesut etmeye kâfi olan bütün kuva-yı hayatiye, bu mazhariyeti daima muhafaza edemiyordu; mesut olamayışımızın esbab-ı mühimmesinden birisi de bugün saadet addettiğimiz bir lütf-ı hayata nail olur olmaz, evvelki kadar şiddet ve tahassüsle mest ve mesut olmak kabiliyetinden dûn bulunuşumuz değil miydi? Şimdi tahatturuyla bile mesut olduğu şu saadet-i âşikanesinin rüyasından uyanmak icap edip de tekrar şahsiyetine sahip olduktan sonra, karşısında servet-i eşkal-i vücudiyesiyle kendisini bir saatten beri celp ve cezbetmiş olan şu genç ve latif Rum güzelinin vereceği ve vermesi muhtemel olan

saadetler de bu saadet gibi, ve bütün saadetler gibi mail-i zeval olduğunu düşünmek onu tekrar teellüm etti. Ah, asıl fenalık, hem daima isteyen, kani olmayacağı zannolunan saadetin huzurunda âciz kalan hayatın kendisinde değil miydi? Mesela, bugün kendisini feda-yı hayata sevk edecek kadar gayrikabil-i mukavemet bir cazibe ile şuh ve latif görünen şu kadına, belki bugün malik olduğundan, kendisinin bu kadın hakkında duyduğu aynı şiddet-i arzu ve emeli başka kadınlar hakkında duymakta bulunan bir erkeğin ihtimal-i mevcudiyetini düşündü; [324] bütün bu ihtimalleri derpiş-i nazar edince, hayatın hiçbir ferce-i firar imkânı olmayan bir elemhane-i mesaibden başka bir şey olmadığını tasdik etti; bugün feda-yı cana hazır olarak mesut olmak için öldüğümüz böyle güzel bir kadının yarın, tesir-i hüsn ü cazibesi mahaza memlukiyetten mütehasıl bir itiyatın tesiriyle, zail olduktan sonra, demek ne kadar haris ve muhteris olursak olalım, hayatımız daimi bir musâraa-i emelden, bir takip-i elîm-i ihtirastan başka bir şey olmayacaktı, öyle mi?

Resim 168: “İki vücudun nihayet birbirine mülaki olmasından mütehasıl iniltileyle mesut ve mülaki olduğunu..(Sahife:323)” [s.324]

Oh Yarabbi, ne iyi etmişti de bu tarik-i ihtirastan çıkmıştı, ve ne iyi etmişti de tehhül ederek köşe-i ailesinde sükûn-ı hayat içinde imrar-ı ömre karar vermişti; bu kararından o kadar memnun idi ki, vapur nihayet köyüne gelip de iskeleye çıkarak evine giderken hâlâ bu memnuniyetin dalgaları arasında şinaver idi; yalıya geldiği zaman kapıyı açık buldu; uşak kapının önünde birine muntazır gibi durmakta idi; ona “Ne haber?” gibi bir istifsar işaretine herifin bir vaz’-ı

ihitiramkârane alarak tereddütle, “Şey efendim... Doktoru bekliyorum...” demesi üzerine merakla, “Doktoru mu? Ne doktoru o... Hasta mı var?” diye sordu.

Uşağın daha tereddütle: “Kim olduğunu bilmiyorum... Beni bir hasta için doktora göndermişlerdi... İçeride bir hasta olmalı...” dediğini işitince, telaşla içeri girip şemsiyesini bir tarafa atarak merdivenlerden istical ile birinci kata çıktı. En evvel karşısına çıkan hizmetçilerden bir kadın idi [325] ona sordu, o: “Şey efendim... Sizin hanım...” demekle, daha ziyade tafsilata lüzum görmeyerek ikinci katın merdivenlerini daha şıtab ile atlayıp çıktı; doğru kendini yatak odalarına attı.

O zaman kayınpederiyle kayınvalidesinin ve bir hizmetçinin kalabalığı arasında zevcesini aradı. O, yatakta, kendi vürudundan bihaber, bir hâl-i bihuşide yatmakta idi; hemen yatağın başucuna şıtab etti, ve huzzara hitaben, “Ne oldu Allah aşkına?” diye sordu; o zaman kayınvalidesi, sesini çıkarmamasını işaret ederek, “Bir şey değil canım... Bir baygınlık... O da geçti ya... İşte bu kadar... Fakat bilseniz ne kadar korktuk...” sözlerini fısıldadı; kayınpederi de çok korktuklarını ifham eder bir ifade-i vechiye ile kendisine bakıyordu; bu esnada refikası gözlerini açarak ve zevcini orada hazır bulmaktan mütehassıl bir sürur-ı ani ile nazarı parlayarak hafif bir mana-yı tebessümle renklenmiş ifade-i vechiyesi ile elini uzattı; ve bu kendine karşı şifacı bir vaz’ ile uzanan eli ellerine alıp onları buz gibi bulmaktan mütevellit bir merakla ver serzenişkârâne bir nazar ve seda ile tekrar “Ne oldun Allah aşkına?” diye sordu.

Zevcesi ise renksiz bir sesle, “Hiç...” dedi, ve sonra, hafif ve bi-renk bir tebessümle “Bayılmış olacağım... Fakat merak etme, hiçbir şeyim yok...” sözlerini ilave etti. Ve kendine karşı hissettiği muhabbet-i fevkalade-i zevciyenin sevgiyle onu meraktan kurtarmak için belki yalan söylemeye lüzum gören bu kadına karşı birden gözlerini tertip eden amik, bir merbutiyet-i esasiye hissederek yatağının kenarına ilişti, ve tafsilat istedi; o zaman, mahaza zevcine kurbiyetinden kesb ü hayat etmiş olduğundan kalkmaya davranan kızını eliyle yatırıp, söz söylemekten bir işaretle onu men ederek tafsilat-ı lazıme-yi kayınvalidesi verdi.

Resim 169: “Bahçelerin bir köşesinde vüruduna muntazır bulunuyordu (sahife 319)” [s.325]

Hanımefendi aşağıda odasında otururken, hizmetçilerden birisi koşmuş, “Hanım, hanım... Koşunuz, küçük hanıma fenalık geldi...” demiş; bu ses üzerine meşgul olduğu odasından fırlayan beyefendi ile beraber hanımefendi hemen yukarı koşmuşlar, ve küçük hanımı yatağının içine uzanmış, bihuş bir hâlde bulmuşlar; hemen doktora bir adam saldırmışlar, doktor gelinceye kadar ittihaz olunan tedabiri iptidaiyeyle hasta kendine gelmiş; hanımefendi buraya kadar nakledip devam ederek merakı mucip olmayacak netayiç istihracına [326] atf-ı ehemmiyet eden bir tedbirkârlıkla: — “Zaaf işte bu efendim... Ne olacak, küçük hanımınız ağzına ne bir dirhem süt koyar, ne de yemek vakitleri âdetini bozarak iki lokma yemek yemeye lütuf buyurur... Değil mi edendim? İnsan aç dura dura ne olacak? Fakat bundan sonra, her gün beş yumurta ile yarım okka süt içmezse beni kendisiyle çok uğraştıracak...

Dedi ve kendisine pür-istimdat bir nazarla bakarak: — Tabii siz de bu hususta bana yardımda kusur etmezsiniz, değil mi?

Sözlerini ilave etti; hastanın yüzünde manasız bir tebessüm-i zayıf var idi, validesinin her fazla mülahazayı kat edecek bir tavır ve surette ve bir seda-yı itaat-cuyane ile söylediği bu sözler üzerine afaki konuşmak icap etmişti; söz, hastalık ehemmiyetten sâkıtmış gibi addedilerek adi bahislere geçmişti; ve kayınpederle damat bey mesail-i hazıraya dair konuşmakta idiler; o kadar ki yalnız kalıncaya kadar uzun bir devre-i azap içinde kalmaya mecbur oldu; içinden istiyordu ki, bir an evvel yalnız kalsın da koşup karısının yanına otursun, onun ellerini ellerinin içine

alsın, hararet-i temasın sevk edeceği bir ısrarcılıkla, onu muhabbetle, sadakatiyle temin ederek, ne olduğunu, niçin bayılmış olduğunu sorsun; ve aldığı tafsilatla, o kadar sevdiği bu kadının bir tehlikede bulunmadığına kani ve emin olsun...

Bunun için, beyefendi ile hanımefendi çekildikleri vakit hemen yatağının yanına şıtab ederek yere diz çöktü, ve müsterhim bir seda-yı pür-sirişk ile: — Ne oldu sana bakayım neneciğim; dedi ve aralarında muttat olan küçük, samimi hitaplar, mini mini cümleciklerle izahat istedi; zevcesi bu hararet ve samimiyetle kendisini memnun eden merakla müteşekkir, biraz naz, biraz onu meraklandırmamak ihtiyatıyla, bir tavır-ı istihfaf: ile “Bir şeyim yok diyorum sana... Vallahi canım... İnanmıyor musun hâlâ...Yemin ederim ki gözlerim karardı, karyolanın yanında idim, yatağın içinde uzandım... Kendimi kaybetmişim... İşte bu kadar...” sözlerini hâlâ hasta bir sesle söylüyor idi; o zaman tekrar ısrar ile, şimdi nasıl olduğunu sordu; buna da bir cevap-ı emniyet aldıktan sonra, aralarında peyda olan sükût üzerine, başucunda, pek yakın oturduğundan, hemen yanı başında yanan büyük lambanın şiddetli ziyasının altında, refikasının gözlerine bakarken, bu gözlerin etrafını ihata etmiş olan la-yuad ve küçük buruşukları gördü, bu evvela ehemmiyetsizce merakını celp ederek bu kadar buruşuğun birden şimdiye kadar gayr-i mekşuf kalmasını nazar-ı istiğrapla temaşa ederken, yavaş yavaş zevcesinin yüzünün bu buruşuklardan [327] başka, taravet-i mevcudesinin solmuş, bu bir zaman şevk ve şebabla kendini o kadar meshur etmiş olan çehrenin adeta bir harabe-zar-ı şebab hâline gelmiş olduğunu fark etti; ve o zaman, içinden maneviyatın ta en derin bir köşesinde zehirli dişlerini acı acı hissettiği bir taharrüş-i elîm ile, bu harabının tafsilatını tetkike koyuldu.

Aman Yarabbi, bu yüz, on sene evvel rikkat ve nezaketiyle peyda ettiği meftuniyeti bugüne kadar hâlâ aynı kuvvetle devam eden bu bir vakit o kadar nefis ve şiir-nak, nerm ve latif olan bu zavallı yüz, birçok buruşuklarla, ötesinde berisinde teraküm edip birer hatt-ı esasi-i şeyhuhet peyda etmiş olan binlerce küçük hutut ile, eski letafet ve şebab adeta elîm bir enkazı hâline gelmişti; gözler bir kere kendilerini zapt ve ihata etmiş olan buruşuklarla harap, ve barid bir hisle kalbini üşüten ve kendinden teb'id eden bir ihtiyarlıkla malul idi; sonra burnun ve ağzın etrafı, eski taravet ve renk yerine, ne bet bir renksizlik peyda etmiş, ne ağlanacak bir letafetsizlikle bozulmuştu!

İçinden, derin, pek derin seda-yı elem ile “Vah zavallı kadın vah!” sözlerinin sızladığını işitiyor idi; demek dün o kadar şen ve pür-şebab olan bu kadın bugün o

kadar harap olmuştu, öyle mi? Ve kendisi sevk-i âdetle, zevcesini hemen hemen ilk, günler kadar latif ve nazar-rüba bulmakta iken böyle gayet hafif bir tagayyür-i sıhhat sebebiyle tezahür eden bu alaim-i harabi huzurunda hakikati teslime mecbur kalmıştı.

Şimdi içinden, derin bir merhamet hissediyordu, artık layık-ı muhabbet olmaya mahkûm kalmasını karısı için, en büyük bir musibet olmak üzere telakki ederek, bundan dolayı ona son derece acımak lazım geldiğini itiraf ediyor idi; lakin, bu meselede, asıl acınacak, şayan-ı merhamet olan kendisinden başka birisi mi idi?

O zaman boynunu bükerek, hayattan yegâne nisab-ı şevk ü saadeti olarak malik olduğu bu kadının da bu kadar genç olarak, böyle harap-ı cemal kalmasını, bu nisabın fevkaledeliğine bir delil-i zelil olmak üzere telakkiye mecbur olduğunu kabul ediyor idi. Ah hayatımızda, hiç beklemediğimiz bir an-ı müsterihte, hiç ummadığımız bir cihetten gelen bu tekmelerle sersem ve zebun kalışımız kadar insaniyet için bâdi-i izmihlal başka bir şey var mıydı?

Lakin nasıl olmuştu da âsar-ı harabiye şimdiye kadar fark etmemişti; o ki, mütemadiyen zevcesinin karşısında geçen günlerinde gecelerinde, böyle tetkik fırsatlarını kaçırmaz idi? Hatta, son günlerinde, onu seyr ü temaşa ettikçe, letafetini itirafa mecbur olduğu da vaki olmuştu; demek ki, diyordu, demek ki bir hastalık hayatımızın [328] böyle gayet nazik ve mühim bir ânında rast gelmekle bizde bu kadar derin yaralar peyda edebilir imiş...

Halbuki bu kadın, ancak otuz yaşında bir kadın idi; o zaman, hayatımızı, hayatımızın hıfz-ı sıhhati ve takayyüdat-ı cildiyeye ne kadar mugayyir, bahusus kadınlarımızın günlerce evlerde kapalı kalmaktan, havasız, güneşsiz geçen hayatlarında, âdat-ı seyyiemizin semeresi olmak üzere zengin ailelerde bile tagaddisizlikten ne tahribat mümkün olduğunu, velhasıl, bütün milletin hayatının nasıl yalnız cehl ü gafletin kurban-ı seyyiatı kaldığını düşünerek, tasdike mecbur oluyor idi.

Ve her gün, sokakta, temadi eden tesadüflerde, genç ve nefis mevcutları görüp ruhun en elîm iştiyaklarıyla bunlar hakkında acı emellerle sızlayarak, eve avdetle, bunlardaki letafet ve taravete bedel, buruşmuş, ihtiyar bir enkaz-ı hayata kani ve razı olmak mecburiyetinin meraretiyle ruhu şimdiden muazzep olmaya başlamış idi; bir erkek için, bütün bu mahrum tesadüflerin meftun-ı hüsn ü nefaseti kaldığı kadınlar kadar olmasa bile, onlara yakın bir hazine-i melahat ve sadakatin evinde kendine vakfolunmuş vürut-ı latifiyle kendisine muntazır olduğunu düşünüp

müteselli olamamak kadar elîm ve zehirli bir hayat olamayacağını tasdik ediyor idi; bütün şaşaa ve ş'ir-i şebablarıyla bizi meftun-ı renk-i letafeti sermest-i nükhet-i mevcudiyeti bırakarak, ruhumuzun en derin köşelerine kadar ilka ettikleri en âteşin iştiaqların izdihamına bedel, mecbur-ı avdet olduğu evinde mürur-ı zamanla şiiiriyet ve zevkiyeti zail olmuş, ülfet-i seyyiesiyle bi-haz bir temasından başka bir meziyeti kalmamış olduğu hâlde de kanaate mail bulunurken harap ve tebah olmuş bir vücut ile malul bir zevce bulmak felaketini hayatın en gayrikabil-i tahammül bir musibeti olmak üzere telakki ediyor idi. Demek kendisi artık bu hayat-ı âlâma mahkûm idi, öyle mi?...

Zevcesi yatakta birçok sözler söylüyor, hatta birtakım sualler soruyor ve kendisi galiba bunların bazısına cevap bile veriyordu. Fakat bütün maneviyatı yalnız bu meseleyle o kadar zapt ve işgal edilmiş [329] idi ki, ne cevap verdiği tekrar sorsa idi, tahattur edip tekrar edemez idi.

Resim 170: “Odada kapalı.. (sahife:322)” [s.328]

Lakin aman Yarabbi, daha dün o kadar terütaze görünen güzel bir kadın, hafif bir hastalık arızasıyla bu kadar çabuk düçar-ı harabi olsun; lakin demek ki, bu alâim-i harabi, meydana çıkmak için, bir nefha-i maraz u zaaf bekleyen hain bir tehlike ile mevcut ve kaim olmak lazım geliyordu; demek ki ne kadar hafif olursa olsun bir nefta-i maraz vücudumuzda bir istidat-ı fenanın neşvünemasına müsaade edebilir idi... Ve demek ki ne kadar âsar-ı harabi, bizde gizli ve hain bir düşman gibi meydana çıkmak için, bir arıza-i maraza muntazır oluyordu, değil mi? Burasını

düşünüp tuğyan ederek, mevcudiyetlerimize karşı, hayatın asla merhamet bilmeyen ne zalim pençelerle mücehhez olduğunu görüyor “Ah bu hain murdar hayat!” diye haykırmak istiyor idi.

Ve böyle haykıramamaktan mustarip; o kadar sevdiği zevcesinin bu kadar harap bir vücut-ı pejmürde olmasına müteellim, ve bu elemi ona ifham edememekle müteezzî olarak kalktı bir cigara yakarak, balkona karşı biraz nefes almak için, duvara dayanıp boğazın gözlerinin önüne serdiği bedayi-i tabiiyeyi kendi eleminden başka bir şey göremediğinden, lakayt ve görmez bir nazarla temaşaya daldı; on senelik bir hayat-ı müşterekenin verdiği bir hulul-ı nazarla rahatsız olduğunu keşfetmiş olan zevcesi, seda-yı mariziyle kendisini çağırıyor, o kadar kolay şikâyet meyyal olan mütemarız bir eda ile yanından kaçtığından dolayı, söyleniyor idi; halbuki o, bütün bu teellümatından bihaber kalıp yalnız kendi istirahatini düşünen bu kadının başı ucunda oturup, bu acı, zehirli mülahazalarla meşgul her saniye bu zalim harabinin âsar-ı gadr ü iftirasını görerek bin kere meyas ve müteellim

Resim 171: “Sonra kaç kere; yan yana oturup tekrar ihya-yı hatırate vakf-ı eyyam etmişlerdi... (Sahife: 323)” [s.329]

olacağına kalkıp kaçmak, sokaklara fırlayıp elimizden bu kadar vakitsiz olarak şebab ve saadetleri, bütün kıymet-i hayatımızı teşkil eden taravetimizi gasp eden hain hayattan şikâyet edebilmek için تنها köşelere [330] koşmak, oralarda saatlerce feryat etmek istiyor idi.

Mahaza zevcesinin yanına avdet etmek, ve onun cebir ve ibramıyla, daha yakın bir yere oturmak, ve bir zaman o kadar taravet-nisar olan çehresi bugün harap etmiş olan âsar-ı inkırazdan bihaber olduğundan, kendini on sene evvelki emniyet-i hüsn ü cazibe ile temaşa-yı cemaline davet eden arzu-yı mukarenetle daha, daha, daha yakın bulunması için onu çekerek, iyice kendine takrip eden bu zavallı bir gün güzel iken bugün artık hemen hemen harap olmuş kadının bilmeyerek kendi zararına, çehresini zapt ve istila etmiş olan hutut-ı şeyhuheti istemeye istemeye tekrar tetkik etmek icap etti.

Lakin dünyada bundan daha sefil bir felaket, daha acı bir musibet bulunamaz gibi geliyordu; insan için en büyük servet demek olan gençliğin, sıhhat ve taravetin birdenbire bu derece mahv ve nabud olup, yerine ihtiyarlığın bütün araz-ı zıştisinin kaim olmasını en tahammülsüz bir felaket olmak üzere telakki ediyordu demek ki, artık her şey bitmişti, artık hayattan hiçbir hakk-ı istifadesi kalmamıştı;

Bundan sonra sevimliye, insana yaşadığını anlatacak yegâne saadet-i hayat olan sevimliye istemeye bir hak ve salahiyet sahibi addolunamaz idi; işte en acı nokta-i mülâhazatı hep bu son fikrin etrafında devrediyor idi; kendisi gibi dünyaya yalnız aşk ve garam-ı nisvan için geldiğine inanan bir adam için, hiç beklemediği bir senede, araz-ı harabinin en çok muhtaç-ı taravet ve letafet olan bir kısım-ı vücudunu zapt ve istila etmesini muhtemel felaketlerin en elîmi olmak üzere telakki ediyor idi; çünkü, böyle bir çehre ile hangi kadına gidilip de izhar-ı muhabbet, yani istirham-ı muhabbet edilir idi? Bu çehreye en iyi bir kadın bile, ancak layık olduğu muameleyi, yani istihfaf ve istihzayı reva görebileceği muhakkak değil miydi? Ve bir mevcut-ı pür-garam için aşk ve muhabbete bedel-i rezaleti muhakkak yapan bu ihtiyarlık herkes için bâdi-i lanet bir hâl olmamalı mıy idi?

Ah eğer kendisi de onun gibi olacak olsaydı, ne müşkül bir dert-i zehr-nak ile malul kalmış olacaktı. Mürur-ı zamanla, daima beraber hayat-güzar olmaktan kendisi kadar ruhuna takarrüp edebilmiş olan zevcesinin bu hâle giriftar olmasını kendine ait hususi kedermiş gibi telakki ederken, bunun kendisinden başka ve ne kadar yakın olursa olsun. Elbette başka bir mevcuda ait olduğunu düşünmek birden kederlerini tahfife yardım etti.

O esnada, yemek için haber vermek üzere gelmiş olan bir hizmetçi, yemeğin nerede yenileceğini sormakla, karıkoca yemeklerinin odalarına getirilmesini

emrettiler, yine yalnız [331] kaldıkları vakit öteden beriden konuşurlarken cereyan-ı kelam kendilerini münasebat-ı evveliye-i âşıkanelerine irca etmekle ikisi de yavaş yavaş ikisinin de melalini def edip yerine kaim olmaya başlayan bir zevk ve neşe ile, hatıralarını belki birinci defa olmak üzere, yâd ve tadada başladılar; ve bir şetaret-i sariye ile hayat-ı âşıkanelerinin tafsilatını serd ederlerken, zevcesi bir söz arasında: “Ne delilik etmişim Yarabbi... Gençlik bu ya...” kelimelerini söylemekle, o nim müstehziyane, nim acı acı: “O, şimdi genç değil misin sanki?” sözlerini söyledi; o zaman kadın yüzünde bir hatt-ı elemle, “O, elbette henüz ihtiyar değilim... Fakat şimdi o zamanki gençlik nerede ya?” dedi, ve biraz sonra ilave etti: “Hepimiz de öyle değil miyiz ya? Mesela sen de o zamanki gibi misin? Nerede?...” Ve bu sözlerle zevcinin en elîm bir yarasını dağlamış oldu.

“Nasıl, nasıl ben de mi?” demek istedi o da mı zevcesi gibi ihtiyar olmuş, çökmüştü Yarabbim? Ve ondan utanmasa idi, hemen kalkıp koşarak aynaya yaslanacak, bir an evvel zevcesini tetkik ettiği nazar-ı tecessüs ile kendi yüzünü de muayeneye koyulacaktı, fakat kendi zevcesinden derin bir hicap ile malul bularak ve hâline istiğrab edip gülerek, insanların en samimi olduklarını zannettikleri mevcutların yanına bile mesela-i zata aidiyet kesp eder etmez, ne kadar derin uçurumlar açıldığını itiraf etmeye mecbur kaldı.

Ve bir kere bu zehirle yaralanan, tutuşan kalbi, bütün bu gece zevcesinin yanında geçirdiği müddetçe, hep yalnız kalıp da aynaya bakmak arzusuyla yandı, sızladı; bütün konuşulan sözler arasında, yalnız nakarat gibi bu arzunun sedasını duyuyor idi. Fakat bu mütehakkim arzunun mümkünü’l-icra olmadığını görerek yavaş yavaş kudurmaya şebih bir şiddet ve savlet peyda ettiğini hissediyor idi.

Ah mümkün olsaydı da gidip aynaya yanaşarak yüzünü iyice muayene etseydi ve zevcesinin kendisinin de evvelki gibi olmayıp değişmiş olduğunu temin eden sözlerinin adi bir mübalağadan başka bir şey olmadığını anlasa yahut, o feci teminatın hakikat olduğunu anlayarak; bundan sonra, saklamış olduğu âmal-ı şebabın heyet-i mecmuasına layık oldukları tükürüğü savursa idi...

Elbette, şüphe yoktu ki kendisi zevcesi kadar harap olmamıştı ve olamazdı; çünkü her ne kadar senelerden beri aynaya çok iltifattan pek uzak kalmakta bulunmuş idiyse de elbette ara sıra, uzaktan olsun, şöyle kendi çehresine atf-ı nazar-ı muayene etmemiş olamaz idi şimdi Şarklılara mahsus bir tevekkül ve meskenet-i saburane ile hayatını geldiği gibi kabule müstait bir tarz-ı ömrü takip etmiş olmasının [332] cezasını çekmekte olduğunu kabul ediyor idi.

Garbın, şarka mahsus bu meskenet-i mutadeye nazaran ne kadar faal; ne kadar durediş temayülat-ı ruhiye ile zengin olduğunu görüp, otuz beş yaşına gelmiş bir Türk'ün çehresinin hâinden farklı ve habir olmayışını, bu tevvekkül-i atılanenin en parlak bir alameti olmak üzere ibraza layık olduğunu itiraf ediyor idi.

Kendi nefesine karşı bile bu kadar lakayt olan bir ferdi içinde yaşadığı heyet-i içtimaiyenin ihtiyacat-ı temayülatına ne kadar merak ve vukuf hasıl edileceğini düşünerek en münevverül'l-fikir bir ferdi bu istidatta bulunan bir kavim ve milletin hürriyetle değil, en büyük bir nimet-i hayatla bile bir adım terakkiye takarrip edemeyeceğini acı acı tasdik ediyor idi.

Ve bir taraftan kendi hususiyetinden birtakım böyle tamimat ile netayic-i umumiye çıkarmakta iken diğer taraftan kendisini asıl alakadar eden esas meseleden ayrılamayarak düşünüyordu ki eğer bu harabi kendi çehresini de istila etmiş olsaydı, bunu hiç olmazsa şimdiye kadar mutlak fark etmiş bulunurdu? Ve mademki fark etmemişti? Demek ki çehresi her türlü böyle elim tecavüzlerden salim ve masun kalmıştı...

Resim 172: “Uşak kapının... (Sahife:324)” [s.332]

Bu emniyetle birkaç saniye müsterih olan ruhu birdenbire, kaç senedir beraber ömür sürdüğü ve o kadar alakadar bulunduğu hüsn ü cemalinin karşısında vakit geçirdiği hâlde, zevcesinde ancak bu akşam fark edebildiği bu alaimi bu kadar itiyat ile görülmez şeyler iken, kendisini ayda yılda bir karşıdan ve yalnız âdete

tebean şöyle bir görmüş olmak için lakaydane baktığı aynada bütün âsarını tefrik etmesini muhal bularak, tekrar o merak ve endişeye kolaylıkla teslim oluyor, ve bütün böyle mülahazalarla bir endişe ve ümidin teakup ve tevalisinden mükerrep tezat-ı hissiyat içinde sallanıyor idi.

Saat iki raddelerinde, bu keşmekeş içinde iken, hizmetçi gelip, bir erkek misafir gelmiş olduğundan selamlığa inmesi lüzumunu ihtar etti. Ve bu fırsatı ganimet bilerek kendisini odadan dışarı atıp selamlığa indiği vakit, ilk işi, gelen dostunun elini sıktıktan sonra,[333] bir takrip aynanın karşısına geçip, şöyle bir nazar-ı seri ve zahiren lakayt atarak yüzünü muayene etmek oldu; fakat, o kadar müteheyyiç idi ki, hiçbir şey fark edemedi? Ve bu fark edemediği şeyden dolayı müsterih olacağına müsait vakit bulup da uzun uzun ve hasmane bir teftiş ile yüzünü muayene edemediğinden dolayı ıstırabının tezayüdünü müşahede etti.

Resim 173: “Onu yatağında bulmuştu... (sahife: 325)” [s.333]

Bu gelen zat, ekser hissiyat ve müşahedatları birbirine benzeyen, ve daima yalnız kaldıkça en mahrem hissiyatlarına dair birbirine ifşaatta bulundukları samimi bir dostu idi? O kadar samimi olduğu hâlde, biraz evvel zevcesinden utanıp onun yanında aynaya bakamayışı gibi, bunun yanında da ruhunu zedelemekte olan bu bahsi açmaktan içtinap etti; hâlbuki şimdiye kadar bu aynı dost ile, ilerleyen sinninin ne hain bir düşman olup, bunun hıyanetine terk ve teslimi vücut etmekten başka bir çaremiz olamadığına dair birçok bahisleri olduğunu tahattur ediyordu; demek o zaman, bu uzak düşmandan bahsedebilecek kadar genç olduklarından beyan-ı mülahaza ettikleri bu hasmın bugün avucunun içinde ezildiğini feryat ederek itiraf eylemekten utanacak kadar ihtiyar ve malul olmuşlardı; mümkün

olsaydı kendisinden bile gizlemek istediği bu hakikat, en samimi bir dosttan bile gizlenmek istenilecek kadar çirkin ve müstekreh idi!

Bahis, hemen daima olduğu gibi, öteden beriden dolaşarak hissiyat ve zatiyata intikal etmiş idi; evet, nihayet, onun ruhunu kemal-i elemle sızlatan bu sin meselesine irca-i bahsederek, sinnin huylarımızı fark etmeden ne kadar tebdile kadir olduğunu anlatıyor idi!

—Ah bilsen, bu sin kadar hıyaneti gizli ve şiddetle icra eden meşgale bir kuvve-i hayatiye bulunamaz, diyordu; bu o kadar müessir ki, buna tahakküm ve galebe edecek başka bir kuvvet daha bulmak muhaldir.. Mesela ben, sinnin tesirinden başka bir şeye hamledemeyeceğim garip bir tebeddül-i külliye ile, ahlakımda birkaç sendir peyda olup hele bu geçen aylarda tahakkuk ve tahakküm eden o kadar garip hâller görmekteyim ki... Mesela; bilirsin ki, ben bu yaşa gelinceye kadar dünyanın belki en hayal-perver, en perestîş-kâr-ı şî'r ü hüsn bir mahluk idim değil mi?.. Bahusus kadınlara ait meselelerde en çok aradığım şî'r ve hüsn'den başka bir şey değildi,..[334] Hâlbuki bu bahsettiğim tebeddül sayesinde bugün en galiz, en maddiyat-perest bir adam oldum... Bugün, bir vakitler şî'rsiz tasavvura cesaret etmediğim, lüzum görmediğim kadınları şehvetten, hem de en murdar bir şehvetten başka bir nazarla telakki etmek bence imkân haricinde girdi; kadın görür görmez aklımdan geçen elvah-ı aşk, birkaç sene evvel esas-ı ruhu teşkil eden şairane muaşakalar mehtaplı gecelerde çamlar altında mülakatlar, nihayet bir sürü çocukça çılgınlıklar değil...Hayır hiç böyle şeyler değil, belki en behimi bir gılgizet-i kelbane ile, yalnız bu kadının vücudunu ve vücudunun yalnız en haris bir deraguş-ı maddi temasıyla vereceği zevkleri düşünüyorum... O kadar ki kadın hakkında hüsn-i fikrim bile bu sebepten muhtel oldu. Bugün kadınlarda aradığım, onlardan beklediğim zevk-i maddi ve hayvaniyi veremeyecek bir kadın bulunamayacağından olacak ki, çirkin kadına rast gelmiyorum... Evet, bütün gördüğüm kadınları şayan-ı arzu ve temenni bulmaktayım: Daha doğrusu, evvelden bir kadına tesadüfimde en evvel saçlarının şekl-i zarifine, gözlerinin renk-i latifine, tavır ve edasının letafet ve zarafetine bakar iken, ve benim o zamanki müşkülpesent ruhumu hakkıyla memnun edecek binde bir kadın görmek ancak mümkün olduğundan şayan-ı muhabbet bir kadına o kadar az tesadüf ederken, bugün rast geldiğim kadınlarda nazarıdikkatimi en çok celp eden şey olmak üzere kalçalarına belinin ve göğsünün tedvirine dolgunluğuna meftunane ve muhterisane bir cünun ve hezeyan-ı havas ile bakıyorum... Ve tabii her kadın bu noktainazardan şayan-ı

nazar bir şeye malik olduğundan bugün gördüğüm kadınları şayan-ı arzu bulmaktan uzak değilim... Ah bilsen bazen, eski ruhum galeyan ederek bu yeni ve murdar ruhla ne elim musaraalar ne acı müsademelerde bulunuyor...Bazen kendimden bile iğreniyorum. Fakat şurası muhakkak ki bu musaraalarda galebe eden bu son ve melun maneviyat-ı galize mağlup olan ise benim o eski genç ve pür-hararet ve meyyal-i nefaset maneviyat-ı rakikam...Ben, ben ki, birkaç sene evvel, yalnız ruhun ulviyatını ve aşkın nezahetini düşünerek onlara vakf-ı perestîş etmiş idim ki, bugün en galiz, en murdar bir çapkından beter oldum...Ve bunu şüphesiz yalnız sinne sinnin maneviyata tesir-i mütehakkimine hamletmekten başka bir çarem olmadığını ilaveye mecburum... Çünkü, ah çünkü o zaman genç idim, ruhum galeyan-ı şî'r ü hayal ile neşe-i hüsn ü garam idi; bugün ise bütün bunların çocukluktan ibaret olduğunu, insanın güzel bir kadında, sahih olarak, ezvak-ı maddiyeden başka bir şey bulamayacağını, bunlardan başka bir şey aramak en büyük hamakat olduğunu düşündüğüm için olacak ki fikrimde ve maneviyatımda bu kadar azîm bir tahavvül peyda oldu...

O zaman, kendisi de aynı bir tekâmül-i ahlakiye [335] tabi olduğundan her biri sözü kendi teellümden hâli kalmamış olan bu bahsin verdiği meraretle sesi lerzan olduğu hâlde, cevap olarak ruhunun en elim fırtınalarından bahse düşmekten kendini menedemeyerek:

— Ah sen senelerin bizdeki tahavvülatı yalnız böyle manasız addedilecek kadar ehemmiyetsiz tesirinden ibaret mi zannediyorsun? Her gün, geçerken, kıymetli bir servet-i hayatiyemizi gasp ve iptal ederek geçmiyor mu? Ve bütün bütün muattal kalıncaya kadar her gün böyle bir cüz-i şebab ve hayatımızı zayi ederek bir gün gelecek ki, artık ihtiyar yani hiçbir lütuf ve saadete müstahak olmayan bir kokmuş, bir buruşmuş, bir çürümüş vücut olarak kalmayacak mıyız? Hatta, hatta... Bu tahribat bugün bile başlamış değil mi?... Bugün, sen yine bahtiyarsın; bir kadın sende ne kadar hayvani olursa olsun bir arzu peyda ediyor, hâlbuki bir gün gelecek ki, ruhunda bu arzuya bile kuvvet kalmayacak... Düşünüyor musun arzusunu adeta esas hayatımızı teşkil eden en büyük zevklere bile lakayt olarak geçirilecek hayatın manasızlığını düşünüyor musun?... O zaman, her türlü zevk-i hayattan mahrum, ve uzak kalacağız, kalbini aşka, midemiz zaaf ve bitabisinden yemeklere mesdud olduğundan, ve sefalet-i beşeriyenin en elim bir nasibi olmak üzere, ne bulursak onunla kanaate mecbur olduğumuzdan, yalnız rahatça nefes almaya bile minnettarane sarılacağız...Hâlbuki bir müddet sonra,

ciğerimiz de, bu vazifeyi icraya muktedir olamayarak teneffüsü bile bin müşkülât ve ıstırap ile almaya mecbur olacağız... Ve hâlbuki... Ah hâlbuki bir gün ve son gün, gelecek, bu nefesten bile mahrum kalacağız... Bir kere bu teneffüsten âciz kalmış olan enkaz-ı hayat ile, hayatın bütün kuvvetleriyle kalbi lebriz-i amal olan gençliği yan yana getirerek tasavvur edersen, dünyanın en büyük saadeti, gençlik olduğunu teslim etmemek mümkün müdür?... Ah gençlik, bir nefesine bile minnettar olmak lazım gelen bu kıymettar seneleri bir lakayt ve zati elemlemlerle müteezzi olarak, avuç avuç sarf ve istihlak ederiz, değil mi... Seni temin ederim ki en büyük cellatlık, insanı kendi hakkında, gençliğinden istifade etmeden, bu güzel ve ilahi kuvveti beyhude fikirlerle, beyhude mülâhazalara feda ederek reva gördüğü zulümdür... Düşünmeli ki; her an gençliğimizin en kıymettar bir saniyesini bizden gasp edip, bizi ihtiyarlığa sevk eden bir tekmedir... Ve bu tekmelerin en mütehakkim, en kahhar olduğu sin ise otuz ile kırk arasındaki sinn-i elîmdir!

Ve burada tevakkuf ederek, refikine sordu — Kaç yaşındasın sen?...

Öteki cevaben: — Otuz bir. Dedi.

Bu söz üzerine derin bir göğüs geçirerek — Ah sen benden dört sene daha bahtiyarsın... Ve bu sinlerde bir senelik fark bile, o kadar büyük [336] ve müessir bir farktır ki, başka sinlerdeki on senelik farktan daha mühimdir... Çünkü mesela yirmi iki yaşındaki bir adam ile yirmi beş yaşındaki bir adam arasında pek büyük bir fark olamaz, mevcut olan şiddet-i hayat ikincisinde de aynı derecede, belki daha faaliyetle hükümandır. Fakat mesela otuz iki yaşındaki bir adam ile otuz beş yaşındaki adam arasında o kadar büyük ve acı bir fark vardır ki... Ah, çünkü her adam otuza gelinceye kadar daima mütezayit olmak üzere bulunduğu kuvve-i hayatın otuzdan sonra tenakusunda hazır bulunur ve bu tenakus tezayütten daha şedit bir sürat ve sukutla, o kadar mail-i zeveldir ki bu derecesinde, senlerin değil, günlerin birbirinden bir farkı olmak muhakkaktır... Çünkü uçuruma her gün biraz daha yaklaşmış olduğumuzu, harabinin her gün biraz daha kuva-yı vücudumuzu zapt etmiş olduğunu görürüz... Bu sukut-ı elîme lakayt kalanlar vardır. Onlar bihaberdir ki ölürken bile ellerinden alınan kuvvetin azamet ve saltanatından gafil olarak, fark etmeksizin bunu teslim ederler. Teslim ettikleri bu kuvvetin, hayat denilen dünyanın en mutantan bir kuvveti olduğunu bilmezler... Fakat bunların yanında öyleleri de vardır ki hayatın en ehemmiyetsiz bir rengine bile ruhları kan ağlamadan feda edemezler... Ah, otuz yaşımıza kadar geçen senelerin bu elemlemlerden azade, daima muzafferiyete küşade ve müheyya-yı letafet ü lakaydisi...

Dünyada bundan muhteşem bir saadet olur mu? İnsan dünyaya sahipmiş gibi hayat üzerinde hükümrân olur. Çünkü ancak insan gençken kadınların mazhar-ı lutf u ibtisamı olur. Bütün saadetler, bütün muzafferiyetler, bütün kadınlar senindir demektir, her rast geldiğin güzel kadına kendinde bir hakk-ı temellük bulabilirsin; çünkü...Çünkü gençsin...Ve çünkü, ah çünkü gençlik her şey ve bütün saadet demektir! Hâlbuki bir kere otuz yaşına girildi mi! Artık yakını kuvve-i tahribe teslim etmiş demeksin... Ve bu kuvvetin tesir-i meşumundan kurtulmak kabil değildir...Dün her nazar-ı iştihana arz-ı intisam kabul eden güzel kadınlar bugün adem-i tenezzüle mukabele ederler, çünkü ah çünkü otuz beş yahut otuz sekiz yaşındasın, ve çünkü, bu geçen otuz sekiz melun sene şakaklar gibi ya birçok beyaz tel ile boyamış, yahut gözlerini bir kaz pençesiyle zapt ve tahrip etmiştir... Evet, şüphesiz bu tesir-i meşum senin bugün yegâne servet-i [237] hayatiyen olan hüsnünü yani çehreni birtakım ihtiyarlık damgalarıyla damgalamıştır. Ve yarın sıhhatini ihlalden başlayarak seni bir gün bir çukura, bir hufre-bara sevk edecektir... Ah bu elîm, bu menhus sinne bir kere yakamızı kaptırmış olduğumuz için ne kadar sefil ve biçare olduğumuzu biliyor musun?...

Resim 174: “Kendi derdinden bi-haber..(Sahife:225)” [s.336]

Dostu bu teellümata gülerek cevaben dedi ki:

— Şikayetlerinde yerden göğe kadar haklı olmakla beraber unutmamalısın ki herkesin de bu felaketten geçmeye mahkûm olduğunu düşünmek de bir tesellidir. Omuzlarını silkerek: —Ne manasız ve ne lüzumsuz bir teşebbüs!... dedi. Ve devam ederek ilave etti: — Sade bugünü ele alalım; bugünü, çünkü geçen günlerimizden bugün artık elim olan bir hatıradan başka bir şey kalmamıştır, değil mi?.. O hâlde bugünü, yani vereceği saadetten istifade imkânı olan hakiki günü... Çünkü dün bizim için bir yalandan başka bir şey değildir., ve bütün eski saadetler, yalnız yalan birtakım saadetlerdir. Saadet-i hakika bugün hissettiğimiz veyahut etmekteyiz mümkün olanlar değil midir? Mesela o otuzu geçmiş, adeta ihtiyarlığa yüz çevirmiş senin ve benim gibi bir adam ile yirmi dört- yirmi beş yaşında olan bir genç arasındaki fark-ı azîmi tasavvur etsek!.. Elbette bu genç de birkaç sene sonra bizim gibi çökecek ve göçecektir fakat bugün o her istenilen saadete iddia-i istihkak edebilir ve bu saadetlere nail olabilirken sen ve ben evc evc ancak hüsrân ve hırmandan başka bir şeye nail olamayız.. Değil mi?.. Bu farkı sana da ziyade izah edeyim: Bir kere esasen [338] sinnin ilerlediği kadar şiddet ve meshufiyeti tezayüt eden ihtiras-ı ruhunla demin itiraf ettiğin sefahat-ı garibesıyla vücudunun bir kere o genç kadar şayan-ı muhabbet olmadığını unutmamaklığın lazımdır ve sonra nasılsa şayet şayan-ı muhabbet olsan bile, bu saadetten, bu aşktan, bu sana lütuf ve müsaade ile teslim olunan kadın vücudundan, o genç kadar zevk ve sıhhatle ve bu kad muvaffak olsan bile, o kadını, o genç kadar müstefit ve memnun edemeyeceğini de hiçbir vakit unutmamak lazımdır öyle değil mi?” Refiki acı acı boynunu bükerek: O, elbette bunu nasıl unutabilirim ki, tesir-i elimiyle beni bugün bile tazip eylemekte olan bir haletiruhiyemdir.. Daha on gün evvel, evc-i ümid mahrum-ı visali olduğum bir kadına nail olduğum bir tek gece, o gecenin o kadar vakitten beri taziz edilerek beklenilmiş saadetinden istifadeye muktedir olamayarak, âciz ve zayıf kaldığımı itiraf ederim... Ah, hayatın her safhası da o kadar elîmdir ki... Bir sinne gel, artık sade şiir ve hüsne kani olmayan, maddi zevklere aç olan bir ruha sahip ve muti ol ve bu sinde eline geçen saadetlerden istifadede âciz bulun. — Bu ne acı bir sefalettir, bilir misin?..

— Evet, biliyorum, bundan başka bir şey daha biliyorum ki, en büyük acı sefaletlerin hayatın her sinninde kendine mahsus bir ısrar ve inatla mevcut olmasıdır..,

Resim 175: “Demek dün o kadar şen...(Sahife: 327)” [s.237]

İkisi de birkaç dakika, gayet acı mülahazalarla meşbu bir sükût-ı elem-nak içinde kendilerini dinlediler.

Bu sükûttan en evvel refiki çıktı; lerze-nak bir sesle tekrar başladı:

— Ah filhakika bundan on sene evvelki hayatı, o yirmi bir yaşındaki mümkün olan saadetleri düşünüyorum da... Lakin sade o yaşta yaşamak, bütün âmal-i müzehherenin açık ve müsait olduğu o yaşta yaşamak bile ne büyük saadet imiş... Ne büyük ve ne duyulmaz bir saadet imiş... Hâlbuki o kadar saadete namzet olan parlak sinin-i hayatı miskin-i tasavvurat-ı bedbibane ile zehirleyerek geçirdiğimi düşündükçe... Biliyor musun? Bir kere en büyük felaketimizin sebebi ne oldu? O menhus hükümet-i müstebite... Hayat-ı şebabımızı emen zehirleyen, saadet-i mevude-i şebabdan hiçbirisine nail olamayarak, hatta gençliğimizden mümkün olan istifadelerimizden uzak ve mahrum kalarak sefil ve sergerdan olmamızın yegâne sebebi o meşum devr-i lanet oldu... Ömrümüzün en şayan-ı saadet olan güzel senelerini zulüm ve kahr ile, zulmet ve seyyiatıyla o heder etti... Öyle melun bir şehirde yaşadık ki, hayattan mahrum idi, hayattan, zevkten, şahsiyetten mahrum idi... Başka memleketlerde evc-i muvaffakiyet-ı sanatkârane veyahut âşıkane ile geçecek olan şebabımız burada o devr-i kahr u itisafta, yalnız muhat-ı hevl ü vahşeh olarak geçti... Mahrum, her şeyden, ilahi dostluktan, kadından ve hatta refakatten [339] içtimadan yani insanlıktan mahrum olarak geçen o zavallı gençliğimizin bugün matemi ile leblerimiz o kadar büküktür ki, bugün nihayet elimize geçen her yönden istifade imkânı kalmamıştır... Hürriyet mi? Bunun manasını unuttuğum, hatta ismini bile unutmuş gibi olduğum bir sinne geldiğim vakit, senelerce yeis ve hırman içinde sızlayarak, hayatımda feryat ederek meyyus ve nalan kaldıktan sonra bana verdiler... Eğer onun ezeli âşığı olmasaydım,

ancak bir tükürüğe layık bulurdum... O zavallı hürriyette pek az daha layık o kadar esafil ve edâni ile muhatız ki... Evet bugün nail-i hürriyet olduk fakat o kadar malûlüz ki, bu hürriyetten, bu hürriyetin faydalarından letafetlerinden istifade edecek kabiliyet kalmadı... Bir kere otuz iki sene kemal-i gayz ve şiddetle hükümrân olan o meşûm devr-i elemin tazyiki altında teşekkül etmiş olan ruhumuz için birdenbire hürriyetin bahşedeceği müsaadeye layık bir istidat göstermek ve peyda etmek ne kadar muhaldır... Her gün gazetelerde, ve herkesin ağzında gezen şikâyetleri düşünüyorum da sebep-i yegânesi ancak burada olduğunu zannediyorum: Hiçbir terakki, hiçbir tebeddül yok, diyorlar; tebeddül ve terakki nasıl olmak ihtimali var der, çünkü bütün hayatımız, bütün âmalımız, istibdat devrinde teşekkül ve teessüs etmiş, birdenbire nasıl bir hürriyet adamı olabiliriz değil mi ya?

— Elbette, diye tasdik etti, ve başını kemal-i elemle sallayarak, ve elbette diye birkaç defa daha tekrar ederek devam etti:

— Hatta, söylediğin sözlerin en gerçeği ve en gerçek olduğu için en elîm ve en zehr-naki ömrümüzün en güzel senelerinin, şebabımızın en kıymettar günlerinin devr-i istibdadın zincirleri altında soluyarak, hiç-i hayatın, başka memleketlerde, her iklimlerin gençlere bahşettiği müsaadelere mazhar olamayarak, harap ve perişan olduğu idi, o kadar acı bir hakikat ki...Bütün batınımızın en deva-yı nâpezir bir yarası bundan başka bir şey değildir denilebilir. Artık terakki-i sinle zevale yüz tuttuk, hiçbir şey yapamayacak, hiç elimizden bir şey gelemeyecek bir sinne geldik. Hürriyetimizi ancak o zaman bahşettiler...Doğduğu günden itibaren kapalı ve mahpus olduğu bir zindanda yaşayıp, otuz yaşından sonra adam arasına salıverilen aptallar gibi olduk.. Hürriyet, öyle mi?.. Otuz sene esaret, bu köpekçe esaretten sonra da hürriyet...Ah bu melun zalimlere yüz bin kere lanet olsun.. Biliyor musun bu hürriyetten istifade edecek kimlerdir?.. Bugün on yaşında olan çocuklar bile değil, bugün beşikte olanlar ancak...Daha doğrusu analarının ninnileri arasında, “Uyusun paşam ninni, büyüsün paşam ninni” sözlerini işiterek büyümüş çocuklar değil, belki, “Yaşasın hürriyet ninni, yaşasın adalet ninni!” diye uyuyan çocuklar ancak istifade edebileceklerdir...[340] Bizler ise, istibdadın en kanlı zamanının mahsulat-ı zillet ü sefaleti, mahsulat-ı kahr u cehaleti olmaktan bu devr-i muhteşem-i hürriyette bile kurtulamayacağız... Ve bizim yapabileceğimiz büyük bir iş varsa o da belki çocuklarımızın olsun bu saadet-i hürriyetten mahrum kalmamasını temin etmekten ibarettir...

— Desene ki biz artık elhamdülillah-ı Fatiha.. Öyle değil mi?

— Evet, elbette, hem de o kadar Fatiha ki ölümlerden beter. Çünkü insan ölürse her türlü emele, her türlü arzuya bigâne kalır, hâlbuki sin ilerleyip kuva-yı hayatiyemizi tatil etmekle beraber, emellerimize tatmin edilmediklerinden dolayı daha tahammülsüz bir ateş-i hicran vererek bizi bunların savletine karşı o kadar âciz bırakıyor ki.. Mesela: Bugün, emellerim yirmi beş yaşındaki emellerimin aynıdır diyemem. Fakat; o kadar çok, o kadar şedit ve o kadar âteşin olduğunu, hatta daha âteşin bile olduklarını iddia edebilirim...Bahusus bütün iyi emeller hakikat hâline gelmeleri artık mevhum olduğunu bildiğimden o kadar tahammülsüz bir surette elîm ve zehirli ki...Her birisi, mevcudiyetimi kahır ve zebun ediyor. Diyebilirim ki, her emelim bir başka cerihadır; ve mevcudiyetim en kıymetli emellerimden mürekkep, namütenahi cerihalarla malamaldır... Çünkü emelin ilk nevaziş-i bâlini hissederken, bu şerait dairesinde bunun mümkün olmadığını tasdik ederek hemen onun içinde yeni bir mezar hazırlamak lüzumu karşısında bulunuyoruz; mezar, mezar, mezar...Bütün mezar.. Sade mezar...

Dostu acı acı gülererek ilave etti:

— İşte benim son tahavvül-i ahlakiyemi senin tesirine hamlettiğim de bu noktainazardan değil mi ya?... İhtiyarlar için en süslü bir emel olmak üzere on iki nihayet on dört yaşında genç kızların makbul olduğunu elbette bilirsin! Şimdi, bir zaman garip bulduğum bu emeli anladığımı itiraf ederim... Hayatın cem-i zaman u mekânda yegâne zevk ve saadeti olan aşktan mahrum, ve bize tenezzül edip bezli iltifat edenleri pek adi bulup layık-ı muhabbet bulamamaktan, layık-ı muhabbet bulduklarımızın bize tenezzül edemeyecek bir mevkide bulunmadıklarından kadınsız geçirdiğimiz şebab-ı hayatımızın âmalini, mezara kadar, aynı ihtiras fakat daha ziyade elemle sürüklemeye mahkûm kalacağımız bedihi değil mi? Her sinnin kendine göre temayülat-ı mahsusası var: İnsan gençlikte şiir ve nefasete müştak iken, sin ilerledikçe, zevahiri terk ve feda ederek, esasa maksada tenezzül ediyor, ve nihayet, sükût ede ede, bütün tezyinattan âri olmak üzere, zevk olsun da, ne kadar hayvani olursa olsun diye o vasıta-ı sefileye iniyor... Bu hâl de gösterir ki, sefil ve behimî birer mevcuttan başka bir şey değiliz, mualliyat yalnız ziynet-i zahiriyeden ibarettir... En şairimizi, en bâlâ-pervaz, nefaset-perver,[341] müştak-ı hüsn şairimizi kazısak altından ilk ceddimiz olan maymun cenapları, en hayvani çirkinliği ile meydana çıkıyor...

On beş senedir birbirini severek hemen her gün teati-i hissiyat etmekten birbirlerine benzemiş ve bu müşabeheti, birinin başladığı bir cümleyi diğeri aynı fikri eda etmek üzere ikmal etmek derecelerine vardırnış olan bu iki dost arasında musahabe bu raddeye gelince ekseriya yaptıkları gibi, daha ziyade temdit-i mübahase edip, avdeti muhal olacak elemelere vasıl olmadan ayrılmaya razı olarak, arkadaşı izin istedi ve kendisini teşyi için, kapıya kadar beraber giderek kapı kapanıp da yalnız kalır kalmaz, hâlâ eski fikrinde musır olduğundan hemen selamlık odasına koştu; ille çehresini muayene ederek zannettiği kadar her şey veda etmek mecburiyetine gelip gelmediğini tayin etmek istiyor idi; fakat misafir çıkar çıkmaz kendisinin de hareme gideceğini zanneden uşak lambayı söndürmüş olarak odadan çıkmakta idi, o zaman, tekrar lambayı yaktırmaktan ise, yukarıda zevcesini belki uyumuş bulup rahat rahat çehresini muayeneye muvaffak olacağını düşünerek yavaş yavaş yukarı odasına çıktı, ve kemal-i ihtiyatla kapıyı açmakta iken içeriden onun sesini işiterek içeri girdi. Demek ki o daha uyumamıştı...

O zaman canı sıkılarak, geldi zevcesinin yanında oturdu; o şikâyet ediyordu. O kadar hasta olduğu hâlde, bir dostu için o kadar müddet kendisini yalnız bırakmasını serzenişle telakki ediyor idi; kendi kendine, “Bir bu eksikti” dedi; onu da uyutmak maksadıyla soyundu, geceliğini giyerek lambayı söndürüp yatağına girdi; karanlıkta zevcesinin söylediği sözlere külliye muhalif fikirlerle meşgul olarak sükût ediyor; onun uyumasını bekliyor idi.

Evet, elbette kendisinden terütaze olan zevcesini bu hâle getiren seneler acaba kendisini ne kadar harap etmemişti?

Ah, biraz sonra aynaya bakıp, kendisini celladane bir dikkat ve teftiş ile muayeneden salim ve mutmain, pür-şebab ve muzaffer çıkabilseydi ne kadar bir iştihak-ı âteşin ile tekrar hayata sarılacaktı; kendisini bugüne kadar dalmış olduğu hâb-ı ataletten dolayı tahtie ediyor, miskin ve gayr-i faal buluyor idi; düşündü ki hatta münhezim, ihtiyarlığa ve çürümeye meyyal ve tarik-i harabide mahkûm bulsa bile, bugünden itibaren hayata sarılıp, yaşamak; birkaç sene içinde bütün ataletle geçmiş senelerin acısını çıkarmak lazım gelmez mi idi? En büyük kabahatini şimdi biraz geç olmak üzere görüyor idi: İzdivacına, bunun verdiği rahata talip hayattan başka bir şey istemeye lüzum görmemiş miskin ve zelil sürdüğü bu hayatı bir ömrün [342] bütün âmal ve mutalebatına kâfi bulacak kadar pest davranmış idi. O güzel ve pür-şebab olarak ziyan edilmiş olan senelerin acısını çıkarmak için yarından itibaren tekrar zevk ve safa âlemine dalacaktı...

Bu kararı verir vermez, buna iki mühim mâni zuhur ettiğini gördü ki bunların birincisini gayet suhuletle istihfaf etmekle beraber, ikincisi huzurunda mağlup ve sakit kalmaya mecbur oldu; bu mânilerin birincisi, herkes tarafından bu kadar bir yaşa geldikten sonra, bu teşebbüs-i zevk-cuyanesinin ahlaksızlık diye telakki olunabilmesi ihtimali idi; fakat bu ihtimali hakikat farz etmekle beraber gayet azametle istihfaf etti; saadetsiz çürümeye mahkûm bir ihtiyar olarak geçireceği senelere bir saniye-i aşkı bile bin kere ve kemal-i tehalükle tercih edeceğini kendi kendine itiraf etti. Ah bu herkesin sağına soluna kendi kabiliyet-i şahsiye ve temayülat-ı zatiyesine göre sıfat ve meziyet koymasını ne kadar büyük bir tuğyan-ı intikam ile telakki ederdi; bu tuğyan, mesele de bizzat kendi saadeti olduğundan, bugün adeta bir hezeyan hâline gelmişti, kendi kendine “Köpekler” diyordu? Bütün bunların başkasının hayatına, başkasının arzusuna kendi arzularıyla hükme ne hakları var idi, ve ne hakları olabilirdi?

Ve sanki her birisi ayrı ayrı bütün başkalarına buldukları kusurlara belki benzememekle beraber onlardan daha şeni kusurlardan kâmilan muarra imişler gibi sağlarına sollarına savurdıkları zem u kadehlerle hükümferma olurlar iken, umumun vukufundan kemal-i itina ile gezilmeye lüzum gördükleri seyyiat-ı elîme ve zelileye mastar değillermiş gibi bu tahakküm ve teferrüt davalarını göz önüne getirerek tekrar “Köpekler!...” diyordu. Sade salmasını, sade havlamasını bilen bu güruh-ı mahlukata bundan daha muvafık bir isim bulamıyordu; herkes yalnız mesul olduğu nefesine karışsa idi de diğerlerini şerrinden ve tecavüzünden olsun masun bulundursaydı. İşte o vakit heyet-i içtimaiye bir insaniyet-i müşerreffe olabilirdi; yoksa bu cidal ve ihtiras-ı sefil içinde, her biri sağına soluna dış salan bir köpek sürüsünden başka bir şey olamıyorlardı...

Hem öyle bir köpek sürüsü ki, birbirlerine karşı izharından hayâ etmedikleri gayz ve kin menfaat-perestane ve şahsiyet-perestane ile her gün daha muzlim bir girdap-ı süfliyete sükût etmekten, bir çirkab-ı mezellet içinde galtan olmaktan hâli kalmıyorlardı; ve “Ah başkalarını pür-kusur görenler, asıl kendi şu hareketlerinin en büyük bir kusur olduğunu olsun teslim ve itiraf etselerdi...” diye düşündü.

Huzurunda mağlup ve sakit kalmaya mecbur olduğu diğer mâni ise bu hayat-ı ezvaka hasr-ı hayat etmek kararının bu şehirde gayrikabil-i icra olduğu idi? Ve burada, sadmesiyle başını sersem eden mühim bir mâni karşısında bulunuyordu. [343] Bu mâni ise, şehrimizin belli başlı bir hayat-ı ezvakı olmaması idi, ya tenezzül edemeyeceği kadar süfli ezvak-ı süheyle, yahut erkânı arasına giremeyeceğimiz

kadar yüksek olan hayat-ı kibarane arasında, arafta kalmış gibi bir hâl-i hüsrân içinde bulunmaktan başka bir çare olmadığını kabule mecbur bulunuyor idi şehrin hayatında, hürriyetin ilanından beri yegâne tebeddül, her fazla ötede beride verilen manasız konferanslarla, heveskâran istilasına maruz kalmış muhtelif sahnelerde peşi sıra vaz'-ı mevki-i temaşa edilen daha manasız milli oyunlardan başka bir şey değil idi; demek ki, bu cihetten de hüsrân muhakkak idi.

Bir aşk... Ciddi, müzeyyen, mültehib bir aşk... Elbette, onun asıl ve en muazzaz emeli bu idi, fakat bunun da bu şerait dairesinde, ne büyük bir tesadüf-i bahtıyarın daire-i tertibi olabilmesi lazım geldiğini düşünerek eğer nail-i aşk olmak için yalnız arzu kâfi gelseydi her köşede bir başka aşka mülaki olmak muhakkak olduğunu tasdik ediyordu; zaten bu aşk bahsinde de o şart asıl, tenezzül edemeyeceğimiz kadar süfli veyahut bize tenezzül etmeyecek kadar ulvi olmak şartı arasında, bunun da, bir arzu-yı muhal olduğunu kabul ederek çaresizlikten kurtulmuş gibi, “Ay, ne yapmalı” diye kendisini yiyor idi.

O zaman sevk-i hülyaya teslim-i nefis ederek istediği gibi bir kâşane-i hayal bina ediyor idi. Yirmi dört yirmi beş yaşlarında, genç ve latif bir kadın tasavvur ediyor, hayattan beklediği bütün âmal ve temenniyat-ı saadetinden nasılsa mahrum kaldığından, bu âmal ve temenniyatı yalnız bir aşkta bulmaya karar vermiş olmak üzere tahayyül ettiği böyle bir kadınla bir muaşaka tertip ediyor idi; ve bu kadının mahrumiyet-i elîmesi içinde kesb-i rikkat etmiş o kadar nazik ve nefis bir ruh-ı müstesnası var idi ki, bu nezaket ve nefasetin bu derecesine karşı müncezib ve hayran kalmaktan başka bir şey yapamıyor idi.

Ve onun buselerine, nevazîşlerine müstağrak olarak geçireceği ömrün lezzetine doyamayarak ihtiyarladığının farkında olmayacağını düşünürken ihtiyarlıktan yine aklı fikri maksat-ı esasiyesine avdet etmiş olmakla, zevcesinin uyumuş olduğunu görerek rahat rahat kalkıp merakını halle karar verdi; fakat bu merakını halletmenin zannettiği kadar rahat rahat kabil-i icra olmadığını anlayarak canı sıkıldı; zevcesi uyanıp da kendisini büyük lambayı yakmış ve aynada yüzünü muayene etmekte bulunmuş görürse ne kadar istiğrap edeceğini ve bu istiğraba ne cevap bulup vermek mümkün olduğunu düşünerek herhâlde beray-ı ihtiyat ona sezdirmeden yataktan kalkabilmek için teşebbüs etti; ve aksi olarak başka vakit ekseriyetle bir ses çıkarmayan karyola daha ilk hareketinde gıcırdamaya başlamakla kemal-i endişe ile zevcesinin hareket edip etmeyeceğini tetkike lüzum görerek yataktan sıyrıldı; ve kibriti [344] çakarak mumu yaktı. Zevcesi gözlerini kapamış

idi tabii ifade-i sükûtuyla; bütün âsar-ı tahribatını izhar etmekte olan bu kadın çehresine atf-ı nazar edip onu bihaber sakın ve hemen hemen mesut bularak, derin bir gıpta ile, onu düşündü, ve iki adım atıp masanın üzerinde bulunan büyük lambanın şişesini çıkararak, mumdan tutuşturduğu kibritle lambayı yakarak şişesini taktı; birdenbire odanın muhitini tenvir eden bu şule-i hakikat önünde kendinde şimdi derin bir hiras hissederek muattal kaldı.

Evet şimdi hükm-i idam-ı şebabını verecek olan bu muayeneye cesaret edemiyordu. Yarın, ya memulünden çok îraz-ı harabi görecektiyorsa ne kadar zebun ve perişan kalacağını düşünerek kendisini bu elemelere kendi eliyle teslim etmekten bir tehaşi duyuyor idi; fakat merakının bu hiras ve tehaşiye galebe etmek üzere olduğunu hissederek son bir ceht ü azim ile ne olursa olsun diye karar veren zuafaya mahsus pür-tereddüt bir metanet-i cesurane ile, aynaya takarrüp etti; fakat lambanın arkasında kalması yüzünü iyice gölgeye müstağrak bıraktığından mecburiyetle lambaya sarılıp bir hamlede aynanın önüne koydu ve kemal-i dikkat ve heyecanla çehresini muayeneye koyuldu.

En evvel nazarıdikkatini gözlerinin etrafına havale etmişti; henüz pembe olan ve oldukça terütaze yanaklarının üzerinde gözlerinin etrafında, ilk nazarda gayr-ı mekşuf iken dikkat üzerine tezahür eden gayet belirsiz binlerce hututun kazmış olduğu lakayt çizgiler yüreğini parçalayarak, bütün mevcudiyetini hercümerç etti; gözleri açık ve adeta dururken pek belli olmayan bu çizgiler, biraz büzmeye teşebbüs eder etmez o kadar peyda-yı kesret ve ayanîyet ediyordu ki, bunları belli etmemek, hiç olmazsa bu derece izhar etmemek için gözlerini asla büzmemek lazım olduğunu meraretle kabule mecbur oldu, sonra asıl, gözlerinin köşelerini ve oradan alınının sağ ve sol cephelerini, bu kısım-ı çehresinde cildini o kadar harap olmuş, o kadar sarkmış, elastikiyeti mahvolarak, buruşuk ve mekruh bir ihtiyar derisi hâlini almış bulduğu gibi kaşlarının üzerinde, birbiriyle telahuk etmek üzere, derin birer hat peyda olmuş olduğunu da fark edince “Eyvah!” feryadı en derin köşe-i mevcudiyetinde o kadar meraret ve elemle sızladı ki madamelhayat bu meraretin ruhuna açtığı yarayı unutamayacağına inandı.

Heyhat! Demek ki bu kadar mekruh ve sefil bir enkaz hâline gelmişti de bundan da haberi yok idi öyle mi?

O zaman boynunu bükerek yaşı için pek acele ve na-be-mevsim olmak üzere bulduğu bu harabiyi cildinin esasen pek gevşek, pek hafif [345] olduğuna

hamlederek, başkalarının kırk kırk beş yaşlarında bile muhafaza edebildikleri taraveti o otuz beş yaşında kaybetmiş olduğunu itiraf etti.

Resim 176: “Aynaya bakıp...(Sahife:344)” [s.345]

Ve sonra, muayenesinde devam ettikçe gözlerinin ifadesine, çehresinin gözlerine ait manasına, bir gılzet-i pirî gelmiş, eski zarafet ve rikkatin yerini zapt etmiş olan bu gılzetin bu çehreye adeta şayan-ı istikrah bir ifade-i sakile vermiş olduğunu da fark etti; ve bu o kadar acı, o kadar acı idi ki, hıçkırmaya müheyya aynadan ayrılarak, en hassas noktasından mecruh olmuş gibi adeta menfur bir inhizam-ı elîm içinde bir koltuğa düştü.

Demek, yarabbim bu kadar, bu kadar harap olmuştu? Ve demek artık bu çehre ile artık genç bir adam olmaktan ziyade, ihtiyar, iğrenç adeta bir enkaz-ı şebab olarak telakki edilmeye daha layık idi öyle mi?

Evet, demek bütün felaketlerin üzerine bu musibet de gelmişti, demek artık her şey gerçekten o kadar bitmişti değil mi? Bütün o kadar seneler hayatını işgal etmiş olan o emeller, o ümitlere veda etmek lazım geliyordu öyle mi? Hâlbuki bugünkü ruhunda bu ümitler, bu emeller evvelden daha âteşin bir ihtirasla bir merbutiyet-i elîme hissediyor idi; şimdiye kadar nasılsa yaşayabildiği bu emellerden, bu ümitlerden mahrum hayata bundan sonra tahammül etmek mümkün olmadığını itiraf ediyor bu itiraf ile boynu bükülerek: “Hâlbuki artık bu mümkün değil. Bu çehre ile hangi bir kadının huzuruna çıkıp da aşk ve visal dilenilebilir?” diyordu.

Bu hâle karşı içinden derin bir tuğyan kabarıyordu, ve meram ü ihtiyar ile buna hiçbir çare bulunmayacağını zannetmeyerek, mücadeleyle hazır, teşebbüse

pür-şitab, kendini her tehlikeye mukavim bularak memnun olmak arzusunun galebesini hissediyordu.

Ve bu kadar kuvvet ve zulümle bütün kuva-yı mevcudemize hücum eden, bizi tırnakları arasına alıp didikleyerek kanımızı emmekten zevk bulan bu melun, bu canavar hayata iyi diyenler de var idi öyle mi?..

Ah herkesin o kadar iyi olduğu bu hayata bahusus kendi hayatına nasıl tükürmek ihtiyacıyla ruhunun sızladığını herkese nasıl anlatabilecek idi?

Hayat mı? Lakin bu tesadüf ve âdet gibi iki kör kütük zincir esaretiyle pâbend sefil lain [346] ve zelil bir kuvvetten başka bir şey miydi? Adetin seyyiatından kurtulursak mutlaka tesadüfün daire-i mezalimine gireriz, ve tesadüfün seyyiatından ise âdetin daire-i mezalimine girmek için nefsimizi tahlis ederiz ve bu iki kör kuvvetin arasında, meram, irade ne kadar adi, ne kadar manasız bir sözden ibaret kalmaz mı?

Sonra hayat, vücutlarımızı bütün seyyiat ve mezalimiyle zehirli dişleriyle kemirmekten zevk bulan sessiz, hunhar bir canavardan başka bir şey midir? Biz kendine ne yapmışız, bu bilinmez; denilebilir ki onun asıl husumeti bizim mevcudiyetimizdedir. Ve bu mevcudiyetimizin bütün müsaadatını, meziyatını ve lütuflarını birer birer bizden nezetmekten bir zevk-i sefil ü denî duymakta imiş gibi her an bizi bu müsaadelerden, bu lütuflardan mahrum bırakmaktan başka bir şeye atf-ı emel etmez, ve bu maksatla icra-yı tesir-i menhus etmekten bir an hâli kalmaz... Hayatın bu müfteris, rahatımıza, kanımıza, nefislerimize kadar düşman olan açlığından başka hakiki ve vaki başka ne vardır

Hayat, iyi, öyle mi??..

O zaman bir aks-i tesir ile, kendisinin de şimdi kurban-ı dendanı olduğundan dolayı bu kadar fena bulduğu ve fena olduğunu iddia ettiği bu hayatı son birkaç senenin âdetine tebaiyeten iyi bulmuş olduğunu itiraf etmeye mecbur oldu; hatta bu geceye kadar şimdi o kadar hunhar ve müfteris bulduğu hayattan memnun değil mi idi?

Çünkü, ah çünkü hayat her gün güzarişiyle bizi törpüleyerek daha doğrusu tesadüfün arz ettiği cihetlerimizi sanki rendeleyerek bir şekil-i gayrimuayyene koymaya çalışan ve bütün zulemeye has bir sefil ve denî riyakârlık ile kanımızı emmekten başka bir emeli olmadığı hâlde, bitaraf hatta lütufkâr olarak tanınmaya atf-ı ehemmiyet eden bir kuvve-i zalime değil midir? Ve hayatından memnun

olması yalnız bu menhus kuvve-i zalimenin aşındırdığı faaliyet-i ruhiyesinin zaafından mütevellit değil midir?

Hayatından memnun?.. O mu? Bu mümkün müydü? O daha ilk şebabından beri hiçbirine nail olmaksızın hayatından neler, ne namütenahi saadetler istemişti?.. On sene evvel izdivacından mukaddem geçirdiği o beş senelik ömr-i zelil ü mahrumunu düşünerek bugünkü kanaatini bugünkü memnuniyetini onunla mukayese edip, başını göğsüne eğerek itiraf etti ki bugün on sene evvelki gencin rast gelse tanımayacağı tahkir etmek isteyeceği galiz bir mahalle beyi olmuştu ve o o kadar nefis ve müstesna ruhlu genci, o kadar sanatperest, o kadar maali-perest olan genci bu hâle getiren bu on sene o kuvve-i melune-i hayatiyenin üzerine yığıldığı günlerin teakup ve tevalisinden başka bir şey değildi.

Demek, hayatın bu zulüm ve istibdadı yüzünden şebabın bütün nurlu rüyaları, bütün mütehassis emelleri, bütün mehasin-i âmal, bütün mealiyat sade bir seraptan başka bir şey değildi ve bütün bunların adı bir serap olduğunu kabul edecek [347] bir sinne gelmek, sefaletlerin en elîminden başka bir şey değildi.

Ve böylece, meskenet-i ruhu önünde âciz zelil bir tazallümle dururken, ruhu miskin olmasaydı başka ne yapmak ihtimali mevcut olduğunu düşünmeye başladı; etrafında ne kadar faaliyet-i ruh sahibi arkadaşları var idi ki bunların hepsini de pek iyi tanımakta idi ve bunların cümlesi hükümet-i müstebitenin devam ve taannüt eden zulüm ve gadrine kendi gibi kurban olmamış mı idi? Şurası da muhakkak değil miydi ki, bugün burada hükümet-i müstebitenin zulümkârlığı, namı altında tecelli eden kuvve-i kahire-i hayatiye başka yerlerde başka bir isim alıp başka bir renge girerek daima aynı zulüm ve taaddi ile icra-yı hükm ü nüfuz etmekten hâli kalmamakta idi? Ve güya her cihetçe şahsiyetin bütün kuvvet ve istidatıyla tezahürüne senelerden beri müsait olan Avrupa'da en mühim dimağlarına hayatın fenalığından, ömürlerinin müncer-i hiçi ve iflas olmasından başka daha tazallümle neden şikâyet etmekte idiler?

Hayır, daimî ve baki olan şey, her yerde, hür Avrupa'da olduğu gibi müstebit-i Şark'ta, müstebit-i Şark'ta olduğu gibi hür İstanbul'da da her yerde, hayatta emel ile hakikatin mücadelesi, hunhar, kahrkâr, müfteris, arada yalnız insanları ezen, kahr u kurban eden müsademesi idi; evet, yalnız o baki idi, ve yalnız o ve her vakit o galebe ediyor idi.

Ve hepimiz bu kuvvet ve zulmeti her günkü feryatlarımızla kabul ve tasdik ettiğimiz hayatın elinde sefil ve miskin bir oyuncaktan başka bir şey olmadığımız

hâlde yine onunla uğraşmak; onu kendi ihtiyarımıza kendi emellerimize tâbi etmek mücahadesiyle cenk ederiz; hâlbuki o hiç sesini çıkarmayarak nasıl olsa tagallüp ve tahakküm edeceğini bilmekten mütehassıl bir emniyetle, daima günlerini üzerimize yığa yığa merakımızı nahvetimizi şahsiyetimizi bile tazyik eder, sanki boğar; bizi âdet gibi, tesadüf gibi mazi-i şahsiyet ve ihtiyar kuvvetlerle ihata ve tazyik ederek ruhumuzu bu kuvvetlerin elinde zelilane bir tevekkül ile teslim olmaktan başka bir şeye müsaade etmez; mesela on gün evvel tahkir ve tezyif ettiğimiz bir hayata sevk eder, fakat bunu o kadar zeki bir idare ile, o kadar maharetle, his ve fark ettirmeden yapar ki ne olduğumuzdan bihaber kalarak, zıddımız oluruz; on gün evvel başkasının görüp tahkir ettiğimiz hareketleri on gün sonra, bir tesadüfün zade-i tertibi olan ve birkaç kere tekrar edilmekten mütevellit bulunan âdetin elinde bihaberane tekrar ederiz, fark etmeden, hissetmeden tekrar ederiz demek, o da esasen memnun olmamak üzere doğmuş olduğu bu hayatından bu şerait dairesinde ve bu kör tesirler tahtında memnun ve kani olmuş idi...

Ve sonra, saadetlerimiz mi? Oh, nasıl bunların hepsine birden tükürmek, nasıl hepsini birden telin etmek arzusuyla ruhu yanıyor idi; bunların en parlağını düşünecek olsa [348] hırsından titriyor idi. Saadet, bu da ne idi? Evet, bu nasıl bir şeydi? Bu devamını istediğimiz, değişmemesini temenni ettiğimiz bir hâl-i hayattan başka bir şey mi idi? Hâlbuki âdetin elinde saadet manası verdiğimiz ahvalde revnakını, letafetini kaybettiği hâlde fark olunmuyor idi? Zaten saadetin en parlağı, en can-sûzu bile mürurundan sonra ispat-ı letafet eden esna-yı mürurunda ise günlerin tevalisi arasında, fark ve taziz imkânı bulunmayan firari, mail-i zeval, solmaya, uçmaya meyyal, letafeti ele geçmemesiyle, gayrikabil inkar yahut geçmiş yahut tekrarı muhal bulunmuş olmasıyla kaim olan bir haletiruhiyeden başka bir şey miydi?

Hâlbuki kendisinin bu şerait dairesinde bile büyük bir saadeti yoktu; o hâlde hayatından bu kadar miknetle memnun olacak neler var idi? Hangi bir emeline nail veyahut muvaffak olmuştu. Büyük ve parlak, herhâlde, bâdî-yi şan u şeref bir iş mi yapmıştı. Bilakis köpekçe ve meskenet içinde sabah akşam kalemine gidip avdetten başka bir harekette bulunmamış, behimane bir mezelleyle yaşamaya mecbur olduğu hayatını, geldiği, olduğu gibi, onu tebdil ihtiyacı bile hissetmeksizin kanaatinden mütevellit bir âdetle hayatını güzel ve hemen hemen şayan-ı gıpta bulmuş gibi değil miydi? Bunda bir hakkı mı var idi?

İşte böylece, ara sıra avdet eden ruh-ı mazisini müntakim ve hunhar bir zulümkârlıkla ahz-ı sar için (...) hücum eder görüyor ve onu haklı bularak ruhunu bu hücumun zehir-i itisafına karşı müdafaaya bile muktedir olamayarak son derece müteessir oluyordu.

Kendi kendine hitap ile “Ah koca hayvan!” diyordu: “Demek ki canıncan o kadar memnun idin, öyle mi? Fakat rica ederim bu hayatın nesinden bu kadar memnun olduğunu bildirir misin? Sefaletle itiyattan başka bir şeyin mi var? Sema-yı hayatın nasıl bir şems muvaffakiyetiyle tenevvür etti sersem, zelil, miskin hayatını olduğu ve geldiği gibi kabulden mütevellit bir alışkanlıkla bu hayatı şayan-ı kabul bulmadık mı? Sen ki bir zamanlar dünyanın bütün saadetleri ruhunu ikna edemeyecek, bütün güzel kadınlar aşklarıyla iştiyakını teskin edemeyecek zannediyordun? Hâlbuki işte senin gibi miskin ve zelil bir mevcut seni pek suhuletle memnun ve kani etti, öyle değil mi? Ne kadar, ah ne kadar adi bir ruhun var imiş, değil mi?”

Bu muhasebe-i vicdanın merareti altında, bir ses çıkaramayarak, somurtmuş oturmuştu? En çok kendini mustarip eden şey ise, bu sözlere müskit bir cevap bulup veremeyecek kadar haklı buluşu idi ve kendini o kadar tezlil eden bu muhakemelere hak verdikten başka bir düşmandan intikam almak ister gibi kendisini tazip etmek şayan-ı azap bulmak arzusunu hissediyor idi.

Evet, şüphesiz, gayet parlak zannettiği bir şebab-ı hayat sürmüştü, bahusus bu [349] parlaklık, onun emellerinin ihtişamından peyda oluyor idi, ve bu emelleri hakikaten o kadar mutantan, o kadar ziynet-feza idi ki dünyada en müzeyyen olmak üzere gösterilebilecek emellerin bunların yanında pek sönük kalması muhakkak idi.

Ah ne oldu, şimdi bu emeller nerede idi? Bütün bu emellerin yerine yalnız çirkin bir hakikat-i hayat, bütün renksizliğiyle bütün kansızlığıyla kaim olmuştu? Lakin bu şebab bütün bu emellere bu kadar ziynet-bahş eden bu sihirkâr şebab ne olmuştu?

O zaman boynunu bükerek bütün bu parlak hülyaların, bütün muhteşem emelleri tevlit eden şebabın sırf bir yalandan ibaret olduğunu tasdik ediyor idi; serap, serap... Bütün mehasin-i âmal-i şebab, bütün imtiyazat-ı mevude ve muntazıra sarf-ı seraptan başka bir şey miydi? Hem feci, hem hûnin bir seraptan başka bir şey mi idi? Hayat miskin kollarında en parlak ömürleri, en mezhep kaderleri bile nasıl meskenet ve mezellele alıştırarak mahvediyor. Nasıl herkesi, en sefil, en ulviler ile birleşip yığılarak doldurdukları o büyük ammiyet çukuruna sevk

ediyor, sürüklüyor, bila-merhamet bila-tefrik, nasıl hepsini birden o hufre-i süfliyete tekmeliyor böylece, atıyor atıyor idi.

Böylece kendini kimseye benzetemediği herkesten ulvi, herkesten nezih ve bâlâ-pervaz bulduğu o gençlik hâllerini şimdi düşündükçe bütün mevcudiyetini teşkil eden âmal-i mehasinin, bir zamanlar o kadar şayan-ı takdir bulduğu meziyetlerin boş, sefil ve yalancı bir hülyadan, adi bir vehimden ibaret olduğunu tasdike tekrar mecbur oluyor idi.

Resim 177: “Yatağından kalktı. (Sahife 343)” [s.349]

Aşk mı?.. Ah bütün bu emellerin bu hülyaların haşmet ve saltanatına dair yalan yere yemin eden büyük, fakat en behimî emeller kadar adi ve zelil bir diğer emelden başka bir şey mi idi? Ah bir zamanlar aşkı bütün hayatını şaşaa ve tantanasıyla tenvire kâfi bir kuvvet-i müdebdebe zannetmiş olduğunu düşünerek senelerin insanı yalnız güzariş-i eyyamıyla ne hâle getirdiğini, en müşaşa bir aşkı bile ne sefil ve bi-zevk bir itiyat hâline koyduğunu düşünüyor idi. Bugün, on sene evvel, bütün vüsat-i hayatını ihata etmiş olan o büyük aşkı her gün beraber yaşaya yaşaya, her gece beraber yata yata artık manasızlığa inmiş olan en hayvani, her türlü raşe-i ulviyetten muarra bir zevk duyduğu zevcesinden ibaret kalmamış mı idi? [350] Ah, o meşum zincirlerini ağır ağır sürükleyerek hayatımızın mazisini teşkil ve imla etmiş olan âdet, ruhumuzu o kadar avdeti kabil olmayacak kadar zapt ve teshir etmişti ki, bugün bunun zulüm ü kahrını, miskin istibdadını gördüğümüz hâlde, yine hâlâ itaatten başka bir şey yapmak ihtimalimiz yoktu,

Dün, elbette daha parlak, daha mutantan ve daha muazzezdir, çünkü dün şebabdır, dün cevval ve ateşnak idik, dün kalbimizde pür-daraban bir nefha-i hayat, ruhumuzda namütenahi âmal, saadet hissetmekte idik; fakat bugün... Bugün artık emele sevk-i cesaret etmeye muktedir olamıyoruz; çünkü üzerimizden otuz beş sene geçmiştir, ve bizi çiğneyerek, zalim adımlarının cebr u tazyikiyle bizi hun-âlûd bırakarak, geçmiş, gitmiştir; bugün, artık öğrendik, artık aldanmayacak kadar meraretle öğrendik ki, hayatın bütün güzelliği, o ümitler, emeller tevlit eden haşmeti, bizi istikbalimiz hakkında cazip yalanlarla aldatan şebabın birkaç münevver gününün mevaid-i kâzibesinden başka bir şey değildir. Ah şüphe yok ki bugün de hâlâ, hâlâ aldanmak ihtiyacıyla nalan ve giryanız, fakat o otuz beş senelik hayatın kütle-i tecaribi bizi hakikat-i müthişesiyle merhamet etmeksizin tokatlıyor; sanki, “Sefil, hâlâ mı aldanacaksın?” diyor; ve yine, hâlâ bu rah-ı elîm-i emelde, hun-alud, sürünmekten başka bir şey istemediğimiz hâlde, bu tokatların altında eziliyoruz, ve utanarak hıçkırıklarımızı zulmet-i sefaletimizde gizlemeye çalışıyoruz...

Ve hayatları en parlak muvaffakiyetlerle müzeyyen olan adamların bile, emelleriyle mukayese-i hakikatte, aynı dereke-i mahrumiyette nalan olduğu da o kadar gerçek, dünyada, en kavilerin en zebunlar gibi, seyl ü vukuatına gerdan-dide-i inkıyat olmaktan başka bir şey yapmaya muvaffak olamadıkları da o kadar muhakkaktı ki etrafına bakarak, bütün hayat kendisine kimisi ölmüş, kimisi can çekişmekte olan makhurin ve mecruhin ile serapa dolu bir muharebe meydanı gibi görünüyordu.

Öyle bir muharebe meydanı ki otuz beş senelik hayatının mücadelat-ı mütemadiye ve bitabanesi ile kendisi de mecruh ve sernigun olarak orada bulunuyor ve yeis ve zucret içinde, başını kaldırıp etrafındaki vahşet-i kıtali, dehşet-i ihtizarı görüyor, sanki inleyenlerin müebbet ve tazallüm-kâr eninlerini işitiyor idi...

O esnada zevcesi, lambanın ışığından uyanmış, gözlerini açmış, kendisini orada görerek yatağından başını kaldırmış, taaccüple:

— A, bey, ne oldu sana ayol?... Niçin kalktın da kendi kendine orada büzülmüş oturuyorsun, orada ne yapıyorsun bakayım?” diyordu bu söze lakaydane “Hiç!” demek icap etti.

Zavallı hiç!... Bazen ne belîğ olarak zıddını ifade ve tesfir için kullanılır; ve bir [351] noktinazara göre hiç olan bütün şeyler diğer, bir noktinazara göre ne mehib ne kahhar bir rehber! Mesela, içinde bir cüzi-i naçizi olduğumuz dünya,

kâinata kıyas edilir ise, kendisi nasıl âciz bir hiçse, biz de bu dünyaya nazaran adı bir hiçten başka bir şey değiliz. Ve sonra bizdeki âmal ve efkârın namütenahiliği meyanında, bütün kâinat sefil bir hiçten başka bir şey midir?

Evet, hiç... Bütün hayat, bütün şebab, bütün terakkiyat, bütün medeniyet, bütün ictihadat-ı beşeriye, her şey, her şey, sade bu kelimede dalalet-i hakikiye ile ifade-i mana etmiş olmazlar mı? Hiç, hiç her şey yalnız hiç değil midir?...

Karısı yatağından mariz sesiyle: Ay artık Allah aşkına gel bakayım... Haydi, durmasana canım... Kendi kendine kumkumalar gibi ne yapıp duruyordun gel anlat bakayım...

Ayağa kalktı, kendisini iki adamın arasında gördü, biri miskin ve karısına muti biraz evvel o kadar tahkir etmekte olduğu mahalle beyi idi ki, bir saatten beri ruhunu zirüzeber eden bütün bu mülahazata kemal-i meskenetle yüzünü çevirip tembel tembel zevcesinin aguşuna şıtab ederek meskenet-i zelilesine gömülmek arzusunda idi; diğeri ise, bütün bu mezellele pür-tuğyan, bir saattir kendini hareket ve faaliyete sevk ve teşvik eden müştak-ı şıtab ve faal-i mevcut idi ki, kapıyı şu kadının yüzüne çarpıp hayata, yeniliğe, maceralara koşmak, mustarip olacaksa da hiç olmazsa lazıme-i beşeriyet olan heyecanlardan, sadmelerden geçeceği bedihi olan hayat-ı pür-şevk ü şebaba şıtab etmek istiyor idi ve karısının kendini celp ve davet eden sözleri bunların birini kızdırıyor, diğeri okşuyor idi, birkaç saniye, bütün bir hayata hükmetmek üzere, bu iki maneviyet arasında dehşetli, merhametsiz bir mücadele oldu? Ve nihayet ruhu ne kadar faal ve cidalkâr olursa olsun hayatın seyl ü vukuatına inkıyattan başka bir şeye muktedir olamayacağını telkin ederek kendini zayıf noktasından zapt eden mahalle beyine mağlup olduğunu, iradetini evvela yavaş yavaş fakat sonra tahakküm ve istibdat ile o adı ve miskin şahsın istila ettiğini gördü. Kendi kendine tükürürcesine bir zilletle “Evet gömül, koş gömül süfliyete, mezellele tekrar gömül...” diye kendini tahkir ederek ve fakat on senelik âdetin sevk-i zaruretiyle, başka türlü bir harekete muktedir olamayacağını teslim ederek, mazlum bir meskenetle gitti yine karısının yanına uzandı karısı “A, bey lambayı söndürmedin ayol... Kalk söndür de öyle yat Allah aşkına!” demekle, bu kadar fedakârlıkla bile yine rahat bırakmayacağını görüp tekrar hiddetle kalkarak:

“Mademki başka türlü ihtimali yoktur, mademki ben de herkes gibi ister istemez hayatın seyl-i vukuatına muti ve münkad olmaktan başka bir şey yapamayacağım, demek kaviyi de zebun gibi itaate mecbur eden kanun-i umumi-i hayata tebaiyetten başka bir şey yapmamış [352] oluyorum diye bir tesliyet-i

zaruriyeye ilticaya muztar kalarak, lambayı söndürdü; ve etrafını birden istila eden kesif-i zulmet gibi biraz evvelki faaliyetinin; hayatında müebbeden rehin-i zulmet olduğunu ve şu hareket-i münhezime ile, adi bir yatağa değil; artık ne yaparsa yapsın çıkmaya asla muvaffak ve muktedir olmayacağı müebbet bir mezar-ı meskenete girdiğini acı acı itiraf etti.

Ve bütün insanların ayaklarının altında mutlak kendilerini çekip defnetmek üzere açılmış olan bu hufre-i hîcîye, bu manasızlık mezarına girmeye, herkes gibi kendisi de ezelden mahkûm değil miydi? Evet bütün dünya zaten er geç başka bir şey mi yapabiliyor idi?

Resim 178: “Aynanın karşısında...(Sahife:)” [s.352]

Ve bugün tekrar genç olsa bile bu şebabı bu hayatta ve bu şerait dahilinde ne yapmak ihtimali var idi? Merakiz-i medeniyette bütün mehasin-i hayat arasında tantanalar debdebeler ve saltanatlar içinde imrar-ı eyyam eden en büyük dimağların bile şikâyet ettiği hayatın bu hiçliğinden yalnız onun kurtulması mümkün müydü? Bahusus bu kadar şaşaa ile ila edilmiş olan hürriyetimize rağmen yalnız ricalsizlikten sanatsız, servetsiz ve hayatsız olan bu sefil memlekette yaşayacak olduktan sonra tekrar genç olup da yeniden bu şebabı, ne kadar müzehheb, ne kadar murassa olursa o kadar beyhude, o kadar manasız olan âmal ile, bir gün yine mutlaka hepsinin renksizliğini, asılsızlığını, hiçliğini tasdik ederek mustarip olacağı namütenahi âmal ile lüzumundan ve tahammülünden fazla yükleyip yine hakikatle pençe pençeye, hun-âlûd bir cidal ile çarpışmaktan mustarip olacak değil miydi.?

Ve bu teellümat ile, biraz evvel istikrah ile girdiği bu hufre-i hîcde, meskenetine gömülmekten mezelletten teselli beklemekten başka bir çare olmadığını, iradesiz, arzusuz, emelsiz yaşayabilmekten büyük saadet mümkün olmadığını itiraf ederek son teselli olmak üzere: “Mademki hayat ve şebab herkes için de; bir seraptan başka bir şey değildir...” diye düşündü; ve bu pür-acz ve kahhar tesellinin uyuşukluğu arasında ölüme en çok benzediği için bütün hakayık-ı elîme ile cidal içinde yaşayanlara göre saadete en çok müşabe olan uykuya daldı gitti...

Evet, mademki hayat ve şebab herkes için de seraptan başka bir şey değildi...

Büyükada, Mart, 1325

Mehmet Rauf

1.5.3 Dalgıçlar⁸⁹

Ali Haydar Emir

Resim 179: [s.353]

“Birinci Mektup”

10 Mayıs

[353] (...) Deyim; ve beni bu muhteşem yerlere iktisab-ı afiyet için getirdiler... Düşünemediler ki meriz olan maddiyatım değil; ruhum, maneviyatımdır. Ezilen, erir gibi sızlayan bu zavallı kalbimi bu her dem-i bahar çayırların hava-yı muattarı şifa-pezir edecek mi?.. Çimenlerin, pay-ı ağyar altında sessiz sedasız muhavvil-i türab olan mini mini çiçeklerin, ve derinliklerinde

⁸⁹ Ali Haydar Emir, Resimli Roman Mecmuası, 1 Temmuz 1325/14 Temmuz 1909, Nr.5, s.353-368.

hüvviyet-nigahım kaybolan mai semaların mür-simat-ı nur-ı envarı, müfekkiremde – güya nur-güzin ebediyetle nakşgir-i hayat olmuş – bir sema-yı maneviyesi silebilecek mi;..

Unutamıyorum sevgili Nejatcığım: Ve – Benimle birlikte perverşitab-ı şebab olan – bu tabii hayalperestanemle, ölsem de unutmayacağım, ah, istedim ki sahne-i mahzun mufârakatımız da o da, iki sirişk-i tahassür döksün...Efsus! Düşünmedi; düşünmeye tenezzül etmedi ki hasta hasta geldiğim bu gülzar-ı meserretin bana karanlık bir sine-i mezar açmak ihtimali var...

Size hep kendimden, kendime ait mesâib-i tahammülsüzün tesiratından bahseylediğim için beni tazir etmezsiniz, değil mi kardeşim? Bilirsiniz ki bütün mevcudiyetimi ihata eden o nerm ve nazik tahassüsâtın bir kere zebun ve musahharı olmuşum. Artık mazur görünüz. Hicranlarımı, en acı göz yaşlarımla beraber dökmeye ihtiyacım var.

Muhabbet ve şüphe...İşte hayatımın üss-i inkırazı!

Bilmem kaç defadır geçtiğimiz bu yollardan, avenk-i hatıratınızı belki en latif menazirle süsleyen bu yerlerden size bahis açmak zaittir. Çünkü siz onlardan müstağnisiniz. Ben ise, zavallı ben, kendimden başka bir âlem temaşasına muktedir değilim ki o müstesna levhaların serâir-i dilrubasını teşrih edeyim.

Havas-ı mevcudem muattal değildi: Görüyordum ki tren, malum olan raviş-i ihtiyatkârı [354] içinde titreyerek koşuyor, ve etrafımdaki manzaralar, piş-nigahımda, zahir olunup silinen bi-esas hülyalar gibi süratle takip ediyor. Lakin dimağımda onlardan zevk-yab olacak kudret yok. Benim bütün emellerim o, bütün hevesim onunla meşgul. Yalnız onu görüyor ve yalnız onu düşünüyorum. Bazen amak-ı enaniyetimde nazik bir şerare-i tekebbür parlıyor; tesir-i âteşiniyle cismim zerre zerre yanıyor ve “ Ne için? Diyorum. Beni sevmeyen, beni muhakkir gören bir hakikat-ı na-aşına bu kadar kendi amal-ı siyah-nakımla süsleyerek...Sırf söylememekten bir muhabbet fevkalade hülasa edeyim...”

Zannederim ki artık kurtuldum. Ve ilk trenle vatanıma, size, aileme dönebilirim. Heyhat! Bu hiddet hodperestanem de hayat-ı aşk-ı alevden isyanından ibaret değil mi?

Evet! Unutamayacağım azizim! Ve isterseniz hevesimi boğan bu acı kederlerimle sizi rencide etmeyeyim...

İkinci Mektup

Gönülleri, bizim gibi, müteverrim bir aşkın enkaz-ı harabisiyle müteellim olan biçâregan bedayi-i tabiata ne büyük iptilası var. Muhabbet, havas-ı maneviyeye o derece nezaket bahşediyor ki bedi bir simada tecelli eylemiş şaşaalı bir zekaya meftun olduğumuz vakit artık ruhaniyetimizi malul addedebiliriz.

Bilseniz ben geceyi ne kadar severim. O nihayeti gayr-ı mer'î karanlıklar arasında mefkurem bir aşına-yı kadim bulur. Fersiz kevkebler semi-i ruhuma meçhul bir lisanın (...) mafevke'l-hayatına fısıldar. Faikiyet-i revnakdarıyla en evvel calib-i enzarım olan parlak bir noktaya baktıkça ona pek yakın başka bir yıldız daha görürüm. Sonra bir daha... Ve nigahım o yüksek avalimin temasında ilerlediği kadar bu uzak yıldızlar taaddüt eder.

O vakit, ulviyet ve mehabetler önünde secde kūnan-ı hayret olan fikr-i naçizim çırpınır; gayr-ı mazbut bir meyl-i tayeran ile mâverâ-yı meşhudatıma yükselmek, o yüksek görünen müşabehet-i cihaniyemizin hayat-ı mesturesini anlamak hevesine düşer.

Yine bu semanın altında, yine bu nucumun şehadet-i münevveresine karşı biz ne bedayi-perver geceler imrar etmiştik?!. Balkonda... Bahçede... Derenin gamgamet-i rükud-engizi, semanın o mütecessis dideleri hep bizim amal-ı mütekaabilemizi takdis eder görünürken onunla aramızda, derinliği nisbetinde biliğ bir sükut - , leyale mahsus o şehik-i mühibe karışarak hafif esmerliklerin sine-i tebciinde uyuyan hissiyat-ı safiyanemiz bidar olur... Şimdi serin bir nefha-ı nermin-i saba, teneffüs-i peri-i leyale benzer latif bir tehiz-i cenah ile turrelerini çehreme döker... Şimdi belîğ [355] nemiye-i hazin-i esef, onun taze dehanını biraz açarak ruh-i muhtereminden bütün mevcudiyetime bir seyyale-i istikâ uzatırdı... Artık bu üzücü mahcubiyetin tesir-i isyanından kurtulmak için güftesiz bir şey söylenir; ve bu gaşy-ı mutlak içinde her şeyden bihaber, yalnız yekdiğerimizin vukuf-ı mevcudiyetiyle bahtiyar, ruhani bir safayı sermedinin tekmil-i ezvak ve şetaretini hisseyledik. Ah o leyal-ı emel-tab!

Niçin benden yüz çevirdi?. Hevasatımın en taze, amak-ı ruhumun en tehi bir zamanında ne sebepten beni sever görünüp hâkim-i hüviyetim oldu? Ben, aşk ve alakanın hasâis-i güzide-i maneviyatını hep ondan iktidaf eyledim. O, şebabından amal-i vesia-ı masumanesini hep benim nazarlarımda okudu. Şimdi bu feragat niye?..

Efsus! Gecelerine mükevkeb. Karanlıklar yine safi-i efza-yı sükun. Semaşlarını cazip ve bi-intiha... Yalnız ben, bu kesvet bahş-i zamir olan müphemiyetlere karşı bikes ve biçare. Yalnız ben zavallı!.. Zavallı ben...

Kâh, deryanın satih-ı saf ve rükuduna daha yakın bulunmak, hava-yı cavidaniyesini daha yakın teneffüs eylemek üzere küçük sandalımızla seyrana çıkıyorum. Deniz beni korkutuyor. Rıhtımın silsile-i nurunu hatt-ı vahid müstakim şeklinde, tatbik sislerine gömülürken kalbime garip bir heyecan geliyor. Oh, bu deniz! Karinde ne kadar ezdad ve tesirat medfundur. İşte rakid, halim ve merin. Fakat bu ruy-ı haz-be-dar sükûn altında dağılmamış kadidler sevk-i cereyan ile sallanıyor, çürümemiş cesetler şişkin ve gayr-ı müteaffin yatıyor. Enkaz hâline gelmiş sefineler, mahvolmuş servetler hep yekdiğerine bigâne, hep kendi âleminde ve hepsinin fevkinde perestîde-i ruhumuz bu hareli deniz!

Açılıyorz... Her nevaziş-i mikzafımız sadr-ı esmerin deryada leyal-ı mezalimeye mahsus bir ceriha-ı nevrin açarak daima açılıyorz. Sonra ben, bedayi-i kainata meftun; refikim kürek çekmekten yorgun, dümeni, kürekleri bırakıyoruz. Şimdi bizim serseri teknecik suların menşemizimiz matemini marak etmiş bir cüst ü cû-i camidle sürüklenip aheste aheste gidiyoruz, ben, refikimin hâb-ı mefturunu neame'l-vesile addederek bütün ruh-ı tecessüskârımla mâfevk-i hayalata yükseliyoruz....

İşte böyle.. Kâinatın samt-ı amîkine karışıp ondan daha samit bir vazı hazin-i ağuşunda, kim bilir intibah ile uyanıp küreklere sarılıyor. Şimdi ricat!.. Mükevvinatın tehicat-ı nim-i mahsusundan, gecenin bu seş ratıbından, ve daima korkarak sevdiğim bu durgun sulardan kaçıyoruz... İşte bir günlük hayat-ı merizanem.

Üçüncü Mektup

25 Haziran

Beni affediniz sevgili kardeşim. Adab-ı mahabereyi bana unutturan suiterbiyem değil, [356] sevk-i aşkımdır. Kalbimin hâkimi ben olsaydım yazacağım mektuplarda birazda sizin için hasr-ı sütun eylerdim. Heyhat... Değil mi? Hissedilmiş olanlar asıl unutulamaz.

Sizin öğrenmek istediğiniz şeyleri evvelki mektubumda bildiremedim, bu doğrudur, sahaif-i maziye birer birer açmak isterdim. Fakat hâl-i hazırımın isyan-ı tefekküratı içinde makbul-ı hayatıma fûrce-yab-ı rücû olmak ne kadar müşkül?!

Resim 180: “Mehip bir kaza çıktı...(Sahife 358)” [s.356]

Sizin emeli-ı safınızla iştirak ederek istiyorum ki, gözlerim hâl-i hazır hayatımın elvan-ı ateşbarıyla renv-yab olmadan mazimin o bifer, lakin şefik, masum hatırat-ı medfunesiyle konuşayım; şimdi karanlık ve perişan olan mekbere-i sermedi karara gömdüğüm muazzez vücutları birkaç saniye ihya edeyim! Ve mevcudiyet-i meneviyemi irca’ ederek o hava-yı sekerin sabâhatı da biraz müsaffa-i teneffüs edeyim! Ah! Şimdiki tesiratın evvelki tahsisata karşı ne geçilmez bir sedd-i mümânatı var!

Bir akşam tenezzehe-i bahrimize biraz erken başlamıştık. Mutadımız kadar açıldık. Sefinelerin arasından vakur ve aheste, o reftar-ı hıraman ile geçiyorduk. Hep geldiği yerlere baktığından, ara sıra omuzlarını çevirmeye çalışarak önünü görmek isteyen, refik-i seyranımın hayretlerine rağmen dümeni bir dalgıç sandalına doğru kırdım. Sevgili filikamız mai sulara hafif bir dümen suyu yaparak o büyük sandala takrip etti.

Şimdi hoş, fakat gayr-ı mamul bir levha karşısında bulunuyorduk: Boyalı, metin sandalın sağ tarafında denize, ü. Ayak bir merdiven uzatılmış; arka tarafa da teneffüs makinesi yerleştirilmişti. Kürekçiler, işarete muntazır! Başta iki genç, uçları amak-ı bahirde kaybolmuş iki ipi muhafaza ediyorlar. Merdivenin yanında teneffüs borusu da muhtelif ellerle tanzim oluna oluna oracıkta denize iniyordu. Bu levhada nazar-ı hayretimi celp eden şey, makinenin Dilruba bir kız tarafından tedvir edilmekte olmasıydı. Durmak, dinlenmek bilmeyen narin kolları batî ve emin bir

say-ı müfritle bila-tevekkuf o küçük çarkı döndürüyor.. Bu tab-ı fersa işin [357] bar-ı tazyikine karşı behiç ve şadan terliyor; fakat âramsız, fütursuz mütemadiyen çalışıyordu.

Resim 181: “Refikim kürek çekmekten yorgun, dümeni, kürekleri (Sahife 355)” [s.357]

Filikamız biraz daha yaklaştı.

Merdivenin yanında denizin cazip derinliklerinden ayrılan küreyvat-ı havaiye birbirini müteakip yükselerek sath-ı mâye gelince dağılıyor, bu [258] vecihle o küçük safhada daimi bir gayyan-ı meşhud oluyordu. Teneffüs borusu sandalın kenarı imtidadınca seyrederek dalgıcın ka’r-ı deryadaki hareketini takip eylemekte idi. Kız, yine çalışıyor, bu bir lahzalık ne vehim bir netice hasıl edeceğine vakıf bir tavr-ı alicenapane ile aşağıdaki biçareye taze hava sevk ediyordu...

Bilmem ne oldu; ipi yavaş yavaş çektiler; nihayet içi parlak şeylerle dolu bir ağ geldi. Güzel kızın taravetli ruhsarı pembeleşti. Siyah ve müteheyyiç gözlerinden ateşin bir tâbiş-i iştihak döküldü. Bütün asabiyet-i ihtiraz ile çarkı biraz daha batı ve emin tedvire başladı. Ve teneffüs borusu da ihtiyat ile çekildi.

Sakin suların merdivene karib-i sathı lem’a-nişar harelerle dalgalandı. Demir miğferle mücehhiz mühip bir kafa çıktı. Sonra iri omuzlar, vahşi eller, yarım bir vücut mahuf sudan tahir olup merdivene sarıldı.

Şimdi seri bir hareketle makineyi başkasına tevdi eden kız bu vücut-ı mehabet-resana atıldı. O demir başlığı çıkardı. Oh! Bu mahuf başlık Venüs’ün perestîde-i ruhunu ihtiva ediyordu: Taflane-i hanendelerinin nükât-ı maneviyatı işitilen mültemi nazarlı genç, narin, terütaze bir sema, bütün mahâsin-i ricliyetiyle

uzun saçlarını nasiyesinden silkerek güzel kızın çehre-i meşakkatine eğildi. Sonra o mutarrabaş, Venüs'ün sadr-ı teslimkârına istinat etti. Dinledi ve dinledi! O kalp, o samiaya şüpheşiz en müessir neaşid-i hicran okudu.

Mesud bir çift! Dedim: Ve bir de kendi hayat-ı münkesirimi düşündüm... Yine niçin? Niçin? Diye feryada başladım. Evet, niçin?.. Bizim telaki-i bahtiyaranemize kim mâni olacaktı?.

Dördüncü Mektup

1 Temmuz

Size nasıl teşekkür edeyim... Hayat-ı mağmum-ı aşkımın tahayyüzünü, tıfliyetini, şebabatını birdirmek benim içim saadet-i maziye me ricat demektir. Mektuplarımı okudukça ne kadar nâ-hemvar bir tarik-i esef-nâka sülûk etmiş bulunduğumu anlayacaksınız kabahat benim mi diyeceksiniz ki ben bahtiyarlığımı kendi ellerimle itiyorum. Fakat müsaade edeniz azizim. Refte refte açtığım bu şikeste-i mâil-i sahifeler size gösterecektir ki saadet bizi bekliyor; cazibeli nazarlarında arzu-yı davet okunuyor; kemal-i sürur ve muhalesetle ona yaklaşıyoruz. O vakit bizden kaçıyor, uzaklara.. Ta uzaklara gidiyor ve nim- merî bir nokta-i baide de yine bizi bekliyor! Bu (...) işve-i nazaniyetle bizi aşkın ebediyetlerine rehberledi; orada da bırakmadı. Daha kim bilir nerelere sevk edecek?!..

Ben sevdim, fakat itirafı izzet-i nefsimde yediremedim! Belki o da benim mevkimde bulunuyor! Fakat işte bir levha: Ne izzet-i nefis, ne kibr-i sevda... Hep safiyet-i aşk; seraser bir sevda.

[359] O dalgıç nişanlılar artık ekseriya görüyordum. Onların temaşa-yı saadetleri bana masum ve nûşin-i avanımı yad ettiriyordu. Kendilerine karşı gittikçe daha merbut bir alaka-ı vicdaniye perverde ettiğimi anlayınca güzel kız bana dest-i meveddetini uzattı, ve ısrar-ı garamını açtı.

Bir eliyle pirinç çarkı çeviriyorken nazarlarını da Adonis'inin nişane-i hayat ve hareketi olan ince bu rüya, ve onun en hafî ihtizazatına nasip ederek nasıl sevdiğini.. Ne kadar sevdiğini!. NE zamana kadar seveceğini, hepsini anlattı. Sözlerinin kalbimde açtığı derin ve ecelnâk yaraları görmeyerek hafif, ateşli o savt-ı nerminiyle sahaif-i rakik sevdasını birer birer çevirdi. Ve beni kendi perestîde-i ruhuna takdim etti...

Bir silsile-i mahâsin merbutuyla isimlerini bilmeksizin müeddasından müstefit oluyorlardı. Aralarında iğbirar, serzeniş hususuyla tekbir ve tazim yoktu. Nadiren mükâleme ederler. Her vakit sakitane birbirinin çehre-i bedini temaşa ile istiğraka dalarlar.

Sevda, bu saf gönüllerde pek erken tecelli eylemişti. Bu güzel genç daha biraz büyük bir çocuk iken küçük bir kızcağız olan Venüs'e her tesadüfünde kendisinde garip bir mahzûziyet hissedermiş. Kız, bu h,ss,yatı anlamakta gecikmemiş. Pek küçük, pek masum kalbine bu mini mini delikanlıya bir cay-ı kabul ve muhabbet hazırlamış. Bir gün Venüs çantası elinde mektebe giderken, rekikleri Adonis'e "Seninki geçiyor!" demişler. Başka bir gün yine onun yanından geçerken iri gözlerle Adonis'e bakarak küçük kardeşine hitaben "Köşke gidiyoruz, Adıyo!" siye ilk hicranının alam-ı kalbiyesini ifşa etmek istemiş.

O zaman delikanlı başının serpuşunu çıkardıktan sonra, kırık bir Rum şivesiyle nişanlısının izahatına ilave etti: "Ben onda latif bir takayyüd-ı madarane bulmuştum. Kendisini güya evvelden beri tanıyor gibiydim! Küçük kardeşinin elinden tutup onu düşmekten, çamurlara basmaktan öyle bir muhafaza edişi vardı ki o çocuktan pek pek iki buçuk parmak büyük olduğuna inanamayacağım gelirdi." Burada ikisi de handan, buseçin oldular. Ve sonra Adonis'i, daha sevdavi bir hâl ile: "Bazen, dedi, elinde bir şey olduğu hâlde ona tesadüf ederdim. Yüzüme matuf gözlerinde bütün mâna-yı mevcudiyeti okunacak kadar dikkat eder, ve nihayet gözleri gözlerime, ayağına bir taş ilişerek sendeler, elindeki düşerek bin parça olurdu!" Venüs'ün eli, pembe bir gül tayeranıyla onun ağzını örttü. Serzenişkâr nigahıyla nişanlısını ihâta ederek cevap verdi: "Ne kadar merhametsizdin! Yüzüne baktığım için yerlere düştüğümü görürdün de beni öldürecek gibi şiddetle gülerdin." Gözlerinde hazin bir dolgunluk vardı. Fakat o bahtiyar yaşlar akmaya vakit bulamadı.

Ben, o levhaya daha ziyade bakamazdım. [360] Ve artık onlarla hembezm olmak ceriatına malik değilim fakat hatırımda bu dalgıç nişanlılar en mualla bir levha-i sevda olarak ebediyen payidar kalacak.

Biz de böyle bahtiyar olamaz mıydık?...

Beşinci Mektup

11 Temmuz

Resim 182: “Yağmurdan evvel balkonda idik...(Sahife: 362)” [s.360]

Evet... Ve bilmem haksız mıyım; bilmem yalnız erkekler mi, hayatın hep tekrarından ibaret bu mütemadi nizanda yalnız, yalnız erkekler mi haksız. Güzel bir endam, zayıf bir kalp; sonra kadınlar, o hep müsterih, dilruba, âşık, âlûd ve aldaticı kadınlar. Ciddiyetimin nerede bitip aşkımın nerede başladığına vakıf olsaydım belki kalbimi sıkar; henüz açılmak istemeyen o cerihayı örtmeye, bastırmaya çalışırdım.. Bu öyle ruhani bir tevali-i hissiyat ile müterâdifti. O kadar gayr-ı mahsus bir hüviyet latifesi vardı ki ne onu bilmek, bilmeye özenmek ne de orada, o nokta-i tecellide tevkif etmek kabil değildi. Birlikte doğduk, birlikte yaşadık ve bilmem birbirimize de ne akla gelmez mahâsin bulmuştuk. Her şeyimiz bir meziyet görünerek, sükûtumuzu, tefekküratımızı, ciddiyetimizi, letaifimizi daima bir tekabil-i iptila ahengiyle karıştırıp bu muvaffakiyetten şerm-sar ve mahzuz görünmekten de ayrı bir zevk-i ebedi alarak hayatlarımızın öyle karışmış, öyle bir vücut olmuşuk ki bir an şahsiyet-i mahsusamızı düşünmeye mecbur olacağımız ihtimali tahakkuk edince, bu bir ölüm, ah, hatta hiçbir ümit-i necat, hiçbir ferda-yı uhrevi ile tenevvür etmeyen acı bir ölüm oldu. Ben onda, o bende o kadar uzun yaşadıkdan sonra bu rücu, maneviyatımıza pek ağır... Hele benim zayıf [361] ruhumun tahammül edemeyeceği derecede ağır bir darbe-i mücazat idi.. Lakin hata etmemiştim;. Ve aramızda hiçbir mâni yoktu. Yalnız izzet-i nefis!

O, her vakit neticesi tekbire, daha sonra zillet-i perişaniye çıkan hiss-i garip, evvela ne tatlı başlamıştı. Rabıta her saat yeni kuvvetlerle bir kat daha bizi bir vücut ederken araya muhabbetin ihale eylediği ihtiraz, ve tereddüt, büyüye büyüye bir

şekl-i mahsus almasıydı; biz daima hep o safiyetle hep o aşk-ı mesturumuzla aşına, öyle kalsaydık... Hep öyle... Mesela şu mesut dalgıçlar gibi...

Akşamın muğber bulutlu derin semasına karşı daima dönen bu küçük daire-i hayat; denizin gittikçe gölgelenen serair-i perver dalgaları altında o vücut mütehalik ve meshur, bila-aram çalışan bu kızcağzı arasında ne kadar ciddi bir rabıta-ı garam oluyordu. Biri derinlere dalıyor, her şeyin olduğu o mezar bi-intihadan hayat çıkarıyor; ve o vakit öteki, nişanlısının idare-i hayatını o kadar müstesna bir hiss-i tehalükle yedd-i ihtimamına alıyordu ki aşağıdaki, bu devasız bu semasız, yahut havasız bir sema olan bu mavera-yı emvaca atıldığı zaman kendisini en hayat arttırıcı havaların, ruhların, ebediyetlerin amakına hulul etmiş addedebilirdi.

Bazı akşam, artık pek alıştığım denizde, güzel dalgıçları bulamazdım; o vakit bütün hicranlarımla yalnız kalmış olurdum. Sihrinin semalarda, dimağımı yorucu, mest edici bir nihayetsizlik vardı, rakid suların hiçbir tarafında bir nur, bir lem'a görünmezdi. Ufuk, bütün etrafımda bir daire-i zılâl müphemiyet çizer; ben bu hat gayr-ı masusu gözlerime, ve en uzak karanlıklara aynı zamanda merbut görürdüm. Yalnız bir cihet, artık bize pek baid kalan rıhtım ciheti sanki bir nur-ab-ı nermin ile yıkanır; şehrin sema-yı esmeriyetine beyaz, hafif bir toz serpilirdi... Muhitimde yegane eser-i hayat o nur-ı hakikattan ibaretti.

Resim 183: “ Bir lahzalık tevkif, Venüs’e, perestîde-i ruhunu öldürtmüştü... (Sahife 368)” [s.361]

Evet, öyle bigâne, öyle yalnız... O semanın [362] altında, o denizin üstünde öksüzler kadar yalnız... Ve kendimi filikamızla birlikte gibi hiçbir tarafa temayül etmeyen durgun suların ihtimam-ı lakaydına terk ederek, sandalı, sandalcıyı geceyi

ve muhitimi, hatta mevcudiyet-i hakirimi büsbütün unutarak öyle bikeslikler geçirdim ki... Bu kalp ne? Bu rabita-ı maneviye ne?..

Belki aldanıyorum, belki bu şiddetli rabita cümle-i asabiyemin elim bir eser-i zaafıdır.. Hatırınızda mı? Bilmem ne kadar çocuktuk ve güneş, nâtüvan ağaçların, lerzeşdar kitlelerini pembe bir nur-ı seyal ile örterek aralarında kendisine bir lane-i istirahat arıyorken sizinle kol kola o bildiğiniz hayaban içinde geziniyorduk. Bütün ruhlar, sanki bir mateme hazırlanıyor; bir sükûn-ı makası cabeca tabiatı dolaşıyor renksiz bi hayat yapraklar titreye, titreye dökülüyordu.. Vatan-ı cüda birkaç kuş üryan dalların birinden ötekine atlayıp her darbe-i cenahlarında uzun bir silsile-i evrakın bitap ve lerzeşdar sükût etmesine matemnevi ötüşüyorlar. Afitap, o da mersiye-i ekvane uzaktan iştirak etmiş ağlıyor; hiçbir şey bu nesis-i tabiata layık kalamıyor, her şey hazindi... Oh pek sevdiğim bir vücudun feraş-ı ihtizarı yanında gibiydim; ağaçların bana doğru uzanmış kadid ellerinde hayatın ve ipin bir raşe-i izmihlalini görmek için açılan gözlerim, uzaklardan, ta amak-ı nihan-ı mevcudiyemden ruhuma bir puse-i veda atan o nermin eller bu kadid eller gibi, yavaş yavaş günûde-i renk-i memat olduğunu görüyordu. O vakit münkesir kalbimde bir akide-i bana çözüldü; ağladım; ve; sizden gizlenmeleri bir emr-i nafiz gibi izzet-i nefsimden istenen o masum katreleri size göstermemek için uzaklara odama kadar kaçtım. Ve darılmış simanınızı bir daha ferda-yı ıstırabımda gördüm...

Yine başka bir gece, yağmurdan evvel, balkonda idik. Samit ve zalâm kainat her an artıyor. Nehrin uyuyan sathı üstünde müphem, meçhul, kanatlar uçuşuyordu. Sizinle ben, birbirimize biraz daha sokulmuş, nefeslerimizin imtizacından müzdar olan haif cesaretimizle, karanlık ufukların nihayetlerinde ani ve gayet zayıf iltimâ eden hatut bir kaya ile sararmış fakat hâlâ gülün çehrelerimizi bir kere daha görerek ve birbirimize biraz daha yaklaşarak sessiz, mütefekkir balkonun köşeciğinde, tabiatın kim bilir ne kadar felaketlerin hadisine bâis olacak bu sükûnetli hazırlıklarına vakf-ı ruh eylemiştik. Asumanlar münhedim ve birbiri üstüne yığılmış gibiydi. Zir-i pay-ı temaşamızda şehrin şûle-ver seması yorgun mamafih yine pür hayat, o heyecan mutadı içinde dinliyordu... Bir ses işittik, ve birden ikimizde ona koştuk. O ses bir çift kürekçinin feryat-ı meysusu imiş; ellerimiz boyunlarımıza dolaşmış, sizinle ben, sine-i besine-i masumiyet o teraneyi dinliyorduk. Fırtına yaklaşıyor, ara sıra ellerimize soğuk, mühmil katreler dökülüyordu. Biz bütün o tehditkâr alametlere [363] bigâne, yalnız, ölümün, tahribatından kurtaramayacağımız o mini mini vücutların feryad-ı meysusu içinde

yaşıyorduk. Nagihan, bir şerare, nereden geldiği anlaşılamayan bir ateş feza-yı tutuşturuyordu. Muhitimizin her zerresinde bir payan denizler tuğyan etiler. Her köşeden bir bildirim her taraftan bir gulgule-i asuman efkan taşıtı. Artık biz, o hava-yı muharibin uzaklarına kaçmıştık. Nihayetsiz zulmetlerin arasında mütevellî ve münkesir kıvılcımlar uzanıyor ve her defasında mühip ve lerze-san tarakalarla karışık yeni bir tufan-ı kıyamet boşanıyordu. Bütün bu müttefik dehşetleri görememek için sımsıkı kapamış olduğumuz perdelerin arasından, çocukluğun vesvesekar ve mütereddit endişe-i istifhamıyla şimşekleri görüyor, titiriyor, fakat yine bakmadan men-i nefes edemiyordu.

Yağdı. Gürledi. Sonra kesb-i hiffet eti ve biraz sonra da bu yorulmuş tabakat-ı havaiyede bir şikâf-ı tesâmu açıldı. Oradan kemer, ve tedricen başka yıldızlar iltimai yol bularak o mühlik yaz yağmurlarından sonra, nihayet münevver ve asude bir yaz gecesi sahne-i temaşamıza avdet etti. Gönlümüzde nihan bir endişe vardı. Yekdiğerimizden mecbur o bir çift kuşcağızı aradık. Mahitabın envar-ı behicine karşı orada yıkılmış bir lâne onun üstüne bikes bir yavrucak! Belki o mesut eşlerin nasılsa bir hayat kalan bir teki, acı acı feryat ediyor; kendi yalnızlıklarına, kendi öksüzlüklerine ağlıyordu.

Biz de ağladık... İşte şimdi de ağlıyorum ve öyle bikes gecelerimde, kendimi namütenahiliğin karanlık ağışuna bi ihtiyar atıverdiğim zaman yalnızlığında bir cihan hazin ve gam açılıyor! Herkese hayat-bahş eden bu sahi yerde ben böyle mi, bu düşüncelerle mi iyi olacağım?..

Altıncı Mektup

25 Temmuz

Hastayım hicrazedeyim...

Hâlbuki bütün aşları, şöhretleri, saadetleri ile hayatımız nedir? Hakir bir şûle, ve sönmesi için hafif bir nefes! Hayat içinde, o pek dar sahnede ne kadar naçiz olmalıyız ki onu büyütür kendisinde ulviyetler, şiiriyetler tasavvur eyliyoruz? Biz ki muhayyilemiz cihanlarla dolmayacak kadar vası olmak iddiasındayız! Bununla beraber o mahdut şey içinde rengin ve cidden nihayetsiz Bedialarla mündemiç; onların seyr-i melahatleriyle yaşamanın acılıklarını unutabiliyoruz. Fakat bizzat o telhî-i mâmûriyet mündefî olmuyor; garam-ı ihtisasatımız, hiçbir vakit o zehr-i emel-fersaya şehd-şirin veremiyor. Saad-ı hâlimize kail olduğumuz zaman esbab-ı mesarimizi biraz ciddi düşünsek o sebeplerin, o meserretlerin ne kadar bi esas

olduklarını görüyoruz ve mebna-yı zerrin-i saadetimiz sernigûn oluyor. Yaşamaktan maksat nedir?

Onu o kadar filosofane düşünmeye muktedir değilim; bununla beraber görüyorum maksat, şahsa [364] göre değişiyor. Mesela biz! Mesela şu dalgıçlar! Biz muhabbetimiz için kibr-i nefsimizi feda edememeye mahkum; bu derece ulvi olan aşkımızı izhar edersek sanki o mümtaziyet, serap olacak işte sevdiğimi hissediyorum, lakin hissettiğimi söyleyemiyorum. Onlar, samimiyetlerini fedakarlıklarını günde yüz kere ispat için daima vesilecû. Geçen gün, yine bittesadûf, belki bila ihtiyar, o mesut arkadaşlarıma koştum. Ve biraz onların feza-yı saf mehalisetlerinde yaşadım. Venüs'üm, bütün bana müşterek emellerini açtı; bütün menakıb-ı sevdasını okudu.

Muhabbetleri ne kadar bihaberane başlamıştı; tıpkı bizimki gibi. Sonra o bihaberlik, bir gün pek tatlı bir intibah-ı aşkane ile aez-ı hüviyet edince güya kalplerinde bir birkan-ı teheyyüç-ı feveran etmekte hiçbir yeis görmemişlerdi.

— Dügün ne vakit?

Diye sordum. Genç kız, ufuklarda bir cay-ı saadet arayan gözlerini biraz daha süzerek:

— Kim bilir! Dedi.. Böyle çalışa çalışa ev parası biriktiriyor;. Köyün تنها bir sahilinde aramız var; oraya şöyle yuva kadar bir şey kurduktan sonra...

Ve sonra siması kızarmış, mahcubiyetle biraz daha güzelleşmiş, ilave etti:

— Evimiz, ille kuş yuvası gibi olacak yeşil ağaçların ortasında; ve deniz, açacağımız bir kanalcıktan geçerek önü....

Oh, başkaları gıpta edebilir; fakat benim için hased olunacak bir saadet.

Bize gelince: Zekası o kadar parlak...Muhakemesi o kadar münevver... Vicdanı o kadar saf idi... Ölürcesine sevdiğim lisanımdan mâadâ her uzvum tarafından ayrı ayrı, titreye titreye efham olunurdu; nasıl oldu da anlayamadı?!

Kalbimi, bu tegafül, bu tecahül onu belki kendisinden daha iyi tanıyan bir kalp için şayan-ı itimat olsun? Ve mademki bilmiyordu; niçin üzerimdeki nüfuz-ı maneviyesini tam sırasında bana ihtar eder; öyle derin ve manidar, beni bir ağuş-ı nevvar-ı intizar içinde bahtiyar ederdi? Niçin? Mademki anlıyordu...

Resim 184: [s.364]

Unutabilir miyim zannediyor?

Bir emeli, bir emri, bir temennisi nice mümküne'l-isaf olmak için yalnız, mâfevk-i mülkiyetimiz kadar nafiz o nigah-ı sevdakârı ile mürâfık bulunmak, kâfi idi. Bunu bilmeyerek mi bini lerzan lerzan ifa-ı amalîne koşturuyor; bir bakışa, yalnız o şen ve mütefekkir bakışla her şeye münkad ediyordu? O nigahın ruhumdaki tesir-i [365] fikr-i fersasını bilmeyerek mi?.. Heyhat!

En mühtefi bir emeli didelerde okuyan, en kapalı bir muammayı mübdinde keşfeden, ah, hele benim bütün muhakemer-i perişanımı benliğimin her nasiyesinde bir kitab-ı küşadi mail gibi hatifane bilen öyle ulvi bir zeka-yı heval, nasıl olurda bu muharip sevdayı, bu dilsiz şûleleri göremez? Nasıl olur, mademki o derece zekidir?..

Oh, ne kadar sevdim; ve sevildiğime ne kadar emin oldum!

Aşk, aşk... Ben o muhit-i muhteşeme karşı şerr-i mesarım; ancak bir muhabbet; ebediyet kadar bi-intiha, nihayetsizlik kadar meçhul, bir kalp nevzat gibi lekesiz, afif! Ve işte bu kadar.. Aşk değil; çünkü aşk bizi yakar, öldürür, müzap eder. Onun tesiri de unvanı gibi muhariptir. Biz de ona mukavemet yoktur. Bizim için sevda, aşkın naçiz bir şakird-i nevbâvesi! İşte o da bizimle (...) edemiyor. O da hakaret görüyor. Bütün bedayi-i mafevke'l-hayali bizim izzet-i nefsimize karşı pür aciz ve ıstırap ve ricat ediyor. Nedir yarabbim? Bu her büyüklükten daha büyük izzet-i nefis nedir? Ve ne için onu yalnız bana karşı kullanıyor? Ben ki onu şüphesiz herkesten ziyade takdir ediyorum.

Şimdi biraz da hitabım sizedir, ey benim insafsız namzedim!

İster misiniz ki bu muhabbet, bu artık muhabbette benzemeyen iptila-yı mukaddes, bu cennet-i vahide-i emelfeza, yavaş yavaş, yahut nagehan bitiversin? Ve artık sizi sevmeyeyim?..

İster misiniz: Huzurunuzda, mualiyatınızı bihakkın takdir etmiş, takdir ve tahsini kendisine ali bir meftuniyet bahasına gelmiş; nazarlarını teşrih etseniz hep

derinliklere, ulviyetlere müteneffiz bir nur-ı hayat-baha-yı ceset ve cû ile sayedar, o belki bir hâfire-i şebgün nazarlarda size karşı bir hayal-ı secde-künân var! Karanlıklarda, gayr-ı mazi kehkeşânlarda revnâkdar bir hayal-i çakerin.. Bir hakir... Bir köle... Öyle bir şey ki maddi değil; ve gönlünüze bir cay-ı kabul istemez, istemez... Belki bir zan! Belki bir mana! Fakat hep hakikat.. Barika-nisar, lakin naçiz, size karşı naçiz bir hakikat!

Gıyabınızda, sizi kendisinde yaşatan; siz mevcut değilken, hatta siz ölseyiz, bu rüya-yı kâzipten bidar-ı hakikate uyansanız bile, sizi kendi hayatıyla yalnız kendisi için ihya eden.. İşte sizi o kadar takdise şitâban bir tuh, evet, ister misiniz, artık sizden fariğ olsun?..

Ah, evet demeyiniz! Sizin için hiç, o kadar naçiz... Lakin benim için her şey, o kadar kıymettar... O muhabbet size bir şey ilave etmez, lakin beni ikmal eden odur: İster misiniz ki öldüren de o olsun? Muhabbet, geda-yı ruhtur; geda ruhu öldürmez; onun şanı temdit-i hayat olmalıdır... Muhabbet-i hayat kainattır; Masumlara cellat olmaz; onun ve say-ı faziletle tahdit edilmiştir... Dolayısıyla [366] siz, bizzat kendiniz kurşun gibi itlaf için değil, takdir gibi bedbaht etmek için değil. ecel gibi öksüz bırakmak için değil, makber gibi fırkat düşürmek için değil, değil, değil... Siz, ancak, elmas gibi kıymet-bahs olmak; peygamber gibi bahtiyar etmek, emel gibi ezeliyet vermek, hacle gibi vuslat-baş olmak için halk olundunuz; nihayet ister misiniz ki bir melek bir ifriyet olsun?..

Oh, hayır deyiniz! Size yakışan odur: Yaşatmak, bahtiyar etmek. Ve zaten bi't-tecrübe eminiz: Bu sevda-yı garip ne benim için zaidir. Ne sizin için noksan! Size, açılmaz bir kitap; bana dokunmaz bir mevzu. Size, mazlum bir mazi; bana münevver bir istikbal! Size , faydasız bir düşünce; belki o kadar da mühim değil! Bana, şehir-i tersan bir gencin; hatta ondan da keran-kıymet!

Yedinci Mektup

1 Ağustos***

Doktor dün, bir mutadını uzun uzun muayene ettikten sonra, "Pek tuhaf, dedi herkes buraya fena gelir iyi gider; siz ise .." Kalben acı acı güldüm. Evet, ben ise... Lakin benim iyi olmak ihtimalim nasıl olur ki zaten kendimde hiçbir fenalık tasavvur edemiyorum. Orada, eski yerimde kalsaydım, kim bilir, bana düzelir manen kesb-i afiyet eylerdim. Lakin burada, bu hep ruhumdan ayrı geçen dakikalarımda?..

Daha ziyade duramayacağım. Son darbe ne kadar tahammülüm varsa hepsi harap etti. Dünyada imkân-ı saadetin ademine, artık katiyen kani oldum. O dalgıçlar, o bahtiyar bir çift kuş, vaktiyle beraber seyretmiş olduğumuz fırtına gecesinin netice-i şemeti gibi, bilseniz nasıl perişan oldular! O saadet yuvası, semavi emeller nasıl sernigûn oldu,...

Onları ilk tanıdığım yerde bir vapur batmış. Son defa kendilerine mülaki olduğum vakit, mağruk-ı sefinenin enkaz-ı mesturunu geziyorlar, teharri ediyorlardı. Ne kadar idi bir samimiyetle boyalı sandallarına yanaştım. Venüs, yine o sükûn ikdamı içinde refik-i azizini canlandırıyordu. İp yine ince ince seyrediyor, gayrikabil tadad-ı hava kabarcıkları rakid-i suların görünmez safhalarında neban ederek sath-ı madde infilak eyliyor ve o daire-i gulyan ca-be-ca geziyordu. Venüs:

— Bilseniz, diyordu. Neler çıkardık, bu koca geminin ne kıymetli hazinelerini keşfettik... Sonra baştakilere hitap ediyordu;

— Dikkat! iskeleye geçiyor...

Sevgilisine, sevgili Adonis'ine böyle pek madarane takayyütleri vardı.

— Memnun musun, dedim. Hayatınız arasında o kadar derin bir uçurum var! Sen daima suyun üstünde, o her vakit deniz diplerinde!

— Fakat dedi. Biz daima birbirimizin kalbinde!

Oh daima, yavrucaklar, daima bahtiyar olun bu sizin hakk-ı sarihinizdir.

Birkaç kere genç, o mehabetli başını sudan [367] çıkardı. Bir şeyler getirdi. Yine daldı. Tekrar o ka'r-ı nâ-yaba inerken:

— -Bu sefer, demişti. Kıç kamarasını gezeceğim. Görseniz, ne tabii kabristan.

Ve indi. O pek tabii bulduğu kabristanı gezmek için karanlıklara, ölümlere indi. Kızcağız, benim daha ziyade kendimi, kendi ihtimal-i ikbalimi düşünen biraderane nazarlarım karşısında eski faaliyet-i mukaddemesiyle çalışmaya başladı.

Oh, kendi ihtimal-i ikbalim! Hayır, kendi inkıraz-i âlemim! Semanın, denizin ve karşımdaki levh-i safiyetin nihayetsizliğine karşı yine her şeyden tecrit eylemiştim. Onsuz ben, sefil!

Beni hayata biraz ısındıran.. Ban heyet-i içtimaiyeyi biraz sevdiren kendisiydi. Evvelce bu zemzemat-ı beşeriyete ne kadar bigâne idim! Kendimi ne kadar öksüz, gayri iradi atıvermiş olduğum bu cihan-ı garip içerisinde ne kadar bikes bulurdum. Ve o, en ziyade benim meyl-i inzivamı seviyor göründü...

Hiçbir şeyin bence kıymeti yoktu; bir ben vardım, hayalim içinde yasardım. Cemiyet-i medeniye benim için, bir manzara-i mafevke'l- vusul idi. Ona karşı hiçbir emel-i muvaneset de beslemezdim ben bir âlem-i tecritte idim, demek ki bahtiyar idim!

Lakin hayır, bahtiyar değilmişim. O, bana isabet etmiş idi ki insanlar dünyaya yaşamak ve ölmek için gelmemişlerdir. Ve ben de fikrini tecbil etmiş, onunla mezc olmuşum. Ahlakım müteâli, tahayyülatım melekâne idi. Çünkü beni, dembedem, küreyve-i beşeriyetten başka bir merkez-i feyz-i ruhaniyete çıkarıyordu. Dünya munis insanlar kâmil, hadisat-ı kevniye zevk-i ifşan idi. Nasıl yaşadığımı hissetmeyerek, bir hub-i nermin-i istiğrak içinde bir server idim. Hele o, yanımda iken, hele yanımda iken, hele o ruhumun en bilmediğim bir nokta-i temalükünde iken!

O levh-i zerin hayat silindi. O meclis-i periserver dağıldı. O behişt-i muhayyel hâksar oldu. O, öldü; ben öldüm; Hayat-ı umumiye, öldü... Şimdi, her şey yaşıyor: Sefalet! Bilmiyor muydu, onsuz ben bir sefil!.

— Ne dalgınlık!

Güneş, mevki-i tevazuna inmek üzere idi. Venüs'üme cevap vermek için gözlerimle ufuklardan istimdat eyledim. Her şeyi samit, ve bana bir serişte-i ati vermemeye müttetik! Şöyle sudan bir şey olmak üzere,

— Düşünüyordum ki, dedim, benim de bir nişanım vardı...

Güzel deniz perisinin çehresinde gurubun sihab-i ateşinine mukabil bir hürmet-i hicap uçu.

— Ya! dedi. Şimdi ne oldu?

Evet, şimdi ne olmuştu? Gayriihtiyari:

— Bakınız, dedim.

Cigaramı yakmış olduğum kibrit, havanın ölüm sükûnetine karşı küşayişle parlıyordu. (Bakınız!) İhtarına masumane inkıyat eden o bakir nazarların önünde, bu naçiz kibrit, o mevzun, o muhteşem ser-i ihtirakıyla, nagihanın bir temas üzerine gayr-i iradi bir cazibe-i hüsn-ü aşka tutulmuş mekanetsiz gölgeler gibi, tatlı [368] bir tab-ı nim-i mağrur ile yanmıştı. O parlayışta acı bir felsefe-i hayat-ı mündemiçti. O mehale-baş karardı; o latif Pertev natüvan kaldı. O mevzun kamet bir ölüm irtiaşıyla büküldü; ezildi; simsiyah oldu. Şimdi elimde soğuk bir mevta vardı. Bir an evvel müzeyyen kutularda mahfuz bu nazenin, artık atılmalı, çiğnenmeli,

ezilmeliydi. Attım, ve gazup bir asabiyetle çiğnedim, ezdim. O, artık bir zerre, bir kül, aciz bir hiç olmuştu...

— İşte, dedim. O da nim-i kalbimle böyle oynadı. Her şeyden evvel bir temas-ı nagihani ile yaktı; biraz müddet, biçareliğimle eğlenen, rakit-i hissiyatımla ferih-yâb olan merhametsiz felsefesine tebean onunla meşgul oldu. Kalbim ezildikçe o, güldü! Sonra birden atıverdi. Efsus! Kibrit söner; lakin kalp madame'l-hayat yanar; hatta onu yakan da söndüremez!...

Venüs'ün kollarında memul etmediğim bir bitabi-i yeis gördüm. Düşünüyord gibiydi. Ben de, o da birinci defa birbirimizin gözlerinde yaşadık. Ondan mecruh, elem-nâl bir feryad-ı sakit vardı. Kadınlığın ince bir hissine dokunmuştum.

— Dikkat!..

Emir, bu defa baştan geldi. Ve kızcağız, pek az imtidat etmiş olan bu müsademe-i hissiyattan perişan ve natüvan ricat ederek fakat hâlinde calib-i nazar bir telaş-ı izmihlal ile vazifesine başladı. İki dakika sonra, başındakilere Rumca bir şeyler söyledi. Şimdi hepsi, evvelce bir saha-ı galeyan olan sath-ı maye nasib-i enzar ettiler.. Orada artık hiçbir zerre-i inkılak meşhud değildi.. Kızcağız, çıldırmış gibi feryat etti. İpleri çektiler.. Müteakiben mehip baş sudan çıktı? Fakat ve essafa! Bir lahzalık tevkif Venüs'e, perestîde-i ruhunu öldürtmüştü!

Güneş gurub noktasında idi. Ve her şey mütevelliyen gurub ediyordu... O sahne-i felaketten nasıl ayrıldığımı bilmiyorum. Her şey, hatta o zavallı dalgıçların saadeti bile bir lahzada uful edebiliyormuş! Talihsiz Venüsler!

Ben ise, bütün bu fecai-i ruhfersaye rağmen yine seveceğim, lakin ne vakte kadar? Hisseylediğim tam bir aşk ise, o hâlde aşk namütenahidir; namütenahiliğin hududu olmaz... Aşk hakikidir; hakikatın hitamı kabil değildir... Ey aşk! Huzurunda sermest-i istiğrakım! Ne bir nida-ı iştigal, ne bir niyaz-ı istifam.. Bu, sernüvişt bedbahtanemmiş! Aşk, bir felaket ise, ona serr-i feru ediyorum. Aşk bir saadet ise, hissetmeyerek mesut oluyorum. Aşk hayat ise, ölümler gibi yaşıyorum. Oh, aşk mücerret kendi ise... Fakat hepsi heyhat!..

Aşk, ölümse, ben hâl-i ihtizardayım. Aşk mezar ise, bu yazılar benim defter-i amalim olsun! Mizan-ı mualla-yı kibriyâda onlar, samimiyet-i vicdaniyeme burhan olacaklar; hayat-ı maneviyemi söyleyecekler; bana hüsn-i şehadet edecekler; bu zehirler beni bahtiyar edecek. O hâlde, ey zehirler! Devam ediniz; beni tesmimde bir saniye ihmal etmeyiniz; asla mazur görmeyeceğim...

Ali Haydar Emir

1.5.4 Zeyneb'in Nişanlısı⁹⁰

Mehmet Sadi

Resim 185: [s.369]

[369] Köy henüz uyuyordu. Köyü menekşe hareler, iltivalarla esmer ufuklara doğru uzanıp giden kayalık silsilenin köyü neftî etekleri sisler altında sakit ve samitti. Güneş henüz doğmamıştı.... Serin bir mayıs sabahı.., ekin tarlaları birer buhayre-i zümrüdün gibi mevcedâr.. Gelincik yakutlarıyla bezenmiş ince bir rüzgârın hafif temaslarıyla titriyor... Şark-ı yekpare sedef bir levha gibi donuk [370] köy uyuyor... Saman kırıntıları dökülmüş tozlu bir sokakta tekerlekleri kırık topal bir kağnı... Bir ahır kapısının önünde yatan iki üç inek mahmur sabahı geviş getirerek karşılıyorlar... Tek tük horoz sesleri uzun vadide akislerle kayboluyor..., beyaz, büyük kınalı bir davar köpeği başını ön ayaklarının üzerine koymuş derin derin uyuyor.

Zeynep... Kısa geldiği için ucuna yastık eklenmiş yatağında gözlerini açtı... Mahzun bir tavr-ı mahmurla etrafına bakındı. İri ardıc gövdeleriyle örtülü tavanda sinekler sıralanmıştı. Yarısı kâğıt sıvalı iki camlı pencereden kirli bir aydınlık süzüldü ve yastığın üzerinden kayarak Zeynep'in süzgün yüzünü öptü.... Rafta bir iki bardak, süs kabaklar, birkaç kalaylı ve kırmızı benekli sahan da uyukluyor gibiydi... Zeynep hanüz düşünemediği hâlde düşünüyor gibi dalgındı. Yavaşça kalktı, avluya çıktı, duvarın dibinde yatan bir inekle birkaç keçi oğlağı başlarını çevirdiler ve hafifçe seslendiler... Zeynep kapının yanında duran çamdan oyma iki testiye aldı, çaydan doldurmak için yürüdü.... Tarlalar arasından yürüyor ve şebnemli çimenlerden ayakları, paçaları ıslanıyordu. Sert bir kayalıktan tutuna tutuna indi.. Çay aşağıda sessiz akıyordu.., testileri doldurdu. Başını kaldırdı, yalçın kayalara bakıyordu. Artık güneş doğmuş, taşların tepelerindeki yabani badem fidanlarını tenevvür ediyordu; köpek davarı gece bayıldığı meradan avdet ediyordu ve sabahın sükûnu arasında koyunların, keçilerin sesleri duyuluyordu,

⁹⁰ Mehmet Sadi, Resimli Roman Mecmuası, 1 Temmuz 1325/14 Temmuz 1909, Nr.5, s.369-374.

Resim 186: “Zeynep elinde testi....” [s.370]

Yavaş yavaş, indiği sert, kayalık bayırı tekrar tırmandı, iyice yorulmuştu. Tepede bir küme çalının dibine çömeldi. Köyde bacalardan yükselen mai dumanlar rakid hava içinde dağılıyordu. Zeynep düşünüyordu, bütün mazisi şad u nişad fakat ekseriyetle giryeli bir bulutla gözünün önünden geçti. Şimdi yirmi beşinde idi. Bütün mazisi ona bir gün gibi bile gelmiyordu. Anasını, doğduğunu takip [371] eden günlerde kaybettiğini senelerden sonra öğrenmişti. Demek daha kendisi hayata gözlerini açarken ana kucağı kendisine kapanmıştı. Anasının yerine geçen bir kadının teseyyüp ve ihmalleri pek de zahire çıkarılamayan gayz u husumetleri arasında bir seylabeye tutulmuş yonga parçası gibi sürüklenerek büyümüş ve işte iki sene var ki o kadın da hiçbir gölgenin düşmediği köyün çıplak mezarlığında anasının atıldığı topraklara karışmıştı. Şimdi yer üstünde bir mezara benzeyen altı üstü toprak hanelerinin içinde artık beli bükülmeye başlayan babasıyla iki üveyi kardeşi bulunuyordu.

Yürüdü; yorgun kollarına asılan testiler onu mezarlığın kenarında da oturmaya mecbur etti. Küçük bir kız mezarlığın içinde otlayan kuzularla keçi oğlaklarını gözlüyordu. Ona sordu:

— Hatice. Dedi. Bizim oğlaklarda katıldı mı?

Resim 187: “Köyün mezarlığında oturmaya.....” [s.371]

Hatice sırttı. Makam-ı tasdikte başını salladı. Zeynep düşüyordu. Ne olurdu, o da böyle bir şey düşünemeyen, beyinsiz bir oğlak çobanlığı devresine tekrar dönebilseydi. Sekiz yaşından sonra birkaç seneler o da köyün bu hizmetini görmüştü.

Hasan, o şimdi kim bilir hangi sıcak bir çölün yakan kumları üzerinde, yorgun gözleriyle köyünden bir peyam-ı hasret dileyen Hasan, yırtık fesi, yamalı mintanıyla yalın ayak, elinde deneği ve belinde ekmeğiyle oğlakları önüne katar, köyün mezarlığına getirirdi. Orada ve bazen yolda Zeynep’le birleşirlerdi.

Hasan, Zeynep’in teyzesinin çocuğuydu, onları pek küçük iken nişanlamışlardı. Bu nişan merasimi zaten pek sade idi. Oğlanın yırtık fesine bir boncuk dikerler ve kızın başına bir yazma bağlarlardı.

[372] İşte onlar iki nişanlı köyün küçük kuzularını, oğlaklarını güderler ve ekseri sabah ve akşam yayımında köyün gölgesiz mezarlığında otururlardı.

Seneler geçti. Hasan askere gidecekti Zeynep’e demişti ki: Üç sene sonra geleceğim sen beni beklersin. Sene dediğinden ne olur. Göz açıp kapayıncaya kadar geçer.

Hasan gitmiş, ve Zeynep’le sakın ve sakit gözyaşları içinde veda ederek ayrılmışlardı... fakat nereye gideceğini belli değildi. Bazı askerden gelenler güze çayırları, ekinleri, yeşil çam ormanları olan köylerden şehirlerden bahsederlerdi. Lakin bir yer vardı ki oraya gidenler hemen hiç köye dönmezlerdi. Orasının ismi söylendiği zaman bütün ihtiyarlar sakallarını sıvarlar, yaşlı kadınlar başlarını

sallarlar, genç kadınlar yaş dolan gözlerini yazmalarıyla silerlerdi... orası uzak, çok uzak bir yermiş, kızgın sulardan, ateşli topraklardan geçilip gidilirmiş; oraya üç kurban gönderdiğini söyleyen köy kahyasının sözüne bakılırsa orası cehennemmiş.

Resim 188: “Çoban Hasan...” [s.372]

Hasan’ın, azimetinden altı ay sonra mektubu işte oradan gelmişti. Demek ki Hasan da oraya gitmişti. Zeynep, ne ziyanı var diyordu. Oraya her giden ölmez ya... Ve işte bir sene evveline gelinceye kadar Hasan’ın mektupları hep oradan gelmişti. Hasan, o cehennemin güneşi beyninde kaynadığını, kumlu çöllerde ayaklarının tutuştuğunu, bazen bir muğaylan çalısının gölgesinde oturduğu zaman köydeki uzun kuru kavağı hatırladığını bildiriyordu. Fakat bir senedir hiçbir mektup gelmemiş ve oradan kimse dönmediği için bir haberde alamamıştı.

Zeynep’in gözlerinde şimşekler tutuştu. Köyün arkasındaki kıraç, otsuz, susuz, gölgesiz topraklara benzediğini tahmin ettiği o cehennemin yakıcı kumlarında bir diken gölgesinde uzanmış yatmış olarak Hasan’ı düşündü ve onu [373] baygın gözleriyle hep köyünden, Zeynep’inden bir müjde-i hasret bekleyerek inliyor ve sonra ölüyor gördü. Zaten bu acı ihtimal ile eziliyordu. Gözleri doldu... Sanki o cehennemden gelen bir nefes kalbini yaktı.

Eve girdiği vakit babası ocaktaki çalıları tutuşturmuş kahvesini içiyor, küçükler ellerine birer parça ekmek almışlar soğanlarını kemiriyorlardı. Babası şefkatle yüzüne baktı sanki gözlerinde bir mana-ı meraret gördü. Çünkü o da Hasan’ın, kendisinin muayyen-i müstakbelinin haberini alamamaktan mustarıptı. Köy odasında ve bazen caminin önündeki çardakta o kızgın cehennemin lafı

geçerken oraya üç kurban gönderdiğini herkesin bildiği kâhya buruşuk yüzünü kırıştırıyor ve derin bir şehka ile sarsılan göğsünü tutarak öksürüyor, sonra onun yüzüne bakardı. Sözsüz geçen bu hasbihal-i meraret ikisinin de gözlerini doldururdu. Dün gece yine o cehennemın sözü geçmiş ve bütün köyün kara topraklı damları üzerinden sanki yakıcı bir rüzgâr esmişti.

— Zeynep, dedi. Çayda su çok mu? Dün akşamki yağmurdan sular çoğalmış mı?

Zeynep, dalgın, cevap vermedi. Testileri kapının yanına bıraktı ve avluya çıktı.

Mescitte öğlen ezanı okunmuştu. Kızgın güneş köyün ortasını bulmuş, bütün hayvanları duvar diplerine, gölgelere kaçırmıştı. Yalnız birkaç tavuk, kırmızı sakalını sallayarak boş bir gururla ağzında tuttuğu bir tek habbeyi bütün refika-yı hayatına ziyafet çekmek isteyen horozun etrafına toplanmışlar, caminin yanındaki gübrelikte eşiniyorlardı.

Sert ve haşın bir ses köyün hava-yı sakinde çalkalandı. Kâhya diye haykırıyordu. Zeynep kapının yanına avluya çıktı. Göğsünde fişenkler, sırtında martini, elinde kırbaçyla kır bıyıklı bir zaptiye atından inmiş ve muhtar koşarak hayvanı gezdirmek için almıştı. Köye zaptiye gelmiş haberi yıldırım süratiyle köyün harap evlerini dolaştı. Yarı çıplak birçok çocuk köşe başlarından, dam üstlerinden bakıyorlardı. Kadınların muhteriz başları kapı aralıklarından görünüyordu. Caminin önünde erkekler bir vazı ihtiramkârâne ile sıralanmışlar. Çardağa muhtarın önünden şilte kilim. Yastık getiriyorlardı. Kahya koşmuş en yakın ekin tarlasından bir kucak taze arpa yolmuş ve atın önüne dökmüştü. Zaptiye vakurane yürüyerek serilen kilimlerin üzerine uzandı. Hiçbir şey söylemiyordu. Bütün halk etrafına toplanmışlar, büyük bir helecanla intizar ediyorlardı. Kahve içildi. Zaptiye bir söz olmak için muhtara:

—Bâkayayı hâlâ bitiremediniz. Dedi. Bütün köy titredi. Muhtar cevap verdi:

— İnşallah. Harmanda bütün burçaklarımızı bitiririz. Şimdi bir şeyimiz yok ki.

Resim 189: “Kâhya koştı...” [s.374]

[374] Sonra zaptiye yukarı köyde başka hizmeti de olduğunu söyledi ve cebinden ikiye katlanmış bir zarf çıkararak muhtara uzattı ve atına binerek köyden çıktı. Bütün köy geniş bir nefes almış gibiydi... Muhtar zarfı açtı okutmak için imamı beklediler. Kâğıt okundu. Hasan’ın o cehennemden muhlifat akçası gelmiş, ispat ve rast etmek üzere hükümetten varislerini istiyorlardı. Yetmiş sekiz kuruşla bir de koyunmuş.

Zeynep’in babası, bulanık gözlerinden yaşlar akarak eve girdiği vakit Zeynep, sebepsiz yüreğinin kabardığını hissetti. Babasına yüzünden ateş çıkarak sordu. O, cevap vermedi. Kızının boynuna sarıldı ve gözyaşları beyaz sakalından aşağı yuvarlandı.

Zeynep, hâlâ köyün arkasındaki kıraç, otsuz, susuz, gölgesiz topraklara benzediğini zannettiği o cehennemin yakıcı kumlarında bir diken gölgesinde upuzun yatmış olarak Hasan’ın, baygın gözleriyle hep köyünden Zeynep’inden bir müjde-i hasret bekleyerek inlediğini ve sonra öldüğünü görüyordu...

Mehmet Sadi

Fotoğraf 29: “İlyas Macit Bey” [s.375]

[375] Onunla hep bu beyaz salkımın pür şi'r nefhaları, ipek rakslı gölgelerle, hâfaya saadetime bir avenk telakki açan şelale-i fısıltıları içinde otururduk, sade ikimiz otururduk.. Korkusuz, unutmak, unutulmak endişelerinden azade iki mevcut gibi bütün pürneşe, beyaz bir hayat, bu hayatın neşe-i sakitiyle hem ahenk olarak dakikalarca mest-i emel, o hep kadife elinde titreyen, bırakırsan solarım temennisiyle terk edilmek istemeyen kırmızı buketin zalâm-ı nerî sanatında saklanan ninnileri, benim sehilli ninnilerimi tekrar ederek “Daha ister misin? Diyordu; ne okuyayım?..” Ben bu şiir-i istifsarın derinlikleri, namütenahilikleri önünde ruhumun nihayetsiz istirhamlarını göstererek “Oku. Diyordum; hepsini oh hepsini bitir...” Sonra bir serçe, yavru bir serçe cıvıltısıyla o kırmızı buketinden bir ninni daha çıkararak “İşte, diyordu; fakat yarın için?..” Birden cevap verir idim “Tekrar ederiz, mademki bunları seviyoruz, değil mi?” O zaman gözleri, o mahmur mavi gözleri birden durularak mevcedar buketin beyaz mor pembe kevkeleri üzerinde dakikalarca dinlenir – ah bu dakikalar – ve bana hep o ninnileri, benim baharı neşidelerimi kâh omuzlarıma dayanarak, kâh elini – o ipek, kadife elini, – mühteze elimin üzerine koyarak başka başka, o ninnilerin ruhuna başka başka nağmeler, tınaz, işveli şiirler besteleyerek hep okurdu.

⁹¹ İlyas Macit, Resimli Roman Mecmuası, 1 Temmuz 1325/14 Temmuz 1909, Nr.5, s.375.

Ve ben okuyamazdım, ah ey şuh; o beyaz salkımın beyaz nafhaları, beyaz
rakslı gölgeleri, mürevvih-i saadetimize bir avenk-i telakki olan şelale-i fısıltılar
arasında, o sana ifşa edilemeyen küçük aşkımın, küçük emellerine olacak şiirleri;
şiir-i ninnilerini ben ben okuyamazdım...

9 Temmuz, 316

İlyas Macit

1.5.6 Rüya-yı Mehtâb⁹²

Hikâye-i Esatir

Her zaman sânihaneme mader,

Istırabâtıma şefik ü rahim

İki hemşiredir deniz ü kamer...

Ben her

Gece birkaç saat bu sahilde

Mekeş ü aram eder ve deryâya

Nakş-ı mehtâbı seyreder, dalarım;

Amik-i ruhumda bir hayal-i aram...

Bana hemşire-i hayal oldu,

Bana mabude-i leyal oldun.

Bu gece..

Mabedi bir huşu' ve vahdetle

Bekliyor sanki mağfiret her şey...

Sen ay

Sath-ı deryâyı zer-i dudaklarla

Öperek işleyen kamer acaba

Hangi iklim-i his ü rüyâdan

Topladık irtiaş deryâya

Serptiğin deste deste ezharı!...

Söyle?

Hangi iklim-i his ü rüyâya

Gidiyor; bahre-zer çiçeklerden

Kurduğun rah-ı muhteşem acaba??.

⁹² Tahsin Nahit, Resimli Roman Mecmuası, 1 Temmuz 1325/14 Temmuz 1909, Nr.5, s.376-377.

Yahut
Hangi mabude-i mahâsin – cû
Arza teşriki eyliyor arzu!?!..
Bu gece..
Bahre nakşettiği bu rah-ı ümit
Bir peyam-ı biat u mev'ude
Beni hissen sürüklüyor; ben de
Zer ü sîmîn-i çiçeklerin raksan
Safhanında ufk-ı ümide
Açılan refref hayalimle
Uçuyordum ki bağıteten o zaman
Bana doğru bu reh-i hülyâdan,
Rah-ı nurun ufukta, siste ölen,
Noktasından gümüş tekerlekleri;
- İnci elmas ve nurdan masnû –
Çıktı gerdûne-i peri-i leyal...
Geliyor,
Maî tüllerle müstetir hepsi;
Maî tüller içinde nûranur...
Gözlerinde kevâkib-i zehra
Zülf-i zertârîyle bir hülyâ
[377] Kâh yüzerler ve kâh uçarlar,
Gelidi artık şu kumlu sahilde
Durdu gerdûne bir peri indi
Cümlesinden ziyade dilberdi
— Nurdan nesc edilmiş olsa gerek —
Bir beyaz tül içinde nim-i üryan
Ruhlardan teşkil etmiş olan
Sahile bir sedir kurulmuştu...
Ona yasalandı.. Emredince hemen
İnce bir musiki-i nâ-mesmu
İle her şey terane saz oldu!
O zaman
Raksa başlandı.....

Gördüğüm rüyâ
Sevgilim bir peri hikâyesidir
Bana bunlar hayalinizle gelir.
1323

Tahsin Nahit

1.5.7 Yakut⁹³

“Henri Lavedan”dan

Resim 190: [s.378]

[378]

Pol Fresen 32 yaşında

Kler Fresen Zevcesi, 42 yaşında

Andre Brinyon ... 38 yaşında

Bir Arabacı

Uşak

Akşam saat yedi buçuk. Fresenlerin evinde. Zengin ve süslü bir yemek odası. Mösyö ve Madam Fresen masanın biri bir tarafında öbürü karşısında... Daha yemek başlayalı bir saniye olmuş. Uşak girer.

Kler — Karnın aç değil gibi görünüyor?

Pol — Nasıl değil? Balıktan iki defa aldım.

Kler — Fikren pek meşgul gibisin. Ne düşünüyorsun?

⁹³Muharrir: Henri Lavedan Mütercim: Faik Sabri, Resimli Roman Mecmuası, 1 Temmuz 1325/14 Temmuz 1909, Nr.5, s.378-384.

Pol — Seni! (Bir yemek geirdikten sonra gideceği yerde kapının yanında durarak kendilerini dinleyen uşağa, hiddetle) Bizi yalnız bırakınız.

(Uşak çıkar)

Kler — Şimdiye kadar ne yaptın?

Pol — Birçok dolaştım.

Kler — Nerelerde?..

Pol — Bilmem... Şurada, burada

Kler — Bahsederim ki yine on Frank araba parası verdin!

Pol — Yok canım... Arabaya binmedim bile.

Kler — Heh, şimdi inandım!... Sen bu tembellikle yayan gezdin öyle mi?...

Pol — Yürüdüm dedim ya...

Kler — Zannetmem...

Pol — On fersah yapmış olmalıyım.. Güneş vardı... Bacaklarımda elastikiyet hissettim, boyuna yürüdüm. İyi bir tenezzüh...

[379] Kler — Nereye gittin?

Pol — Önüm sıra..Bat pazarına... Kulübe...

Kler — Andre'ye gitmedin mi?

Pol — Birinyon'a mı? Hayır, ben bu ziyareti yağmur yağdığı zamanlara saklarım...

Kler — Sana tembih ettimdi, yeniden baş ağrılarına tutulan Jan'dan bana bir haber getir dedimdi...

Pol — Yalnız Birinyonlarla uğraşacak değilim a..

Kler — Bunlar gayet iyi dostlar!...

Pol — Altın kalpli!... Anlaşıldı, iyi ama sen kendin niye gitmedin!

Kler — Yemekten evvel bir çehar dışarı çıktım. Bütün gün evde işim vardı. Yoksa gitmez miyim? Hem evvelsi gün Jan'ın isim günü idi de... Tebriki de unuttuk. Bu kabahatte senin.. Düşünmeliydin..

Pol — Ben senin isim günlerini bile unuttuğum hâlde Madam Birinyon'un yevm-i mahsusunu nasıl hatırlayayım?..

Kler — Sen bana bakma... Ben senin zevcenim. Yabancılarla karşı göstermeye mecbur olduğun dikkat ve nezaketten beni mahrum edebilirsin. Hâlbuki Birinyonlar gibi sadık dostlar için...

Hizmetçi bir tavr-ı memnunane ile içeri girer.

Hizmetçi — Mösyö...

Pol — Ne var?.

Hizmetçi — Bir arabacı geldi..

Pol — “Mütehayyir” bir arabacı mı?

Hizmetçi — Evet Mösyö.. Bir arabacı. Mutfağa aldım.. Mösyöye bir iki çift sözü olduğunu söylüyor... Behemehal Mösyöyü görmeliyim diyor...

Kler — “Hizmetçiye” Ne münasebetle..

Hizmetçi — Bunu yalnız Mösyöye söyleyebilirim diyor...

Pol — Hayır dur. Mutfağa gitmek olmaz. “Hizmetçiye” Arabacıyı buraya çağır. (Hizmetçi çıkar zevceye) Bu günler bir şey kaybetmediğine yahut unutmadığına emin misin?

Pol — Hiçbir şey kaybetmedim... Ne ise, görürüz elbette (Kalben mütezzî olmakla beraber mesrurane) Doğrusu meraktayım.

Kler — Bende (Hizmetçi arabacıyı içeri alır almaz Pol sararır, solar, onu nazarından kaçırmayan Kler bunun farkında olur) Rahatsız mısın? Dostum...

Pol — Hayır, bir şeyim yok.. (Hizmetçiye) Ne istiyorsunuz?

Arabacı — Mösyö cenapları bendelerini şüphesiz tanıyorlar değil mi efendim?

Pol — “Metanetle” Asla...

Arabacı — Şaşılacak şey değil efendim. Mösyö cenapları dikkat etmemiş olmalıdırlar. Müşteriler [380] bize bakmazlar ama biz müşterilere bakarız. Mösyö şimdi benim arabama binmişlerdi.

Pol — Sizin arabanıza mı?

Arabacı — “Kler’i göstererek” Hatta Mösyö cenapları Madam cenaplarıyla birlikte idiler.

Kler — “Derhal şüpheyeye düşerek ve işi anlar gibi olarak zevcine mütebessimane” Öyle ya hatırla bir kere, aklın nerelerde?

Arabacı — Ah! Madam cenapları bendenizi tanıdılar mı?

Kler — Pek iyi tanıdım...

Pol — Lakin, canım?...

Kler — “Gözü zevcinin gözüne merkûz-ı emrane” Bırak söylesin..

Arabacı — Madam cenapları bana birazcık daha uzun boylu görünmüşlerdi... Fakar şimdi pek iyi tanıdım.

Kler — “Arabacıya” Peki sonra...

Pol — Ah! Bana bak beni dinleyecek misin?

Kler — Hayır.. “Arabacıya” Sözüünüzü bitiririniz..

Arabacı — “Cebinden ufak bir paket çıkararak Madam Frensen’e” Sonra işte... Şimdi arabada düşürdüğünüz küpenizin tekini getirdim.

Pol — Lakin bu madamın...

Kler — “Zevcine” Sen sus.. (Arabacıya) Demek onu bulan siz.. Siziniz he...

Pol — Lakin...

Kler — “Zevcine” Sana sus demedim mi?

Arabacı — Madam cevapları memnun oldular mı?

Kler — “Elmaslarla çevrilmiş yakuttan mürekkep olan mücevheri alarak” — Yalnız ben mi ya? Zevcim de memnun oldu! Düşününüz bir kere! Böyle güzel bir yakut... (Mücevhere bakar) Tamam o, arabada kulağımdan düşmüş olmalı..

Pol — Ne aksilik...

Arabacı — Mösyö arabadan çıkar çıkmaz mücevheri buldum.

Kler — Lakin bizim olduğunu ne bildiniz?

Pol — “Artık yerinde duramayarak” Canım bize ne... Yemekler soğuyor..

Kler — Hayır, bırak. Öğrenmek istiyorum. Hoşuma gidiyor..

Pol mağlup olarak meysane oturur,

Arabacı — Madam cevapları tabii tahattür ediyorsunuz ki bendelerini saat üçte Monsö Bahçesi kapısı önünde Mösyö ile beraber çağırılmışlardı. Oradan Bolünya ormanı, Longşan, San Jamse.. Kadar uzun bir tenezzüh yaptık.

Pol — Evet ama bunları sana soran var mı! Nerelerde gezindiğimizi biz de biliyoruz. Bunlar bize bir şey öğretmez..

Kler — Bize öğretmez ama beni eğlendiriyor. Bırak da anlatsın..

Arabacı — Nihayet saat altıya doğru gece olurken Madam Mösyöden ayrıldılar, kucaklaştılar... Öpüştüler...

Pol — Bu artık tahammülümün fevkinde...

Arabacı — Bunda fena ne var, bu sizin [381] hakkınız değil mi... Bu esnada madam, mösyöye çabuk eve dön, yemeğe geç kalma... Dediler li bundan da zevç, zevce olduğunuzu anladım. Mösyö arabada kalarak buraya, Bulvar Hosman 235 numaraya geldiler. Bendelerine de bol bir bahşiş verdiler: 5 Frank...

Kler — Haklı bir bahşiş...

Arabacı — Mösyö içeri girdi.. Ben de fenerlerimi yıkayayım diye aşağı indim. Etoval tarafından keskin bir rüzgar estiğinden kibritimi çakabilmek için

arabanın kapısını açarak arkasında siper almak istedim. Bu esnada arabanın içinde bu küpenin bir sigara gibi ısıldadığını gördüm. Hâlbuki sizi arabaya aldığım vakit arabanın içerisini daha yeni süpürmüş olduğumdan bu mücevherin Madam cenaplarının olduğuna şüphe yoktu.. Kendi kendime babalık karnın aç... Evvela yemeğini ye sonra gider mücevheri sahiplerine götürürsün.. Elbette zahmetini veririler... Dedim.

Pol — Bitmedi mi hâlâ?

Kler — Siz namuslu bir adam imişsiniz “Zevcine” değil mi, Pol?

Pol — Evet, evet...

Kler — Bu hareketiniz iyi bir mükafata müstahaktır..

Arabacı — Emin olunuz. Bunu para için yapmadım...

Kler — “Zevcine” Bu adama iki yüz Frank veriniz...

Arabacı — “Mütehayyır” İki yüz Frank!..

Pol — Ah! Kler!.. Sen..

Kler — Bu... Adama... İki... Yüz... Frank veriniz... He! Anladın mı! Yeter mi?..

Pol — Peki...Peki... İşte...

Cüzdanından iki banknot çıkararak arabacıya verirken elleri de titrer

Arabacı — Oh! Teşekkür ederim, Mösyö! Teşekkür ederim, madam! İki yüz Frank!.. Bunun iyi bir küpe olduğunu anladım idi ya..., ne ise... Allahaismarladık... Bir daha lüzum olursa yine beni çağırınız. Ben ekseriye o mahallede dolaşırım 6777 numara hatırlarsınız değil mi?

Pol — Evet! Evet hatırlarız...

Arabacı — Bundanbaşka, eğer diğer defalarda arabama taşlar düşürmek hoşunuza gider ise emrinize amadeyim!.. Şimdi fiyatını öğrendim ya... Mösyö!..Madam!..

Memnunane çıkar

Kler — “Sakitane elinde mücevheri zevcine” Ey, şimdi söyle bakalım, bu küçük işe sen ne diyorsun?

Pol — Ben mi ne diyorum..,?

Kler — Evet, sen, sen... Ümit ederim ki inkâr etmeyeceksin? Yakalanmadın mı? Hem düşün mükemmel yakalanmadın mı? Tamam iş üzerinde? He söyle, evet mi, hayır mı?

Pol— Hiç cevap vermemeyi tercih ederim: Bu daha iyi bu akşam hiddetin üzerinde... Bunların hepsi bir tarafa bırakalım ister misin, bu bir sırdır fakat korkma... Zahir e çıkacak o vakit göreceksin... Mamafih beni pek üzdün [372] ortada hiçbir şey, ama hiçbir şey yok iken bir sarhoş edepsiz sözlerine inanarak beni üzdün..

Kler — Arabacı mı sarhoş?

Pol — Hem de ne sarhoş, ağzından taşan şarap kokularını ben oturduğum yerden hissediyordum. İşte bunun için her şeyi kabul eder gibi göründüm... Parayı verdim... Bir melek gibi sabırlı oldum. Ah, evet böyle yapmak lazım geldi... Çünkü bu hayvan sarhoş bulunduğu hâlde, hissederim ki tarafımdan ters bir söz veya münasebetsiz bir hareket üzerine o her şeyi kırmızı görecektir, gözleri dönecek ve kim bilir neler yapacaktı...

Kler — Demek bugün sen bu adamın arabasına binmedin öyle mi?...

Pol — Bilmem hatırlayamıyorum...

Kler — Oh!..

Pol — Peki ne olmuş sanki, bindim işte! Oldu mu! Bunda fena bir şey mi var! yalnız başıma bir arabaya binmiş olamaz mıyım? Bu adam şaşırmış aldanmış olamaz mı? Belki fena bir fikri var, belki bu gibi tehditlerle bizden para koparmak ister.. (Göğsüne vurarak) Acaba otuz beş yaşında bir adam...

Kler — Otuz iki..

Pol — Evet, bu yaşta istediğim arabaya binemez miyim? Nasıl?.. Günde iki bin kişinin girip çıktığı arabasında bu ahmak herif bir yakut bulmuş diye benim bir çok metreslerim olması mı lazım gelir?

Kler — Bir çoka lüzum yok, bir tanesi bana kâfi gelir.. Söyle bu yakut kimin?

Pol — Çıldırıldın mı? NE bileyim ben,.

Kler — Demek bana söylemek istemiyorsun peki, söyleme, ben öğrenirim.

Pol — Kler!... (Sokak kapısı çalınır) İşittin mi?

Kler — Evet, kapı çalındı...

Pol — Bu saatte gelen kim olabilir? Ümit ederim ki kim olursa olsun kabul etmeyeceksin...

Hizmetçi — “Kapıdan görünrek” Mösyö Birinyon geldi.

Pol — Oh! Hayvan!...

Hizmetçi — Kendisini daima kabul ettiğiniz için... Zannettim ki...

Pol — Orada mı?..

Hizmetçi — Sofada...

Kler — Mösyöyü içeri alınız... “Hizmetçi çıkar”

Pol — “Mütelaşiyane” Kler.. Rica ederim bütün bu şeylerden onun önünde bir şey söyleme. Hiç olmazsa kimse bana yapmadığım kederlerden haberdar olmasın..

Kler — Korkma. Biçare adamcağız bizi beş gündür görmediği için merak etmiş olmalı. Hem Jan’ın isim gününü de tebrik etmedik. Onun için gelmiştir...

“Hizmetçi Birinyon’u içeri alır..”

Birinyon — “Soluk soluğa ve heyecan içinde” Sizi rahatsız ediyor muyum?

Pol — Bilakis, dostum...

Kler — Jan nasıl?

Birinyon — Pek iyi... Evveleminde siz benim sualime cevap veriniz? Bir yakut buldunuz mu?.

Kler — Bir yakut mu! Oh!..

Pol — Hayır...Bulmadım..

Kler — Evet, evet bulduk.. Ben.. Biz..

Birinyon — Nerede bakayım?..

Kler — İşte!..

“Yakutu gösterir”

Birinyon — Tamam o! Jan’ın yakutu! Oh! Ne saadet!

Kler — “Zevcine” Sana dedim mi ben?..

Birinyon — Merdivende buldunuz değilmi?

Kler — Evet, merdivende... Yukarı çıkıyordum.. Baktım bir şey parlıyor.

Birinyon — Bir mucize!... Tamam bu... Birçok mağazalarda dolaştıktan sonra sizi görmek için buraya gelmiş.. Üç defa kapıyı çalmış... Kimse kapıyı açmamış...

Kler — Evet.. İkimiz de dışarıda idik.. Söylesene, Pol?..

Birinyon — Aşağı inerken kaybetmiş olmalı...

Kler — Yahut yukarı çıkarken..

Pol — “Birinyon’a” Lakin ben onun böyle yakutu olduğunu bilmiyordum.

Birinyon — Tabii ya.. Daha iki gün evvel aldım.. İsim günü için..

Kler — Pek lütfkâr davranmışsınız..

Birinyon— Nasıl davranmam, melek gibi bir zevce... Beni pek sever... Bu cihetle düşününüz bir kere şimdi onu kaybettiğini görür görmez o kadar müteessir oldu... O kadar ağladı ki.. Hemen polis merkezine koşmak. İşi anlatmak... İstiyordu.. Ben kendisini teselli ettim... Yatağına yatırdım... Zaten bu canı çıkasica mağazalarda bugün yine sınırları ayaklanmış. Onu yatırır yatırmaz kendisine haber vermeden şapkamı aldım hemen buraya koştum.. Ümit sizde idi..

Kler — Ne iyi hatırıma gelmiş..

Birinyon —Ne ise, bulundu ya.. Beni mazur görünüz müsaadenizle gideyim, yakutu. Bir an evvel kendisine götüreyim... Aman Yarabbi buraya geldiğimi yakutu bulan siz olduğunuzu öğrendiği zaman kim bilir ne kadar mütehayyir ve memnun olacak..

Kler — Bak, buna hiç şüphe yok..

Birinyon — “Kler’e” tarafınızdan...” “Kendisini toplayarak ve Pol’e bakarak” Her ikiniz tarafından kendisini kucaklayayım...

Pol — “Boğulacak gibi” Tabii..

Birinyon — “Kler’e” Kendisine söyleyecek başka bir sözünüz yok mu?

Kler — Var... Dersiniz ki kendisi [384] iyi bir dostumdur ve yarından tezi yok bunun bunlar hakkında biraz gevezelik etmek üzere gidip kendisini göreceğim lakin, şunu da söyleyiniz ki, bir arabada kaybolsaydı... O vakit onu bulmak ihtimali pek bulunmazdı..

Birinyon — Allahaismarladık dostlarım.. Yakında görüşelim..

Çıkar

Kler — “Misafirin çıktığı kapıya bakarak” Zavallı, zavallı adam...

“Pol’e bakmaksızın odasına teveccüh eder, kapısını açar ve şiddetle kapar içeriden iki defa anahtarla kilitler”

Pol (Yalnız, içini çekerek) Tamam!..

Faik Sabri

1.5.8 Kîlûkâl-i Edebî⁹⁴

— En doğru bulduğumuz, en iyi dinlediğimiz sözler kalbimizde müphem bir hâlde mevcut olan hassasiyet-i günagüne bir şekl-i muayyen verenler, zulmet-i ihtisasatımıza bir şule-i vuzuh getirenlerdir.

Hüseyin Cahit

⁹⁴ İlyas Macit, Resimli Roman Mecmuası, 1 Temmuz 1325 /14 Temmuz 1909, Nr.5, s.384.

— Payidar kalacak eserler derunu ıstıraplar, üzüntüler, memnuniyetsizlikler, şüpheler, tereddütler arasında vücut bulur.

Keza

— En meys nağmeler en güzelleridir.

Müessise

— Rüzgarın savrulup attığı tahammüller ancak kendilerinin nüşû ve nümasına salih ve müsteit topraklarda tenebbüt eder....

— Herkesin bir fikri vardır. Ve her meslek bir nokta-i nazardır.

Mehmet Rauf

Hayat romanı değil, roman hayatı tevellüt eder.

— Sevilen kadınların sözlerini mukaddes bilmek, itaat etmek büyük nezahat-ı aşkanedir.

Hüseyin Cahit

Bazı kalplerde kederle sürur birbirine canışın olamaz. Kalp vardır ki perverde ettiği hüznü dünyanın olanca haz ve meserretleri izale edemez. Yine de o hüznün hiçbir mesruriyete mâni değildir. Bazı günlerde ise hüznün ve meserret müçtemi bulunur. Bir hüznünde safa bulunması, bir tebessümün keder-engiz olması bundandır. Fakat yine kalp vardır ki muhafaza ettiği kederi sevinç tezyit eder: Bu hüsn-i lisanı anlaşılmaktan biridir.

Abdülhak Hamit

Hadisat-ı kâinat birtakım kavânin-i ezeliyeye tabidir. Bütün şuûnat bu kavânin-i ezeliyenin taht-ı tesirinde zaruri'l-vuku olarak vücuda gelir.

Hüseyin Cahit

Hayat ile memat, birbirlerine gayr-i kabil tefrik-i rabıtalarla bağlı olan bu iki kuvvet, nihayetsiz bir harekete benzer: Her şey ölür, fakat redd-i gamk için; her şey doğar, fakat ölmek için...

Keza

İlyas Macit

1.5.9 Aralarında⁹⁵

“Resimli Roman”ın Tiyatro Tefrikası — Numara 5

1 Perde Komedi

Muharriri: Cenap Şahabettin

Talat Bey’e

[1] Eşhas

Reşit Bey

Fatin Bey

Nermin Hanım

Kerime Hanım

Mahver bir hizmetçi kız.

Şark ile Garp’ın imtizaç-ı zevk ve sanatından mürekkep mevbilelerle, hatt-ı levhalarıyla, resimlerle, halılarla, ufak ve tefek müzeyyen eşya ile memlû süslü, güzel bir oda... Sahnenin amikinde solda bir kütüphane... Sağ cihette, önünde bir yazıhane... Bunun üstünde karmakarışık birkaç kitap, birkaç gazete.. Çini bir hokka takımı... Sahnenin solunda ortada bir uçak...

Birinci Meclis

İbtida hizmetçi ile Reşit Bey sonra Fatin Bey

Hizmetçi — Başka bir emriniz var mı?

Reşit Bey — Hayır, Mahver.. Hiçbir emrim yok... Yalnız hanıma bir şey söyleme!

Hizmetçi — Peki Efendim!

Reşit — Bir şey değil.. Bilirsin a!.. “Garip bir vaziyetle” Hanım hemşire ile görüştüğümü duymamalıdır.. “Kendini müdafaa ediyor gibi” Korktuğum için değil.. Tatsızlık oluyordu.. Ondan.. “Kendi kendine” Of bu kadınların gürültüleri!.,

“Fatin Bey girer”

Reşit — Ay Fatin!.. Böyle sabah sabah ne var bakayım?..

Fatin — “Muğber bir tavır ile” Hiç...

Reşit — Yok yok.. Bir şey var; seni dalgın görüyorum...

[2] Fatin — “Kanepelerden birine oturduktan sonra” İhtimal...

⁹⁵ Derginin 5. Sayısına ektir. Sayfa sayıları 5. Sayıdan bağımsız 1’den başlamaktadır. Cenap Şahabettin, Resimli Roman Mecmuası, Dergiye Ek Tiyatro, 1 Temmuz 1325/14 Temmuz 1909, Nr.5, s.1-11.

Reşit — “Hizmetçi kıza” Bize iki sevdalı çay.. “Sonra Fatin’e” Yoksa kahve mi?

Fatin — Ne olursa olsun!.. “Hizmetçi kız, çıkar”

Reşit — Rica ederim, ne var yine?..

Fatin — “Gayet mütecaviz bir tavırla” Senin aczin, senin mağlubiyetin; senin budala.. “Tebdil-i lafzla” Senin teannüdün...

Reşit — “Gayet saf-dilane” Pekala! Anladım.. Ne olmuş?

Fatin — Kırkından sonra düğünün. İzdivacın, genç kadınla imrar-ı hayatın zill-i gayr-ı mufârikı: Rahatsızlık, didinme, mağlubiyet.. Meshuriyet.. Anladın mı?..

Reşit — “Sersemce” Bir şey anlamadım.

Fatin — “Çatkın bir çehre ile” anlamak işine gelmiyorda.. Anlamak istemiyorsun...

“Hizmetçi kız çayı getirir. Ani bir sükun. Çayları bırakır. Çıkar.”

Reşit — Ne var?

Fatin — Ne olur?.. Zevceniz hanımefendinin ufak, manasız, çılgın heveslerinden başka ne olur?

Reşit — “Gayet yumuşak, ve meftun, ve mütebessim” Ayol! O çocuktur, ona bakmayınız..

Fatin — “O çocuktur ona bakmayınız!” Her gün bu cümle... Bir gün hanımefendi en ince, en muhterem, en deni bir hissinize dokunur. Kendisine haddini bildirmek için beyefendiye müracaat ederseniz.. Cevaben mağlubiyet, aciz, tefessüh, ihtiyarlık, meftuniyet bulunan, hiss olunan, görülen bu cümle bila tereddüt fırlatılır.. Hiç utanılmaz..

Reşit — “Hiddetli ve niyazkar” İlerileme canım!. Ne olmuş? Onu anlat!

Fatin — “İhtihza ile” En büyük terbiyesizliğinde güzel bir çocukluk, en ufak bir hevesinde büyük bir şir gördüğünüz, “Bir istihza-i tumturak ile” Gözlerinde göksudan rengin nefis bir parça semavi bir lâyetenâhiyet hissettiğiniz, lisanında mütehakkim bir belagat mütehekkim bir tebelbül bir musiki-i ruhnevaz bulduğunuz kadınınz hanımefendi..

Reşit — “Birdenbire hiddetli ve sakın” Of artık yeter... Sonrasını söyle... Efendim!

Fatin — “Acı bir istihza ile” Hemşire cariyeniz kerime hanımı evden kovuyor...

Reşit — “Hafif bir kahkaha ile” Arsız!.. Küçük bir heves.. Çocukluk... Bakmayıveriniz!..

Fatin — Zaten bu ihtara artık hacet kalmadı.. Hemşiremiz bugünden itibaren evden çıkıyor..

Reşit — “Hiddetli” Yok! İşte buna hiddetlenirim... Koskoca kadın bir çılgına uysun da böyle bir divanelikte bulunsun olur mu? Efendim! O, hanım şımarık bir çocuk demektir. Söyler, bülbüle-şir, sözleri birer nağme telaki edilir, kızılmaz, aldırılmaz.. Onlardan [3] bilakis mahzuziyet hissedilir.. Bu böyledir.

Fatin — “İstikrah eden bir sesle” Rica ederim şiiriyet ve tafsilafı bırakınız.. “Müteallımane” Biraz da bizim izzet-i nefsimizi düşününüz.. Hemşirem ayrı yemek yer.. Çünkü kadınıız hanımefendi öyle tenasüp etmiştir. Hemşirem sizinle görüşmek hakkına malik değildir. Çünkü emriniz, maşukaneniz, hatta şiir-i hayatınız hanımız böyle istiyor.. Siz hemşiremin odasına hırsızca, ayda bir girersiniz! Hizmetçilere yalvararak, istirahat ederek girersiniz, çıktığınız zaman kalbinizde bir korku, bir telaş vardır.. Ve zevcenizin gözlerinde bir serhat bulunup bulunmadığını istikşaf için günlerce korka korka o gözlere bakarsınız, ve sonra bize ve kendinize yalan söyleyen bir sesle “ Hanım şımarık bir çocuktur” dersiniz. Böyle her şeyi uyuttum zannedersiniz “Ayağa kalkarak hiddetli” artık yetişir.. “Kapıya doğru ilerleyerek” o şımarık çocukcağızla siz kalınız!. Bütün saha-ı mahzuziyetiniz açıktır.

Reşit — “Ayağa kalkıp biraz yürüdükten sonra, sersem bir vaziyetle” Fatin, Fatin! Buraya gel! Buraya gel! Fatin.. “Döner sahnenin önüne kadar gider, huzura” Ama çocuk şeyler ha!

İkinci Meclis

Nermin ve Reşit

Nermin — “Girer girmez, heyecanla bir koltuğa oturur..” Oh! Buna tahammül edilmez... Buna tahammül edilmez..

Reşit — “Yanına giderek ellerini elinin içine aldıktan sonra” Ne oldun, ne oldun bakayım, küçük yaramaz çocuğum?

Nermin — Of! Sen de sıkma! Haydi..

Reşit— “Daha mülayemetle, fakat daha sırnaşık” Yok, yok, güzelim, söyleyeceksin, seni sıkan şeyin ne olduğunu, niçin üzüldüğünü, ve kim üzdüğünü bana söyleyeceksin değil mi?.. Ben seninim.. Hayat ve tesadüf senin bu asi, her dem

tuğyan kalbinin kederlerine bir mükessife olmak üzere beni güzergâh-ı hayatına atmış...

Nermin — “Çılgın” Sıkılıyorum, sıkılıyorum, sıkılıyorum...

Reşit — “Niyazkar” Neden?.

Nermin — “Lakayt” Senden, onlardan, hepsinden.

Reşit — “Bozularak” Bendende mi?.. “Niyazkar” Söyle daha ne yapayım? İşte senin esirimin, işte hayatım senindir... İşte her istediğin oluyor. Arabaların, mücevheratın, cariyelerin, hizmetçiler...

Nermin — “Asabi müstahkar” Bunlar kâfi mi? Bunlar benim gençliğim için kâfi mi?.. Hayır, değil?.. Hayır.. “Daha ziyade hiddetle” İhtiyar bir kocaya, melun bir görünceye, mağrur bir kayna bedel...

Reşit — Anlıyorum, anladım, hiddetlisin.. Seni affediyorum; sen beni zaten seversin... Daha dün itiraf etmedin mi?

Nermin — “Şiddetle” Ne vakit?..

Reşit — Dün... Gerdanlığı getirdiğim

[4] Nermin — “Cebri bir tesadüfle” Evet, evet.

Reşit — “Yanına oturarak mütemellik” Onu aldığın zaman beni böyle “ensenden öper” Öpmüştün...

Nermin — Bugün ne kadar müziçisin!..

Reşit — “Riyakar ve mütebessim” Ne kadar müzicim? Olsun... Benim çılgın çocuğum...

Nermin — “Gayr-i ihtiyari asabi bir gülüşle” Çılgın çocuğum mu?..

Reşit — “Hilm ile safdil” Beğenemediysen... Asabi karıcığım. “Soğuk, mahsusi bir gülüşle” Dedikoducu.. Güzelim

Nermin — Ben mi? Ben mi?.. Söyle!.. “Reşit’in kolunu çimdikleyerek” Dedikoducu

Reşit — Ay!..

Nermin — Dedikoducu!..

Reşit — Hayır karıcığım, hayır.. Sen değilsin şaka söyledim..

Nermin — “Ayakta pür hiddet” Dedikoducu ben değilim, anlıyor musun? Dedikoducu senin hemşirendir. Kerime Hanım.. Hanımların en sonu..

Reşit — Kâfi karıcığım.

Nermin — “Daha ziyade hiddetle” Zaten kovdum, bugün gidecektir!

Reşit — Kovdun mu? Böyle bir... Şey sen yapamazsın! Meleğim..

Nermin — Evet, kovdum- Her şey bitti. Öyle istiyordu, öyle yaptım..

Reşit — Kabahati?

Nermin — Kabahati mi? Ötede beride şu komşuda bu komşuda bana huysuz demiş.. Evin içinde beni gördüğü zaman bana adem-i tenezzül ile sakın ve sakit, mağrur ve parlak nazarlar fırlatmasıdır. İşte iki kabahat!.. Genç ve güzel bir kadın bunlara tahammül etmez..

Reşit — Peki karıcığım, peki senin dediğin gibi olsun.. Fakat bir kere bana sormalıydın!..

Nermin — Sana... Niçin? Ev senindir değil mi?.. Evet, evet senindir.. İşte beni sevmiyorsun, hiç sevmiyorsun.. Ah! Biz kadınlar ne kadar seriü'l-itikadız... Sizin, erkeklerin yalancı sözlerine ne kadar kolaylıkla inanırsınız.. Ne kadar kolaylıkla!...

Reşit — “Sersemce” Ne yalan söyledim?

Nermin — Ne mi?.. Her gün, her saat, her dakika söyledin, tekrar ettiğin büyük yalanı unutuyor musun?

Reşit — Anlamadım, ki unutayım..

Nermin — Anlamak işine gelmiyor da anlamıyorsun.. Bana her gün, her saat, her dakika tekrar ettiğin “Seni seviyorum, çok, çok” Sözlerini unutuyor musun?..

Reşit — “Hararetle” Evet, seni çok severim, çok çok...

Nermin — “Muğber” Beni sevseydin.. Evin sana ait olduğunu söyler miydin?

Reşit — “İstical ile” Ben böyle bir şeyi söylemedim zannederim.

Nermin — Söylemedin, fakat, onu ima ettin “Bir kere bana sormalıydın” Sözünü söyledin.[5] Bu cümlemin lisanında, lisan-ı imtidadında “Bana sormadın he!.. Bu kabil değil, olamaz, küstahlıktır” İhtar ve tehdidi mündemiçtir..

Reşit — Hayır, karıcığım, ben böyle bir fikirle o sözü sarf etmem. Ev, bütün eşya, bütün mevcudat, bütün hayat senindir., Senin olmalıdır. Muktedir olsam kainattan sana ir oyuncak yapardım.

Nermin — “Bir hande-i şuh ile” Teşekkür ederim ihtiyar çocuk.. Mademki ev, hayat, her şey benimdir.. Hemşiren bugün gidecektir.

Reşit — Hayır, hayır, bugün olamaz..

Nermin — “Ani bir hiddetle” Bugün olamaz.. Neden?.. Bu gün olacaktır.. Ben öyle istiyorum.. Yalancı, bir dakika evvet ne söylüyordun? Ya ben ya o!..

Reşit — Bir iki gün sonra olsa..

Nermin — “Daha ziyade hiddetli” İşte son sözüm, ya ben ya o...

Reşit — “Ezilerek büzülerek” Düşünsene.. Bir iki günden ne çıkar?. “Kadın dinlemem kelimesini tekrar eder” Bir ev bulalım... Bir ev bulsunlar... Böyle birdenbire... Kardeştir. Canım!... Rica ederim.. Beni seversen..

Nermin — Of, of, of sen beni sevseydin bunları söylemezdin..

Reşit — Peki peki... Fakat...

Nermin — İşte ben gidiyorum.. Çok lakırdı istemem.. Bugün gidecektir. Ve sen onunla görüşmeyeceksin...

“Çıkar, Reşit arkasından hiddetli, meftun aptal bir bakışla bakar”

Üçüncü Meclis

Reşit, Hizmetçi

Mahver — “Birdenbire girerek” Beyefendi!..

Reşit — Ne var?

Mahver — Şey.. Efendimiz şey gidiyor da..

Reşit — “Kızarak” Şey kimdir?.

Mahver — Hemşire.. niz...

Reşit — Söyle çocukluğu bıraksın...

Mahver — Sizinle görüşmek istiyor.

Reşit — “Sersem” Benimle görüşmek! Nerede?

Mahver — Burada...

Reşit — İşte o olmaz “Biraz mütereddit” Söyle gelsin!...

Mahver — Peki... “Çıkmaya hazırlanır”

Reşit — “Mahver çıkarken, gayet muhteriz, kısık bir sesle” Sakın hanım duymasın he! Sakın, hanım duymasın he!...

Dördüncü Meclis

Reşit — Yalnız, sonra Kerime

“Reşit yazıhanenin üzerinden bir gazete alır, biraz okur, sahifelerini süratle açar, bırakır, bir başkasını alır, yine öyle yapar, “Bir şey anlayacak gibi değil” der bir kitap alır... O zaman Kerime içeriye girer. Çarşafıdır. Reşit kitabın sahifelerini çevirmekle [6] meşguldür... Kerime ilerler... İki kardeş birbirlerine bakar.. Bir sükun-ı barid ve muncemid bir iki dakika sürer.”

Reşit — “Cebri bir ifade-i munisle” Otursana hemşire!.. “Kerime yabancı gibi bir koltuğa ilişircesine oturur, mendiliyle gözlerini siler..” Yine ne oldu? Ne var?

Kerime — “Sakin bir azbla” bilmiyor musunuz? Fatin size söylemiştir. Zannederim..

Reşit — Evet, evet, söylemişti... Ben bunu bir çocukluk telakki ettiğim de aldırmadım..

Kerime — Çocukluk bir dereceye kadar.. Bu çocukluk değil, adeta çılgınlık, delilik...

Reşit — Tamam ne iyi söyledin... Hiç bir delinin sözüyle hareket edilir mi?.

Kerime — Gücendiğimiz deli değil, kocasıdır.

Reşit — Ben mi?.. Fakat ben ne yapıyorum?..

Kerime — Ne mi yapıyorsun! Korkuyorsun, bir deliden, bir kadından titriyorsun, bunun için, bu kadın için kıymetli hemşireni, sevgili biraderini, hayatını unutuyorsun... Kendinden bile emin değilsin...

Reşit — “Hiddetle” Yok, hemşire, yok tahkire tahammül edemem... Deli dediğin bir kere benim karımdır... Saniyen ben karımdan korkmam.. Seni sevdiğim gibi onu da severim.. Bütün kavgalar sizden çıkar.

Kerime — “Daima sakın bir azbla” Zıyanı yok birader.. Bütün bunları karınızdan ve sizden işittik.. Biz bugün gidiyoruz... “Manıdar” Bundan sonra refahla, sükûnla yaşarsın!

Reşit — Aman efendim! Sizde hiçbir şeye tahammül etmiyorsunuz, küçük bir söz, küçük bir hiç sizi azap ediyor canım bir serzenişe hakkımda mı olmasın?...

Kerime — Buna serzeniş demezler, birader! Buna hiddet, gazap, tahkir derler.. Ben gidiyorum, dedim a. Artık kâfidir.. Bahtiyar olunuz efendim... Bahtiyar... Mademki hayatınızı biz güçleştiriyoruz.

Reşit — Kerime ricaederim. Biraz sakın ve itidal ile düşün! Ben evlendim... Genç, güzel, taze bir kadın aldım... Niçin böyle intihap ettim?.. Eğer bir ihtiyaç-ı adi için ise ondan biraz daha büyük olanı kafiyyet ederdi.

Kerime — Daima felsefe...

Reşit — Bak sen beni de dinlemiyorsun...

Kerime — Niçin dinleyeceğim? Onu masum ve bi-günah, bizi mahkum ve pür kabahat çıkartacak; gösterecek cümleler değil mi?.. Çok dinledim.. “Mendiliyle gözlerini siler”

Reşit — Hayır, öyle değil... Ne siz kabahatlisiniz, ne o Yalnız bana, fikrime, ruhuma ait birkaç cümle... Evet ne diyordum? Eğer öyle ise yaşlı bir kadın kâfidir. Değil mi?.. Ben öyle istemedim. Ben o ihtiyacı zaten tatmin ediyordum.. Ben muhitimde biraz hararet, biraz şebap, biraz hüsn, biraz çılgınlık, biraz şiir aradım.. Bana sükûn-ı hayat hayat vermiyordu. Eğer sükûn ve sükut, refah ve ihtimam zevkimi temin etseydi hiç evlenmezdim... Senin namuslu, [7] pür dikkat ve teyakkuz iyadi-i şefkat ve ihtimamın nevazîşleri altında imrar-ı hayat eder; ölürdüm..

Kerime — Demek ben seni bahtiyar edemedim.. Demek sen benden memnun değildin.. Nankör, hissiz!...

Reşit — Hemşire, asabiyeti bırak ben sana ihtiyacımdan bahsediyorum. Bana sükûn-ı hayat değil, tezebzüb ve teşevvüş-i hayat lazımdır diyorum. Benim için buna, bu intizamsızlığa, bu velveleye, bu mücadele-i nûşine tahammül demek istiyorum.

Kerime — Tahammül etmek kovulduktan sonra...

Reşit — Sesinizi çıkarmayınız, onu hiddetlendirmeyiniz...

Kerime — Birader Üç aydır ağzımı açtığım yok.. Fakat, zevceniz bir hiçten, bir sükûttan, bir nazardan bir tufan-ı isyan ve gazap ihraç ediyor, bağıyor, çağırıyor, tahkir ediyor, kovuyor.. “Gözlerini siler”

Reşit — Buna gülerler, hemşire!. “Saf ve tuhaf bir tarzda” Öyle, hiddetli ne kadar güzel oluyor ki değil mi? “Güler”

Kerime — Sizce her hareketi güzel. Siz onu delicesine, çılgıncasına, sersemcesine, seviyorsunuz. Bütün hakikat nazarlarınızdan kaçıyor. Hemşireniz ağlıyor, kovuluyor, ona safsatalarla cevap veriyorsunuz.. Birader, siz mağlupsunuz, bu o uçurumda, bu aşk çukurunda çabalanmaya, çabaladıkça zevk duymaya mahkumsunuz fakat, biz tahammül edemeyiz.. Bize hayat-ı sakine hayat-ı naime lazımdır.Gidiyoruz..

Reşit — Ben size bu hayatı burada temin edersem yine gider misiniz?

Kerime — Temin edebilmek? Zannetmem...

Reşit — Canım, sana ne? Ben idare edecek değil miyim? Bak o zaman görürsünüz galip miyim, mağlup muyum?..

Kerime — Peki bugünkü kovulmayı ne yapacağız?

Reşit — Canım her şeyi bana bırakın! Karışmayınız, odanıza gidiniz sükut ediniz... Aldırmayınız..

Kerime —Biz mi serfûrû edeceğiz? Daima biz mi mağlup olacağız?

Reşit — Öyle düşünmeyiniz, rica ederim mağlup olmak ne için? Siz galip olacaksınız. Oturmaklığınız, ona karşı “Sen kim oluyorsun burası kardeşimin evidir, otururuz zahir” demektir.

Kerime — Böyle düşünülürse tabii biz galip geliriz. Fakat arsızca, yılışıklar gibi oturmak, edilen tahkirlere, fırlatılan tehditlere, izhar edilen kin ve gazaplara lakayt oturmak “Ben muhtacım, eziniz” demektir.. Anlıyor musunuz? “Gözlerini siler”

Reşit — Evet, fakat...

Beşinci Meclis

Evvelkiler, Nermin

Reşit Nermin’i görünce korkak bir nazarla bakar, Kerime müteneffir, mütecaviz bir vaziyetle Nermin’i gözleriyle süzdükten [8] sonra biraderinin vuzu ve etvarı üzerine nazarlarını tespit eder câlî bir lakayt ile durur...

Nermin — “Kocasına hücum ile” Hain, melun sana ben ne tembih ettim...

Reşit — “Korkak ve mütehayyir” Şey.. Karıcığım.

Kerime — “Mütecaviz” Ne hakkınız var, ki ne tembih edeceksiniz!...

Nermin — “Pür hiddet ve nefret” Hanım, hâlâ lakırdı söylüyor musun?..
“Manidar” Bahusus... Evde oturmak hakkına bile...

Kerime — “Tedâfüî bir tavırla” Rica ederim siz kim oluyorsunuz?

Reşit — Bana bakınız... Çocuklar...

Nermin — “Kocasına” Sen sussana miskin!.

Kerime — Doğrusu.. Hanımefendi gayet terbiyeli!...

Nermin — Sus, diyorum, kahya kadın olmaya liyakati olmayan kadın,..

Reşit — Biraz yavaş...

Kerime — Ben mi? Siz mi?..

Nermin — Siz... Şüphesiz siz...

Kerime — Bundan büyük cesaret olamaz.

Reşit — Hemşire sen de...

Kerime — Bundan büyük cesaret olamaz.

Nermin — “Kocasına” Hâlâ ona hemşire mi diyorsun... İhtiyar canavar!..

Reşit — Nerminciğim... Sükun, sükun,.

Kerime — “Kardeşine... manidar ve müstehzi” Tahammülünüze diyecek yoktur. Beyefendiii...

Nermin — Ne utanmaz kadın! Kovulduktan sonra benim evimde oturmaya cesaret ediyor.

Kerime — Sizin eviniz neden oluyor? Anlatınız bakalım?

Reşit — Ayıptır rica ederim...

Nermin — Kocamın evi benim evim demektir. Anladınız mı? Hanım!

Kerime — Kardeşimin evi benim evim demektir. Anladınız mı? Küçük hanımefendi.

Nermin — “Kocasına” Söyle. Söyle.. Ev kimindir?.

Reşit — Fakat sükûn bulunuz da..

Nermin — “Hiddetle Reşit’in kolundan tutarak” Söyle, söyle...

Reşit — “Yutkunarak” Ev... Ev... Evet, ev...

Kerime — Çabuk, söyle!...

Reşit — “İstirham-ı elîm ile” Faka, sen Kerime...

Nermin — İhtiyar çapkın!. Kulaklarımın yanında bu cadının, bu eski fuhuş kurdunun ismini telaffuz etmeye utanmıyor musun?..

Reşit — Ben mi ?..

Nermin — Sen...

Kerime — “ Mağrur ve lakayt gibi” Hanım söylediklerinizi size iade ederim...

Nermin — “Daha ziyade hiddetle” Hâlâ duruyorsun.. Karını tahkir ediyorlar, ona namussuz diyorlar da hâlâ duruyorsun.. Namussuz oluyorsun herif... “Şiddetle hıçkırıklarla ağlamaya başlar” Ne kadar bedbahtım, ne kadar bedbahtım...

[9] “Reşit onu kanepeye götürür, Nermin asabi, savruk bir tarzda uzanır gibi oturur... “Ne kadar bedbahtım” Sözüünü birkaç defa tekrar eder. Sonra gittikçe azalan hıçkırıklar sakın bir ağlamaya tebdil eder, Reşit cebinden bir mendil çıkarır, Nermin’in gözlerini siler... Bir iki saniye sükût..”

Reşit — “Kerime’ye serzenişli bir hatayla” Çocukluk yapıyorsun.. Gördün mü? Şimdi?..

Kerime — Zavallı bunak!.. İnandın..

Reşit — Haddini aşıyorsun ama!..

Altıncı Meclis

Evvelkiler Fatin sonra Mahver

Fatin — “İçeriye girer girmez” Yine ne var hemşire!

Kerime — “Fatin’e koşarak” Birader.. Birader.. Ölüyorum.. Bittim..

Reşit — “Fatin’e hitapla, Nermin’i göstererek” Bak şunun hâline.. Bak..

Fatin — “Reşit’e” Artık sen bunadın.. Hayata bir hevese merbutuyla devam edeceksin anlaşılıyor..

Reşit — “Nerminle daima uğraşarak, safdilane” Fakat, birader şu hâl görülür de dayanılır mı?..

Nermin — “Kısık nazlı bir sesle” Gitsinler, Gitsinler!..

Reşit — Ne dedin zevcem!

Nermin — “Daha ziyade nazlı” Gitsinler! İstemem...

Fatin — Anladık, hanımefendi anladık...

Kerime — “Nermin’e inat” Gitmeyeceğim, gitmeyeceğim..

Reşit — “Niyazkar” Hemşire..

Fatin — Abla! Sus.. Sus!..

Kerime — Neden?..

Nermin — “Şımarık, nazlı” Gitsinler, istemem. Gitsinler!..

Reşit — Nerminciğim, üzülüyorsun..

Kerime — “Fatin’e” Kardeş değil, ki...

Fatin — Şaşırmış ve avanak..

Reşit — Birader.. Bunlara sebebiyet vermekte mana var mı?..

Fatin — “Müdafaa ile” Biz hiçbir şeye sebebiyet vermedik?.. Yalnız karınız... Haydi söylemeyeyim...

Nermin — “Birdenbire ayaklanarak...Şiddetle” Neyi, neyi söyleyeceksin, ne biliyorsun, ki..

Fatin — Ay çok söylenme!..

Kerime — Biz çok şey biliyoruz.. Fakat, terbiyemiz müsaade etmiyor...

Reşit — Aman! Çocuklar bırakınız!..

Nermin — İftiracılar.... İftiracı kadın “Çılgın, düşünmeyerek” Hem ne yapsam hakkım değil mi? Böyle bir muşmula, çirkin, beyinsiz bir kocayla hakkım değil mi?. Yine ben namuslu bir kadını da..

Fatin — O kelimeyi mülevves ağzında telvis etme!.. Sen... Artık söyleyeceğim.. Böyle [10] bunak, meftun, sersem, beyinsiz bir kocayla her şeyi oynayabilmek için biz istemiyorsun biz gidiyoruz.

Reşit — “Hiddetle” Gidiyoruz mu.. Gidiniz, efendim gidiniz, kapılar açıktır.

Kerime — “Nefretle” Sanki kardeş...

Reşit — Bunu ben istemiyorum.. Siz istiyorsunuz.

Fatin — Evet, evet..

Nermin — Fena oluyorum, bayılacağım.. Of.. Of.. “Reşit Nermin’e koşar”

Kerime — “Fatin’e, Nermin ile Reşit’e duyurur bir tavırla” Hanım, nazlanıyor.

Reşit — Hemşire! Adeta.. Sen akılsızsın.

Nermin — Gitsinler.. Boğulacağım..

Fatin — Şimdi gidiyoruz.. Merak etmeyiniz. Hanımefendi.

Kerime — Gidiyoruz. .

Reşit — Gidiniz.. Efendim. Benden size dua..

Fatin — İhtiyacımız yok..

Kerime — Namuslu karınızla kalınız!..

Nermin — Of.. Of.. Bittim.. “Bayılır”

Reşit — Şey kimse yok mu?.. Bayıldı. Zili çalınız.. “Zile koşar çalar” Ne kadar merhametsiz adamlarsınız.. Kapıya gider” Kimse yok mu? Kimse yok mu? Kimse yok mu “Zile tekrar gelir. Şiddetle çalar, bunları Reşit yaparken Fatin ile Kerime inanmadıklarını ima eden vaziyetlerle gizli gizli konuşurlar.” Fatin, Kerime ne kadar lakaytsınız..

Kerime — “Fatin’e” Adeta deli!...

Fatin — Bunak.. Tutkun..

Reşit — Nermin’e koşar..” Ne kadar fena ne kadar fena “Telaşlı çıldırılmış gibi Kerime’ye koşarak” Merhametsiz! Ne duruyorsun?. Ne duruyorsun!. Zili çalsana... “Kerime gayr-i ihtiyari zile koşar çalar..”

Fatin — “Bu sahneyi merhametle memzuc bir gazapla seyreder, Kerime zili çalar gibi, Mahver içeriye girer.”

Reşit — “Mahver’e” Kız neredesin koş; koş...

Mahver — “Mütehayyiç” Ne var?

Reşit — Sual zamanı değil, gel buraya gel! Şimdi kaldıralım, odasına götürelim... “Mahver hanımın omuzlarından tutar” Öyle değil.. Öyle değil.. Arkama bindiriniz.. “Mahver bunu yapmak için çalışır, muktedir olamaz, Reşit yüzü sahneye arkası karısına dönük” Rica ederim, Fatin, rica ederim... “Fatin gelir, Mahverle beraber Nermin’i kaldırır, Reşit’in arkasına bindirir... Böylece Reşit, Nermin, Mahver sahneden çıkar.”

Yedinci Meclis

Fatin ile Kerime yalnız

Kerime — “Bir kanepeye oturarak” Aman bittim ne fena, ne fettan kadın!..

Fatin — Ne hırçın, ve ne de kurnaz!..

[11] Kerime — Zavallı Reşit bunları hakikat zannediyor..

Fatin — Onu, Reşit’i bu hırçın, bu deli bir saat kurar gibi kuruyor.. Bir erkek nasıl kuruluyor gördün mü?

Kerime — Artık bizim için bu evde yaşamak olamaz..

Fatin —Kabil mi hemşire!.,

Kerime — Fakat, Reşit’e bir iki şey söylemeliyim..

Fatin — Çünkü hep o kabahatlidir. Bir iki söz lazımdır...

Kerime — Evet, evet, o kadar kızıyorum, o kadar husumetim var, ki kardeşim olduğunu inkar etmek derecelerine geliyorum.. Zaten siz erkekler hep böylesiniz. Evlendikten sonra...

Fatin — Ben müstesna...

Kerime — Görürüz..

Fatin — Bir kere ben evlenmeyeceğim.. Saniyen ben hiçbir vakit mağlup olmam..

Sekizinci Meclis

Evvelkiler, Reşit sonra Mahver

Reşit — “Girer girmez” Siz de çocuksunuz. “Yüzünü mendiliyle silerek yazıhanenin arkasındaki koltuğa oturur, kendi kendine” Ne fena dakikalar “Fatin ile Kerime’ye” Hekim çağırttırdım.. Hâli pek fena.. Hep kabahat sizin..

Kerime — Bahtiyar olunuz efendim.. Biz sizi sevgili karınızla yalnız bırakıp gidiyoruz..

Reşit — Ben bu hâlde?. Nermin öyle iken?

Fatin — Daima Nermin öyle iken diyorsunuz.. Kardeşlerim böyle iken demiyorsunuz.. Kalk hemşire, kalk!.. Bu çarpılmışın, bu bunağın evinden, yanından uzaklaşalım..

“Kerime ağlamaya başlar”

Reşit — Kerime, rica ederim, Kerime..

Kerime — Sizin hiç faale çıkamayacak merhametinize muhtaç değiliz.. Anlamıyorsunuz.. Sevgili kadın – yılanınızla bahtiyar olunuz..

Reşit — “Mülayim bir hiddetle” Fakat, rica ederim.. Bu kadar ilerlemeyiniz.. İşte hastadır, bakınız..

Fatin — “Kerime’nin elinden çekerek” Bırak şu bunağı.. Bırak, şu hasta budalayı..

“Çıkarlar”

Reşit sahnenin önüne kadar gelir.. Sersem saf-dil bir vaziyetle yüzünü şişirerek “Of” der.. Sonra gider. Zili çalar. Asabiyetle çalar. Mahver görünür..

Reşit — Hanım nasıl?..

Perde iner..

11 Teşrin-i Evvel sene 314

Şahabettin Süleyman

1.5.10 Buseler⁹⁶

Komedi Fransız repertuarından

Les pluies de baisers

Komedi 1 Perde

Muharriri: Octave Feuillet

Mütercimi: İbnurrefik Ahmet Nuri

[12] İlk defa olarak 1323 senesi ramazanında Şehzadebaşı’nda Osmanlı Tiyatrosu’nda oynanmıştır.

Eşhas-ı Vaka

Oynayanlar

Anadol Dubovison

Ahmet Fehim Efendi

Ameli Duğrizel (22 Yaşında dul)

Bine mecyan Hanım

Matmazel Juliet (19 Yaşında)

Kınar Hanım

Vaka Paris kurbunda sayfiyede bir güzeran eder

Bu oyun Osmanlı Tiyatrosu’nda Henri’nin İzdivacı namıyla oynanmıştır. Zira Anadol ismi Anadolu’ya benziyor denerek sansür tarafından Henri ismine tahvil edildiği gibi buse sözü de bilmem niçin yasak edildiğinden palmacboriye kitabının ismi Henri’nin İzdivacı olmuş idi.

Mütercim

⁹⁶ Derginin 5. Sayısına ektir. Sayfa sayıları 5. Sayıdan bağımsız bir önceki tiyatro eserinden devam etmektedir. Muharriri:Octave Feuillet, Mütercimi: İbnurrefik Ahmet Nuri. Resimli Roman Mecmuası, Dergiye Ek Tiyatro, 1Temmuz 1325/14 Temmuz 1909, Nr.5, s.12-16.

Tiyatroda oynatılmak hakkı mütercime münhasırdır.

Sahne

(Bir salon. Nihayette büyük bir kapı. Sağda ve solda perdeler ortalamış yan kapılar. Solda bir sandalye üzerinde nakış levazımatı ve gergef. Sağda bir koltuk, yanında bir masa üzerinde dolu boya resim edevatı. Şurada burada. Münasip yerlerde sandalyeler ve sair eşya. Duvar da saat.)

Birinci Meclis

Ameli Juliet

(Perde açıldıkta sahne boştur)

Ameli — (Sağdan girerek nihayetten gelmekte olan Jülyet'e) Ay!.. Bugün gelen ikinci posta ile bize daha neler geldi?

Juliet — Hiçbir şey gelmedi gibi... Üzeri ikimizin ismine yazılı müşterek bir zarftan [13] başka bir şey yok... İçinde iki kart döviziyet var. demek bunun biri sizin biri benim.

Ameli — (Kartı alıp okuyarak) “Anadol Dubovison”... Bu ne demek! Ardi arkası kesilmeyen ziyaretleri az gelirmiş gibi bir de mukavva parçalarıyla mı o ziyaretlerini teyide kalkıştı!... Doğrusu ister iseniz Juliet! Bizim bu sayfiye komşumuz artık benim canımı sıkmaya başladı.

Juliet — Bunu siz kime söylüyorsunuz teyzeciğim?... Fakat açık konuşalım. Mösyö Dubovison'a buraya müdavimeti az çok emreden siz değil misiniz?

Ameli — Ben mi?... Daha neler!... Zannedersem bu tarize benden ziyade sevgili yeğenim Matmazel Jülyet müstahaktır.

Juliet — Hayır, hayır. (Tariz ve istihza ile) Ben gözlerimle görüyorum.

Ameli — Ben de kulaklarımla işitiyorum.. Ben Anadol'u... Artık onun ismini böyle teklifsizce söylemekten çekinecek bir şeyimiz kalmadı... Ben Anadol'u hüsn-i kabul ediyor isem sen de bana karşı hiçte sui-i muamelede bulunmuyorsun ya!

Juliet — Ben mi?

Ameli — Evet sen... Hem bundan başka benim bu komşumuzdan daha değerli olan birine vermiş olduğum sözü biliyorsun... Zavallı Sezar! Beni tehhülünden evvel bile sevmemiş mi idi?

Juliet — O! O!... Sevgili teyzeciğim müsaade buyurunuz. Bu genç mülazeme olan rabita-i kalbiyenizi hiç ehemmiyetle telakki etmediğimi size söyleyeyim. İspatı da şu ki... Hâlâ o garip sözleriniz kulağımda... Demiş idiniz ki:

“Bir müstantikten dul kalan bir kadın hiç olmazsa bir yüzbaşı ile tehhül etmeli.”... İşte bunun üzerine iki sene oluyor o sizin zavallı Sezar’ınız Afrika’ya gitti. Siz de onu unuttunuz. Onun aklına şaşarım. Eğer beslediği ümit....

Ameli — Yüzbaşı olmak için mi?

Juliet — Hayır, ona o istihzalı sözleri söylemeye cüret eden bir kadının kocası olmak için... Ki siz o sözleri Mösyö Anadol Dubobison’a hiçbir vakit söylemezsiniz.

Ameli — Sen öyle mi zannedersin!

Juliet — Zannetmekte söz mü!.. Bu sabah postacının size verdiği mektubu alırken çehrenizde görülen beşâsete nazaran buna hükmederim.

Ameli — Bu hükmün komşumuzun bize kart döviziyeti göndermesiyle de kuvvet buluyor öyle mi?

Juliet — Ne bileyim!.. Gösterdiğiniz bunca maharetsiz ihtiyat sanki birinci defa mıdır?

Ameli — Sevgili yeğenim! Bir şeye ihtimal vermek düşünmeden hükmedivermek demektir. Mösyö Anadol’un sık sık ziyaretleriyle bizi ezdiği, ve nezaketiyle ikimizi de üzdüğü, ve nazar-ı tavrında hiçbir eser-i tercih belli etmiyor.

[14] Juliet — Bunu ben de, itiraf ederim... Kimseye... Açıktan açığa Kendi hâlinden hissiyatından bir şey belli etmemekte gayret ettiği görünüyor.

Ameli — Şimdi anlayacak bir cihet kalıyor ki... O da... acaba ikimizden hangisi onun buraya sık sık devamından hazzediyor?

Juliet — Ben yine tekrar ederim. Bunun için benden zerre kadar şüphe edilmez.

Ameli — İnatçı!.. Pekala! Senin ehemmiyet vermediğini iddia ettiğin komşumuza benim de artık hiç ehemmiyet vermediğimi ispat için eğer bugün buraya gelirse...

Juliet — Kart döviziyeti gönderdiği hâlde yine gelir mi?

Ameli — Gelir. Bu mükerreren vâkıâ oldu... Bozuk havalarda ekseriye köşkte kapanıp kalırız o vakit Mösyö Anadol yalnızlıktan hasıl olan sıkıntılarımızı güya defetmek imtiyazını haiz etmiş gibi bila-perva buraya gelir.

Juliet — (İstihza ile) Ne!... İşte hava da bozuluyor! Sizin afak-ı ümidinizi ihata eden bulutlar (Gidip pencereden bakarak) Semayı da istila ediyor!... Haydi şimdi geleceğine hükmedelim. Ne olacak?

Ameli — Gelince onu soğuk kabul ettikten sonra bir kaba bahane ile burada yalnız bırakıp savuşuruz. Ümit ederim ki huzurunun artık bize usanç vermeye başladığını anlar.

Juliet — Fakat... Pek de müstahak olmadığı hâlde... Ona karşı bu muamelemiz büyük bir nezaketsizlik olmaz mı?

Ameli — O!!! Eğer bu derece endişe edecek olur isen.

Juliet — Hayır, hayır.., Ancak şu yolda bir muamele acaba sizin badi-i teessüfünüz olmaz mı demek istiyorum.

Ameli — Dikkat et Juliet! Tereddüt gösteren sen oluyorsun.

Juliet — Bilakis. Ben şimdi buradan giderim... Bari bu kaba hareketimiz adamcağızın salonu bomboş bulmasıyla başlasın! (Salondan gider)

İkinci Meclis

Ameli yalnız

Ameli — (Juliet'in arkasından bakarak)Ah! Benim mini mini yosma yeğenim!... Seninle izdivaca gelenleri birer birer reddetmeye ilıştin; ve bunu kendine adet ettin öyle mi?... Böyle giderse kimsenin seni almayacağını, evde kalacağını düşünmüyor musun? Buna endişe etmiyor musun?... Ben senin yanında huzur ve rahatını gayet madaraneye tebdil etmek hizmetini tevekkülü deruhte etmem.. Seni münasip bir kocaya vermek için idi...Mösyö Anadol Dubovison emsalsiz bir koca olmak için o saf matlubeyi haiz bir delikanlı görünüyor bu bir nadir fırsattır ki kaçırmaya gelmez. Sizi birbirinizle birleştirmek tasvirimi faale çıkarmak için nazar-ı dikkatimi celp eden bir nokta bana cesaret veriyor. Bu da senin bir kıskanç gibi söz söylememek ve hareket etmendir... Acaba bu hâl aşkından mı yoksa izzet-i nefsinden mi neşet ediyor?. Halledilmesi icap eden mesele ite budur... Bunu nasıl anlayayım?.. Evet! Mösyö Anadol'a muhabbet-i izhar ederek yakınmak o derecede nazar-ı dikkatini celp edeyim ki Anadol'un değeri, kıymeti nazarında artsın... Haydi bakalım! Juliet'in huzurunda ve Anadol'un gıyabında bu komedyayı oynamakta devam edelim. Rolümü asla unutmayacağım. Bunun en kolay tarafı budur. (Sağdan gider).

Üçüncü Meclis

Anadol

Anadol — (Dışarıdan) Pek iyi! Pek iyi!. Ben onları nerede bulacağımı biliyorum. (Nihayetden girer. Koltuğunda bir kitap sarılı notalar. Ameli'yi daima bulunduğu sağ tarafta kıyas ederek o tarafa gidip kitabı takdim ediyormuş gibi)

Madam bu kitabı zat-ı âlinize... (Ameli'yi göremeyince şaşırarak) A!!! (Notalarla sol tarafa doğru dönüp) Matmazel! Bu notaları... (Taacüple) Hiç kimse yok mu!.. Bu da tuhaf! (Gidip notaları ve kitabı ocağın üzerine kor) Herhâlde böyle kabul ediliş... Aldırmam ya!.. Fakat bazı kere fikrim alt üst... İspatı da: Budala gibi beyhude yere kart göndermem... Membayı efkarımın saf ve bırak mecrasını bilmiyorum ki.. Otuz yaşında yirmilik serbestlik değil yalnızlıktır. Hatta ben kendi kendime vadettim. Yemin ettim ki. Bu gelecek koca kış mevsiminin buz gibi havalarından evvel ev bark sahibi olayım.. Hem de olacağım!.. Zira bu kışta telezzüza-ı ruhiyemi bir fino köpeğine bir kedi yavrusuna, bir saka kuşuna hasır etmek mecburiyetini düşündükçe vücudumda tatlı bir titreme arz oluyor. İşte bunun için şu saydığım dert ve iki ayaklı hayvancıkları sevmekle beraber hissiyat-ı maneviyesini madden tecessüm ettiren o safi-i camî bir refika ile huzûzat-ı nefsanîyemi temşn etmek arzusundayım. Yani saka kuşunun cazibe-i tabiisine, fino köpeğinin sadakatine, kedi yavrusunun sevgisine bir ortak!.. Şu muhakeme ve mütalaam ne kadar yolunda!.. Tecrübe ve mümarese hiçbir şeyi noksan bırakmaz! (Sağdaki koltuğunu ve soldaki sandalyeyi göstererek) Bu koltuk ile bu sandalye arasında iki parça olup şaşırdım kaldım. Matmazel Juliet'e meftunum. Madam Doğrizel'e de meclucum, iken için yanıp tutuşuyorum. Teyze için mahvolup gidiyorum. Hasılı bir yakıyor biri körüklüyor. (Sandalyeyi işaret ederek) Şurada zerafetle malî latîf bir ismet! (Koltuğa işaret ederek) Şurada cazibe ile karışık tecrübeli bir şefkat!.. İşte.. Bu hâlde.. (Tebdil-i turla) Ay pekala!.. Fakat sonra... Ne olacak!.. Hayır. Budalaca [16] kararsızlıkta karar kılıp kalacak değilim ya!... Eğer bu sandalye ile bu koltuk... Yok öyle değil.. Eğer Madamla Matmazel benim mizan-ı hissiyatımda aynı vezinde tesir hasıl etmişler ise... Ettiler ya!.. İşte bunu tesadüfün hükmüne bırakmalı... Evet, ilk önce hangisi karşıma çıkarsa o benim matlubem ve makbulem olsun.....

Oh!!! Geniş nefes aldım. Bir kararda bir netice çıkarmak ne hoş şey imiş! (Yanıdaki iki kapının perdelerinin birden açıldığını görerek) O! Geliyorlar. İki birden! Fakat ikisini de tezviç edemem ya!... Henüz Fransa Meclis-i Mebusan'ı bu kanunu vazi etmedi!

Dördüncü Meclis

Juliet Ameli Anadol
(Juliet ile Ameli bir anda gelirler)

Anadol — (Selamlayarak) Madam!... Matmazel!... (İki kadın resmi selamla mukabele edip yerlerine otururlar Anadolu etrafa) İkisi de çatkın çehre, suğuk tavırla selam verdiler bazı günler adetleri böyledir. (Aşîkar) Madamlar! Benim geleceğimi beklemiyor idiniz. Ben de geleceğimden emin değil idim... And-ı acizanemde gayet kıymetli olan sıhhat ve afiyetinizi sormaya acaba cesaret edebilir miyim?

Ameli — (Etrafa) İkimizin de keyfini birden soruyor... Anlaşılmaz bir şey!

Juliet — (Etrafa) Hâl ve hatır şimdi topyekun sorulmaya başladı!

Anadol — (Cevap verilmediğini görüp taaccüple) Sual ediyordum ki...

Juliet ve Ameli — (Beraber) Sıhhat ve afiyetimiz pek yolunda.

Anadol — (Etrafa) İkisi de şayan-ı takdir! İkisi de dilber! (Ameli yüzü huzzara karşı oturup resim yapmaya ve Juliet nakış işlemeye başlarlar. Anadolu bunları böyle görünce)... Mükaleme yine durdu! (Aşîkâr) Madamlar! Sizlerin emriyle Paris'e gittim. (Ocağın üzerinde kitap ve notaları alarak Ameli'ye) İşte istediğiniz yeni roman. (Juliet'e) İşte sizin de şiddetle arzu ettiğiniz notalar. (Koynundan çıkarak Ameli'ye) Badem şekeri. (Juliet'e) Kaymaklı şokatala. (Ameli'ye) Buda Figaro gazetesi. (Juliet'e) Bu da sizin Peti Jurnal.

Ameli — (Etrafa) Hiçbir eser-i tercih yok!

Juliet — (Etrafa) Anlamak mümkün değil!.. Bu çekilmez!

Anadol — (Etrafa) Hâlâ bir söz yok!.. Hay aksi şeytan!... Ne yapsam! (Bir sandalye alıp ikisinin arasına orta yere oturur) Madamlar! (Bir müddet sükût)... Madamlar! Sizin gayet sadık, ve muti olan bu bendenizi nasıl bir bürüdetle kabuş ettiğinizi görmemek için insan kör olmalıdır... Bu mini mini

1.5.11 Bu İlan-ı Lizoform⁹⁷

Bütün ashab-ı malumat için faydalıdır. Pek iyi bilmelisiniz ki vücudunuzun sıhhatine ne kadar itina ederseniz hanenizde bütün hasâis ve fevâid-i lazıme havi bir defa taaffün bulundurmalsınız. Bazen insan bir hastalığa vücut yara veya bir yanığa düçar olur. Hastaların yataklarını tathir, yaraları, bereleri, def-i taaffün bir hâlde sarmak sarı hastalıkların intişarını menetmek velhasıl her türlü taaffünata karşı umumen istimali tanınmış ve fennen tasdik olunmuş olan muzadü't-taaffün mevad-ı meyanında sürat ve emniyetle ve hiçbir tehlike istimal olunabilmesi ve

⁹⁷ Derginin sondan bir önceki sayfasında yer almakta olup sayfa sayısı numarasızdır. Resimli Roman Mecmuası, 1 Temmuz 1325/14 Temmuz 1909, Nr.5.

rayiha-i latifeis bulunması ve cildi tahriş etmemekle beraber ucuz olması hasebiyle en iyisi olup bütün etibba tarafından tavsiye kılınmış ve her hanede istimal edilmesinde bulunmuştur.

Bir tecrübe ediniz!

“Lizofom” namına ve paketine dikkat ediniz!

Bir Frnak fiyatına her eczahanelerde ecza depolarında bulunur. Şişeler yeşil olup 100 gramlıktır. Lizofom süratle fena kokuları ve teri izole eder. Lizofom’un bir çorba kaşığı miktarı (10 gram) bir litre su veya mayia konulursa taaffunu izoleye kafiyyet eder. Talep üzerine mecanen numune gönderilir.

İstanbul’da vekil-i umumiye: Küçük Abüd Efendi Hanı’nda 6 numara

“Jak İnseliriğ”

Sahib-i imtiyazı: Sabri

Karabet Matbaası

1.5.12 Hayren⁹⁸

25 Senelik İngiliz Mağazası

Yol Çantaları Her mevsim için son moda kaşmirler

El Çantaları Elbiselik hırkalar

Yaka ve Gömlek Yünlüler

Kravatlar Fanila son moda

Fanila Çorap Çiçekli

Mendiller İngiliz Kadifeleri

Sofra Örtüleri Patiska ve Çarşaflık

Havlular Bezler

Kuş Tüyü ve Yün Dantela Kurdela

Yorganlar ve saire

Yer Muşambaları

Ve Hasırlar

Ve saire

Beyoğlu Dörtüol ağzı Rus Konsultosu karşısında numara 479

Şubesi Galata’da Eski Voyvoda ittisalında numara 87

⁹⁸ Son sayfada bulunan ilan bir İngiliz giyim markasının adı ve reklam ilanidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. RESİMLİ ROMAN MECMUASI

1.1 Mecmuanın Şekil Özellikleri

Derginin ilk sayısının kapak sayfasında harekeli harflerle “Resimli Roman” sağ köşesinde de “Mecmuası” yazmaktadır. Kapağın üzerindeki resimler her sayıda değişmektedir. Resimlerin üstünde sağ üst köşede her sayı da sayının numarası, orta kısımda “Nüshası 5 kuruş” ibaresi, sol üst köşede ise sayının çıkış tarihi yazmaktadır. Kapak resmin altında ise Osmanlı Türkçesi’nde “Müdürü: Faik Sabri Bey” ve bu yazının Fransızca “Direkteur: Faik Sabri” şekli yazmaktadır. Ayrıca idarehane bilgisi bulunmakta ve Fransızca “Ressimli Roman, Revue Mensuelle Illustrée” yazısıyla derginin aylık şekilde çıktığı bilgisi verilmektedir. Matbaa bilgisi ise “Cağaloğlu ‘Matbaa-ı Hayriye ve Şürekası’”dır. Bu kapak tasarımı diğer sayılarda fotoğraflar değiştirilip, yazılar sabit bırakılarak tekrarlanmıştır. Derginin içinde “ser-muharrir” gibi bir ibare bulunmadığından ve gerek dergide sayıca fazla yaptığı tercümeleriyle gerekse her kapakta isminin yer almasıyla sermuharrirlik görevini Faik Sabri Bey’in yaptığı düşünülmektedir.

Derginin ön kapağındaki resimler genellikle içerikte bulunan edebî eserleri temsilen seçilerek konulmuştur. 1. sayının kapağında dergi inceleyen bir kadın ve erkek figürleri resmedilmiş olup ellerindeki derginin sayfalarında *Resimli Roman Mecmuası*’nı müjdeleyen yazı bulunmaktadır. 2. sayıda, o sayının önemli eserlerinden olan Halide Salih’in (Edip) yazdığı *Râik’in Annesi* romanından alınma başkarakterin ağaç altında kitap okuduğu sahne resmedilmiş ve resmin üzerine eser ve yazarının ismi iliştilmiştir. 3. sayıda Ali Ekrem Bey’in *Hatice Hanım* hikâyesi, 4. sayıda tercüme eser *Kardinal Ailesi*, 5. sayıda Mehmet Rauf’un *Serâb* adlı eserinden alınan karakterler aktarılmıştır. Son sayının kapağı hakkında elimizde bilgi bulunmamaktadır. Kapaklardaki resimler Milli Kütüphane’de bulunan sayılardan anlaşıldığı üzere renkli olarak basılmıştır. Sayıların içerisinde bulunan resimler ise siyah- beyaz şekildedir.

Derginin 1.ve 3. sayılarının başlarında tanıtımlar, ilanlar, abonelik şartları gibi sayfalar, Osmanlı Türkçesi alfabesine göre sıralanmış, bu sayfaların akabinde sayfa numaralarına sayısal olarak devam edilmiştir. Sayfa numaraları bir önceki sayıda son bırakılan yerden devam edilerek sistemli olarak ilerlenmiştir. Derginin

sonuna ilave olarak verilen tiyatrolar yeniden numaralandırılmış, bir sonraki sayıya devamı olursa kaldığı sayfa numarasından devam edilmiştir.

Derginin fiyatı nüshanın ön kapağında yazdığı şekilde “5 kuruş”tur. Senelik abonelik ücreti Dersaadet’te 40 kuruş, vilayetlerde 55 kuruş; altı aylık ücret ise Dersaadet’te 20, vilayetlerde 30 kuruş olarak verilmektedir. Posta ile gönderim ücretleri değişkenlik göstermiş olup 60 kuruş olarak senelik ücreti bulunmaktadır. 1. ve 3. sayılarda abonelik kuponu basılmış bu kuponun içerisinde abonelik şartlarına göre işaretlemeler yapılarak “*Bâb-ı Âli Caddesinde Musavver Muhit ve Resimli Roman Mecmuası Müdürü Faik Sabri Bey namına irsal ediniz*” notu verilerek adrese tebliğ edilmesi istenilmiştir. 3. sayısından itibaren abonelik ücretlerinde artış görülmüştür. Buna göre, Dersaadet’teki abonelikler için senelik 45, altı aylık 25 kuruş; taşralar için ise senelik 55, altı aylık 35 kuruş ücret istenmiştir.

Derginin arka kapağında bütün sayılarda tekrarlanan ve çanta, kravat, fanila, mendil, yorgan, çarşafık bezler vs. ürünler satan “Hayren” isimli bir İngiliz mağazasının reklamı bulunmakta ve mağazanın adresi verilmektedir.

1.2 Amacı ve Yazar Kadrosu

1 Mart 1324’ten 1325 yılına kadar yayın hayatını sürdüren *Resimli Roman Mecmuası*’nın amacı dergi de makale yahut bir yazı olarak değil 1. sayının reklam kısmında yer almaktadır. Bu reklamda “*Yeni Resimli Roman Mecmuası*”nın her nüshasında tekmi bir romandan maada üç dört küçük hikâye ve manzum hikâyeler bulunacaktır. *Yeni Resimli Roman Mecmuası*’nın neşredeceği milli romanlar en meşhur üdeba ve muharririmizin kaleminden çıkacak ve mütercim parçalar da Avrupa müşahir-i muharririn asarından muktedir mütercimlerimiz tarafından tercüme edilecek ve milli ve mütercim tiyatro piyesleri de derç edilecektir. *Yeni Resimli Roman Mecmuası*’nın resimleri en muktedir ressamlarımız tarafından yapılacaktır.”⁹⁹ şeklinde derginin amaç ve içeriğinden bahsedilmiştir. Mecmuanın içerik ve amacıyla bilgi verenlerden biri de mecmuanın yazar kadrosunda yer alan Halide Edip’tir. Merve Balcı’nın *Muharrire Hanım: Halide Edip Adivar’ın Gazete ve Dergi Yazıları 1875-1925* isimli kitabında yer alan *Roman ve Resimli Roman Mecmuası* başlıklı *Musavver Muhit*’in c.1, nr.18, 28 Şubat 1324 /1909, s.281-282 künyesinde yer alan değerlendirmeye göre Halide Edip; *Resimli Roman*

⁹⁹ R.R.M., nr.1 s.te (Osmanlı alfabesi ile numaralandırılmıştır). 1 Mar. 1324/ 14 Mar. 1909.

Mecmuası'nda millî romanları görünce sevindiğini, bu mecmuada Batılı eserlerin Türkçeye aktarılacağını ve bunun başka ufuklara, düşüncelere güzel sonuçlara yaracağına sevindiği belirtmiştir (BALCI, 2019: 153). Ayrıca Halide Edip bu yazısında *Resimli Roman Mecmuası* kalemlerinden Safvet Nezihî, Ali Haydar Emir'in edebî yönleri hakkında övgülerde bulunmuştur.

Halide Edip'in bu yazısında olduğu gibi, mecmuanın kamuoyunda tanınması için girişimlerde bulunulmuştur. *Musavver Muhit* dergisi ile aynı matbaayı paylaşması ve müdürlüklerinin aynı kişi tarafından yapılması yönüyle, *Musavver Muhit* içinde de *Resimli Roman Mecmuası* hakkında ilan ve reklamlara yer verilmiştir.

Başta roman türü olmak üzere, edebî eserleri okurlarla buluşturmak amacıyla yayınlanan derginin edebî kadrosu da bu yönde şekillenmiştir. II. Meşrutiyet'in süreli yayın patlamasında ortaya çıkan derginin kadrosunda daha sonraki dönemlerde Fecr-i Âti, Milli Edebiyat gibi dönemsel oluşumların içerisinde yer almış edebiyatçılarımız bulunmaktadır.

Resimli Roman Mecmuası'ndaki yazarlar ve bunların mecmuadaki eserlerinin sayısı şu şekildedir: Saffet Nezihî bir roman, iki hikâye, bir tercüme tiyatro; Tahsin Nahit üç manzum hikâye, bir şiir; Faik Sabri [DURAN] bir tercüme roman, bir tercüme hikâye, üç tercüme tiyatro; Ali Haydar Emir [ALPAGUT] bir hikâye, bir tiyatro; Hamdullah Suphi [TANRIÖVER] bir hikâye, bir şiir; Celal Sahir [EROZAN] bir manzum hikâye, bir şiir; Faik Ali [OZANSOY] bir manzum hikâye, bir şiir; İbnürrefik Ahmet Nuri [SEKİZİNCİ] bir uyarlama tiyatro, bir tercüme tiyatro; Halide Salih [Edip ADIVAR] bir roman; Mehmet Rauf bir roman; Hüseyin Rahmi [GÜRPINAR] bir hikâye; Ahmet Rasim bir hikâye; Ali Ekrem [BOLAYIR] bir hikâye; Halit Ziya [UŞAKLIGİL] bir tercüme hikâye Mehmet Sadi bir hikâye; Şahabettin Süleyman bir tiyatro; Cenap Şahabettin bir şiir; Mehmet Emin [YURDAKUL] bir şiir; Recaizade Mahmut Ekrem bir şiir. Öte yandan İlyas Macit, 1. ve 5. sayılarda *Kilûkâl-i Edebi*¹⁰⁰ başlıklı yazılarında Mehmet Rauf, Taine, Paul Bourget, Tevfik Fikret, Catule Mendes, Hüseyin Cahit, Abdülhak Hamit gibi şahsiyetlerin sözlerini vermiştir. Bu başlıkta Muallim Vaic ve Keza müstear isimli yazarlar bulunmakta, bu yazarların şahsiyetleri ve edebî kişilikleri hakkında bilgi

¹⁰⁰ R.R.M. nr. 1, s. 74, 1 Mar. 1324 / 14 Mar. 1909. – R.R.M. nr.3 s.384, 1 Tem. 1324 / 14 Tem. 1909.

bulunmamaktadır. Ayrıca yine İlyas Macit'e ait Faik Sabri'ye ithaf ettiği *Ninni* isimli bir yazısı bulunmaktadır.

1.3 Edebî Türler

1.3.1 Romanlar

Tablo 1: Romanların Künyesi

Eser	Yazar	Türü	Yer Aldığı Sayı Bilgisi
Kadınlar Arasında	Safvet Nezihi	Mektup Roman	R.R.M., Nr.1 , 1 Mart 1325/ 14 Mart 1909, s.1-51.
Râik'in Annesi	Halide Salih [Adıvar]	Millî Roman	R.R.M., Nr.2 , 1 Nisan 1325/ 14 Nisan 1909, s. 81-119.
Kardinal Ailesi	Muharir: Ludovic Halévy Mütercim: Faik Sabri [Duran]	Tercüme Roman	R.R.M., Nr.4 , 1 Haziran 1325/ 14 Haziran 1909, s.225-301.
Serâb	Mehmet Rauf	Millî Roman	R.R.M., Nr.5 , 1 Temmuz 1325/ 14 Temmuz 1909, s.305-352.

Modern anlamda roman edebiyatımıza Tanzimat dönemi ile birlikte girmiştir. 1859'da Yusuf Kâmil Paşa'nın Fenelon'dan çevirdiği *Tercüme-i Telemak* edebiyatımızda ilk çeviri- roman olarak yerini almış ve çeviri eserler edebiyatımızda hız kazanmaya başlamıştır. Şemseddin Sami'nin *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat* isimli 1872 yılında Batılı anlamda ilk roman olarak kayıtlara geçmiştir. Bu hareketlilikle edebiyatımızda eski edebiyatın destan, mesnevi, halk hikâyesi, mensur hikâyeler geleneği yerini modern anlamda roman, hikâye, tiyatro gibi türlere bırakmaya başlamıştır.

Resimli Roman Mecmuası'nda da bu roman türünden eserler mevcuttur. Mecmuanın isminin içerisinde bulunan "roman" kelimesinden dolayı mecmuada romana yer verildiği gibi bir durum anlaşılrsa da yayınlanan eserler arasında payı en az olanlardan birisi roman türüdür. İncelenen sayılar arasında bulunan otuz sekiz eserden yukarıdaki tabloda da yer verildiği gibi sadece dört tanesi roman türüne aittir.

Mecmuada yer alan romanlarda gerek içinde bulunulan dönem gerekse kişilerin ruh hâlleri eleştirel bir çerçeveye ile anlatılmıştır. Bunlardan ilki birinci sayıda yer alan Safvet Nezihi'ye ait olan romandır. Safvet Nezihi, memuriyet ve kuyumculuk gibi işler yapmasına karşılık *İkdam* gazetesinde Zavallı Necdet ile kazandığı ününü, *Teehhül Âleminde*, *Müsebbib* gibi eserleriyle devam ettirmiştir.

Servet-i Fünûn dönemi yazarları arasında da yer alan Safvet Nezihî, *Resimli Roman Mecmuası*'nda da *Kadınlar Arasında* eseri ile yer almıştır. *Kadınlar Arasında*, Nüzhet ve Sadiye isimli iki kadının on bir mektuptan oluşan konuşmalarını ele alan bir romandır. Mecmuanın 1 numaralı sayısının 1-51 sayfaları aralığında millî roman başlığıyla yer almaktadır. Dil ve anlatım olarak sade ve açıktır. Roman, hem ülkenin bulunduğu siyasî durumu hem de bu siyasî durumun kişilere, özellikle de kadınlara sirayetini, II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte İstanbul halkının sokaklara dökülmesini, ilanın kişilere sağlayacağı hürriyeti, eski- çatışması gibi konuları işlemiştir. Romanda kadın kahramanlar ön plandadır. Başkışiler Nüzhet ve Sadiye üzerinden yazar, kadınların II. Meşrutiyet ile birlikte artık daha özgür ve erkekler ile eşit bir konumda olduğuna çokça vurgu yapmaktadır. Nitekim Nüzhet'in ağabeyinin ağzından bu duruma şöyle değinilmiştir:

“...Peder hâlâ eski kafada. Kadınları yalnız çocuk makinesi zannediyor. Zamanın uyandırdığı tahavvülât-ı fikriyeye vâkıf olmayı istemiyor. Otuz senden beri Meclis-i Mebusan'ın sözünü ağza almaya bile cesaret edemediğinden vukûna bir türlü ihtimal veremiyor...” (s.5)¹⁰¹

“Râik'in Annesi” isimli ikinci roman Halide Edip [Adıvar]'ın Halide Salih imzasıyla yayımlanmış romanıdır. Halide Edip, II. Meşrutiyet Dönemi'nden itibaren yazmaya başlamış ve Millî Mücadele döneminde sesini daha gür duyurmuş yazarlarımızdandır. İlk romanı *Heyulâ* ile aynı zamana denk gelen *Râik'in Annesi*, *Demet* dergisinde yayımlanmaya başlanmış fakat burada tamamlanmamıştır. *Resimli Roman Mecmuası*'nda tamamlanmış ve Halide Salih Hanım'ın önemli bir eseri olarak kayıtlarda yerini almıştır. Millî Roman başlığı taşıyan *Râik'in Annesi*, 2 numaralı sayının 81-119 sayfalarında bulunmaktadır. Romanın dili açık ve akıcıdır. Romanın konusu, ailesinin isteğiyle evlendirilmek istenilen Siret isimli karakterin bu isteği reddederek Heybeliada'ya gelmesi, burada ana kahramanlardan Rauf, Râik ve Râik'in annesi Refika üzerinden yaşanan aile dramına şahit olmasıdır. Kadın ve çocuk eğitiminin öneminin vurgulandığı romanda, Doğu-Batı üzerinden de kadın karşılaştırılması yapılmıştır. Bu durum eleştirisi metinde şöyle geçmektedir:

¹⁰¹ Bu dipnottan itibaren verilen örnekler çalışmanın ikinci bölümünde yer alan Latin Harflerine Aktarım başlığı altında bulunan metinlerden verilmiş olup, sayfa numaralandırılmasında mecmuanın orijinal sayfa dizgisine uyulmuştur.

“Kocasını, ‘Bonjur’ diye karşılayan, Beyoğlu’nda Fransızca pazarlık eden, çocuğuna anneden evvel ‘mama’ dedirten kadınlardan Allah, bizim gibi kendi halinde yaşayan gençleri muhafaza etsin. Benim için ihtiyar edilen bu tahsile, bu zahmete intisap edilen mükemmeliyete, hele ‘ki ki ko ko’ şarkılarına ne kadar acıdım...” (s.83)

Yazar; kadının kendi değerlerinden uzaklaşmaması, çocuğuna da vereceği eğitimin bu değerler üzerinden olması gerektiğini Siret karakteri üzerinden anlatır ve Râik’in annesini rol model olarak sunar:

“...Bu yumuşak saçları pomadalamayan, anne yerine bu çocuğa mama dedirtmeyen anneye kalbimde bir minnettarlık vardı...” (s.87)

Râik’in *Annesi*’nde yazar; kadın, çocuk, Doğu-Batı konularının yanı sıra kadın-erkek ilişkisi üzerinden evlilik olgusuna değinmiştir.

Türk edebiyatında psikolojik türde eserler kaleme alan Mehmet Rauf’a ait olan, mecmuanın üçüncü romanı “Serâb”tır. Gerek Servet-i Fünûn’da yayımladığı yazılarla gerekse II. Meşrutiyet sonrası pek çok dergide yer almasıyla Mehmet Rauf ismi Türk edebiyatında duyulmuştur. Serâb onun *Resimli Roman Mecmuası*’nda kaleme aldığı eseridir. 305-352 sayfaları arasında bulunan roman, derginin 5 numaralı sayısında yer almaktadır. Tıpkı *Râik’in Annesi* gibi *Serâb* da millî roman başlığı ve “Celal Esat’a” notu ile kaleme alınmıştır. Kahramanın isminin belli olmadığı romanda, erkek başkışı üzerinden ruhsal ve toplumsal eleştiriler kaleme alınmış; kadın erkek ilişkisi, evlilik, gençlik-yaşlılık karşıtlığı gibi konulara değinilmiştir. Ayrıca II. Meşrutiyet dönemi sonrası yazılan bu romanda yazar, II. Abdülhamit dönemine eleştirilere de şu şekilde değinmektedir:

“...ömrünün yalnız saadet için halk olunmuş en müsait, en hassas, en bahtiyar olmaya layık bu en güzel seneleri en zelil bir mahrumiyet içinde nasıl harap olmuştu; bütün bu mahrumiyetlerini şimdi uzun uzun düşündükçe, bu hassasiyet ve kabiliyet-i iştihak ile, bu mahrumiyetin sokaklarda aç ve serseri sürünen bir köpek hayatından yüz bin kere daha ziyade elîm olduğunu kabul ediyordu; bhusus kendini en çok teellüm eden şey, devr-i istibdadın en faal ve en zalim ve en mütehakkim bir zamanına rast gelen bu senelerde şebab-ı münevverinin sevk ve meyliyle, bütün emel-i mevcudiyetini teşkil eden saadetlerin beş on hain ve gaddar köpeğin murdar keyiflerine, mülevves hodkâmlıklarına kurban olmakta olduğunu bilmesi, adilane bir idarede, elbette kendi iktidarına göre tatyib ve

terfihıyla muvazzaf olması lazım gelen bir hükümet-i müşfikede bu sefaletlerin vücuda gelmeyeceği meseleleri idi.” (s.309)

Yazar, *Serâb*’da buhran havasını vermek için kapalı ağır bir dil kullanmıştır.

“Şimdi nasıl içi yanarak tahattur ediyordu: Mektebin bahçesinde kumların üzerine uzanıp, adeta âşık olduğu nücumun izmihrarlarına nasb-ı nigâh-ı perestîş ederek geçirdiği yaz gecelerinin serseri-pervaz rayihaları, yaprakların feşafeş-i deraguşu, tuluların bîkr-i şiiri, gurupların telatum-i hüzn-i hunini, her şey, her şey onun için, derin, mukavemetsiz bir aşkla rapt-ı kalp ü hayat ettiği birer güzel şeydi; bugün düşündükçe, kendisinin ne namütenahi bir kabiliyet-i hiss ü aşk ile dünyaya gelmiş olduğunu, en gayrimahsus nağmeler ile müştak-ı ihtizaz-ı terennüm olan bir rebap gibi, nasıl en manasız mehasin-i şiir ile lerzişdar-ı şiir ü garam olduğunu kemal-i hayretle görüyordu. (s.308)”

Romanda dikkat çeken bir konu ise evlilik öncesi ilişki durumunun cesur bir şekilde aktarılmış olmasıdır. Başkişi, görüştüğü kadının evinde gizlice onunla birlikte olur ve daha sonra bu durum yaşanmamışçasına onunla evlenerek durumu kurtarır. Yazar, başkişi üzerinden bu ilişkiyi ve içsel sancıları şöyle aktarmaktadır:

“...O kadar ki iki saat evvel, ihtiraz ve tereddüitten hâli bir samimiyetle şâikâne mülâtafe eden bu iki aşk-perver gencin üç saat sonra, birbirini isteyen iki vücudun nihayet birbirine mülaki olmasından mütehassıl iniltilelerle mesut ve muzaffer olduğunu görürdünüz.” (s.322-323)

Mecmuanın tek tercüme romanı Ludovic Halevy’ye ait olan “Kardinal Ailesi”dir. Mütercimliğini mecmuanın müdürü Faik Sabri [DURAN] yapmıştır. Faik Sabri, Türk edebiyatında resimli dergi alanında ismini duyurmakla birlikte asıl ilgi alanının coğrafya olduğu, çıkardığı pek çok coğrafya ders kitapları, atlasları, dünya haritaları, rehber kitaplarıyla belli olmaktadır (Kocatürk,2020). *Resimli Kitap*, *Musavver Muhit* gibi döneminde adını duyurmuş dergilerin başkâtipliğini ve müdürlüğünü yapan Faik Sabri, aynı görevleri *Resimli Roman*’da ifa etmiş ve mecmuanın içeriğinde bulunan dokuz tercümenin dördünün mütercimliğini yapmıştır. *Kardinal Ailesi* de bu tercümelerden birisidir.

Romanın yazarı Ludovic Halevy, 1834-1908 yıllarında yaşamış Fransız bir yazardır. Hakkında pek bilgiye ulaşılamayan yazarın sadece *Kont Donerin* isimli eserinin Fahreddin Reşat tarafından tercüme edildiği bilinilmektedir (Bay, 2013: 418). *Kardinal Ailesi*, 4 numaralı sayının 225-301 sayfalarında bulunmaktadır.

Hacim olarak geniş olan bu roman, Fransızcadan tercüme edilmiştir.¹⁰² Sekiz bölümden oluşan romanda, adı verilmeyen erkek başkışı tarafından, Kardinal ailesinin annesi Madam Kardinal üzerinden ailenin yaşadığı trajik durumlar anlatılmaktadır. Dört kişiden oluşan Kardinal Ailesi üzerinden, 1871 Fransa-Prusya Savaşı sonrası yaşanan dönem, dönemin aile içine yansımaları, aile içi çatışmalar ve fedakârlıklar gibi konular ele alınmıştır.

Mecmuada bulunan dört roman içerisinde sayfa sayısı olarak en hacimli *Kardinal Ailesi*'dir. *Kadınlar Arasında*, *Râik'in Annesi* ve *Serâb* millî roman başlığı ile yayınlanmıştır. Dört roman da genel anlamda içinde bulundukları toplumu ve ruh hâlini eleştirel bir bakış ile aktarmıştır. Karakterler açısından romanlarda kadınlar ön plandadır. Erkek başkışı olmasına karşılık yine ağırlıklı konu kadındır. Nitekim mecmuadaki romanlar ele aldıkları konuların yoğunluğuna göre şöyle sınıflandırılabilir: *Kadınlar Arasında*: siyaset ve kadın hakları; *Râik'in Annesi*: kadın, Doğu-Batı karşılaştırması ve yenileşme hareketleri; *Serâb*: kadın-erkek ilişkisi, siyaset, psikolojik durum; *Kardinal Ailesi*: kadın ve siyaset.

1.3.2 Hikâyeler

Tablo 2: Hikâyelerin künyesi

Eser	Yazar	Türü	Yer Aldığı Sayı Bilgisi
Ecir ve Sabır	Hüseyin Rahmi [Gürpınar]	Hikâye	R.R.M., Nr.1 , 1 Mart 1325/ 14 Mart 1909, s.53-60.
Londra'da Bir Gece	Ahmet Rasim	Hikâye	R.R.M., Nr.1 , 1 Mart 1325/ 14 Mart 1909, s.65-67.
Madam Lus	Andre Theuriet/ Mütercim: Faik Sabri [Duran]	Tercüme Hikâye	R.R.M., Nr.1 , 1 Mart 1325/ 14 Mart 1909, s.68-74.
Sümüklü Faik	Safvet Nezih	Hikâye	R.R.M., Nr.2 , 1 Nisan 1325/ 14 Nisan 1909, s.121-135.
Pembe Kurdelalar	Hamdullah Suphi [Tanrıöver]	Hikâye	R.R.M., Nr.2 , 1 Nisan 1325/ 14 Nisan 1909, s.145-147,160.
Hatice Hanım	Kemalzade Ali Ekrem [Bolayır]	Hikâye	R.R.M., Nr.3 , 1 Mayıs 1325/ 14 Mayıs 1909, s.161-177.

¹⁰²

Eserin orijinaline bağlantısı verilen adresten

ulaşılmıştır:<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=hvd.hwkd4v&view=1up&seq=13>

İki Mektup	Safvet Nezihi	Mektup Hikâye	R.R.M., Nr.3 , 1 Mayıs 1325/14 Mayıs 1909, s. 178- 185.
Ofena Dukasının Ölümü	Gabriele D'anunzio /Mütercim: Ali Fahri	Tercüme Hikâye	R.R.M., Nr.3 , 1 Mayıs 1325/ 14 Mayıs 1909, s.185- 192.
Çılbr	Gustave Druz /Mütercim: Halit Ziya [Uşaklıgil]	Tercüme Hikâye	R.R.M., Nr.3 , 1 Mayıs 1325/ 14 Mayıs 1909, s.197- 206.
Dalgıçlar	Ali Haydar Emir [Alpagut]	Hikâye	R.R.M., Nr.5 , 1 Temmuz 1325/ 14Temmuz 1909, s.353-368.
Zeyneb'in Nişanlısı	Mehmed Sadi	Hikâye	R.R.M., Nr.5 , 1 Temmuz 1325/ 14Temmuz 1909, s.369-374.

Resimli Roman Mecmuası'nda toplam on bir hikâye bulunmaktadır. Bu hikâyelerin üçü tercümedir. Bunlardan ilki Hüseyin Rahmi'ye ait “Ecir ve Sabır”dır. Hüseyin Rahmi, roman ve hikâye türünde eser vermiş yazarlarımızdandır. Pozitivist ve materyalist bir görüşe sahip olduğundan dolayı, halkın batıl inançlarını gülünç bulmuş ve eserlerinde verdiği kahramanları bu bakış açısıyla yansıtmıştır (Kaplan, 2017: 42). “Ecir ve Sabır”da bu tarzda yazılmış bir hikâyedir. Mecmuanın 1 numaralı sayısının 53-60 sayfalarında bulunan bu hikâyede, biri Hüseyin Rahmi'nin resmi olmak üzere iki resme yer verilmiştir. “Ecir ve Sabır”, çocuğu Cemal'i kaybeden Behiye Hanım'a başsağlığına gelen komşularının “Allah ecir sabır versin” sözü ile gelişen olayları anlatan trajikomik bir hikâyedir. Hikâye cehaletin ve halk inanışlarının yanlışlığını gülünç bir eleştiri ile vermiştir. Behiye Hanım'ın komşularının kimisi ağlaması gerektiğini dile getirirken kimisi de kendi cehaletleriyle çocuğun akıllı olduğunu savunmuştur:

“Aklımdan hiç çıkmaz. Ben bir gün evin kapısı önünden küfeciden çalı fasulyesi alıyordum. Herife çeyrek bozdurdum. Nasıl oldu bilmem. Hesabı karıştırdık. Galiba ben heriften yetmiş para istiyordum. O bana doksan para veriyordu: “Ayol hile etme. Benim senden alacağım yetmiş para bana niçin doksan para veriyorsun?” diye haykırdım. Fasulyeci de: “A hanım hiç aklın yok mu? Yetmiş parayla doksan paranın hangisi ziyade?” dedi. Benim de zihnim karıştı, doğrusunu birdenbire bulup çıkaramadım. O aralık kapının önünde yavrum... Âh Cemalim... (Altı, yedi kadın hep bir ağızdan âh Cemalim) geçiyordu. Yavrumu

çağırdım. “Oğlum şu herif beni aldatacak. Yetmiş para ile doksan paranın hangisi büyüktür?” dedim. O çocuk gözlerini yüzüme dikti, biraz düşündü. “Yetmiş para büyüktür” cevabını verdi, sonra ben de “Ben biliyorum zahir, şu çocuk olmasa beni aldatacaksın.” tekdiriyle herifi savdım.” (s.54)

Eve gelen komşu kadınlar Behiye Hanım’ın acısını “Allah ecir sabır” versin diyerek tazelerler. Bunun üzerine Behiye Hanım bu acıya dayanamaz ve ölür. Behiye Hanım’ın annesi Şekure Hanım’da kızının ve torunun bu acısına dayanamaz ve akıl sağlığını kaybederek ona “ecir ve sabır”a gelen komşuları kovalamaya başlar.

“Cenaze evden çıkar çıkmaz Şekûre Hanım odunluğa iner. Kızının vefatından dolayı kendine en evvel ecir sabıra gelecek en hatırşinas dostuna acısına sabrolunmaz bir yara açmak için boylu boslu bir meşe sopası intihap eder.

— Hani senin Behiyen! Anasını, kocasını bırakıp da nerelere gitti? Âh kara toprak neler alıyor!.. Zavallı Şekûre!.. Ne talihsiz başın varmış? Dayanılacak şey değil... Allah sana, sabırlar versin! Ağla, ağla...İçinin zehri aksın!

Feryad-ı taziyetiyle kapıdan içeri girenlerin başına gözüne indirerek birkaçını ağırca yaralar.” (s.63)

Kaplan’ın da belirttiği gibi bu hikâyedeki ana tema başsağlığının değil cahilce ve bilinçsizce uygulanan hareketlerin kötülüğünü ortaya koymaktadır (Kaplan, 2014: 42).

Ahmet Rasim’e ait “Londra’da Bir Gece”, mecmuada yer alan hikâyelerden biridir. Ahmet Rasim, Servet-i Fünûn dergisinde yazılar kaleme almış, Hüseyin Rahmi ile “Boşboğaz ve Güllabi” dergisini çıkarmış, dönemin *Yeni Mecmua*, *Resimli Gazete*, *Musavver Muhit*, *Resimli Kitap* gibi dergilerinde yer almıştır. Yer aldığı dergilerden birisi de *Resimli Roman Mecmuası*’dır. “Londra’da Bir Gece” isimli eseri, mecmuanın 1 numaraları sayısının 65-67 sayfaları arasında yer almış kısa bir hikâyedir. Başkişinin arkadaşına Londra’da başına gelen gülünç olayı anlattığı bu hikâye, bir anı izlenimi hissettirmektedir. Başkişi, arkadaşının Londra’da uyumak için yer aradığı sırada başından gelen olayı anlatmasını sanki sohbetin daha öncesi varmışçasına bir başlangıçla şu şekilde hikâyeye başlar:

“Zavallı arkadaşım, o geceyi naklettiği esnada birkaç kere açık açık esnedi idi:

— Otele gitmek mümteni, gayr-i kabil.

— Neden?

— *Borç yükünün uyutmayacak dereceye vardığından.*

— *Başka bir otele yeniden bir hesap açaydın.*

— *Açabilirdim ama elimde boş bir bavul olsaydı. Bâ-husus Londra'nın pek acemisiydim.*

— *Ne yaptın?...” (s.65)*

Otel odasına borcundan dolayı yerleşemeyen erkek karakter, Londra sokaklarında izbe bir yer bulur ve orada evsizlerle birlikte kalmak ister. Fakat polis buna müsaade etmez ve başka bir polise yönlendirir. Polislerin birbirlerine yönlendirmesiyle bir türlü uyuyamayan karakterin, en sonunda bir polisten uyuma yeri için izin alması fakat o zaman da sabah olmasıyla hikâye sonlanır.

“— *Gel, dedi. Beraber yürürdüm. Gitgide bir kapının önüne vardık. Çingırağını çaldı. Bir dakika sonra şişman, çatal sakal biri görüldü. Polis kâğıdı gösterdi. Ben de bir helecan! Herifin vücudu duhulüme müsaade etse sızar gibi gireceğim. Kâğıda bakar bakmaz bana döndü. Kemal-i teveccüh ile gülümseyerek...*

— *Buyurun ha...*

— *Ne? Buyurun mu? Hayır azizim. Hayır. Elinin birini semaya doğru kaldırarak:*

— *Baş üstüne ama görmüyor musunuz, sabah oluyor. Bu saatten sonra kabul edemeyiz, dedi. Polis de başıyla:*

— *Hakkı var, İşaret-i tasdikeyesi vererek seherin ilk mâliklerine nazar-endaz vakar olduğu halde sağdan geri itti. Sen artık benim halimi düşün.” (s.67)*

“Madam Lus”¹⁰³ ise 1 numaralı sayıda yer alan tercüme bir hikâyedir. Yazarı André Theuriet olan eserin mütercimliğini Faik Sabri yapmıştır. Mecmuanın 68-74 sayfalarında yer alan bu eser Fransızcadan tercüme edilmiştir. André Theuriet, 1833-1907 yıllarında yaşamış Fransız edebiyatı şair ve romancısıdır. Türk edebiyatında Ahmet İhsan'ın çevirdiği “Roz-Liz” ve” Hüsn ü An” ile Mehmet Recai'nin çevirdiği “Hanımeli” isimli eserleri bulunmaktadır (Türkeli, 2005: 377-378, 399). “Madam Lus” da yapılan tercümelerden bir tanesidir. Eski yaşadığı muhite geri dönen erkek karakterin çocukluk anısındaki Madam Lus'u ve o anıda Madam Lus'a aşkı ile yaşanan olayları hikâyenin konusudur.

¹⁰³Eserin orijinaline bağlantısı verilen adresten ulaşılmıştır.
<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=njp.32101067526663&seq=225>

Madam Lus, Fransa’da yaşayan evli bir kadındır. Anlatıcı karakterin komşuları olarak taşınırlar. Anlatıcı karakter, Madam Lus’a sürekli gidip onunla vakit geçirir. Bir zaman sonra eve başka bir erkek gelir. Aradan zaman geçtikten sonra da Madam Lus’un eve gelen mösyö ile kaçtığı öğrenilir.

Mecmuada Safvet Nezihî’ye ait “Sümüklü Faik” ile “İki Mektup” adlarıyla iki hikâyeye bulunmaktadır. “Sümüklü Faik”, mecmuanın 2 numaralı sayısının 121-135 sayfalarında bulunmaktadır. Faik isimli bir gencin hikâyesi üzerine kurulmuştur. Galatasaray Lisesi’nde okuyan Lütfî’nin ve arkadaşı Ziya’nın sevmedikleri ve “Sümüklü” lakabını taktıkları Faik ile çatışmaları anlatılmaktadır. Anlatıcı karakter Lütfî, yıllar öncesi anılarına dönerek Ziya ve Sümüklü Faik’in sürekli birbirleriyle kavgalarını anlatmaktadır:

“Ziya kâğıtları çiğneyerek hamur haline getirdikten sonra onlardan iyice büyücek bir yuvarlak vücuda getirdi. Avucunun içinde onu güzelce yuvarlıyordu. Nazarlarının nokta-i insibabına baktım: Tam Sümüklü Faik’in suratı. O, yavaşça ve hiç kimseye hissettirmeyerek uykuya dalmak üzere. Arkasındaki yırtık, kirli kapotun eteğini şöyle ustalıkla kolunun üzerine çekmiş. Bu, adeta mubassıra karşı nim bir siper. (...) Bu hâl Ziya’nın ateşin, nafiz nazarlarından kaçabilir mi? Şakirdandan biri o sırada mubassırın oturduğu kürsünün yanına gitmişti, elinde kitap ona bir şey soruyordu. Ziya bu fırsatı kaçırmayarak azmine düştü. Elinde evirip çevirdiği yuvarladığı nişan alarak birdenbire fırlatmaz mı?” (s.126)

Metnin içinde anlatıcının yazar olduğu ve olayların gerçek bir anıdan hikâyeye hâline getirilmiş olabileceğine dair izler bulunmaktadır:

“1300 sene-i rumiyesi idi. “5” Ziya, şimdi İtalya mebus-ı muhteremi olan Ebuzziya Tevfik Bey’in büyük mahdum-ı fetânet-i nihadi merhum Ziya Bey idi. Mekteb-i Sultaniye’nin iptidai sınıfında iken onun refik-ı gayrı müfârikı da bu muharrir-i acizdi. O zamanki “238”, yirmi dört sene evvelki ben idim.” (s.124)

Ebuzziya Tevfik Bey’in gerçekte de Ziya isminde vefat eden bir oğlu bulunmaktadır. Safvet Nezihî’nin asıl adı Ömer Lütfî’dir ve Galatasaray Lisesi mezunudur. Metin içinde geçen *“Pek genç yaşta fenayab olup giden Ziya’yı düşündüm. Zavallı Ziya! Sen o zeka-yı fevkaladenle, her şeye olan istiadad-ı harikuladenle böyle nâ-be-mevsim olarak üful edip gitmeli miydin?...”* (s.133) cümlesinden de anlaşıldığı üzere Ziya ölmüştür. Gerçek hayatta da Ebuzziya Tevfik Bey’in Ziya ismindeki oğlunun vefat ettiği bilinmektedir. Bu cümlelerden ve

metnin gidişatından hareketle anlatılan hikâyenin gerçeklik payı olduğu düşünülebilir.

Safvet Nezihi'nin diğer hikâyesi “İki Mektup”tur. Mektup anlatım tarzıyla oluşturulmuş bu eser, mecmuanın 3 numaralı sayısının 178-185 sayfalarında yer almaktadır. Bu hikâye, *Malumat* mecmuasının 340 numaralı sayısında Safvet Nezihi tarafından daha önce yayımlanmıştır.¹⁰⁴

İlk mektubun başına “Dersaadet 23 Haziran 1315”, ikinci mektuba “Selanik 27 Haziran 1315” tarihi atılmıştır. Anne Nermin ve kızı Cavidan arasındaki mektuplaşarak konuşmayı içeren bu hikâyede anne, Selanik'te evli olan kızının evliliği hakkında ona nasihatlerde bulunup, çocukça davranmaması gerektiğini, eşine karşı yaptığı davranışların yanlış olduğunu anlatarak birtakım öğütler vermektedir.

“Zavallı kızım! Sen bu çocukluklardan bilmem ne zaman kurtulacaksın? Ağuşunda bir bebek gördüğün zaman mı?.. İşte sen bana öyle şetaretli şeyler yaz, meleşim.” (s.183)

“Pembe Kurdelalar”, numara 2'de 145-147,160 sayfalarında yer alan Hamdullah Suphi'nin kaleme aldığı hikâyedir. 145-147 sayfalarında devam etmiş, araya hikâyeden bağımsız Hamdullah Suphi'nin şiiri konulmuş ve 160 sayfada hikâye tamamlanmıştır. Hamdullah Suphi, Servet-i Fünûn başta olmak üzere döneminde pek çok dergide yer almış, Fecr-i Âti Topluluğu içinde bulunmuş, *Davul* dergisini çıkarmış, Millî Mücadele dönemi Türkçülüğüyle edebiyatımızda yer edinmiş biridir. *Resimli Roman Mecmuası*'nda iki eseri bulunan yazarın “Pembe Kurdelalar” isimli hikâyesi, ölüm üzerine kurgulanmış hüznü bir hikâyedir. Hikâye, anlatıcı erkek başkişi, Seniye ve Seniye'nin kız kardeşi üzerinden oluşan örgü, gerek yürüyüş yapmayı gerekse İstanbul Boğazı'nda kayıkla gezmeyi seven üç arkadaşın betimlenmesiyle başlamaktadır:

“Saat dokuzdan beri pek çok yürümüşük; sazların arasında uyuyan yeşil ve parlak bir gölün kenarında bir müddet dinlendik. Demin kayalara dökülen bir küçük şelalenin ahenk-i gururla öten kurbağalar birer birer suya atladılar, gölün sathında daireler açıldı ve bir beyaz yıldızıyla buraya akseden leylaki bir sima bir saniye titreyerek silindi. Biz artık iyice hızlı yürümeye başlamıştık. Arkadaşlarım validelerinin merak etmesinden korkuyorlardı. Dinlenmiş bir karanlığa benzeyen

¹⁰⁴ Safvet Nezihi, “İki Mektup”, *Malumat Mec.*, 30 Mayıs 1318, Nr. 340, s.1784-1787.

birkaç servinin himayesinde asırlardan beri ihtiyarlamış, kırık taşları siyah yosunlarla örtülmüş harap ve perişan bir mezarlığın önünden geçerken Seniye bunları görmemek için başını çevirmişti.” (s.146)

Yürüyüşler yapmayı seven bu arkadaşlardan biri olan Seniye, kayıkla açıldıklarında kürek çekmeyi seven ve bu konuda inat eden bir karakterdir. Anlatıcı erkek karakterin ısrarlarına rağmen yorulmak bilmeden kürek çekmeye devam eder.

“Köpürerek karışan uzun dalgaların arasında ay, sarsılarak kopuyor, süzülüyor, parça parça sürükleniyor, hafif hışırtılarla sallanan sazların gölgesinde bir dakika sönerek tekrar yeni bir dalganın karşısında titremek, dağılmak için toplanıyordu. Biraz eğilerek “Seniye, artık yoruldunuz” dedim. O beni hiç dinlemiyor, başörtüsü uçmuş, mehtabın iki seneden beri mütehassir kaldığı güzel, kumral saçlarını ziyaretin buselerine tevdi ederek, bizi nehrin sonralarına doğru götürmekte devam ediyordu. İleri de birkaç sandalın bulunduğunu haber verdim. “Zararı yok, onların yanına kadar gitmeyerek döneriz, buradan da korkuyor musunuz?” diyorlardı.” (s.151)

Böyle geçen günlerden sonra bir gün bir gazete haberinde kötü bir haberle karşılaşan anlatıcı kişi koşarak arkadaşlarının evine gider: *“Gazetenin meşum bir haberine karşı yanımda derin bir uçurum açılmış, başım muzlim bir girdap içinde dönüyordu. Tutunacak bir yer istinat edecek bir hakikat arıyordum. Bir ihtiyar gibi üşiyen, titreyen ellerimle dikenlenmiş saçlarımı sıkarak bu vahşi haberin bir hata olması için kalben yalvarıyordum.(s.152)”* Kızların gece gizlice kayıkla açıldıklarını kardeşinin kurtulup Seniye’nin boğazda kaybolduğunu öğrenir. Belli bir zaman sonra Seniye’nin bedeni bulunur ve tanımayan insanların dahi pembe kurdele konulmuş bu gencin tabutuna ağlamaları vurgulanır, cenazenin gömülmesiyle hikâye neticeye erer. Ölüm temasının en başından itibaren güzel anlarda dahi hissedildiği Hamdullah Suphi’nin bu hikâyesi, Fecr-i Âti Topluluğun kapalı, ağır dil ve üslup özelliklerini barındırmaktadır.

Mecmuadaki mevcut hikâyelerden biri de Kemalzade Ali Ekrem’e ait *“Hatice Hanım”*dır. Tanzimat edebiyatının önemli yazarlarından ve gür seslerinden biri olan Namık Kemal’in oğlu olan Ali Ekrem, babasının izinden giderek eserler yazmış, Servet-i Fünûn’un önemli isimlerinden olmuş, döneminde yaşayan pek çok yazar gibi çeşitli dergilerde yazılar yayımlamıştır. *“Hatice Hanım”* da *Resimli*

Roman'dan önce Servet-i Fünûn'da yayımlanmıştır (Özaydın, 2012: 202).¹⁰⁵ Mecmuanın 3 numaralı sayının 161-177 sayfalarında yer almaktadır. Yazar, küçüklükten itibaren evlerine gelip giden, korkutucu olmasının yanında ağzı laf yapan ve gülünç durumlar yaşamış Hatice Hanım isimli bir kadının yaşantısını hikâye hâline getirip anlatmaktadır:

“Bizim eve gelip giden ve – ya şemail ve eşkaline veyahut edvar ve ahvaline nazaran – ev halkınca o saf mahsusalarıyla malum olan birçok kongovi kadınlar arasında bir de sinirli Hatice Hanım vardı ki benim herkesten ziyade nazar-ı dikkatimi celp eylemişti. Çocukluğumda Hatice Hanım'dan korkardım. Nasıl korkmayayım? Ne zaman yaramazlık etsem “Şimdi Hatice Hanım çakısını çıkarır!” derlerdi.” (s.161)

Çocukluğunda korkuyla karışık bir duygu hissettiğini unutamayan yazar, onu anlatmaya karar vermiş ve Hatice Hanım'ın özelliklerinden bahsederek onu betimlemiştir. Yer yer denk geldiği Hatice Hanım ile birebir konuşmalarını da aktaran yazar, kadınların evde toplanıp sırf onun komik hikâyelerini dinlemek için beklediğini de aktarmaktadır. Bu gülünç durumların ardında elîm bir hikâye yattığı ortaya çıkmıştır. Zengin bir ailenin kızı olan Hatice Hanım, evlenmiş Sabit ve Saibe isminde iki evladı olmuştur. Babasının vefat etmesi üzerine babasından kalan mirası tüketen erkek kardeşinden çok çekmiş, çocuklarıyla bir başına kalmıştır. Bu süreçte oğlu Sabit, bir kadına tutulmuş ve alkole başlamıştır. Gidişatı durduramayan Hatice Hanım'ın bir gece kapısı çalınır ve oğlu Sabit kanlar içinde yere düşüp ölür. Hatice Hanım bu durum üzerine uzun süre akıl hastanesinde yatar. Bütün bu sinirli, tuhaf, gülünç hâllerinin bundan dolayı olduğu ortaya çıkmıştır. Nitekim Hatice Hanım, yazara nasihatte bulunmuştur:

“Hatice Hanım'ın hikâyesi yüreğimi parçaladı. Fakat kendisi hiç ağlamadığı için ben de gözlerimi sıkıyordum. Dedi ki — Mademki bana hikâyemi söyledin, dertlerimi tekrarladsın. Bari ibret al, sen sakın edepsizlerle görüşme, sarhoş olma! Sonra Sabit gibi bıçak altında olursun!” (s.178)

Hikâyeler içinde yer alan ikinci tercüme eser Gabriele D'anunzio'a ait “Ofena Dukası'nın Ölümü” isimli hikâyedir. 1863-1938 yıllarında yaşayan

¹⁰⁵ Burcu Özaydın'ın 2012 yılında yapmış olduğu yüksek lisans tezinde yer alan bilgilere göre “Hatice Hanım”ın künye bilgisi şu şekildedir: “A(yın) Nadir, Servet-i Fünûn, C. XII, nr. 296, 31 Teşrin-i evvel 1312/12 Kasım 1896, ss. 152–154/ C. XII, nr. 297, 7 Teşrin-i sâni 1312/19 Kasım 1896, ss. 166–172.”

D'anunzio; şiir, hikâye gibi türlerde eser vermiş, dergilerde yazılar yayımlamış İtalyan halk ozanı olarak anılmaktadır (Yıldırım, 2007: 105). D'anunzio'nun "Ölümün Zaferi", "Şehvet Çocuğu", "Masum", "Sığıntı", "Episkopo ve Şürekâsı" gibi eserleri tercüme edilerek edebiyatımıza kazandırılmıştır (Öncü,2017: 383). D'anunzio'a ait *Resimli Roman Mecmuası*'nda bulunan eserin mütercimliğini Ali Fahri yapmıştır. Ali Fahri, yine aynı yazara ait olan "Ölümün Zaferi" isimli eserin de mütercimliğini yapmıştır. Ali Fahri, Osmanlı Devleti'nin idarî makamlarında görev yapmış, yenilik düşüncesi içinde olan, İtalyanca çeviriler yapan bir yazardır (Arnavut, 2017: 23-25). "Ofena Dukası'nın Ölümü" isimli hikâye de İtalyancadan aktarılmıştır. Mecmuanın 3 numaralı sayısının 185-192 sayfalarında bulunmaktadır. Hikâye, günümüzde İtalya'nın Abruzzo bölgesine bağlı bir komün olan Ofena'da geçmektedir. Ofena Düküne eski adıyla Dukasına karşı yapılan halkın ayaklanmasını konu almakta ve kısa zaman dilimi içinde geçmektedir. Ofena Dukası Don Filip Kasauro'nun, zulmü üzerine halk galeyana gelmiş ve ayaklanma çıkarıp sarayı yakmaya başlamıştır:

"Ofena Dukasının ihtilale sebep olan bir zulmü için bir gün evvel birkaç yüz genç, sarayın balkonları altına gelmişler; bir nümayiş yaparak bağırıyorlardı. İhtiyar bundan cinnet-engiz bir korku hissederek kız çocuklar gibi ağlamış, bütün geceyi kutsıyan-ı cennetten istimdat ile geçirmişti." (s.186)

Dukanın oğlu Don Luici ve askerleri saraya hapsedilmişler, karşı atak yapmalarına rağmen halkı bastıramamışlardır. Atağa karşı halk daha da sinirlenmiş ve sarayı yakmaya başlamıştır:

"Meşaleler, kuru ve kutlu yanıyorlar, mevvac ve ateşin kıvrana kıvrana, çatırdaya çatırdaya havai fişekler patlayarak ateşler saçıyorlardı.

— Masagronya! Masagronya!.. Sefih için ölüm!.. Zalim için ölüm!..

Bütün halk böyle bağırıyor ve bağıra bağıra yeni hamlelerle daha yaklaşıyorlardı." (s.189)

Don Luici, halka karşı koymaya çalışan askerlerin ve arkadaşlarının teker teker ölmesi üzerine ve sarayın düşmesiyle artık pes ederek ölen arkadaşı Karletto Kuruva'yı kucağında taşıyarak alevlerin arasına kendini atar ve hikâye sonlanır:

"Don Luici" büyük kapının önünde tamamen ahalinin karşısında görünmüştü. Elbisesi alev içinde idi. Kucağındaki "Karletto Kuruva" hiç kımıldamıyordu. Yüzü, tanınmayacak derecede yanmıştı. Ne saç, ne sakal hepsi

yanmış... Yangına karşı cesur yürüyordu. Ve bu gaddar ıstıraba karşı kıymetli bir metaneti vardı.

Ahali, Dukayı gördükleri ilk anda mebhut kaldılar. Sonra tekrar gürleyerek bağlamaklarla hareketler birbirine karıştı, vahşi bir intizarla bekliyorlardı ki bu, büyük fedakârlık, önlerinde can versin.

— *Buraya, buraya köpek!.. Seni ölümlük görmek istiyoruz!*” (s.192)

Mecmuaya ait son tercüme eser, Gustave Droz’a ait *L’Omelette*¹⁰⁶ isimli hikâyenin tercümesi olan “Çılbr”dır. Gustave Droz, 1832-1895 yıllarında yaşamış Fransız yazardır. Onun eserinin Fransızca’dan tercümesini Halit Ziya yapmıştır. Halit Ziya, aldığı eğitimle Batı’yı yakından tanımış, Servet-i Fünûn döneminden itibaren hikâye, roman, şiir, tiyatro gibi türlerde eserler vererek Türk edebiyatında önemli bir isim hâline gelmiştir. Batı diline hâkimiyeti onun tercüme eserler vermesine de olanak sağlamıştır (Ergün Atbaşı, Üstün, 2022: 230). “Çılbr”, Halit Ziya’nın mütercimliğini yaptığı mecmuanın 3 numaralı sayısının 197-206 sayfalarında bulunan hikâyedir. Jorj ve Luiz isimli evli çiftin bebeklerini evde bırakarak ormanda yürüyüşe çıkmalarını ve orada bir ses duymaları üzere sesi takip ederek gelişen olayları konu alan bir hikâyedir. Çift beraber ormanda yürüyüşe çıkarlar. Yürüyüş yolunun devamında ormana sapan çift orada vakit geçirmeye devam eder. Luiz bu durumdan memnundur:

—*Ah! Dışarıya çıkmaktan ne kadar memnunum letafet-i havayı hissediyor musun? Ben yürümek yürümek isterim... Çok uzağa gitsek! Henüz aydınlık.*” (s.197).

Bir zaman sonra ormanda bir ses duyarlar. Başta Luiz bu durumdan tedirgin olur fakat Jorj bu sesin odunculardan geldiğini söyler, Luiz inanmamakla beraber oduncuların kulübelerine gitmek için eşyle hareket eder. Kulübenin önüne geldiklerinde orada yaşayan yaşlı kadını onları içeri davet etmesiyle içeri girerler. İçeride yemek yemek üzere olan yaşlı kadın ve iki oğlu onları da yemeğe davet eder. Luiz, kulübeye yabancı hissetmekle birlikte ihtiyar kadının elinden tavayı alarak çılbr yapmak için atılır:

—*“Şu garip ve kaba kulübede Luiz bana ne derece zarif ve narin; uzun eldivenleri yumuşak küçük kunduraları, o kıvrılmış fistanıyla ne derece nazik görünüyordu.*

¹⁰⁶Eserin orijinaline bağlantısı verilen adresten ulaşılmıştır.

<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=coo.31924027324569&view=1up&seq=7>

İki ellerini uzatarak kendisini alevlerin hararetinden muhafaza ediyor ve ben yarıcılarla görüştüğüm sırada göz ucuyla tavada çatırdamaya başlayan yağa nezaret ediyordu. Birdenbire ayağa kalktı ve tavanın sapını ihtiyarın elinden alarak “Bırakınız, çılıbırı yapmak için size yardım edeyim, olmaz mı?” dedi.” (s.202-203).

Luiz’in bu hareketinden sonra kulübede bulunan bütün herkes onun çılıbırı yapmasını izleyerek, eğlenip ona yardım etmeye çalışırlar. Yemeklerini yiyip kulübeden hoşça ayrılan çift dönüş yolunda hayaller kurarak eve dönerler. Bu olayın üzerinden zaman geçtiğini ve bunun bir anı olarak aktarıldığını jorj dile getirir:

“Zannederim ki bu bizim son seyranımız oldu. Onun için bunu tahattur ediyorum. O zamandan beri pek çok defalar karanlık havalarda güneş gurup ederken bu gezintiyi tekrar ederdim. Pek çok defalar ayaklarını bastığı çimen-zarlardan geçtim ve elimle hatvelerinin kaybolmuş izlerini bulmak için onları araştırdım, pek çok defalar bizi ıslatan kayın ağaçları kurusunun altında tevakkuf ettim.” (s.205)

Hikâyenin sonunda kulübeye tekrar yolu düşen Jorj’a kulübede bulunan yaşlı kadın Luiz’i sorar. Bu soruya cevap vermeyen Jorj’un düşünceleriyle öğrenilir ki Luiz ölmüştür.

“Şüphesiz gözlerimden akan yaşları gördü; zira hiçbir şey ilave etmedi.

İşte, kulübede o tamamıyla mevcut olan hatırasından başka kendisinden kalan şeylerin kaffesi uzaklaşıyor, zulmete dalıyor, kayboluyor.” (s.205)

“Dalgıçlar” Ali Haydar Emir’e ait hikâyedir. Ali Haydar Emir, Bahariye Mektebinden mezun olmuş yine bu mektepte hocalık yapmış, aynı zamanda Servet-i Fünûn, Tanin, Akşam gibi süreli yayınlarda yazılar kaleme almış aynı zamanda *Resimli Roman Mecmuası*’nda bulunan tefrika tiyatro “Sultan Selim-i Salis”i yazmış denizci ve yazardır (Korkmaz, 2019: 62). “Dalgıçlar”, derginin 5 numaralı sayısında 353-368 sayfalarında bulunmaktadır. Yedi mektuptan oluşmuş bir hikâyedir. Mektuplardan hareketle ayrılmış birbirlerine sevgisi bitmemiş iki sevgilinin birbirlerine aşkı dalgıç bir nişanlı çift üzerinden hikâyeleştirilmiştir. Nişanlısından ayrılmış bir kadın, kardeşine bu acıyı anlatan mektuplar yazar. İki Rum dalgıç Adonis ve Venüs’ü gören kadın, onların sevgisine gıpta ederek bakar. Adonis denize dalmaktadır, yukarıda Venüs’te ona hortum ile hava vermektedir. Kadın, yanlarına giderek Venüs ile arkadaş olur. Venüs ile kadın sohbetleri sırasında Venüs’e nişanlısı olduğunu ayrıldıklarını şöyle dile getirir:

“— Düşünüyordum ki, dedim, benim de bir nişanlım vardı...

(...) — Ya! dedi. Şimdi ne oldu?

(...) — İşte, dedim. O da nim-i kalbimle böyle oynadı. Her şeyden evvel bir temas-ı nagihani ile yaktı; biraz müddet, biçareliğimle eğlenen, rakit-i hissiyatımla ferih-yâb olan merhametsiz felsefesine tebean onunla meşgul oldu. 629 Kalbim ezildikçe o, güldü! Sonra birden atıverdi. Efsus! Kibrit söner; lakin kalp madame’l-hayat yanar; hatta onu yakan da söndüremez!...” (s. 368)

Bu sohbet sırasında Adonis denize ganimet bulmak için tekrar dalar. Fakat filikadan gelen dikkat uyarısı elîm bir olayın açığa kavuşmasını sağlar. Havasız kalan Adonis denizin altında ölür.

“Kızcağız, çıldırmış gibi feryat etti. İpleri çektiler.. Müteakiben mehip baş sudan çıktı? Fakat ve essafa! Bir lahzalık tevkîf Venüs’e, perestîde-i ruhunu öldürtmüştü!” (s.368)

Dili ve üslubu ağır olan bu hikâye yazar, bir oyunda tirat söylemişçesine hikâyeyi sonlandırmıştır:

“Aşk, ölümse, ben hâl-i ihtizardayım. Aşk mezar ise, bu yazılar benim defter-i amalim olsun! Mizan-ı mualla-yı kibriyâda onlar, samimiyet-i vicdaniyeme burhan olacaklar; hayat-ı maneviyemi söyleyecekler; bana hüsn-i şehadet edecekler; bu zehirler beni bahtiyar edecek. O hâlde, ey zehirler! Devam ediniz; beni tesmimde bir saniye ihmal etmeyiniz; asla mazur görmeyeceğim...” (s.368)

Mecmuadaki “Zeyneb’in Nişanlısı” adlı hikâyenin yazarı ise Mehmet Sadi’dır. Yazar hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Hikâye, mecmuanın 5 numaralı sayısının 369-374 sayfalarında yer almaktadır. Zeynep isimli bir kızın sevgilisi Hasan’ın askere gitmesini ve geri dönmemesini anlatmaktadır. Zeynep, annesi vefat etmiş ve babasıyla ve kardeşiyle köyde yaşayan bir kızdır. Annesinin vefatından sonra babası yeniden evlenmiş fakat babasının o eşi de ölmüştür. Küçük yaşta, teyzesinin Hasan isimli oğluya nişanlanmıştır. Büyüdüklerinde beraber çobanlık yapmışlar, birbirleriyle vakit geçirmişlerdir. Fakat Hasan’ın askere gitme zamanı gelmiştir:

“(…) Hasan askere gidecekti Zeynep’e demişti ki: Üç sene sonra geleceğim sen beni beklersin. Sene dediğinden ne olur. Göz açıp kapayınca kadar geçer.” (s.372)

Hasan’ın askere yer olarak nereye gideceği belli olmadığından herkes özellikle de Zeynep tedirgin olmuştur. Altı ay sonra Hasan’dan mektup gelmiş, adı

konulmayan köyün o yeri duyduklarında cenaze olmuşçasına üzüldükleri yere Hasan'da gitmiştir.

“Orasının ismi söylendiği zaman bütün ihtiyarlar sakallarını sıvarlar, yaşlı kadınlar başlarını sallarlar, genç kadınlar yaş dolan gözlerini yazmalarıyla silerlerdi... orası uzak, çok uzak bir yermiş, kızgın sulardan, ateşli topraklardan geçilip gidilirmiş; oraya üç kurban gönderdiğini söyleyen köy kahyasının sözüne bakılırsa orası cehennemmiş.” (s.372)

Bir senedir haber alınmayan Hasan'dan, gelen zabıt sayesinde haber alınır ve Hasan'ın şehit olduğu haberi köye gönderilen mektupla bildirilir. Köyün imamı mektubu okur. Zeyneb'in babası da bunu kızına acıklı bir hâl içinde bildirir:

“Zeynep'in babası, bulanık gözlerinden yaşlar akarak eve girdiği vakit Zeynep, sebepsiz yüreğinin kabardığını hissetti. Babasına yüzünden ateş çıkarak sordu. O, cevap vermedi. Kızının boynuna sarıldı ve gözyaşları beyaz sakalından aşağı yuvarlandı.” (s.374)

Mecmuada bulunan hikâyeler arasında “İki Mektup” ve “Dalgıçlar”, mektup hikâye tarzında yazılmıştır. “Londra'da Bir Gece” haricinde diğer hikâyelerin sonları hep elîm bir olayla bitmiştir. Gerek tercüme hikâyeler gerekse diğer hikâyelerden hareketle, yazarların dönemlerindeki dil ve üslup özelliklerine bağlı kalarak yazdıkları görülmüştür. Örneğin tercüme eserler içinde Faik Sabri'nin mütercimliğini yaptığı “Madam Lus” isimli hikâyenin dili sade, tamlaması azken; Halit Ziya'nın mütercimi olduğu “Çılbır”da dil daha süslüdür. Bu hikâyeler arasında Mehmet Sadi'nin “Zeyneb'in Nişanlısı” isimli hikâyesinde daha pastoral bir ortam, köy ortamı mevcuttur. Çeviri hikâyeler haricindeki “Ecir ve Sabır”, “Sümüklü Faik” ve “Pembe Kurdelalar” mekân olarak İstanbul'da geçmektedir. “İki Mektup” ise İstanbul-Selanik arası oluşturulmuştur. Hikâyeler arasında “Dalgıçlar”ın mekânsal olarak sahil kenarında olduğu fakat nerede olduğu belirli değildir. Hikâyelerin anlatı zamanı genel olarak geçmişten günümüze doğru olup, anlatılar güncel kısımda kötü bir olayla sonuçlandırılarak bitirilmektedir.

1.3.2.1 Manzum Hikâyeler

Tablo 3: Manzum Hikâyelerin künyesi

Eser	Yazar	Yer Aldığı Sayı Bilgisi
Kış	Tahsin Nahid	R.R.M., Nr.1 , 1 Mart 1325/14 Mart 1909, s. 61-63
Buhran	Celal Sahir [Erozan]	R.R.M., Nr.3 , 1 Mayıs 1325 (14 Mayıs 1909), s. 193-196

Kamerin Bir Hikâye-i Aşk	Tahsin Nahid	R.R.M., Nr.3. 1 Mayıs 1325 (14 Mayıs 1909), s. 207-208
İhtiyac-ı Mağfiret	Faik Ali [Ozansoy]	R.R.M., Nr.3. 1 Mayıs 1325 (14 Mayıs 1909), s. 214-215.
Rüya-yı Mehtâb	Tahsin Nahid	R.R.M., Nr.5. 1 Temmuz 1325/ 14 Temmuz 1909, s.376-377

Tanzimat’tan sonra gelişen ve yenileşme içerisine giren Türk edebiyat tarihi bünyesinde, iki edebî tür birbiriyle bağlantı oluşturarak iç içe geçmiştir. Bu türler şiir ve hikâyedir. Türlerin birbiri içerisine girmesi, “manzum hikâye”yi oluşturmuştur. Aslında edebiyat tarihimizde ilk manzum hikâye örneklerine Kutadgu Bilig’de rastlanıldığı kabul edilmektedir. Fakat ilk örnekler eskiye dayansa da gelişmesi ve yaygınlaşması Servet-i Fünûn ile olmuş, Tevfik Fikret ve Mehmet Akif bu türde öne çıkmış edebî şahsiyetler arasında yer almışlardır (Çıkla, 2009: 60-62). *Resimli Roman Mecmuası* içerisinde de bu edebî türe ait eserler yer almaktadır. Bu türlerden üç tanesi Tahsin Nahit’e aittir. Bunlar: 1 numaralı sayının 61-63. sayfalarındaki “Kış”; 3 numaralı sayının 207-208. sayfalarındaki “Kamerin Bir Hikâye-i Aşk” ve 5 numaralı sayının 376-377. sayfalarında yer alan “Rüya-yı Mehtâb”tır. Tahsin Nahit, Fecr-i Âti topluluğu içinde yer almış, Tevfik Fikret, Yahya Kemal, Ahmet Haşim gibi isimlerden etkilenmiş bir şairdir (Çetin, 2014: 13-21). “Kış” isimli şiiri, “Serab-ı Müstakbel” başlığı altında “Yaz” ve “Kış” olarak ayrılmış iki manzum hikâyedir. Daha sonraları *Ruh-ı Bî-Kayd* isimli şiir kitabında yer alan bu manzum hikâyelerden sadece ismi geçen “Kış” isimli eser mecmuada yer almaktadır. Hikâyenin başlangıcında “Manzum Küçük Hikâye” notu bulunmaktadır. Karın sesiz ve dinginliğinde sokakta yürüyen Tahsin Nahit doğa tasvirleri de yaparak gece yürüyüşünden bahsetmektedir. Kameri pusula olarak kullanan şair bu eserde, kış gecesinde karşılaştığı bacası tüten küçük evdeki mutlu aile tablosunu anlatarak o aileye özenir ve küçük ama huzurlu bir ev tasviri yaparak hislerini, aslında bütün bu anlatıların sevdiği kadın için ile birlikte olma hayali olduğunun dile getirilişi aktarılmıştır:

“Eve döndüm

Bu küçük aile kimdi bilsen?

Bari ben söyleyeyim gel: Bu -muhayyel- sen, ben!...

Biri sensin, bir ben... Ah biri de her ikimiz...

Bu hayaldir, bu hayâlâtımı takdis ediniz.” (s.63)

“Kamerin Bir Hikâye-i Aşk” eseri, “Küçük Hikâye” notu ile Emin Bülent’e ithaf edilmiştir. Yıldızlarla ayrılmış beş bölüm bulunmaktadır. Toplam 87 mısradan meydana gelen “Kamerin Bir Hikâye-yi Aşk”nda, kamer üzerinden bir kadına aşkını anlatan şair, aslında burada Osmanlı’nın eski şaşaalı günlerini özlediğini hikâyeleştirmektedir. Hikâyesinde bir kadına olan aşkı tasvir ederek aile kavramına değinmiş ve tekrar doğaya olan hayranlığını bu kavramlar üzerinden tabir etmiştir. Ayrıca sayfa 207’de bu şiire ait bir şato resmine yer verilmiştir.

*“Mürtefi bir kaya üstünde muazzam, müthiş
Yükselen bir şatonun burçları üstünde kamer
Arıyor,
Arıyor altı asırdan beri olmuş, bitmiş
O ser-azade devirden yine bir parça eser...” (s.207)*

“Hikâye-yi Esatir” notu ile yayınlanan “Rüya-yı Mehtâb” şiirinde Tahsin Nahit; gece, mehtap, deniz, kamer, sahil, derya, iklim gibi kavramlarla doğaya ait unsurları ele almış ve bir dinginlik havası vererek hislerini dile getirmiştir. Annesinin, kendisinin hissettiği ıstırabının farkında olduğunu dile getirmiş; bu farkındalığı ve şefkatli bir yaklaşım sergilediği için ona minnet duymuştur. Kamerin ve denizin onda aynı hisler uyandırdığını aktaran Nahit, her gece denize bakarak sahilde durduğunu ve hayallere daldığını dile getirmiştir.

*“... Ben her
Gece birkaç saat bu sahilde
Mekeş ü aram eder ve deryaya
Nakş-ı mehtâbı seyreder, dalarım;” (s.376)*

“Buhran”, Celal Sahir’e ait bir manzum hikâyedir. Celal Sahir, Fecr-i Âti edebiyatçılarını etrafında toplamış, şiirlerinin temel olarak zayıflığı ve ögeler arası bağlantıyı kuramamasından dolayı şöhretinin doğrultusunda sağlam eserler meydana getirememiş bir şairdir (Kaplan, 2013: 149). Karısının kalbini kırmış bir adamın karısından af dilemesini anlatan “Buhran”da, eşine yer yer serzenişlerde bulunmuş ve yaptığı için özür dilemiştir:

*“Bu günah
Eziyor kalbimi bir hiss-i nedametle, evet,
Mücrimim ben, beni affet, affet...
Kanayan kalbimi sensin ancak
Yedi afv u kereminle saracak*

Ah, ey pembe, ipek, şuh, güzel” (s.196)

Dergide bulunan son manzum hikâye ise Faik Ali’ye ait “İhtiyac-ı Mağfiret”tir. Faik Ali, kendisi gibi edebiyatçı olan Süleyman Nazif’in kardeşidir. Servet-i Fünûn dönemlerinde eserler vermiş; aşk, tabiat gibi konuların yanında sosyal konularda da şiirler yazmış şair ve yazardır. Mecmuada yer alan şiirleri de onun Servet-i Fünûn içindeki dil ve üslubunu yansıtmaktadır. 3 numaralı sayının 214-215 sayfalarında bulunan “İhtiyac-ı Mağfiret”, daha önceleri *Servet-i Fünûn*’da¹⁰⁷ yayımlanmış bir eserdir. Dörtlükler ve bentlerden oluşturulmuş bu eser, mezarlıktaki karamsar bir ortamı anlatmaktadır.

*“Ve her mezara büyük bir serv-nigahbandı,
Bu her mezarı yeşil bir çamin, ya bir servin
Mazallesinde uyutmak, o meyyit-i ecsadi
Uçan sehaib-i rengine kalp edip cevvin,” (s.214)*

1.3.3 Tiyatrolar

Tablo 4: Tiyatroların künyesi

Eser	Yazar	Türü	Yer Aldığı Sayı Bilgisi
Sultan Selim-i Salis	Ali Haydar Emir [Alpagut]	Tefrika- Tarihî	R.R.M., Nr.1 , 1 Mart 1325/ 14 Mart 1909, Dergiye Ek s.1-16. R.R.M., Nr.2 , 1 Nisan 1325/ 14 Nisan 1909, Dergiye ek s.17-32. R.R.M., Nr.3 , 1 Mayıs 1325/ 14 Mayıs 1909, Dergiye ek s.33-48. R.R.M., Nr.3 , 1 Mayıs 1325/ 14 Mayıs 1909, Dergiye Ek s.49-66.
Ne Olur Hatırım İçin	Henri Lavedan / Mütercimi: Faik Sabri [Duran]	Tercüme	R.R.M., Nr.2 , 1 Nisan 1325/ 14 Nisan 1909, s.137-140
Garb Muaşeretinden Bir Sahne	Muharrir:Yok Mütercim: Saffet Nezihi	Tercüme	R.R.M., Nr.3 , 1 Mayıs 1325 (14 Mayıs 1909), s.209-213.
İyi Bir Kismet	Michel Pervons / Mütercimi: Faik Sabri [Duran]	Tercüme	R.R.M., Nr.3 , 1 Mayıs 1325 (14 Mayıs 1909), s.218-224.

¹⁰⁷ *Servet-i Fünûn Mecmuası*, nr. 520, 15 Şubat 1316.

Şâir	İbnürrefik Ahmet Nuri [Sekizinci]	Uyarlama- Komedi	R.R.M., Nr.4, 1 Haziran 1325/ 14 Haziran 1909, Dergiye ek s.1-16.
Yakut	Henri Lavedan / Mütercimi: Faik Sabri [Duran]	Tercüme	R.R.M., Nr.5, 1 Temmuz 1325/ 14Temmuz 1909, s.378-384.
Aralarında	Şahabettin Süleyman	Komedi	R.R.M., Nr.5, 1 Temmuz 1325/ 14Temmuz 1909, Dergiye ek s. 1-11.
Buseler	Octave Feuillet / Mütercimi: İbnürrefik Ahmet Nuri [Sekizinci]	Tercüme- Komedi	R.R.M., Nr.5, 1 Temmuz 1325/ 14Temmuz 1909, Dergiye ek s.12-16.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren geleneksel Türk tiyatrosu yerini yavaş yavaş Batı'nın yeniliğine bırakmaktadır. Gerek tiyatro binalarının açılması gerekse II. Abdülhamit'in kontrollü yönetiminden sonra gelen II. Meşrutiyet ile tiyatronun artması, Türk edebiyatında modern anlamda gelişim için hareketlilik sağlamıştır (And, 2014: 67).

Resimli Roman Mecmuası da II. Meşrutiyet döneminde yayınlanan dergilerinden olduğu için bu hareketlilikte yerini almaktadır. Mecmua da beş tercüme, bir uyarlama, iki yerli tiyatro eseri olmak üzere toplam sekiz tiyatro bulunmaktadır. Bu tiyatro eserlerinden ilki derginin tek tefrika eseri olan Ali Haydar Emir'in kaleme aldığı "Sultan Selim-i Salis"tir. Mecmuanın 3 numaralı sayısına kadar her sayıda yayımlanmış olan bu eser dergiye ek olarak yayımlandığından numaralandırma sistemi 1'den başlamış ve 66. sayfaya kadar devam etmiştir. Toplam olarak beş fasıl, on sekiz temaşadan oluşmaktadır. Fasıl ve temaşa sıralaması şu şekildedir: Fasl-ı Evvel, dört temaşa; Fasl-ı Sani, iki temaşa; Fasl-ı Salis, beş temaşa; Fasl-ı Rabi, üç temaşa; Fasl-ı Hamis, üç temaşa. Tefrika olarak yayımlandığından dolayı bulunduğu sayı sonunda, fasıl ve temaşa sıralaması kesilerek diğer sayıdaki başlangıcı "mabat" ibaresi ile yapılmıştır. İlk sayıda "Tarihî ve Millî Piyes" yazılan bu tiyatro, Sultan III. Selim'in tahtan indirilmesini ve tarihe Kabakçı Mustafa İsyanı olarak geçen olayı konu almaktadır. Ashab-ı Vak'a başlığı ile verilen şahıs kadrosu oldukça geniştir.

Sultan III. Selim'in yanındaki askerlerin, Sultan'ın kurduğu Nizam-ı Cedit ordusunun başarısını kabul edememeleri üzerine alt tabakada bulunan askerleri ve Yeniçeri Ocağı üyelerini kışkırtması sonucu oluşan hengame acımasız bir hâl almış, tebaadakiler üstleri dinlememeye, Sultan'ı destekleyen rütbelileri pusu kurarak

öldürmeye başlamışlardır. Bu işin içine dönemin Şeyhülislam'ı da dâhil olmuş, bu olayın doğruluğu yönünde fetvalar çıkarmıştır:

“Ataullah Efendi – Yeniçeri fırkası Hükümet-i Osmaniye'nin bânî-i hakikisidir; bütün sultan-ı azam hazarâtı onlara hürmet ve ocaklarına riayet edegelmişlerdir. Müessesleri Alaaddin Paşa'yı merhum gibi bir vezir-i âlişandır; Pir-i azam tarikat-ı Hacı Bektaşî Velî mertebesinde bir zât o bünyan-ı rasine dua-han olmuştur. Muazzezdirler, mübecceldirler. Muhteremdirler. Kendilerinden öyle bir cünha-ı sadır olmakla ihtimal edilmeleri caiz olmaz daha onları şeriat ve kanun mahkûm etmemiştir. Bu zat onlara tecavüzat-ı şenia da bulundu. An-ı kast ve bî-gayr hakk-ı seb ve la'n edilen cezasını şer'i mabeyn tayin etmiştir. Efendiyi alın!” (s.8)

Sultan III. Selim'in Rikab-ı Hümayun Kaymakamı olan Musa Paşa da işbirlikçiler arasında olmuştur. Sultan'a yeniçeri ayaklanmasını haber vermemiş, onları desteklemiş, öldürülen üst düzey askerlerin bizzat yakınında bulunmuştur. Hırslı ve tek sevdiği şey para olan Musa Paşa, tahtın IV. Mustafa'ya geçmesini istemektedir:

“Esmâ Sultan — Yukarı taraf ne alemde?”

Musa Paşa — Öyle derin bir uykudaki sarayın içerisinde dönen dolaplardan bile bihaber! Her köşeden tecridine dikkat edilmiştir. Bundan böyle malumatımız olmaksızın bir ses işitmesi mümkün değildir. Cihat-ı sitte, ona doğru açılmış ir göz gibidir; yalnız kendisi uyuyor.” (s.21)

Musa Paşa dâhil IV. Mustafa yanlıları Kabakçı Mustafa isminde yeniçeri çavuşunu Yeniçeri Ağası olarak seçmişler ve idareyi sağlamasını istemişlerdir. Kabakçı'nın nihai hedefi Nizam-ı Cedit Ordusu'nun kapatılmasıdır. Bu yolda Sultan'ı ve önüne çıkanları öldürmektedir:

“Murat Efendi — Ey Yeniçeriler! Padişahımız, bütün arzularını kabul etmeye müheyyadırlar. Bana söyleyin buraya toplanmaktan maksat ne? Melek-i haslet-i hüncarımız size evvel emirde bir cemiyet gönderdi; o cemiyeti Kazancı Mustafa Ağa takip etti. Siz hiçbirine sağlam cevap vermediniz ne istiyorsanız açık söyleyin!”

Kabakçı — Ne istediğimizi pekâlâ biliyorsunuz. Ne ise bir daha söyleyelim: Nizam-ı Cedit'in ref'ini istiyoruz.” (s.22-23)

Yazar, Sultan Selim'in yenilikçi, yumuşak huylu bir padişah olduğunu her fırsatta dile getirmiş, bütün bu ayaklanmanın bundan kaynaklandığını söylemiştir.

Onun yaverlerinden olan Ahmet Efendi'nin son anda kaçıp kurtulmasını istemiş, kendini padişah olarak böyle bir durumda aciz olarak görmüştür:

“Sultan Selim — Sus sus bedbaht! (Gözlerinden öperek) Git, Ahmet! Sen de git kendinizi kurtarınız!

Ahmet Efendi — Hayır padişahım, siz bizim hayatımız, nur-ı aynımızsınız. Sizi bırakıp gidemeyeceğiz; bizi af buyurun. Hayatımızın bir pul değeri yoktur. Lakin sizin sıhhatiniz bütün âlem-i İslam için bir emr-i mukaddestir.

Sultan Selim — Hayır, istemiyorum, işte görüyor musunuz? Bir padişah iki bendesini bile muhafazadan aciz! Böyle padişahın yanından kaçınız, (İsrar ile) mutlaka firar ediniz. Siz benim muradımın çeşm-i iftiharım idiniz, sizi benim elimden alacaklar. Kaçınız, belki kurtulursunuz. (Ahmetler gider)”(s. 26)

Alemdar isimli Ruscuk Ayanı komutanı İstanbul'da olan bu hareketlilik sonrası gizli bir planla İstanbul'a gelip Sultan Selim-i Salis'i kurtarmayı amaçlar. Fakat o, ayaklanmanın içerisinde tahttan indirilmiş, bir odaya kapatılmış III. Selim'in cenazesi ile karşılaşır ve oyun tamamlanır:

“Alemdar — (Baltayı kapıp) Cehennem kapısından daha sağlam değil ya bu meret' (Vurur) Al... Ey saadetli kapı!

(Manzara: Kapı kırılıp yere düşer! Alemdar içeriye hücum eder.. Sultan Selim-i Salis'in kanlı cenazesi üzerine yıkılır; herkesi dehşet istila eder.)” (s.66)

Tercüme tiyatrolardan olan “Ne Olur Hatırım İçin” ve “Yakut” Henri Lavedan'a aittir. Fransızca eserlerin mütercimliğini Faik Sabri yapmıştır. Fransızca ismi “Fais- Le Pour Moi”¹⁰⁸ olan “Ne Olur Hatırım İçin” 2 numaralı sayıda 137-140 sayfalarında bulunan 2 bölümlük kısa bir tiyatrodur. İsimleri verilmeyen Mösyö ve Madam olarak hitap edilen bir çiftin gün içindeki olayı anlatılmıştır. Tiyatronun başında karakterlerin yaşı ve mesleği verilmiştir.

45 yaşında olan Mösyö genç ve güzel karısıyla kahvaltı yapmak için yataklarında beklerler. Fakat karısı kendisinin hasta olduğunu dile getirir. Bu duruma üzülen Mösyö daha önce tanışmış oldukları Mulen isimli genç doktorun onu gelip tedavi etmesini ister. Madam, kendi yatağında, tek başına tedavi olmayacağını söylemesine karşılık Mösyö ısrarlarına devam eder. Kadın buna

¹⁰⁸Eserin orijinaline bağlantısı verilen adresten ulaşılmıştır:
<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=hvd.hn5g72&view=1up&seq=1>

şiddetle karşı çıkar ve reddeder. Mösyö sürekli “ne olur hatırım için” diyerek onu ikna etme gayreti gösterir:

“Mösyö — Ama sen de artık çok oluyorsun. Beni fena halde gücendiriyorsun. Biz senin iyi olman için çalışalım, çabalayalım, her şeyi inceden inceye düşünelim. Nihayet al sana mukabeleten teşekkür. İnsanın her şeyi kendi ruşene bırakacağı geliyor. (Kalkar, hiddetli hiddetli giyinir) Son defa olarak bir daha teklif ediyorum. Doktor Mullen’in yatağında seni muayene etmesine müsaade et...Ne olur, hatırım için...” (s.139)

İlk kısım kadının ikna olması ve doktorun gelmesiyle birlikte Mösyö’nün odadan çıkmasıyla biter. İkinci kısım asıl niyetin belli olduğu ve bu niyet öğrenildikten sonra tiyatronun bittiği kısa bir yerdir. Madam ile Doktor’un ilişkisi vardır ve Madam bütün o reddetmelerini bilerek eşi anlamasın diye doktor sevgilisi ile görüşmek için yapmıştır:

“Kapı kapanarak Mösyönün ayak sesleri uzaklaşır uzaklaşmaz”

Mullen — Ah, sevgilim.

Madam — Oh, meleğim! Nasıl şu kurnazlığıma diyecek var mı?

Mullen — Evet, ama vakit kaybetmeyelim.

“Ve zevç salonda kemal-i istirahatla o günkü gazetenin müstemlekat politikasına ait uzun bir makalesini mütalaa ederken doktor da madamı rahat rahat muayene de devam eder.” (s.140)

“Yakut” ise 5 numaralı sayıda 378-384 sayfalarında bulunmaktadır. Beş kişilik kadroya sahip olan tiyatronun perde yahut bölümleri bulunmamaktadır. İhanet konusu tıpkı bir önceki Henri Lavedan eserinde olduğu gibi bunda da mevcuttur. Pol ve Kler isimli çift evlidir. Akşam yemeği esnasında gelişen sohbet sırasında bir arabacı gelir ve onları bir eve arabalarıyla bıraktığını, daha sonra arabasında bir yakut bulduğunu ve bu yakutun onların olduğunu ısrarla söyler. Pol bunu reddetse de Kler aldatıldığını düşünüp bozuntuya vermeyerek yakut küpenin onun olduğunu söyler. Arabacıya yüklü bir para verdirerek oradan gönderir:

“Arabacı — Nihayet saat altıya doğru gece olurken Madam Mösyöden ayrıldılar, kucaklaştılar... Öpüştüler...” (s.380)

“Kler — Bu... Adama... İki... Yüz... Frank veriniz... He! Anladın mı! Yeter mi?..

Pol — Peki...Peki... İşte...

Cüzdanından iki banknot çıkararak arabacıya verirken elleri de titrer

Arabacı — Oh! Teşekkür ederim, Mösyö! Teşekkür ederim, madam! İki yüz Frank!.. Bunun iyi bir küpe olduğunu anladım idi ya.., ne ise...(..)"(s.381)

Arabacı gittikten sonra çift, Pol'ün bu adamın kendisi olmadığını onun inanmadığını dile getirerek kavga ederler. Arkadaşları Birinyon o esnada evlerini ziyaret eder. Eşine doğum günün de aldığı küpenin kaybolduğunu her yere bakmasına rağmen onu bulamadığını söyler. Olayı anlayan Kler küpenin kendi evlerinin merdivenlerinde düştüğünü söyleyerek küpeyi ona verir ve dostlarını gönderir. Tiyatro Birinyon'un eşi ile Pol'ün onu aldattığını anlayan Kler'in sinirlenmesiyle son bulur:

"Kler — "Misafirin çıktığı kapıya bakarak" Zavallı, zavallı adam...

"Pol'e bakmaksızın odasına teveccüh eder, kapısını açar ve şiddetle kapar içeriden iki defa anahtarla kilitler"

Pol (Yalnız, içini çekerek) Tamam!.. " (s.384)

"Garb Muaşeretinden Bir Sahne", Safvet Nezihî'nin mütercimliğini yaptığı tiyatrodur. Tiyatronun başına "Fransızcadan" ibaresi eklemiş fakat hangi yazardan alındığı yazılmamıştır. Eserde bulunan kişi isimleri Fransızca olduğundan dolayı eser uyarılma olarak değil tercüme olarak incelenmektedir. Tek fasıldan oluşan tiyatro, dört kişilik bir şahıs kadrosuna sahiptir. Mecmuanın 3 numaralı sayısının 209-213 sayfalarında bulunmaktadır. Yazar, tiyatronun başında boşanma ile alakalı Batı'da nasıl olduğuna dair bir tiyatro olduğuna değinmiştir:

"(Garpta talak çareleri nasıl tehiye olunur! Zevç ü zevcedeki muhabbet-i müteakabile)" (s.209)

Mösyö ve Madam Van der Hop evli bir çifttir. Mösyö, ressam arkadaşı Alber Manga'nın resimhanesine gider ve burayı onun için birkaç saatliğine boşaltmasını ister. Çünkü burada Zizi adında bir kadınla buluşacaktır:

"Van der Hop — Bravo, pek doğru. Bunu düşündüm. Dostluğuna itimadım var. O güzel kadına burasını haber verdim. Nihayet sıkılarak kabul etti. Bugün saat dörtte burada bulunacak. İki üç saat kadar resimhâneni bana terk edeceksin. İşte o kadar..."

Alber Manga — Ne yapayım böyle bir hizmet reddedilmez ki...Zaten iki üç saatlik bir işim vardı. Belki o işimi bitirdikten sonra size de uğrarım." (s.210)

Alber Manga resimhanesinden çıktıktan bir süre sonra resimhanenin telefonu çalar ve arayan kişinin karısı olduğunu anlar. Telefondaki ses mösyöyü Alber Manga zannederek onunla konuşur. Kocasından boşanabilmek için Zizi

isminde bir kadınla anlaştığını, bu kadının onunla buluştuğunda onları suçüstü yapıp kendine delil oluşturacağından bahseder. Mösyö Van der Hop bu duruma sinirlenir ve karşı bir tuzak kurar:

“Mösyö Van der Hop — (Alber Manga’nın sedasını taklit ederek telefona) Zevcinizle Matmazel Zizi’nin bugün nerede buluşacaklarını biliyor musunuz?

Madam Van der Hop — Hayır, bilmiyorum. Kendini henüz görmedim. (...)

Mösyö Van der Hop — Pek güzel, pek güzel latif. Fakat bunun hakkında uzun uzadıya görüşmek lazım. Saat yedi buçuğa doğru resimhaneme uğrayabilir misiniz?

Madam Van der Hop — (Telefonla) Şimdi evden çıkıyorum. Bir iki yere uğrayacağım. Sonra da terzime gidip prova ettireceğim. Saat yedi buçukta mutlaka orada bulunurum. Ah! Bu planımın neticesini düşündükçe gülmekten bayılıyorum.” (s.212)

Zizi resimhaneye gelir ve Mösyö her şeyi bildiğini onunla bir anlaşma yapmasını elli lira karşılığında karısına bir şey söylememesini ve çıkıp gitmesini teklif eder. Zizi teklifi kabul eder ve çıkar. Mösyö resimhanede tek başına söylenir, kızar. Bir süre sonra saate bakar ve çıkar. Tiyatro burada son bulur:

“Van der Hop — Vakit de geçiyor. Bu talak yorgunluğunu geçirdikten sonra bir iki kadeh soğuk şampanya içmek lazım...”

(Mösyö Van der Hop başını sallayarak mesrur, münşerih bir halde resimhaneden dışarıya fırlar.)” (s.213)

“İyi Bir Kısmet” isimli tiyatro ise Michel Pervons’a aittir. Fransızcadan mütercimliğini Faik Sabri yapmıştır. 3 numaralı sayının 218-224 sayfalarında yer almaktadır. Perde, bölüm, fasıl gibi başlık bulunmamakta, iki şahısın tanıtımı yapıp tiyatro başlamaktadır. İziur ve Lorin eskiden evlenmiş ve boşanmış çifttir. İzidur bir köyde noterlik yapar, Lorin Paris’te parmakla gösterilen bir hayat kadınıdır. Bir gün İzidur Paris’e gider ve Lorin ile orada karşılaşır. Lorin kendini zengin bir kont ile evli olarak tanıtır. Aralarında sohbet ederler Lorin onu kendi evine davet eder:

“Lorin — Oh, aklıma bir şey geldi... Bu akşam onları sat... Seni yemeğe davet ediyorum. Sen yalnız başına geleceksin. Sekiz sene sonra bir leyl-i zıfaf pek eğlenceli olacak...”

İzidur — “Şaşıracak” Senin evinde mi?” (s.219)

Eve gittikten sonra bir şeyler içip sohbet ederler. Sohbet esnasında Lorin cesur bir şekilde İzidur’a yaklaşır. İzidur bu durumu idrak edemez ve uzak durmaya çalışır. Lorin ona aslında evli olmadığını açıklar:

“İzidur — “Büsbütün çığırından çıkıp onu takip ederek”.. Nedir söyle?

Lorin — Koca aptal... Uydurma bir isim. Ne olacak?

İzidur — O halde sen?...

Lorin — Ben meşhur bir aşüfteyim... Benim ruhum zizim... İstersen kokotum diyeyim nasıl istersen öyle olsun, keyfin bilir.” (s.223)

Bu itirafı duyan İzidur mutlu olur ve davranışları rahatlayarak Lorin’e yaklaşır ve cinsel birliktelik yaşarlar. Ertesi sabah İzidur sessizce kalkar şömine üzerine bir lira koyar ve çıkar. Lorin uyuyor numarası yaptığı için İzidur gittikten sonra gözlerini açar hizmetçisine seslenerek bu bir liranın etrafını elmasla süsleyerek broş yapmasını ister. Tiyatro son bulur.

“Şâir”, İbnürrefik Ahmet Nuri’nin Cher Maitre isimli eserden uyarladığı tiyatrodur. İbnürrefik Ahmet Nuri [Sekizinci], küçük yaşlardan itibaren tiyatroya merak salmış, arkadaşlarıyla beraber pek çok yazarın oyunlarını kurdukları mahalle tiyatrosuyla oynatmış, meşrutiyet sonrası yer yer kendisi de sahneye çıkmış, tiyatroya önem vermiş bir isim olarak Türk edebiyatında yer almıştır (Uçman, 2019: 490). “Şâir” de onun *Resimli Roman*’da yayımlanan eseridir. “1 perdelik mudhike” notu ile 4 numaralı sayıya ek olarak 1-11 sayfalarında yayınlanmıştır. Tiyatro on üç perdeden oluşmaktadır. Oyunun sahnelendiği hem oynayanların ismine yer verilmesinden hem de verdiği sahnelenme bilgisinden anlaşılmaktadır:

“*Milli Osmanlı tiyatrosu Heveskâran Cemiyeti tarafından mükerreren mevki-i temaşaya konulup rağbet-i umumiyeyi kazanmıştır.*” (s.1)

Bir şairin evinde rahatsız edilmeyip çalışmak istemesi üzerine, bunun zıttı olayların başına gelmesini anlatan bir komedidir. Şair, yardımcısı Himmet’ten her kim gelirse gelsin içeriye kimseyi almamasını ister. Buna karşılık Himmet bunu anlamaz ve sırayla o gün gelen insanları içeri alır. İlk olarak kendini Andelip olarak tanıtan ve meslektaş olduğunu söyleyen kişi gelir. Şair ile ortak bir eser yazmak ister fakat eserin ne türde olduğu, ne konuda olacağı hakkında bir bilgisi yoktur. Şâir, Andelip’ten kurtulmaya çalışsa da bu mümkün olmaz. En sonun da yaşanan karmaşaya karşılık Şair, Andelip’e haber vereceğini söyleyerek onu gönderir:

“Şâir — (Boğulurcasına bir hâlde hayret ü hiddet ile karışık bir sükutla) A!!!... Siz... Benim.. Yanlış mı!... (Andelip’i gayet ihtiyatla kapıya doğru iterek)

Pekâlâ!... Olur. Olur. Fakat bugün pek acele işim var... Sonra biz size haber göndeririz... Şimdi siz teşrif ediniz de beyim..” (s.8)

Andelip’in ardından bu sefer kadın konukları gelir. Nesibe, ebeler hakkında yazı yazmak ve bunu yayınlamak isteyen bir kadındır. Dadısının da sesinin güzel olduğunu iddia etmektedir. Ebeler hakkında yazdığı yazıyı yayınlamak isteyen Nesibe ile bunu beğenmeyen Şair konuşurlar. Şair onları göndermek için yazıyı yayınlatacağını söyler:

“Nesime — (Okuyarak) “Bunca kahraman hareketi, bunca ahrarameti kim doğurdu?... Kadınlar. Kim doğurttu?... Ebeler. Biz ebelere medyun şükranız. Âlem-i medeniyet her an, her lahza ebeleri ağuş-ı himayesine almalı. İnsaniyet ebeleri kucağında taşımalı.” İşte bu kadar imza: Nesime.” (s.10)

“Nesime — Erkek misafir mi geliyor?

Şâir — Evet, evet. Onunla mühim bir işimiz var da... Ben sizin tavsiyenamelerinizi yazarım. Siz bir adam gönderip aldırınız.” (s.12)

Üçüncü misafir olarak Şâir’in arkadaşı Himmet gelir. Fakat onun da Şâir’den isteği vardır. II. Meşrutiyet’in ilanı ile herkesin tiyatro yazdığını onun da yedi dakikada tiyatro yazdığını ve aklında düşündüğü bu oyunu Şâir’in yazmasını istemektedir:

“Suudi — (Gezinerek) Resmîyeti bırakalım.. Sen sabahçı şairlerden olduğun için vâkıâ sabahları seni bulmak, görmek adet olduğunu bilir isem de.. Deminden tıraş olurken düşündüm, taşındım. İlan-ı hürriyetten beri herkes tiyatro merakına düştü. Kimi oynuyor. Kimi yazıyor. Biz ne duralım? Dedim. Hemen bana bir tiyatro piyesi yazıvermek fikri geliverdi. (...)”

Şâir — Fakat ben...

Suudi — (Şairin sözünü kesip masanın etrafında dolaşarak) Bu mükemmel bir piyestir. Zihnimde hepsi tamam. Yedi dakika içinde baştan ayağa kadar yaptım. Görüyorsun ya, ne kadar süratle çalışıyorum! Değil mi he?... (...)” (s.12)

Bir süre uğraştıktan sonra Suudi’yi de göndermiştir. Herkes gittikten sonra Himmet’i çağırıp azarlar. Himmet’e her kim gelirse alma dediğini söyler. Himmet bunu “Hekim gelirse alma” olarak anlamıştır. Kavga ederek bölüm biter.

“Buseler” mütercimliğini İbnürrefik Ahmet Nuri’nin yaptığı tiyatrodur. Octave Feuillet’in yazarı olduğu bu oyun 5 numaralı sayının dergiye ek olarak 12-16 sayfalarında yer almaktadır. Dört meclisten oluşan bu eser, aynı zamanda oynandığına dair not ile yayınlanmıştır. Tiyatronun son sayfasında konuşma

sırasında kesildiği için tiyatronun devamının olduğu, sayfaların yırtılmış veya koparılmış olabileceği tarafımızca düşünülmekte bundan dolayı değerlendirme olan sayfalar üzerinden yapılmaktadır. Ayrıca yazar, mütercim notuyla oyunun adının değiştiğini belirtmiştir:

“Bu oyun Osmanlı Tiyatrosu’nda Henri’nin İzdivacı namıyla oynanmıştır. Zira Anadol ismi Anadolu’ya benziyor denerek sansür tarafından Henri ismine tahvil edildiği gibi buse sözü de bilmem niçin yasak edildiğinden palmacboriye kitabının ismi Henri’nin İzdivacı olmuş idi.” (s.12)

Ameli ve Juliet teyze yeğendir. Anadol isminde bir komşuları onlara geleceğine dair bir kart göndermiştir. Juliet bunun teyzenin yüz vermesinden dolayı olduğunu söylemektedir. Teyzesi de Juliet’in Anadol’dan hoşlandığını ima etmektedir. Teyze yeğen Anadol’a geldiğinde yüz vermeyerek onun bir daha gelmemesini sağlamak isterler. Fakat Ameli, Juliet’in Anadol’dan hoşlandığını düşündüğü için onların içten içe arasını yapmak niyetindedir.

“Ameli — (Juliet’in arkasından bakarak) Ah! Benim mini mini yosma yeğenim!... (...) Mösyö Anadol Dubovison emsalsiz bir koca olmak için o saf matlubeyi haiz bir delikanlı görünüyor bu bir nadir fırsattır ki kaçırmaya gelmez. Sizi birbirinizle birleştirmek tasvirimi faale çıkarmak için nazar-ı dikkatimi celp eden bir nokta bana cesaret veriyor. Bu da senin bir kıskanç gibi söz söylememek ve hareket etmendir... (...)” (s.15)

Anadol ise evlenmek isteyen bir erkektir. Onun için Ameli ya da Juliet önemli değildir. Önemli olan ikisinden biriyle evlenip kışa evli olarak girmektir:

“Otuz yaşında yirmilik serbestlik değil yalnızlıktır. Hatta ben kendi kendime vadettim. Yemin ettim ki. Bu gelecek koca kış mevsiminin buz gibi havalarından evvel ev bark sahibi olayım.. Hem de olacağım!..” (s.16)

Kadınlar, Anadol eve geldiğinde ona yüz vermezler. Anadol bu durumu garipser. İkisinden birini kesin olarak seçmek ister işaretler belirler fakat bu işaretlerde teyze yeğen beraber hareket eder yine karar veremez. Oyun böyle bir ikilemdeyken biter.

“Aralarında” isimli oyun Şahabettin Süleyman’a aittir. Şahabettin Süleyman, Fecr-i Âti’nin kurulmasına öncülük etmiş, Balkan Savaşları sırasında millî duyguları ağır basmış ve Türk Ocağı’na katılmış *Çıkmaz Sokak* oyunuyla tanınan bir yazardır (Altınkaynak, 2008: 639). *Resimli Roman Mecmuası*’nda da tiyatro eseri yayımlanmıştır. “Aralarında”, 5 numaralı sayıda dergiye ek olarak 1-

11 sayfalarında bulunmaktadır. Sekiz meclisten oluşan oyun, Talat Bey'e ithaf edilmiş 1 perdelik komedidir.

Reşit Bey kendinden küçük Nermin isminde bir hanım ile evlenmiştir ve ona âşıktır. Karısı Nermin sivri dilli, huzursuzluk çıkartan, genç olduğu için Reşit Bey'den her şeyi yapmasını mübah gören bir kadındır. Reşit Bey'in Kerime Hanım ve Fatin Bey isimde kardeşleri ile beraber yaşamaktadır. Kerime Hanım ile Nermin Hanım kavga etmiş Fatin Bey'de bu durumu Reşit Bey'e bildirmek istemiştir. Fatin, Reşit'e karısının sürekli ileri gittiğini dile getirirse de bir türlü Reşit'i inandıramaz:

“Fatin — “İstikrah eden bir sesle” Rica ederim şiiriyet ve tafsilâfı bırakınız.. “Müteellimane” Biraz da bizim izzet-i nefsimizi düşününüz.. Hemşirem ayrı yemek yer.. Çünkü kadınız hanımefendi öyle tenasüp etmiştir. Hemşirem sizinle görüşmek hakkına malik değildir. Çünkü emriniz, maşukaneniz, hatta şiir-i hayatınız hanımız böyle istiyor.. Siz hemşiremin odasına hırsızca, ayda bir girersiniz! Hizmetçilere yalvararak, istirham ederek girersiniz, çıktığınız zaman kalbinizde bir korku, bir telaş vardır.. Ve zevcenizin gözlerinde bir serhat bulunup bulunmadığını istikşaf için günlerce korka korka o gözlere bakarsınız, ve sonra bize ve kendinize yalan söyleyen bir sesle “Hanım şımarık bir çocuktur” dersiniz. Böyle her şeyi uyuttum zannedersiniz “Ayağa kalkarak hiddetli” artık yetişir.. “Kapıya doğru ilerleyerek” o şımarık çocukcağızla siz kalınız!. Bütün saha-ı mahzuziyetiniz açıktır.” (s.3)

Fatin Bey ablası Kerime Hanım ile evi terk etmek isterler. Kerime Hanım son bir kez Reşit Bey ile görüşmek ister. Ona durumu anlatmaya çalışır. Fakat Reşit Bey'in gözü karısına o derece tutulmuştur ki hiçbir şeyi görmez karısının yaptıklarını hayatına gelmiş bir eğlence, hareket olarak sayar. Kerime Hanımla gizli görüşme yapan Reşit Bey'in odasına bu sırada Nermin Hanım gelir. Burada da Nermin Hanım ile kavga ederler. Yanında kavga olmasına rağmen Reşit Bey karısının yaptıklarını görmeyi reddeder:

“Nermin — “Kocasına hücum ile” Hain, melun sana ben ne tembih ettim...

Reşit — “Korkak ve mütehayyir” Şey.. Karıcığım.

Kerime — “Mütecaviz” Ne hakkınız var, ki ne tembih edeceksiniz!...

Nermin — “Pür hiddet ve nefret” Hanım, hâlâ lakırdı söylüyor musun?..

“Manidar” Bahusus... Evde oturmak hakkına bile...

Kerime — “Tedâfüî bir tavırla” Rica ederim siz kim oluyorsunuz?

Reşit — Bana bakınız... Çocuklar...

Nermin — “Kocasına” Sen sussana miskin!.” (s.8)

Kavga ağız dalaşı şeklinde devam eder. Fatin Bey gelerek o da olaya müdahil olur. Nermin Hanım kocasına kardeşlerinin evden gitmesini ister. Kerime Hanım’da kendi kardeşinin evinde olduğunu söyleyerek reddeder. Nermin Hanım haksız duruma düştüğünü anladığında panikler ve bayılma numarası yapar fakat bu numaraya Reşit Bey haricinde kimse inanmaz. Son sahnede artık Kerime ve Fatin gitme kararı alır ve evi terk ederler. Kardeşleri gitmesine rağmen Reşit Bey karısının durumunu sorar ve oyun biter:

“Reşit — Kerime, rica ederim, Kerime..

Kerime — Sizin hiç faale çıkamayacak merhametinize muhtaç değiliz.. Anlamıyorsunuz.. Sevgili kadın – yılanınızla bahtiyar olunuz..

Reşit — “Mülayim bir hiddetle” Fakat, rica ederim.. Bu kadar ilerlemeyiniz.. İşte hastadır, bakınız..

Fatin — “Kerime’nin elinden çekerek” Bırak şu bunağı.. Bırak, şu hasta budalayı..

“Çıkarlar” Reşit sahnenin önüne kadar gelir.. Sersem saf-dil bir vaziyetle yüzünü şişirerek “Of” der.. Sonra gider. Zili çalar. Asabiyetle çalar. Mahver görünür..

Reşit — Hanım nasıl?..” (s.11)

Mecmuada bulunan tiyatrolardan biri olan “Sultan Selim-i Salis” tek tarihî oyundur. “Ne Olur Hatırım İçin”, “Garb Muaşeretinden Bir Sahne”, “Yakut” güldürücü öğeler barındırarak ihanet temasını ele almıştır. “Buseler”, “Aralarında” ve “Şair” komedi türünde yazılmış oyunlardır. Ayrıca bu eserler sahne, dekor, şahıs kadrosu olarak oynanmak için yazılmış oyunlardır. “İyi Bir Kısmet” ise kadın erkek ilişkisi üzerine kurulu bir eserdir. “Sultan Selim-i Salis” haricinde oyunlarda kadın-erkek ilişkileri ön plandadır. Tercüme eserlerde bu tema ihanet üzerine kuruluyken, millî eserlerde daha çok kavga ile güldürmek amaçlanmıştır. Şair oyununda diğerlerinden farklı olarak II. Meşrutiyet döneminde artan mevcut eser sayısı eserlerin kalitesinin düştüğünü belirten, her önüne gelenin eser yazdığını ima eden eleştirel bir oyun olmuştur. Tercüme eserlerin hepsi Fransızcadan çevrilmiş, uyarlanmıştır.

1.3.4 Şiirler

Tablo 5: Şiirlerin künyesi

Eser	Yazar	Yer Aldığı Sayı Bilgisi
Baş Ucunda	Cenap Şahabettin	R.R.M., Nr.1 , 1 Mart 1325/ 14 Mart 1909, s. 52
Ne Zaman?	Mehmet Emin [Yurdakul]	R.R.M., Nr.1 , 1 Mart 1325/ 14 Mart 1909, s. 64
Temenni-i Bahar	Recaizade Mahmut Ekrem	R.R.M., Nr.2 , 1 Nisan 1325/ 14 Nisan 1909, s.120
“Tayf-ı Girîzan”dan Bir Parça	Faik Ali [Ozansoy]	R.R.M., Nr.2 , 1 Nisan 1325/ 14 Nisan 1909, s.136
İhtiyar Kayıkçı	Tahsin Nahit	R.R.M., Nr.2 , 1 Nisan 1325/ 14 Nisan 1909, s.141
Bir Ümid	Hamdullah Suphi [Tanrıöver]	R.R.M., Nr.2 , 1 Nisan 1325/ 14 Nisan 1909, s.146
Leyal-ı Sâhriyet	Celal Sahir [Erozan]	R.R.M., Nr.4 , 1 Haziran 1325/ 14 Haziran 1909, s.302

Batı edebiyatı ürünlerinin Türk edebiyatına girmesiyle gelenekselin yanında modern anlamda şiirler de görülmeye başlamıştır. Tanzimat, Servet-i Fünûn, Fecr-i Âti gibi dönemlerde şiir anlayışları değişmiş, dönemin şairleri tartışmalar içinde canlı bir edebî ortam yaratmıştır. Sansürün kısa dönem de olsa II. Meşrutiyet’te rahatlaması, şairler açısından da olumlu karşılanmış, şiirlerini tekrar yazıp yayımlamışlardır. Nitekim bu dönemin ürünü olan *Resimli Roman Mecmuası* da şiir türüne yer vermiştir.

Mecmuada, yedi şiir bulunmaktadır. Bunlardan ilki Cenap Şahabettin’e ait “Baş Ucunda” isimli şiirdir. Cenap Şahabettin, Servet-i Fünûn şiirinde Tevfik Fikret ile beraber önemli yer edinmiş, şiirlerinde sembolizm, aşk, tabiat gibi konuları başarılı bir şekilde kullanmış bir şair ve nâsirdir (Akyüz, 2016: 99-101). Mecmuanın 1 numaralı sayısının 52. sayfasında yer alan “Baş Ucunda”, uykuda olan bir kadına yazılmış bir şiirdir. *Resimli Roman Mecmuası*’nda şiirin bulunduğu sayfada Resim 16’da uyuyan kadın tasviri de verilmiştir. Dil ve üslup olarak kapalı, imgeli bir anlatımı olan şiir Cenap Şahabettin’in şiir anlayışını yansıtmaktadır. Aruzun Mefâilün / Feilâtün / Mefâilün / Feilün kalıbıyla yazılmış şiir bentlerden oluşmaktadır.

*“Bu lâne-i seher-âgîn içinde bir duhter -kadın dilindeki bir infi’âl gibi
Ki hem görünmemek ister hem inkişâf eyler.
Yarım açık yatıyor şûh bir hayâl gibi,
Derin derin uyuyor bir huzur-ı bal gibi!” (s.52)*

“Ne Zaman?” şiiri, Mehmet Emin’e aittir. Mehmet Emin; millî, Türkçü şiirleri ile ön plana çıkmış, özellikle II. Meşrutiyet sonrasında takip eden Birinci Dünya Savaşı yıllarında tanınırlığını arttırmış bir şairdir (Tansel, 1969: XV). “Ne Zaman?” *Resimli Roman Mecmuası*’nın 1 numaralı sayısının 64. sayfasında yer almaktadır. Şiirde, “Rasim Haşmet Bey’e” ithafıyla, “Rus- Japon Muharebesi sırasında yazılmıştır.” dipnotu bulunmaktadır. Sade bir dil ile yazılmıştır. Bilginin bir silah olduğunu ve cehalete baş eğdirdiğini dile getiren Mehmet Emin; hukuku, sanatı ve medeniyeti onlara zıt kavramlara karşı haklı çıkararak övmüş ve bunlar üzerinden yola çıkarak çağdaş insanın taşıması gereken bilinci fark ettirmeye gayret göstermiştir. Siyasî bir eleştiri içeren şiirde medeniyetin gelmesiyle barış düzeninin olacağı düşünülen dünyada insanın değişmediği yine aynı açgözlülükle ülkelere saldırmaya devam ettiği Rusya üzerinden verilmiştir:

“(Biraz daha bekleyiniz!...) ”

Peki peki ne zaman?... ”

Tama’ yine eski tama’, vicdan yine o vicdan;

Asrın yine felsefesi birbirini yemektir!... ”

Recaizade Mahmut Ekrem’e ait olan “Temenni-i Bahar”, mecmuanın 2 numaralı sayısının 120. sayfasında yer almaktadır. Recaizade Mahmut Ekrem, Evkaf ve Maarif nazırlıklarında çalışmış, gazetecilik ve öğretmenlik yapmasının yanında edebî türde eserler vermiş, yeni şiiri ve bu şiirlerin öncülüğünü yapması düşüncesiyle pek çok insanı bu noktada hemfikir yapmış bir şairdir (Enginün, 2014: 490). “Temenni-i Bahar”, Recaizade’nin daha önce *Servet-i Fünûn*’da¹⁰⁹ tablo altı şiir olarak yayımladığı şiiridir. 1313 yılına ait 329 numaralı sayının kapağında tablo altı şiir olarak oluşturulmuş ve “Bahâr-ı Bî-Karâr” ismi ile yayınlanmıştır (Erbay, 2019: 221). *Resimli Roman Mecmuası*’nda bulunan şiir ile *Servet-i Fünûn*’da yayımlanan şiirin birkaç kelimesi farklı olmakla beraber şiir bütünsel olarak aynıdır. *Servet-i Fünûn*’da çiçeklerle bezenmiş bir resim üzerine yapılan bu resimde bahar teması işlenmiş, baharın gelişi tasvirler yapılarak beklenmiştir.

¹⁰⁹ *Servet-i Fünûn Mecmuası*, nr. 329, 19 Haziran 1313.

“Gün maî, deniz yeşil, serâpâ

Hem reng-i behişt olup sahrâ,

Sevdalı gönüllerin penâhı

Orman yine sâye-dâr olaydı..

Âlemde yine bahar olaydı!...”

Hamdullah Suphi'nin *Resimli Roman Mecmuası*'nda yayınladığı “Pembe Kurdelalar” isimli hikâyesinin arasında dizgi hatası olarak düşündüğümüz bir yerde hikâye bölünerek “Bir Ümid” isimli şiirine yer verilmiştir. Mecmuanın 2 numaralı sayısının 146. sayfasında yer alan bu şiir ızdırap içinde sevgilisine olan aşkını anlatan şairin, bu ızdıraptan zevk almasını aktarır. Bütün bu anlatış şekilleri ve konun işlenişi bize bu şiirin o dönemin şiir anlayışını ve dilini yansıttığı görülmektedir.

“Acı bir yâdı nakl eder, uzatır

Mevt-i sevdâma diktiğim bu çiçek

Her bahar böyle inkişâf ederek

Bir garâm-ı fenayî tazeletir.”

Faik Ali'e ait mecmuanın 2 numaralı sayının 136. sayfasında “Tayf-ı Girîzan”dan Bir Parça” isimli şiir yer almaktadır. “Tayf-ı Girîzan”, Faik Ali'nin *Resimli Roman Mecmuası* da dâhil olmak üzere pek çok dergide yayımladığı uzun bir manzume olma özelliği göstermektedir.

“Fikrimde kible-i takdisinde

Hep o sîmâ-yı hayali görünür;

Ve onun ruh-ı meallisinde

İhtirâm eylediğim hüsnündür...” (s.136)

Celal Sahir'in de mecmuada bir eseri bulunmaktadır. 4 numaralı sayıda yer alan “Leyal-i Sâhiriyyet”, “14 Kanun-ı Evvel 1322,” notu düşülerek yazılmış bir şiirdir. Şiirin sâhiriyyeti araması, şairin gece yazmış olması ile bağlantılıdır. 2 dörtlük 2 üçlük olarak yazılan şiir sone nazım şeklindedir. Gece uykuyu aramaya şiir yazan şair, onu sevgilisi gibi ararve bulmaya çalışır.

“— Lâkin bilir misin bunu bilmem, ki sevgilim

— Rüyâda sen benimle ederken müşâfefe

Ben burda aynı leyle-i hicrânı pek elîm”

Mecmuada, Tahsin Nahit’e ait bir şiir bulunmaktadır. 2 numaralı sayının 141. sayfasında bulunan ve Safvet Nezihi’ye ithaf edilen “İhtiyar Kayıkçı” şiirinde şair, sadece kayığı ve kulübesi olan ve yaşamını kayıkçılık ile geçiren bir ihtiyarın ömrünü anlatır. Şair burada insan ile duygularını sembollerle vermiştir. Kayığı küçük bir tahta olarak tasvir eden Nahit, kayığın onun üstünde yer almasını vefa olarak nitelendirmiş ve denize açılması ile ufkunun açılmasını özdeşleştirmiştir. Kayıkçı, insan; kayık da onun hisleridir. İnsanlar hırçın dalgalı anlarda bile duygularını zapt etmeye çalışırlar. Dalgaları sonu gelmeyen kahra benzeten Nahit, onları aştığını ve ümide koştuğunu dile getirerek büyüleyici sözler içinde fenalıklar aradığını aktarmıştır. Bu durum, Nahit’in kalabalıklardan kaçındığını, huzuru yalnızlıkta bulduğunu ve beşeriyetin içinde fenalıkların var olduğunu fakat bunlardan kaçınmak için ümitli olma hissinden vazgeçmediğini düşündürmektedir.

“Ah! Lakin bu ihtiyar bence

Âlemin bir küçük numunesidir;

Beşeriyette hisse baziçe

Bir küçük, tahtadan kayık gibidir.” (s.141)

Mecmuadaki şiirler, şairlerin yaşadıkları dönem ve içinde bulundukları edebî anlayışa göre incelendiğinde, Fecr-i Âti Topluluğu şairlerinin hâkim olduğu ve şiirlerin gerek dil ve üslup gerekse tema bakımından topluluğun anlayışına uygun şekilde yazıldığı görülmektedir. “Temenni-i Bahar”, “İhtiyar Kayıkçı”, “Leyal-ı Sâhriyet”, şiirlerinde tabiata ait unsurlar işlenmiştir. Özellikle Tahsin Nahit’in şiirlerinde “Kamer” üzerinde durulmuştur. “Ne Zaman?” şiiri ise tarihî bir konu üzerinde karşılaştırma yapan sosyal konulu bir şiirdir.

1.3.5. Edebî Sohbetler

“Kîlûkâl-i Edebî” başlığı ile derginin 2 sayısında pek çok önemli şahsiyetin sözlerine yer verilmiştir. Mecmuanın 1 numaralı sayısının 74. sayfasında ve 5 numaralı sayısının 384. sayfasında bulunan bu bölümde toplam dokuz farklı şahsiyetin on dört sözüne yer verilmiştir. Bu şahsiyetler: Catule Mendes, Mehmet Rauf, Hippolyte Taine, Paul Bourget, Fikret, Hüseyin Cahit, Abdülhak Hamit gibi isimlerdir. İsimleri mevcut olup kimlikleri tespit edilemeyen şahsiyetler de mevcuttur. Bunlar: Muallim Vâic, Keza, Müessisi gibi isimlerdir. Bu bölümün ana yazarı İlyas Macit’tir. Bundan dolayı “Müessis”in İlyas Macit olduğu düşünülmektedir.

“İki Fehim Pür Fehm Arasında” yazarı belirtilmemiş, başlık altına iki adamın fotoğrafı verilmiş ve bu fotoğraf üzerinden konuşma çizgileri ile konuşma oluşturulmuş bir yazıdır. Sedat Nuri’nin “Hastadan Saadete Mektup” başlıklı yazısı ise resim altına bir paragraflık yazı ile oluşturulmuş bir bölümdür. Burada sekiz resim verilmiştir. Kız kardeşine mektup yazan bir kadın, ona evlenmek için talip olan yedi erkeğin özelliklerini anlatmıştır. Her talibe uygun resim paragrafın başına yerleştirilmiştir. “Ninni” isimli yazı ise İlyas Macit’in Safvet Nezihi’ye ithaf ettiği sevgilisiyle oturup şiir okuduğu ve bundan çok hoşlandığını anlattığı kısa bir yazıdır.

1.4 Edebiyat Dışı Diğer Metinler

1.4.1 İlanlar

Resimli Roman Mecmuası’nın 1 ve 3 numaralı sayılarında “Şerâit-i İştirâ” başlığıyla mecmuanın satın alma şartları anlatılmıştır. Bu başlık altında kısa bir mecmua tanıtımına yer verilmiş, abonelik ücretleri ve şartlarına değinilmiştir. Yine 1 numaralı sayıda “İlan” başlığı ile hikâye yarışması için bir ilan verilmiştir. Bu ilanda yarışmanın koşulları, hikâyeyi seçecek üyeler, yarışmanın ödülleri gibi konular yer almıştır.

1.4.2 Reklamlar

Dergi de pek çok reklama yer verilmiştir. “Hayren” isimli İngiliz kıyafet mağazasına ait reklam, incelenen 5 sayının son sayfasında yer almıştır. 1 numaralı sayıda Baker; 3 numaralı sayıda Osmanlı Gülizar Mağazası, Pertev Şurubu, Selanik Bankası, Kemal-i Müshil Şekeri, Mairenen Kebir Elbise Mağazası; 5 numaralı sayıda Lizoform gibi mağaza, banka, ilaç reklamlarına yer verilmiştir.

1.4.3 Tanıtımlar

Bu başlık altında ele alınan tanıtımlar dergi ve eser tanıtımlarıdır. Mecmuanın belirli sayılarında yer alan bu tanıtımlar ele alınan içerik hakkında bilgilerle satış teşviki amaçlanmıştır. 1 ve 3 numaralı sayıda *Musavver Muhit* mecmuasının tanıtımına yer vermiştir. Yine aynı sayılarda *Resimli Roman Mecmuası* ve 2 numaralı sayısının mündericâtı tanıtılmıştır. Ayrıca “Sultan Selim-i Salis” piyesinin tanıtımı da yer almaktadır.

1.4.4 Resimler ve Fotoğraflar

Döneminde yayınlanan ve isminde geçen “resim” kelimesini temsil eden pek çok resme mecmuada yer verilmiştir. Derginin her sayısında yaklaşık elli resim bulunmaktadır. Edebi eserin bulundukları sayfalarda edebî eserlerle bağlantılı

olarak oluşturulmuşlardır. Dergiye ek olarak verilen tiyatrolarda resim kullanılmamıştır. Resimleri, Sami Bey yapmıştır. Gölge ismiyle jest ve mimiklerin ifade ile gösterildiği ve altlarında da açıklamaların yapıldığı fotoğraflar 1 ve 2 numaralı sayıda yer almıştır. Bunlardan hariç Hüseyin Rahmi [GÜRPINAR], Recaizade Mahmut Ekrem, Safvet Nezihi, Faik Ali [OZANSOY], Hamdullah Suphi [TANRIÖVER], Celal Sahir [EROZAN], Mehmet Rauf ve İlyas Macit'in bazı eserlerinin üzerinde kişilerin fotoğrafları yer almıştır.

SONUÇ

Tanzimat Dönemi'nde ortaya çıkan gazete ve dergi faaliyetleri II Meşrutiyet ile birlikte yüksek bir noktaya çıkmıştır. II. Meşrutiyet'in ilanıyla II. Abdülhamit'in kontrollü sansür uygulamasına maruz kalanlar tarafından sevinç ve heyecan ile karşılanmıştır. İkinci kez ilan edilen meşrutiyet, aydınlara kültür ve donanımlarını gösterebilecekleri siyasî, edebî, felsefî, mizahî vb. konuları rahat aktarabilecekleri bir ortamı yeniden hazırlamıştır. Aydınlarla, edebî şahsiyetler ile okurlar arasındaki köprü görevini ise gazete ve dergiler üstlenmiştir.

Bu dönemde modern sayılan matbaanın da Osmanlı'da olmasıyla gazete ve dergilerin sayısında hızlı bir artış yaşanmıştır. İşte böyle bir dönem içerisinde çıkarılan dergilerden birisi de bu çalışmada incelemiş olan *Resimli Roman Mecmuası*'dır. Mecmua, Meşrutiyet'in ilanından sekiz ay sonra 1 Mart 1325/ 14 Mart 1909 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Derginin sahibi *Resimli Kitap ve Musavver Muhit* gibi önemli dergilerin de baş kalemlerini yapmış olan Faik Sabri Bey'dir. Dergide, "ser-muharrir" başlığı bulunmadığından bu görevi de Faik Sabri'nin üstlendiği düşünülmektedir.

İçerik olarak edebî türlere ağırlık veren mecmuanın yazar kadrosunda Halide Edip, Recaizade Mahmut Ekrem, Hüseyin Rahmi, Halit Ziya Mehmet Rauf, Safvet Nezihî, Tahsin Nahit vd. gibi Türk edebiyatının önemli isimleri bulunmaktadır. Derginin müdürü olan Faik Sabri Bey, dergiye ayrıca mütercimliği ile de katkı yapmıştır.

İncelenen sayılarda ilan ve reklamlar hariç toplam otuz beş edebî eser bulunmaktadır. Edebî eserlerin dağılımı ile şu şekildedir: Üç roman, bir tercüme roman; sekiz hikâye, üç tercüme hikâye, beş manzum hikâye; iki tiyatro, bir tefrika tiyatro, beş tercüme tiyatro ve yedi adet şiir. Yazar- edebî tür dağılımı ise şu şekildedir: Saffet Nezihî bir roman, iki hikâye, bir tercüme tiyatro; Tahsin Nahit üç manzum hikâye, bir şiir; Faik Sabri [DURAN] bir tercüme roman, bir tercüme hikâye, üç tercüme tiyatro; Ali Haydar Emir [ALPAGUT] bir hikâye, bir tiyatro; Hamdullah Suphi [TANRIÖVER] bir hikâye, bir şiir; Celal Sahir [EROZAN] bir manzum hikâye, bir şiir; Faik Ali [OZANSOY] bir manzum hikâye, bir şiir; İbnürrefik Ahmet Nuri [SEKİZİNCİ] bir uyarlama tiyatro, bir tercüme tiyatro;

Halide Salih [Edip ADIVAR] bir roman; Mehmet Rauf bir roman; Hüseyin Rahmi [GÜRPINAR] bir hikâye; Ahmet Rasim bir hikâye; Ali Ekrem [BOLAYIR] bir hikâye; Halit Ziya [UŞAKLIGİL] bir tercüme hikâye Mehmet Sadi bir hikâye; Şahabettin Süleyman bir tiyatro; Cenap Şahabettin bir şiir; Mehmet Emin [YURDAKUL] bir şiir; Recaizade Mahmut Ekrem bir şiir. Ayrıca İlyas Macit, *Kilûkâl-i Edebî* başlığı ile edebî sohbetler yayınlamış ve *Ninni* isimli kısa bir edebî yazı yazmıştır.

Resimli Roman Mecmuası'nda yer alan romanlar, mecmuanın kuruluşunda verilen isimle paralellik göstermemiş ve dört romanla sınırlı kalmıştır. Derginin ismi ile roman sayısının tezatlık göstermesinin nedenleri arasında dergide bulunan romanların hacimli bir yer kaplaması ve Faik Sabri'nin *Resimli Kitap* ve *Musavver Muhit* dergilerinde yer aldığı görevden farklı olarak kendisine ait olan bu dergide diğer edebî türlere de yer veren bir dergi olmasını istemesi bulunabilir.

Romanlardan üçü millî roman başlığı taşıırken diğer roman tercümedir. Halide Edip'in [Adıvar] *Râik'in Annesi*, Mehmet Rauf'un *Serâb* ve Safvet Nezihî'nin *Kadınlar Arasında* isimli millî romanlarda aile hayatı, kadın, psikoloji konuları birbiriyle bağlantılı olarak işlenmişken *Kardinal Ailesi* isimli tercüme romanda bu konulara ek olarak entrika da dâhil olmuştur. Fransızcadan tercüme edilen romanın mütercimliğini Faik Sabri yapmıştır.

Hikâyeler ise mecmuada en fazla olan edebî türdür. Hüseyin Rahmi'nin [Gürpınar] "Ecir ve Sabır", Ahmet Rasim'in "Londra'da Bir Gece", Safvet Nezihî'nin "Sümüklü Faik" ve "İki Mektup", Hamdullah Suphi'nin [Tanrıöver] "Pembe Kurdelalar", Kemalzade Ali Ekrem'in [Bolayır] "Hatice Hanım", Ali Haydar Emir'in [Alpagut] "Dalgiçlar", Mehmed Sadi'nin "Zeyneb'in Nişanlısı" eserlerinde aile hayatı, ölüm, toplumsal eleştiri gibi konular işlenmiştir. Andre Theuriet'nin "Madam Lus" ve Gustave Druz'un "Çılbır" hikâyeleri Fransızcadan, Gabriele D'anunzio'nun "Ofena Dukasının Ölümü" ise İtalyancadan tercüme edilmiştir. Mecmuada beş adet manzum hikâyede yer almıştır. "Kış", Kamerin Bir Hikâye-i Aşkî, Rüya-yı Mehtâb" isimli üç eser Tahsin Nahit'e ait olup "Buhran" Celal Sahir'e [EROZAN], İhtiyac-ı Mağfiret" Faik Ali'ye [OZANSOY] aittir. Bu eserlerde genel anlamda tabiata ait unsurlar ağır basmıştır.

Tiyatro türünde ise sekiz eser yayınlanmış ve bu eserlerin dördünde tercümelere yer verilmiştir. Mecmuanın tek tefrikası bu türde verilmiş olan "Sultan Selim-i Salis" isimli tarihî ve millî piyes Ali Haydar Emir'e [Alpagut] aittir. Cenap

Şahabettin'e ait "Aralarında" yine millî piyes olarak yayınlanmıştır. İbnürrefik Ahmet Nuri'nin [SEKİZİNCİ], "Şair" isimli adaptasyonu yine bu türde verilmiştir. Henri Lavedan'ın "Ne Olur Hatırım İçin" ve "Yakut", Michel Pervons'un "İyi Bir Kısım", Octave Feuillet'nin "Buseler" isimli piyesler Fransızcadan tercüme edilmiştir. Bu tercümelerin üç tanesinin mütercimliği Faik Sabri'ye [DURAN] aittir. Mütercimliğini Saffet Nezihi'nin yaptığı "Garb Muaşeretinden Bir Sahne" isimli piyes Batı'daki boşanma davasını konu edinmiş muharriri verilmemiş bir tercüme olmuştur.

Mecmuada yer alan edebî türler içerisinde şiir türü de mevcuttur. Toplam yedi şiir bulunmaktadır. Recaizade Mahmut Ekrem'in "Temenni-i Bahar", Mehmet Emin'in [YURDAKUL] "Ne Zaman?", Tahsin Nahit'in "İhtiyar Kayıkçı", Celal Sahir'in [EROZAN] "Leyal-ı Sâhriyet", Faik Ali'nin [OZANSOY] "Leyal-ı Sâhriyet", Cenap Şahabettin'in "Baş Ucunda" ve Hamdullah Suphi'nin [TANRIÖVER] "Bir Ümid" gibi Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âti dönemi şairlerinin şiirleri mecmuada yayımlanmıştır. Genel olarak bireysel konuları ele alan şiirlerden yalnızca Mehmet Emin'e [YURDAKUL] ait "Ne Zaman?" şiiri Rus-Japon Savaşı'nı konu edinmiş tarihî konulu şiirdir.

Edebî türler içinde bulunan tercümelerden, biri İtalyancadan diğer sekiz tanesi Fransızcadan yapılmıştır. Bu tercümelerin dört tanesinin mütercimi ise derginin imtiyaz sahibi Faik Sabri [Duran] olmuştur.

Mecmuanın iki sayısında "Kîlûkâl-i Edebî" bölümü oluşturulmuş ve bu bölümün yazarlığını İlyas Macit Bey yapmıştır. Genelde edebî ve felsefî konuların yer aldığı bölümde, önemli şahsiyetlerin birer paragraflık sözleri aktarılmıştır. Bu şahsiyetler arasında Abdülhak Hamit, Tevfik Fikret, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit, Hippolyte Taine, Paul Bourget gibi isimler bulunmaktadır. Edebî Sohbet olarak sayılan bazı yazılar da mevcuttur. Bunlar: Sedat Nuri'nin "Hastadan Saadete Mektup", İlyas Macit'in "Ninni" isimli eserler olup bunların yanında yazarı belli olmayıp "İki Fehim Pür Fehm" başlıklı resimli bir paragraflık yazı bulunmaktadır.

İlan ve reklamlarda ise dönemin İngiliz giyim mağazası olan "Hayren"e her sayının sonunda yer verilmekte ve bu reklamda mağazada bulunan eşyalar belirtilmektedir. Ayrıca yine İngiliz kıyafet mağazası "Baker", balık yağı olan "Pertev Şurubu", "Selanik Bankası", "Kemal-i Müşhil Şekeri" gibi reklamlarda yer almaktadır. Bunun yanı sıra Faik Sabri'nin [DURAN] kalem kadrosunun bulunduğu *Musavver Muhit* dergisinin tanıtımlarına yer verilmektedir.

Derginin önemli bir yönü de resimlerdir. Musavver baskılı dergilerin arttığı dönemde *Resimli Roman Mecmuası* her sayısında yaklaşık elli resme yer verilmiştir. Dolayısıyla mecmuadaki her edebî metinde resim bulunmasına özen gösterildiği anlaşılmaktadır. Resimler yer alan edebî metinlere uyumludur. Edebî metinlerin içeriğini yansıtan resimleri Ressam Sami Bey yapmıştır. Ayrıca “Gölge” takma adıyla jest ve mimiklerin ifade edildiği fotoğraflar yayınlamıştır. Bu fotoğrafların yanında Hüseyin Rahmi [GÜRPINAR], Recaizade Mahmut Ekrem, Safvet Nezihi, Faik Ali [OZANSOY], Hamdullah Suphi [TANRIÖVER], Celal Sahir [EROZAN], Mehmet Rauf ve İlyas Macit gibi edebî şahsiyetlere ait fotoğraflara da yer verilmiştir.

Netice itibarıyla *Resimli Roman Mecmuası*, II. Meşrutiyet sonrası artan basın-yayın hareketlerinin bir ürünü olarak ortaya çıkmış, ancak çağdaşı olan dergilerin gölgesinde kalmıştır. Buna karşın gerek pek çok önemli kalemi bünyesinde barındırması gerek sayfalarında ortaya konulan ürünlerle içeriğini zenginleştirmesi gerekse musavver bir mecmua yolunda ortaya koyduğu başarıyla yenileşme hareketlerine ayak uydurmasıyla edebiyat tarihimizde hak ettiği değeri görmesi gereken bir mecmuadır.

KAYNAKLAR

(Bu tez çalışmasında APA 6 atıf sistemi kullanılmıştır.)

- Abadan, N. (1961). Gazeteciliğin Gelişim Safhaları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 16(1), 118-140.
- Akünel, D. (1985). “İlk Türk Dergisi: Mecmua-i Fünûn”. *Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi* içinde (C.1, 117-118.ss). Ankara: İletişim Yayınları.
- Akyüz, K. (2016). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Altınkaynak, H. (2008). *Türk Edebiyatında Yazarlar ve Şairler Sözlüğü*. İstanbul: Doğan Kitap.
- And, M. (2014). *Başlangıçtan 1983’e Türk Tiyatro Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arnavut, U. (2017). *İntikam Gazetesi (1900-1902)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Balcı, M. (2019). *Muharrir Hanım: Halide Edip Adıvar’ın Gazete ve Dergi Yazıları (1897-1925)*. İstanbul: Arı Sanat Yayınları.
- Banarlı, N. S. (1983). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi II*. İstanbul: Milli Eğitim Matbaası.
- Bay, F.Ö (2013). *Fransız Edebiyatından Yapılan İlk Edebi Çeviriler Üzerine Analitik Bir Uygulama (1860-1900)* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bayrak, M.O. (1994). *Türkiye’de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü (1831- 1993)*. İstanbul: Küll Yayınları.
- Budak, A. (2014). *Osmanlı Modernleşmesi Gazetecilik ve Edebiyat*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Canan, N. (1997). *Musavver Muhit İncelemesi Fihrist ve Metin*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Çetin, N. (2014). *Tahsin Nahid, Ahmet Vefâ ve Şiirleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çıkla, S. (2009). Şiir ve Hikâye Çerçevesinde Oluşan İki Tür: Manzum Hikâye ve Öykü-Şiir. *Türklük Bilimi Araştırmaları*. S. 25, 51-84.
- DEMİR, K. (2014). Osmanlı’da Ziraat Dergiciliğine Bir Bakış (1880-1923). *Turkish Studies*. Volume 9/8 Summer, 385-401.
- Demir, K. (2016). Osmanlı’da Dergiciliğinin Doğuşu ve Gelişimi (1849-1923). *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (9), 71-112.
- Derman, H. (1984). Mizah Dergileri ve Karikatür. *Türkiye’de Dergiler Ansiklopediler (1849-1984)*. İstanbul: Gelişim Yayınları.
- Enginün, İ. (2014). *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e (1839-1923)*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Erbay, E. (2019). Recaizade Mahmut Ekrem: Bir Tablo Üç Şiir. *HARS AKADEMİ Uluslararası Hakemli Kültür-Sanat-Mimarlık Dergisi* 2(4), 206-228.
- Ergün Atbaşı, N. & Üstün, K. (2022). Halit Ziya Uşaklıgil’in Sanata Dair’inde Tercüme Üzerine Fikirleri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 23 (42), 225-256 .

- Erol, S. (2019) “Türk Basın Tarihinde İbrahim Şinasi Efendi ve Tasvir-i Efkâr Gazetesi”. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 5(2), 273-295.
- Ertuğ, H. R. (1960). *Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi*. İstanbul: Sulhi Garan Matbaası.
- GÜL, K. M. (2016). *100 Olay ve İcatta Dünya Tarihi*. İstanbul: Kafe Kültür Yayıncılık.
- Hiçyılmaz, E. – Evren, B. (1984). *Magazin Dergiciliği. Türkiye’de Dergiler Ansiklopediler (1849- 1984)*. İstanbul: Gelişim Yayınları.
- İnuğur, M. N. (1982). *Basın ve Yayın Tarihi*. İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- Kaloğulları, H. (2008). “*Malûmat Mecmuası (51-75. Sayılar) İnceleme ve Seçilmiş Metinler*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kaplan, M. (2013). *Şiir Tahlilleri I Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kadar*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, M. (2017). *Hikâye Tahlilleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kocatürk, M. (2020). *Modern Coğrafyanın Öncülerinden Faik Sabri Duran: Hayatı ve Eserleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Koloğlu, O. (2014). *İlk Gazete İlk Polemik*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Koloğlu, O. (2020). *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*. İstanbul: Pozitif Yayınevi.
- Korkmaz, M. (2019). Ali Haydar Emir Alpagut: Hayatı ve eserleri. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, (35), 57-77.
- Oral, F. S. (1970). *Türk Basın Tarihi Osmanlı İmparatorluğu Dönemi I: 1728-1922, 1831-1922*. İstanbul: Yeni Adım.
- Öncü, M.T. (2017). *Türkçe çeviriler bibliyografyası: dünya edebiyatından çeviriler*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Özaydın, B. (2012). *Ali Ekrem Bolayır’ın Dergi ve Gazetelerde Yayımlanmış Yazıları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Özbay, C. (2014). *Dünyada ve Osmanlı’da Basının Tarihsel Gelişimi*. İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Parlatır, İ. (2009). Servet-i Fünûn. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 36, 573-575. Erişim adresi (06 Haziran 2023): <https://islamansiklopedisi.org.tr/servet-i-funun>
- Sarioğlu, M. (1990). *Yenileşme Tarihi Açısından İlk Türk Matbaası*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şapolyo, E. B. (1969). *Türk Gazeteciliği Tarihi Her Yönüyle Basın*. Ankara: Güven Matbaası.
- Tansel, F. A. (1969). *Mehmet Emin Yurdakul’un Eserleri-I. Şiirler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Toprak, Z. (1984). Fikir Dergiciliğinin Yüz Yılı. *Türkiye’de Dergiler Ansiklopediler (1849-1984)*. İstanbul: Gelişim Yayınları.
- Topuz, H. (1996). *100 Soruda Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Topuz, H. (2018). *II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Türkeli, Y. (2005). *Tanzimat'tan Sonra Türkçe'de Roman Tercümeleri (1860-1928)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uçman, A. (2006). Dergiler Arasında: Dergâh, Hayat, Ma'lûmat ve Bilgi Mecmuaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. 4(7), 519-532.
- Uçman, A. (2019). Sekizinci, Ahmet Nuri. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 2, 490. Erişim adresi (22 Haziran 2023): <https://islamansiklopedisi.org.tr/sekizinci-ahmet-nuri>
- Varlık, B. (1985). “Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri”. *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi* içinde (C.1, 112-117.ss). Ankara: İletişim Yayınları.
- Yapar Gönenç, A. (2011). Türkiye’de Dergiciliğin Tarihsel Gelişimi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 0(29), 63-78.
- Yazıcı, N. (2011). Tasvîr-i Efkâr. *TDV İslâm Ansiklopedisi* 40, 138-140. Erişim adresi (05 Haziran 2023): <https://islamansiklopedisi.org.tr/tasvir-i-efkar>
- Yıldırım, B. (2007). *d’Anunzio ve Wagner: Tristan und Isolde ve “Francesca da Rimini” Eserlerinin Karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

DİZİN

YAZAR – ESER DİZİNİ

A

Ahmet Rasim	34, 36, 111, 261, 599, 604, 606, 637, 638
Londra’da Bir Gece	vii, 111, 261, 604, 606, 616, 638
Ali Fahri [AĞABABA]	293, 301, 605, 612
Ofena Dukasının Ölümü - Gariele D'anunzio	viii, 293, 605, 638
Ali Haydar Emir [ALPAGUT]	41, 133, 242, 263, 339, 355, 541, 558, 599, 605, 614, 619, 620, 637, 638, 642
Dalgıçlar	viii, 541, 605, 614, 616, 638
Sultan Selim-i Salis	vii, viii, 41, 133, 242, 249, 250, 254, 261, 263, 339, 344, 352, 355, 370, 371, 614, 619, 620, 622, 630, 635, 638

C

Celal Sahir [EROZAN]	xx, 302, 307, 456, 457, 599, 616, 618, 631, 633, 636, 637, 638, 639, 640
Buhran	viii, xv, 77, 85, 86, 302, 616, 618, 638
Leyal-i Sâhiriyyet	viii, 456, 633
Cenap Şahabettin	34, 97, 261, 577, 599, 631, 638, 639
Aralarında	ix, 262, 548, 577, 620, 625, 628, 630, 638
Baş Ucunda	vii, xii, 97, 261, 631, 639

F

Faik Ali [OZANSOY]	xix, 36, 213, 263, 327, 329, 599, 617, 619, 631, 633, 635, 637, 638, 639, 640
“Tayf-ı Girîzan”dan Bir Parça	633
İhtiyac-ı Mağfiret	viii, 327, 617, 619, 638
Faik Sabri [DURAN]	v, vi, xxiii, 36, 37, 39, 42, 114, 130, 150, 214, 219, 257, 259, 261, 263, 331, 339, 373, 456, 565, 568, 575, 597, 598, 599, 600, 603, 604, 607, 616, 619, 620, 622, 625, 637, 638, 639, 642
İyi Bir Kısmet	viii, 331, 619, 625, 630, 639

Kardinal Ailesi - Ludovic Halévyviii, xvi, 373, 374, 416, 418, 597, 600, 603, 604, 638

Madam Lus - André Theuriervii, xii, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 261, 604, 607, 608, 616, 638

Ne Olur Hatırım İçin - Henri Lavedanviii, 214, 263, 619, 622, 630, 639

Yakutix, 568, 620, 622, 623, 630, 639

H

Halide Edip [ADIVAR]36, 598, 599, 601, 637, 638, 641

Râik'in Annesi viii, 40, 151, 160, 263, 597, 600, 601, 602, 604, 638

Halit Ziya [UŞAKLIGİL]34, 36, 38, 307, 318, 599, 605, 613, 616, 637, 638, 641

Çılbr - Gustave Drozviii, xv, 307, 317, 605, 613, 616, 638

Hamdullah Suphi [TANRIÖVER]xx, 223, 224, 240, 263, 599, 604, 609, 610, 631, 633, 636, 637, 638, 639, 640

Bir Ümidviii, 223, 263, 631, 633, 639

Pembe Kurdelalarviii, 223, 224, 263, 604, 609, 616, 633, 638

Hüseyin Rahmi [GÜRPINAR]xix, 36, 98, 261, 599, 604, 605, 606, 635, 637, 638, 640

Ecir ve Sabırvii, 98, 261, 604, 605, 616, 638

İ

İbnürrefik Ahmet Nuri [SEKİZİNCİ]461, 590, 599, 619, 626, 627, 637, 638

Buselerix, 590, 620, 627, 630, 639

Şâirviii, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 619, 626, 627

İlyas Macitxx, 121, 261, 565, 566, 575, 576, 599, 634, 635, 636, 638, 639, 640

Kîlûkâl-i Edebîvii, ix, 121, 575, 634, 638, 639

Ninniviii, 565, 600, 635, 638, 639

K

Kemalzade Ali Ekrem [BOLAYIR]268, 285, 604, 610, 638

Hatice Hanımviii, xv, 258, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 284, 285, 597, 604, 610, 611, 638

M

Mehmet Emin [YURDAKUL]	111, 261, 599, 631, 632, 638, 639, 642
Ne Zaman?	vii, 111, 631, 632, 634, 639
Mehmet Raufxx, 34, 36, 122, 488, 489, 541, 576, 597, 599, 600, 602, 634, 636, 637, 638, 639, 640	
Serâb	viii, 106, 488, 489, 597, 600, 602, 604, 638
Mehmet Sadi	559, 564, 599, 615, 616, 638
Zeyneb'in Nişanlısı	viii, 559, 605, 615, 616, 638

R

Recaizade Mahmut Ekremxix, 31, 36, 195, 599, 631, 632, 635, 637, 638, 639, 640, 641	
Temenni-i Bahar	viii, 195, 263, 631, 632, 634, 639

S

Safvet Nezhixix, 36, 40, 43, 130, 131, 196, 212, 219, 261, 263, 286, 321, 326, 599, 600, 604, 608, 609, 624, 633, 635, 637, 638, 640	
Garb Muaşeretinden Bir Sahne	viii, 321, 619, 624, 630, 639
İki Mektup	viii, 286, 604, 608, 609, 616, 638
Kadınlar Arasında	vii, 43, 261, 600, 601, 604, 638
Sümüklü Faik	viii, xiv, 196, 198, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 209, 210, 211, 212, 263, 604, 608, 616, 638
Sedat Nuri	457, 461, 634, 639
Hastadan Saadete Mektup	viii, 457, 634, 639

T

Tahsin Nahit106, 219, 261, 263, 318, 321, 566, 568, 599, 617, 618, 631, 633, 634, 637, 638, 639	
İhtiyar Kayıkçı	viii, 219, 263, 631, 633, 634, 639
Kamerin Bir Hikâye-i Aşk	viii, 318, 616, 617, 638
Kış	vii, 106, 320, 354, 616, 617, 638
Rüya-yı Mehtâb	ix, 566, 617, 618, 638